

0-657-16176-4

Unscanned

3459

1077

✓

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
National Yiddish Book Center

ALE KSOVIM

Solomon Ettinger

*Permanent preservation of this book was made possible
by Loving Relatives
In memory of Claire and John Kicey.
They lived simply, worked honorably, and gave generously.*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

1077
✓

ד"ר שלמה עטינגער

עטינגערס פתבים אין צוויי חלקים

ארויסגעגעבן לויט די מאנוסקריפטן מיט
 א ביאגראפישן און ביבליאגראפישן
 אריינפיר און מיט הערות פון
 ד"ר מאקס וויינרייך

1077

אלע כתבים פון ד"ר
שלמה עטינגער
דאָס ערשטע חלק

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין / 1925

All Works of
Dr. Salomon Ettin-
ger, Edited and Prefaced
by Dr. Max Weinreich. Vol. I.

Wszystkie dzieła dra Salomona Ettin-
gera, wydał i wstępem bio-bibliograficznym
oraz uwagami opatrzył dr. Maks Weinreich, T. I.
Drukarnia B. Kleckina, Wilno. :: Printed in Poland.

הונדערט יאָר האָט ד"ר שלמה עטינגער געמוזט וואַרטן, אַז זיינע ווערק זאָלן אַרויסגעריסן ווערן פון פאַרגעסעניש; דאָס איז אַ ביטערער סימן פאַר דער מדרגה פון אונזער קולטורעלער אַנט-וויקלטקייט. אָבער סוף-בל-סוף האָט ער זיך יאָ דערוואַרט אַ תּיקון; דאָס איז אַ פּריילעכער סימן. מיר גייען פאַרט פאַרג-אַרויף.

דער פּלאַן פון דער דאָזיקער אויסגאַבע איז תּחילת געווען זייער אַ פּאַשידענער: עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן געבן אַ קאַרעקטן אָפּדרוק פון „סערקעלע“ לויט דעם מחברס מאַנוסקריפט. אָבער ווען עס האָט מיר אָפּגעגאַלטן צו געפינען ביי עטינגערס אייניקל, ה' נתן שפּיראַ, אַ גרויס פּעקל מיט פּאַפּירן וואָס זיינען שייך צו עטינגער, גערן, האָב איך דערוען, אַז מען קען זיך פאַרמעסטן אויף עפעס גרעסערס. ס'האָט זיך מיר פאַרוואַלט געבן אַ פּולקומע זאַמלונג פון עטינגערס כתּבים, און ניט סתּם אַן אָפּדרוק, נאָר אַ קריטישע אויסגאַבע, מיט אַן אַנווייז פון וואַריאַנטן, מקורים אַאצ"וו. פאַראיינס האָב איך זיך אויך געענטער פאַראינטערעסירט מיט דעם מחברס לעבנס-גאַנג; איך האָב אויסגעפונען מענטשן פון עטינגערס משפּחה, פּאַקענט זיך מיט דער פּעריאָדישער ליטעראַטור, אַ זוך געטאָן אין די אַרכיוון, געפליסט זיך צו פאַרשטיין אַלע אַנווייז און אַנצוהערענישן פון די פריוו. די רעזולטאַטן פון דער טעקסטפאַרשטונג געפינט דער ליינער הונטערן טעקסט, אין די הערות; די ביאָ-ביבליאָגראַפישע געפינסן האָב איך אַריינגעפלאַכטן אין דעם אַריינפיר. דאָ גייט דער גאַנצער מאַטעריאַל אויף אַ נייעם שטייגער פאַרבעט, ווי ווייט מעגלעך דורכ-געקאַנטראָלירט לויט דאָקומענטן; די אַנמערקונגען גיבן יעטוידן לייע-נער אַגעלעגנהייט איבערצופרוון מיינע אויספירן.

צונויפּפּרעסן שטייבעלעך אין ציגל און פון די ציגל אויפ-שטעלן אַ בנין — ערטערווייז זיינען טאַקע געבליבן בלויון — איז געווען ניט גרינג. טיילמאַל האָט זיך מיר אַליין אָפּגעדוכט, אַז דער רעזולטאַט פון דער אַרבעט איז אַפּשר ניט ווערט די מי. נאָר איצטער, ווען די צוויי בענד זיינען פאַרטיק, זע איך, אַז דער קווענקל

איז געווען אומזיסט. "דישע שרייבער האָבן אזוי ווינציק נחת אויף דער וועלט, אז זיי זיינען ווערט כאַטש אַשיינע מצבה; און ווער איז נאָך אזוי אָפגעקומען ביים לעבן, ווי עטינגער? אָבער דאָס איז נישט דער עיקר. אונזער אַכטונג צו אונזער ליטעראַטור, דאָס הייסט צו זיך אליין, פאָדערט, מיר זאָלן זי נישט בלויז אַדורכפליען מיטן אויג, נאָר מיר זאָלן זי שטודירן; און עטינגער איז נאָך היינט ווערט אַגרונטיק שטודיום, דאָס וועט דערשפירן יעדערער וואָס וועט זיך אַריינלייענען אין זיינע ווערק. עס איז פאַר מיר אַ האַרציקע פרייד, וואָס איך האָב זוכה געווען אָפצוטאָן אַן אַרבעט, וועלכע וועט מיט העלפן צו פאַרטיפערן די קענטעניש פון אונזער ליטעראַטישן אייגנט און פון אונזער געזעלשאַפטלעכן עבר.

צום סוף גיב איך אָפ דעם שענסטן דאַנק אַלע אינסטיטוציעס און פּערזאָנען וואָס האָבן מיר אזוי אַדער אַנדערש מיטגעהאַלפן: דעם רעקטאָראַט פון יאָן-קאָזשימיעוּש-אוניווערסיטעט, געמבערג; דעם „אַרכיוואום אַשווייעצעניאַ פּובליטשנעגאַ" און דעם „אַרכיוואום אַקט דאוונד", וואַרשע; דעם באַפולמעכטיקטן פון אויסערן-קאָמיסאַריאַט, כאַרקאָוו; ה' נתן שפיראַ, לאַדז, פאַר איבערגעבן אין מיין רשות אויף אַלענגערער צייט אַלע כתב-ידן און פאַפירן פון זיין זיידן; ה' נחמן מיזיל, וואַרשע, פאַר זיין שטענדיקער פריינדלעכער מיטהילף; ה' מאַרקוס קאַגאַן, לאַדז; ה' נח פּרילוצקי, וואַרשע; ד"ר יעקב שאַצקי, ניו-יאָרק; פּרוי מאַריע גאַלדמאַן, וואַרשע; ה' שלמה מענ-דעלסאָן, וואַרשע; ה' ערנסט ליסויער, ווין; פּראָפּ פּערדינאַנד גרעגאָרי, בערלין; ה' אַדוואַקאַט סאַלאַמאָן עטינגער, וואַרשע; ה' לעוויטע, וואַרשע. איך וויל נאָך צוגעבן, אז פון אַלע אינלענדישע אינסטיטוציעס און אפילו פון כאַרקאָוו האָב איך באַקומען פריינדלעכע תשובות. בלויז איין אייגנריכטונג האָט נישט געהאַלטן פאַר נייטיק צו ענטפערן אויף מיין אָנפּרעג: דאָס איז די זאַמאַשצער יידישע קהילה. זאָל דאָס אויך בלייבן פאַרצייכנט.

מ. ווינרייך

ווילנע, 20 יולי 1925.

ע"ש. הוספות, תיקונים, באַמערקונגען, פאַר וועלכע איך דאַנק אַפּרוער, בעט איך צושיקן אויף מיין אַדרעס: ווילנע, גרויס-פּאַה-לאַנקע 14.

אינדאָלט פון ערשטן חלק:

XI
XIII
XLIX
LX

אַרײַנפיר פון מאַקס װײַנרײַך
שלמה עמונגער, זיין לעבן און זיין פערזענלעכקייט
אונזער איצטיקע אויסגאַבע
ביבליאָגראַפיע

מ ש ל י ם

זײט	
111	דער האָן
112	דער שליש
114	דער װאָלף מיט דעם פּוקס
118	דער שלום
119	טעמערל מיט דעם האָן
120	דער הונט מיט דעם פלייש
121	נעפטון מיט זיין אייניקל
122	דאָס פיקסל מיט דעם בער
126	דער װאָלף מיט דעם אייזל
128	דער דאָרן
129	די שלאַנג מיט איר שאַטן
130	די פיקס
131	די צוויי פערדלעך
132	קיקערקיי!
133	די רעדער
134	דער פלינלפיש
135	דאָס פאַרזעעניש
139	דאָס זעקל
141	די קינדער
141	די צוויי ציגן
142	אַ פריינד אַ נאַר
144	די צוויי צאַפעס
147	די קונצנמאַכערס
150	דאָס קאַטשקעלע
152	די קנאה

לירישע און עפישע לידער

זײט	
3	דאָס ליכט
40	דאָס שפּאַצירן-גיין
43	דער שיכור
46	צום נײַעם יאָר
48	דער װאַלד
48	קלאַגליד
53	דאָס לויב פון דעם עצלות
54	שמה בחלקו
55	װאַלהייד
65	דער ערב
71	אשה חיל
74	יונגאַלט
75	נאמה-ווידוי
84	דאָס פאַנעלע
	אויף מיין פריינד זוסמאַן-בער ע"ה,
92	צו זיין ברודער
93	צו דער לבנה
96	װיגן-לידל
99	רחל בײַ איר קינדס קבר
101	דאָס טיידעלע
102	די עצה
102	דער זכרון
103	לאַכץ-װײַנען
103	דאָס גליק
103	שיפער-לידל

זייט		זייט
251	דער קאָרגער	156
252	דער חלום	157
256	די שרים	158
259	די פאַרקערטע וועלט	161
259	דער בעל-צדקה	163
260	דער פרומער מאַגן	167
260	דער בעסטער מאַגן	169
260	דער אומזיסטער שם-רע	170
261	דער פאַרענטפער	173
261	דער בעל-חוב	175
261	די חברים	176
262	דער פאַרמראַגענער מוח	177
262	דער געטרייער מאַגן	179
262	דער מעות	180
263	דאָס חידוש	185
263	דער עזות-פנים	188
263	דער דאָקטער גרינד	189
263	מצבה	191
264	קורה	192
264	דאָס באַר	194
264	לוגט	204
265	אַ נייע ערפינדונג	205
265	דער בעל-רחמן	206
266	קורחם מצבה	209
266	די דאגה	213
266	דער פרומער	220
266	סגולה צום זכרון	222
267	נאָך אַ חידוש	223
267	דער פרומער מנשה	227
267	דער זיווג	229
268	מצבה אייף אַ פרעסער	231
268	די שרייבערס	233
268	די נקמה	235
268	אסוחא	
275	נח אַ בעל-מלאכה	
275	דן מיט די פאָות	
275	אויף אַ מחבר	238
275	דער קריטיקער	246

די פליג	
די חלומות	
קיציקל די מאַלפע	
צוויי גוטע פריינד	
דער לייב מיט די זין	
באַלואַן	
דער היישרעק	
דאָס פערד מיט דעם האַז	
די בעלי-עצות	
לומס ווייב	
די מאַלפע	
דער בער	
דעם לייבס משפּט	
דעם לייבס מויט	
די אסיפה	
די דרוי זין	
דאָס איי	
דער וואָלף מיט דעם ציקעלע	
דער פוקס מיט דעם אַרלער	
די שמאַמעס	
דער בעל-הלוואה	
דער גילדן	
פילאַקס	
די התונה	
די פרומע בערן	
די סמאַמבולקע	
דער וועועריק	
דער אינדיק	
דאָס חזיר, די שאַף און די ציג	
די בין מיט דער הון	
די צוויי הענער	
די שער	
די ציגאַרן	
קליינע מעשהלעך און	
קאַטאַוועסלעך	
זויטעלע	
ער הולך רכיל	

זייט		זייט	
282	א שטילער שינא	276	די נאַראַנים
282	די איינברענגערין	276	דער נוסקנאַקער
282	בערלס פאַטער	276	דער שפעטער
282	לעדערנע מטבעות	276	די שויבורים
283	דער צונגפעלער	277	דער ליידויקנייער
283	חיים	277	כיו מיין געבורטסטאָג
283	מיינע פריינד	277	די פרומע צירל
284	א טייערער ייד	277	מיין ערגסטער פיינד
284	מנשה שומה	278	בלעמס אייזל
284	גאַר קיין מורא	278	די טרערן
284	צאַרטל	278	יהודא
285	שמעון הקרן	278	שרהס מאַן
285	תחית-המתים	279	דאָס איינרעדעניש
285	גרשון ווערט פרום	279	אין הייבל
286	ווייבערישע תפילה	279	דער קידוש-מאַכער
286	דאגות נאָך דעם טויט	280	טאַג און נאַכט
286	די פויערן	280	פריינד און שונאים
286	צו מיין ביכל	280	סערלס מאַנען
		281	מיין אומגליק

ווערטער-זוכצעמל — צום סוף פון צווייטן חלק

אַרײַנפיר פֿון מאַקס וויינרײַך

שלמה עמינגער, זיין לעבן און זיין פערזענלעכקייט

שלמה עמינגער איז געבוירן געוואָרן אין וואַרשע אין די ער= שטע יאָרן פון 19טן י"ה; מעגלעך, אַז מען מעג זאָגן נאָך פאַ= שטימטער: 1803¹. ער איז געוואַקסן פון אַ יחוסדיקער משפּחה, אין וועלכער ס'איז געווען היימיש אי תורה, אי סחורה. דער זיידע, ר' איטשע, וואָס רעכנט זיך פאַרן שטאַמפּאַטער פון דער גאַנצער פאַמיליע, זאָל זיין געווען רב אין כעלעם², און וועגן ע'ס פאַטער, ר' יאַסקע, האָט מיר איבערגעגעבן עמינגערס יינגסטע טאָכטער, פרוי מאַריע גאַלדמאַן, אַז ער האָט געהאַט סמיכות אויף רבנות און מען האָט אים געוואַלט צונעמען פאַר אַרב אין פּראַנקפורט=מאַין, נאָר ער האָט ניט געוואַלט פאַרלאָזן פּוילן.

דעם טאַטן האָט שלמה פרי פאַרלוירן, דער זיידע, ביי וועלכן ער איז געווען אַ ליבלינג, האָט שוין אויך ניט געלעבט — איז ער אַריבער צום פעטער, דעם פאַטערס אַ יינגערן פּרוודער, ר' מענדל עמינגער, וואָס איז געווען רב אין לענטשנע (לובלינער געגנט).

(1) פּגל' דעם עקקורס: „וועגן עמינגערס געבוירן-יאָר“ אין די הערות צום סוף פון צווייטן באַנד.

(2) לויט אַ יחוס-בריוו וואָס איז אייפגעשטעלט דורך עמינגערס אין 1914 געשאַרבנער טאַכטער דיטע שפירץ האָט זיין זיידע געהייסן ר' איטשע. צע- דערבוים: „היה בן טובים, נכד הרב מחעלם, גדול בתורה ועשיר“ לויט מילנער, לקורות היהודים בחעלם, אין המאסף, 1902, ז' 159, כא, איז אין כעלעם אין דער צווייטער העלפט פון 18טן י"ה טאַקע געווען אַ רב ר' יצחק, דער מחבר פונעם ספר „זכרון יצחק“; שפעטער איז ער אַריבער קיין זאַמאַשין. מען דאַרף משער זיין, אַז צעדערבוים וואָס האָט גוט געקענט עמינגערן האָט ניט צעפלאַנטערט דעם זיידן מיט דעם פעטער ר' מענדל לענטשנער; אויב אַזוי, איז דער זכרון-יצחק טאַקע עמינגערס זיידע; אָבער ס'איז מערניט ווי אַן אוימוזכערע סברא. — די וויי- סטריקע ידיעות וועגן ע'ס פאַמיליע זיינען גענומען טייל פון דעם יחוס-בריוו אין אַנדערע נאַטיצן וואָס איך האָב געפונען צווישן ע'ס כתבים, טייל פון צעדער- בוים דערמאָנטן אַרטיקל.

דאָ האָט ער געלערנט אינטער דעם פעטערס השגחה, און ווי מען גיט איבער, האָט עטינגער פון אים באַקומען ניט בלויז תורה, נאָר חכמה אויך: ר' מענדל זאָל האָבן געקענט דייטש, און וועלטלעכע ספרים זיינען ביי אים ניט געווען טרייף=פסול. דאָ, אין דער מאָלעראַנ=טער שטוב פונעם פעטער, האָט דער יונגער שלמה געזען, אז תורה און חכמה זיינען ניט דווקא קעמפנדיקע עלעמענטן, און דאָ איז געלייגט געוואָרן דער גרונדשטיין פאַר זיין שפעטערדיקן גאַנג: אז מען קען זיין אַגעבילדעטער, אָן אויפגעקלערטער מענטש און פונדעסטוועגן ניט אַפרייסן זיך פון דעם טראַדיציאָנעלן יידישן שטייגער לעבן.

דער יונגער בחור, וואָס איז נאָך דערצו געווען אַוואַיל=לער=נער מיט אַ פלינק קעפל, האָט זייער אויסגענומען ביי די שדכנים. אָפער ר' מענדל האָט ניט געוואָלט אַוועקגעבן דעם ברודערנוון פאַר אַפּי=וועמען. ער האָט זיך געמעגט פאַרגינען צו זיין אָן איבערקלויבער, ביז וואַנען עס האָט אים ענדלעך אַפגעגאַלטן צו געפינען אַ פאַסיקן זיווג: ער האָט „געטון“ מיט דעם זאַמאַשצער גביר יהודה=לייב וואָלף, וועלכער האָט געוואָלט האָבן דעם מושלם פאַר זיין יינגסטער מאַכ=טער גאָלדען. שלמה האָט צו מזל חתונה=געהאַט און איז אַריבער פון לענטשנע קיין זאַמאַשיץ, צום שווער אויף קעסט³.

יעדער איינער האָט אים מקנא געווען אויף דעם גליק וואָס האָט אים געטראָפן. אז ער זאָל פאַרדינען, האָט קיינער ניט געפאַ=דערט. ער האָט פאַרבראַכט גאַנצענע טעג אין בית=מדרש, מעיין געווען אין אַ ספר; אַמאָל פלעגט מען גיין הערן, ווי עס שפילט דער שיינער אַרקעסטער פון זאַמאַשצער גאַרניזאָן. ווען דער שווער דער פאַרנעם איז געשטאַרבן, איז שלמה אויך ניט געוואָרן קיין בעל=פרנסה; וועגן חיונה האָט געקלערט זי, גאָלדען. איר עלטסטער ברודער, יענקל, האָט געהאַט אַ הוט (אַ גלאַזפּאַפּריק) אין אַ וואַלד לעבן שטעטל יאַנעווע, ניט ווייט פון זאַמאַשיץ; האָט זי זיך געמאַכט

(3) לויט י. שאַצקי (אין „טעקא זאַמאַסקאַ“) האָט ע' חתונה געהאַט צו

א קראָם פון גלעזערנע פלים און שויפן, געזעסן ביים טאָמבאָנק, און איר מאַן איז געבליבן אַ „לערנער“, אַ בית=מדרש=ייד⁴.

זאמאַשין איז אין יענער צייט געווען אַ צענטער פון השפלה. דאָ האָבן זיך אויפגעהאַלטן ר' שמשון בלאַך, דעם רנ"קס אַ נאָענטער חבר, זיין ברודער שלמה וואָלף, יעקב אייכענבוים און נאָך אַנ=דערע. די ווירקונג פון די משפּילים איז געווען אַזוי גרויס, אַז אפילו אין בית=מדרש האָבן זיך געפונען השפלה=ספרים און מען פלעגט דאָרט שמועסן וועגן וועלטלעכע ענינים. אַ זאמלפונקט איז געווען אין שטאָט, וואו ס'פלעגן זיך באַגעגענען די משפּילים און די תלמידי=חכמים — קיין שאַרפער גרענעץ צווישן זיי איז ניט גע=ווען: — דאָס איז די שטוב פון ר' יוסף צעדערבויםען, אַלפסנדר צעדערבוים פאָטער. דאָ פלעגט מען זיך אָפט אויפטרעפן, חקירה זיך וועגן אַ האַרפער גמרא און וועגן וועלטזאָכן, דערציילן אַ גלייכ=ווערטל. אויך עטינגער, אָדער, ווי מען האָט אים גערופן אין שטעטל נאָך זיין שווער, שלמה ר' יהודה=ל"י ב"ס, איז געווען אַן אָפ=טער גאָסט ביי די צעדערבוים.

מען האָט דאָ עטינגערן זייער ליב געהאַט. ער איז געווען אַ קע=נער אויך; אָבער לומדים זיינען געווען גרעסערע פאַר אים. נאָך ער איז נאָך דערצו געווען אַ לעבעדיקער יונג, תמיד פריילעך, גע=שאַטן מיט וויצן, ניט פויל געווען אויף אַ גראַם. עס איז ניט געווען קיין שמחה אָדער קיין אַסופה אין שטעטל, וואָס מען זאָל אים אַהין ניט פאַרבעטן, פרי זיך צו קוויקן מיט זיינע לידלעך אין גלייכווערטלעך.

ב

אַזוי זיינען זיך עטינגערס טעג געפלאָסן גאַנץ רואיק אין פיין, און ער וואָלט אפטר אַפגעלעבט זיין לעבן אין בית=מדרש ביים לערנען און גלייכווערטלען זיך, ווען ניט דער עקאָנאָמישער קרי=זיס וואָס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָט און ניט אויסגעמיטן אויך די גאָלדס. און די הוצאה איז גראָד געוואָרן גרעסער: עס איז געבוירן געוואָרן אַ קינד. שלמה האָט צו פיסלעך גענומען שפירן,

(4) צעדערבוים: — שאַצקים אַנווייז: „א שפייז=קראָם“ איז טייך צו אַ שפעי=

טערדיקער צייט.

אז ער איז ניט אויפן געהעריקן וועג: צי שטייט דאס אן אדער
וואקסענעם מאנספארשוין, ער זאל אומגיין שלינג און שלאנג און
אויסקוקן אויפן ביסל לייזונג וואס דאס ווייב וועט ברענגען פון קראס?
ניין, מען מוז זוכן א תכלית!

אָבער וואָס קען ער טון? קיין פראַפעסיע קיין באַשטימטע האָט
ער דאָך ניט געהאַט; שטעלן זיך אין קראַס ליינט ניט, ווייל
דאָס ווייב אַליין האָט דאָרט אויך ניט וואָס צו טון. עטלעכע עלטערע
גוטע פריינד פון די שטאַט-פאלעפאטיס, צווישן זיי אויך ר' יוסף
צעדערבוים, האָבן אים געגעבן אַן עצה, ער זאל פאַרן קיין בערלין
שטודירן אויף דאָקטער. דער פלאַן וואָלט אים גראַד געווען צום
האַרצן: אָבער וואו נעמט מען די מיטלען? איז אים אַרײַן אין זינען:
ער וועט פאַרן קיין אַדעס. דאָרט האָט ער געהאַט אַן אַנשפאַר.

מיט אַדעס האָט יעמאַלט געקלונגען די וועלט. צום אָנהייב
19-טן י"ה האָט זיך די שטאַט צעפליט ניט צו דערקענען, און
ס'האַבן זיך געצויגן אַהין אַסך יידן וואָס זיינען געווען באַשעפטיקט
אין מסחר, איבערהויפּט פון מזרח-גאַליציע. די גאַליציאַנער זיינען
געווען די מער אויפגעקלערטע לגבי די „פּוילישע“ יידן, אַזוי אז
„בראָדער“ איז אין אַדעס — פּונקט ווי אין ווילנע „דער בערלינער“ —
געוואָרן אַ סינאָנים פון משפּיל. איינער פון עטינגערס שוואַגערס,
ר' וואָלף, וואָס האָט אַנג געהאַט אַ פּראָדערין פאַר אַ ווייב, האָט
אויך געהאַט אויסגעוואַנדערט קיין אַדעס, געוואָרן אַ מעקלער אויף
דער בערזע און מצליח געווען אין זיינע געשעפטן. האָט זיך אויס-
געדוכט גאַנץ גלייך, אַז עטינגער זאל אויך אַראַפּפאַרן אַהין און זען
מיטן שוואַגערס הילף צו דערשלאָגן זיך צו עפעס. אַדעס איז געווען
רוסלאַנד, זאַמאַשץ פּוילן, נאָר די אָפיציעלע שפּראַך אין די יידישע
בעסערע קרייזן איז דאָ אַ דאָרט געווען דייטש; און דייטש האָט
עטינגער געקענט — לפחות האָט זיך אים געדוכט אַזוי לויט זיין
געניטקייט אין דייטשער מליצה. דער שוואַגער אַליין איז אויך באַ-
שטאַנען, אַז שלמה זאל קומען.

אין אַ שיינעם פּרימאַרגן האָט זיך דער יונגערמאַן געזעצט אויף
דער פּור. די רייזע איז געווען גיט קיין קלייניקייט; זי האָט גע-
דאַרפט געדויערן אַ פאַר וואַכן. דאָס ווייב איז געווען ברוגז — זי איז

אלעמאל געווען אָנגעשטויסן, און אין אַסך ווערק עמינגערס רייסט זיך שפעטער דורך די בענקשאפט נאָך אַ ביסעלע פאַמיליען-גליק – נאָר עמינגער איז געווען פריילעך: ער האָט געהאַפּט. אין זיין קלוג-מעקל האָט ער מיטגעפירט מיט זיך ניט נאָר דאָס ביסל וועט און די שבתדיקע קאַפּאַטע וואָס דאָס ווייב האָט אים מיטגעגעבן, נאָר אויך עטלעכע בילדער; מסתמא באַהאַלטענערהייט פון זיין פּראַקטישער גאַלדען, וואָס וואָלט דאָס געהאַלטן פאַר אַ נאַרישקייט. ער האָט זיך אָבער ניט געוואָלט שייַדן מיט זיין אַרבעט. נאָך פון קינדווייז אָן האָט ער ליב געהאַט צו מאַלן „מענטשעלעך“⁵, און אין זאַמאַשין האָט ער געהאַט אַ שם פאַר אַ גוטן צייכענער.

ג

פון די אַדעסער גליקן האָט זיך אויסגעלאָזן אַ בוידעם. צווישן דעם מאַמענט, ווען ר' וואָלף גאַלד האָט איינגעשטימט אויף דעם שוואַגערס קומען, און זיין פאַווייזן-זיך אין אַדעס איז אַריבער אַ היפּשע וויילע, און פאַר דער צייט האָט זיך דאָס רעדל אַרײַ געמאַן. אין אַדעס איז אויך געוואָרן אַ קריזיס, אַסך מענטשן זיינען אַרומ-געגאַנגען אָן אַרבעט.

גאַלדן פּערזענלעך איז גראָד געגאַנגען נישקשה. אי ער, אי זיין פרוי האָבן דעם קליינשטעטלדיקן יונגמאַן גאַנץ פּיין צוגענומען, און ער האָט זיך אָנגעהויבן צוקוקן. די שיינע אַדעס איז אים זייער געפּעלן געוואָרן. אָבער וואָס וועט זיין ווייטער? נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַרויסגעכאַפּט פון דער היים לשם פרנסה, איז שוין פאַר אים קיין עסק ניט געווען צו זיצן ביים שוואַגער אויף קעסט און הנאה האָבן פון די דרומדיקע פּרוכטן וואָס ער האָט אין זאָ-מאַשין ניט געהאַט. ר' וואָלף האָט זיך געפּלייסט צוצווען פאַר עמינגערן אַ שטעלע, אָבער אומזיסט. ער האָט פאַרגעלייגט שלמהן, און ער וועט אים געבן פירהונדערט קערבלעך, און זאָל ער אָנהייבן האַנדלען. אָבער שלמה האָט פאַרשטאַנען, און דערפון וועט גאָר-

(5) פּגל' „דאָס פּאַטשקעלען“, ז' 150.

נישט ארויסקומען. גאלד גייט נאָר צו גאלד, האָט ער זיך גע-
הכמעט, און איך וועל פטרן דאָס געלט און ווייטער בלייבן ביי
גארנישט. אזוי האָט ער פארבראַכט אין אַדעס איבער פיר חדשים.

איינמאָל איז ביי ר' וואָלפן געזעסן אַגעזעלשאַפט פון גוטע-
פריינד, און מען האָט געשמועסט. דער פאלעפאָס האָט גערימט
דעם יונגן שוואַגער און זיך געקלאָגט וואָס עס לאָזט זיך קיין זאך
ניט טאָן פאַר אים. ער האָט געוויזן די געסט עמינגערס פילדער, און
מען האָט אָנערקענט, אַז ער האָט טאַלענט. האָט איינער פון דער
געזעלשאַפט, ר' יעקב נאַטאַנוואָדן, אַגרױסער גביר און אַיחאן, אייך
אַ פּוילישער ייד, זיך אָפּגערוּפּן:

איך וואָלט געהאַט פאַר אים אַ פיינעם פּלאַן, אויב ער זאָל
נאָר קענען האָבן שטיצע.

שטיצע, האָט איבערגעריסן ר' וואָלף: דאָס וועט ניט פעלן.
שטיצע האָט ער פון מיר, און איך וועל זיין זייער צופרידן, אויב
איך וועל אים קענען שטיצן אויף אַזאַ אופן, אַז ער זאָל זיין
באַזאָרגט אויף תמיד און קענען מפרנס זיין ווייב און קינדער.

אויב אזוי, האָט געזאָגט ר' יעקב, לייג איך פאַר, אַז דער
יונגערמאַן זאָל פאָרן קיין לעמבערג שטודירן אַפטייקעריי. איך שיק
ערשט מיין זון אויך אַהין, קענען זיי פאָרן צוזאַמען.

איר זייט גערעכט, ר' יעקב, האָט זיך אָפּגערוּפּן אַן אַנדע-
רער, נאָר אַפטייקעריי פאָדערט זייער אַסך געלט; פעסער זאָל ער
שטודירן אויף דאָקטער.

אָדריטער האָט צוגעגעבן: און פאַראיינס וועט ער זיך קענען
אויסבילדן אין מאַלעריי. מען האָט דאָך געזען גענוג פאלן, ווען
מענטשן האָבן פון די צוויי פאָכן געהאַט גאַנץ שיין חיונה.

עטינגער אליין איז געזעסן די גאַנצע צייט פאַרצערט און שווייגנדיק
צוגעהערט דעם שמועס. ער האָט זיך געפילט געדריקט וואָס אַלע
קלערן ווי אזוי צו העלפן אים, דעם לאַ-יוצלה. אַצינד האָט דער
שוואַגער זיך געווענדט צו אים און געפרעגט, ווי האַלט ער אליין.
ער איז געווען צו שטאַרק צעטומלט אויף צו געבן תיבה אַן ענט-
פער. ער האָט געבעטן, מען זאָל אים לאָזן דריי טעג צייט אויף

א קלער צו טון; דאָס איז דאָך אַ זאך וואָס דארף באַשליסן זיין
גאַנצן ווייטערדיקן לעבן.

דערמיט איז זיך די געזעלשאַפט פּונאַנדערגעגאַנגען, אין עטיג-
גער איז געבליבן אליין מיט זיינע געדאַנקען.

ד

דער באַשלוס איז געווען ניט קיין גרינגער. ווען ער האָט זיך
אויסגעמאַלט, אַז אַט קערט ער זיך אום קיין זאַמאַשץ אין אַלע
גאַפן, ווי אַזוי פון אים, דעם איידעם אויף קעסט, איז געוואָרן אַ
דאָקטער-מעדיצין, האָט זיך אים אויסגעדוכט, אַז קיין שענערס קען
גאַרניט זיין. אָבער באלד האָט ער דערזען פאַר זיינע אויגן די
ביזע פרוי און דערהערט אין די אויערן איר געשריי; איידער איבער-
צוטראָגן אירע קולות, איז שוין בעסער אַפּזאָגן זיך פון אַלע טרוימען.
נאָר צוריק גערעדט: וואָס דען זאָל ער טון? אומקערן זיך אַהיים,
אומגיין לידיק און וואַרטן, ביז וואַגען מען וועט אויפּעסן דאָס לעצ-
טע קערבל? און צווען, ווי זיין ליב קינד וועט הונגערן? ניין, איידער
דאָס, איז שוין בעסער נעמען אויף זיך דער פרויס צאָרן! נאָר
זיידער דאָס אייגענע: פאַרן קיין לעמבערג הייסט אויסטון די יידי-
שע בגדים, פאַרבייטן דעם שוואַרצן ראַצעמאַרענעם קאַפּטן מיט סטראַ-
קעס אויף אַטוכענעם ראַק און דאָס פּשרע יידישע שטריימל אויף
אַ הוט. וואָס וועלן זאָגן אויף דעם אַלע זאַמאַשצער יידן? צי וועט
מען אים ניט האַלטן פאַן אַן עוכר-ישראל, צי וועט מען אים נאָך
אַריינלאָזן אין אַ יידישער שטוב? און צי וועט זיין גאַלדע אליין
נאָך וועלן מיט אים הויזן?

עטלעכע טעג האָט ער זיך געשלאָגן מיט דער דעה, ביז וואָ-
נען ער האָט באַשלאָסן אויף יא. מכריע געווען האָט אַזאַ אַרגומענט:
איידער צווען, ווי די פאַמיליע גייט אויס פון נויט, איז שוין בעסער
צו נעמען אויף זיך דער פרויס קולות און שילטענישן. אַלע פאַ-
קאַנטע מיט וועמען ער האָט זיך מיטגעגעבן געווען האָבן אים אויך געעצהט
דאָס אייגענע. איינער ר' שמואל לאַנדוי, אַ שוועסטערקינד פון זיינעם

א מחותן, האט אים פארבעטן צו זיך, און דאָרט האָט ר' שמואל צוזאמען מיט זיין שוועסטער, זייער אַ סימפאטישער און געבילד־דעטער דאָמע, איינגעטענהט מיט עטינגערן. שרעקט זיך ניט, האָבן זיי געזאָגט צו אים, אייער ווייב וועט פאַרשטיין, אַז מידות־טובות קען מען באַווייזן ניט נאָר אין אַראַצעמאָרענעם קאָפּטן; אַ לייב, אַפּילד ער טוט אָן אויף זיך אָן אייזלשע פעל, פאַרלירט ער אויך ניט זיין כּוּח.

אויף מאָרגן האָט זיך שוין שלמה עטינגער פאַרוואַנדלט אין אַ „דייטש“, און אין אַ וואָך אַרום איז ער געווען אויפן וועג קיין לעמבערג.⁶ נאָך באַרן אַוועקפאַרן האָט ער אָנגעשריבן אַ בריוו צו זיין גוטן פּריינד צעדערבויען⁷ אין זאַמאַשיץ, ער זאָל באַרוואַקן זיין גאַלדען און זאָל איר זאָגן, אַז שטודירן מעדיצין איז ניט קיין בזיון: אָט שטודירט ר' יעקב נאַטאַנאָאהנס זון אויך און דער זון פון אַ בראָדער גביר אויך.

6) ע'ס וואַקלען זיך צווישן יאָ און ניון ווערט אין קאָפּעלס אַרטיקל (פּנקס I 40 — 41) פאַרגעשטעלט אַ ביסל אַנדערש. די מעשה איז, וואָס קאָפּעל האָט געהאַט געזען בלויז איין בריוו, נומ' 2 (זע ב' II), אין דער צייט וואָס פּאַקמיש איז נאָך פאַראַן אויך בריוו נומ' 1. ביידע זיינען זיך אַ ביסל סוחר, און מען דאַרף באַשליסן, וועלכער איז געענטער צום אמת. ביי מיר איז קיין ספק ניט, אַז נומ' 1. ערשטנס איז ער געשריבן נאָך פאַר דעם אָפּפאַר פון אַדעס; 2 איז געשריבן אין מער ווי אַ האַלב־יאָר אַרום, צווייטנס איז 1 געשריבן צו אַ גוטן פּריינד און איז ניט באַשטימט פאַר דער פּרוי; פאַרקערט, נומ' 2 איז געשריבן אין זאַמאַשיץ, און מיר דוכט זיך, אַז ע' האָט דאָ אַ ביסל „געזאָגט דער טאַכטער און געמיינט די שנור“: ווענדן ווענדט ער זיך מיטן בריוו צו אַ באַקאַנטער דאָמע (לויט מיין השערה—צו זיין שוועסטערקינד חנה־רויזע, ר' מענדל לענטשנערס טאַכטער, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר ר' יענקל לאַנדוי), נאָר געמיינט האָט ער מסתמא, אַז אויך זיין גאַלדען זאָל איבערלייענען דעם בריוו און שטילן אַ ביסל איר שטענ־דיקן כּעס. קאָפּעל האָט אָב ציטירט ניט איבערויס גענוי.

7) „טהיי: ציב״ קען מאַכן בלויז: „טייערער צעדערבויען“ פון דער ווענדונג „שעצונגסווירדיגער און טהייערסטער פּריינד“ מעג מען דרינגען, אַז דער אַררעסאַט איז טאַקע אלכסנדר צעדערבויעם פּאָטער, כּפּרט נאָך אַז אלכסנדר צעד' איז געווען אַ בן־יחיד און האָט, הייסט עס, קיין עלטערע ברודער ניט געהאַט.

קיין לעמבערג איז עטינגער אָנגעקומען בערך 1825 און באַלד אָנגעקלאַפט אין די טירן פון דעם מעדיצינישן אינסטיטוט. (Medicinish-) Chyrurgische Lehranstalt zu Lemberg איז געווען דער אָפיציעלער נאָמען). מען האָט אים צוגענומען — קיין שום באַגרענעצונגען האָבן ניט עקסיסטירט — נאָר ס'איז געווען אַ פאַקטישע שוועריקייט: דער באַיאָרנטער סטודענט איז ניט געווען צוגעגרייט צום שטודיום. ער האָט זיך געהאַט אָנגעלייענט מיט השכלה-ספרים, אָבער אָן שום סיסטעם. פון לאַטיין האָט ער ניט געקענט קיין צורת-אַלף, און זיינע דייטשע קענטענישן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, האָבן אויך ניט געקלעקט. אָבער ער האָט זיך ניט אָפגעשראַקן און גענומען לערנען מיט התמדה. ווען ער איז אין אַ האַלב יאָר אַרום געפאַרן אויף אַ מאַנאַט וואַקאַציעס אַהיים, האָט ער זיך געקענט פאַרימען, אַז ער איז שוין דורכגעאַנגען דריי קלאַסן דייטש און דעם ערשטן קלאַס לאַטיין; גלייכצייטיק האָט מען אים שוין דערלאָזן צו די מעדיצינישע לימודים אויך.

אין לעמבערג האָט עטינגער זיך גוט אַיינגעלעבט. מיט געלט איז אַפילו געווען קנאַפלעך, אָבער דערפאַר איז געווען אינטערעסאַנט. צווישן זיינע אוניווערסיטעטישע חברים איז אויך געווען אַר-נאָלד זשעלינסקי, שפעטערדיקער לייב-מעדיקער אין ווין. עטינגער האָט זיך מיט אים צונויפגעטראָפן נאָך אויף אַן אַנדער פּאַזיס: זשי איז געווען אַ טאַלענטירטער מאַלער. אים האָבן מיר צו פאַר-דאַנקען דאָס איינציקע בילד וואָס איז איבערגעבליבן פון עטינגער⁸. דער „לוקטיגע זאַלאַמאַ“, ווי עטינגער האָט געהייסן צווישן

(8) איבעריקום איז דאָס בילד גופא, וואָס איז געווען געמאַלט אין פאַרפּן (פרוי מאַריע גאַלדמאַן געדענקט נאָך, ווי עס האָט געבלישטשעט די ברילאַנטענע נאָרל אין שניפּס), פאַרפּאַלן געוואָרן ביי אַיינעם פון עטינגערס יורשים. אי-בערגעליבן זיינען בלויז עטלעכע קאַפּיעס פון אַ פּאַסטאָראַפּיע פון דעם דאָיוקן בילד.

זיינע קאלעגן, איז געווען אן אַמטער גאסט ביי אַסך לעמבערגער משפּילים און גבירים. ער האָט ליב געהאַט צו באַרבערענען אין געזעלשאַפט, און פון אים פלעגט מען אויך הנאה האָבן, כאַטש מען האָט מסתּמא אַ ביסל מורא געהאַט פאַר זיין שאַרפּער צונג.

אַנהייב 1830 האָט עמינגער געענדיקט זיין שטודיום אין אינֶװװט⁹ און אַוועק צוריק אַהיים. ער האָט דערגרייכט זיין ציל אין געמענט זיין צופרידן. נאָך איין זאַך האָט אים געוויס ווי געטאַן: עס איז ניט מקיים געוואָרן זיין האַפּענונג, אַז עס וועט זיך אים איינגעפן אויסצובילדן זיך אין מאַלעריי. אמת, אינגאַנצן האָט ער דאָס ניט אַוועקגעוואָרפן, און נאָך אין די שפּעטערדיקע יאָרן הערן מיר, אַז ער האָט ע״פּ זפּרון אַנגעצייכנט אַזאַ בילד פון יעקב אייכענבוים, אַז אַלע זיינען נתפּעל געוואָרן פון דער ענֶװװט לעכקייט¹⁰; אַבער ס׳איז שוין געווען בלויז אַ ליבהאַבעריי, אן שום אַמביציעס.

(9) אויף מיין אַנפרעג האָב איך פונעם סעקרעטאַריאַט פון לעמבערגער אוניווערסיטעט באַקומען דעם פּרױנדלעכן ענטפּער, אַז מען האָט צוויי מאַל אײַבערגעקוקט דעם «Album immatriculorum Juristarum, Philosopho-
rum, Theologorum, Chirurgorum ab a^o 1818 ad a^m 1836» אין מען האָט דאָרטן עמינגערן ניט געפונען. דאָס איז זייער מערק-ווערדיק, נאָר פונדעסטוועגן קען ניט זיין קיין שום ספק, אַז עמינגער האָט אין לעמבערג יאָ שטודירט: ראיות: א) די טראַדיציע פון דער פּאַמיליע; ב) יאָזעף שולבוים בריוו צו אים פון ווין, דאָטירט דעם 13 דעצעמבער 1829, וואָס איך האָב געפונען צווישן די פּאַפירן. דער בריוו איז אַרעסירט: «Herrn Salomon Ettinger, Candi. der Med. Chirurgie in Lemberg Bereitest Du Dich noch immer zu Deinem Rigoroseum?» אין האָט אַזאַ זאַך: [vor?] ג) צעדערבוים: „בשוכו מלבוב מוכתר בשם רופא בשנת השלשים למאה זו...“.

(10) פון אַ בריוו פון ע'ס ברודערזון לעאָן גאָלד פון אַרעס, דאָטירט דעם 14 נאוועמבער 1849:

«...Beim Tode meines geliebten Vaters waren wir so glücklich, ein Daguerotyp - Porträt von ihm zu besitzen, das seiner ausserordentlichen Aehnlichkeit halber den Schmerz den sein Verlust uns verursacht hatte einigermaßen linderte. Kurze Zeit darauf wurde aber dieses Bild durch die Unvorsichtigkeit

דערפאר האָט ער אָבער פֿאַר דער צייט פֿון זײַן נעגנד=זײַן
 אויפגעדעקט אין זיך אַ נייעם טאַלענט, אויף וועלכן ער האָט זיך
 פֿריער ניט געריכט. פֿריער פֿלעגט ער זאָגן גלייכווערטלעך,
 שרײַבן עפֿיגראַמעס און שפּעט=לידלעך און אַליין ניט חושד געווען,
 אז דאָס האָט עפעס אַ ווערדע. אין לעמבערג האָט ער געפֿונען אין
 זיך דעם שרײַבער. דאָ האָט ער אָנגעהויבן שרײַבן זײַנע משלים, דאָ
 איז שײַן מסתּמא געשאַפֿן געוואָרן „סערקעלע“ אויך.

1

דאָס וואָס דער לעמבערגער אינסטיטוט האָט פֿלוז געגעבן דעם
 טיטול „מעדיקער“, ניט „דאָקטער“, וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה.
 זאַמאַשצער יידן האָבן צוגענומען זײַער אויסגעשטודירטן בן=עיר זײַער
 פֿרײַנדלעך און אים פֿאַלד געקרוינט מיטן נאָמען „דאָקטער עטינגער“;
 זײ וואָלטן געהאַט צו אים דעם פֿולן צוטרוי.

שלעכט איז אָבער געווען, וואָס לויט אַ געזעץ וועלכער האָט
 שײַן יעמאַלט אויך געגאַלטן האָט אַן אַבסאָלווענט פֿון אַן אויסלענדיש
 שער הויכשול ניט געטאַרט זיך תּיבֿף נעמען צו פֿראַקטיק אין פּוילן:
 ער האָט פֿריער געמוזט האַלטן מלוכה=עקזאַמענעס ביים וואַרשעווער
 אוניווערסיטעט. עטינגער האָט זיך גענומען גרײַטן. אָבער אײַדער

unseres Bedienten verdorben. Ich gab es einem Maler, um
 aus diesen Resten ein Ganzes zusammenzustellen, allein er
 hat darin nicht reussiert. Da der Maler meinen Vater nicht
 gekannt hat, so war es ihm schwer, aus diesen Umrissen ein voll-
 endet ähnliches Bild zu schaffen. Unsere einzige Hoffnung blieb
 diese, sich an Sie zu wenden, um uns diesen Verlust zu ersetzen.
 Die Mutter sagt, dass Sie das Bild von Herrn Eichenbaum aus
 dem Gedächtnisse so frappant ähnlich gezeichnet haben, dass
 alle Welt darüber erstaunt war. Sollten Sie uns ein Gleiches
 bei meinem seligen Vater machen können, so würden Sie uns
 ungemein verbinden und auf unsere ewige Dankbarkeit An-
 spruch machen...

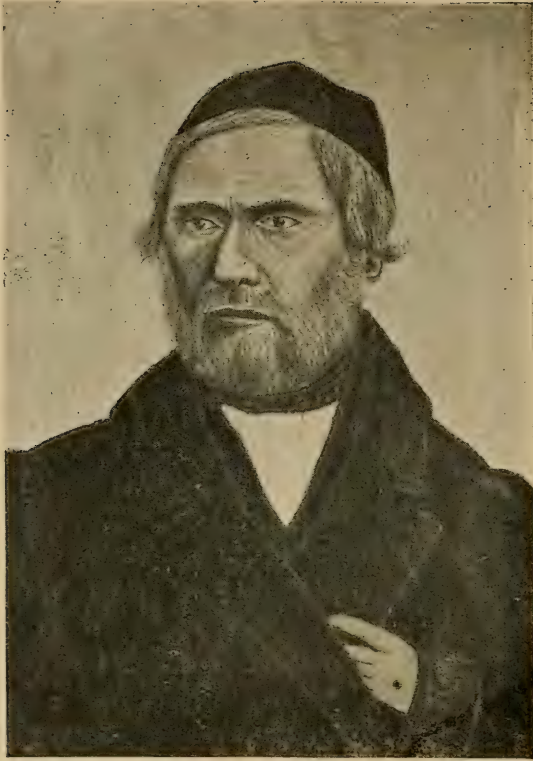
ער האָט באַוווּן דורכצוגיין דעם קורס וואָס מען האָט געפּאָדערט, האָט אויסגעבראַכן דער נאַוועמבער=אויפּשטאַנד. ווער האָט ערשט געקענט קלערן וועגן לערנען? זאַמאַשין איז געווען אַ פּעסטונג מיט אַ היפּשן גאַרניזאָן, און מען האָט זיך געקענט ריכטן, אַז זי וועט באַלעגערט ווערן; האָט עטינגער באַשלאָסן צו פּאַרלאָן מיט זיין פּאַמיליע די שטאַט און צו באַזעצן זיך אין דעם שוואַגער יעקלס הוט לעבן יאַנעווע. די השּערה זיינע איז טאַקע געווען אַריכטיקע: זאַ=מאַשין איז געוואָרן אַ מיטלפּונקט פּון די קריגס=אַפּעראַציעס.

זומער 1831 האָט אין פּוילן אויסגעבראַכן אַ שרעקלעכע כאַלע=רע; דאָס איז געווען די ערשטע עפּידעמיע אין לאַנד, אַ מתנה וואָס דאָס רוסישע מיליטער האָט מיטגעבראַכט מיט זיך. אין יאָ=געווע און אין די אַרומיקע דערפּער האָט אויך געבושעוועט די מגפה, און די גשרות האָבן זיך ניט געקענט קיין עצה געבן: די צאָל דאָקטוירים איז געווען קליין, און ביי דער גרעסטער אַנשמרענגונג זיינען זיי ניט געווען ביכולת צו פּאַדינען אלע קראַנקע. דאָ איז די מאַכט געוואויר געוואָרן, אַז אין גאָלדס הוט זיצט אַ מעדיצינער וואָס האָט נאָך אמת ניט קיין פּאַרמעלן וואַרשעווער דיפּלאָם, נאָר ער האָט געענדיקט דעם פּולן קורס. האָט מען עטינגערן געלאָזט רופן און אים געהייסן נעמען פּאַהאַנדלען די כאַלערע=קראַנקע.

עטינגער האָט זיך אַריינגעטאַן אין דער אַרבעט מיט לייב און לעבן. ער האָט ניט געקוקט אויף דער סבּנה אין וועלכער ער האָט זיך אַליין געשטעלט, ער האָט געאַרבעט טאַג און נאַכט, ניט צו מאַכן קיין אונטערשייד צווישן ייִד און פּאַליאַק, צווישן אַרעם און רייך. אַסך מענטשן האָבן אים טאַקע געהאַט צו דאַנקען פּאַר זייער לעבן.

1

די רוסיש=פּוילישע מלחמה האָט זיך געענדיקט — זאַמאַשין האָט זיך געהאַלטן לענגער ווי אלע אַנדערע פּונקטן אין האָט זיך אונטערגעגעבן ערשט צום סאַמע סוף 1831 — און עטינגער האָט זיך אומגעקערט מיט זיין פּאַמיליע אין דער היימשטאַט. עס האָבן

יעקב אייכענבוים

געמאלט פון עטינגערן ע"פ זכרון

גענומען גיין צו אים קראנקע. ווידעראמאל האט זיך געשטעלט פאר אים די פראגע: וואס ווייטער? ע"פ דין וואלט ער געמוזט איצטער האלטן דעם עקזאמען אין ווארשע; אבער דאס איז געווען אלאנגער עסק, און איידער וואס ווען איז נישט געווען פון וואס צו לעבן. האט ער אבער געהאט א שטיקל מזל; אפשר דאס איינציקע מאל אין לעבן. די מאכט האט אים אפנים געקענט פון זיין מסירת נפשידיקער ארבעט אין יאנעווע. ד"ר בושענסקי, דער פיזיקוס (מעדיצינאלער אינספעקטאר) פון לובלינער גופערניע, האט זייער געהאלטן פון אים און געקוקט דורך די פינגער אויף דעם וואס עטינגער האט זיך נישט נאכטרייבן. בושענסקי האט געגעבן א פארארדענונג דעם אפטיילער קער פון שטעטל, ער זאל ארויסגעבן רפואות לויט עטינגערס רעצעפטן, און דערמיט איז אים מעגלעך געווארן צו פירן א פריוואטע פראקטיק. מיט די מיליטערישע דאקטוירים — קיין אנדערע זיינען אין זאמאטיין דאן נישט געווען — איז עטינגער געווען אין גוטע באציאונגען¹¹; זיי פלעגן קומען אפילו אויף קאנסיליום, ווען ער פלעגט זיי רופן. אינגיכן האט מען עטינגערן באשטימט פאר אן ארדינאמאר אין דעם שטאטישן שפיטאל, אין דער אפטיילונג פאר ווענערישע קראנהייטן. ער האט זיך אויך גענומען ענערגיש צום יידישן הקדש וואס אן ארטיקער גביר האט געהאט געגרינדעט. עטינגער האט דארטן איינגעפירט א גוטע ארדענונג, זיך מתחייב געווען צו קאצען אהין אלע טאג ארומצוקוקן די קראנקע, געמאכט אליין די רפואות, פדי איינצושפארן דעם הקדש א פארמאצעווט.

11 צווישן עטינגערס פאפירענער ירושה געפינט זיך א האנק-בריוו, גע- שריבן פון ע'ס האנט, וואס די „פא-שטעהער דער היונגען איזראעליטישען גע- מיינדע... אים נאהמען אללער היונגען איינוואהנער" שיקן צום „מיליטערארצטע העררן פאטערניצקי" וועלכער האט אין משך פון זיין זעקס-יאריקן זיין אין זא- מאשן, און ספעציעל אין דער צייט פון דער כאלערע, אויפן שענסמן אופן גע- האלפן דער גאנצער באפעלקערונג. — פאר די קולטורפארעהעלטענישן פון יענער צייט איז כאראקטעריסטיש: א) אז דער בריוו פון דער יידישער קהילה צו א פוילישן מיליטעראדאקטאר אין דער רוסי-פּוילישער דינסט אין פוילן איז געשריבן אויף דייטש, און ב) אז די פירשריפט (שווארצשריפט) פון דעם בריוו האט עטינגער אָנגעשריבן, פונקט ווי דעם ווייטגרעסטן טייל פון זיינע דייטשע געשריפטן, דווקא מיט יידישע אותיות:

אינניכן האָט דער ד"ר עטינגער — אַליין האָט ער זיך אים
 בעריקנס קיינמאל אַזוי ניט גערופן און ניט אינטערעסירט; ניט
 געוואָלט ניצן אַטיטול וואָס זיין אינסטיטוט האָט אים ניט געגעבן —
 געהאַט אַגרויסע פּראַקטיק. אָבער מאַטעריעל איז ער ווייטער געווען
 געענט. די פּאַציענטן האָבן געצאָלט ווינציק: מען האָט געוואוסט,
 אז דער דאָקטער איז אַ מסתפק במועט, האָבן אים די אַרעמערע
 גאַרניט געגעבן, און אַפילו די רייכע האָבן זיך געפוילט אַרויסצונעמען
 פון קעשענע מער ווי אַיין, העכסטנס צוויי פּוילישע גילדן¹². קוים
 מיט צרות האָט ער פאַרדינט אויף חינוּה פאַר זיין פּאַמיליע וואָס
 איז קיין עין-הרע אַליין געוואַקסן.

בינו-לבינו האָט ער זיך אויך געגרייט צום מלוכה-עקזאַמען.
 אין דער מינוט האָט ער דאָס ניט געדאַרפט, אָבער זיין פּאַזיציע
 איז פאַרט געווען אַן אומזיכערע: עס איז גענוג געווען, דער פּיזיקוס
 אָדער דער אַפטייקער זאָל אַפּטון פון אים זיין חסד, אָדער אַליאָדע
 שונא זאָל אים פאַרמסרן, וואָלט ער שוין געבראַכן געוואָרן פונעם
 ברויט. איז ער אין יאָר 1833 אָדער 1834 אַוועקגעפאַרן קיין וואַרשע
 (דער רייכער שוואַגער זינער, הערץ קראַסנאַפּאָלסקי, האָט אים אויס-
 געהאַלפן אויף הוצאות). אָבער דאָס אומגליק האָט אים ניט אַפּ-
 געלאָזן: ער איז אין וואַרשע אַזוי געפערלעך קראַנק געוואָרן, אז
 מען האָט אים אַפּגעזאַגט דאָס לעבן, און אין זאַמאַשיץ האָט מען
 אים שוין פּאַוויינט. ער איז געזונט געוואָרן, אָבער די קרענק האָט
 אויפגעגעסן דאָס געלט וואָס ער האָט מיטגעבראַכט, אין פּדי ניט
 אומצוקערן זיך אַהיים צום ווייב מיט גאַרנישט, איז ער אַוועק זיך
 עקזאַמינירן, אַידער ער איז געווען צוגעגרייט ווי ס'געהער צו זיין.
 די קאַמיסיע האָט אים געגעבן דעם טיטול: „מעדיצינער (lekarz)
 פון דער צווייטער מדרגה“, וואָס דאָס האָט פּאַטייט אַמין פעלדשער,
 מיטן רעכט צו היילן בלוזי דרויסנדיקע קראַנקהייטן, ניט קיין אינע-
 ווייניקסטע¹³. אָט מיט אַזאַ נעבעכדיקן פּאַפּירל איז עטינגער צוריק-
 געפאַרן אַהיים, אין די אַלטע צרות און דאגות אַרײַן.

(12) צעדערבוים.

(13) דאָרט גופא. — פּגל' דאָס ליד, „זייטס געזונט וו/ אויף ז' 523.

ער האָט פראַקטיקירט ווייטער ווי געווען, ווייל דער אַפטייקער
האָט אָנגענומען זיינע רעצעפטן; נאָר די מורא איז געבליבן הענגען
איבער זיין קאָפּ.

ח

דאָס איינציקע ביסל נחת האָט ער געהאָט פון שרייבעריי. קיין
פרומה האָט ער חלילה דערפון ניט פאַרדינט; פאַרקערט, דאָס וואָס
ער האָט אויסגעפראַכט אויף פאַפיר און טינט אויף איבערצושרייבן
פיר און פינף קאָפּיעס פון יעדער ווערק איז אפשר געווען פאַר אים
אָגאַניץ קאָנטיקע הוצאה. אָבער עס איז פאַר אים ניט געווען קיין
גרעסער פאַרגעניגן, ווי אַוועקצוזעצן זיך לייענען זיינס אַזאָך, און
גאָטלאָבער, וואָס איז 1837 פאַרוואָגלט געוואָרן קיין זאַמאַטיץ און
דאָרט קראַנק געוואָרן אויף כאַלערע, איז געוויס ניט געווען דער איינ-
ציקער פאַציענט צו וועלכן עטינגער האָט געוואָנט:
„וואָס טויג אייך כאַלערע? איך וועל אייך בעסער פאַרלעזן
מיין סערקלע“.

„ער האָט מיר פאַרגעלעזן און איך בין געוונט געוואָרן“, גיט
צו גאָטלאָבער¹⁴. אַנדערע האָבן ניט אַזוי הנאה געהאָט פון זיינע
שטעכווערטער. הויפּש פון זיינע קאַטאַוועסלעך און משלים זיינען
געשריבן ניט סתם אין דער וועלט אַרײַן, נאָר אויף לעבעדיקע פער-
זאָנען¹⁵, און זיינס אָן אַנצוהערעניש האָט מען געדענקט.
דער מאַמענט און די מאַטיוון פון עטינגערס קומען צו יידי-
שער שריפטשטעלעריי איז פאַרפיקסירט אין אַ דאָקומענט, געשריבן
מיט זיין אייגענער האַנט, וועלכער איז אַזוי טשעקאַווע, אַז עס ליינט
צו ברענגען אים אות באות:

(14) יידיש' פ"ב I 253.

(15) מיטפילונג פון פרוי פאַרע גאַלדמאַן: „די שער“ איז געווען גע-
שריבן אויף יעקב רייפמאַנען.—פּרױ, מיינע זכרונות, יודישע וועלט 1913, № 6,
ז' 6: «א קאַלטע מוחמען האָב איך געהאַט, מיין חבר יחזקאל'ס מוטער. אַ הויכע,
מאַנערע יודענע, אַ בלאַסע, אַ קרענקליכע. פון איהר האָט ד"ר עטינגער זיין סער-
קאַלע געפאַכט. שרייט שטענדיג: „אוי מיינע כוחות!“...»

«פאר עטלעכע יאהר האב איך געקריגען צו ליינען אין
 לעמבערג צוויי ביכלעך. איינס האט געהייסען „דיא גענארטע
 וועלט“ און דאס אנדערע „אלטעלי“. ביידע ביכלעך זענען איבער
 געזעצט און גאר איבערגעארבעט געווארען פון דאטש אויף
 יידיש. דאס ערשטע הייסט אויף דאטש „דער מארטוף“ אין
 דאס אנדערע „ראפינזאהן“. — עך האב צי געזעהן, אז דיא
 ביכלעך זענען זייער אסך מענשען געפעלליך, דהיינו אזעלכע
 וואס זענען גרוסע קענערס אין אזעלכע וואס זענען פראסטאקעס.
 דיא ערשטע, בין עך מיר משער, האט עס געמיזט געפעלליך,
 וואל זייא האבען געזעהען אזו עפעס וואס זייא האבן נאך
 פון אהער נישט געזעהן אויף יידיש לשון געשריבען, אין
 דיא אנדערע, ווייל זייא האבען עפעס געליינט א מעשה ביד. —
 אוב דיא ביכלעך זענען יא אדער נישט גיט געמאכט געווארען,
 ווייל עך מחמת כמה מעמים נישט זאגן, נאר דאס וועט אים
 לעכער אלליין שון אנזעהן, אז ווייניגסטענס האט מיר דער פלאן
 צו שראבען אין פראסטע יידישען לשון געמיזט געפעלליך,
 ווארען עך האב מיך תיכף געפריפט אוב עס איז אין מאן
 פה אויך עפעס אין דעם שטייגער און אין דעם לשון צי שראבען.
 דאס ערשטע וואס עך האב געשריבען איז געזעהן איינציגע
 משלים און פתבותלעך (אויף דאטש הייסט דאס עפיגראמע).
 עך האב געזעהן, אז זייא זענען דעם עולם זייער שטארק גע-
 פעלליך, מען האט בא מיר ציחאפט אלס וואס עך האב נאר
 געשריבען, און אימלעכער האט זעך עס איבערגעשריבען, נאר,
 וויא דער שטייגער איז, מיט סאמע פעהלערס אין גערואזען.
 וויא עך האב דאס געזעהן, האב עך מיך מישב געוועזן אין
 האב מיר אלליין אויסגעטראכט אסך משלים און פתבותלעך
 (עפיגראמע) אין צים סוף גאר אגאנץ מהעאטערשטיק. עך האב
 מעך אבער אויף מיר אלליין נישט געוואלט פארלאזן אין
 האב דאס געשריבענע געגעבן צי ליינין זעלכע מענשען וואס
 זענען זייער געשיקט אין האבען שון געליינט זייער אסך ביי-
 כער אויף אנדערע לשונות, אין ווידער זעלכע מענשען וואס
 זענען גאר פראסטאקעס אין קענין נישט מעהר נאר דאס יידי-

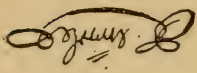
N°

פרענאָממעראַציאָנס שײַן

דאָס פּאַרצײנער רױעס בײַה מױר אױף אײן עקסעמפּלאַר מײנער שרױפּטען
אין ייִדישער שפּראַכע אַלס :

1 סערקעלע אָדר דיא יאַרצאַט נאָך אַ ברױדער .
2 משׁלים קאַטאַוועסלעך, אונר געדריכטע

פרענאָממעריט אונר רען בעטראַג בערײטס בעצאַהלט האָט
בעציאָט דימיט

אַרעסטא רען

אַ פרענומעריד = קוויטל מיט עטינגערס אייגנהענטיקער חתימה
(גרויס פון אַרױנינאַל $9 \times 10^{1/2}$ צײַם)

שע לשון, פרי עך זאל פין איטלעכען הערען וואס ער וועט
דערצי זאגן. דיא געשיקטע מענשין האבען עס געלובט נאך
זייער שטייגער אין דיא פראסטאקעס נאך זייער שטייגער. ביידע
אבער האבען מעך אנגעהויבן צי בעטין, אין בעטין מעך נאך
איצינד זייער, אז עך זאל דאס וואס עך האב געשריבען לאזן
דרוקען. עך האב מעך אבער אזו מיט געוועזן: עך וויל
מיר פארלייגען אזו א פלאן, אז עך זאל קענין — חוץ דעם
וואס עך האב שוין גרייט געשריבענעם — נאך אללע מאהל נאם
צו ליווערן, דהיינו טהעאטערשטיקעס, מעשות, משלים, כתבות-
לעך (עפיגראמע) אין נאך אנדערע זאכען פין דעם שטייגער. —
עך פין פין מאן זאט מיט דעם פלאן פארטיג אין פין אים
שטאנד אללע מאהל נאם צי צי ליווערן, נאר דעם עולם
וויל עך בעטין, אז אויף דעם ערשטען ביכעל וואס עך וויל
איצינד דריקען זאללען זאן געחתמט עטלעכע פין דיא מענשין
וואס וויללען האבען אז דאס ביכעל זאל זאן געדריקט. און
עך פין זייא מבטיח, אז זייא וועלין צי פרידען זאן, ווארען
עך האב שוין אזו א פארשווארצטע טבע, אז עך גיב מיר
תמיד גרוס מיה, אז מען זאל פין מיר ציפרידען זאן. איצט
וועט געדריקט ווערין א טהעאטערשטיק אין פינף אויפציהעס,
עס הייסט „סערקעלע אדער דיא יארצאט נאך א ברידער“ אין
משלים אין כתבותלעך (עפיגראמע). עך וועל זעהן אז עס
זאל געדריקט ווערין אויף שייך פאפיר אין מיט זעלכע אותיות
וואס עס זאל איטלעכען גאנץ לאכט זאן צום ליינען, אין
דיא נעהמען פין דיא מענשין וואס וועלין זעך דא אויף דעם
חתימה-בונין חתמנין וועלין זאן געדריקט אין דעם ביכעל».

מעגלעך, אז דעם דאזיקן פראספעקט צו זיינע ווערק האָט
עמינגער געשריבן אַ ביסל שפעטער, אין די פערציקער יאָרן, בשעת
ער האָט אַרויסגעלאָזן אין אַדעס זיינע פּרענומעריר-קוויטלעך (זע

דאָס בייגעלייגטע געמעל). אָבער עס איז קיין ספק ניט, אז שוין 1836 — 1837 האָט ער זיך געטראָגן מיטן געדאַנק וועגן דרוקן זײַנע ווערק. „איך מוז אייך באַלד זאָגן, שרייבט ער אָנהײב 1837 צו אַן אומפאַקענטן אַדרעסאַט, אז איך וויל זען געדרוקט סײַ „סער-קעלע“, סײַ די „משלים“. דאָס וואָלט געווען עפעס פאַר מײַן קע-שענע... לויטן צוזאַג פון ה' טוגענדהאַלד פאַרהאַף איך צו פאַק-מען אין וואַרשע דעם דערלויב פון דער צענזור“¹⁶.

גלייכצײטיק האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיט ברייטערע ליטעראַ-רישע פּלענער. ער, וואָס האָט כּסדר איבערגעשריבן פאַר זיך דײַטשע לידער און שפּריכווערטער, וואָס האָט זיך געלערנט איטאַליעניש¹⁷, וואָס האָט אַפילו דעם ווייטגרעסטן טײל פון זײנע פריוואַטע בריוו געשריבן אויף דײַטש, האָט פונדעסטוועגן קיין איין מינוט נישט געקלערט וועגן בײַטן די ״דישע פּען אויף אַן אַנדערער. דאָס „פּראָסטע ״דישע לשון״ איז געווען זײן שפּראַך, די איינציקע וואָס ער האָט באַהערשט מיט אַלע קליפּערלעך און די איינ-ציקע שפּראַך פון זײן האַרצן. אמת, זײן העלד רעדלעך רעדט דײַטש, אָבער ניט אומזיסט זאָגט אויף אים די פּלה הינדע מיט אַן אומפּרײווייליקער איראַניע, אז „ער רעדט דאָך ווי אַ בוך“, און אַ השפּלה-בוך מוז רײדן דײַטש; דאָס איז אויך די סיבה, פאַר-וואָס אויך ר' דוד צערעדט זיך אויף דײַטש אין געהויבענע מאַמענטן. ווייטער רײדן אַלע העלדן אין „סערקעלע“, אַחוץ דער קאָמישער פּרודעריקען, מאַמע-לשון, און ר' דוד פּרעגט בײַ איר בפּירוש: „פאַרוואָס רעדסטו נישט ליבער ״דיש״? דעם גרעסטן חילוק צווישן עטינגערן און אַזאַ השפּלה-שרײַבער ווי אַהרון וואָלפּסזאָהן זעען מיר אַרויס, ווען מיר פאַרגלייכן זײערע בײדנס קאָמעדיעס. אין „לײכטזײן

16) זע בריוו נומ' 3: — יעקב טוגענדהאַלד (1794 — 1871), באַקאַנטער טײער פון דער פּוילישער השפּלה; פון 1820 איינער פון די יידישע צענזאָרס אין וואַרשע; געווען עמינגערס אַ גוטער פּרײַנד.

17) רײזענס מיטטיילונג (אין לעקסיקאָן 1), אז ע' האָט איבערגעלאָזן איטאַליענישע „ווערק“, איז שפּאַרק נישט פינקטלעך. ס'זײנען איבערגעפליבן פון זײן האַנט אַ פאַר זײַטלעך עלעמענטאַרע איטאַליענישע געניטונגען (״איבונגען״ בלע"ו).

אונד פרעממעלייא" זיינען אלע רעמארקעס אין דייטש, אפילו ביי יענע העלדן וואָס ריידן יידיש; דאָס הייסט, אַז דעם מחברס שפראַך איז דייטש, און יידיש האָט ביי אים די ווערדע פון אַן עטנאָגראַפישן קוריאַז. אין „סערקעלע“, פאַרקערט, זיינען אפילו ביי רעדלעכס רעפליקעס די רעמארקעס געשריבן אין יידיש.

אַבער עטינגער האָט געשפירט, געמוזט שפירן, אַז אַ יידישער שרייבער, זאָל זיין דער בעסטער, איז אַ ביסל גענליכן צום פליגל-פיש אין זיין אייגענעם משל; הויך קען ער ניט פליען, ווייל דאָס לשון איז אַרעם, און ווען דער מחבר זאָל זיך שוין אפילו געבן אַן עצה, האָט ער צו טון מיט אַן עולם, וואָס עס פעלן אים די עלעמענטאַרסטע ידיעות. עטינגער האָט דעריבער געוואָלט שאַפן אין יידיש אַ „מיטאַ-לאַגיע, וועלט-און נאַטורגעשיכטע“, ווי ער דריקט זיך אויס, און ער האָט געמיינט, אַז במשך אַ פאַר יאָר וועט ער די אַרבעט אַפּטון. ער איז אַבער ניט געגאַנגען מיט דעם קרומען וועג פון אַ סך שפע-טערדיקע וואָס פלעגן זיך אויסהעלפן גאַנץ גרינג מיט אַ דייטשן וואָרט אָדער מיט אַ פרעמדן באַגריף. גראַד די איבערגעזעצטע צווישן עטינגערס משלים (ניט פאַבלען!) און קאַטאַוועסלעך (ניט עפיגראַמען!) גיבן אַ השגה וועגן דעם, ווי ציטעריק ער האָט אַפּגעהויט די ריינקייט פון זיין אויסדרוק. זיין טעאַטערשטיק (ניט דראַמע!) פאַשטייט פון אויפציען (ניט אַקטן און אפילו ניט אויפצוגן!), און יעדער אויפצי פון עטלעכע אַרײַנקומען (ניט סצענעס און ניט אויפטרײַטן). אַנשטאַט „אינהאַלט-אַרצײכעניש“ אָדער „תוכן“ געפינען מיר אין זיין משלים-מאַנוסקריפט (IM) דאָס וואָרט משלים=ווייזער. שפעטער האָט ער צוגעקלערט אַן אויסדרוק: זוכצעטל; ביי אים גייט ניט אַן, אַז „די האַנדלונג קומט פאַר“, נאָר די מעשה איז אין לעמבערג.

מיר וויסן ניט, ווי ווייט האָט עטינגער שוין געהאַט דערלאַנגט אין דער פאַרוויקלעכונג פון זיין פלאַן צו שאַפן אַ מיין פאַפּולער-וויסנשאַפטלעכע ליטעראַטור אויף יידיש. אויפגעהויט האָט זיך בלוז אַ קליין פראַגעמנטל וואָס מיר גיבן אין די הוספות; נאָר די פּוונה אַליין איז שוין אויך גענוג כאַראַקטעריסטיש.

דעם 24 מאי 1843 האָט דער באַוואוסטער אַנטאָני אייזענבוים,
אמאָל רעדאקטאָר פון „בעאַפאָכטער אָן דער ווייכעל“ און שפע־
טער דירעקטאָר פון דער וואַרשעווער ראַבינערשול, עטינגערס אַגו־
טער=פריינד, אָנגעגעבן אַ בקשה צום קוראטאָר פון וואַרשעווער לערנ־
קרייז, מען זאָל ערלויבן דרוקן „סערקעלע“ און די „משלים“. „אזוינע
ווערק, האָט ער געשריבן, זיינען צוטריטלעך פאַר אלע קלאַסן יידן,
זיי שטעלן אַרויס אין לעפעדיקע פאַרפן די חסרונות און לעכערלעכ־
קייטן, זיי מאַלן טרעפיק און קאָמיש דעם גאַנצן ייִדישן שטייגער
ריידן, און דעריבער קענען זיי האָבן אַ דערלייזנדיקע (bardzo zba-
wienny) השפעה אויף די מוחות“¹⁸. — עטינגער האָט דערפֿי גע־
האַפט אויף טוגענדהאַלדס פראַטעקציע. ער האָט זיך אָבער שטאַרק
אַפגענאַרט; די שטרענגע צענזור האָט געפונען טרייף=פסולס אין
זיינע שטילינקע חיבורים. דעם 10 אויגוסט פונעם זעלבן יאָר איז
„דעם יידן אייזענבוים“ אָנגעקומען אַ תשובה פון קוראטאָר, אַז נאָך
אַ פאַרשטענדיקונג מיט דער העברעאישער צענזור גיט ער אָן ערלוי־
פעניש צו דרוקן די דערמאָנטע צוויי כתב־ידן, נאָר בתנאי, עס
זאָלן אַריינגעטראָגן ווערן אלע שינוים וואָס דער ראַפאָרט פון צענזור־
קאָמיטעט פאַדערט.

די צענזאָרן טוגענדהאַלד און טשערסקער האָבן זיך ניט פאַ־
נוגנט מיט אויסמעקן איינציקע ערטער; זיי האָבן געהייסן בייטן גאַנצע
זאַצן און שטיקער. דער צענזור=עקזעמפלאַר פון די „משלים“ וואָס
האָט זיך אויפגעהיט על־פי טראַף¹⁹, זאָגט עדות אויף דער נאַריש=
קליינלעכער מעטאָדע, מיט וועלכער די צענזאָרן האָבן געלאָזט אין
גאַנג דעם רויטן בלייער.

אין די משלים טאָר ניט דערמאָנט ווערן דאָס וואָרט „מלך“
אַלס עפיטעט פון לייב; וואָרים טאָמער איז דער לייב פאַרגעשטעלט

18) פּגל' דעם עקספורם: „אייזענבוים'ס השתדלות פון יאָר 1843“ אין

די הערות צום סוף פון צווייטן באַנד.

19) 1M.

ניט אין די שענסטע פארבן, קען דאך דער אונטערטאן א קלער טון,
 אז מלכים זיינען אויך ניט קיין מלאכים, און פון דאנען איז בלויז איין טריט
 צו מאַעסמעט=באלידיקונג און צו רעפובליקאנישע אידעען. ווען עך
 זעה, אז א סך גרויסע לייט שמיסען, אין ווייסען נישט פון וואָס אין פין
 וועמען" (דאָס פארזעעניש), טויג דאָס ניט: זאָג נאָר דעם אונטער=
 טאן, אז גרויסע לייט פלוידערן אויך אמאָל, וועט ער מאַרגן מאַכן
 אַרעוואַלוציע; בעסער אויסמעקן דאָס וואָרט „גרויסע“, איז רואי=
 קער. אויך אויף יידישע פראַגעס האָט זיך דער צענוואָר זיין קוק:
 אז צו שטארקע אָנפאלן פון די השכלה=שרייבער אויף די חסידים
 זיינען שעדלעך. דעריבער איז בעסער, אז אין דעם משל „די פליג“
 זאָל ניט שטיין דער אויסדרוק „גיטע ידעלעך“, און אין דער „אסיפה“
 דאַרף געוויס ניט שטיין: „דער צדיק האָט זעך מיט אינץ אָנגעקערט“,
 ווייל כאַטש דאָ רעדט זיך וועגן גאָר אַן אַנדער זאָך, קען דער
 עולם זיך אָנשטויסן, אז דאָס מיינט מען דווקא אַ חסידישן רבין.
 ווייטער דאָגט דער צענוואָר גלאַט וועגן מאַראַל. וועגן „גליטיש=
 קע“ טעמעס איז דאָך ניט שייך; דאָ האָט ער גאָרניט וואָס איבער=
 צוקלערן. אָבער ער קען אויך ניט פאַרטראַגן דעם זאָן, אז „איב=
 ל עכ ער קען שראַפען אויף יענעם אַ פאַשקעוויל“ (די שרייבערס);
 דער לייענער טאָר גאָרניט געוואויר ווערן, אז עס קען געמאָלט
 זיין, אַ פאַטער זאָל שלאָגן זיין דערוואַקסן קינד (דער פאַרענטפער).
 אין וואָס איז דאָס פאַר אַ לשון: פאַרשאַלטן מעגן ווערן רכילות=
 טרייבער (דאָס פארזעעניש) אָדער: „פאַרברען... בעסער וויטעלע
 דיא צנועה אַלליין“. (וויטעלע)? פאַרברענען, פאַרשעלטן? אָסור,
 דאָס טאָר מען ניט דערלאָזן! און אזוי מעקט זיך דער רויטער בלייער
 אויס גאַנצע שטיקער פון „אסותא“ און אינגאַנצן אזוינע עפיגראַמען
 ווי „דיא נקמה“, „דער דאָקטער גרינד“²⁰.

(20) נאָך אין 20 יאָר אַרום, ווען אַ (פאַרברייטערטער) עקזעמפלאַר פון די
 משלים און קאָמפּאָזיטען איז אָנגעקומען איבערצאָניס אין וואַרשעווער צענזור-קאָמיטעט,
 האָט דער צענזאָר שטערסקער געפסקנט, אז דאָרטן זיינען פאַראַן ערסער, וואו
 די איראָניע און דאָס אַפּשפּעטן גייען צו ווייט אָדער וואָס זיינען אויפרייצנדיק פון
 רעליגיעזן שטאַנדפונקט" (זע דעם עסקקורס: „די השתדלות פון מיכל און יעקב
 עטינגער פון יאָר 1843" אין די הערות צום סוף פון צווייטן באַנד).

דאס האָט מען אָפגעטאָן אין די משלים אין קאָטאָועסלעך;
„סערקעלע“ האָט מען צעקארדאשעט נאָך ערגער²¹.

באַלד די ערשטע שורות פונעם „וואָרט פרייד“ הייסט דער
צענוואָר אויסמעקן: מען טאָר נישט זאָגן — על תפתח פה לשון! —
סאָמע גוטס נאָר אַלײן טאָר אין דער וועלט נישט פאַ-
שטײן; און בכדי די ווייטערדיקע פערזן זאָלן האָבן אַזינען, הייסט
ער אין דער דריטער שורה אויסמעקן וואָרן און בייטן עס אױף „עפעס“.
די אויסדריקן רײניש מינין, קרײצער הייסט ער איבערבייטן
אױף „קערבלעך“, „גראַשן“, „טאַלער“, „גילדן“, מסתמא פדי אַרײני-
צופירן די היימישע באַצײכענונגען אַנשטאַט די אויסלענדישע (הגם
„די מעשה איז אין לעמבערג“). פון די אַנדערע פאַדערונגען פון
דער צענוור (אין „סערקעלע“ זײנען געמאַכט געוואָרן, ווי סױוויזט
דער ראַפּאָרט פון טוגענדהאַלדן און טשערסקערן צום קוראַטאָר פון
לערן־קרייז, בײַ הונדערט „אויסבעסערונגען“, אין די משלים און
קאָטאָועסלעך „בלויז“ אַ פּערציק) זײנען ווערט פאַרצײכנט צו ווערן:
(א) פאַרטיידיקונג פון דער קריסטלעכער אמונה: משומד, שמד-
שטיקלעך, גוים הייסט מען פאַרבייטן אױף „פּושע־ישראל“ אָדער
„הולטי“, „גנבישע שטיקלעך“, „קריסטן“ אָדער גאָר אַרויסוואַרפן;

21) „już raz była cenzurowana i dozwolona do druku“

z pewnemi modyfikacjami פון וואָרשעווער צענוור־קאָמיטעט פון 18/30 יולי 1862. — דער צענוור־עקזעמפלאַר
פון „סערקעלע“ פון 1843 האָט זיך נישט אויפגעהיט, נישט אין עטינגערס ירושה אין
ניט אין אַרכיוו פון צענוור־קאָמיטעט; נאָר דערפאַר איז אין אַרכיוו פון קוראַטאָ-
ריום פאַראַן אַן אויספירלעכער ראַפּאָרט פון די צענוואָרן טוגענדהאַלד און טשער-
סקער, און דאָרט הייסט מען בייטן נישט בלויז ווערטער, נאָך אויך גאַנצע זאַצן און
אַבזאַצן. צום באַדויערן האָב איך דעם ראַפּאָרט באַקומען פון אַרכיוו פון ביל-
דונגס־מיניסטעריום אין וואָרשע, בשעת דער גאַנצער טעקסט פון „סערקעלע“ איז
שוין געווען אויסגעזעצט; איך מוז דעריבער אַפלייגן ביז אַ צווייטער אויפלאַגע
דעם פרוו אויפצושטעלן אויפן סמך פון די צענוור־באַמערקונגען דעם לבתחילה־דיקן
טעקסט עטינגערס. דאָ וויל איך נאָר באַמערקן, אַז לויט אַלע סימנים איז דער
טעקסט 2MS עלטער פאַר 3MS; אין 3MS זײנען שוין אַרײנגעטראָגן, לויטן
פאַרלאַנג פון צענוואָר, געוויסע שינוים.

(ב) פארטיידיקונג פון דער הערשנדיקער פאליטישער אָדענונג: מאָ-
 נאַר כע דאַרף פאַרביטן ווערן אויף „גביר“, פרייהייט אויף „וואָג-
 נע“ און אפילו די קאָמישע פאָגל פרייהייט אין פרידעריקעס מאָ-
 נאַלאַג אין לעצטן אַקט אויף „ערפרייאונג“. (ג) פארטיידיקונג פון
 דער מאָראַל: אין דעם זאַץ „ווער עס טוט מיט דעם שווער, שלאָפּט
 מיט דעם בער“ ווערט אָנשטאַט שלאָפּט אַריינגעשטעלט „ויצט“;
 אָנשטאַט מלכה גריין געפעלט דעם צענוואָר „טויז גריין“; אָנשטאַט
 אַ קוש – „אַגלעט“; אָנשטאַט שיקסעהויז – „שלעכט הויז“,
 אַהער באַלאַנגט אויך דעם צענוואָרס איסור אויפן וואָרט פריין,
 וואָס הייסט דאָך אייגנטלעך געוואַלט-טוער; אָנשטאַט דעם הייסט ער
 אומעטום אַריינשטעלן: „שררה“, „הער“.

עטיגער איז געווען אויסער זיך אויף אַזאָ פסק פון צענוור-
 קאָמיטעט. ער, דער מחבר, האָט געקעכלט יעדער וואָרט, איבערגע-
 אַרבעט יעדער שורה, געשריבן די קעפלעך און די נעמען פון די
 פערזאָנען דווקא מיט געפתיכהטע אותיות, די רעמאַרקעס דווקא מיט
 רויטע טינט – און דאָ קומט אַ באַרבאַרישע האַנט און צעשאַטקעוועט
 זיינע ווערק, ניט צו רעכענען זיך אַפּסאַלוט מיטן מחבר! זיין ביטער
 האַרץ האָט ער אויסגעגאַסן אין אַ העברעאישן מליצה-בריוו צו אַ
 גוטן פריינד²²:

.... אָבער זיינע ווערטער: שיק מיר צו דיין בוך מיט פער-
 ציק רובל, וועט דיין בוך געדרוקט ווערן, פאַרשטיי איך נישט;
 ווייל אַפּדרוקן דאָס בוך אָן געלט מיט די אויספעסערונגען, וואָס
 די צענוור-לייט האָבן אויסגעבעסערט, וויל איך נישט. צי רעדן
 דאָרטן מיינע לעפצן ביז אויף גאָט, אויף זיין משיח, אויף די מלכים
 פון דער ערד, אויף זייערע האַרן, אויף זייערע ריכטער אָדער אויף
 זייערע אויפזעער, חלילה? צי רעדט מײן צונג שלעכטס אָנטקעגן
 די וועגן פון דער זיטלעכקייט, וואָס די לייט האָבן אויסגעצייכנט
 מײן העפט מיט אַ רויטן צייכן, געמעקט, געמעקט און צעקאַלעטשעט
 פון אָנהייב ביזן סוף, און האָבן זיין שיינקייט פאַרדאַרפן, געלאָזט
 מייקעכץ אָנשטאַט שיינקייט? און נאָך: איך קען דאָך די מענטשן,

אז זיי זענען געבילדעטע לייט, מענטשן וואָס זוכן וויסן, און גוט־
הערציקע זענען זיי און זענען אויך שלום מיט מיר פון שטענדיק
אָן. פרעג איך, וואָס האָבן זיי איינגעזען מיר אזאָ ביזו צו טון?
מיין בוך איז ריין פון יעדער אומרעכט, און אויב עס געפינט זיך
דאָרט עפעס אַזינד, זאָלן זיי מיר געבן צו פאַרשטיין אין וואָס איך
האָב געשולדיקט, און איך וועל עס אַדער אויסמעקן פון בוך, אַדער
פאַרריכטן דאָס ניט ריכטיקע, אָבער קיין אויסרייד לאָזן זיי נישט
זוכן! — דו האָסט מיר אויך נישט צו וויסן געגעבן, ווי גרויס ס'וועט
זיין די צאָל עקזעמפלאַרן פאַר די פערציק רובל, וואָס דו האָסט
מיר געשריבן איך זאָל דיר שיקן."

יא

די פאַמערקונגען וועגן די פערציק רובל ווייזן, אז עטינגער
האָט נאָך געהאַפט אַפצושרייען די גזירה פון דער צענזור און אז ער
האָט שוין געזען פאַר די אויגן זיין ציל — אַפצודרוקן זיינע ווערק —
פונקט ווי דערגרייכט. געענדיקט האָט זיך דאָס אָבער ווידעראַמאָל
מיט גאַרנישט. גענויער וועגן די סיבות וויסן מיר נישט; מעגלעך,
אז די נייע דאגות וואָס האָבן זיך אָנגערוקט אויף עטינגערן האָבן
אים געצוואונגען צו פאַרגעסן וועגן דעם לוקסוס פון שרייבעריי.
עס איז אָנגעקומען דער מאָמענט פאַר וועלכן עטינגער האָט
אָזוי לאַנג מורא געהאַט: דער פּראָוויזאָר אין דער זאַמאַשצער אַפֿ־
טייק האָט זיך געפיטן, און ממילא איז אונטערגעהאַקט געוואָרן דער
צווייג, אויף וועלכן דער האַלבלעגאַלער דאַקטער האָט זיך געהאַלטן
די גאַנצע צייט. דאָס איז געווען בערך 1845²³. אַ ייד אַ פערציקער,
אַ מטופל מיט קינדער — גאַנצע זיבן האָט ער געהאַט — האָט

(23) צעדערבוים: «ובכל זאת רפא חולים מכל מיני מחלות הכמן והריאה
והלב, והרוקה קבל את כתובותיו ויתן סמי מרפא לחוליו, כל הימים אשר
היה שם מנהל (פּראָוויזאָר) יודע לחוקיר חין ערך הר"ר הנ"ל! אך בכוא
חדש אשר לא ידע אותו ולא אבה לעשות לפנים משורת הדין, הדל מתח
רפאות תעלה ע"פ כתובותיו וממילא נכרת ענף עץ חיוו...»

איצטער, נאך פופצן יאָר פראַקטיק, געדאַרפט איבעראַנייט נעמען זיך צום ביכל. דאָ איז געגאַנגען ניט נאָר וועגן דער עצם מי פון לערנען: די עקזאַמענעס זיינען געווען שווערע און די צוגרייטונג האָט געמוזט קאָסטן הויפּט צייט, ממילא געלט; און קיין פרייע קאַפיטאַלן האָבן זיך אין שטוב ניט געוואָלגערט.

בלות=ברירה האָט מען ווידער געמוזט אָנקומען צום אַדעסער שוואַגער. עטינגער האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אַדעס; אונטערוועגנס, ווייסן מיר, האָט ער באַזוכט גאַטלאַפּערן אין קרעמענעץ. וואָלף גאַלד האָט אויך דאָסמאַל ניט אָפּגעוואָגט, און עס איז געבליבן בהסגם, עטינגער זאָל פאָרן קיין כאַרקאָו האַלטן מלוכה=עקזאַמענעס²⁴.

אין כאַרקאָו האָט זיך ע' געווענדט צום דעקאַן פון מעדי=צינישן פאַקולטעט און פאַקומען אַ קאַלטן אַפיציעלן ענטפּער. נאָך ערגער ווי ער האָט זיך געריכט: היות ער האָט ניט אין זיינע לעמבערגער פאַפירן קיין צייגענישן וועגן פיזיק און כעמיע, קען מען אים צום עקזאַמען ניט דערלאָזן; ער מוז איבעראַנייט דורכהערן די קורסן. אמת, ווען דער דעקאַן, אַ ליידינשאַפטלעכער שאַכשפילער, איז געוואויר געוואָרן, אַז מען קען מיט עטינגערן אַ שפּיל טון אַ פאַרטיע, איז ער ווייכער געוואָרן; אָבער די בעסטע עצה וואָס ער האָט געקאָנט געבן, איז פאַרט געווען בלויז אַ שוואַכע: אַז עטינגער זאָל זיך ווענדן מיט אַ בקשה צום מיניסטער, אָנווייזן, אַז ער האָט די לעמבערגער צייגענישן אָנגעוואוירן, פאַררופן זיך אויף זיין אַר=בעט אין די זאַמאַשצער שפיטאַלן און בעטן אים באַפרייען פון די עקזאַמענעס אין די דערמאָנטע לימודים²⁵.

דער פראַפעסאָר האָט געטרייסט עטינגערן, אַז דער מיניסטער זועט געוויס באַוויליקן זיין בקשה. אָבער פעטערפּורג האָט זיך ניט

(24) עטינגערס מאַרשרוט שטעלט זיך צונויף אזוי: קרעמענעץ (אבויגס זכרונות, יוד' פּ׳׳ב I 253) — יעליסאַוועטנראַד (אין זיין בריוו צו גאַלדן פון כאַרקאָו קיין אַדעס: „גאַנץ אַנדערס... האָט מיך דער אַרמע גאַלדשטיין אין יאליסעוועטנראַד אויפגענאַממען“) — אַדעס — פאַלשאַווע (אַ בריוו פון ה. הער=צענשטיין, דאָטירט פון פּ׳׳ב 17 יאַנואַר 1847, צו עטינגערן קיין פאַלשאַווע) — כאַרקאָו (פון דאָרט אַרויסגעפאַרן מיטן אַקטאָבער 1847) — פּערדיטשעוו — זאַמאַשצין.

(25) בריוו נומ'. 7.

געאיילט מיטן ענטפער. עס איז אוועקגעגאנגען אמאנאט נאך א מאנאט. וויפיל מאל האט שוין עטינגער אין זיין פארצווייפונג געקלערט וועגן ווארפן אלצדינג און פארן אהיים. נאך דאס וואלט געווען מעגלעך, ווען ער זאל געווען פארן צו א פאמיליע, וואס זי פילט מיט מיט אים; ביי אים איז אבער געווען פארקערט, ער איז געווען זיכער, אז מען וועט אים נאך שיטן זאלן אויף די וואונדן. די פרוי האט אים די גאנצע צייט קיין ווארט נישט געשריבן, דער עלטסטער פון די גאלדס אין זאמאשין, זיינוויל, האט אויך בסדר געקוקט קרום אויפן מאדנעם מענטשן, וואס אים גייט אלץ מיט דער פוטער אראפ; די איינציקע פון דער גאנצער משפחה וואס האט אים פון צייט צו צייט געשריבן און אויך געשטיצט א ביסל די שטוב, איז געווען איינע פון זיינע פלימעניצעס.

ענדלעך האט ער זיך אבער פארט געמוזט פאשליסן אויף דעם יאושדיקן שריט. עלף חדשים איז ער שוין געווען פון דער היים, געלעבט האט ער אין דחקות, און עס האט זיך נישט געווען קיין האפענונג אויף א גיבן ענטפער. פון דער היים האט ער גע- האט ידיעות, אז זיין דיטע-לעבן, זיין ליבסט טעכטערל, איז נישט געזונט. דער שוואגער וואלף האט אפילו געהאט א פרייטע האנט, אבער יעטוידער נדבנות האט דאך א שיעור, און עטינגער האט ארויב געשפירט פון זיינע בריוו, אז ער ווערט אומגעדולדיק. האט ער אמאך געטאן מיט דער האנט אויף דעם גאנצן פלאץ און אין מיטן אקטאבער 1847 אוועקגעפארן צוריק אהיים. אין בערדיטשעוו, אויפן האלבן וועג, האט אים ווידעראמאל פארפעלט געלט, און ער האט נאך אמאל געמוזט אנקומען צום שוואגערס הילף. דעם 25 נאוועמבער איז ער נאך אנסועה פון פינף וואכן אנגעקומען צו- ריק אין זאמאשין — געקומען מיט גארנישט.²⁶

(26) ביי קאפעלן אין פנקס ווערט מיטגעטיילט, אז ע' האט יא אויסגע- האלטן דעם עקזאמען; די כארקאווער בריוו און איבערהויפט דער בריוו נומ' 7 פון זאמאשין זאגן אבער ערות, אז גערעכט איז אונזער שילדערונג פון די פאקטן. אן אומדירעקטע ראיה דערויף איז דאס, וואס צערערבוים דערמאנט נישט מיט קיין איין ווארט דעם כארקאווער עקזאמען; ער, דער נאענטער פריינד, וואלט געוויס וועגן דעם געוואוסט. איך האב זיך אנגעפרעגט ביים כארקאווער אוניווער-

לויטן גאסט איז געווען דער ברוך-הבא. ווי נאָר זיין גאָלדע
איז געוואויר געוואָרן, אַז איר מאַן איז אַריינגעפאָרן אין שטאָט, איז
זי אַוועק פון שטוב צו איר ברודער זינוויל. דאָס איז שוין פאַר
זינווילען אויך געווען צו שאַרף; ער האָט פאַרשטאַנען, אַז ווייניג
קער ווי אַליץ איז דער שוואַגער דאָסמאָל שולדיק אין דעם ניט-
ערפאַלג פון זיין רייזע, און אַגב האָט נאָך דער אַדעסער ברודער
אויך געהאַט געשריבן פון עטינגערס וועגן אַ וואַרימען בריוו. זינוויל
האַט געהייסן זיין שוועסטער, זי זאָל גיין אַהיים. זי האָט ניט געפאַלגט
און איז אַוועק צו אירער אַ פריינדין; דריי טעג האָט געדויערט, ביז
וואַנען מען האָט איר אַיינגערעדט, זי זאָל זיך אומקערן צום מאַן
און צו די קינדער.

די שפיכת-דמים וואָס עטינגער האָט דערפון געהאַט — דאָס
גאַנצע שטעטל האָט געוויס געקלונגען מיט דער פּיקאַנטער מעשה —
זעט מען אַרויס אַפילו פון דעם אַיינגעהאַלטענעם, זעלבסטבאַהערשטן
בריוו, וואָס ער האָט געשריבן צו וואַלף גאָלדן קיין אַדעס²⁷. נאָר
אַראַפּגערעכנט דאָס, האָט זיך אַליץ אַרויסגעוויזן פאַר גאַנץ נישקשה.
ער האָט געמיינט, אַז ער פאַרט אַריין אין אַ שטוב אַ קבצנישער,
און דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז פאַר דער צייט פון זיין ניטאָ-זיין
האַט די פאַמיליע אַוועקגעשענקט גאָלדען אַ שטיינערנע הויז אין זאָ-
מאַשיץ און נאָך אַ פאַר הונדערט טאַלער דערצו. די בשמים-קראָם
וואָס די פרוי האָט געהאַט געעפנט איז אויך געגאַנגען נישקשה.

סיטעט; נאָר עס איז מיר אַנגעקומען אַן ענטפער פונעם באַפולמעכטיקטן פון
פאַלקסקאָמיסאַריאַט פאַר אויסווייניקסטע ענינים אין דער א. ס. ר., אַז דער
אַרכיוו פון פאַרקאָוער מעדיצינישן אינסטיטוט פאַר די יאָרן 1846 — 1847 האָט
זיך ניט אויפגעהיט, און סמילא איז אוממעגלעך צו געבן אַן ענטפער אין תוך-אָן
ענדגילטיקע תשובה וואָלט אפּשר געקענט געבן דער אַרכיוו פון בילדונגס-מיניסטער-
טערוים אין פעטערבורג.

(27 בריוו נומ' 7)

ער האָט געפרוּווט פראַקטיקירן ווייטער, און דער אַפטייקער האָט עטינגערן אַליין איז דאָס געווען אַ ביסל אַוואַנדער (אַרויס) געגעבן רפואות לויט זיינע רעצעפטן. אָבער דאָס האָט זיך קעגן טיך גיך איבערגעהאַקט, ווייל אינגיכן האָט ער געקויפט אַ שטיק ערד, 65 מאָרג די גרייס²⁸, אין זשדאַנאָוו, ביי פיר קילאָמעטער פון זאַמאַשיץ, און זיך דאָרט באַזעצט מיט דער גאַנצער פאַמיליע.

ערד-אַרבעט איז פאַר עטינגערן געווען אַן אידעאַל פון לאַנג אָן, און ער איז געווען צופרידן וואָס ער קען אַליין איצטער ווערן אַ קאַלאָניסט. אָגב איז נאָך געווען דערפון אַ ממשותדיקע טובה אויך: זיין פון קאַלאָניסטן זיינען געווען פריי פון מיליטערדינסט, און דאָס איז געווען אין ניקאַלאי דעם ערשטנס צייטן ניט קיין קלייניקייט, הגם עטינגער אַליין האָט אין די „שמאַטעס“ גערופן יידן לוסטיק און פריילעך צו דינען דעם מלך און צו גיין „אַפילו אין פייער אַראָן אויסצופירן דעם מלכס פלאַן“.

אַט אַזוי איז זיך עטינגער געזעסן אַ צייט אויף דער ערד און פאַרנומען זיך מיט לאַנדווירטשאַפט²⁹.

נאָך איין מאַמענט איז געקומען, בשעת די מאַכט האָט זיך ווידער געווענדט צו עטינגערן און אַפעלירט צו זיינע מעדיצינישע קענטענישן, פאַרבייגנדיק די פראַגע וועגן דיפלאַם: דאָס איז געווען, ווען אין זאַמאַשיץ האָט אין יולי 1855 פונדאָסניי אויסגעפראַכן

(28) מיטט' פון פרוי גאלדמאַן.

(29) ד"ר יעקב שאַצקי שרייבט מיר פון ניו-יאָרק: «איך האָב געזען די אַקטן וועגן דער קאַלאָניע זשדאַנאָוו אין „אַרכיוואוס אַקט דאַווינד“ אינטערן נאָמען: „אַקטן וועגן דער קאַלאָניאַציע פון יידן אין קעניגרייך פוילן“. אין די אַקטן איז אויך פאַראַן אַ באַראַקטעריסטיק פון דער עטינגערן פון „קאַזיאַנעס“, אַפיציעלן שטאַנדפונקט, און איך געדענק, אַז אַ פאַר פונקטן זיינען באַמח געווען טרעפּלעך. — אויף מיינ אַנפרעג אין דערמאַנטן אַרכיוו איז מיר אָנגעקומען דער פרויגדלעכער ענטפער, אַז מען האָט די אַקטן געזוכט, אָבער אומזיסט. היות איך האָב ניט געוואַלט צוליב דעם פאַרהאַלטן דאָס בוך, האָב איך באַשלאָסן צו באַנוגענען זיך מיט דער דאַזיקער קירצער הערה.

צווישן די פאַפירן האָט זיך אויפגעהיט אַ חשבון פון הוצאות, געשריבן פון

די כאלערע³⁰. ער האָט קיין איין מינוט זיך ניט געקווענקלט אין
 ניט געשפילט קיין ברוגז=שאַנין; די פאָמיליע איז איבערגעבליבן אין
 דאָרף, און ער איז אַריבערגעפאָרן צוריק אין שטאָט, אין די צוויי
 צימערן. וואָס ער האָט געהאַט פאַר זיך איבערגעלאָזן אין דעם איי-
 גענעם הויז. נאָכדעם האָט ער זיך ווידער אומגעקערט אין דער קאלאָניע.

די לעצטע יאָרן פון עטינגערס לעבן זיינען אַריבער שטיל.
 וועגן ליטעראַרישער אַרבעט האָט ער שוין מער ניט געקלערט. בשעת
 ער איז געווען דעם לעצטן מאָל אין אַדעס, האָט ער נאָך געפרוווט
 שאַפן פרענומעראַנטן אויף זיינע ווערק — אפשר האָט ער געהאַפּט,
 אז דורך דעם וועט ער האָבן אַ ביסל צושטייער אויף די גרויסע
 הוצאות — נאָר דערפון איז אויך גאַרנישט געוואָרן. נאָך דעם דאָזיקן
 דורכפאַל האָט ער שוין פאַרלוירן דעם חשק צו זיין, ווי ער שרייבט,
 אַ „מוזענזאָהן אָן מזון“.

עטינגערס אייגענטער האַנט, פון וועלכן מען זעט, אַז ער איז אַליין געווען אַריינ-
 געפאַן אין באַלעבאַטישקייט:

קאססאוויצע, שניט ומליצען	353.27.
פאראבעק ומיכאל	49.29.
געקופט זאבען	11. 7.
געזאהלט לווערוזיניען עס הוצאות	335.27.
הוצאות פערשירענע	5. 6.
טימין ציקער ונדבות וזאכען עבורי	35. 2.
<u>791. 8</u>	

אין אַ צווייטן, אויך אייגנהעטיקן חשבון געפינען מיר אַזוינע רובריקן:
 לאַנקעס, שניטער, אַקאוויט, זווערוזיניען, פאַרבקעס [!], בליס, גלעזער, מאָלי-
 נאָוסקי ופאַסטער, טימין ומאַבעק, הענטשקעלעך.

(30) ווען מיר פאַרגלייבן די דאָטירונג פון די כאַלערע-עפירדעמיעס אין
 פרצעס: „ווער עס ווילל נישט, שטאַרבט נישט אויף חלי-רע“ (וואַרשע 1892)
 מיט די אימטערן וואָס זיינען באַשריבן אין עטינגערס בריוו נומ' 15, קומען
 מיר צו דער דאָזיקער צייט-באַשטימונג.

די אויסווייניקסטע אומשטענדן פון אויפהאלט אין זשדאנאָוו זיינען גראָד געווען ניט קיין שלעכטע. פרנסה איז געווען אַ ביסל פון דער לאַנדווירטשאַפט, אַ ביסל פון מעדיצינישער פראַקטיק, אַ ביסל פון דירה-געלט באַרן זאַמאַשצער הויז. אין זשדאנאָוו גופא האָבן עטינגערס געהאַט פינף פיינע צימערן. טיילמאָל פלעגן קומען צו זיי געסט, און חשובע: געווען אַמאָל אַ גענעראַל, און אינזשענער, איינמאָל אַפילו דער גופערנאַטאָר אַליין. און אַנדערש מאָל זיינען אַריינגעפאָרן צו זיי פיר רבנים, צווישן זיי דער טישעוויצער, דער זאַמאַשצער און דער ניי-שמעטישער.³¹

די געסט זיינען געווען געווען ביי עטינגערן זייער אַנגעלייגט, ווייל זיי פלעגן צעטרייבן אַ ביסל די שווערלעכע שטימונג אין שטוב. גאָלדע איז אַלץ געווען אַנגעשטויסן. נאָר זעלטן ווען האָט זי באַוווּן אַ פריי מוט³²; דאָס רוב איז זי געווען פרוג³³. איך שמעל דאָך ניט קיין גרויסע פאָדערונגען צום לעבן, רייסט זיך אַמאָל ביי עטינגערן אַרויס אַ זיפּי; איך וויל דאָך נאָר אַ ביסל פאַמיליע-גליק, און גראָד דאָס האָט דאָס מזל מיר ניט געגעבן. איך בין אַ מאַן, אַ פאַטער, אַ בעל-בית פון אַ הויז, אַ לאַנד-באַאַרבעטער; אָבער מיר איז פאַשערט נאָר דער צער פון דעם אַלעם³⁴. אַ שטיקל נחת האָט ער געהאַט, ווען עס האָט זיך אים איינגעגעבן גוט התונה צו מאַכן זיין ווין איזאַק³⁵.

(31) מיט' פון פרוי גאָלדמאַן.

(32) איינמאָל האָט עטינגער אויסגעהאַפּטן אַ ברוסטטוך: די פרוי איז נתפעל געוואָרן און געפרעגט: „פון וואָנען קענסטו דאָס?“ האָט ער געענטפערט: „דו ווייסט דען ניט, אַז מײן טאַטע איז געווען אַ שניידער?“ (מיט' פון פרוי גאָלדמאַן).

(33) «אַמאָל איז ער אַהיימגעקומען אום ווינטער אַ דערפרויענער... דער-עסט אים זיין ווייב די יאָרן. „עס מיך ניט קאַלטערהיים, גאָלדלעך, זאָגט ער צו איר, וועסטו דיר נאָר קאַליע מאַכן דעם מאָנן?..“ — „לומער. בלעטער“ № 15, 1924.

(34) בריוו נומ' 12.

(35) אין דער פאַמיליע האָט ער שפעטער געהייסן אינגאַצי; דער פאַטער דערמאַנט אים אָבער אַלע מאל בלויז אַלס איזאַק. ער האָט חתונה געהאַט אין לובלין און האָט זיך דאַרטן אין 1863 באַטייליקט אין אויפשטאַנד; ווי ס'ניט איבער זיין שוועסטער פרוי גאָלדמאַן, איז ער דערפאַר אָפגעווען 11 יאָר אין

דאָס געוונט איז אויך געווען ניט צום בעסטן; די צרות האָבן אים קראַנק געמאַכט פאַר דער צייט, און צו פּופּציק יאָר רופּט ער זיך שוין אַליין אָן „שוואַכער, אַלטער מאַן“. ער נעמט שוין קלערן וועגן טויט; אַ סאַמן, אַז ער האָט זיך אַליין אָנגעגרייט אָן עפּיטאָפּיע וואָס איז טאַקע דערנאָך אויסגעקריצט געוואָרן אויף זיין מצבה:

מות

את חרבך עלי שלפת

אכור האלך גוי טרפת

אבל נפשי נצח תלעג עליו

כי פינת תחיה לעומת עיניו.⁸⁶

ד' טבת תרט"ז איז ער געשטאַרבן. אין שטאָט האָט מען געזאָגט, אַז ער איז געשטאַרבן „ראַפּטאַוונע“; אַלע האָבן געווען, ווי זיין גייסט איז נאָך פּריש, האָט מען זיך ניט געריכט, אַז ער שטייט אזוי נאָענט צום קבר. ווען מען האָט אים געבראַכט פון זשאַנאַוו אין שטאָט אַרײַן, איז דאָס בית-דין אים אַרויס אַנטקעגן און געטראָגן דעם אַרון ביזן בית-עולם.⁸⁷ דאָס איז געווען אַ גוואַלדיקער פּבור, אַראַיה אויף דעם, ווי שטאַרק דאָס שטעטל האָט פון אים געהאַלטן. גאַנץ שטאָט האָט אים באַגלייט אין דער לעצטער רו אַרײַן.

עטינגער איז טאַקע ניט געווען קיין פּורץ גדר, קיין שטורעמער פון דער יידישער טראַדיציע. איזאַק איז גאַטספּאַרכטיק און רעליגיעז, ווייל ער איז מיין זון, שרייבט ער צו אַ גוטן פּריינד; און שטאָט האָט אויך געהאַט וועגן אים אַזאַ מיינונג. ניט נאָר וואָס רבנים פּלעגן

סיביר. דער שווער האָט אים אָפּגעט; שפּעטער, ווען ער האָט זיך אומגעקערט, האָט ער חתונה געהאַט אַ צווייטן מאַל. געשטאַרבן אין 1896. — „עטינגער, זון פון אַ דאָקטאָר אין זאַמאַשען“, ווערט דערמאָנט צווישן די קיין סיביר פאַרשיקטע איינטיילנעמער פון אויפשטאַנד אויך אין דער בראַשור פון בערטאַלד מעררוין: „Zydzi w powstaniu 1863 roku“, לעמבערג 1913.

(36) ליטער' בלעטער 1924, № 15, מיט אַן אָנווייז: „די אויפּשריפט... איז שפאַרק אָפּגעריבן. עס האָט זיך איינגעטעבן אויפּצושטעלן אייניקע אָפּגעריסענע ווערטער וואָס פינדן זיך ניט ערטערווייז.“

(37) מיט' פון פרוי גאַלדמאַן;

קומען צו אים צו גאט אויף א וויילע; ס'איז אויך באוואוסט א פאל, אז דער איזביצער רבי איז געקומען מיט זיין מוטער קיין זאמאשין צום דאקטער זיך קורירן, זיינען זיי איינגעשטאנען ביי עמינע גערן אין הויז³⁸. דאס וואלט געווען אוממעגלעך, אויב ביים עולם וואלט געווען כאטש דער מינדסטער ספק וועגן דער יידישעכער פירונג פון דעם דאקטערס שטוב.

אסך פרטים און דאטעס פון עטינגערס לעבן זיינען נאך פאר אונז ניט אויפגעקלערט, אבער דאס בילד פון אָט דעם ריינעם, ציכטיקן, פשוטן יידן שטייט פאָרט קלאַר פאַר אונזערע אויגן. ווייניקער ווי אלץ איז ער געווען א צוימענפרעכער. יעדן בריוו וואָס ער האָט געשיקט האָט ער געשריבן פריער אויף שוואַרץ און געפילט און געשלייפט די מליצה, ביז וואָנען עס האָט זיך אים אויסגעדוכט, אָז זי איז שוין גענוג געהויבן. לאַנגווייליקע באַגריסן שירים אין יידיש און אין דייטש האָט ער געשריבן, אויב עס איז געווען נייטיק, און טאַמער שרייבט דער זון פון לובלין אין אַ בריוו: „פריידעלעך מיט איהר ליבען מאַן אונד קינדערליך גריסע איך הערצליכסט“, האָט ער פאַראַיבל: „ווארום גריסט דוא מיין זאהן! אונזערע פריינדן הגבירה הצנועה המושלמת מ'פריידעלע פהן תי' זא גלאַט וועג... גאנץ אהנע טימעל, דאס וואר איין וועניג ניכט שעהן פאן דיר“.

אָבער ער איז געווען אַ קלוגער מענטש. די מליצה איז דאָך מור־בל־סוף געווען אַזאַ סטיל פון דער צייט, ווי דער הויכער קאַל־נער. און אַ ליבער מענטש איז ער אויך געווען. ווען ער פלעגט שטעקן, פלעגט דאָס וויי טון, אָבער ס'איז פאַרט געווען אַן בייז.

יד

עטינגערס גרעסטע טראַגעדיע איז געווען, וואָס ער האָט ניט דערלעבט צו זען קיין איין שורה זיינע אַגעדורקטע, הגם געשמרעבט האָט ער דערצו אַלע זיינע יאָרן. אָבער אַפילו נאָך זיין טויט האָבן

(38) דאָס אייגענטע.

זיינע פתבים קיין מזל ניט געהאט. 1861 האָט איינער א. גאַנשאַראָוסקי אָפּגעדרוקט אינס פרייסישן שטעטל יאָהאַניסבורג.³⁹ קאַמעדיאַ אין 5 אַקטן פאַן סערקעלע אָדער דיא פּאַלשע יאָהרצייט געשעהן אין לעמבערג שנת תקצ"ה. דער טעקסט פונעם ביכל איז פאַרדרייט און פאַרגרייזט; קענטיק, מען האָט געדרוקט פון אַן עקזעמפלאַר וואָס איז געווען איבערגעשריבן דורך אַ דריטער האַנט. אייניכן, אין 1862, האָט זיך געפונען אַ מוכר-ספרימניק אין וואַרשע וואָס האָט געוואָלט איבערדרוקן סערקעלע. עטינגערס צוויי זין מיכל אין יעקב⁴⁰, תלמידים פון דער וואַרשעווער ראַבינערשול, זיינען אָפּער וועגן דעם געוואויר געוואָרן און האָבן זיך געווענדט צום וואַרשעווער צענזור-קאַמיטעט מיט אַ בקשה, מען זאָל קיינעם ניט געבן קיין ערלויב-פעניש צו דרוקן זייער פאַטערס ווערק, איידער עס וועט זיין פאַר-ענדיקט זייער תביעה צו די איבערדרוקער; דער קאַמיטעט האָט באַ-וויליקט זייער פאַרלאַנג. אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן זיך די ביידע זין נאָך אַמאָל געווענדט אין צענזור, דאָסמאָל שוין מיט אַ האַנטעקזעמפלאַר פון זייער פאַטער, און אַליין געבעטן אַן ערלויב-פעניש דאָס ווערק צו דרוקן. די בקשה זייערע איז ווידער באַוויליקט געוואָרן. סוף 1862 איז אין צענזור-קאַמיטעט צוגעשטעלט געוואָרן אויך אַן עקזעמפלאַר פון די משלים און קאַטאַוועסלעך, און אויך דערויף האָט דער צענזור-קאַמיטעט, אַריינטראַגנדיק געוויסע שינוים, געגעבן אַן ערלויבעניש צו דרוקן⁴¹.

פון דער דאָזיקער אונטערנעמונג איז אָפּער אויך גאַרניט גע-וואָרן. טאַמער איז „סערקעלע“ יאָ אָפּגעדרוקט געוואָרן אין וואַרשע, איז אין דעם פאַרגרייזטן יאָהאַניסבורגער נוסח⁴²; אויך אין לעמבערג

(39) דאָס איז די זעלבע דרוק, אין וועלכער ס'האָט זיך געדרוקט דער „המגיד“ די ערשטע יאָרן, איידער ער איז אַריבער קיין ליק.
 (40) יעקב האָט זיך שפעטער נעשמרט. באַקענט אונטערן נאָמען וויל-העלס ע' אַלס אַרויסגעבער פון רוסישער מעדיצינישער ליטעראַטור אין פע-טערבורג.

(41) פּגל' דעם עקסקורס: „די השתדלות פון מיכל אין יעקב עטינגער פון יאָר 1862“ אין די הערות הינטערן טעקסט אין צווייטן באַנד.
 (42) וואַרשע, 1875; דער צענזור-קאַמיטעט האָט שוין משמעות דאָן געהאַט פאַרגעסן זיין אייגענעם איסור (פון 1862) אויף דער יאָהאַניסבורגער אויס-גאַבע.

איז ארויס אַזאָ אויסגאַבע 43. די משלים און קאָמפּאָזיטעלעך האָט אַלפסנדר צעדערבוים אָנגעהויבן דרוקן אין קול מבשר 1863, דער נאָך האָבן זיי זיך געדרוקט אויך אין דער „וואַרשעווער יידישער צייטונג“ און אין „יידישן פּאָלקסבלאַט“ אין פעטערבורג. געזאַמלטערהייט זיי נען זיי אַרויס ערשט 1889 — אין אַ צווייטער אויפלאַגע 1890 — בהשדלות פון עטינגערס זון ווילהעלם (יעקב) אין פעטערבורג. „סערקעלע“ ווערט אין דער איצטיקער אויסגאַבע אונזערער גע- דרוקט בשלמות צום ערשטן מאַל. אָבער מען דאַרף זיך ניט פאַר- שמעלן, אַז דער עולם האָט די פּיעסע ניט געקענט. עטינגערן אַליין האָט זיך אַזוי געוואַלט, מען זאַל קענען זיינע ווערק, אַז ער האָט אָפּגעגעבן היפּש פּרייע צייט אויף צו שרייבן קאָפּיעס מיט זיין גע- טאַקטן, פינקטלעכן פּתב. פון „סערקעלע“ זיינען אונז נאָך היינט באַוואוסט פינף עקזעמפּלאַרן 44; און וויפיל זיינען פאַרפאַלן געוואָרן? די משכילים זיינען געווען באַגייסטערט פון עטינגערס פּיעסע, און מיר ווייסן אויך, אַז זי איז ניט איינמאַל געשפּילט געוואָרן אויף דער בינע. וועגן איינער אַזאָ אויפּפירונג אין 1863, וואו די ראַלע פון סערקעלען האָט געשפּילט ניט קיין אַנדערער, ווי אברהם גאַלד פאַדען, דערציילט אונז פאַפּירנאָ אין זיינע זכרונות 45; צע-

(43) מיטט' פון דעם בוכהענדלער. ה'למאַרגענשטערן אין וואַרשע.

(44) איינער, פון אַדוו' לודוויק עטינגערן, ביי נח פּרילוצקין; אַ צווייטער אין וואַרשע ביי ה' לעוויטען, דעם מאַן פון עטינגערס אָן אייניקל; אַ דריטער אין לאָדז ביי ה' שפּיראַ; אַ פּערטער אין דער „נאַציאָנאַלביבליאָטעק“ אין ירושלים (מיטט' פון ה' נחמן מייזיל); אַ פינפטער אין ניו-יאָרק («דאָ אין פּאַבליק ליברע- רי, אין דער יידישער אַפּטיילונג, געפינט זיך אַ כתב-יד פון „סערקעלע“, וואַרשיינ- לעך אַן אַקטיאַרישער, אָן ערך 50 יאָר אַלט; דער טעקסט אָפּשטאַל אַנדערש ווי אין אַלע געדרוקטע אויסגאַבן, אַפילו שטאַרק אַנדערש. פון וואַנען קומט אַהין דער כתב- יד? לויט מיינע אויספאַרשונגען האָט מען אים געקויפט מיט אַ פאַר יאָר צוריק, און קומען קומט ער אַהין פון אַ קוואַרטל שטעטלעך; אַ באַווייז, אַז פּראָפּעסיאָנע- לע טרופן האָבן געשפּילט „סערקעלע“; פּרוּוואַטע מיטטיילונג פון דער י. שאַצקי, ניו-יאָרק). זאָנן עפּעס אויף געוויס, ניט זעענדיק דעם כּוונ, איז אוממעגלעך, נאָר מיר לייגט זיך אויפן שכל, אַז אויך ניו-יאָרק זאַל האָבן עטינגערס אָן אייגנ- העטניקן עקזעמפּלאַר. לויט אינזער איצטיקער אויסגאַבע וועט זיך דאָס לאָזן פּעסשטעלן אויף געוויס.

דערבוים פּרענגט אַ צווייטן פּאַקט, און אין טערקיש-מאַהלעוו (ביים
 דניעסטער) האָט אַ גרופע משכילים אויפגעפירט דאָס טעאָמערשטיק,
 און דאָרטן האָט די ראַליע פון יוחנן שרדן געשפילט ר' יעקב
 אייכענבוים⁴⁶. ס'זיינען געווען נאָך פיל פּאַלן אַזעלכע, און פון עט-
 לעכע ווייסן מיר בפירוש⁴⁷.

אַבער נאָך אַלעמען איז עטינגערס ווירקונג פאַרט געווען אַ
 קנאַפע, פאַרענעצט מיט ענגע קרייזן. וואָלט ער פאַרמאָגט דעם
 טעמפּעראַמענט פון אַן איבערקערער, וואָלט ער אפשר געוואָרן דער
 זיידע פון אונזער ליטעראַטור. די ליטעראַרישע מסוגלקייט דערצו
 האָט ער פאַרמאָגט. אויב ער איז הינטערשטעליק אַנטקעגן מענדעלעץ
 אין טאַלענט, שטייט ער געוויס העכער פון אים אין פּרט פון
 פאַרם-געפיל, כאָטש ער האָט געשריבן מיט דרייסיק יאָר פריער.
 אַבער אַזוי ווי ער איז געווען אין זיין כאַראַקטער, האָט ער ניט
 געקענט צעברעכן; איז ער געבליבן דער עלטער זיידע פון דער
 "דישער ליטעראַטור", דער ווייניק-געקענטער, האַלב-פאַרגעסע-

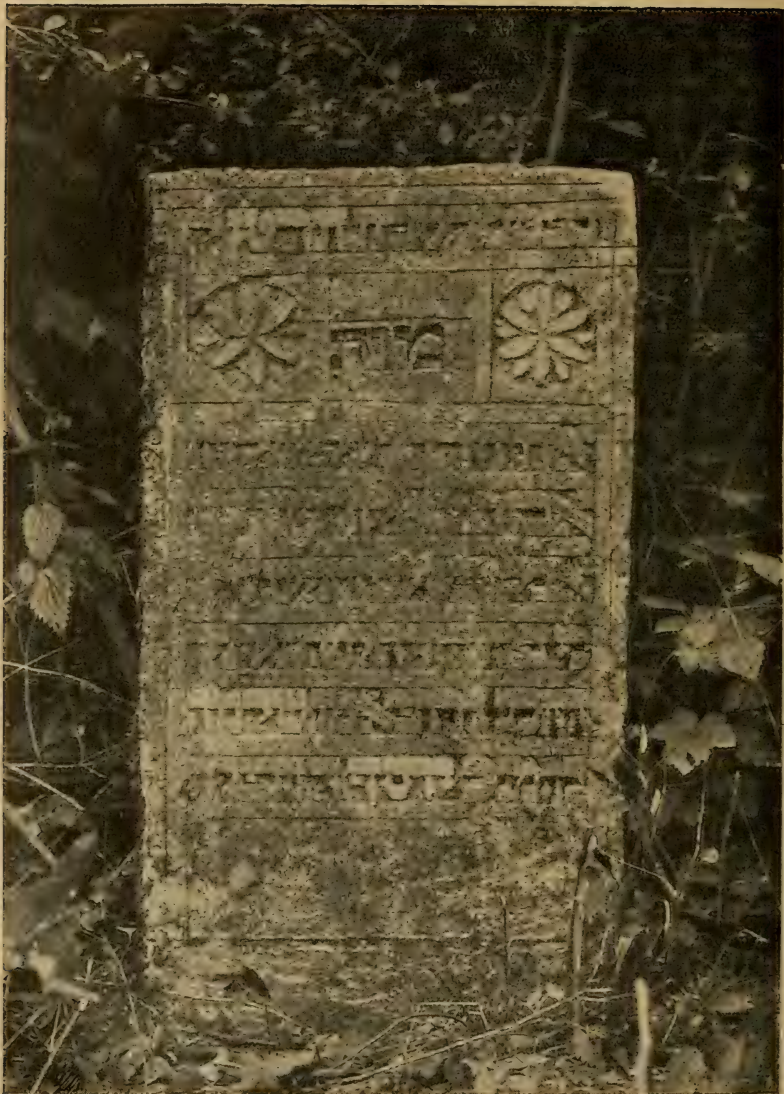
(46) «וכה נתפרסם שמו וחבוריו ברוסיא ופולין בלי מכבש הדפוס
 ויקראים במסכת משכילים אשר החענו לשמע אונם וגם נסו להעלות את סער-
 קעלע על כמת ישחק בכמה מקומות, והכסף הנקבץ מהבאים לראות נקדש
 לצדקה, והמשחקים היו מבני עליה. כה עשו במאגהילוב על נהר דניעסטער
 ובין יתר המשחקים יצא המשורר המפואר ר' יעקב אייכענבוים ז"ל בתור ר' יוחנן
 שרדן, נקל להבין כי גם יתר המשחקים היו אנשים נכבדים בני גיל». (צערער-
 בוים).

(47) פּגל' די פּריערדיקע ציטאַטע און נאָך אַזוינע ווערטער צעדער-
 בוים: „כבר נסו במקומות רבים אנשים משכילים מתנדבים לשחוק על
 הבמה את החזיון „סערקעלע“, ויתמהו כל הרואים והשומעים, כי הוא נעשה על
 פי חוקי הדראמא בשפות חיות ומסודרות אשר להן ספרות רחבה“. — פּריינד
 ש. מענדעלסאָן, וואַרשע, האָב איך נאָך צו פאַרדאַנקען אַזוינע צוויי מיטטיילונגען:
 א) די קיילער רביצין, איצט אַ יידענע פון אַ יאָר 70, געדענקט, אַז ביי זיי אין
 קויל (Koiło), לעבן קוטנע, אַמאַליקע קאַלישער גובערניע) האָט מען, בשעת
 זי איז געווען יונג, אויפגעפירט אים פורים „סערקעלע“; (ב) דאָס אייגענע דער-
 ציילט פרוי פאַרדאַניאַ אין טאַמאַשאַוו, אויך וועגן דער צייט מיט 30 — 40 יאָר
 צוריק. — פּגל' צו דעם די הערה 44. — אפשר וועלן עלטערע לייט וואָס געדענקען
 סערקעלע-אויפפירונגען, ספעציעל די וועטעראַנען [פון יידישן טעאָמער, אַן עפן
 טון פאַר אונז זייערע זכרונות?

נער עלטערזיידע, וועלכן מען מוז אויפן וועג פון פאָרשונג
פאָרשטעלן פאָר אונזער היינטיקן לייענער.

עטינגער איז אַזעקגעשטאַרבן אָן דעם פאַוואַוסטזיין, אַז עס
וועלן קומען בעסערע צייטן פאַר יידישע שרייבער. אָבער ווען ער
איז אַזעק פון דער וועלט, איז שוין אומגעגאַנגען לעבן אים זיין
ווערדיקער, גרויסער יורש. 1856 איז אין זאַמאַשיץ געשטאַרבן שלמה
עטינגער, 1851 איז אין זאַמאַשיץ געבוירן געוואָרן יצחק לייבוש פּרין.

עטניערס מענה איין זאמאשטער ע"ת עולם.

אונזער איצטיקע אויסגאבע.

א

די משלים, לידלעך, קליינע מעשהלעך און קאָטאָוועסלעך האָבן זיך געדרוקט איינציקווייז אין פאַרשיידענע פע־ריאָדישע אויסגאַבן (קול מבשר, וואַרשויער יודישע צייטונג, דאָס יודישע פּאָלקסבלאַטט אַאָ"וו) און זיינען אין 1889 — צווייטע אויפֿ־לאַגע 1890 — אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך עטינגערס זון ווילהעלם. אַט אין דעם אַפּדרוק זיינען עטינגערס זאָכן פּאַוואָסט געוואָרן אַ ברייטערן עולם, פון דאָרטן זיינען זיי אויך איבערגעדרוקט געוואָרן לעצטנס (אַ שטייגער, די משלים=אויסגאַבע פון „נייעס פערלאַג“, וואַרשע 1920 אָדער די אויסצוגן אין זלמן רייזענס „פון מענדעלסאָן ביז מענדעלע“).

אונזער איצטיקע אויסגאַבע איז אויפגעפויט אויף אַן אויספירלעכן פאַרגלייך צווישן דער דאָזיקער פעטערבורגער אויסגאַבע (P) און די פּתבֿ'דין וואָס איך האָב געפונען צווישן עטינגערס פּתבים. דאָס זיינען:

(1) אַ העפט פון 101 זייטן — מיין קיצורדיקע באַצייכענונג 1M — אונטערן נאָמען: „משלים, קליינע מעשהלעך און פּתבותלעך. דאָס ערשטע חלק פון שלמה עטינגער.“ אין דעם העפט זיינען פאַראַן 45 משלים (אַריינגערעכנט אויך „וויטעלע“ און „דיא שדים“; עס פּעלן: דער פּוקס מיט דעם אָדלער; די שמאַטעס; דער בעל־הלוואָה; דער גילדן; פּילאַקס; די חתונה; די פרומע בערן, די סטאַמבולקע; דער וועווריק; דער אינדיק; דאָס חויר, די שאַף און די ציג; די פּין מיט דער הוּן; די צוויי הענער; די שער; די ציגאַרן). די 45 נומערן פאַרנעמען ז' 5—85 פונעם העפט. אויף ז"ו 87—101 גייען די קאָטאָוועסלעך, דהיינו די וואָס זיינען געפראַכט אין אונזער איצטיקער אויסגאַבע אויף ז' 259—274.

(2) א העפּט פון 8 זייטלעך — מיין פּאַצייכענונג 2M — גע= שריבן פון עטינגערס האַנט, וואָס האַלט אין זיך „די געמאַמעס“.

(3) א העפּט פון 72 זייטן, — מיין פּאַצייכענונג 3M — גע= שריבן פון עטינגערס האַנט⁴⁸, האַלט אין זיך: א) די משלים: דאָס חויר, די שאַף און די ציג; די פּין מיט דער הון; די צוויי הענער; די שער; די ציגאַרן; ב) דעם גרעסטן טייל פון די קאַ= טאַוועסלעך; ג) נאַמנה=ווידוי; דער וואַלד; וויגן=לידל; קלאַגליד; אויף מיין פּריינד זוסמאַן=בער ע"ה; דאָס שפּאַצירן=גיין; יונג=אַלט; צום נייעם יאָר; לאַכן וויינען; רחל ביי איר קינדס קבר; אשת חיל; דאָס לויב פון דעם עצלות; מיין אומגליק; משמח (י) בחלקו; דער זכרון; די עצה; דער הולך רכיל; דער שיפור; דאָס פּאַנעלע, דער ערב; דאָס מיידעלע; שיפּער=לידל.

(4) א העפּט פון 16 זייטן (דערין בלויז 11 פּאַשריבענע), — מיין פּאַצייכענונג 4M — געשריבן פון עטינגערס האַנט, מיט אַזאַ אינהאַלט: דאָס פּאַנעלע; דער וואַלד; וויגן=לידל; די פּויערן.

(5) א העפּט פון 24 זייטן, געשריבן, ווייזט אויס, פון אַ פרעם= דער האַנט, וואו ס'געפינען זיך פּאַרשידענע לידער; מיין פּאַציי= כענונג 5M.

(6) נאָך אַסך איינציקע בלעטעלעך פון ע' האַנט.

ב

אויף אַזאַ אופן קומט אויס, אַז דער ווייטגרעסטער טייל פון די לידער וואָס גייען אַרײַן אין אונזערע ערשטע דריי אַפּטיילונגען (לירישע און עפישע לידער, משלים, קליינע מעשהלעך און קאַטאַ= וועסלעך) זיינען פּאַראַן אויך אין די דאָזיקע פּתב=ידן. אַפילו אַן אויבנאויפיקער פּאַרגלייך פון די פּתב=יד=טעקסטן מיט דער אויסגאַבע פון פּט"ב¹⁸⁸⁹(P) ווייזט, אַז ס'זיינען פּאַראַן צווישן זיי היפשע אונטערשיידן, און ניט לטובת P. די אַפּטערעמונגען אין P לאַזן זיך

(48) דער אונטערשייד אין פּתב צווישן 2M און 3M לאַזט זיך אפּשר ערקלערן דערמיט, וואָס 2M איז געשריבן מיט אַ גענוענער און 3M מיט אַ שטאַ לענער פּעדער.

צוויפנעמען אין עטלעכע קאטעגאָריעס:

א) דרוקפּעלערן. „האַט“ אַנשטאַט העט, „קיקען“ אַנשטאַט קוילען, „דיר“ אַנשטאַט דער, „אַזוי“ אַנשטאַט אַז (ביי עמינגערן געשריבן: אַז'ע), „אַגרויסער וואונדער“ אַנשטאַט אַגרעסער וואונדער, „עס פאַרמעהרט מיך“ אַנשטאַט עס פאַרמערט זיך.

ב) תיקונים פון צענזור. אין דעם עקזעמפלאַר וואָס ע' האָט צוגעשטעלט אין צענזור (1M) זיינען פאַראַן הויפּט ערטער וואָס זענען אויסגעמעקט מיט אַרויסן בלייער (זע ז' XXXII). עס איז קלאַר, אַז אונז איז אַט דער רויטער בלייער נוגע נאָר אויף אַזוי פיל, אויף וויביל מיר אינטערעסירן זיך מיט דער טפּשות פון דער אַמאָליקער צענזור; ע' אַליין האָט פון דעם דאָזיקן מכינות=אָגן געהאַט גרויס עגמת=נפש, און אונזער חוב איז צו געבן זיין ריינעס, ניט געפּעלשטן טעקסט. P איז ליידער געדרוקט פון אַ ניט אויפ=געהויטן אָריגינאַל, וואו ס'זיינען צום גרעסטן טייל געבליבן די „פאַר=ערגערונגען“ פון דער צענזור. אַט זיינען עטלעכע אַזעלכע שינוים, וואָס זיינען אַריינגעטראָגן געוואָרן אין P:

P	1M
וועסטו דאָך אויך קיין גרויס צער האַבקן (דער וואָלף מיט דעם פּוקס).	וועסטו דעך אויך אַ הנאה האַבען, אַז ער וועט זעך נאָר אַלליין פאַגראַבען
... פאַר די גרעסטע לייט אין ווין (דאָס פּיקסל מיט דעם בער).	האַט געטאַנעט פאַר דעם קייסער אין ווין
ניטע ברידערלעך! לאָזט מיך געמאָך: (די פליג).	ניטע יודעלעך! לאָזט מעך געמאָך!

ג) גראַמאַטישע איבעראַנדערשונגען. ע' האָט גע=שריבן אין אַצייט, בשעת די אַלטע דייטשמערישע שריפטשראָך האָט שוין געהאַט אַפגעלעבט אירע יאָרן און קיין נייע איבערדיאַלעק=

טישע יידישע ליטעראטורשפראך איז נאך ניט געווען. ע' האָט גע-
האָט אַגוטן געפיל פאַר דיאַלעקטישע אונטערשיידן (פּנל' די רייד
פונעם ליטוואַק אין „סערקעלע“), נאָר ער האָט ניט געשטרעבט זיי
צו פאַרגלעטן און אויסצוגלייכן. ע'ס שפראַך איז אַ טיפּיש דיאַלעקט-
טישע.

P איז אַרויס מיט אַ יאָר 50 נאָך דעם ווי די זאַכן זיינען גע-
ווען אָנגעשריבן. פאַר דער צייט האָט זיך שוין ביי ייִדן געהאַט
אויסגעפורעמט לפחות אַ שטרעבונג צו אַן איינהייטלעך ליטע-
ראַריש לשון, און בנוגע צו אַזוינע פאַרמען ווי עץ, מעך, זאַן
[=זיין], געקיימען, אינין, האָמער אד"ג איז שוין געווען אַ
בפירושער געפיל, אַז דאָס זיינען פראָווינציאַליזמען, פון וועלכע מען
מוז ווייכן. האָט דער אַרויסגעבער (דער רעדאַקטאָר, דער קאַרעקט-
טאָר?) גענומען „פאַרריכטן“ און אָנשטאַט די אויבנגעדאַכטע פאַר-
מען אַריינגעשטעלט „ליטעראַרישע“: „איר“, „מיך“, „זיין“, „גע-
קומען“, „מיר האָבן“. און דאָ זיינען אויסגעמישט געוואָרן צוויי פאַר-
שיידענע זאַכן: אויסלייג און קלאַנג. אויב „זיין“ אָנשטאַט זאַן,
„מיך“ אָנשטאַט מעך, „געקומען“ אָנשטאַט געקיימען איז אַגאַנין
אָנגעלייגטער שינוי, וואָרים דעם ליטווישן ייד ווערט דורכדעם פאַר-
גרינגערט דאָס לייענען און דער פּוילישער וועט סיי-ווי אַרויס-
רעדן די ווערטער אויף זיין שטייגער *gekimen, mech, zān*,
איז שוין ערגער מיט אַזוינע שרייבונגען ווי „זיינען“ אָנשטאַט זענען,
„אועלכע“ אָנשטאַט זעלכע, „ביי איהם“ אָנשטאַט פאַנעם. גאָר
שלעכט אָבער ווערט אויפן האַרצן, ווען מען געפינט אין P „מיר
האָבן“ אָנשטאַט דעם מחברס אינין האָמער, „איהר“ אָנשטאַט
עטיין, „מיר וועלן“ אָנשטאַט מעוועלמער, אָדער אויב זעך,
וואָס האָט ביי ע' די טייטש אי פון „זיך“ אי פון „דאָך“, ווערט
על-פּי-טעות אויסגעלייגט „זיך“, בשעת עס מיינט גאָר „דאָך“.

ג

מיר האָבן דעריבער אין דער איצטיקער אויסגאַבע אָנגענומען
פאַר אַיסוד ניט P, נאָר די כתב-ידן 5M, 4M, 3M, 2M, 1M

נאָר אין געציילטע פּאָלן וואָס זיינען דערמאָנט אין די הערות צו די איינציקע לידער האָבן מיר זיך סומך געווען אויף P. עס איז אונז אָבער ניט געגאַנגען אין אָפּדרוקן פשוט עטינגערס כתב-יד אות באות, אונז איז געגאַנגען אין שאַפן אַ עטינגער-אויסגאַבע פאַרן ברייטערן ליען-עולם, און זי זאָל פונדעסמוועגן זיין אויפגעבויט אויף אַ קריטיש-וויסנשאַפטלעכן פּאַזיס. האָבן מיר זיך געלאָזט פירן פון אַזוינע פּרינציפּן:

עס אויסלייג איז זייער שטאַרק פאַרעלטערט און וואָלט ניט געווען פאַרשטענדלעך פאַרן היינטיקן ליענער. ער שרייבט אַ שטייגער הויך, נוט, באַלונט, און דער ו מיינט דאָ ניט קיין u, ווי היינט, און ניט קיין o, ווי אין דער אַלט-יידישער אַרטאָ-גראַפיע, נאָר oj. פאַר אונז איז ניטאָ קיין גרונט צו שרייבן אויף זיין שטייגער געוואָינט: באַלונט; מיר מעגן אויסלייגן אויף אונזער היינטיקן שטייגער „געוואוינט: באַלוינט“, און דאָס וועט בעסער אַפּשפּיגלען דעם מחברס כוונה, איידער זיין אייגענע שרייבונג.

עס וואָלט געווען איבעריק נאָכצוגיין עטינגערן אין אַזאַ אויסלייג ווי דיא, וויא, אַמאַהל, שראיען, ביללען, שלאָגען, ניטצען, אַבטרעטען; מיר האָבן אין די אַלע פּאָלן אָנגעווענדט אונזער היינטיקע אַרטאָגראַפיע, מחמת די אָדער יענע שרייבונג בייט ניט איבער די אויסשפראַך.

שווערער איז געווען צו פסקענען, ווי אַזוי מיר זאָלן האַנדלען בנוגע יענע פּאָלן, וואו עטינגערס שרייבונג גיט איבער אַניואַנס פון זיין אויסשפראַך. ער שרייבט סיסטעמאַטיש פּיין, אין [=אין], אַרגעין [=ערעין], מעך [=מיד], אַראַן [=אריין] אַזאוו. עז איז גרויס געווען דער נסיון איבערצולאָזן די דאָזיקע אייגנטימלעכקייטן; סוף-כל-סוף האָבן מיר זיך אָבער אָפּגעוואַנט פון דעם געדאַנק. עס שרייבונג שפּיגלט אָפּ די אויסשפראַך פון זיין דיאַלעקט בלויז אין פרט פון u/i; די אַלטערנאַציע o/u ווערט נישט אַרויסגעבראַכט: האָט (אין אַלע דיאַלעקטן hot) און האָבן (לויט עטינגערס אויסשפראַך hubm, ליטוויש hobm) ווערן ביידע ביי אים געשריבן מיט אַ. מיט אַנדערע ווערטער: במדי צו געבן אַ פּאַנעטיש בילד פון עטינגערס

שריפטן, וואָלטן מיר געמוזט אַריינפירן נאָך אַ נייעם צייכן אויף אָפּ= צוטיילן דעם אוניווערסאַלן o פון o/u, און דאָס וואָלט נאָך מער פאַרשווערט דאָס לייענען. האָבן מיר בעסער אויסגעקליבן דעם וועג פון אונזער היינטיקן אַלגעמיין-אַנגענומענעם אויסלייג. פאַרשטייט זיך, דעם אמתן ריטם, די אמתע מוזיק פון עטינגערס לידער קען מען אַרויסהערן נאָר ווען מען לייענט אים אין זיין אייגענעם דיאַלעקט; אָבער דער פּוילישער ייד וועט סײַ ווי סײַ אַרויסרעדן mān און git, בשעת ער וועט זען אויפן פאַפיר „מײן“ און „גוט“; פאַרקערט, אַ גראַפיש בילד ווי „מאַן“, „גײט“ וואָלט היינט געווירקט ממש אויס= טערליש. און דער ליטווישער ייד וועט דאָך געוויס זיין צופרידן וואָס מען רוימט אָפּ פון זיין וועג אַזעלכע שטרויכלשטיינער ווי: אין באַקיקט מעך פּיך אַללע זאַטען.

ד

צוויי גרענעצן זיינען פאַראַן פאַר אַזאַ נאַכגיביקייט, וואָס ווייטער טאָרן מיר בשום אופן ניט גיין. איין נאָרם איז דער גראַם. עטינג= גער גראַמט אָן שום ספקות שפּרינגען: געזינגען [=געזונגען], גיט [=גוט]: ניט אד"ג, און ער איז פון זיין שטאַנדפונקט גערעכט. עס זיינען פאַר אונז געשטאַנען צוויי מעגלעכקייטן: אָדער דאָ אויך אויספאַלגן די אַלגעמיינע פּללים פון אינזער אַרטאַגראַפיע און שרייבן „שפּרינגען:געזונגען“, „גוט: ניט“, אָדער איבערלאָזן עטינגערס שרייב= פונג. מיר האָבן אויסגעקליבן דאָס צווייטע: דאָס שריפטבילד איז טאַקע וויכטיק, אָבער עס איז פאַרט ניט מער ווי אַ מיטל, אַ וועג צום קלאַנגענבילד, און אַזוי ווי ס׳איז פאַראַן אַ סכנה, אַז דער ליטוואַק וועט שלעכט לייענען דעם גראַם, האָבן מיר בעסער מוותר געווען אויפן אויסלייג. אַז אין אַזוינע פּאַלן מוז מכריע זיין די אויסשפּראַך, ווייזן אונז די פּויליש=אוקראַינער פּאַלקסלידער אונז= זערע אין מויל פון ליטוואַק; ער זינגט אויך: ווי עס איז פּי= טער, / מיין ליבע מיטער, / אַ פּייגעלע אָן אַ נעסט...“; אין גראַם פּאַסט ער זיך צו, הייסט עס, צום קלאַנג פון דעם אָפּשטאַם=ענגט און זאָגט miter אַנשטאַט muter.

שנית האָבן מיר אָפּגעטראָטן פון דער אָנגענומענער ליטעראַרישער
 זשורייבונג וואו עס גייט וועגן די אייגנטימלעכקייטן פון עטינגערס
 שפראך. אין „זענען“ און „זיינען“ האָבן מיר ניט בלויז גראַפישע
 נייערט אויך קלאַנגיקע אונטערשיידן; מוזן מיר אָפּהיטן עטינגערס
 גערס זענען, זיין קייגן, דאָקטער, קרבן⁴⁹. וועגן גראַמאַטישע
 פאַרמען איז שוין אָפּגערעדט: מיר האָבן פסדר איבערגעלאָזן זיין
 עץ, זיין פּרעגטס, נעמטס, היטס; אויך וואו ער שרייבט
 ענק דאָס גרעסטע רוב ניצט ער: אַאַך, איז דאָס אין אונזער
 אָפּרוק געבליבן.

ה

פון „סערקעלע“ זיינען באַוואוסט 5 פּתבידן וואָס איך באַצייכן
 אזוי:

- 1MS געפינט זיך ביי נ. פּרילוצקי.
- 2MS אין באַזיך פון ה' שפּיראַ, לאָדז;
- 3MS „ „ „ ה' לעוויטע, וואַרשע;
- 4MS אין דער „נאַציאָנאַלביבליאָטעק“ אין ירושלים;
- 5MS „ „ „ פּאַבליק ליברערי“ „ ניו-יאָרק.

די דריי געדרוקטע אויסגאַבעס האָבן איך אינגאַנצן נישט גענומען
 אין אַכט, מחמת זיי האָבן צו עטינגערס שאַפן קיין שייכות
 ניט; דעם יאָהאַניסבורגער דרוק האָבן איך אָנגען אין ערגעץ ניט גע-
 פונען אויך, און איך ווייס פון אים בלויז לויט שטיינשניידערס נאַטיין
 אין „Hebräische Bibliographie“ 1862, ז' 85 און לויט דעם

(49) בלויז „אוש“ האָבן מיר געשריבן אויפן ליטעראַרישן שטייגער אָנ-
 שפאַט ע'ס „אושע“ (אז'ע), בכדי צו בלייבן פאַרשטענדלעך. עטינגערס „ז'“ האָבן
 מיר דעשיפּירט אין „זש“, אַחוץ אין דעם וואַרט רז'יקע, וואו מיר האָבן ניט
 געוואָלט שטעלן אויף זיך צו זאָגן מיטן פּולן מויל, אז ע' פּלעגט דאָס אַרויסריידן
 „זשיקע“, כאַטש דאָס איז זייער וואַרשיינלעך. — ביי ע' שטייט מזיסמ, מעזיסמ;
 פון פאַרשטענדלעכקייט וועגן האָבן מיר דאָס אויסגעלייגט „אומזיסמ“ — עטלעכע
 מאל סרעפן זיך איבעריקנס ביי ע' גופא אויך: „קענן“ אין אַנדערע ניט ריין
 דיאַלעקטישע פאַרמען.

פראטאקאל פון ווארשעווער צענוור-קאמיטעט פון 18 יוני 1862.⁵⁰
 אונזער טעקסט איז געגעבן לויט 3MS; די וואריאנטן אין
 די הערות - לויט 2MS. אין אלגעמיין זיינען די חילוקים צווישן די
 דאזיקע דריי טעקסטן, וואס שטאמען אלע פון עטינגערס
 אייגענער האנט, מינימאלע און זיינען ארויסגערופן צום גרעסטן
 טייל דורך די פאדערונגען פון דער צענוור.
 בנוגע דעם אויסלייג און בכלל די פרינציפן פון אפדרוקן איז
 שייך צו „סערקעלע“ דאס אלץ וואס איז אקארשט געזאגט געווארן
 וועגן די פאעטישע ווערק.

1

אין דער אויסגאבע געפינט דער ליינער אלע פארענדיקטע
 זאכן עטינגערס; ווייטער פראגענטן וואס האבן זיך אויפגעהיט אין
 זיינע כתב-ידן, אויב זיי האבן נאך א זעלבשטענדיקן אינטערעס. אויסג-
 געבליבן זיינען, הייסט עס, בלויז ברעקלעך.
 בלויז א פאך לידער האבן מיר אויסגעמיטן צוליב זייער גלי-
 טשיקן אינהאלט. א פתבים-זאמלונג פון אטאלענטירטן שריי-
 פער, און נאך דערצו פון אזוינעם וואס האט געשריבן מיט הונדערט
 יאָר צוריק, קען ניט זיין אַנגעמאַסטן אויף די השגות פון שול-
 קינדער; האבן מיר דעריבער אַפּגעדרוקט עטלעכע זאכן וואָס זיינען
 פאַרן געברויך פון דער שול בשום-אופן ניט צוגעפאַסט. אָבער אַ
 געוויסער גרענעץ, האָבן מיר געהאַלטן, מוז פאַרט זיין, וואָרים עס
 האַנדלט זיך דאָך וועגן אַן אויסגאַבע וואָס איז באַשטימט פאַרן
 ברייטערן עולם. צוליב דעם האָבן מיר פון דעם קאַטאַוועסל „דער
 עוות-פנים“ אויסגעקליבן ניט דעם וואַריאַנט וואָס איז פאַראַן אין
 1M (ער איז פאַרבראַקירט דורך דער צענוור), נאָך דעם צווייטן
 וואָס איז פאַראַן אין P; דאָס ליד „דיא שדים“ פון 5M (6)
 סטראַפּעס מיט אַ הערה: „מיט דעם אייגענעם ניגון פון דעם ליד:
 אָך: יינגלינג זייא זאָ רוכלאָז ניכט / אונד לייגע דיא געשפענסטער“
 און אַ צווייט ליד, אַ גרעסערס, האָבן מיר אינגאַנצן ניט געגעבן,

(50) פגל' דעם עסקקורם: „די השתדלות פון מיכל און יעקב עטינגער“.

בפרט אז ביידע זיינען געשריבן ניט מיט עטינגערס האַנט און ביים צווייטן איז ניט זיכער, צי ס'איז טאַקע זיינס.

צום ערשטן מאָל באַווייזן זיך דאָ אין דרוק:

(א) פון די קאָמפּאָזיציעס: דער אומזיסטער שם-דע; די חברים; דער פרומער; די שרייבערס; צו מיין ביכל.

(ב) פון דער אָפטיילונג „דראַמעס“: „דער פעטער פון אַמעריקע“ און „די פריילעכע יונגעלייט“ (ביידע טיטולן זיינען צוגעגעבן פון אונז; ביי עטינגערן האָבן די פראַגמענטן נאָך ניט קיין שום נאָמען).
(ג) אַלץ וואָס עס גייט אין דער אָפטיילונג „הוספות“.

פון טייל זאכן וואָס זיינען אַרײַן אויך אין P גיבן מיר דאָ אַנדערע וואַריאַנטן. מיר האָבן ניט געפונען פאַר נײטיק אָנצוװײַזן יעדער קוצו של יד אין וועלכן ביידע טעקסטן גייען זיך פונאַנדער. וואו די חילוקים זיינען געווען מער ערנסטע, איז דאָס פאַרצײכנט אין אונזערע הערות. דאָרטן דאַרף מען אויך זוכן דעם ליטעראַריש-היסטאָרישן מאַטעריאַל: צי איז די טעמע גענומען פון ערגעץ אדײַג. די ווערטער-פירושים זיינען אַריבערגעטראָגן צום סוף פון בוך אין אַ באַזונדער ווערטער-זוכצעטל. דער וועג איז מיר אויסגעקומען גלייַכער, וואָרים טייל אומפאַרשטענדלעכע ווערטער חזק זיך איבער עטלעכע מאָל, וואָלטן מיר אויך די פירושים געמוזט ברענגען עטלעכע מאָל. אָגב גיט דער אַלפאַבעטישער סדר פון די ווערטער בכלל אַ מעגלעכקײַט צו אַרײַענטײַן זיך גרינגער. אַחוץ דעם וואָלטן די פסדרדיקע פירושים אין טעקסט געשטערט דעם קינסטלערישן איינדרוק.

גרייטנדיק זיינע ווערק צום דרוק, האָט שלמה עטינגער באַשלאָסן איינצוטיילן זי אין דריי חלקים. דאָס ערשטע חלק האָט געדאַרפט זיין „סערקעלע“, ווי ס'איז צו זען פון זיין אייגנהענטיק געשריבענעם שער-בלאַט; דאָס צווייטע און דאָס דריטע — צוויי סעריעס פון די „משלים“, קליינע מעשהלעך און קאָמפּאָזיציעס.

אין פלוג קען זיך אויסדוכטן, אז דאָס גלייכסטע וואָלט געווען אַפּצוהײַטן אין אונזער איצטיקער אויסגאַבע דעם מחברס אייגענעם

פלאץ. מיר האָבן זיך אָבער סוף=בל=סוף פאַרט באַשלאָסן אויף אַן
אַנדער סדר, און אָט זיינען די טעמים:

אין זיין פראָספעקט (זע אין דעם דאָזיקן אַרײַנפיר ו' XXVIII)
שרײַבט דער מחבר, ווענדנדיק זיך צו די פּרענומעראַנטן: „איך האָב
מיד... אַזוי מיט געוועזן, איך וועל מיר פאַרלייגן אַזוי אַ פּלאַץ,
אַז איך זאָל קענען חוץ דעם וואָס איך האָב שוין גרייט געשריבנס נאָך
אַלעמאָל נייע צו לייווערן, דהיינו: טעאַטערשטיקעס, מעשיות, משלים,
קאַטאַוועסלעך (עפּיגראַמע) און נאָך אַנדערע זאַכן פון דעם שטיי=
גער... איצט וועט געדרוקט ווערן אַ טעאַטערשטיק אין פינף אויפ=
ציעס, ער הייסט, „סערקעלע אָדער די יאַרצײט נאָך אַ ברודער“ און
משלים און קאַטאַוועסלעך“.

אָט דער פּראָספעקט שטאַמט פון סוף פון די 30=ער, אפשר
פון אַ ביסל שפּעטער, פון די 40=ער יאַרן. צוליב עפעס אַ טעם איז
די אויסגאַבע יעמאַלט נישט צושטאַנד געקומען, און עטינגער האָט
געשריבן ווייטער. פאַרגלייכן מיר זיין מאַנסקריפט 1M מיט יענע
משלים און קאַטאַוועסלעך, וואָס זיינען געדרוקט אין פעטערבורג,
זעען מיר, אַז עס איז צוגעקומען זייער פיל. אויך צוויי פּראַגמענטן
פון דראַמעס געפינען זיך צווישן עטינגערס ליטעראַרישער ירושה,
וואָס ביי דער ערשטער אויסגאַבע האָט זיי דער מחבר ניט גענומען
אין אַנט.

ביי היינטיקן טאַג האָבן מיר שוין פאַר זיך ניט קיין שריפטן,
וואָס דאַרפן פאַרטגעזעצט ווערן, נאָר אַ פאַרענדיקטן סכום ווערק.
פאַר געקליבענע פּתבים האָט די אַרויסגעבערשע טעכניק אויסגע=
אַרבעט אַ באַשטימטן קאַנאַן, האָבן מיר אים אָנגענומען דאָ אויך
און אויפגעבויט דאָס בוך לויט אַזאַ מין פּלאַץ: ליריק; עפּאָם;
דראַמעס; קלענערע פּראַגמענטן; ביאָגראַפּישער מאַטעריאַל. דאָס דאָ=
זיקע לעבנסווערק עטינגערס איז איינגעפאַסט אין צוויי קאַפיטלעך —
אַרײַנפיר און הערות — וואָס שטאַמען פון רעדאַקטאָר.

די משלים זיינען אויסגעטיילט געוואָרן אין אַ פּאַזונדער אַפּטייל
פון בוך, מחמת זיי פאַרנעמען אַ צו וויכטיק אַרט אין עטינגערס שאַפן,
אַז מען זאָל זיי קענען אויסמישן מיט די אַנדערע עפּישע ווערק;
פאַרקערט, צוליב אַזאַ עפּיש=לירישער פּאַעמע, ווי „דאָס ליכט“,

זיינען די איבעריקע עפישע און לירישע שאפונגען צונויפגענומען אין איין אַפטייל.

אין די איינציקע אַפטיילן איז ווי ווייט מעגלעך איבערגעלאזט געוואָרן דער סדר וואָס מיר האָבן געפונען אין עטינגערס כתב-ידן. עטלעכע אַפוייכונגען זאלן דאָ באַרעכטיקט ווערן. צוליב דעם, וואָס עטינגער שרייבט ערגעץ אין אַ פּריוואַטן בריוו⁵¹: «Das allerbeste Gedicht welches ich geschrieben habe ist „דאָס לעכט“»—דאָס איך די דאָזיקע פּאָעמע אַוועקגעשטעלט אויפן ערשטן אָרט אין גאַנצן בוך. די משלים זיינען געגעבן אין אַלגעמיין לויט דעם סדר פון כתב-יד, מיטן אויסנאַם פון „וויטעלע“ און „די שדים“ וואָס זיינען על-פי טעות אַהער אַרײַנגעפּאַלן און קערן זיך אָן גיכער מיט די קלײַנע מעשה לעך און קאַטאַוועס לעך⁵².

(51) בריוו נומ' 12.

(52) בנוגע „וויטעלע“ איז דאָס שוין געווען באַמערקט אין דער רעצענזיע

אין וואַסבאָד (VI, 1890).

ביבליאָגראַפיע

עטינגער האָט ביי זיין לעבן ניט געווען קיין איין שורה זיינע אַגעדרוקטע; וואָס עס איז דערנאָכדעם געדרוקט געוואָרן, איז גענומען פון אַ פּוּבליקאַטאָר, אַייגענע און פרעמדע, וועלכע האָבן צירקולירט אין אַ היפּשער צאָל. ממילא איז דער סדר, אין וועלכן די זאַכן זיינען אַפּגעדרוקט געוואָרן, ניט כאַראַקטעריסטיש פאַר עטינגערן, און ער גיט אונז קיין שום אַנצוהערעניש ניט וועגן דער כראָנאָלאָגיע פון ע'ס שאַפן. דאָס איז דער טעם, פאַרוואָס מיר האָבן געהאַלטן פאַר איבעריק צו ברענגען דאָ אַרשימא, ווען און וואו די איינציקע ווערק ע'ס זיינען געווען געדרוקט.

ס'איז אַבער יאָ פּדאָי צו געבן אַ ביבליאָגראַפיע דערפון, וואָס עס איז געשריבן געוואָרן וועגן עטינגערן. ס'איז געווען ניט קיין פולער רייסטער, אַבער זאָל כאַטש געמאַכט ווערן אַהתחלה:

1. א. צעדערבוים, יודישע ביבליאָגראַפיע, קול

מבשר 1869, נומ' 23.

צעדערבוים רעדט דאָ וועגן אב"גס, „דער סעים פין דיא חיות“, נאָר אַנג אורחא גיט ער אַ כאַראַקטעריסטיק פון עטינגערן און זיינע ווערק. מיר געפינען פאַר נייטיק צו געבן דאָ דעם פראַגמענט אינעם גאַנצן, איבערהיפּנדיק בלויז דעם אינהאַלט פון עטלעכע זאַכן וואָס צעד' דערציילט איבער. די דורכגעלאָזענע ערטער זיינען באַצייכנט מיט [...].

»מיר האַלטען עס פאַר אונזער פּפליכט בייא דער געלעגענהייט צו דערמאנען איינעם פון דיא אויסגעצייכענטסטע יודישע דיכטער וואָס האָט געפון ניט דערלעבט צו זעהען דען זשאַרגאָן אויפּטרעטען פאַר אַשליח מיוחד פון דער בילדונג, און זיינע גייסטעספראַדוקטע ליעגען ביז נון אין אַ ווינקעל. מיר מיינען אונזער יוגענדפריינד דעם ד"ר ש. עטינגער אויס זאַמושטש, דעם מחבר פון „סערקעלי“ (אַ

שאָד דאָס טהעאָטער-שטיק, דאָס ערשטע אים זשאַרגאָן, איז בגניבה אַפּגעדרוקט געוואָרן אין פּרייסען פון אַ טיפּעקולאַנט, אַהן ערלויבניס פּין דיא יורשים, ניט פּונם רעכטען אַהגינאַל, נאָר פון אַ פעלער-האַפּטער קאַפּיע אונ פּילל מיט גרײזען אז מען קענן פּיעל זעטצע גאָר ניט פּערשטעהן. מיר, וואָס האָבען דאָס אַריגינאַל גוט גע-קענט, איז אונז ניט ניט מעגליך געוועזען עס צו ערקעננען. פּין איהם איז געבליבען אַ גאַנצע זאַמלונג געדיכטע, אַהגינאַלע און אַ-פּערזעטצונגען; אונטער זײַא עראיננערן מיר זיך בעזאַנדערס: „ווי-טעלע דיא צנועה“ [...]. ענדליך „דאָס לעכט“, דאָס איז נאָכגע-מאַכט אויף דעם שטייגער פּין שיללער'ס גלאַקע. דאָס לעכט שפּיעלט בײַא יודען אזא ראַללע וויא דער גלאַק בײַא קריסטען בײַא אַללע געלעגענהייטען פון דער געבורט ביז צום טוידט. דערבײַא איז פּאָר-געשטעללט אויסגעצײכענט דאָס גאַנצע יודישע לעבען מיט דער ער-ציהונג, דאָס געשעפטס- און געמײנדע לעבען. אזא געדיכט איז שוין געדרוקט אים יודישען „דער קיטעל“ אויך זעהר גוט, נאָר „דאָס לעכט“ איז נאָך בעסער. שוין דארום וואָס דער קיטעל קוממט ניט פּאָר בײַא דער געבורט, וככלל דיא לעבהאַפטע שילדערונג איז אויסגעצײכענט אין עטטינגער'ס „דאָס לעכט“. — עס איז אויך פון איהם דאָ „דעם לײב'ס טוידט“ און „דיא אסיפה“.

[...] עס וואָלט זעהר רעכט געוועזען דיא יורשים פּונם ד"ר עטטינגער זאָללען זעהען דאָס אנדענקען פון זײַער פּאטער צו בע-עהרען מיט דעם וואָס זײַא וועלין דיא מאנוסקריפטע לאָזען פּער-אַפּגענטליכען, אַללע געדיכטע, עפיגראמע (מיט אויסנאדמע דיא ניט פּאסענדע וואס ער האָט בײַא מאנכע געלעגענהייטען געשריעבען צום שפּאס, צו צײגען אז מען קענן אַללעס ארויסברענגען אים יודי-שען מיט געשמאַק, דיא זענין פּאר זיך מײסטערשטיקע, נאָר ניט פּאר דער אַפּגענטליכקײט), זעלבסט „סערקעל“ נאך דער לעצטען פּערפּעסערטען בעארפּײטינג פּונם פּערפּאסער, יעצט וועט עס ערשט פּוראָר מאַכען «.

2. א. ב. גאַטלאַבער, זכרונות איבער זשאַרגאָ-

נישע שרײַבער, יודישע פּאָלקסביבליאָטעק I, 1888, ז' 253—

זייער וויכטיקע - הגם ניט אומעטום פארלאזלעכע - ביאגראפיע
שע פרטים.

3. הנק, בראש הומיות, הצפירה 1888, נומ' 14.
„אולם עוד יותר [אידער גאלדפאדענען] נאוו תהלה להשיר
„פרומע פערען“ של המנוח הד"ר עמינגער מזאמאשטיש בחוברת הנ"ל
[פאט לייענפריינד:] כי לשונו לשון צחה, והפקורת עמוקה היא ורחבת.”
4. הנק, וידוי הגדול, הצפירה 1888, נומ' 19.

אפרייע איבערזעצונג פון עים „פרומע פערן“, מיט א הערה
וואס לויבט שטארק דעם מחבר. אט זיינען א פאך וואצן פון דארטן:
„הרופא הנ"ל היה אחד הראשונים אשר הפיחו רוח חים בשפה
הבלולה אשר לנו. הוא השמין יספותו של יפת באהלי שם, בכתבו
שירים נחמדים מחיי היהודים בשפה הנשחתה הזאת, ויצוק עליה
רוח חן, להפיג טעם מרירותה, וילבש את הערומה הזאת מלבושי
כבוד, עד כי כל קורא יעמיד משתאה לראות כי הוציא יקר מזולל
ומעז יצא מתוק... כתב לדעהו כמדומה לי להד"ר אפרים ע, בהודע
לו כי שנה את שמו ויקרא בשם „פראנין“: „דיין טאטע האט דיר
א נאמען געגעבן אפרים / רופסטו דך גאך פראנין! / אזוי וואלן הייסן
אלע גוים, / און דו טאנין נישט נאך דעם טאנין“. ויש אומרים, כי
השורה האחרונה היא: „און דו זיי נישט קיין...“

5. K. ד"ר ש. עממינגערס משלים, „דאס יודישע
פאלקסבלאט“ 1889, נומ' 7, ביילאגע.

א קורצע רעצענזיע; לויבנדיק, אבער ווייניק זאכלעך.
6. ארו [אלכסנדר צעדערבוים], דר. שלמה עממינגער
גער (תולדות יוצר ספרות יהודית מדוברת), המליץ 1889,
נומ' 86 און נומ' 110.

צוויי גרויסע זייער אינטערעסאנטע און וויכטיקע ארטיקלען מיט
א סך - ניט אין אלע פרטים פארלאזלעכע - ביאגראפישן מאטעריאל;
ארויסגערופן דורך דעם ערשיינען פון דער פט"בנער אויסגאבע פון
עים ווערק. „אחשוב לחובה עלי לכתוב על ספר חיי האיש הגדול
מרבנים זה, לעשות מזכרת לידיד אבי המנוח וידידי מנוער, כי ציור
תולדות איש כזה הוא תכנית יחודי סגולה בתקופת המעברה, אשר

בנו גשר מחוף ים הרעת בתורה ובתלמוד ופוסקים וחי עם בורד
במועדיו, אל חוף החכמה והמדעים וחי עולם המעשה"...

משלים אונד ליערלעך, [ש. רובנאָו] 7. C. M.
Басни, пѣсни и эпиграммы д-ра С. Эттингера. Изданіе В. С.
Эттингера. С.-Петербургъ, 1889 (254 стр. in 16°), Восходъ 1890,
VI, p. 52—53.

ארעצענויע (אין אלגעמיין א פאָוויטווע) אויפן ביכל, מיט אַ
פאָווערן, וואָס עס זיינען ניט אַרײַן „די סאַטירישע פּאָעמע (1)
סערקעלע“ און „אַנדערע קלײַנע זאַכן, וועגן וועלכע ס'דערמאָנען
די בני-דור“.

8. ד"ר מ. פינעס, די געשיכטע פון דער יודישער
ליטעראַטור, I, וואַרשע, 1911, ז' 95—98.

גרייזיק אין פרט פון פאָקטן, ווי אלצדינג ביי פינעסן, אָבער
ניט קיין שלעכטע, הגם אויבנאויפיקע כאַראַקטעריסטיק.

9. ד"ר א. קאַפּעל, ד"ר שלמה עמינגער (זיין לעבן
און זיין ליטעראַרישע טעטיגקייט), דער פּנקס, ווילנע 1913,
ז' 37—48.

די ערשטע גרונטיקע אַרבעט וועגן עמינגערן; אויסגענוצט אויך
אַטייל פון דער האַנטשריפטיקער ירושה.

10. י. ל. פּרץ, מיינע זכרונות, „יודישע וועלט“ 1913—
1914 און דערנאָך אין אַ באַזונדער אויסגאַבע, ווילנע 1920, אין
אַסך ערטער.

11. ז. רייזען, לעקסיקאָן פון דער יודישער ליטעראַ-
טור און פּרעסע, וואַרשע 1914, ז' 440—446.

אין פרט פון ביאָגראַפיע אָן ערך דער מאַטעריאַל וואָס אין
נומ' 9 (פונעם זעלביקן מקור — פון עמ' טאַכטער דישע שפּיראַ);
ליטעראַרישע אַפּשאַצונג אַסך גענויער.

12. ב. גאַרין, די געשיכטע פון אידישען טהעאַטער
I, ניו-יאָרק 1918, ז' 90—100.

איבערהויפּט וועגן „סערקעלע“; גיט אויך אַ פּאַרגלייך צווישן
דעם כתב-יד וואָס געפינט זיך אין ניו-יאָרק (5MS) און דער אויס-
גאַבע וואַרשע 1875.

13. ש. מ[ענדעלסאָן], נאַכוואַרט צו דער אויסגאַבע פון

די „משלים“, וואַרשע 1920, ז' 129—145.

כאַראַקטעריסטיק פון דער תקופה; קורצע ביאָגראַפיע (לויט קאַפּעלן); משלים אין ייִדיש; עט' ווערק אַחוץ די „משלים“.

14. Szacki, Jakób, Znakomici żydzi rodem z Zamościa. «Teka Zamojska» 1921, Nr. 1—2, p. 23.

15. ז. רייזען, פון מענדעלסאָן פיו מענדעלע I,

וואַרשע 1923, ז' 269—352.

גיט, אַחוץ היפשע אויסצוגן פון ע' ווערק (ז' 287—352),

אויך אַ ביאָגראַפישע סקיצע (דאָס רוב לויט קאַפּעלן) און אַ ליטעראַרישע אַפּשאַצונג.

16. [מלך ראַוויטש], אויף ד"ר שלמה עמינגערס

קבר, ליטעראַרישע בלעטער 1924, נומ' 15.

גיט אַ בילד פון ע'ס מצבה און עטלעכע אַנעקדאָטן וועגן אים.

17. ש. אַשכּנזי, עמינגער-אַנעקדאָטן (דערציילט פון

אַ בן-עיר), ליטער' בלעטער 1924, נומ' 23.

געבראַכט אייניקע פאַקטן און אַנעקדאָטן פון ע'ס לעבן, צווישן

זיי אויך אַ וואַריאַנט פון דעם זעלבן עפיגראַם וואָס הנ"ך דערמאָנט

(זע 4). דאָ ווערט אַנגעוויזן אַלס אַדרעסאַט איינער אַ זאַמאַשצער

פאַצעט אַפּריס זיי גערמאַכער.

לידישע און עפישע לידער

ד א ס ל י כ ט

וְיִצְחָק צוֹגַעַמּוּיֶעֶרֶט צוּם קוֹיִמֶען שְׂטײט
דער קעסל, מיט חלֶב בײַן צוּם ראַנד;
נאָך הײַנט מוזן די לײַט זײַן גרײט.
רײַט אײַך, יונגען: זײַטס אַלע בײַנאַנד.
פֿון דעם פּנים הײַם
קאַפּען מוז דער שווייס,
ווען די מלאַכּה זאָל דעם מײַסטער לױפּן:
אַבער די ברֶכּה קומט נאָר פֿון אויפּן.

צו דער מלאַכּה, וואָס מיר מאַכן אַצינד,
שיקט זיך עפעס אַן ערנסטער שְׂמײַס;
וואָרן נאָר די אַרבעט מאַכט זיך געשװינד,
וואָס מען רעדט דערפּײַ אַוואָרט אַזײַס.
לאַמיר זשע מיט פֿלײַס איצט איבערקלערן,
וואָס מיט אונזער אַרבעט קען אַלץ גײַן פֿיר;
פֿאַר דעם שוטה מען זיך באַרשװערן,
וואָס מאַכט פֿאַרטיק און קלערט נישט נאָך פֿרײַד.
דאָס איז דאָך בײַם מענטשן ערשט דאָס שײַנע,
צו דעם דאָט ער אין חכמה אַפּוה,
ער זאָל אַפֿילו אַ מלאַכּה אַקלײַנע
פֿרײַער איבערקלערן בײַ זיך אין מוה.

מרוקענע קוילן ברענגטס נאך אהער,
דאס פֿייער זאל זיין אסך גרעסער;
וואָרן וואָס די היץ איז אלץ מער,
קאָלט זיך תמיד דער קעסל בעסער.
דעם הַלֵב צעשטאַכֵן!
ער זאל גוט אויסקאָכֵן,
עס זאל אויס דעם פֿעטן געקעכטס
טאָקע ווערן אַגוט גערעכטס. —

דאָס וואָס מיר ווילן דאָ מאַכֵן
און מיר צעשמעלצן איצט אין פֿייער,
וועט אַמאָל דערקלערן זאַכֵן,
וואָס זענען ביי אונז גאַנץ טייער.
צי וועט זיין אַשמהה צי אַלייד,
וועט עס געבן צו דערקענען,
און נישט מיט ווערטער, נישט מיט רייד,
נאָר אז מען וועט עס זען ברענען;
פֿון דער צייט וואָס מען ווערט געבוירן,
צי גייט עס גוט, צי גייט עס שלעכט,
ביז מען ווערט פֿון דער וועלט פֿאַרלוירן.
וועט אלץ דערקלערן אונזער לעכט. —

וויסע פֿלעזלעך זע איך שווימען,
דער הַלֵב הויבט אָן צו צעגייין,
פֿאַטאַש דאַרף דערצו צוקימען,
וועט ער ווערן פֿון פֿטילת ריין.
נאָר גיך! נישט געזוימט!
געשווינד נאָר געשווימט!

ריין און קלאָר מוז דער הלב זיין,
אז ער זאל געבן אַ קלאָרן שיין.

פאלד ווי דאָס קינד קומט פֿון דער מיטער,
ווייס ער נישט וואָס איז זיס, וואָס ביטער,
אין דער צייט ליגן נאָך פֿאַרפֿאַרן
זיינע אלע שמדות און זאָרגן. —
איצט קומט ער אויף דער וועלט צרויס,
ווי פֿון אַ פינסטער, אַטונקל הויז.
דאָס ערשטע איז די ליכטיקע שיין,
וואָס פֿאַלט אים אין די אויגן אַריין;
ער קען זיך מיט איר נישט דערקוויקן.
ער קען אין איר נישט אַרײַנקיקן.
מיט דעם גרויסן לאַרים און געוויין
קומט ער אויף דער וועלט צרויסצוגיין.
די מאַמע די קימפעטאַרן
צוזאַמען מיט דער וואַרטאַרן
גיבן זיך געבעך אלע מי
און דעקן אים די אייגעלעך צי.
נאָר אַ ליכט צינדט מען אָן אין ווינקל,
עס מעג זיין ליכטיק, מעג זיין טינקל;
ווייל די אלטע באַבע דבֿורה —
ציטערט זייער, זי האָט מורא,
די שדים זאָלן נישט קימען
פֿון איך ווייס נישט וואו צו שווימען
אָדער אויף קאַטשערעס צו רייטן,
דאָס זיסע קינד-לעב צו פֿאַרבייטן.
און די שדים אַוועקצומרייבן,

דאָס קינד זאל דאָס אייגענע פלייבן,
קען נאָר דערהיטן אונזער לעבט,
אַלט גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט;
וואָרן עס דייערט אזוי לאַנג דער שטיט*,
ביז עס קומט דער טאָג פֿון ברית.

נאָך הלב לאָז מען גיך צושויטן,
דער קעסל איז אַסך נישט פֿיל**;
ער האָט איינגעקאַכט ביז אין מיטן,
פֿאַטשן ער קאַכט זיך אזוי גאָר שטיל.
לאָז מען די טישן
גאַנץ ריין אָפּווישן!
כסדר די פֿאַרמעס גלייך געשטעלט,
ליכט וועלן מיר מאַכן פֿאַר דער וועלט.

אין אַגומער מולדיקער שועה!
דער טאָג פֿון ברית איז למזל דאָ.
אַשמהה איז אין דעם גאַנצן הויז,
די קימפעטאָרן פֿון בעט אַרויס,
עס שטייט שוין פֿאַרבעט ווי אַגעצעלט,
דער טיש איז מיט לייכטער פֿאַשטעלט;
און איינגעמאַכטס, לעקעך, נאַשעריי
מעג איטלעכעך נעמען פֿראַנק אין פֿריי. —

אין גילדגעשטריקענע קליידער
און גאָר מאָדנע געשלייערט כסדר,
אַנגעלענט ביים טיש אייבנאָן,
זיצט די קימפעטאָרן אַנגעמאָן.

* = שטות. ** = פול.

מיט נחת האָט איר גאָט פֿאַרנאָלטן
די קללה וואָס ער האָט זי געשאַלטן. —
די ווייבער קומען, אָנגעמאָן שיין,
מזל-טובַ ביטן צו איר צו גיין.
אימלעכע ווינטשט איר גאָר פֿאַונדער,
זי זאָל דערלעבן ביי קינדס-קינדער!
איצט ווערט געשמועסט, געשמייכלט, געלאַכט,
פֿון יונגע ווייבלעך הוזק געמאַכט,
ווייל דער מנהג איז צוויי אין-לאַנד.
אימלעכע נעמט דאָס קינד אויף דער האַנט.
נאָר דער נעבעך גיט מען נישט דאָס קינד,
וואָס טראָגט איינס ביי זיך אַליין אַצינד. —
און דאָס ווייבל, שיין ווי אַ פֿאַווע,
טרינקט דערווייל איר שעלעכען קאַווע,
רויט ווי פֿייער ווערט איר פֿעקעלע,
זי פֿאַרדעקט נעבעך איר פֿעקעלע. —
אַגרויס גערודער ווי אין אַ מיל
איז איצט דאָרט אין דער הייליקער שול.
אויף אימלעכען לייכטער גאַנץ געדיכט
ברענען זיך גאָר איין אוצר מיט ליכט.
מען זעט נישט ליידיק אַפֿילו אין רעד;
שמשים לויפֿן אַהין און אַהער,
דער בעל-ברית אין דעם נייעם קאַפֿטן
מיט זיינע קרובֿים און קונדשאַפֿטן
אין שלתים מיט פֿרייטע עטרות
הערן זינגען דעם שוינעם „וּכְרוֹת“,
און דער הוץ מאַכט אַגעלענק,
מען שמעלט זיך אזש אויף די פענק. —

איצט איז דאָס דאָונען שוין פֿאַרביי.
 „קוואַטער!“ גיט דער שמש אַגעשריין;
 פֿון דער זיסער פֿלד, די שיינע,
 נעמט דער התן דאָס קינד דאָס קליינע,
 פֿון אים נעמט דער רב, אין צדקת גרויס,
 און ליגט זיך אַנידער אויף דער שוים,
 און ווי אַברום, אונזער זיידע,
 האָט געבראַכט זיין זון אויף דער עקדה,
 שטייט גאָר פֿרום, דער פֿאַטער ביי זיין קינד
 אים צו לאָזן מל זיין אַצינד. —

עם קומען פֿין צווישן דעם עולם
 דריי גאַנץ געשיקטע פֿרימע מוהלים,
 איינער איז היתוך, איינער פֿריעה,
 איינער מציצה, צום בלוט אַרפֿיאה. —
 איצט מאַכט דער פֿאַטער הויך די ברכה,
 מען ווינטשט „מול-טובֿ“ דער משפּחה,
 דעם קינד ווערט אַנאַמען געגעבן,
 און אזוי הייסט ער ביי זיין לעבן;
 דער גאַנצער עולם ווערט פֿאַרבעטן,
 דער שמש וויל קיינעם אַפּטערעטן,
 קיינער טאָר ניט זאָגן דאָס וואָרט „ניין“,
 אימלעכער מוז אויף דעם ברית מיטגיין.
 דאָרט ווערט געטרונקען און געגעסן,
 און אַן אַרימעלייט ניט פֿאַרגעסן;
 דער הון באַווויזט אויך זיין פֿוה
 און זינגט די „מי-שפרֿעם“ גאַנץ הויך;
 זיי זיצן, שמועסן און דערציילן,

* — רפואה.

און לאַכֿן בוים רעשינקע-טיילן,
דערנאָך בענטשן זיי און לויבן
אונזער הייליקן גאָט דאָרט אויבן;
ווינטשן גרויס גלויבן דער מאמען און טאטן,
און גייען צום משאומתן. —

די ליכט זאלן בעסער ניצן,
טוט אַ ביסעלע מעל אַרײַן,
וועלן זיי שוין נישט מער שפּריצן
און וועלן אסך קלערער זײַן.
נעמט אַרויס די צױטן!
גלייך געשטעלט די קנױטן!
וועט נאָר די קנױט אין דער מיט שטיין,
וועט זי ברענען גאַנץ קלאָר און שײַן. —

ווי דימענטן און בריליאַנטן קלאָר
זענען בײַ די מענטשן די קינדער-אַר;
זיי זײַנען גאָר נישט צו דערצאָלן,
זיי זענען גאָר נישט צו דערמאָלן.
מיט גרויסער שמחה, מיט גרויסער לוסט
זײַגט די מוטער איר קינד בײַ דער ברוסט;
איר לעבן פֿאַר זיך הערט אויף אַצינד,
זי לעבט פֿין איצט אָן נאָר פֿאַר איר קינד,
זי פֿאַרגעסט שוין גאָר אין דעם שפּיגל.
זי זיצט ליבער בײַ איר קינדס וויגל
און קלערט און טראַכט, ער זאל אליין האָבן
מיט וואָס אַ קינד קען זיך דערלאָבן.
פֿאַדן, וויקלען, נײַען און העפֿטן
זענען בײַטאָג אירע געשעפֿטן;

און פיינאָלט זינגט זי זיך אַניגון,
דאָס זיסע קינד-לעב אײנצעוויגן.
און ווער איז אין שטאַנד צו דערציילן,
ווי זי מוז זיך געבען ערשט קוויילן,
ווען העם קינד קומען אַרויס די ציין,
ווען ער הייבט אָן אַ פּיסעלע צו גיין?
דאָ האָט ער זיך דערגליט אויף פּאַקן,
דאָ כאַפט ער אָן איבעריקן פּראָקן,
דאָ האָט דער מלמד שטאַרק געשלאָגן,
שפּעט דער פּאָדעלפּער מיטאַנס געטראָגן,
דאָ איז ווידער אַלייד, אַצרה,
ער קען נישט שבת די גמרא...
אזוי גייט אַוועק אַלאַנגע צייט,
ביז דאָס קינד-לעב ווערט טאַקע אַלייט. —

דאָס ביהורל האָט אַ שם געקריגן,
פּאַר אַגרויסן עילוי אַ קליגן.
עס יאָגן זיך שוין די שדכנים,
זאָגן צו אַגאַנץ סך מוזמנים,
שווינדלען, מאַכן פּל הפּסלנות,
זאָגן צו מער קעסט און מתנות,
און שווערן זיך כּפּל-כּפּלים,
אַז דער שידוך איז משמים.
התן-כלה מוזן אויך וועלן,
ווייל עס איז די מאַמעס געפּעלן.
איצט גייט שוין אַלץ צו גאָר ווי געשמירט,
דער שידוך איז למזל אויסגעפּירט. —
איצט טוט זיך ערשט ווי אויף אַיריד;

שניידערס און קירונערס נייען זיך מיר:
מען קאכט, מען בראָט, מען פּרעגלט און פּרעכט;
מען ריכט זיך אויף אַן אוצר מיט געסט.
דער התן הורט זיך דאָס פּשטל
און דער מוחותן מאַכט דאָס גאַסט-צעטל,
און שפּותות-צו-גאַסטס פֿון שבת נחמו
שפּילן די כלי-זמר ומירות צו. —

דינוכטאָג, דעם טאָג דעם מאַפּלט גיטן,
הייבן זיך אָן די געסט צו שיטן.
אגרויכ געוודער, אגרויס געזום,
בהורים זעצט מען ביים טיש אַרום,
דער התן זיצט אין יום-טובֿ-קליידער,
לעבן אים די הכרים פֿון הדר.
זיי פּלזירערן, שמועסן זיי קינדער
פֿון קאָמעדיעס, קונצן און ווינדער,
און באַהעלפּער שטייען אַרום און האַרן,
ביי זיי דאָס שאַצגעלט אויסצוגאַרן.
אויף דעם טיש שטייט אַזילבערנע מאַץ,
מען פּאַרקויפט דעם התנם ערשטן פּלאַץ.
און ווער עס באַצאָלט פֿאַר דעם פּלאַץ מיין,
דער זיצט נעבן העם התן אליין. —

איצט קומען צום קבלת-פנים
די מחותנתמעס און מחותנים,
דער שטאַמ-רבֿ מיט די רינים,
אַלע קרובים, פּריינד און למדנים,
אַלע מיט גרויסע ים-שטעקנס,
פֿון דאַנען צו גיין צו באַדעקנס.

אין אַ באַזונדער הויז דאָרט דערנעבן
טאַנצן מיידלעך, שפּרינגען און שוועבן.
איטלעכע באַזונדער פֿון גרויס ביז קליין
אין זיידנצייג אָנגעטון גאַנץ שיין,
און די פּלי-זמרים שפּילן זיי צו
שוין תּיכּף זייגער צען אינדערפֿרי.
די שענסטע פֿון די מיידלעך אלע
איז אונזער לויכנדיקע פּלה.
שיין צום לעצטן מאָל פֿאַרקעמט דעם קאַפּ,
צום לעצטן מאָל פֿאַרפּלאַכטן דעם צאַפּ.
האַט זיי די זון איר פנים געשיינט
אַן איר הייליקן היפּת-טאַג היינט;
נעבן אירע צוויי רוימע בעקעלעך
הענגען זיך אַראָפּ צוויי פינט לעקעלעך
גאָר אזוי זיי צוויי פינט וויינטרויבן,
און האָט אייגעלעך זיי די טויבן.
איר גוף איז שוין צונאַנד געשנירט,
איר ווייס העלול מיט צירונג געצירט;
קערן, אַליץ וואָס זי גייט היינט אָנגעטאַן,
שטייט צו איר פּנימל גאַנץ שיין אָן.
זי טאַנצט און שמועסט מיט זיסע ריידעלעך,
מיט אירע הַרטעס די מיידעלעך.
זייבער קומען פֿון אלע עקן,
די פּלה וועט מען באַלה באַדעקן.
מען זעצט זי אַנידער אויף אַשטיל,
דער קלעזמער גיט וויינענדיק אַשפּיל,
דער מאַרשעליק הייבט אָן גראַמען צו זאַגן,
די ווייבער יאַמערן און קלאָגן.

די פלה פארלירט שוין איר געווינט,
 זי וויינט, קלאגט ווי א פיצעלע קינד.
 פליצלונג גיט דער מארשעליק אנגעשריי:
 „אין א מזלדיקער שעה, טראלאלי!“
 עס עפענען זיך אויף ביידע טירן,
 און דעם חתן ברענגען צו פירן
 דער רב, די קרובים און מתותנים,
 און באדעקן דער פלה פנים.
 איצט איז דער לארעם אן א שיעור,
 „מזל טוב!“, ווינטשט מען נאך מער ווי פירן,
 און די פלה מוז נאך דעם געוויין
 מיט איטלעכער יידענע מאנצן גיין, —
 דאס פנים מיט דעם דעקמוך פארדעקט.
 מיט דעם איז דאס באדעקנס געקט. —
 אין א שעה ארום ווערט שוין ווידער,
 א גרויס גערעש, א גרויס גערידער:
 אכך לאמפערטעס, גאסנונגען,
 שרייען, לאפן, לויפן און שפרינגען,
 דער מארשעליק מאכט גרויס לעצנות
 ער טראגט דער פלה די מתנות.
 אין דעם אטערנטיבל אנגעטאן,
 טראגט ער א שפוגל נאך אויף א צאן;
 א פארטוך, א שפויץ, אגעשלידער,
 א שיינעם קרבן-מנחה-סידור,
 זיידענע זעקלעך, שוין מיט קלעצל,
 טראגט ער אויף א זילבערן טעצל;
 די מיידלעך הייבן אן צו לאפן
 ווי מען ברענגט דער פלה די זאפן,

און די פלה, בלייך פון תענית,
 פרייט זיך כאַטשן מיט אירע מתנות.
 אין שטוב הייבט אָן ליכטיק צו ווערן,
 ליכט צינדט מען אָן אין אלע רעדן;
 אלע גלעזערנע לייכטער פֿינקלען,
 עס איז ליכטיק אין אלע ווינקלען;
 ליכט ברענען אין עטעס אויף די ווענט,
 די אויגן ווערן שוין ניט פֿארבלענדט;
 לאַמפּן שטייען אויף אלע טישן,
 און זילבערנע לייכטער דערצווישן.
 גאָר באַזונדער פֿון די ליכט אלע
 צינדט אליין אָן פֿיר ליכט די פלה,
 וויינט און פֿאַרגיסט טרערן אָן אַצאל,
 לויבט גאָט און בענטשט ליכט צום ערשטן מאל. —

איצט קומען ווייבער גאנצע קופעס,
 שיין אַנגעטאָן אין ווייסע יופעס,
 דער מאַרשעליק, אויפגעהערט צו לָצן
 שרייט, מען זאָל די פלה באַזעצן.
 ער זאָגט איצט ווערטער טאַקע גאַנץ פֿרום,
 ווייבער שטייען ביי דער פלה אַרום,
 דעם מאַרשעליקס הייה צוצוהערן,
 און פֿאַרגיסן אַבאַך מיט טרערן.
 ער זאָגט איר, אז ביי אַרים אין רייך
 איז אַ הוּפּה-טאַג דעם יום-כיפור גלייך;
 און אז די וועט שטאַרק וויינען אַצינד,
 וועט איר גאָט מוהל זיין אירע זינד.
 און די פלה פֿאַלגט אים וואָס ער זאָגט,

ווינט גאר יאָמערלעך, העשעט אין קלאַט,
איר פנים ווערט אלע מאָל בלאַסער,
זי פֿאַרטיט טרען גאר ווי וואַסער.
די וויבער שטופן זיך קעפּ אויף קעפּ
צו פֿלעכטן דער כלהם שיינע צעפּ
און שמורן מיט האַניק אירע האַר,
גאָט זאָל איר פֿאַרויסן אירע יאָר.
מיט דעם האַט דאָס פֿאַזינגען איין עק,
די קלעזמער גייען צום התן אוועק.

אזוי ווי ביי שיה אָן אַרודער,
איז איצט ביים התן אַגערודער.
מען שטייט אויף בענק און אויף טישן,
דאָ וויינט מען, דאָרט לאַכט מען דערצווישן;
קרובים, יודן, ווייבער און יינגען
הערן צו דעם התן פֿאַזינגען.
דער מאַרשעליק שרייט אלע מאָל: „שטיל!“
און מען מאַכט לאַדעם וויפיל מען וויל.
די שטוב איז אַנגעשטאַפט מיט מענטשן,
מען רופֿט שוין אויס דעם התן בענטשן,
די מהותנים בענטשן מיט געוויין,
און די ווייבער יאָמערן נאָך מייך.
צוויי גאַנץ גרויסע לייט, צוויי רעגירערס,
זענען דעם התנס אונטערפֿירערס,
זיי העלפֿן אים אָנמוזן דעם קיטל
און די שיינע יום-כיפור היטל.
צוויי הַבֿדלות גאַנץ שייך געבונדן
ווערן פֿון זיי איצט אַנגעצונדן;

נעמען דעם התן אונטערן אָרם,
 אַמאָרש זיפולן אויף די כלי-זמרים,
 די קעמלפויקן אין טראַמפּויטן,
 מיט פֿידלען, צימבלען און מיט פלייטן,
 און מיט מענטשן אַגאַנצע קופּע
 פֿירט מען דעם התן צו דער הופּה,
 צו דער הייליקער שול פֿראַנק און פֿריי,
 גאָר איבער דעם גאַנצן מאַרק פֿאַרביי.
 איטלעכער לויבט איבער שטאַק און שטיין, —
 אַמצווה צו אַ הופּה צו גיין
 אונטער דער הופּה ווי אַגעצעלט
 האָט מען דעם התן אַהונגעשטעלט,
 און גיך לויפֿן די קלעזמער אַצינד,
 צו פֿרענגען די פֿלה גאַנץ געשווינד;
 מען בענטשט זי אויך ווי דעם התן פֿריער,
 דאָס וויינען האָט איצט גאָר קיין שיעור.
 די זיסע פֿלה, פֿלייך ווי די וואַנט,
 פֿירן אונטערפֿירערקעס ביי דער האַנט;
 דער שוין פֿון זייערע צוויי הַבֿהלות
 איז ווי פֿון הימל צוויי מולות.
 זייבער שויטן זיך נאָך גאָר גוזמאות,
 פֿלוידערן אַסך פֿון זייערע ניין מאָס.
 מיט דער פֿלה קיין שהיות געמאַכט,
 האָט מען זי גיך צום התן געבראַכט.
 די אונטערפֿירערקעס דרייען זיך פֿרום
 דריי מאָל מיט איר אום דעם התן אָרום;
 „מי אָריר“ גיט דער התן אַזונג,
 און דער פֿאַס האַלט אונטער ווי אַ יונג.

אָשיינער ייד פֿון דער משפּחה
מאַכט איצט הויך די ערשטע ברכה,
און דער חתן, כאָטש פֿין תּענית מאַט,
זאָגט נאָך וואָרט פֿאַר וואָרט דעם „הרי אַתּ“,
און טוט אין איין וועגס אָן גאַנץ סמאָלע
דאָס פֿינגערל דער שוינער פּלה.
דער רבֿ איז מסדר=קדושין שוין
און גיט די כתובה געשווינד אַלזין,
דערנאָך צעטרעט דער חתן אַגלאָן;
די אַנדערע ברכה זאָגט אַבעל=בית.
די קלעזמער שפּולן לוסטיק, געשמאַק,
און די ווייבער פּאַטשן צו צום טאַק
חתן=פּלה גייען ביידע ביינאַנד,
פֿירן זיך ביידע אונטער דער האַנט;
איטלעכער ווינטשט „מול=טובֿ“ און גלוק,
און מען גייט לוסטיק אַהיים צוריק. —
נעפּן דעם טאַטן מיט דער מאַמען
זעצט מען חתן=פּלה צוזאַמען;
און מען דערלאָנגט זיי שוין נעפעך אויך
די פֿעטע, זיסע, גילדענע יודן.
איצט איז ערשט אַגרויס נחת, אַפֿרייד,
אומעטום ווערט איצט צו טישן געגרייט;
די געסט קומען צונאַנד בייצייטן,
זיצן ביים טיש פֿון אַלע זייטן.
מען הייבט אָן צו געפּן צו עסן,
עס ווערט אָן קיינעם נישט פֿאַרגעסן;
מען גיט אַלע מאָל אויף אַניי געקעלטס,
און ווידער אַניי=מאָדיש גערעלטס;

און מען דארף נאָר צו געבן אַוואַנק,
דערלאַנגט מען תּיכּף דעם בעסטן טרונק,
דער פּאַרטער איז גוט, דער מעד איז פּיין,
מען טרונקט צו „להיים“ ביי גוטן וויין,
עס ווערט אַ ביסל געשמועסט, געלאַכט,
פֿון הונ מי־שברכּם געמאַכט,

דער מאַרשעליק שטעלט זיך אויף אַ באַנק;
און רופּט אויס הויך דאָס דרשה־געשאַנק;
די קלעזמער שפּילן אַ שטיק אַ שיינס,
דער בדהן מאַכט אַן אַנשטעל אַ קליינס,
און נאָך שבע־ברכותּ ביים בענטשן
גייען אַוועק עמלעכע מענטשן;

נאָר יענע גייען נאָך נישט אַוועק,
וואָס ווילן בלייבן גאָר ביו צום עק,
עס בלייבן איבער וואוילע זינגען,
וואָס ווילן טאַנצן, אַ ביסל זינגען,
מען רופּט אויף דעם עולם אינגאַנצן
אימלעכן מיט דער פּלה טאַנצן,
דער בדהן באַווייזט איצט זיין קונצשטיק
אוי זאָגט גראַמען אַהין און צוריק,
ער מאַכט אין פּסוקים גרויסע גרייזן,
ער זאָל נאָר קענען זיינס באַווייזן,
אַ פֿון דעם פּסוק איז געדרינגען,
אַ ער מוז דעם התן באַווינגען. —

דער עולם ווערט לוסטיק אָן אַ מאַס,
אימלעכער שרייט, ער וויל וויין אַגלאָז,
דעם התן צווישן זיך גענומען,

לאזט מען צו דער פלה נישט קימען;
 זיי ווערן גאר אלע ווי פארמישט,
 וואס איינער וויל, וויל דער אנדערער נישט,
 דער שרייט: „קלעזמער! שפיל מיר אין אינגער!“
 דער: „ניין, איך צעברעך דיר די פֿינגער!“
 דער שרייט ווידער: „שפיל מיר אוואָלעך!“
 דער: „ניין, שפיל בעסער „אדוני מלך!“
 דער שרייט, מען זאל שפילן אַקויגן,
 און דער שרייט, מען זאל שוין פֿירן לייגן;
 דאָרט רירט שוין איינער קיים מיט דער צונג,
 און שרייט, מען זאל פאלד שטעלן אַטרונק.
 „גוואַלד, קינדער, עס איז שוין נאָך דריי!“
 מאַכט די מהאָתנתע אַגעשריי.

דער עולם הערט נישט אויף משוגע צו זיין,
 מען שרייט: „גייט תיכף וויין! גייט נאָך וויין!“
 דער קלעזמער שטייט שלעפּעריק און ריפעט,
 און דער עולם האַצקעט און טיפעט*.
 און דעם התן צו פאַפֿרייען,
 און דעם עולם נישט מער צו הייען,
 שטעלט מען טאַקע דעם טרונק דעם גרויבן. —
 דאָס איבעריקע מעג מען זיך שטויבן.

מיר מוזן זיך אַביסל ציילן,
 הייבט אָן אַנצוגיבן די רערן!
 מיר טאָר מיר זיך נישט מער פֿאַרוויילן,
 מען מוז פֿאַר שבת פֿאַרטיקן ווערן.
 נישט לידיק געשטאַנען!

* = טופּעט.

דערלאנגט מיר די פאנען:
דער מוז אינדערוואַסן גוט שוויצן,
דער וואָס וויל שבת ליידיק זיצן.

אלע באַשעפֿענישן וואָס לעבן
אויף דער ווייטער, גרויסער, שיינער וועלט,
האַט גאָט אַגוט איינהיל געגעבן,
וואָס זאָל זיי פֿאַרהיטן פֿאַר דער קעלט.
מיט שופן האָט ער די פֿיש באַדעקט,
מיט פֿעדערן די פֿייגל באַשטעקט,
חיות, בהמות האָט ער פֿעל געשענקט,
אַפֿילו אָן ביימער האָט ער געדענקט;
נאָר פֿאַר דעם איינציקן מענטש אַליין,
האַט זיך אים געדאַכט, עס איז צו פֿיל,
אום האָט ער געלאָזט נאָר נאַקעט גיין,
אום האָט ער געלאָזט אָן איין איינהיל.
דערקעגן איז דאָס געווען זיין פֿלאַן,
אַז דער מענטש וועט אַוודאי פֿסדן
אַליין שוין אַפֿעל-מלאַכה זיין
און זיך אַליין מאַכן די קליידער.
אויך דעם מענטשנס בידע הענט באַווייזן,
אַז אַרבעט געדער צו אים, דעם קלוגן:
פֿיר פֿיס האָבן חיות צום שפֿרייזן,
און ער לאָזט זיך מיט צוויי באַגנוגן,
און עס אַרבעט דער מענטש טאָג און נאַכט,
נאָר פֿליסיק, אָן געראַש, אָן גערידער,
רוט נישט ביז ער האָט פֿאַרטיק געמאַכט,
זיי העלפֿן זיך אַזוי ווי פֿרידער.

דער איז אַ גארבער, דער אַ בעקער,
דער גיט זיך אָפּ מיט קליידער נייען,
דער איז אַ פֿארבער, דער אַ העקער,
דעם זעט מען אַקערן און זייען,
דער איז אַ טרעגער, דער איז אַ בלעכער,
דער אַ קרושנער, יענער אַ שומער,
דער איז אַ זעגער, דער אַ שמעכער,
דער אַ קאַוואַל איין איינגערומטער.
צו אַלע מלאכות נעמט זיך דער ייד,
פֿאַר אים איז קיין שום זאך נישט מיאס,
און אַרבעט פֿלייסיק, און ווערט נישט מיד,
וואָרן נאָך דער אַרבעט איז ברויט זים.
אויך ווייבער, נישט ליידיק צו זיצן,
פֿאַרוואָרן אינדערהיים דאָס הויזוואָס,
זיי וואַשן, נייען, קאַכן און פֿיצן,
און קיפֿן אַלצדינג איין אין דער שטאַט.
זי זאָרט פֿאַר אימלעכן באַזינדער,
זי פֿאַרעט זיך אין הייז דרינגען,
זי דערציט און לערנט די קינדער,
און זעצט זיך דערנאָך פֿאָדים שפינגען.
זיי אָבער נישט שטאַרק צו דאָקומישען
מיט אַסך אַרבעטן און טוען,
האַט גאָט, נאָך דעם אָפּמוטשען,
זיי געהייסן שבת אַפרוען.
אַרבעט זעקס טאָג פֿלייסיק, נאָך אין נאָך,
לאַז דיר אַריינקומען די ברכה!
נאָר דער זיבעטער טאָג אין דער וואָך
זאָל זיין שבת, מי קיין שום מלאכה!

און אויף שבת זיך שוין צו רעכטן
הייבט זי אָן דאָנערשטאָג ביינאַכט;
דעם קיילימ'ש זעט זי שוין צו פֿלעכטן,
רוט גישט, ביז ער איז פֿאַרטיק געמאַכט.
פֿרייטאָג, ערבֿ-שבת אינדערפֿרי,
זעט מען דעם בעל-בית לויפֿן,
ער זשאַלעוועט נישט קיין געלט, קיין מי,
די פֿיש לכֿבֿוד שבת צו קויפֿן.
אינדער-היים אַלצדינג צו פֿאַרזאָרגן
זעט זיך די בעל-ביתמע צו פֿלייכן,
צי ביים עסן פֿון היינט און מאָרגן,
צי אַפֿילו ביים קוימען אָפּווייכן.
און קיים איז דאָס טשאַלנט נאָך פֿאַרריקט,
טוט זי זיך אָן אַנדערע קליידער
און פֿאַרעט זיך געשווינד אין געשיקט,
צינדט אָן לייכט אין איטלעכען חדר
דער הענגלייכטער, שווער פֿון געוויכט,
שפּוגלט מיט זיינע צוועלף רעדן,
און עס פֿרענען צוועלף שבת-לייכט,
איטלעכע לייכט גאָר ווי נאַשטערן.
פֿון אַלע לייכט די שענסטע זיבן
צינדט די בעל-ביתמע מיט איר האַנט אָן —
פענטשט לייכט, ווי עס שטייט געשריבן,
אין די שבת-קליידער אָנגעמאָן.
אין מיטן שטוב שטייט דער גרויסער פֿיש,
פֿאַדעקט מיט אַמישטוך, ווייס ווי שניי,
אויף אים שטייט דער פֿאַלמישעק מיט פֿיש
און ליגן צוגעדעקט הלות צוויי.

זיינע עסקים געפטרט פֿון קאָפּ,
 קומט דער מאַן צייטלעך אַהיים צו גיין;
 ער לייענט די סדרה מיט דעם טראָפּ,
 צוואַנגט און וואַשט זיך דערנאָך אָפּ גאַנץ שוין;
 זיינע קליידער צו איבערבייטן
 גיט ער זיך גאַנץ געשווינד אַפּאַרע,
 טוט זיך אָן דאָס שטריימל בייצימן
 און דעם קאַפּטן פֿון ראַצעמאַדע;
 גיך כאַפט ער אויף זיך זיין איינהאַל
 און אונטער דעם אָרים זיין סידור,
 לויפֿט אַריין אין דער הייליקער שיל
 און ועצט זיך אויף זיין שטאַט אַנדער.
 די לייכטער זענען מיט ליכט געצירט,
 קיין איינציקער איז ליידיק דרינען,
 די שול אינגאַנצן ווי לומענירט,
 גלייך עס העטן געשווינט צען זינען.
 דער חזן מיט זיין קול דעם זיסן
 איז מקבל־שבת שוין, וואָרט פֿאַר וואָרט,
 דעם עולם הערט מען קיין וואָרט שמיסן,
 איטלעכער דאַונט שטיל אויף זיין אָרט.
 דעם זילבערנעם בעכער, ביז צום ראַנד
 פֿול מיט גוטן וויין גאָר אַתּידוש,
 געמט דער חזן אין דער רעכטער האַנט
 און מאַכט שוין מיט דעם ניגון קידוש.
 „גוט שבת!“ איז אַגעווינט־שעריי
 צווישן מאַנען, ווייבער און קינדער,
 און גייען אַהיים פֿון דאָנות גאָר פֿרי
 אויס דער שול איטלעכער באַזינדער.

דער בעל־בית קומט נאָך אין שמוץ אַרײַן,
זאָגט ער דעם „שלום עליכם“ געשווינד,
דערנאָך נעמט ער דעם פעלער מיט וויין
און מאַכט דעם הויפֿן קידוש אַצינד.
טעלער, שוסל און גלעזער קלינגען,
מען עסט, מען טרינקט גאַנץ גוט דערנעבן,
אן זמירות הערט מען צו דעם דינגען,
וואָס האָט אונז דעם שבת געגעבן.
שבת־טאָג טיילט מען אין צוויי העלפֿטן,
האַלב איז צו גאָט, און האַלב איז צו לייט.
נאָט לויבט מען ביז דער שעה דער עלפֿטן
אין תענוג לעבט מען די איבריגע צייט.
גוטע פֿריינד קומען נאָך דעם עסן
איינער צום אנדערן זיך צינאָנד,
שמועסן, רעדן פֿון אינטערעסן
איטלעכער באַזונדער נאָך זיין שטאַנד.
די וואָס קענען עפעס אין ספֿרים,
קוקן פֿון דער סדרה די רש"י,
פֿאַרהערן די קינדער פֿון חדרים,
אין זיי וטרעפֿן דעם מהרש"אָס קש"י.
די פֿרומע באַבע פֿון זעכציק יאָר,
פֿון שלאָף ערשט אויסגעשטאַנען גאַנץ שטיל
לייענט טייטש־הומש, מנורת המאור,
פֿאַר אירע פֿערטעם אויף דער פֿריל.
מיט קליידער, פֿערל און פֿריליאַנטן
זעט מען מיידלעך, ווייבלעך זיך צירן.
און ניי־מאָדישע עלעגאַנטן
זעט מען זיך צו יאָגן שפּאַצירן.

לוסטיק וויל מען שבת באלייטן,
 וואָרן ער טוט אונז גאָר כילעפן באַנג,
 נאָך אמאָל מוז מען צו טישן גרייטן,
 שליש מעודות עסט מען מיט געזאנג,
 די זון הייבט שוין אָן אונטערצוגיין,
 טרויעריק ווערט אין איטלעכן ווינקל,
 פֿון מענטשן ווערן די גאסן ריין.
 אין שטוב ווערט פֿינסטער און טינקל,
 דער שבת-הויבט אָן אויפֿצוהערן,
 מע העט שוין גערן געזען אלעכט;
 „ניין, מען זעט נאָך נישט גוט די שטערן,
 מען טאָר נישט, עס איז נאָך נישט רעכט.“
 פֿינסטער און שטיל איז איצט אומעטום,
 מען קען הערן פֿליען די פֿליגן,
 נאָר די אלטע פֿאָבע זאָגט גאָנץ פֿרום,
 „גאָט פֿון אברהם“ מיט דעם ניגון,
 און קוים זעט מען אליכט פֿון ווייטן,
 איז באַלד „גוט וואָך!“ אַגעשרייערין,
 מען ווינטשט זיך גליק און גוטע צייטן,
 אַצינד איז דער שבת שוין פֿאַרביי,
 פֿון גוטן ווייזן דעם כולן בעכער
 אַנגעגאַסן ביז איבער דעם ראַנד,
 דעם בשמים-פֿיקס מיט סאַמע לעכער
 נעמט איצט דער בעל-בית אין האַנט,
 די הַבְּרָלָה האַלט דאָס קלענסטע קינד.
 דער בעל-בית מאַכט די ברכה און שמעקט;
 די לעצטע זמירות זינגט ער אַצינד, —
 און מיט דעם איז דער שבת געעקט.

זעט, אויב דאָס וואָקס איז שוין צעגאָנגען.
 אויב עס וועט ניט זיין צום גיסן שלעכט.
 גרויס וועלן מיר מאַכן ווי די שטאַנגען
 גרויסע, גראַבע יום-כיפור לעכט.
 אז זיי זאָלן קענען
 אַגאַנץ מעת-לעת פּרענען,
 מוזן זיי זיין גאַנץ לאַנג און דיק;
 דאָס געהער אויך צו אינוער פּאַפּריק. —

דער זומער איז אוועקגעגאַנגען,
 די תּבואה איז אַראָפּגענומען,
 דאָס פֿעלד איז ליידיק פֿון זאַנגען,
 ראש-הודש אליל איז געקומען.
 דער עולם הייבט אָן פֿרום צו ווערן,
 עס קומען די ימים-נוראים,
 איטליכער הייבט אָן נאַכצוקלערן
 איבער זיין פּעקעלע מיט השמים.
 וואָרן דאָס איז איין מאָל שוין פֿאַרביי,
 דאָס ליגט שוין ביים מענטש אין דער נאַטור:
 ער קען נישט בלייבן פֿון זינד גאָר פּריי,
 מעג ער גאָר פֿרום זיין אָן אַ שיעור.
 יוצא צו זיין פֿאַר גאָט און פֿאַר לייט
 איז ביי אונז מענטשן די גרעסטע קיניג;
 דעם מענטש מוזטו זוכן פּרייט און ווייט,
 ניין, דו געפֿינסט אים נישט צווישן אונז;
 נאָר דאָס ווידער פּעסער צו מאַכן
 וואָס מען טוט אַלין שלעכט אין זיין לעבן
 איז איינס פֿון די גאַנץ טייערע זאַכן.

וואָס אונז מענטשן האָט גאָט געגעבן.
איינער לאָזט זיך אליין נישט באַגניגן
מיט זיין שוין ביסעלע פאַרמעגן,
מיט זיין הפּר מוז ער זיך קריגן
פֿון דעם משא-זמתן וועגן.
צווישן זיי הערט גאָר אויף דער בטחון,
אימלעכער טראַכט נאָר אויף אַנסמה,
עס גייט נאָר שוין אום נצהון,
דאָס געשעפֿט ליגט שוין אין דער אַלמה.
צום סוף, אַז זיי קריגן זיך שוין לאַנג,
וויילן זיי פֿון דער קריג אָפּטרעטן,
עס טוט זיי אליין שוין זייער באַנג, —
נאָר ווער זאָל גיין פֿריער איבערבעטן?
זיינען זיי זיך מיט אַינמיטן —
עס איז דאָך ערבֿ-יום-זיפור היינט —
און האָבן דעם תירוץ דעם גיטן,
וויאָער צוריק צו ווערן גוט-פֿריינד. —
אידער דער מענטש ווערט אַלט און גרייגראַ,
טרעפֿט זיך אַמאָל, מען האָט קיין ברירה;
עס קומט עפעס אָן אַבייזע שעה,
און מען טוט זיך טאַקע אָן עברה.
עס לאָזט גאָר אָבער פֿאַרט נישט רויך,
מען ווערט דערנאָך טאַקע מַטה;
מען העט גערן תשובֿה געטון,
מען האָט אין האַרץ גאַנץ שטאַרק הרטה,
נאָר שעמט מען זיך אָבער פֿאַר דער וועלט,
מע האָט דעם פֿויון דעם גרויסן;
מע העט זיך נאָך גערן אליין פֿאַרשטעלט,

דער עולם זאל זיך גאר נישט שמויסן.
פלוצלינג רוקט ער-יום=כיפור אָן,
אלע טוען תשובה מיט אמאָל,
אצינד איז צייט אויך תשובה צו טאָן,
און מען טוט תשובה מיט כל-ישראל. —
נאָר אויב אייער תשובה איז גוט און שוין
וועל איך אויך מיין דעה ניט שמעלן;
איך וויל, איר זאלט איינזען אליין,
אויב זי קען איך אליין געפֿעלן.
דער וואָס זאָגט רכילות אַגאָנצע צייט
זאָגט איצט תהלים פֿופציק קאפיטל;
און דער וואָס איז מבוה אלטע לייט,
פֿאַלייגט זיך מיט שפּאַניע דעם קיטל.
דער וואָס מאַכט אומגליקלעך אַנקבה
צוואַגט זיך יום=כיפור ניט די לאַקן;
און דער וואָס טוט פשוט אַגנבה
שיט זיך אָן אַרבעט אין די זאַקן.
דער וואָס וויל בעל-מלאכות ניט צאָלן
שלאַגט זיך שטאַרק, „אַשמנו“ פֿאַר דער זינד;
אין דער וואָס וועגט אויף פֿאַלשע שאַלן
מאַכט אַוועקסן ליכט פֿון אַגערעכט פֿונט.
דער וואָס האָט מענטשן בדלות געשמעלט
דאַונט פֿרום אין מלית דעם האַרן;
דער האָט שוין אַפּגענאַרט גאָר די וועלט,
וויל ער אַצינד גאָט אויך אַפּנאַרן.
אויס דעם שווינדלער דעם רווחים-רייסער
ווערט פֿלוצלונג גאָר אַ בעל-תּוקע,
און גאָר אַ פֿרומער מלקות=שמויסער

אויס דעם גראָבן יונג דעם פּושע.
דער וואָס פֿאַרלאָזט פּאַטער און מוטער
לאָזט זיך פֿאַר דאָס גוט מלקות שמייסן;
און דער גרויסער ליגנער דער גוטער
שלאָגט פּפּרה מיט אַהאַן אַווייסן. —
שלאָגט פּפּרה מיט דער פּפּרה!
שוין צייט דער מנהג זאל אונטערגיין.
„וואָס! שרייט די גבאיטע שרה,
וואָס גייט זיך אָן? קוק פֿאַר דיר אליין!“
און מען טאָר שוין קיין וואָרט ניט זאָגן,
נאָר מען מוז די אלטע צוהערן;
מען מוז אזוי לאַנג פּפּרה שלאָגן,
ביז די אלטע וועט אַפּפּרה ווערן. —
מיט אַגרויס געוויין און אַגוט וואָרט
האַבן שוין ווייבער געמאַסטן פֿריד
מיט אַפֿאַדעם דאָס הייליקע אָרט,
טאַקע ווי די גוטע אינוועניר.
איצט לויגן זיי דעם פֿאַדעם צורעכט,
אזוי ווי מען לעגט צו אויף קנויטן,
און מאַכן פֿון דעם יום-כיפור-לעכט
פֿאַר דעם לעבעדיקן און דעם טויטן. —
פֿאַר וועלכן הויז מען גייט פֿאַרביי,
מוז מען דאָרט אַריינגיין אַפּטרעטן
און מיט גרויס געוויין און גרויס געשריי
איטלעכן מענטש איבערבעטן. —
איצט, אַז מען איז מיט אלע שוין גיט,
גייט מען אַריין אין דער הייליקער שול,
מען נעמט דאָס גרויסע נשמה-ליכט מיט

און אבענקל אָדער גאָר אַ שטול,
און ווי פֿאַר שניט אויפן פֿעלד די זאָגען
— גאָר גאַנצע קופּעס און גאַנץ געדילט —
שטייען גרויס און גראָב ווי די שטאַנגען
אַנגעשטעלט אין זאַמד די יום-כיפור-ליכט.
דער הוץ זינגט שוין דעם „פל-נדר“,
און דער שמש קלאַפט אין שטענדער אַרײַן.
דער עולם מאַכט לאַרעס און געשריי,
קײַן איינציקער וויל אַצינד שטיל ניט זײַן.
דעם הערט מען וויינען און דעם קלאַנג,
מען זעט קײַנעם אַ ביסל רײַן,
דעם הערט מען הײַך די ווידוי זאָגן.
זאָגט — וואָס? עד האָט גאָר נישט געטון —
די ליכט פֿרענען זיך ווי די שטערן,
איטלעכער גיט אַכטונג אויף זײַן לעכט,
הילדל עס זאָל פֿאַרלאַשן ווערן,
נישט קײַן גוטער סומן, דאָס איז שלעכט;
זײַ האָבן דעם נאַרײַשן גלױבן,
אַז איצט איז דאָס ליכט זייער נשמה,
און מען פֿאַרלעשט עס פֿון דאָרט אויבן,
נו, ליגט ער דאָס יאָר אין דער אדמה —
דעם גאַנצן טאָג זיצט ער אין דער שיל,
טייל זיצן נישט, נאָר שטייען אויף איין אָרט,
פּוּטײַם זאָגט מען אַסך און פֿיל,
כאַטש מען פֿאַרשטייט פֿון זײַ נישט אַ וואָרט.
מיט די ווייבער איז גאָר קײַן ממשות,
גאָט זאָל זיך טאַקע נאָך דערפֿאַרמען:
אַלע מונוט פֿאַלט איינע אין הלשות,

די איבעריקע שרייען און לארמען ;
 איינע הלשט זיך גאר אן אגראם,
 זי ווייזט ווי זי מוז זיך נעפעך קוויילן,
 די האָט ווידער אן אנדערן טעם :
 זי זאָל האָבן עפעס צו דערציילן.
 איין יידענע פֿאלט הלשות גאר,
 ווייל זי איז אַהברטע מקנא ;
 און איינע הלשט שוין עטלעכע יאָר,
 וויל זי דאָס יאָר נישט זיין משנה. —
 אזוי זאָגן ווייבער און מאַנען,
 ביז זיי גייען ביינאַכט פֿון שול אַרויס,
 סאָטש זיי האָבן קיין וואָרט פֿאַרשטאַנען —
 אַגאַנצן טאָג אַגאַנצן מחזור אויס. —
 וואָס איז אָבער אַרויסגעקומען,
 ווילסטו אַפֿשר אַ ביסל קלערן ?
 האָט זיך איינער צום האַרץ גענומען
 ער זאָל פֿון היינט אָן בעסער ווערן ?
 האָט איינער אמת תשובה געטאָן,
 טאַקע אזוי ווי עס געהער צו זיין ?
 ניין, ניין, טשעפע דיך ניט אומזיסט אָן,
 רעד דיר גאר נישט אומזיסט אזוינס איין.
 איז מען דאָ אין שול געזעסן,
 אַגאַנצן טאָג געוויינט און געקלאָגט,
 האָט מען פֿאַרט שוין מאַרגן פֿאַרגעסן
 וואָס מען האָט נעכטן גאָט צוגעוואָגט.
 נעכטן האָט מען אויסגעשטרעקט די הענט,
 געבעטן גאָט זאָל האָבן רהמנות ;
 און היינט רייסט מען ווייטער די פֿראַצענט.

ווי ארוצח אן ישרנות.
 פון שנאה האָט מען נישט אָפגעטראָגן,
 מען האָט זיך פֿיינט גאָר שנאה=מות,
 און דאָס וויינענדיקע איבערבעטן
 איז נאָר געוועזן אויף קאטאָועס.
 די פֿאַלשע מאַס און די פֿאַלשע וואָג
 נעמט מען ווידער אַפֿיר פֿאַמעלעך,
 ביז עס קומט ווידער צוריק דער טאָג,
 וואָס דער הונ שרייט ווידער „המלך!“

עפעס האָב איך געהערט אַ קלונג!
 האָט זיך נישט די פֿורעם צעבראָכן?
 מיר דאַכט, (עס איז געווען אַ שפּרונג,
 דער הלב האָט געמוזט שטאַרק קאַפֿן.
 שלעכט, דער הלב דרינען
 וועט געשווינג אויסרינען;
 עס קען ווערן אַגאַנצער קרובּן,
 די גאַנצע אַרבעט ווערט פֿאַרדאַרפֿן.

יאָרן זע איך קומען, יאָרן פֿליען,
 די וועלט פֿלייבט זיך תמיד גלייך,
 מענטשן מוטשען זיך, מענטשן ריען*,
 קיין חילוק צווישן אַרעם און רייך.
 דער האָט זיך געלעבט אין גרויס עשירות —
 ער ווערט צעבראָכן ווי אַ שאַרבֿן;
 דער האָט פֿאַוויזן זיינע גבירות** —
 ער לעבט ניט אייביק, ער מוז שטאַרבֿן.
 אָפּגעאַרבעט און אָפּגעמוטשעט

* = רוען. ** = גבורות.

ווי אַקעמער נאָך אַגרויסן יריד,
פֿאַלש ער, פֿון צרות שמאַרק דאָקומישעט,
נעבעך אנדער קראַנק און מיד.
רביב פֿאַרשפרעכֿן, מאַכֿן סגולות,
דאָקטוירים לויפֿן און פֿאַרשרייבֿן,
רופֿאים פֿאַכֿן זיך, מויען פעולות,
אַפטייקערס צעשטויסן און רייפֿן,
קינדערלעך וויינען, ווייבער שרייען,
עס יאָגן זיך אַלע גוטע פֿריינד,
וויילן העלפֿן, וויילן נאַרייען;
ניין, עכּ העלפֿט נישט, ווייל מאַרגן וויל היינט:
גאָט האָט אײנמאַל אָנגעשריבֿן,
עס קען שוין גאָר אנדערש ניט ווערן,
עס איז אײן מאַל פֿאַרבליבֿן,
דער מענטש מוז צו לעבֿן אויפֿהערן.
דער טויט איז פֿון דעם מענטשנס צײַטן
ווי אונטער אַסיהרס השבֿון דער שטריך.
מען דערקענט ערשט דעם גלאַנץ פֿון ווייטן,
צו ער איז געווען פֿון גאַלד צו פֿון שײַך.
ווען מען ליגט מיט דעם פנים קאַפּויר
אויף גלײַך שטרוי, מיט די פֿיס צו דער טיר,
ווערט מען ערשט רעכט דעם אמת געוואויר,
ווי דער מענטש האָט זיך אויפֿגעפירט פֿרייך.
נישט אײנער טרעפֿט אַ שעת-הפּוֹשֵׁר,
ער ווייסט נישט פֿון וואו אין פֿון וואַנען:
פלוצלינג ווערט ער אַגרויסער עושר,
כאַטש ער איז ערשט גאַנץ שמאַל געשמאַנען.
מען הערט אים שוין אומעטום שאַצן,

אז ער איז אנגיה פאר דער וועלט,
 קליידער, צירונג, זילבערנע מאצן
 און אקאסע-קאסטן פול מיט געלט;
 ער קויפט זיך שוין דאס קינצלעכע הויז,
 טוט מיט קינדער גרויכע שידוכים*;
 גייט אים נאך אפער די נשמה אויס,
 מוז מען אים נאך שענקען תכריכים. —
 אפגערוסן און אפגעשליסן
 גייט יענער ווידער אין קליידער גאר,
 ער בארעכנט אימלעכן ביסן
 וואס ער קען פארצערן אגאנץ יאר.
 ער לעפט אין צרות, אין גרויסער לייד.
 מיט אשט'קל דאר פארשימלט ברויט;
 ער ווייסט אין זיין לעבן פון קיין פרייד,
 נאך קלאגט טאג און נאכט איבער זיין נויט;
 קומען נאך אפער די קברנים,
 מיט די פֿינסטערע טהרה-קענדלעך,
 שלאגן זיך יורשים ווי גולנים
 איבער זיין קפערטל מיט רענדלעך. —

דאָרט דערצײל'ט מען ווידער פֿון איינעם,
 אז ער איז אפּעל-צדקה אָן אַ שווער,
 גאָר שטיל, גאָר בסוד שווערן זיך די שפּנים.
 אַז פֿרייטאָג רוט ניט בײַ אים די טיר.
 האָט ער אָפּער נאָך איין אויג פֿאַרמאַכט.
 געפֿינט מען בײַ אים ערשט משפּנות
 וואָס ער האָט אזוי טאָג אזוי נאַכט
 געריסן רווחים בײַ אַלמנות. —

— שידוכים.

פֿון דער גרויסער גאס אָפּגעלעגן
וואוינט זיך אַ יידל פֿון מיטעלן שטאָנד,
מען קען זיך צו אים קוים דערפֿרעגן,
ער איז גאנץ ווייניק אין שטאָט באַקאַנט.
מען רעכנט אים נישט צווישן נגידים,
מען האַלט אים נאָר נישט פֿאַר קיין שלעכטן;
נישט פֿון מתנגדים, נישט פֿון הסידים
הערט מען אים ערגעץ אָפּרעכטן.
זיין טויט גיט ערשט אימלעכץ אַראַה,
ווי אַ פֿרומער מענטש דאַרף צו לעבן;
מען הערט ערסט שמועסן ביז זיין לוויה:
די גרעסטע צדקה פֿלעגט ער צו געבן. —

פֿינסטער, שטאַק־פֿינסטער ווערט ווייב און קינד,
נאָך פֿינסטערער ווי די ווינטערנעכט,
אז מען זאָגט: „לאַז מען נאָך גאַנץ נעשווינד
גיין אָנצינדן און פֿרענגען אַלעכט“.
דאָס ליכט וואָס האָט אונז תּמיד דערקוויקט
פֿרענגט איצט אַריין טרויעריקייט אין דציו,
אימלעכער זיצט גאַנץ טרויעריק און קיקט,
ווי די נשמה פֿלייט פֿון אַ מענטש אַרויס.
מען האָט דאָס ליכט איצט אָנגעצונדן,
ווייל מען וויל זען מיט די אויגן,
אויב די נשמה איז שוין פֿאַרשוואַונדן,
אויב זי איז שוין אַרויסגעפֿלויגן.
מען האַלט עס דעם מענטש שטיל פֿאַר דער נאָז
און מען קוקט גאַנץ גוט אויף דעם פֿייער,
אויב מען זעט נאָך אַריר, נאָך אַ בלאָז.

וואָרן אימלעכער הויך איז מייער.
צינדט אָבער איצט כאַטש טווינט ליכט אָן
וועט איר אייך גאָר אומזיסט פאַמיען;
קוקט איצט מיט אויגן כאַטש אַמיליאָן,
וועט איר נישט זען קיין נשמה פֿליען.
נאָר אַגוף, זעט איר, ליגט אויסגעשטרעקט
וואָס קען מיט קיין אַכר נישט רירן;
זיין קורצע צייט האָט זיך שוין געעקט
וואָס ער האָט געוואָלט לענדער פֿירן.
קוקט אָן דעם מענטש אַפֿילו דעם רייכן,
קוקט איצט אָן זיין לויכנדיקן סוף;
צו אַמלאך וויל ער זיך פֿאַרגלייכן,
און שטאַרבט — ווי אַ בהמה, ווי אָן עוף.
אדרבא, קוק דיך אָן וואָס דו ביזט!
דו ווערסט געבוירן מיט אַגעוויין,
מוטשעסט דיך אָן אַ צייט אומזיסט,
און דיין סוף איז ערגעץ ווי האַלץ, ווי שטיין.
ווען אַ שיינער בוים פֿאַרדאַרט שוין גאָר,
זעט מען אויס אים עפעס צו שניצן;
ער בלייבט דער וועלט נאָך עטלעכע יאָר
און קען דער וועלט נאָך אַסך ניצן.
ווען אַ שטיין ווערט טאַקע צעבראַכן,
פֿאַוויזט אַ בעל־מלאכה זיין גבורה,
זיצט איבער אים עטלעכע וואָכן
און מאַכט אויס אים אַ שיינע צורה.
ער קומט אַרײַן צווישן גרויסע ליט,
מען פֿאַרצירט מיט אים די שיינע שטוב,
דויערט אַוועק אַ לאַנגע צייט,

כאָמט זיין מייסטער פֿוילט שוין לאַנג אין גרום.
 איז אָבער נאָר אַ מענטש געשטאַרבן,
 טראָגט מען אים נאָר פֿון שטוב אַרויס.
 — ווי געשריגן איבער דעם קרבן! —
 לאָזט ער זיך שוין אינגאַנצן אויס.
 זיבן טאָג אַלאַמפּ אָנגעצונדן,
 אַגלאָז וואַסער געשטעלט דערנעבן,
 און אַווייס טיכל אָנגעבונדן
 זענען דער זכר נאָך דיין לעבן.
 און דערצו פֿאַרט ביזטו גרויס ביי דיר?
 אליין נאָר ווייל די האַסט אַקלאָג מוהיל!
 נו, טראַכט-זשע אָבער אַביסל פֿריד,
 לאָז עפעס בלייבן פֿון דיין שכל. —
 קום דער וועלט אויך נאָך דיין טויט צו-ניין,
 זע צו אַרבעטן, לערנען, שרייבן,
 מו ביי דיין לעבן אַסך גיטס,
 וועסטו אויף דער וועלט אייביק בלייבן. —

אַצינד לייגט אַוועק אַלע זאַכן,
 מיר האָבן עפעס נייטיקס צו טוען:
 אַיאַרצייטליכט מוזן מיר נאָך מאַכן,
 די אַנדערע אַרבעט מעג רוען.
 וואָרן איר מוזט וויסן,
 אז זיבן טאָג אין ניסן
 איז דעם פֿאַטער אַוועק פֿון דער וועלט
 וואָס האָט ביי אונז אַיאַרצייטליכט באַשטעלט. —
 אין אונזער זיכער תּוֹרַת-קדוּשָׁה
 האָט אונז גאָט געוואָגט דורך משה:

,האלטסטו טאטע-מאמע אין ערן,
 וועסטו לאנג אויף דער וועלט געווערן."
 און דערצ פֿאַרט איז אַוואַנדער ביי לייט,
 פֿאַר וואָס מענטשן שטאַרבן פֿאַר דער צייט?
 מיר איז אַגרויס וואַנדער, גאָר פֿאַרקערט,
 וואָס איך זע מענטשן מיט גרויע בערד;
 וואָס עס איז אַמאָל מיט אייך געשען,
 ווען איר זענט נאָך קליינע קינדער געווען,
 וואָס מען איז מיט אייך אויסגעשטאַנען,
 קענט איר אייך אמת ניט דערמאַנען.
 דערקעגן פֿון די שפּעטערע יאָר
 וואָס איר געדענקט שוין גאַנץ גיט אין קלאָר,
 ווי מען האָט אייך געשוכט און געקליידט,
 אָפּגעהיטן פֿאַר צרות, פֿאַר ליידי;
 און אַפֿילו גאָר אין דער גרעסטער נויט
 פֿון זיך אָפּגעשפּאַרט האָט שטיקל פרויט,
 איר זאָלט נאָר נישט ליידין קיין הינגער; —
 אויף דעם קוקט איר ווי הויך די פֿינגער?
 ווער האָט פֿאַר דיר ביז אַהער געטראַכט?
 זאָג, ווער האָט דיך צו אַלייט געמאַכט?
 און זאָג מיר אויך אין איין וועגס, מיין קרוין!
 וואָס האָבן זיי פֿון דיר פֿאַר אַלזין
 פֿאַר דעם גאַנץ גרויסן קריעה שניידן,
 וואָס זיי האָבן פֿון דיר געמוזט ליידין?
 ווי אַזאָך וואָס דו האָסט געדאַרפֿט פֿירן
 זענען איצט טאטע-מאמע ביי דיר,
 דהיינו ווי אַן אַלמע קאַמאָדע,
 ווי נאָך פֿסח די הגדה.

זיי בלאַנקען זיך דאָרט ערגעץ-וואו אַרום,
עס קוקט זיך קיינער אויף זיי נישט אום;
ווי זאָלן פֿרעמדע זיי טובות טון,
אז דו ווילסט נישט, וואָס דו ביזט אַזוי?
האַבן זיי יאָ אַמאָל פֿין דיר אַנויך,
מיינסטו גאָר, דו האַסט געטאָן גרויס גוטס.
מיינסטו, האַסט דיך גאָר איבערגעדויבן
און ווילסטו, מען זאָל דיך דערפֿאַר לויבן?
עס זעט דאָך אַבער איטלעכער אַיך,
אז דו טוסט דאָס נאָר יוצא צו זיין.
נאָר גומער פרודער! נאָ דיר די האַנט.
זיי מיר מוהל! איך האָב מיך דערמאַנט.
איך האָב גערעדט, אַבער גאָר ניט קלונ:
יאָ, דו טוסט אָן זיי זייער גענוג.
איך האָב געזינדיקט, און דו ביסט גערעכט
דו צינדסט דאָך אָן אַגרויס יאָרצייטלעכט.

איצט נעמט דעם קעסל שוין גאָר אַוועק.
שמעלט עס אַנידער דאָרט אָן אַזויט;
מיט אונזער אַרבעט איז איצט אָן עק,
ביז עס וועט ווידער קומען די צייט.
דעם הלל פֿון דער פרעס
שענקט ר' מאיר בעל-נס,
גאָט זאָל אונז תמיד נסות טוען,
איטלעכער זאָל אין שלום רוען

דאס שפאצירן-גיון

מיים אויף, זיטס נישט פיל!
וועט עץ זען די קויל
ווי פיער אויף מזרח-זייט,
ווען מיט דעם פאגין
עס גייט אויף די זין,
דאָרט הינטער די בערג גאָר ווייט.

איי! זעטס נאָר ווי שוין
עס איז דאָרט צו גיין,
שפאצירן אויף די פֿעלדער;
צווישן די זאנגען
וויטער געצאנגען,
קומט מען אין גרינע וועלדער.

איי! איי! ווי היימלעך
צווישן די ביימלעך
די פֿייגעלעך שוין זינגען;
העט געמעגט שווערן,
אז מען קען הערן,
זיי רירן מיט די צינגען.

דאָרט דייסן קערשן
די שיינע הערשן

פֿון די ביימעלעך רויט ווי בליט ;
און דער וועוועריק שפרינגט ,
קנאקט נוסלעך און שלינגט ,
מאכט קאזעלקעס אין דער מיט .
בוים טייכל גלאנצן ,
היפן און מאנצן
ווי זילבער שיינע פֿאליעס ;
דארטן געזעסן ,
מעג מען פֿארגעסן
די שטעט מיט זייערע סאליעס .

גייט מען נאך ווייטער ,
צופט מען אָפּ קרייטער ,
בלימעלעך רויטע און בלאַע ;
אומלעכט בלימל
שיין ווי דער הימל ,
פֿון דעם האַט מען הנאה .

און ווערט עס גאָר הויס ,
פֿאַכט מען אָפּ דעם שווייס
מיט אַ פֿריש גרינ צווייגל ;
איך דארף נישט די שטאַט
מיט דעם גרויסן סאָך —
דארט זיך איך ווי אין אַ שטייגל .

דער פאסטוך גאנץ פֿרי
טרײַבט אַרויס די קי ,
אויך אשעפֿעלעך און ציגן ;

ווי פון א מידל
דערט מען זיין לידל,
דער וואלד דילכט פונעם ניגון.

אויף דעם ווייבן גראָז
מיט רויזן און שלאָז
פאָשען זיך שאַף און רינדער,
און לעבן זיי רייט,
דער פאָסטן און דיט
אלע ווי זיינע קינדער.

שיין גאָך דער וריעה
וואַקסט דאָרט די תביאה*,
ביו עם קומט די צייט פֿון שניט.
מיט אַ שיינעם קראַנץ
מאַכט אַנצט אַטאַנץ
אלע שניטערס שייין און גיט.

וואָס האָב אַיך דערפֿון,
ווען איין שמאַט די זון
פאַלייכט די גאַנצע וועלט?
ווען דאָס גרויסע רויז
קריכט גאָר הויך אַרויס
און מיר איר שיינקייט פאַרשמעלט?

זייטס אַבער נישט פֿויל,
און זעט דאָרט די קייל

* = תבואה.

ווי פיער אויף מערב-זייט ;
ווי קונצלעך און שייך
די וויל אונטערדיין
דארט דינטער די בערג גאר ווייט.

לעבן אין פרייען
מעגט עין נארמען
אימלעכן פריינד באוונדער ;
נאר זאל דערנעבן
ארום אים לעבן
זיין ווייב מיט זיינע קינדער.

דער שיפור

מיין הארץ,	ער ויין
נו לויף	אין מיין
און קויף	לעבן,
אך איין	ללעבן!
א וויין,	ער פרייט
און בין	אין לויד ;
דערפין	אין שאפט
געזינט	מיר קראפט,
געשווינד.	מיר פרויט
א נאך	אין נויט,
האט צער,	און ר'
און פלאץ	דערצו.
בייטאג,	ווען נאגט
ער פארגט	און פלאגט
און זארגט ;	א שמאדן

מיט לוכט
מיין ברוסט,
מאך עך*
אָטוועך,
און שלאָג
גאָר גרינג
מיין מאַס -
פֿיר גלאָז;
אן עק;
אזוועק;
ווי ווינט
פֿאַרשווינדט
מיין זין
דערפֿין.
זאָגט, ווער
איז דער,
מיר גלייך
פֿון אייך?
אַ יאָלד
מיט גאָלד,
די וועלט
מיט געלט
איז זיך
ביי מיר,
ווי בלעך,
ווי שעך.

ער טראַכט
בינאַכט
פֿאַר קינד,
פֿאַר רינד;
האַנדלט,
וואַנדלט;
איך וויין
אַלזין,
ווען מיין
פֿאַס וויין
מיר רינט
ביים שפּינט
און ווערט
פֿאַרקערט
צו קוואַס
אין פֿאַס.
ווען דיינט
אַפֿינד
פֿאַרגליסט
אומזיסט
און טוט
נישט גוט,
נישט רעכט,
מיר שלעכט,
און בייסט
און רייסט

== איך.

דעם יינג	איך שטיי
דערנאך	און גליי
מיין שפראך :	גאנץ ווייט
פארדאן !	פון לויט ,
גיס אן ,	איך מאך
אך בעט ,	מיין זאך
גלאז מעד	אלעין
קאטש דרוי ,	גאנץ שוין ;
אויפסניי .	איך קריך
ווער טרינקט	און זיך
און זשלינגט ,	מיט מי
ווער זינגט	גאנץ פרי
און זשפרינגט ,	דאס ארט ,
דער האט	וואו דארט
פון גאט	מען מעסט
א פיה	פאר געסט
אין מוח ;	גאר פוין
זיין פלוט	מיין וויין ,
אזי גוט ,	און זיך ,
גאנץ ריין	און שוויץ ,
און שוין ,	און גיס ,
ווי פויש	און שמייט
גאר פריש ;	מיד דארט
און ווייסט ,	א ווארט
וואס דויסט	פיז אפט
זיין קלוג	פיינאפט ,
גענוג .	און זינג

* = זיך .

צום נייעם יאר

צו מיינע פריינד

פארשוואונדן אין שוין דאָס אלטע יאר,
ווי דער שאַטן פֿארשווינדט ביי דער נאַכט.
די שמחות און צרות אַלע גאָר;
דערמאנטט איך וואָס עס האָט אונז געבראַכט.
דאָס אלטע יאר איז שוין געפֿאַרן
אַזעק גאָר צו דאָ לענגסטע יאָרן;
עס האָט פֿאַר אונז געבראַכט נחת אין פֿאַרן,
און די מענטשן נעענטער צו זייער פֿלאַן.

עס דרייט זיך גאָר ווי אַרינגעלע
דעם מענטשם לעבן אין צרות און גליק;
אַלט און גרויזגראָ ווערט דאָס יינגעלע
און גייט ווידער צו דער ערד צוריק.
שיינקייט, פֿכוד, עשירות גאַנצע פעק
פֿאַרשווינדט מיט דער צייט גאָר גלייך אַזעק.
מיט דער צייט ווערט פֿארשוואונדן פֿון דער וועלט
די מצבות אַפֿילו וואָס מען שטעלט.

זענען מיר נאָך דאָ אַלע אַצינד,
ווי מיר זענען מיר פֿאַראַיאָרן געווען?
אַלע ביינאָנד פֿריש און געזינט,

* == פֿיין.

ווי מיר האָמיר זיך דעמאָלט געווען?
אוי! נישט איינער איז אונז געווען ליב.
וואָס ער ליגט איצט שוין און פֿילט אין גרויב;
זיין לעבן האָט אַגעקמט ווי אַהלום,
מען זאָגט איצט אויף אים „עלוי השלום“.

און ווער ווילסט פֿון אונז אַטאָדאָ,
ווער איבעראַיאָר וועט דאָרט רוען?
דער טויט זאָגט דאָך נישט אָן די שעה,
ווען ער וויל דעם מענטש עפעס טוען;
אַפֿט פאלן ביי דעם שענסטן וועטער
אַראָפֿ פֿון בוים די גרינסטע בלעטער;
און דער מענטש וואָס אויף דער וועלט
איבערפֿלייבט קלאָגט, ווען ער זיין פֿריינד
די מצבה שרייבט.

נאָר דער גוטער פֿרומער מענטש פאַרשלאָסט
שטיל און רואַיק זיינע אויגן צו;
זיין פֿטהון האָט אים דעם טויט פֿאַרוויסט,
שטאַרבן הייסט ביי אים צו גיין אין רו.
עס איז ביי אים אַגהת, ער קוועלט,
ער ווערט פֿטור די זאָרג פֿון דער וועלט.
אַצינד ערשט קומט ער דאָס אויף אין פֿריינד,
ער פֿילט ערשט דעם הענוג פֿון גן-עדן.

איצט, גוטע פֿריינד, נאָר גאָר נישט זאָרגן!
פֿאַרגעסטס אַלע צרות, אַלע טיט,
מעג סטראַשען אַפֿילו ביי מאָרגן
דער מלאַך-המות מיט זיין טויט.

די גומע און די ליבע ברידער
זענען זיך אויף יענערה וועלט ווידער.
נאָר גוט זיין, קיינעם קיין שלעכטס טון אויף אַהאַר—
דאָס מוזן מיר זיך ווינטשן צום נייעם יאָר.

דער וואַלד

עג די רויקע לויסן פארביי,
דער וואַלד בלייבט שטיין, ער גייט נישט אַוועק;
מעגן פֿאַליעס קומען אויפסניי,
דער וואַלד שטייט, ער רירט זיך ניט פֿון פלעק.

אזוי מעגן יאָרן פֿאַרגיין,
די צייט מעג זיי גיך פֿאַרטרייבן,
אונזער פֿטרוקן צו גאָט אליין
מוז ביי אונז תמיד אין האַרץ בלייבן.

קלאַגליד

ואָס גייט דאָס האַרט פֿאַר אַושוואַרצע סמאַרע?
וואָס מאַכט זיך דאָס האַרט אזוי אַוואַרע?
עס פֿאַרמערט זיך פֿון אלע זייטן!
וואָס גייט דאָס האַרט אזוי לאַנג און ברייט
איבער דעם גאַנצן וועג אזוי צעשפרייט?
איך ווייס נישט וואָס דאָס קען פֿאַטייטן!

נענטער קומט עס אלע מאָל אַהער.
האַל דאָס אפֿשר גיין האַרט מילימער?
מען לייבט אַרויס פֿון אלע טירן.

אָדער פֿירן דאָס מענטשן אזוי אַ קיפּע
אַרייַן הַתּן אונטער דער הופּה?
זאָל מען דאָס מהותנים איינפֿירן?

ניין, פֿון זינגערס הער איך קיין געזאַנג,
און פֿון פּלד-זמרים קיין שום געקלאַנג.
אזוי פֿירט מען קיין הַתּן נישט איין.
ניין, איך זע קיין פּיקס, איך זע קיין שווערד,
איך זע קיין פּאַנצער, איך זע קיין פֿערד.
ניין, דאָס קען קיין מיליטער נישט זיין.

עס גייט נאָך נענטער אַהער צו מיר,
טראָגן זע איך עפעס פֿאַרנט פּריד,
און פֿון אויפֿן ליגט גאָר עפעס שוואַרץ.
יידן גייען דאָס נאָך טריט ביי טריט,
עס איז אַ צרה, זע איך שוין גיט,
און אין מיר שרעקט זיך זייער מיין האַרץ.

ניין, עס לאָזט מיך שוין נישט מער איינשטיין.
אַקעגן מוז איך דעם עולם שוין גיין
אין מיך נעמען פֿון זיי אַראַויה;
איצט הער איך ערשט דעם גרויסן קרבֿן -
דער רבֿ הער צדיק איז געשטאַרבֿן,
און איצט איז דאָס נעבעך זיין לוויה. -
דעם רבֿס קונצלעכע צוויי היבֿורים*
טראָגן פֿאַר דער מיטה צוויי גבֿירים;
דערנאָך טראָגן דעם מחבר אַלזיין

* = היבורים.

פֿיר רבנים - זיינע תלמידים,
גרויסע לומדים און גרויסע חסידים,
און בלויבן מיט אים אלעמאל שטיין.

נאך דער מ'זעה גייען די חבֿרות פסדר,
און נאך זיי די קינדער פֿון הדר,
צום לעצט שיט זיך אן עולם אן שיעור;
פֿון די שטעטלעך צונאנדגענומען,
זענען אגאנץ סך מענטשן געקומען,
זיי די כמארע וואס איך האב געזען פֿריער.

איטלעכער טרויעריק איינגעבויגן,
גייט און ווישט זיך די נאסע אויגן,
נאָר קיין הילק צי אָרים צי רייך;
דערקעגן שטראַמווייז זיי פֿון רערן,
זינען אויפֿסניי גאָר פֿרישע טרערן,
עס זאָמערן אַצינד אלע גלייך.

טרויעריק די קעפֿ אראָפֿגעהאָנגען,
איז דער עולם ווייטער געגאָנגען,
פֿיז מען איז געקומען צו דעם קבֿד;
איצט גייט צו דער מורד־הוראה
מיט זיין שיינער באָרד די גרייגראַפֿע
עס וויינט אין אים איטלעכעס אבֿר.

אַפֿאָר מינוטן איז ער געשטאַנען
און האָט זיך קוים געקענט דערמאַנען;
ער קען פֿאַר עלטער נאָר שוין קוים שטיין;

דערנאך הייבט ער אן גאר צוקערזיס
פאר דעם עולם מיט זיין שיינעם שמים
צו זאגן דעם הספד גאר טרויעריק שיין.

„שטארק קלאגן ביי אלוויה צו הערן
און צו שרייען מיט הייסע טרערן
פאסט גאר נישט ביים טויט פון א פרומען;
דאס מוזמיר אונז גאר יענע שענקען,
וואס מען הערט אויף זיי צו געדענקען
פאלד זיי זיי אין גרוב אריינקומען.

דעם צדוק אפער, דעם גרויסן לייט,
וואס האט אפגעלעבט פרום גאר זיין צייט
אזוי ווי גאט הייבט, ווי גאט האט ליב —
נאך דעם דארף מען אין הארץ צו פענקען
און זיין גוטקייט אייביק געדענקען,
פאמט ער וועט שוין ליגן לאנג אין גרוב.

ווייל זיין נשמה וועט ארומשוועבן
און דארט אין הימל אייביק לעבן,
פאר אונז בעסן אין דער צייט פון נויט,
און דעם איבערשטן דארטן גאר אויבן
וועט ער ווייטער דאנקען און לויבן,
זי ער האט אים געלויבט פאר זיין טויט.

„פאמט אונז וועלמיר אים ניט פארגעסן,
דארף אונזער הארץ קיין ווייטיק פאמען,
ווארן וואס קומט ארויס פון קוויילן?

ווי ער פלעגט נישט צו קענען רוען —
און גאר דער וועלט טובות צו טוען,
דאס מוזן מיר איצט מיט דאנק דערציילן.

גוטס צו טון האט ער אונז געלערנט,
קיין ומאל האט ער קיין מענטש דערצערנט,
ער איז געווען א שונא מתנות,
ער פלעגט ארימע צו דערנערן,
אלץ מאט זיין הכמה צו דערקלערן,
צו זארגן פאר יתומים און אלמנות.

קיין גאווה האט מען אן אים געווען,
אימלעכן האט ער מקרב געווען,
ער האט גאר קיין שום הילוק געמאכט.
דעם גוטן פלעגט ער צו פאלוינען,
דעם שלעכטן פלעגט ער צו פארשייגען
און אים ווידער צום גוטן געבראכט.

ווינטער פלעגט ער אליין צו לויפן
פאר זיין אייגן געלט האלץ צו קויפן
און ארימע לויט צו צעטיילן;
עניים, אביונים האט ער געקליידט,
אימלעכן געטרייכט מיט זיינע רייד,
און קראנקע האט ער געלאזט היילן.

מיר מענטשן אבער פון דער ערה און שטויב
קענימיר נישט אפגעבן אים זיין לויב,
ווארן אונז זענמיר דאס נישט אומשטאנד;
גאר דארט אויפן, וואו דער אמת וואוינט,

הָאָרֶם וְזֶעֶרֶן זײַנען מַעֲשִׂים בְּאֵלֵינוּ
פֿון גַּאָט בְּרוּךְ-הוּאִים אײַגענעך דאַנט.

פֿאַר אונז מענטשן איז נאָר דאָס אײַנע —
עס איז אַזאַך טאַקע אַ שײַנע —
נאָך דעם צדוק איבערגעבליבן:
מיר זאָלן זײַנע כפֿרים לײַנען
און זיך זען דאָס צו געוויינען
צו טון וויל ער דאָס געשריבן.

און דער גאַנצער עולם גאָר פֿסדר
דאָס איצט געטון דעם גרויסן נדר
דעם מורדה-הוראה צוצוהערן;
וואָרן גוטס טון איז תמיד בעסער
און דער לויך הערפֿאַר איז אַסך גרעסער,
ווי פֿאַר קלאַנג מיט הײַסע טרערן.

דאָס לויב פֿון דעם עַצלות

עצלות, דו שטאַלער רואיקער יונג!
הער צו, דאָך וויל איך אַצינד לויבן;
— דאָס הײַסט, איך וויל אויך פֿרוון אַ שפֿרונג
גאַנץ הויך פֿון דעם העכסטן דאָך אויבן —
נאָר... די... אויגן... פֿאַלן... מיר... שוין... צו...
וואַרט... אַ ביסל... לאָז... מיך... איצט... צו... די...
עצלות! דעם מענטשנס גוטע, בעסטע קרוין,
עצלות! נאָר דו מאַכסט אָן מאַס אָן צאָל —
נאָר... שטיל... בין מיר... עס... שלעפֿערט...
מיך... שוין...

איך... בעט... דורך... איבער... גאר... טויזנט... מאל,
איך וויל דורך לויבן און קענס נישט טאן,
געצלות! דו אליין ביזט שולדיק דראן.

שׂמח פּוֹחֵק

ומע ברדער! פֿאַלטס מיינע רייד,
פֿאַתגעסט אָן דאָנות, אָן לאַיד!
געפֿינטס מיר איינעם,

— איך זע נישט קיינעם —

וואָס זאָל תּמּוּד לעבן אין פֿרייד.
צו וואָס טויג דאָס זיצן פֿאַרטראַכט?
צו דעם זעננדיך נישט געמאַכט

נאָר אַלץ צו זאָרגן

וואָס וועט זיין מאַרגן

און זיך צו קוויילן טאָג און נאַכט!

צו וואָס זאָל איך מיט זאָרג און פֿאַן*

אַלץ פֿאַרמרהשוררת זאָן**?

דריסט דאָס אַלעבן

פֿון גאָט געגעבן?

איז זשע דאָס געווען זיין פֿלאַן?

איך, אז עס וויל מיר נישט גוט גיין,

גיב מיר מי דאָס צו פֿאַרשטיין:

איך בין נישט שולדיק

און בין געדולדיק

און האָב אַהנאה פֿון מיר אליין.

* = פֿיין. ** = זיין.

איך בין מסופק אויב איינער ווייסט
 צווישן צען וואָס שמהה ווייסט,
 איך האָב זי געפֿינען
 אין מיין האַרץ דרינען
 און האָב פֿין דעם די גרעסטע טרויסט.
 מיין קאָפּ מאַך איך מיר גאָר נישט דיל;
 איך ווינטש נישט וואָס איז צו פֿיל,
 אן אווער, אַסך
 לאָז איך גאָר געמאָך —
 אַבער דאָס האָב איך וואָס איך וויל.

איך קום מיר אויס געדולדיק גאָר
 מיט אלע גלויך אַניף אַהאַר;
 איינער באַקלאַגט זיך,
 איינער פֿאַרפֿלאַגט זיך,
 פֿאַרביטערט זיך נאָך מיין די יאָר.
 נאָר פֿון מיר נעם אַראַוה דיר:
 איך לאַך אויס אלעם וואָס קומט פֿיר,
 און אז עס פֿעלט אַזאָך
 דרויף צו געבן אַלאַך,
 גיב איך אַלאַך אליין פֿון מיר.

וואָס לויט

אַרמט וואו יענע אלטע מויערן שטיין
 און די זון דורך אלע שפּאַרעם שיינט
 איז געשטאַנען אַמאָל אַ שלאָס שייין,
 אַפּוּסמקע זעט מען דערפֿון נאָר היינט.
 אַיצט פֿייסט דאָרט דער שטורעם

דורך די סאלעס אין טורעם ;
און עס טאנצן אויף אלע ביידעם
נאָר ושרים.

דאָרט אין יענעם שלאָס דרינען
האָט לאַנג פֿאַרצײטנס אַ גראַף געוואוינט ;
מלאַחות פֿלעגט ער צו געווינען,
אויך ביי זיך דערהיים קיין מענטש פֿאַרשווינט
אַבער ווי די זון גאָר
ושיינט זיין טעכטערל קלאָר.
ושיין און ציכטיק, אַ נחת אַ פֿרייד,
איז וואַלהייד.

זי פֿלעגט זיך אַ פֿאַרען שטיל אין שטיב.
און ערגעץ נישט אַ לויפֿן, צו גיין ;
אַרױצערש האָט זי געהאַט גאַנץ לויב,
נאָר די האָט ער לויב געהאַט אליין ;
פֿון זיין שלאָס דערנעבן
פֿלעגט קומען צו שוועבן
צו איר רודאָלף, דער שיינער גבור,
אריבער.

און נאָך איידער די זון אונטערגייט,
וואַרט ער שוין אויף אַ שטיל אָרט אין האַרט ;
און ווי אַן אַלדמל האָט שטילערהייט
דורך דער פֿאַרטקע וואַלהייד זיך געשאַרט,
אין אַן זיין ברוסט
מוט גרויכער לוסט

האלט ער זי מיט ביידע הענט ארום,
אבער פרום.

זיי האבן ווי אין הלום געמיינט
אפאר מינוטן צו זיין גליקלעך;
ער גייט אבער אוועק שטארק פארוויינט,
עכ ווערט שוין שפעט, עס איז ניט שיקלעך;
אגלעט, אוויש,
ארהאלדו, אקיש,
און טרערן פלעגן ביים געזעגענען
צו רעגענען.

ווי זיי זעען, דער זומער גייט אוועק,
הייבן זיין אן ביידע צו פענקען;
רודאלף גייט צום גראף מאכן אן עק:
„האר! איצט מוז דער סוד שוין פענקען!
גיב דו מיר פאר אווייב,
איך האב ליב ווי מיין ליב,
די שענסטע גאר פון אלע מיידן,
וואלדוידן.“

דעם גראפס פונסטער פנים ווערט פארמישט,
ער הויפט אן מיט פעם צו זאגן:
„ניין, רודאלף! מיין טאכטער קריגסטו נישט,
דאס מוזטו דיר אויס דעם קאפ שלאגן;
אינער מיט אקריון,
נעמט מיין טעכטערל שוין,
איר מוז ער, כאטש זי וועט נישט וועלן,
געפֿעלן.“

והאלהים הארץ האם האם שטארק געטראָכן ;
אויף זיין ווילד פֿערד הוות צו שיסן
אז ער אין וואַלד אַרומגעלאָפֿן,
קײן טרער קען זיין בלוך אויף פֿאַהניסן.
זיין צעריסן האַרץ
האַט געפֿילט אַ שטאַרן,
ער האַט זיך שוין געוואַינטשן דעם טויט
אין דער נויט.

טל צלינג פֿאַלט אים איין אַ גוטער פֿלאַן,
און ער פֿילט זיך ווי ניי געבוירן ;
יא, טראַכט ער זיך, עס וועט אזוי זאָן*
ניין, עס איז נאָך נישט אלץ פֿאַרלוירן.
"אויך בין דאָך נאָך פֿריי",
וואַלדיד מיר געטריי,
בײַ גאַט איז צו צערייסן קייטן
קלײַניקייטן."

און נאָך אַיידער די זון אונטערגייט,
וואַרט ער שוין אויף אַ שטיל אַרט און האַרט.
און ווי אַלדעמל האַט שטילערהייט
דורך דער פֿאַרמקע וואַלדיד זיך געשאַרט,
און אָן זיין ברוסט
מיט גרויסער לוסט
האַלט ער זיך מיט ביידע הענט אַרום,
אַבער פֿרום.

צום סוף וואגט רודאָלף: „ווען האַלבערנאַכט
אלע אַין שלאָם שלאָפֿן אין ריען,
דער שומר שוין זיין אויג פֿאַרמאַכט,
קום איך אָן אויף מיין פֿערד צו פֿליען;
דו גיסט גאָר גרינג,
אַרויף אַזשפּרינג,
און איך אַנטלויף מיט-דיך, מיין בריליאַנט,
פיינאַנד.“

זי האָט אים איצט אַרומגענומען,
געקושט, געגלעט אַסך מער ווי פֿריד.
בלוצלינג איז זי צו זיך געקומען.
ווי קומט מען אָבער דורך דער טיר?
פיי מיין דירה,
אויף דער שמירה
ישטייען טאָג און נאַכט משרתים אויף דעם דאַך
אויף דער וואַך.

נאָר וואַרט! — גאָט קען שיקן הצלחה —
אַך וועל שוין גיין דורך אלע טירן.
עס איז פֿאַר אַמיידל אַמלאַכע —
מיין ליבשעצפֿ: וועט מיך אָבער פֿירן.
צו איר דער פֿטחון,
פֿירט אויס אַנצחון,
מעג זיין אויס אַתֿפֿיסה נאָך אזוי-שווער:
דער-זשע, הער!

ווען נאָך מיין אַלמער-עלמער-זיידע,
האָט פֿאַרצוימנס אין דעם שלאָם רעגירט.

האָט ער געהאַט אַטאַמטער וואָלהיידע;
איר ווייניקייט האָט גאָר דאָס שלאָס פאַרצירט.
ווי אַך, האָט געהאַט זי
אַללבוהאַנער, ווי די,
געפֿונען אין אַגליקלעכער שעה
אַטאַדאָ.

אַים וויל זי געטריי בלייבן אליין
ווי אין פֿריידן אַזוי אין ליידן,
כאַטש דער בויזער פֿאַטער וואָגט איר „ניין“,
זי וויל אָבער פֿון אים נישט שיידן,
און אין מיטן דער נאַכט,
האַבן זיי אָפּגעמאַכט,
זיי זאָלן די קייטן אומראַטעווען,
און ראַטעווען.

אַ מסור איז אָבער געדאַפֿן,
דעם גראַף דערצוילט די מעשה גאָר בולט;
דעם חתן אויף דעם וועג געטראַפֿן,
האַט אַגולן נעבעך געקוואַלעט;
נישט ווייט פֿון דאַנען
איז זי געשטאַנען —
זי זעכט דער פֿאַטער ווי קרבנות
אַן רהמנות.

אַצט בלאַנקעט זיך איר נשמה אַרום,
זיט מען האָט זי אוועקגענומען;
זי האַרט ביי דער טיר און קוקט זיך אום,

אויב דער התן וועט צו איר קומען.
נאך אים קומט זי אויס,
ביז מאָן קומט ארויס,
דער התן וועט קומען, מווינען לייט,
אין אַ צייט.

און זי שוועבט אין איטלעכען ווינקל
אין אַ פֿאַרבלומיקטן קליידל אַווייס
נאָר פֿרינדלעך, ווען עס ווערט נאָר טינקל,
מוט קיינעם קיין שאָדן, נאָר אַן פעם;
נאָנץ שטיל גייט זי פֿריד
צו דער דינמערטיר,
ווערן אַ לאַזן זי פֿאַרביירוקן,
אין קוקן.

און ווי ביים לעבן געווען נאָנץ גוט,
וועט זי נאָך איר טייט אויך נאָנץ גוט זיין.
מיד לייט זי היינט דאָס קליידל מיט בלוז,
פֿרי וועל איך גיין אַרױס און אַרױן;
וואָרן שרים גיין
לאַזן גרייס און קליין,
פֿאַר די וואַכען וועל איך גיין פֿאַרביי,
פֿראַנק און פֿריי.

וואַרט-זשע ביי דער טיר: ווען צוועלף שלאָגט,
קומט שטיל צו דיר וואַלדייך געאַנגען
אין אַ בלומיקן קלייד, פֿון ווינט געיאָגט,
אזוי ווי דער שח גייט פֿאַרהאַנגען;

ווארעם ווערט ערשט מיר,

ווען איך בין ביי דיר;
דערנאך לויף מיט מיר געשווינד, און רייט
אזעק ווייט."

„גוט, שלאגט איר רודאלף איבער איר ווארט,
אזעט מעג איך מיינע זאג פארטרייבן;
לאמיר נאך זיין אויף אן אנדער ארט,
וועט אונזער ליבשאפט זיכער בלייבן;

מיין פלה ביזטו*

היכה אינדערפרי;

גוט נאכט, מיין הארץ! לאמיר זיך שיידן,
צו פריידן."

אויף דער פאק האט נאך דער קוש געגליט,
און ער לויפט שוין איבער פארג און טאל;
זי ווינקט אים נאך ווי ער פארג-אפ פליט,
זי געזעגנט זיך צום לעצטן מאל:

„רודאלף לעב! ביזט מיין,

רודאלף לעב! בין דיין,

אינו וועט קיין גיהנם, קיין גן-עדן
צעשיידן."

אין ווי עס הייבט אן נאכט צו ווערן,
זיצט דער ריצערש אין פאנצער אויפן פערד;
בלויז בלישטשעט דאָרט אין הימל אַשמערן,

* = ביזטו.

גאַנץ טונקל ווערט אויף דער גאַנצער ערד.
דינטן און פֿאַרנט
דאָס פֿערד געשפּאַרנט,
שטייט ער און וואַרט אויף דער פֿלדס וואַרט
אויף זיין אַרט.

אין ווי דער זיגער צוועלף שלאָגט,
קומט שטיל יענע וואַלהייד געגאַנגען,
אין אַבלומיקן קלייד, פֿון ווינט געיאָגט,
גייט דער שד אינגאַנצן פֿאַרהאַנגען;
ער גיט זי אַ כאַפּ
און דעם פֿערד אַ קלאַפּ,
און אַנטלויפֿט מיט איר געשווינד, און רייט
אַוועק ווייט.

אין רייט לאַנג— זי ויצט שטיל דערנעבן.
ער וויגט די פֿלד, אויף די קני:
מאַכט דעם רייטער קיין אַרבעט, קיין טי.
„ביזט לייכט זיי אַפֿעדער, מיין לעבן!
וואַיל מיין ווייס קליידל
איז זייער איידל,
עס איז ווי נעפל דין און ליפֿטיק,*
נאָר טיפֿטיק.“

זי נעמט אים אַרום מיט גאַנצער געוואַלט,
אַשוואַרעך לויפֿט אים דורך די גלידער.
„ביזט, מיין לעבן, זיי אַשטיק אייז קאַלט,

* = לופֿטיק.

דערווארעמט דיך מיין ליבשאַפֿט נישט ווידער?
„אין אַרעם ביי דיר
איז גאַנץ וואַרעם מיר,
אין מיין בעט פֿירט איטליכעס אַבֿר
וואו אין קבֿר.“

זיי רייטן גיך דורך לאַנקעס און וואַלד,
בלויך בלישטשען די שטערן צוזאַמען.
„אין כאַטש דו ביזט פֿון דרויסן אייווקאַלט,
אַבער דיין האַרץ אין דיר מוז פֿלאַמען.“
רודאַלף לעב! ביזט מיין!
רודאַלף לעב! בין דיין,
אונז וועט קיין גיהנם, קיין גן-עדן,
צעשניידן.“

און זיי פֿליען נאָך געשווינדער צו,
עס פֿליען אויך אַוועק די שעה:
„אויך בין דערלייזט, איך גיי אין מיין רוי,
אויך האָב מיין חתן, ער איז שוין דאָ.
דו ביזט אייביק מיין,
איך בין אייביק דיין,
אונז וועט קיין גיהנם, קיין גן-עדן,
צעשניידן.“

צו פֿלאַען דיִבֿט אָן אויף מזרח-דייט,
און זיין לויפֿן איבער שטאַק און שטיין,
וּשטיל ווערט די פֿלה פֿון צייט צו צייט,

און קעלטער און קעלטער, מיין און מיין.
 פלוצלונג קרייט אהאן —
 זי גיט אים אכאפ אן
 און זשעפט דעם חתן אראפ פֿון פערד
 צו דער ערד.

שא! שא! וועד פֿון זיי שטארקער ווייעט,
 האט זיך די לופט מיט דעם ווינט געוועט;
 עס ווערט טאג, דער האן האט געקרייעט.
 חתן-לעב! די פלה וויל איר בעט!
 קום אריין, קום אריין,
 ביזט שוין מיין, ביזט שוין מיין,
 אונו וועט קיין גיהנם, קיין גן-עדן,
 צעשניידן.

מיט אייזקאלטע ליפן, ווי פֿנרים,
 האט זי זיין ציטערדיקע פאק געקישט.
 ער פֿילט אריה ווי פון קברים,
 ער ווערט גאר אינגאנצן ווי פֿארמישט;
 צו דער ערד געצויגן,
 מיט פֿארגלייכטע אויגן,
 האט די פלה דעם חתן געפֿינען
 דארט ווילגען.

ד ע ר ב

וו דעם אָדור, דעם שלעכטן שלמנאָסר,
 גייט זיך יואָב, אין פּיועם מיט אַמעסער;
 עס כאַפט אים די וואַך און שליסט אים אין אַקייט.

„וואָס ווילסטו מיט דעם מעסער? זאָג באַלד, ריידי!“
הייבט אָן דער אַכור צו שפּייען.
„דאָס לאַנד וויל איך פֿון דיר, אַכור, באַפרייען!“
„אויף דער תּלִיָה וועסטו שוין „הרטה“ שרייען!“

„איך בין—זאָגט זיך יענער—אַנגעפרייט צום טויט,
צו בעטן פֿאַר מיין לעבן איז מיר קיין נויט,
נאָר דאָס בעט איך—עס איז אַ חסד פֿון דיר—
אַינציקע דריי טאָג שענק דו מיין לעבן מיר,
בײַן מיין שוועסטער האָט תּהוֹנָה געהאַט מיט גליק,
פֿאַר אַן ערב לאָז איך דיר מיין פּריינד צוריק;
אַם אַיסטו, אַנטלויף איך, אַרויף אויף דעם שטריק.“

דער אַכור גיט זיך אָן דער זייט אַ שמויכל,
אַן זאָגט זיך אזוי מיט אַ רשעת-שבל:
„נו, איך וועל דיר טאַקע שענקען אַ טאָג דריי;
דערקעגן, אַז די צייט וועט שוין זיין פֿאַרביי
אַון דו וועסט פֿאַר מיר דאָ אויף דעם אָרט ניט שטיין,
הענגט מען אויף דער תּלִיָה דיין חֶרֶם געביין,
אַון דו וועסט זיין גאָר פֿריי, מעגסט וואו דו ווילסט גיין.“

ער גייט צום פּריינד: „דער מלך הייבט מיך הענגען
פֿאַר דעם, וויל איך האָב אים געוואָלט אומברענגען;
נאָר שענקט ער מיר נאָך אויף דריי טאָג מיין לעבן,
בײַן איך וועל מיין ליבֶע שוועסטער אויסגעבן;
בעט איך אַצינד נאָר דאָס איינציקע פֿון דיר:
בלויב דו דאָ פֿאַר אַן ערב איבער פֿאַר מיר,
בײַן איך קום עפֿענען פֿון דיין תּפִּיסָה די מיד.“

און שטאל נעמט אים דער הבר ארום אצינד.
און גיט זיך איבער-צו דעם אכזר געשווינד;
דער אנדערער גייט זיך אוועק אין זיין וועג.
און איידער עס פארלויפן נאך די דריי טעג,
האט ער געשוואנד דער שוועסטער התונה געמאכט,
און איילט זיך אהיים מיט דער דאגה פארטראכט,
ער זאל צייטלעך קומען, איידער עס ווערט נאכט.

פלוצלינג הייבט אן צו רעגענען, צו גיבן,
די קוואלן פון די בערג שטראמון ווי צו פליסן,
די רויקעס, די טייכן גייען איבער פון לאנד.
ער קומט צום בארטן, דעם שטעקן אין דער האנט,
און די בריק גיט עס ארום, פון עק ביז עק,
די פאליעס טראגן די געהילצן אוועק,
פון דער גאנצער בריק פלייבט נישט איבער אפגעקן.

אין אן אטרויסט לויפט ער ארום ביים בארטן,
זוכט און קוקט אהער, אהין, דא און דארטן;
ער שרייט מיט א קאל, ווי דער גרעכטער גבור,
קין שיפאל וויל אבער נישט קומען אריבער
וואס זאל אים אהין פירן אויף יענער זייט;
קינער וויל זיך שופן אין אזוי א צייט;
דערווייל נעמט דער שטראם צו, ווערט ווי אים ווייט.

ער פאלט אנדער אויף דער ערד, וויינט און קלאגט
מוט ביידע הענט ארויף צו גאט, בעט און זאגט:
„גאט! האלט איין דעם שטראם, לאז שטיל ווערן דער
ווינט“;

די צייט לייבט, די זון ווילקט אויף מיטאָג אַצינד,
און אזוי וואָלד זי איז אונטערגעגאַנגען
און איך וועל נישט קענען די שטאַט דערלאַנגען,
וועלן זיי זאָגן מיין חבר געדאַנגען. —

אויבֿמי קומען אָן פּאָליעס נאָך מיין און מיין,
איינע שטופּט די אנדערע, זי זאָל גיך גיין,
און שעה אויף שעה יאָגט זיך אויך אַזעל...
איצט מאַכט ער זיך אַדאָרן פֿאַר גרויס אָננסט אין
שרעק,

זאָרפֿט זיך אין דעם שטראַם אַריין נאָקעט און בלוז,
גיט די פּאָליעס מיט גוואָלד אַרוק, אַ שטויס,
און אָן אַ שיעור איז איצט גאַטס רחמנות גרויס.

ער אַזע אַריבער, לייבט ווי אַ פּויל פֿון בויגן,
דאַנקט און לייבט גאַט מיט טרערן אין די אויגן;
און אַפּאָנדע רוצחים, געוונטע ינגען,
קומען פּלוצלינג פֿין וואָלד צו אים צו שפּרינגען,
ווייטער צו גיין איז ער שוין נישט מער אימשטאַנד:
זי שטייען אַלע אויסגעשטעלט גאַר ווי אַ וואַנט
און אימלעכער מיט אַפּאַלקע אין דער האַנט.

„וואָס ווילט עין? שרייט ער דערבלעכן ווי אַ שטיין.
איך פֿאַרמאָג גאַרנישט, נאָר דאָס לעבן אַליין,
דאָס בין איך דעם מלך שולדיק, עס איז זיין“;
און כאַפּט ביי זיי אַ שווערד אין דער האַנט אַריין:
„האַטס רחמנות! מיין פֿריינד האָט עין צעבראַכן“;
און תּיבֿף האָט ער דריי רוצחים דערשטאַכן,
די אנדערע זענען אין וואָלד פֿאַרקראַכן.

אין די זון הייבט אן צו ברענען, צו בראַטן,
ער איז מיר און זעט שוין אויב ווי אַ שאַטן,
פֿאַרשלאַפּט פֿאַלט ער אַנדער אויף זיין פנים:
„גאָט! האָט מיר געהאַלפֿן פֿון די נולנים,
מיך באַשערעמט פֿון דעם וואַסער דעם ברייטן,
כדי אז דו זאָלסט מיר דאָ דעם טויט אָנגרייטן
און מיין ליבן הבר זאָל מען דאָרט טייטן?“

נאָר הער, עפעס איז אַגעראַש, אַגעזשים;
גאַנץ נאָנט הערט מען עפעס אַזוי ווי אַשוים;
און ער בלאַיבט גאַנץ שטיל שטיין און הערט און האַרעט,
און קוק! פֿון אַשטיין אַרדום פליסט און שאַרעט
אַקוואַל, ווי דימעט קלאָר, מיט אַגערידער.
מיט גרויסער שמחה לייגט ער זיך אַנידער,
טוינקט און דערפֿרישט זיך זיינע מידע גלידער.

פֿון צווישן די גרינע צווייגן די שיינע
קוקט די זון איצט דורך, די קלאָרע, די ריינע,
און מאַכט דעם שאַטן פֿון די ביימער גאַנץ לאַנג;
פֿון צוויי לוסגייער דערהערט ער איצט דעם גאַנטן
זיי איילן זיך אַוועק צו גיין פֿון דעם אָרט,
און ער הערט פֿון ווייטן, זיי שמיסן דאָס וואָרט:
„אַ! אַצינד הענגט מען שוין אויף דעם ערבֿ דאָרט“

און פֿאַר גרויסע צרות לייבט ער ווי אַרדן,
גלייך ער העט געהאַט צוויי פֿליגל אויף די בוס.
ער זעט ישׂראָן פֿונווייטן די דעכער גלאַנצן;
אין תּיבֿה זעט ער שוין די שטאַט אינגאַנצן.

זיין ערלעכער משרת קומט אים אנטקעגן,
וואָס היט אים גאָר געטריי זיין גאַנץ פֿאַרמעגן;
אים וויל ער אָנהייבן עפעס צו פֿרעגן.

„אנטלויף! דו ראַטעוועסט דיין פֿריינד שוין נישט מיין;
אנטלויף, און ראַטעווע דיין לעבן אליין!
אַט אין דער מינוט ציט מען אים אויף דער שניד.
ער האָט נעבעך געהאַרט און געהאַפֿט אויף דיר,
דו זאָלסט צו דער באַשטעלטער צייט אָנקומען;
אַפֿילו דעם אַכזרם חוּק מאַכן און בהמען
האַט אים דעם בטחון גישט אַוועקגענומען.“

„און קום אַך שוין שפעט, קען אים נישט בַּציל זיין,
זאָל מען מיך לייגן צו אים אין גרוב אַריין,
לאַז אַפֿילו דער וואַרט אונז נישט טרענען;
לאַז זיך דער אַכזר נישט באַרימען קענען,
אַז פֿריינד האָבן געהאַנדלט אָן ישׂרענות;
לאַז ער קײַלען ביידע זיי צוויי קרבנות
און שוין גלייבן אָן פֿריינדשאַפט און רחמנות.“

די זון גייט אונטער—אַצינד איז ער ביים טויער
און זעט שוין די תּלילה אויפֿגעשטעלט קאַפּויער,
און אוצרות מענטשן שטייען אַרום און קוקן:
דעם פֿריינד נעבעך הייבט מען אָן צו דערשטיקן.
און ער שטויבט זיך דורך אַלע מענטשן אַפֿיר:
„מיך, תּלוי, שרייט ער, הענג אויף, איך בין ביי דיר;
ער איז גאָר געוועזן אָן ערב פֿאַר מיר!“

דער עולם בלייבט שטיין פֿאַרוואַנדערט און פֿאַרמישט,
די פֿריינד האַלזן זיך, איינס האָס אַנדערע קישט,

פֿאַר לײד און פֿרייד גיבן זיך זייערע טרערן,
 איך ביים עולם רינען זיי ווי פֿון דערן.
 די מעשה קומט ביי צו דעם מלכּ טירן;
 זיין אייזערן האַרץ הייבט זיך אָן צו רירן,
 און ער דליכט זיי ברענגען פֿאַר זיך צו פֿירן.

און ער קוקט זיי אָן אזוי אמאָל הונדערט
 און האַנט צו זיי, אַלץ אינאיינעם פֿאַרוואונדערט:
 „אַגליק! עין האַט מיין האַרץ גוֹבֿר געווען!
 פֿאַרדינשאַפט, זע איך, איז פֿאַרט עפעס אזועזן.
 אַזאַ בעט איך, טוטס מיך דעם חסד דעם גיטן:
 לאַזטס מיך אויך אַרײַן צווישן איך אינמיטן,
 און נעמטס מיך צו פֿאַר אייער פֿריינד דעם דײַטן.“

אַש תֿ חיל

ווייב גאַנץ פֿרום ווי גאַט געפעלט
 געפֿינט מען זעלטן אין דער וועלט.
 זי איז פֿון פֿערל נאָך מיין ווערט;
 גאַנץ שטיל, גאָר אָן געשרײַ,
 איז איר מאַן איר געטריי,
 דורך איר ווערט אַלדאָס גוטס פֿאַרמערט.

זי זוכט תמיד ביי איר לעבן
 דעם מאַן נאָר נחת צו געבן,
 זי טוט אים קיינמאָל נישט קיין שלעכטס;
 זי זוכט צו געפֿינען
 פֿאַצקס און וואָל צו שפּינען
 און מאַכט דרום תּיכּף עפעס רעכטס.

ווי א שויף אויף דעם ים לויבן
יאגט זי זיך, אלץ איינצוקויפן,
עס זאל זיין אין הייז צו עסן;
און פאגין אין דעם הייז
טילט זי איטלעכעס אויס,
די דינסט זאל גארנישט פארגעסן.

אויפן פעלד ביים ווייץ, ביים גערשטן
פארעט זי זיך פאלד צום ערשטן,
אין גארטן טוט זי אלץ אליין;
זי קוועלט דערפון, זי קוועלט,
און ווייל איר דאס געפעלט,
קען זי קיין מינוט ליידיק שטיין.

דאס ליכט פארלעשט זי נישט ביינאכט,
קלערט וואס זי האט בייטאג געמאכט,
אויב איר האנדל האט געווינען;
און פאר א צייט-פארטרויב,
געמט זיך דאס גוטע ווייב
אצינד נאך פאדעם צו שפוינען.

[ארעמעלייט צו געבן
גאר מיט ביידע הענט כלעבן
האט זי נאך קיין מאל ניט פארזוימט;
זי פרעגט נישט אין דער וועלט
נאך רעגן, שניי און קעלט,
זי פאווארנט איר הייז און רוימט.

אימלעכע זאך אין דעם הויז
קנמט פֿון אירע הענט אַרויס,
זי וואַשט, זי פּרעסט, זי נייט, זי העפֿט;
אירע קליידערלעך גאַנץ שוין
נייט זי זיך גאַר אַליין,
עס איז ביי איר קיין גרויס געשעפֿט.

זי מאַכט איר מאַן אויך צו לייט,
פּאַרומט ווערט ער ברייט און ווייט,
ער איז אין שטאַט רעגירער,
ער דיצט גאַר אויבנאָן,
וואָס ער טוט איז געטאָן,
ער איז גאַר דער רעדל־פּירער.

מיט זייער אַסך זאַכן
וואָס אירע הענטלעך מאַכן
האַנדלט זי, פּאַרטוישט און בייט;
און מיט אַסך קליידער
גאַר שוין און שטאַרק פּסדר
איז זי פּאַרוואַרגט אויף לאַנגע צייט.

זי לערנט גאַר צוקערזיס
אַלע מיט איר שווינעס שמייס,
נאָר הכמה גייט איר אַרויס פֿון מויל;
און הויז ציכטיק און פֿרום
קוקט זי זיך אויף אַלץ אום,
אַלץ וואָל מען טון און נישט זיין פּויל.

אירע קינדער לויפן זיי,
דער מאן אָבער לייגט נאָך צי.
זיי זאָגן זייער אָפֿט צו איר:
„עבֿה זענען דאָ גענוג
ווייבער וואָס אַענען קלוג,
נאָר וואָס! ווי קומען זיי צו דיר!“ —

וואָס ניצט דאָס וואָס מען איז שוין?
צו וואָס טויל דער גאַנצער קן?
אוייבֿל, וואָס איז באמת פֿרום
און ווייזט ווי צו לויפן,
אינדער האָר גאָט פֿון אויפֿן,
די לויבֿט מען טאַקע אומעטום.

פֿאַר איר אַרבעט, פֿאַר איר מי
אין די דאגות נאָך דערצי,
לאַזטס זיי יענעך כאַטש געניסן;
און שפעטער אין אַצייט
זאָלן גאַנץ קלוגע לויט
נאָך פֿון אירע מעשים שמייסן.

יונג-אַלט

ווען מען איז נאָך יונג,
וואַכט זיך, לעסו איז גרינג
אַלץ צו דערקלערן
און קלוג צו ווערן;
אין די אַלטע יאָר
ווערט מען ערשט געוואָר,
אז גאָר דאָס לעבֿן.

פֿין גאָט געגעבן,
איז אַלץ נישט גענוג,
צו ווערן גאַנץ קלוג.

נאָמנה-ווידוי

פֿון איינעם וואָס זוכט דעם אמת

ס פֿירן ארום די מענטשן צוויי מוחות,
זיי פֿירן זיי פֿאַר אַהער און פֿאַר אַהין;
לעכט צו קלערן, צו דעם האַבן זיי מוחות,
אין אַ האַרץ, זיי זאָלן דאָס וואָס רעכט איז טיין.

נאָט צוויי שלאָפֿע מוחות צו ווערן אייניק
אין פֿאַר דעם מענטש נעבעך אַגאַנץ שווערע זאָך?
אוי, דער שכל ווייסט אויף דער וועלט גאָר ווייניק,
אין דאָס האַרץ ווידער ווינטשט, האַפֿט און גלייבט אַ כּך.

אַפֿט מלינט מען גאָר דעם אמת נאָכצופֿליען,
און דער שכל האָט גאָר נאָכגעיאָגט אַ ווינט;
אַפֿט מלינט דאָס האַרץ די גרעסטע מצווה צו טייען,
און עס פֿאַרקריכט זיך גאָר צו דער ערגסטער זינד.

זענען נישט די צוויי פֿידערס פֿיי דער הצלחה
אַפֿט מיט זיך אַליין זיי אין דער בֿגֿלה?
זאָגט נישט אַפֿט דער שכל: האָס איז אַ ברֿכה,
אויף דעם וואָס דאָס האַרץ פֿילט, עס איז אַ קללה?

* = 180 (טון).

זענט נישט אַפֿט איין דער שכל אין דעם אַזעזען,
אין דעם, וואָס דאָס האַרץ מיינט, עס איז וואויל און
רעכט?

באַווויזט נישט אַפֿט דער שכל מיט המצאות,
אז דאָך איז גוט, וואָס דאָס האַרץ פֿילט, עס איז
שלעכט?

קען אַשיין, וואָס ווערט פֿין אַקלייניקייט טריב,
אונז ליכטן צו דעם אמת, דעם גאַנץ קלאָרן?
קען אונז אַגעפֿיל וואָס האָט צו בלאַנדזשען ליפּ
פֿירן צו דעם ריינעם פֿרומקייט, דעם וואָרן? —

איבער דעם האָבן זיך אַסך פֿירגענומען,
מען זאָל נאָר טאָך פֿרעמדע עצות נאָכאַגן:
דאָרט וואו מען קען אויף דעם אמת שווער קומען,
זאָל מען נאָר גלאַט גלייבן וואָס פֿרעמדע זאָגן.

נאָר זאָל זשע גלויבן בעסער פֿין וויסן זיין?
פֿאַלגן אַפעסער זיין, ווי זיין אייגן געפֿיל?
און פֿירט אַגעליגן ליכט וואָס איז נישט מיין
מיך זיכערער ווי מיין אייגן ליכט צום ציל?

איז דען נישט ביי אַלע מענטשן אוימגעלייכט
די פֿונק שכל, וואָס גיט אין אַמענטש אַשיין?
אין זאָל די זון וואָס אין אונזער מדינה ליכט
ערגעץ אַנדערש גאָר ריין און אָן פֿלעקן זיין?

איז בעסער מיינע אייגן צו פֿאַרבינדן,
און ביי אַפֿרעמדנס שטעקן אַרומצוגיין?
גיט מיר די נאַטור אויגן ווי אַפֿלינדן,
און פֿיס, וואָס איך אַליין זאָל אויף זיי ניט שטיין?

און ביז אַנטיין זעען מיר פֿאַרט, אז דאָס האַרץ
לויפֿט צו צו דער אַמונה וויליק און גערן,
און אַז עס האָט אָפֿט פֿון דעם אמת אַשמאַרץ,
קען ער נאָר דורך דער אַמונה פֿאַרהיילט ווערן.

יא, אַגרענעץ האָט די יאַמונה האָ און דאָרט,
אַגרענעץ גאָר אַזוי גוט ווי דער פֿאַרשטאַנד;
דערקעגן ווער קען מיר אַנווייזן דאָס אָרט,
וועלכעס זיי פֿיידע גאָר אַפֿשיידט פֿונאַנאַנד?

נאָר דאָ וואו דער שכל קען שוין נישט קומען,
דאָ זאָל מען מיט דער אַמונה ערשט אָנהייבן.
ווער האָט אָבער פֿין אַשכל אַמאָס גענומען,
ווי ווייט ער גרייכט, מען זאָל ווייטער נאָר גלייבן?

מזו גישט דער שכל; ווען ער פֿלייבט נאַקעט שמיין,
זיך ערשט זען מיט דער אַמונה צו פֿאַרדעקן?
אין טאָר זיך דער מענטש צו קלערן אונטערשמיין,
ווייטער ווי ער מעג מיט זיין אַשכל שטרעקן?

דו, וואָס האָסט מיר קלוגן השק צו וואָרהייט
און אַגאַנץ ווייך האַרץ צום גלייבן געגעבן,
לאָז פֿאַר דיין הייליקן שטול און דיין קלאָרהייט,
לאָז אַצונד מלען נאַמנה-ווידוי שוועבן!

נאָר פֿאַר דיר, אייפיקער! ווייל די נאָר אַליין
קאַנסט זען אין מיין אָפֿענער נשמה אַרין,
פֿאַר דיר, ווייל דו, אז איך וועל אַפֿעלער פֿאַגין,
וועכט אַליין, און נישט דער מענטש, מיין דין זיין.

פאר דעם, ווייל די שטרעקסט נישט ווי מענטשן מיט
פון,

נישט ווי מענטשן לאנגע צייטן צערנען קאנסט,
און דעם שכל וואס האסט באשאפן פריי צו זיין
נישט ווי זיי אין דער אמונה צורמע איינשפאנסט.

און קען דען מיין שכל אן דיין ליכט שיינען?
ווער האט אים דען אפגעטיילט א שיון מער ווי די
און ווייל די זון מיט דער לבנה איינטענהן,
פאר וואס זיי שיינט ביינאכט נישט גאנץ העל ווי זיי?

איצט הער מיין געבעט און באלייכט מיין פארשטאנד
מיט דיין קלארן ליכט צו אדעה ישרה,
נאר מיט דיין שיון ליכט פון דיין אייגענער האנט
און גלייט מיט יענעם ליכט פון סאנדע-גארע.

איך גלייב, אז קענסט דעם וואס איז נימאס זיין לעבן
אים מיט גלויבן אן יענער וועלט דערהויבן;
איך ווייס אבער, אז האסט מיר שכל געגעבן,
פייט בלויז צו דעם, איך זאל פשוט אליין גלויבן.

איך גלייב, אז די אמונה האט פון יאר און טאג
דעם מענטשנס שכל א שטארקן פוח צוגעשוקט
און שטארקט אים אלע מאל ביי צרות און פלאג,
און אים תמיד מיט זיסער האפנונג דערקויקט.

איך ווייס אבער, די וועלט ווייס עס איך גאנץ קלאר—
אז די אמונה ביי די למדים אין דער האנט

* = די.

האָט מער קאַליע געמאַכט אין פֿיר הונדערט יאָר,
ווי אין גאַנצע זעקס טויזנט יאָר דער פֿאַרשטאַנד.

איך גלייב, דער מענטש קען זיין נענטער צו דער זון,
ווען ער וואוינט דאָרט אין אַן אַנדערער מדינה;
איך ווייס אָבער, אים קומט נאָך קיין שניר דערפֿין,
ווייל ער וואוינט אין זכרון און נישט אין לינע.

איך ווייס, אַז דו דאַרפֿסט מיר ניט צו האַנקען פֿיל
און אַיך האָב נאָך נישט פֿאַרדינט דאָס גן-עֶדן,
פֿאַר דאָס וואָס איך טו צו דיר תּפֿילה אין שיל,
וואָס איז פֿאַרלד לעבן דעם הייז פֿין מיין זיידן.

איך גלייב, אַז דיר אויף דער מאָדע צו דינען
קען מער ווי אויף דער אַנדערער געפֿעלן;
איך ווייס אָבער, דו וועסט הַפֿילה פֿון בראַמינען
גלייך מיט דעם פֿרומען יידס פֿאַר דיר שטעלן.

איך גלייב, אַז דו האָסט געשריבן אויף שטיינער
אַגעזעץ, מענטשן זאָלן זיך ליב האָבן;
איך פֿיל אָבער, דאָס העט ניט געפֿאַלגט קיינער,
העטסטו אונז דאָס נישט אין האַרץ איינזענדאָבן.

איך גלייב, אַז דו האָסט אונז אַבוך געגעבן,
מען זעט, עס איז פֿון דיין הייליקן נאָמען;
האָסט דרינגען אַפֿילו פֿאַר אונזער לעבן
געזיט אַגאַנץ גוט ביסעלע זאָמען.

איך קען אָבער אַבוך וואָס דו האָסט געשריבן,
וואָס אלס לייגענען דרינגען מיט גרויס פֿאַגיר,

אָבֿוך וואָס איז אייביק אָן פֿאַלשקייט געבליבן,
איך מיין — דאָס הייליקע בוך פֿון דער נאַטור.*

איך גלייב, אז דו האָסט מענטשן אָן רהמנות
מיט אַגלויבֿער מאַס אַליין געוואָרנט, גאָט!
מיין האַרץ הערט אָבער פֿון בינדע אַלמנות
אַסך שטאַרקער און נייטיקער דיין געפאַט.

איך גלייב, אז סודות דיין גרויסקייט פֿאַרמערן,
וואָס נאָר דו קענסט זיי פֿאַרשטיין מיט דיין כוח;
איך ווײַס אָבער, אז אונז זיי צו דערקלערן
דאָסמא אונז נישט געשענקט שכל אין מוח.

איך גלייב, אז אַהייליק אַרט דיר זייער געפֿעלט,
אין ירושלים איז ביי דיר דאָס בעסטע;
איך ווײַס אָבער, אז דו ביזט אין גאָר דער וועלט,
און מיין האַרץ איז דיין מזבח דאָס גרעסטע.

איך גלייב, אז דורך וואונדער פֿון אייביקער צייט
זעט איין דיין גבורה איטלעכער באַוונדער;
איך זע אָבער און עס זעען אַלע לייט,
אז די קינצלעכע וועלט איז דיין גרעסט וואונדער.

איך גלייב, אז די פֿרומע וואָס זענען שוין טויט,
אינוערע קדושים, ביי דיר אין השיבֿות שטיין;
און זענען מיר אַמאָל אין אַגרויסער נויט,
האַפֿן מיר, אז זייער זכות וועט אונז ביישטיין.

* = נאַטור.

איך ווייס אָבער, אַז צו פרוּוון אַמענטשס ווילן
פאַדאַרפֿסטו גאַרנישט קיין פּרעמדן דערנעבן,
און זיינע יפּקשות אַז דו זאָלסט דערפֿילן,
דאַרף דיר קיינער קיין עצות נישט צו געבן.

איך גלייב, עס קומט אָפֿט אויס, איך האָב קיין פּרירה,
און צו האַטן ציט די מיך צו, מיין נשמה;
און דורך דעם וואָס איך פֿאַלג און טו אַן עבֿרה,
פֿאַרדין איך טאַקע דיין צאָרן און דיין נקמה.

איך ווייס אָבער, אַז גאַר אלע מינע זינד
קענען אַזוי דערצערענען דיין גוט האַרץ,
ווי עס איז מעגלעך, אַז אַקליין ביסל טינט
זאָל קענען דעם גאַנץ גרויסן ים מאַכן שוואַרץ.

איך גלייב, אַז פֿון גלות צו דערלויבן אינו
איז געווען פֿון הונדערטער יאָרן אַזאַך;
איך ווייס אָבער, אַז עס איז ביי דיר קיין קונץ,
דו זאָלסט מיט איין וואָרט באַשאַפֿן וועלטן אַסך.

איך גלייב, אַז דאָרט אויפֿן האַטמו אָנגעגרייט,
דער שכל זאָל אויביק טראַכטן און קלערן;
נאָר איך ווייס, ווען ער זיך ביי אַגעשעפֿט דרייט
איין טאָג, מוז ער פֿאַלד מיד און שלעפֿעריק ווערן.

איך גלייב, אַז דעם רעכטן אמת צו דערקלערן
לאַזטו דעם שכל נאָר אויף איין וועג שפּרייזן;
איך ווייס אָבער, אַז צווישן די סך שטערן
זענען אַזעלכע פֿאַרהאַנדן וואָס פֿאַלש ווייזן.

איך גלייב, אז די האַסט מיר הוישים געגעבן,
וואָס נאָר אויף זיי דער שכל זיין קלערעכץ פּוּיט.
יא, אַפּילו מיין שכל און מיין לעבן
האַסטו נאָר די פּירערס אַליין געטרויט.

איך ווייס אָבער, אז מיינע ביידע אויגן,
וואָס דער שכל, וואו זיי פּירן, גערן גייט,
קענען מיר אַפּילו צו דעם ניט טויגן,
איך זאָל זען, אויב דיין זון גייט אָדער שטייט.

איך גלייב, אז מיין האַרץ, כּאָטש עס האָט הסרונות,
מוז עס פּאָרט די וואוינונג פון דעם צדקת זיין;
נאָר איך ווייס, אז אַפּט גייען צדקות און עוונות,
קײַם מען דערקענט, איינס אין דעם אַנדערן אַרײַן.

איך גלייב, אז ביי דיר איז זייער חשובּ דער,
וואָס צדקת און ליוד אים אויף דער וועלט דריקן;
איך ווייס אָבער, און ווייס עס פּון יאָרן דער,
אז אַקונדס לייד קען קיין פּאָטער נישט דערקוויקן.

איצט אין זעלכע ספּקת זיך איינצושמעלן,
ווייסט מיין נשמה נישט וואָס זי זאָל אָנהייבן;
וואָס זי פּאַרשטייט וויל דער אמונה נישט געסעלן,
אין דער שכל לאָזט זי נישט, זי זאָל גלייבן.

אוי, ביטער איז מיר אין דעם פּינסטערן שטאַנד,
וואו מיין נשמה קען זיך גאָר נישט רירן;
זאָגט מיר איצט, צי די אמונה צי דער פּאַרשטאַנד,
קען מיך צום אמת נענטער אַהינפירן?

זאל איך דער אמונה אינגאנצן אפזאגן,
ווייל זי לאזט דעם שכל גאר נישט קיין מניחה? *
אדער זאל איך דעם שכל אוועקזאגן,
ווייל ער באווייזט קיגן דער אמונה ארציחה?

איז דאס איינר, וואס איך לאז מ'ך נישט פירן
פון אפודער, וואס דער שכל האט אים פיינט?
איז דאס אמצוה, איך זאל מ'ך נישט רעגירן
מיט דעם ליכט, וואס דו אליין האסט עס באשיינט?

קען איך נאר פון דער תורה אליין היין ווארט,
שטייך נאר אויף צוויי לחות די מצות פון דיר?
האב איך דיינע ווערטער נאר געהערט פון דארט
און אן אנדערן הער איך דורך דער נאטיר?

זאל דאס נאר הייסן אמצוה, און איך טו
דאס וואס די אמונה האט מ'ך שוין געלערנט פרייך?
און וואס איך טו, ווייל די נאטור ווייזט מיר צו,
זאל גאר אפילו נישט ווערט זיין אקוק פון דיר?

קען דיר נאר דאס גוטע אליין וואס אייך טוט
געפעלן פאר אגוטן תכלית, א שורש?
אפער פון די וואס זענען קיין יידן נישט
איז דיר גלויב, צו איו ער קמן צו פורש?

אוי! דו וואס האסט מיר גרויס חשק צו ווארהייט
און דאס טרייע הארץ צום גלייבן גענעפן,

* = מניחה.

אוי: לאַז אַקליין שטיקל שיין פֿון דיין קלאַרהייט
אַראָפּ אויף מיין שטיקעלע שכל שוועבן.

קוק אַראָפּ מיט גרויס רחמנות אויף די קריג
אין וואָס מיין שכל מיט מיין אמונה זענען;
און לערן מיך אויס, איך זאָל זיין אזוי קליג,
אמונה מיט שכל אויסגלייכן צו קענען.

און ווילסטו דיך צו מיין געבעט נישט קערן,
האַכטו דיר פֿאַרשטאַפט דינע אייערן מיט אַוואַנט.
אזוי נעם — אוי גאָט! איך בעט זאָלסט מיך הערן —
נעם מיר די אמונה... אָדער דעם פֿאַרשטאַנד.

דאָס פֿאַנעלע

אין אַרימאָן אָפּער ערלעך,
איז געווען נח לערלעך.

צו-פֿום אונטערזעגס אַליין
פֿלעגט ער נעבעך צו מוזן גיין,
אין פֿלאַטעם אַרומצוקריכן,
זיין פֿרנסה אָפּצוויכן.

דערזוויל ווי ער גייט זיך אַמאָל
אין דעם גרויסן וואַלד אין אַמאָל,
כאַפט אים אַגולן ווי אַריו,
און ציט אים אָפּ פֿין קאָפּ ביז די פֿיס.
די קעלט איז געווען זייער גרויס,
און דאָ איז ער נאַקעט אין בלויד,
קלאַפט איין צאָן אָן דעם אַנדערן.

און מוז פֿאַרט ווייטער וואַנדערן.
 ער לויפט געשווינד גאָר ווי די פֿאַכט
 נאַקעט און באַרוועט אין דעם פֿראַסט.
 נישט ווייט פֿאַגענט אים אַ ייד
 וואָס פֿאַרט מיט פעלצן אויף אַ יריד;
 אים בעט ער זיך צו דערפֿאַרמען,
 מיטצונעמען און דערוואַרמען.
 „איך האָב, זאָגט דער ייד, נישט קיין צייט
 אַיך מוז נאָך פֿאַרן היינט גאַנץ ווייט,
 באַדאַרף דאָרט נאָך אויפֿצורוימען
 און קען דערווייל דעם יריד פֿאַרווימען!“

און אַ פֿאַל אַנידער אָן כּוח
 גיט געבעך איצט אונזער נח.
 ער וויינט מיט פּלוצטיקע טרעדן,
 גאָט זאָל זיין געבעט דערהערן
 און אים עפעס אַ הילף געבן
 אָדער אים נעמען זיין לעבן.

און גאָט געדענקט אים צו גוטן.
 עס דויערט קיים אַ פֿאַך מינוטן,
 פֿאַרט אַ זונג פֿאַגעלע פֿאַרביי
 און הערט זיין יעמערהלעך געשריי.
 זי הייסט דעם לאַקיי פּלויבן שטיין,
 הערן, וואָס דאָס איז פֿאַר געוויין.
 דער לאַקיי גייט, קומט און זאָגט:
 אַן אַרעמער ייד וויינט דאָרט און קלאָגט.
 עס זעט אויס, איך העט געשוואוירן,

אז ער איז שוין האלב געפֿרוירן.
 דאָס הייבט אָן איר האַרץ צו רירן:
 זי הייסט אים פרענגען צו פֿירן.
 נח קומט, ציטערט און פֿלאַטערט,
 פֿון גרויסער קעלט אָפּגעמאַטערט.
 זי הייסט אים פֿאַלד אַפּלאַשטש געבן,
 און ער דערפֿילט ערשט זיין לעבן.
 פֿון איר אויג רינט אַטרער אַצינד:
 „לויף נאָר, זאָגט זי, גאַנץ געשווינד,
 ביז דו וועסט זיך גוט דערהיצן,
 דערנאָך וועסטו דאָ אויפֿווצן.“
 ער לויבט און קרעכצט שטאַרק אינמיטן,
 און זי פֿאַרט נאָך מיט דעם שליטן;
 ער הייבט שוין אָן שטאַרק צו שוויצן —
 איצט הייסט זי אים אויפֿווצן.

דריי מייל גיבן די פֿערד אַלויף,
 זיי קומען צו איר פֿאַטערס הויף.
 נאָר אַ שטיקל וועגס פֿין האַנען
 איז זייער קרעטשמע געשטאַנען.
 דאָרטן איז אַייד געווען.

זי הייסט אים געבן צו עסן,
 דאָ עטלעכע טעג פֿאַרבלייבן
 און אויף איר השבון אויפֿשרייבן.
 „נעם דעם פֿלאַשטש, זאָגט זי, ער איז די
 און פֿאַרט געשווינד אין הויף אַריין.
 זי דערציילט ווי עס איז געשען,
 זי האָט אַייד מציל געווען.

עס לויפט זי דער פֿאַטער פֿאַר דאָס
גאָר אָן אַ שיעור, גאָר אָן אַ מאָס.
אויך די מוטער האָט זי געקוישט
און זיך די טרערן אויסגעווישט.
דערנאָך לייגן זיי זיך פֿסדר
איטלעכער אין זיין שלאָפֿהדר.
נה האָט דערצײלט גאָטס ווײַנדער -
דעם אַרענדאָר מיט די קינדער;
דערנאָך גיט ער גאָט אָפֿן זיין דאַנק
און לייגט זיך שלאָפֿן אויף אַ באַנק;
צוקאַפֿנס לייגט ער זיך אַזאַן
און ווערט אַנטשלאָפֿן גאַנץ געשמאַק.
די נאַכט איז געווען גאַנץ טינקל;
פֿינכטער אין איטלעכען ווינקל;
גאָר שטיל איז אַרום און אַרום,
מען הערט נישט אין ערגעץ אַ שום;
דער הימל איז ווי אַ כּמאַרע,
און אַנפֿול ווי אַ פֿאַרע;
מען זעט קיין שמערן אין הימל.
פֿלוצלינג ווערט אַ גרויס געשמאַל.
מען הערט שרייען, מען הערט קלינגען;
מען זעט לויפֿן, מען זעט שפּרינגען.
איטלעכער פֿרעגט: וואו איז עס, וואו?
און מען לויפט נאָר צו איין אָרט צו.
אַלע לויפֿן דאָרט צוזאַמען,
און מען זעט זייער שטאַרקע פֿלאַמען.
נה כאַפט זיך אויף גאַנץ געשווינד,
לויפט אַרום ווי אַ שמורעם-ווינט.

ער זעט אַגעלאָף, אַגעגיי,
 ער הערט אַלאָרעם, אַגעשריי:
 „געוואָלד! ראַטעוועטס וואָס עץ קענט!
 אין הויף, אין הויף פֿלאַמט און פֿרענט!
 ער גיט אַשפרונג גאָר ווי אַקאָץ
 און איז שוין דאָרט אויף דעם הויפֿפֿלאַץ.
 דאָרט זעט ער אַגרויסע פֿלאַץ.
 דער הימל לייכט זיך ווי ביימאָג,
 און איז פֿאַמס־דיט אזוי ווי בלוט;
 פֿונקען פֿליען ווי פֿון אַהוט;
 בעלקעס פֿלאַקערן און קנאַקן,
 גלייך מע וויל עפעס גיך באַקן;
 פֿייערדיקע צונגען לעקן
 די דעכער אין אלע עקן,
 פֿויערן צערייסן מיט שטאַנגען,
 מיט לאַבעטעס, העק און צוואַנגען;
 גיסן וואַסער ווי פֿון דערן
 מאַקע גאָר נישט אויפֿצוהערן,
 אימלעכער לויפֿט און ראַטעוועט,
 איינער דעם אַנדערן טראַטעוועט,
 דער ווינט אָבער ווי אַקאָכער
 בלאָזט אונטער ווי מיט אַפֿאַכער,
 און דאָס פֿייער ווערט אַלץ גרעסער.
 אוי! אין דאָ שטייט דער פֿאַסעסער,
 נעבעך פֿאַרוויינט און פֿאַרביטערט,
 לעבן אים זיין ווייב און ציטערט,
 בלייך ווי קאַלך און ווי אייז קאַלט,
 און עטלעכע זעציק יאָר אַלט.

„אוי, שרײַט זי, ראטעוועטט געשחױנד
מיין איינציק לעבן, מיין גוט קינד!

קױם האָט נח דאָס וואָרט דערהערט,
האָט זיך זיין פֿוה שטאַרק פֿאַרמערט,
זיין לעבן איז נישט מער טייער;

ער שפּרינגט אַרײַן אין דעם פֿײַער.
ווי דאָס דערזעען די פֿויערן,

פֿלײַבן זיי שטײן ווי מויערן;

נאַנץ הױך שרײַט אָבער פֿאַר אײַנער
„אַט דאָס איז אַגאַסט אַ שײַנער!

וואו האָט זיך דער גענומען?

ווען איז דער גנב געקומען?

לאָמיר אים נאָר געשחױנד כאַפֿן,
און גוט די פֿײַנער אויבמאָל אַפֿן.“

אָבער קײנעם זעט מען וועלן

זיך זיין לעבן גיך אינשטעלן;

קײן איינציקער גיט זיך אַריר,

איטלעכעס אַרבעט ווי פֿריר.

פֿלוצלײַנג אין אַ פֿערטל שעה

שרײַט מען ווידער: „אַט איז ער דאָ!

אַט טראָגט ער שוין אַגאַנצן פֿאַקו!“

אײַנער לױפֿט צו אים מיט אַהאַק,

ער פֿלײַבט אָבער ווי דערשטאַנען

און רירט זיך שוין נישט פֿון דאַנען;

וואָרן שטאַט דער גרויסער גנבֿה,

זעט ער, טראָגט נח אַנקבֿה.

קױם איז ער אַרויס פֿון דעם הױך,

שרייט ער: „זי לעבט! זי לעבט!“ גאנץ הויך.
 באַרד און פאוח זענען פאַרברענט
 אין שוואַרץ ווי סמאָלע זיינע הענט,
 זיין פנים איז צעדאָקט און צעקארבט
 און מיט פאַרטריקנט בלוט געפארבט;
 זיין לייב איז מיט לויטער וואונדן,
 שטאַרק צערוסן און צעשוונדן;
 פֿון קליידער זעט מען נאָר אַ קויל,
 און אין האַרץ איז אים אויך נישט וואויל;
 ער איז שוין נעבעך שטאַרק פאַרשלאַפּט,
 ער איז אָן כוח און אָן קראַפֿט.
 נאָך איין לויף גיט ער אַ שטאַרקן,
 דאָרט צו דער מוטער צום פאַרקן.
 „דאָ האַסטו דיין מאַכטער ווידער!“
 שרייט ער הויך און פֿאַלט אַנידער.
 פֿאַטער און מוטער לויפן צי,
 האַלזן, גלעטן אין קושן זי.
 די פֿרייד איז אָן שווער אַצינד.
 „ראַמעוועטס, שרייט זי, דעם ייד געשווינד!“
 דריי לאַקטעס אומגעצווינגען
 קומען צו אים צוצושפּרינגען,
 טראָגן אים אין אַרויז אַרײַן,
 ראַמעווען אים מיט טייערן ווײַן,
 האַפּן אים אין בעט גענומען,
 און נח איז צו זיך געקומען.

דערווייל לעשט מען דאָרט מיין אין מיין,
 און דאָס פֿיער איז שוין גאנץ קליין.

מען הייבט אן ארומצושיקן,
 זיך אומעטום ארומצויקן,
 און זיי האָבן אַצינד דערזען,
 דער הויזק איז נישט גרויס געווען.
 דער פאָסעסער מיט ווייב און קינד
 לייפן צו נהן גאַנץ געשווינד,
 געבן אים אַפּ דעם גרויסן דאַנק
 און הונדערט רענדלעך אַגעשאַנק.
 נה גיט אויף דעם געלט אַקיק,
 גיט עס אָבער תּיכּף צוריק:
 „ניין, ניין, ניין, זאָגט ער, נישט פֿאַר געלט
 האָב איך מיין לעבן איינגעשטעלט;
 אויס דעם וואָס עץ מאַכט אַוועק
 בין איך צו טון מהויב געווען;
 האָב געטון וואָס איך האָב געמיוט
 און אייער דאַנק איז אויך אומזיסט.“
 זיי הייבן אָבער אָן אויפֿמני
 אים שטאַרק צו פעטן אלע דריי,
 ער זאָל זיי גאַרנישט פֿאַרשויןען,
 נאָר זאָל זיך לאָזן גוט באַלוינען.
 „וויילט עץ, זאָגט ער, מיך פּאַשענקען,
 איך זאָל אייך תּמיד געדענקען,
 פעט איך מיר נאָר דאָס איינע אויס:
 שענקסטו מיר אין אייער דאָרף אַהניו
 און אַשטיקל פֿעלד דערנעבן,
 איך זאָל מיט מיין ווייב און קינד לעבן;
 איך וויל אייך דינען גאַנץ געטריי

אין שטארק ארבעטן אויך דערביי.
 „גוט איז גוט, בעסער איז בעסער,
 זאגט לאַכעדיק דער פּאָמעסער:
 „אויך שענק דיך אַהויז און אַפּעלד,
 נאָר מוזטו צונעמען דאָס געלט,
 דו זאלסט קיפֿן אַקסן און פֿערד,
 צו פּאַרבעטן גוט די ערד;
 אין גאָט וועט שיקן זיין ברכה,
 דו זאלסט האָבן גרויס הצלחה.“

דאָס פֿעלד האָט מען פּאַלד פּאַרשריבן,
 און נח איז שוין דאָ געבליבן;
 אין ביז דער איצטיקער שעה
 ויצן נאָך נח'ס קינדער דאָ.

אויף מיין פריינד ווסמאָן-בער, עליו־השָׁלוֹם, צו זיין ברודער

 ויבן אויף דעם הימל גלאַנצן
 טאַקע איין אוצר מיט שטערן,
 און צווישן אויך טאַנצן
 צוויי גאַנץ לויכנדיקע בערן.
 איך זע אָבער נאָך אַדרימן;
 וועסט מיך פֿרעגן: „ווער איז ער, ווער?“
 דו האָסט אים געקענט דעם גיטן,
 איך מיין דיין ברודער ווסמאָן-בער.

צו דער לבנה

דו שוינע, גוטע לבנה!
פֿון גאָט פּיוטו אַמתנה

דו אונז מענטשן דאָ געגעבן.
דיך וויל איך איצט לויבן,
דיך, נאָר דיך דאָרט אויבן;
גוט נאָונט דיר, לבנה לעבן!

איך פֿאַרגעס אָן צרות, אָן לייד,
איך ווער מלא שמהה און פֿרייד,
אז איך קוק אַרויף דאָרט צו דיר.
פֿון דעם גאַנצן הימל,
פֿון זיין גאַנצן הימל,
געפֿעלסטו אליין, לבנה, מיר.

איך די זון איז זייער אַגרוים לייט,
לויפֿט אַרום די וועלט פֿרייט און ווייט;
וואָס דו פּיוט אָבער, איז זי נישט.
נאָר איינס העט איך גערן,
די זאָלסט מיך אויסהערן:
אוי! איך העט דיך גערן געקישט!

די זון שיינט אויף דער גאַנצער וועלט,
אויף בערגער און טעלער, וואַלד און פֿעלד.
דערקעגן מאַכט זי אָן היצן;
פֿון דעם גאַנצן לייב הייס

קאפעט אראפ דער שווייס,
מע ווערט אוש קראנק פֿין שוויצן.

דאָס ערגסטע איז אָבער אַן איר -
גרויס איז זי ביי זיך אַן שיעור;
פֿרוו, קוק איר אין פנים אַרײַן,
ברענט זי אויס די אויגן,
זיי זאָלן נישט טויגן
כאָטש פֿאַר זיך צו זען די שײַן.

און אז עס וואַקסט יאָ שוין אמאָל
אַ שײַן בלימעלע דאָרט אין טאָל,
פֿאַרטרייבט זי דערפֿין דעם שאַטן
אין וואַט אַלץ צו טיען,
זי זאָל עס גוט פֿריען,
בײַ עס זעט אויס ווי געבראַטן.

גאָר אויף אַן אַנדער מאָדע
האַט מען פֿון דיר אַוויגאַדע.
זו ביזט גאָר פֿאַר קיינעם נישט שלעך
מע מוז זיך דערקוויקן
דיך גאָר אַנצוקוקן,
עס מעג טאַקע זײַן גאַנצע נעכט.

דער מענטש וואָס קוקט אַרויף צו דיר
דער לײַבט גאַט, דיך און די נאַטיר;
וואָס מער ער שטייט דיר אַקײַגן
איז תּענוג אין זײַן פֿרוסט,
און ער פֿאַרלירט די לוסט,
כאָטש ער איז מיר, צו גײַן לײַגן.

גאָר ווי מיט אַגילדערנעם ווים
איז אַפגעלאַמעוועט דער בוים ;
די באַשינסט אים זיינע צווייגן,
זיינע בלעטער גלאַנצן,
שאַקלען זיך און מאַנצן,
די פֿיגלען קוקן און שוויגן.

איטלעכעם בלימל באַזינדער
שלעפֿכטו שטיל איין, ווי די קנודע
עם זאַמלט כּוּח אויף מאַרגן,
די זון זאָר נישט קענען
עם מאַרגן פֿאַרברענען,
פֿאַר דעם מוזטו אַליין זאָרגן.

אין דעם גרויסן שפּיגל, דעם ים,
זעט מען דיין פנים ווי אַ פֿלאַם.
און ער ווערט אַלע מאָל העכער,
פֿאַליעם זעט מען שפּרינגען,
שיפֿער הערט מען זינגען,
און די שוף גייט זיך גאָר זעכער*.

עס זאָל נאָר זיין ליכטיק די וועלט
אין נישט זיין קיין גאַנץ גרויסע קעלט
קען מען די זון גאָר פֿאַרשפּאַרן.
עס העט אַליין געווען שיין
פֿון דיר, לבנה, אַליין
שוין פֿון לאַנג, פֿון אַלטע יאָרן.

* = זיכער.

דו אָבער העסט געמוזט בלייבן,
 דיך טאָרן מיר נישט פֿאַרטרייבן,
 וואָרן וועמען העט איך דערציילט
 די בלאַג, די לייך, דעם שמאַרץ
 וואָס ברענען אין מיין האַרץ,
 און ווער מיין נשמה נעבעך קוויילט.
 וואָס אין מיין האַרץ ליגט פֿאַרבאָרגן,
 אַלע סודות, אַלע זאָרגן,
 מעגסטו וויסן פֿראַנק און פֿריי;
 וואָרן דו זאָגסט נישט אויס,
 כאָטש דו גייסט פֿין הייז צו הייז,
 דו ביזט, מיין פֿריינד, מיר געטריי.
 אזוי גייסטו, פֿון טויער צו טויער,
 ווערסט דיר אומעטום אַלץ געוואויר,
 מאַכסט קיין לאַרעם, קיין גערודער,
 עס בלייבט גאָר שטיל ווי פֿרייך,
 באַהאַלטסט דעם סוד ביי דיר —
 לכּנה! ביזט אַגוטער ברודער!

ווייגן = לידל

יין שייך זיס פֿייגעלע!
 מאַך צו דאָס אייגעלע
 אין שלאָף דיר רואיק און שטיל;
 דאָסט היינט גענוג געלאַכט
 אין מיר נחת געמאַכט,
 מיין האַרץ איז מיט תּענוג פֿיל*.

* = פול.

פאר היינט אין פאר מארגן
לאז דיין מאמען זארגן,
דו מעגסט דיר שלאָפֿן געשמאק;
שיין ווי פֿין אַ פֿידל
זינג איך דיר אַ לידל,
און דו שלאָפֿט מיר צו צום טאָג.

איך ניי אַ ליבעלע
דיר, מיין זיס מייבעלע,
דו זאָלסט דרינען גיין געזינט;
וועסטו עס צערייסן,
וועל איך מיך שטארק פֿליימן
און מאַפֿן אַנייס געשווינד.

איך וועל דיר שוין וויגן,
אַפֿיאַגן די פֿליגן,
שלאָפֿט זשע, מיין גילדן קינד!
די פֿלימעלעך שלאָפֿן אויך,
און אויף זיי פֿאַסט אַ הויך
פֿון דעם קילן נאַונט-ווינט.

מלאַכס מיט פֿליגל
שטייען אַרום דיין זינגל
אַגאַנצע נאַכט אויסגעשטעלט;
זיי היטן, זיי שיצן
פֿאַר דונער, פֿאַר פֿליצן;
וואָס פֿרעגסטו נאָך גאָר דער וועלט!
דיין וויגעלע איז גרויס,

גאָר ווייך ווי אַ שוים,
שלאַף זשע דיר דרינען בשלום;
דיין באַבען אין זיידן,
זיצן אין גן-עדן,
זאָלסטו זען אין הלום.

און ווערט דיין וויגל ענג
אין דער ברייט, אין דער לענג,
דאַרפֿסטו נישט זאָרגן אומזיסט;
וואָרן איך וועל וויגן
מיט פֿרייד און פאַרגעניגן
דיך, מיין לעבן, ביי מיין בריסט.

דו קענסט נאָך נישט לויבן
אינזער האַר גאָט אויבן
פֿאַר דעם גוטס וואָס ער טוט דיר;
איך מו עס אַבער שוין
פֿאַר דיר, מיין שיינע קרוין!
און ער טוט גוטס דיר און מיר.

גאָט נישט צו דערצערנען
וועט מען מיט דיר לערנען,
און דו וועסט שטאַרק באַגערן;
וועסטו גאָר ניט ווערן מיר,
וועסטו זיין אַ פֿרומער ייד,
ע: וועסט גאָר אַרבע ווערן.

וועסט פסקענען שאלות,
האַבן אלע מעלות,

זאָגן אַדרשה אין שול;
און אין דעם גן-עדן
וועלן מיר אין פֿריידן
זיצן ביידע אויף איין שטול.

איבער דאָס, פֿייגעלע,
מאָך צו דיין אייגעלע
און שלאָף דיר חואיק, געשמאַק!
הער צו מיין שוין-לידל,
שוין ווי פֿון אַ פֿידל,
און שלאָף צו רואיק צום טאָק.

רחל ביי איר קינדס קבר

מרויעריק ויצט רחל ביי אַ קליין קבר
און איר זיפֿצן פֿאַרמיבט שיר דעם ווינט;
עס צימערט אין איר איטלעכעס אַבֿר:
מיט ערד ליגט דאָ פֿאַרשיט איר איינציק קינד.

אירע פֿאַרגלייסטע פֿינסטערע אויגן
גלאַצן איצט פֿאַרשטאַרט אין דער וועלט אַרײַן,
זייער שיינער גלאַנץ איז אַוועקגעפֿלויגן,
ווי שטערן פֿלעגן זיי ליכטיק צו דין.
איר פנים בלייך גאָר ווי דער ווייסער שניי,
ווצט זי, גלייך מע העט זי געשניצט אויס שטיין,
אין קלאַנט גאָר שטיל, אָן לאַרעם, אָן געשרײַ,
אויך זי הערט נישט אירע ווערטער אַליין.
„ווי דאָס בלימל וואָס אויף דיין קבר בלייט
איז דיין שוין פֿנימל מיט חן געווען;

די שכינה האָט דאָך דרויף טאַקע געריט
אין דינע אייגלעך האָט מען זי געזען.

דו ביזט געווען מיין לעבן, מיין גליק,
נאָר אין דיר האָב איך געלעבט אַלליין;
פּלוצלונג גיט דער ווינט דאָס בלימל אַפּליק,
און דאָס צווייגל בלייבט פּאַרוויסט ווי איך שטיין.

עס מעג שוין דונערן, עס מעג שוין בליצן,
די וועלט מעג זיך טאַקע איבערקערן,
ביי דיר, מיין קינד, וויל איך איצט נאָר זיצן
און דיין קבר פאַגיסן מיט טרערן.

פּינסטער איז איצט מיין לעבן און ביטער,
זאָג מיר, מיין זיסער גילדענער זון!
מיט וועמען זאָל איצט שמייסן דיין מוטער?
ארום וועמען זאָל זי איצט עפעס טון?

עס שטייט דיין וויגעלע לעבן מיין בעט,
אה, אה! זינג איך ביינאַכט גאַנצע שעה;
איך כאָפּ מוך אויף, וויל דיר געבן אַגלעט,
און פּינסטער איז מיר... אוי! דו ביזט נישטאָ!

מיין ליב קינד! העלף דיין מאַמען אין דער נויט,
דערלייז דיין מוטער פֿון דיין ביטערן שטאַנד;
גי לויף גיך און בעט דעם גולן, דעם טויט;
— דו ביזט דאָך, מיין קינד, מיט אים שוין פאַקאַנט —

* = שמועסן.

האַט ער דיר יאָ נישט געוואָלט פֿאַרשויןען,
 לאָז ער דיר כאַטש דאָס איינע טון צוליב:
 לאַמיר פֿון איצט אָן לעבן דיר וואוינען,
 לאַמיר פֿאַלד לעבן דיר ליגן אין גריב״.

און די פֿקשה האָט דאָס קינד פֿאַלד דערהערט,
 ווי די מוטער האָט געוואָלט האַפֿן;
 דעם אַנדערן טאָג האָט מען שוין מיט דער ערד
 לעבן איר קינד די מוטער פֿאַגראָפֿן.

דאָס מיידעלע

 יידעלע, ווען דו ביזט אויף דער וועלט געקומען,
 האָב איך דיר אָנגעטון אַקליין הייבעלע,
 דיין פֿנימל איז געווען שוין ווי דו בלומען,
 איידל און סאַמע הן ווי אַטייבעלע.
 איך האָב געמיינט, דו וועסט פֿאַלד אַפֿלה
 גאָר מיט דעם גרעסטן עושר פֿון אַלע,
 איך האָב געמיינט: אַט ביזטו אַווייבעלע.

אוי! אַצינד זענען שוין זייער אַסך יאָרן
 פֿון די בעסטע נעבעך אַוועקגעמלויגן;
 איטלעכער שידוך האָט געהאַט זיין חמרון,
 דאָס הייסט אַפֿער-נאָר ביי דיר אין די אויגן;
 אויף דעם האָסטו געזאָגט: ער איז נישט קלוג,
 אויף דעם-ער איז נישט אַ מיוחס גענוג,
 אויף יענעם-ער וועט גאָר פֿאַר דיר נישט טויגן.

אומזיסט וועסטו דרך איצט שוין שמירן אין צירן,
 צוזאמענציען דעם בויך מיט דעם רוקן;
 גאָר אומזיסט וועסטו שוין איצט אויף אלע טירן
 אלע העסטע שדכנים ארומשיקן;
 ניין, ניין, נישטאָ שוין די אלטע צייטן...
 אלע חתנים שטייען איצט פֿון ווייטן,
 קיין איינציקער וויל זיך אויף דיר אומקוקן.

ד ר י ע צ ד

ס קען נישט טויגן,

אונטער די אויגן

אלץ פֿון דעם שלעכטן,

נאָר אָפצורעכטן*.

מוזט אים נאָכיאַגן,

אים אליין זאָגן:

„דאָס מוסטו נישט רעכט,

אַט דאָ מוסטו שלעכט“.

דו מוזט אים ווייזן,

וואו ער מאַכט גרייזן;

וועט ער ערשט הערן,

און בעסער ווערן.

ד ע ר ז פֿ ר ו נ

אָר אַגרויסע מעלה איז דער זכרון;

פֿאַרגעסן איז אָבער אויך קיין חסרון

* = אָפצורעכטן.

דאָס ערשמע - ביי שמהות און פרייד,
דאָס אנדערע - ביי צרות און לייד.

לאבן - וויינען

יִיכְט קען מען זיך מאַכן
לאַבן;

צום אמת גאָר מיינט מען -
וויינט מען.

דאָס גליק

יִין, דאָס גליק קען נישט דער,
וואָס ער איז דרינען געבוירן.
ווער אַבער קען עס, ווער?
דער וואָס האָט עס שוין פאַרלוירן.

שיפּער - ליידל

אלע

וודערטס, פרידער: וודערטס, וודערטס ציי!
שפּאַרטס גאָר קיין פּוח, שפּאַרטס גאָר קיין מי!
לאָז געשווינד גיין איפּער דעם מייכל
דאָס שפּיל מיט דעם גלאַטן בייכל.

איינער

וואָרן אויף דער זייט - איז גאַנץ שלעכט,
מען האָט קיין טעג, מען האָט קיין נעכט,

איטלעכער האָט צו דערציילן
פֿון די דאגות וואָס אים קוויילן;
דער איז צייטנלאַנג נישט געוונט,
יענער האָט לייד פֿון ווייב און קינד,
דער מוטשעט זיך מיט גרויסער נויט,
ער וואָל קריגן אַ שטיקל ברויט,
דעם יאָגט נאָך אַ שונא, אַ פֿיינד,
אין יענעם נארט קלאַמערשט אַ פֿריינד...

אלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי!
שפּאַרטס גאָר קיין פּוה, שפּאַרטס גאָר קיין מי
לאַז געשווינד גיין איבער דעם טייכל
דאָס שויל מיט דעם גלאַטן בייכל.

איינער

און האָט איינעם דאָס גליק גענארט,
האָט רענדלעך צונאַנדגעשארט
און מיינט, עס איז אים געראַטן,
ער האָט געכאַפט דעם בראַטן,
ער רעדט זיך איין, ער איז גליקלעך;
ווייט ער אָבער שוין אויסדריקלעך,
אז אים האָט אויף זיין גאַנץ לעבן
דאָס גליק אַמשכונ געגעבן,
אז עס וועט מיט אים אזוי זיין
גאָר תמיד, ביז אין דעם טויט אַרײַן?

אלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי!
שפּאַרטס גאָר קיין פּוה, שפּאַרטס גאָר קיין מי!

לאָז געשווינד גיין איבער דעם מייסל
דאָס שיפּל מיט דעם גלאַטן בייסל.

איינער

וואָרן דאָרטן אויף יענער זייט,
האַבן מיר געזאָגט אַלמע לייט,
איז אַן אוצר בעסער ווי דאָ;
מע האָט ערשט אַפּאַרומעט שעה,
מען הערט ניט פֿיין צרות, פון לייך,
מען לעבט נאָך אין נחת, אין פֿרייד,
מען ווייסט גאָרנישט פֿיין קיין קנאה,
מראָגט קיינעם נישט נאָך קיין שנאה,
גאָר אלע, צי אַרים צו רייך,
זענען אלע אין השׁוּבוֹת גלייך.

אלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי!
שפּאַרטס גאָר קיין כּוּחַ, שפּאַרטס גאָר קיין מוּ:
לאָז געשווינד גיין איבער דעם מייסל
דאָס שיפּל מיט דעם גלאַטן בייסל.

איינער

און ווען אפילו נאָך קיינער,
פֿון אלע מענטשן נישט איינער,
איז אמאָל צוריקגעקומען
אהער אַריבער צושווימען,
אהער פֿון יענער זייט באָרטן,
אונז צו דערציילן פֿון דאָרטן, —

איז דאָס ערשט דווקא אַסימן,
ווייל קיינער וויל צורקקימען,
אז עס איז דאָרט גאָר אַוואַנדער
מאָקע איטלעכען באַוואַנדער.

אַלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי!
שפּאַרטס גאָר קיין פּוה, שפּאַרטס גאָר קיין מי!
לאָז געשווינד גיין איבער דעם טייכל
דאָס שויל מיט דעם גלאַטן בייכל.

איינער

אסך ווילן נישט אָנהייבן
אָן יענער זייט טייך צי גלייבן;
פֿון דעם איז נאָך נישט געדוונגען,
אז זיי זענען קלאַגע יונגען;
וואָרן אז מען וועט זיי ריפֿן
אַמאָל אַריבערצושיפֿן,
וועלן זיי אַפֿילו נישט האָבן
זיך מיט דער טרייסט צו דערלאָבן,
אז מען שיפֿט זיי דאָרט צום גיטן,
ווייל זיי האָבן דאָ געליטן.

אַלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי!
שפּאַרטס גאָר קיין פּוה, שפּאַרטס גאָר קיין מי!
לאָז געשווינד גיין איבער דעם טייכל
דאָס שויל מיט דעם גלאַטן בייכל.

איינער

איבער דאָס רודערטס גיך, געשווינד,
איידער עס קומט אַ שטודעמווינט;
גאָט האָט מענטשן נישט באַשאַפֿן
גלייך מיט בהמות, גלייך מיט אַפֿן,
וואָס זיי קומען גאָר נישט צו-ניין,
זיי זאָלן טון עפעס גיטס.
מענטשן זענען נעענטער צו גאָט,
ווי אימלעכע זאך וואָס ער האָט;
פֿאַר זייער גוטס-טון וואַרט דאָרט שוין
אויף יענער זייט אַ גרויסער לויף.

אלע

רודערטס, ברידער! רודערטס, רודערטס צי?
שפּאַרטס גאָר קיין פּוה, שפּאַרטס גאָר קיין מי?
לאַז געשווינד גיין איבער דעם טייכל
דאָס שויפֿל מיט דעם גלאַטן בייכל.

מ ש ל י ם

דער האָן

דער האָן, דער פֿינער יונג מיט שפּאַרן,
 איז אויף זיין בעל-בית ביז געוואָרן,
 ווייל ער האָט אים איינמאַל פֿאַרגעסן
 צו דער צייט צו געבן צו עסן.
 „וואַרט נאָר, זאָגט צו זיך דער האָן:
 איך וועל אים שוין בעסער אָפּמאַן.
 ער דאַרף דאָך מאַרגן פֿרי אויפצושטיין
 און תּיכּף אין שטאַט אַרײַן צו גיין —
 לאַז אים וועקן ווער עס וויל;
 איך וועל מיר זיצן גאָר שטיל,
 איך וועל מיך אַסור פֿאַר אים נישט זאָרגן;
 לאַז ער שלאָפֿן כאַטש ביז איבערמאָרגן.“

פֿאַרטאָג ליגט דאָ דער בעל-בית און קלערט
 אין העט שוין גאָר זייער גערן דערהערט
 פֿון זיין האָן דעם ערשטן קריי
 פֿון זיין וועקער דעם גרויסן געשרי
 אט: ער איז שוין מיר געוואָרן צו ליגן,
 און דער האָן האָט אַלץ נאָך געשוויגן.

און ער גיט זיך דאָ אַ כאַפּ אויף אַצינד
 און לויפֿט, און עפנט דאָ אַ לאָרן געשווינד, —

און דער טאָג גיט דאָ אַ שוין
 אים פּלוצלינג אין זיין פנים אַרײַן.
 „אָך איז מיר! וואָס איז דאָס?
 שרייט גאָר ביז דער בעל-בית:
 ווי געפֿעלט אייך מיין פּאַרשווער דאָן?
 ער האָט נאָך היינט קיין קרײַ געטאָן!
 ער איז שוין אָסור נישט ווערט אַ פּריטה*;
 איך שיק אים תּיכּף צו דער שחיטה“.
 דער בעל-בית האָט טאַקע וואָרט געהאַלטן,
 און שוין צו מיטאַג אויף צוויי געשפּאַלטן.

*

וויל נישט פֿאַר איטלעכען פּיצל
 תּיכּף יענעם אָפּטון אַ שפּיצל.
 אַד נישט, וועסטו אויך אזוי אַ סוף האָבן,
 ווי אונזער האָן האָט זיך באַגראָבן.

דער שלישי

אויף אַסאַסנע און אויף אַ ביק*
 זענען געשטאַנען צוויי בייגל:
 איינער האָט געהאַלטן קעז אַ שטיק,
 און דער אנדערער אַ בייגל.

דער פֿוקס איז געשטאַנען אין געהאַרט;
 ער העט זייער גערן דאָס אויסגענאַרט.
 „פֿע! זאָגט ער צו דעם פּון דער סאַסנע:
 ווי קען מען עסן אַ בייגל גאָר פּאַסנע?

* = פּרוטה. ** = בוק.

א בייגל איז טאקע גוט אינדערפרי,
נאָר אז מען האָט אַ שטיקל קעז דערציײַ:
דערנאָך האָט ער צום אַנדערן געשמיסט,
און האָט אים ווידער דעם קעז פֿאַרמיסט:
„קעז, זאָגט ער, איז אַן אומגעזונטע זאָך,
מען טאָר קיינמאָל נישט עסן אַ סך.
קעז איז נאָר גוט, אז מען עסט אַ פּיצל,
און דאָס איז דער עיקר — נאָר דאָס שפּיצל.
ווייסט עין וואָס איך וועל אייך דערציילן?
עין זאָלט אייך ביידע זייטן ביידע צעטיילן.“

„ע: זאָגט איינער, איך וויל נישט אזוי,
ער וועט זיך נעמען דאָס גרעסערע.“
„ניין, זאָגט דער אַנדערער, אזוי, אזוי!
ער וועט זיך נעמען דאָס בעסערע.“

„ט, הייבט אָן דער פֿוקס צו שמויסן:
איך וויל דערפֿון גאָר נישט געניסן;
איך קען אייך שווערן,
איך וועל אייערם נישט באַגערן;
איך וויל פֿון אייך נישט מײַן,
נאָר איר זאָלט אויף דעם באַשטיין:
ליגט איר דאָ ביי מיר אַלץ איין,
און איך וועל אייער טיילער זײַן.“

די פּייגל האָבן שוין נישט מער געטראַכט,
נאָר האָבן דעם פֿוקס פֿאַר אַ שְׁלִישׁ געמאַכט.

— פֿאַרמיאַוסט. *

און ווי עס ליפט א פערד, געשטאָכן מיט אַ שפּאַרן,
אזוי געשווינד איז זיך מיין פּוקס אַנטלאָפּן געוואָרן
מיט דעם קעז און מיט דעם בייגל
און האָט אויסגעלאָט די נאַרשע פּייגל.

*

צו פּאַרלאָזן זיך אויף אַ דריטן
מעג מען תמיד ווייכן;
עס איז בעסער מיט גוטן
צווישן זיך צו פּאַרגלייכן.

דער וואָלף מיט דעם פּוקס

עשווינד ווי אַ קויל פֿון אַ ביקס
קומט אַמאָל דער וואָלף צום פּוקס
און זאָגט אים דעם גרויסן „גוט מאָרגן“,
פֿאַמיש ער העט אים גערן דערוואָרגן.
דער פּוקס ווייסט דאָס אָבער גאַנץ קלאָר
און ענטפֿערט אים: „גוט מאָרגן, גוט יאָר“!
דער וואָלף גייט נאָך צו און גיט אים אַ קיש:
„זעסטו, אָט האָב איך דיר געבראַכט אַ פּייש;
איך וועל דיר ברענגען אַ פּוילן זאַק,
אז דער וועט זיין נאָך דיין געשמאַק;
נאָר העלף מיר דאָ אַ ביסל אַרויס:
זעסטו, דאָרט אין יענעם הויז
ליגט זיך אַ קליין קעלבל
גאַנץ אליין אין אַ געוועלבל.
מע האַלט דאָך דיך קלאַמערשט פֿאַר אַ קליין,
נו זאָג זשע, ווי אזוי קען מעניס קריגן?“

אין איד, איד שווער דיר צו ביי מין לעבן,
איד וועל דיר היין חלק דערפין געבן.

דער פֿוקס קוקט דאָ דעם וואָלף אָן.
„וואָס טייטש, וואָס די האַסט צו טאָן?
וואָס פֿרענסטו דאָ פֿאַר אַן עצות?
נעם דיר די פֿיס אויף די פֿליצעס
און גיב דאָרט איבערן הויף
אזוי אַגאַנץ גוטן לויף;
דו ביסט דאָך שטאַרק געניג;
כאַפּ עם געשווינד, ווי אַ פֿליג,
און לויף דאָרט דורך דער ליק
אדער געשווינד צו מיר צוריק.“

„ביזטו, זאָגט דער וואָלף, שוין גערעכט?
עס איז דאָך פֿאַרט זייער שלעכט;
דער פֿאַסטעך מיט זיינע אויגן
ווייסט דאָך שוין וואו צו טויגן;
ער קוקט אויף מיר אַרויס
ווי אַ קאַץ אויף אַ מויד,
אַפֿילו גאַנצע נעכט
ברענט ער אַלעכט,
ער זאָל מיך נאָר דערטאַפן
און מיך גאַנץ גוט אויסקלאַפן
און אפֿשר גאָר טאַקע דערשיסן;
ווייל עם מוז אים שטאַרק פֿאַרדריסן,
וואָס איד בין אַ פֿאַר מאָל געקומען
און האָב אים די שעפֿעלעך גענומען.“

„מאך ווען דיר נישט קאליע דעם מאגן,
דויבט אן דער פֿוקס צו זאגן:
אז די ביזט מיך יא געקומען פֿרעגן,
זאג איך דיר, די זאלסט דיר נישט דערוועגן
אן דעם קעלבל צו געדענקען,
וואָרן וועסט עס איסקרענקען“.

און מיט דעם איז געוועזן אן עק;
דער פֿוקס איז זיך געגאנגען אוועק.
דער וואָלף בלייבט אָבער שטיין
און שמועסט אזוי צו זיך אליין:
„איך דערקען דאָס גלעקל אן דעם קלאַנג
און דאָס פֿוקסל אן דעם גאנג.
קוקט נאָר אן דעם העם דעם גרויסן,
ער מיינט, איך וועל מיך גאַרנישט שטויסן:
מיר זאָגט ער, מען וועט מיך קלאַפּן,
און ער וויל עס גיין אליין כּאַפּן.
ער מיינט, אז ער זאָגט ניין,
וועל איך שוין טאָקע נישט גיין.
כּלעבן, ער מוז נאָך לאַנג האַרן,
ער זאל מיך קענען אָפּהאַרן“.

און געשווינד ווי די פּאַסט
האַט זיך מיין וואָלף צעלאָזט,
און איידער מען האָט זיך אומגעווען,
איז ער שוין אין דעם האַרף געווען.

דער פּאַסטעך איז אָבער געזעסן
און האָט אַפּילו נישט געגעסן,

עם האָט אים אָנגעדריבן שוין צו קיטשען;
פלוצלונג הייבט אָן זיין הונט צו ריטשען
און דאָס איז געווען זיין סימן,
אז דער וואָלף איז אָנגעקומען.
„שטיל, זאָגט דער פּאַסטער, שטיל“,
און דער הונט טוט שוין נישט אַפּיל.

און מיט גרויסער פֿרייד
און צום שויסן גרייט,
שטעלט ער זיך הינטער דער וואנט
מיט דעם ביקסל אין דער האַנט.
און גאָר שטיל, ווי אַ מיידל,
גייט דער וואָלף צו דעם הייזל
און איז שוין ביים געוועלבל
און וויל שוין כאַפּן דאָס קעלבל, —
פלוצלינג שיסט אונזער פּאַסטער: פּוּ!
און דער וואָלף ליגט שוין טויט אויפֿן שטרוי.

✱

קימט צו דיר אַפֿריינד
אָדער גאָר אַפֿיינד
און זאָגט דיר: „זאָלסט מיר לעבן!
קענטו מיר נישט עפעס אָן עצה געבן?“ —
נעם זשע אים צו גאַנץ שוין
און ראָט אים, ווי זיך אַליין.
ממה־נפֿשך, קענטו נישט האַפּן קיין רעה,
סיי ווי סיי וועסטו האַפּן אַהנאה.
וואָרן האָט ער דיך גערן,
וועט ער דיין עצה צוהערן

אין פֿאַלגן גאַנץ שוין.

וועט עס אים גוט גיין. —

נו, קענסטו דיר פֿאַרדינען זיין דאַנק

און אפֿשר גאָר נאָך אַמאָל געשאַנק.

האַט ער דורך אָבער פֿיינט שנאָת-מוות

און פֿרעגט דורך נאָר ווי אויף קאַטאַוועס,

וועט ער דאָך טון צוואַי פֿאַקערט,

ווייל ער האַלט דיין עצה פֿאַר נישט ווערט, —

וועסטו דאָך אויך אַהנאה האָבן.

אז ער וועט זיך גאָר אַליין באַנראָבן.

ד ע ר ש ל ו ם

אַס פֿייער זאָגט צום וואַסער גאַנץ קליג:

„ווי לאַנג נאָך וועלמיר אונז לעבן אין קריג?

וואָס האָב איך צו דיר?

וואָס האַסטו צו מיר?

עס העט פֿילעבן געווען שוין און פֿיין,

עס זאָל צווישן אונז שוין תמיד שלום זיין.“

דאָס וואַסער ענטפֿערט: „דו ביזט טאַקע גערעכט,

צו לעבן אין שנאה איז פֿילעבן גאַנץ שלעכט.

אַט לאַמיר שוין ביידע פֿון היינט

אויף תמיד פֿלויבן גוטע פֿריינד.“

און זיי האָבן אָנגעהויבן בשלום צו לעבן

און האָבן זיך תיכף אַ קיש געגעבן.

און עס האָט געקאָלט, געוואָסן און געשפּריצט,
גלייך עס העט געווען געדונערט און געפּליצט,
און ביידע זענען צוויי לאַנג געווען און צאָרן,
בזו עס איז אויס ביידע גאַרנישט געוואָרן.

*

זענען צוויי מענטשן צוויי נישט קליג
אין לעבן פֿין אייביק אָן אין קריג,
ני, לייגט זיך אַ דריטער אַרײַן,
עס זאָל שוין שלום צווישן זיי זיין;
וועל איך זיי נאָך מיין עצה געבן,
זיי זאָלן תמיד פֿון ווייטן לעבן;
לאַזן זיי זיך ליב והאַפּן פֿון ווייטן,
וועט דער שלום דויערן לאַנגע צייטן.

טעמערל מיט דעם האָן

י פֿלעט טעמערל

האָט געהאַט אַ קעמערל,

וואָס נאָר הענער אַליין

פֿלעגן אַרומצוגיין.

אַמאָל האָט זי געקויפֿט אַ הענדל,

מאָגער און דאָר ווי אַ שפּענדל.

ווי דאָס הענדל איז אַהין געקומען

אין האָט זיך נאָר צום עסן גענומען,

איז צוגעלאָפֿן אַ האָן אַ גרויסער פעסן

און האָט אים אָנגעהויבן צוויי צו פּייסן,

אַז אין איין האַלבע מינוט

איז דאָס הענדל געווען צעפּלויט.

טעמערל היבט אן מיט גיטן
נאך א ביסל האבער צו שוימן.
אָט! דער האָן פֿאַלט שוין ווידער צו
און לאָזט דעם הענדל גאָר קיין רו.

איצט איז שוין טעמערל ביז געוואָרן
און שרייט צום האָן מיט גרויסן צאָרן:
„דו וועסט דאָס אליין נישט גענוג האָפּן?
וואָרט, איך וועל דיך בעמער באַגראָפּן!“
צום שוהט האָט זי דעם האָן געשיקט,
און אויף אַנבייטן אים אָפּגעפֿליקט.

*

האָט דיר גאָט פרנסה געגעבן,
לאָז זשע דיין חבר לעבן דיר לעבן;
אז נישט וועט דיר גאָט אזוי טאָן,
ווי טעמערל האָט געטון דעם האָן.

דער הונט מיט דעם פֿלייש

יִם אַ שטיק פֿלייש צווישן די ציין
טוט זיך אַ הונט אַמאָל אזוי גיין;
און ווי ער גייט אזוי איבער אַ פֿריק
און גיט אין וואַסער אַריין אַ קיק,
דערועט ער דעם שאַטן פֿון זיך אליין,
ווי ער האַלט אַ שטיק פֿלייש צווישן די ציין.

פֿון אייביק אָן אַגרויסער פרעסער
און אַ נישט-פֿאַרגינער דערצי —

דאָלט זיך אים, אָו יענץ איז גרעסער,
און ער גיט אין וואָסער אַרײַן אַ פֿלי.

און ווי ער מײַנט, ער האָט שוין יענץ דערווישט,
דערזעט ער ערשט, אָו ער האָט שוין זײַנב אױך נישט.

איצט הײבט ער אָן צו קלאַנגן

און צו זיך אַלײַן צו זאָגן:

„איצט זע איך, אָו דער איז קלוג,

וואָס וויל קײַן פֿרעמדנס באַגערן;

וואָס ער האָט איז פֿאַר אים גענוג,

מוט איםס נאָר גאָט פֿאַשערן.

וואויל דעם וואָס לױבט גאָט

פֿאַר דעם וואָס ער האָט“.

נעפֿטון מיט זײַן אײניקל

זײַן פֿיסק מיט פֿלײש אַשטיק

גײט אַמאָל אױפֿער אַ פֿריק

נעפֿטון דער אַלטער דינט

מיט זײַן אײניקל שפּיצל געשווינד.

און ווי זײַ גײען אַזוי פֿיידע,

זאָגט שפּיצל: „אוי, זע נאָר, זײדע!

אַשטיק פֿלײש אין וואָסער אַ פֿײַנס,

עס איז אַסך גרעסער ווי דײַנס:

כאַפּ עס אים אױס, כּײַלעבן,

וועסטו מיר דײַן חלק געבן“!

„שווייג נאָר אַצינד,
קום נאָר גיך, קום,
לויף נאָר געשווינד“,
גיט נעפטון אַ פרום.

און זיי זענען געלאָפֿן אַהין דאָרטן,
פיו צו דעם עק וואַסער, צום באָרטן.
דאָ דערציילט נעפטון דעם שפּיצל
די אלטע מעשה איטלעכע פּיצל,
ווי ער איז דאָ אמאָל מיט פֿלייש געלאָפֿן
און די סיבה וואָס אים האָט זיך געטראָפֿן.

*

פֿאָר אַ נאָר איז שוין דאָס אויך גענוג,
אז ער ווערט כֶּאָמטש נאָך דעם שאַרן קלוג.

דאָס פּיקסל מיט דעם בער

פּיקסל פון די וואוילע יינגען
קומט זיך אמאָל צו שפּרינגען
און זאָגט זיך צוויי צום בער:

„זאָג נאָר, וואָס איז דאָס דער מער?

איז זשע דאָס נישט זייער מיס? —

פּיזט אַ הויז, און גייסט אויף צוויי פֿיס?

קוק נאָר אָן דינע שכנים:

ווייז מיר כֶּאָמטש איינעם,

זע נאָר אליין צו,

אויב ווער גייט ווי דו?”

דער בער הויבט אָן זיין תירוץ צו פרומען:

„זאָג נאָר, דו פּיקסל! פּיזט אפשר געקומען

* = מיאוס.

מיר צו זאָגן, וועלכעס עס איז שוין?
 מיך לערנען, ווי אזוי איך זאל גיין?
 וואו ביזטו דען געווען?
 וואָס האָסטו דען געווען?
 איך בין געווען אין פּאַרזי אין אין פּערלן,
 האָב געטאַנצט פֿאַר דעם קייסער אין ווין,
 אין וואָס מיינסטו—אפֿער אומזיסט?
 עס איז געפֿאַלן געלט ווי מיסט!
 נאָר וואָס האָב איך דאָ מיט דיר צו שמויסן?
 איך ווייס דאָך, וואָס דיך מוז פֿאַרדריסן:
 ווייל דו מיט דיין פּאַסקדנע שווענצל,
 קענסט נישט נאָכמאַכן מיין שוין טענצל.

אין ווי זיך דאָ אזוי פּאַרען
 אין איינס דאָס אנדערע טאַרען,
 דערזעט זיך מיין קלוגער פֿיקס
 אין דעם וואַלד אַמענטש מיט אַ ביקס:
 ער מאַכט זיך אָפּער גאַרנישט וויסן
 און דרייבט אָן ווייטער צום בער צו שמויסן:

„זעסטו, בער-לעבן! וואַרט דו דאָ
 אזוי קייגן אַקליינע האַלבע שעה,
 ביז איך וועל היפֿן צוזאַמען
 מיין טאַטן אין מיין מאַמען:
 זיי האָבן תּמיד זייער גערן
 צו זען טאַנצן די בערן, —
 וועכטו דיר קענען פֿאַרדינען
 פֿלעפּן אָן איצר מיט פינען.

זיי ווייסן, אז דאָ נישט ווייט
וואוינען די רייכע לייט
וואָס האַנדלען מיט דער סחורה;
האַב נאָר גאַרנישט קיין מורא,
וועסטו זיך אָן אַ שום שאַדן
מעגן אַפּילי אין האַניק באַדן."

ווי דער בער האָט דאָס נאָר דערהערט,
האַט ער זיך אויף קאַזשעליק איבערגעקערט;
ער האָט זיך אָנגעהויבן צו באַלעקן
און צו מאַנצן מיט אַ שטעקן —
קריץ, ער האָט זיך אויף משמָה געווען,
גלייך ער העט דעם האַניק שוין פאַר זיך געזען.

„נו, גוטער ברודער,
גיב זשע אַרודער
און לויף נאָר געשווינד
ווי אַ שטורעמווינט,
און קום באַלד צו גיין —
נאָר זע, נישט אליין.
איך וועל מאַנצן אָן אינגער
אויף די שפיץ-פּינגער,
גלייך און קרום
אַרום און אַרום."

און אידער דער בער האָט נאָך אויסגערעדט,
איז דאָס פּיקסל פאַרשוואַנדן ווי אַ שד;
ער איז אוועקגעפּליגן
ווי אַ פּייל פון בויגן.

אין גיך אין באַלד
 איז אין דעם וואַלד
 א זייער גרויסער לאַרעם געוואָרן;
 מע האָט געפלאָזן אויף אַ האַרן,
 מע האָט געשריגן: „אַהאָ! אַהאָ!
 געשווינד, געשווינד, דאָ איז ער דאָ!
 שויסט, שויסט, שפּיזטס!
 שפּיזטס, שפּיזטס!
 נאָר גאַנץ געשווינד
 לאַזטס אָפּ די הינט;
 יאַגטס, יאַגטס!
 שלאַגטס, שלאַגטס!
 אַהין! אַהין! אַהער! אַהער!“ —
 און אין איין מינוט ליגט דער בער.

*

איך קען אַסך לייט
 וואָס זענען געווען ווייט,
 נאָר צווישן לאַרע צוויי ווערטער
 דערציילן זיי אַלץ פֿון פּרעמדע ערטער:
 פֿון דעם בערלינער טעאָטער
 און פֿון דעם ווינער פּראָטער;
 וואו זיי זענען אַלץ געזעסן
 און וואָס זיי האָבן דאָרט געגעסן,
 און האַלטן איטלעכען פֿאַר אַתם
 וואָס האָט נאָך נישט געווען דעם ים;
 זיי ווילן אַלץ נייע מאַרעס מאַכן,
 און אויס איטלעכען מוזן זיי לאַפֿן.

אז ער וויל נישט אזוי טיין,
זיי זיי דערציילן פון ווין.

דערקויגן מיט דער צייט
זעען מיר זיי אזעלכע לייט
פֿארגעסן אזוי שיינ
גאר אן זיך אליין;
און אז זיי ווילן נאך קיין עצה הערן,
גיט עס זיי אזוי אויס זיי אונזער בערן:
אז ביי אלאדע צרה
זענען זיי די ערשטע פֿפרה.

דער וואַלף מיט דעם אייזל

אויסגעהונגערט און איסגעדארט
שטייט אמאל אוואַלף און הארט,
ער זאל נאָר קענען קריגן
פֿאָטש איינע פֿין די ציגן
וואָס פֿאָשען זיך אויף די פֿעלדער
דארט ביי יענע גרויסע וועלדער.
דערווייל קומט זיך צו אים געהיפּעט,
בין אָן דעם גארטל פֿארדריפּעט,
אן אייזעלע גאנגן אליין
און זאָגט צום וואַלף מיט הן:
„אוי, בין איך דאָס אַ ביסעלע געלאַפֿן...
גיט וואָס איך האָב דורך דאָ אַנגעטראָפֿן!
* = טון (185).

כילעפן, איך זאג דיר בנאמנות,
 איך האב שוין אויף דיר רהמנות.
 דו שטימסט אורדאי שוין דאָ
 מער ווי אהאלבע שעד.
 און ווילסט דיר כאפן אציגעלע
 אזוי ווי מע כאפט אפליגעלע? !
 דאָס פאסטמעכל, דאָס גוטע קינד,
 דוט אָבער ווי אַ פייזער הינט
 אימלעכעם ציגעלע באַזינדער
 ווי זיינע אייגענע קינדער.
 הער זשע מוך צו, מיין פריינד-לעפן!
 איך וועל דיר דאָ אַן עצה געבן:
 קום דו נאָר מיט מיר מיט,
 עס וועט שוין זיין גאנץ גיט.
 איך וועל מיר גיין אַ ביסל פֿרייך
 און וועל אָפֿן לאָזן די מיר,
 דערנאָך וועסטו דיר אזוי שוין
 קנמען אין דער שטאל אַריינצוגיין;
 דאָרט וועסטו קריגן אַ פֿעטע קו,
 און איך, איך שווער דיר כילעפן צו,
 אַז דאָרט איז פֿינסטער און שטיל;
 מע מעג טון, וואָס נאָר מע וויל;
 עס וועט דיר גאָר קיינער נישט ווערן,
 וואָרן עס וועט גאָר קיינער נישט הערן,
 אַז דו ביזט אַהין געקומען
 אין דאָסט די קן גענומען".

„מאָך זשע, זאָגט דער וואָלף, גאָר קיין געשריי,
 און נאָ דיר פֿריער אָפֿ דיין מעקלעריי";

איך בין אָסיר קיין גרויסער פֿרעסער
און ווייס, אז עס איז תמיד בעסער
אמאָגער אייזעלע, אבי אָן מי,
איידער מיט אַהריות אַפֿעטע קי."

און אין אַ צייט פֿין אַדאָלפער מינוט
איז דאָס אייזעלע געלעגן פֿאַרבליט,
און דער וואָלף איז זיך געזעסן
און האָט עס מיט גרויס השק געגעסן.

*

ווער עס גראָבט אַ גרוב
אינטער זיין הֶכֶר. שטוב,
פֿאַלט זיך אַזוי פֿיין
אַליין אין אים אַרײַן.

דער דאָרן

עס יאָמערט און קלאָגט אַמאָל אַדאָרן:
„וואָס פֿאַר אַ שלעכטע צייטן זענען דאָס געוואָרן!
עס זענען שוין נישטאָ יענע גוטע צייטן,
ווען איך בין געווען באַוואַקסן פֿין אַלע זייטן
מיט פֿלעטער גרין ווי אַ גראָס
און מיט פֿירות גאָר אָן אַ מאַס.
עס איז טאַקע געווען אַ נחת מיך אָנצוקוקן,
אַפֿילו מיין שאַטן פֿלעגט מענטשן צו דערקוויקן,
איצט בין איך דאָר און מאַס,
האָב קיין פֿרי, האָב קיין פֿלאַט,

האָב קיין פּוּה, האָב קיין קראַפֿט,
ווי אַ שטיק שטיין גאָר אָן זאַפֿט.
אוי, איך האָב מיך קיינמאָל נישט גערעכט,
אז צייטן זאָלן קענען ווערן אזוי שלעכט!

אזוי הער איך זאָלן קלאַנג ביי לייטן:
„עס זענען אַצינד זייער שלעכטע צייטן!“
איך זאָג, די אלטע צייטן זענען נאָך דאָ:
יאָרן, חדשים, וואָכן, מעג און שעה, —
נאָר זענען די מענטשן אליין זייער שלעכט געוואָרן,
ווי אויס דעם שיינעם בוים דער מיאוסער דאָרן.

די שלאַנג מיט איר שאַטן

פאַר צייטנס — עס איז שוין זייער לאַנג —
איז אמאָל געווען זייער אַפּיזע שלאַנג
וואָס פֿלעגט זאָלן אַרום זיך צו בייסן,
צו צופּן, צו פֿליקן און צו רייסן;
און וועמען זי האָט נאָר אַ ביס געגעבן,
דער האָט געמוזט אייפֿהערן צו לעבן.
זי אַמענטש, זי אַהיד, אָדער אָן ערף,
האָט זי איטלעכען געמאַכט דעם כּוּף.
דאָס איז איר אזוי אַ צייט געראַטן.
אַמאָל דערועט זי אָבער דעם שאַטן
פֿון איר אייגענעם שוואַנג אַליין.
אז זי גיט דאָ גיט אַ ביס מיט די ציין,
ווייל זי מיינט, זי בייסט אָן אַנדערע הילד:
*
פֿון דעם, דו קומ, נעם דיר אַראַה.

דִּי בִיקָם

אויך ווייס נישט וואו דאָס האָט זיך גענומען
און פֿון וואַנעט דאָס איז געקומען,

אז עס האָט אויף דעם וועג

וואו מע גייט אויף דעם געיעג

געפֿונען אמאָל אַ פֿיקס

אין מיטן וועג אַ בִּיקָם.

ער איז דאָ מיט פעס צוגעשפּרינגען

די בִּיקָם טאַקע נאָר איינצושלינגען.

„דו, זאָגט ער, גייסט דאָס אויף מיין נשמה!

איצט וועל איך ערשט אָן דיר האָבן אַנקומה.

איך מוז דורך צעברעכן אויף שטיק-שטיקלעך,

דערנאָך וועל איך ערשט קענען לעבן גליקלעך.“

„איך, זאָגט די בִּיקָם, בין דאָך נאָר אַ שלִיחַ.

דו ביזט אזוי שלעכט וואָס איז נישט שכיח —

ווי קען דורך גאָר אויף מיר פֿאַרדריסן?

איך אליין קען דאָך אַסוד גאָרנישט שייסן.“

„איך, זאָגט דער פֿיקָם, טרייב דאָ קיין קאַטאַוועס:

דו, נאָר די ביזט דאָס מיין מלאך-המזות!“

און ער האָט אָנגעהויבן די בִּיקָם צו בייסן,

צו וואַרפֿן, צו פֿליקן און צו רייסן.

פלוצלינג האָט די בִּיקָם אַ שאַס געגעבן —

און דער פֿיקָם האָט אויסגעהערט צו לעבן.

*

כלעבן, איך האָב אליין געזען אַסך אירע,

ווען עס איז זיי געקומען אמאָל אַ שלעכטע בשורה*.

* = בשורה.

זענען זיי געווען אזוי גארנישט קליג
און האָבן געפירט מיט דעם שלוח אַ קריג.

די צוויי פּערדלעך

פ צוויי פּערדלעך, שוין איינגעשפּאַנט,
שמועסן זיך אזוי צווישנאַנאַנד:

„זעסטו, דער פּורמאַן איז אוועקגעגאַנגען
און האָט די לייצן אויפגעראַנגען.

לאָמיר זיך נאָר צעיאָגן
מיט דעם גרינגן וואָגן.

לאָמיר אים גאָר איבערקערן,
עס זאָל אַלץ צעבראַכן ווערן;

לאָמיר זיך אונז מאַכן פּריי:
וואָס טויג אונז זיין פּאַסקודנע בראַי?

לאָז ער וויסן, דער גרויסער פעסן,
ער זאָל אונז שוין נישט מער שמייסן!

„גוט, זאָגט זיין ברודער,
לאָמיר געבן אַרודער!“

און ווי ער האָט דאָס געזאָגט,
האַבן זיי זיך שוין צעיאָגט.

זיי זענען געפּלויגן איבער דער גאַס,
און האָבן פּאַרלירן אַ גרויס פּאַס,

זיי האָבן פּאַרריסן די קעפּלעך
און צעבראַכן אַ שטעל מיט טעפּלעך

און אַטישטל מיט גלעזלעך
און אַקיבער מיט קעזלעך;

זיי האָבן איבערגעפֿאַרן אַ קינד
 און צעמראַטעוועט אַ שיינעם הינט;
 און אין מיטן דער שטאַט
 האָבן זיי פֿאַרליירן אַראָד.
 און ווער עס האָט זיי געוואָלט איינהאַלטן,
 האָבן זיי שוין דעם מוח צעשפּאַלטן. —

און ווי זיי ווילן איבערן וואָל,
 אז זיי גיבן דאָ ניט אַ פֿאַל
 ביידע מיטאַמאַל
 אַראָפּ אונטן אין טאַל,
 און האָבן זיך אויף די שטיינער
 צעבראַכן גאָר די ביינער.

*

נישט איינער לאָזט אַראָפּ די נאָז,
 ווייל ער האָט איבער זיך אַ בעל-בית,
 און מאַכט זיך אליין גאָר פֿאַרגעסן,
 אז דער בעל-בית גיט אים צו עסן,
 און וויל נאָר אלץ אינאיינעם דערקלערן,
 ווי ער זאָל דעם בעל-בית פֿטור ווערן;
 דערנאָך ליגט ער אָבער אין דער ערד,
 ווי אונזערע צוויי פֿאַרשארמע פֿערד.

ק י ק ע ר ע ק י ו

ב"ש שטייג מיט הינער
 אויף דעם הויף ביי ר' יונה ווינער

גייט זיך זיין בן-יהוד מאיר,
דער לאמפערט, דער ליידיקגייער,
— עס איז נאך געווען גאנץ פרי —
און שרייט זיך: „קיקערעקי!“

אין דער שטייג דער האָן
מיינט, ער מוז עס אים נאָכטאָן,
און גיט זיך דאָ געשווינד אַכאַפּ
און מיט זיינע פּליגל אַקלאַפּ,
און גיט דאָ דעם גרויסן געשריי:
„קיקערעקי!“ — אַט דאָס הייסט אַ קריי!

די הענער פֿין די שכלנים
האָבן דערהערט דעם איינעם,
האָט עס זיי נישט געלאָזט קיין די —
אלע האָבן געמוזט שרייען: „קיקערעקי!“

דער שדמר וואָס גייט אַרום פּיינאַכט
האָט זיך דעריבער זייער צעלאַכט:
„יאָ, זאָגט ער, אוי! אוי! אוי!
עס איז שוין אין דער וועלט אזוי:
איינער דאַרף נאָר אַליגנדרל צו זאָגן,
ווערט עס פּאַלד אין שטאַט צעטראָגן.“

ד י ר ע ד ע ר

אַס הינטערשטע ראָד פֿין אַ וואָגן
מוט זיך אַמאַל צום פּעדערשטן זאָגן:

פֿאַרוואָס גייסטו דיר תמיד פרוי?

איך בין דאָך גרעסער פֿון דיר!

דאָס רעדל ענטפֿערט צוריק:

„ט, גיב זשע נאָר אליין אַקוק,

אייב דו לויפֿסט געשווינדער אין בעסער.

כאָטש דו ביזט פֿין מיר אַסך גרעסער;

אין מעגסט דיר נאָכפֿרעגן

אַט דאָ די אלע וועגן,

אז סיי צום פֿאַרן, סיי צום זיצן

קען איך אפֿשר גיכער פֿון דיר ניצן.“

*

על

נישט איינער רעדט זיך דאָס ביי זיך זיך

עס קומט אים פֿבור, ער איז קלוג און פֿאַרן

פֿאַרוואָס? ווייל ער איז אַגרויסער מאַן.

דער פֿליגל פֿיש

צום פֿליגל פֿיש זאָגט אַמאָל דער ביבער:

„הער נאָר, איך בעט דיך, מיין ליבער!

קענסטו מיר נישט צוליב טען? * * *

איך זאָג זען דיך פֿליען?

איך בין שוין אויף דער יבשה געווען

אין האָב דעם אָדלער אליין געווען

מיט מיינע אייגענע אויגן,

ווי ער איז געפֿליגן,

* = איין. ** = זיין. *** = טון (טאן).

אזוי ווייט אין אזוי הויך,
נאך העכער ווי דער הויך."

דער פליגלמיש הייבט אן צו לאפן:
„דו ווילסט אויס מיר הווק מאפן?

וואָרן העסטו געווען געקומען

צו מיר אדער צו שווימען

און געזאגט: איך בעט דיך צו פאמען

מיר צו ווייזן, ווי אפיש קען איך פליען,

דעט איך אודאי געפלייגן אזוי הויך,

וויפל עס איז נאָר אין מיין פוח.

אז דו פארגלייכסט מיך אָבער פריער

אום אָדלער, דעם גרעסטן פליער,

גיכטו מיר אליין

שוין צו פארשטיין,

אז דו ביזט אזוי אשלעכטער

און ווילסט דיר מאפן אגעלעכטער.

גיי און בעט מיך ליבער נאָר נישט אומזיסט —

איך פליי נישט פאר אַזוינע לייט ווי דו ביזט."

*

איך האָב דאָס דערקלערט,

אז אלייב איבער דער מאָס

איז נאָר אַזויפיל ווערט,

וויפל אַזויפונבלאָן.

דאָס פאַרזעעניש

„ירעלע!, זאָגט צו איר איר חברטאָרן:

דו זאָלסט וויסן פֿון וואַנעט איך גיי!

נאָר שטיל! אסוד! מאַך נישט קיין געשריי:
 איך קום אצינד פֿון אַקימפעטאַרן,
 פֿון דער פראַנצימדקע מיט דעם הן
 וואָס מיינט, נאָר די איו פֿרום און שיין
 וואָס מאַכט אונז תמיד הרפות און בישות:
 שרעק דיך נישט, איך גיי פֿון היה-זישעם.
 זי האָט די נאָכט אַקונה געבוירן,
 אַקונד — אָן זינד גערעדט — מיט האָזן-אוידין.
 נאָר, דיסער גאָט, דו ווייסט וואָס דו טייסט!
 דו בעל-גאוהטע! ניין, דאָס איו נישט אומזיסט.
 היה האַלט דאָס גאָר בסוד און העט געבעך גערן,
 עס זאָל נישט אין שטאַט צעטראַגן ווערן.
 איך אליין וויל דאָס אויך ווי מיינ נשמה,
 וואָרן מע טאָר דאָך נישט האָבן קיין נקמה —
 נאָר מע וועט דאָך עס פֿאַרט געוואיר-ווערן;
 לאַ מען עס כאַטש פֿון אונז נישט הערן. —

צירעלע לויפט מיט גרויס הערשרעק
 צו מירעלען איר חברטע אַוועק.
 זי פֿרעגט, ווי עס איר גייט,
 ווי איר משא-ומתן שטייט,
 און שמועסן אזוי אַשעה אויף דעם זייגער,
 אזוי ווי ביי ווייבער איו דער שטייגער.
 וואָס? זייער שמועס האָט שוין אָן עק?
 אומדערציילט גייט צירעלע אַוועק?
 ניין, זי זאָגט איר אַטוין: „זיי געזינט!“
 פֿאַרוואָס אַנטלויפט זי אָבער אזוי געשווינד?

— בושת.

אפער וויל פון פוסטע זאכן
שעמען זיך וויבער אשמועס צו מאכן?
ניין! ווי קאן מיך דאס אויף וויבער פאררדיסן,
וען איך זע, אז אסך גרויסע לייט שטיין
און ווייסן נישט פון וואס, און פון וועמען. —
נו, פארוואס זאלן זיך דאס וויבער שעמען?

וואס? איז צידעלע שוין אוועקגעגאנגען פון איר?
ניין, נאך נישט — יא, זי גייט שוין צו דער טיר.
ווארט, איצט בלייבט זי שטיין אויף אן ארט...
„מירע-לעבן! זי גייט צוריק: נאך נאך איין ווארט“
„איין ווארט, אויב איך בין עס נאך ווערט...“
„היה... הע?... דו האסט נאך נישט געהערט?
גארנושט? — גאט זאל מירס מוחל זיין.“
דאך שלאגט זי זיך אין איר מויל אריין.
„ווייסט נישט? פון דעם פארזעניש, פון היהן?
דא קען מען זען, גאט איז אן אמתער דיין.
אקונד, ווי אהאן באוואקסן דאס פנים,
און מיט אפערדספיל, שיינע צוויי סימנים.
קענטט דיר משער זיין, אז היה נעבעך וויל,
עס זאל בלייבן בסוד, עס זאל זיין גאר שטיל.
דערצייל דו אויך פאר קיינעם, לאז זי גאר צורו.
אשאד דאס קינד, נעבעך איינגל דערצו.“

מידעלע זאגט צו צו שווייגן אויף איר הייליק ווארט,
נאך פונדעסטוועגן האכט זיך מיר פארט,
אז עס זאל זיך איר עמען אנשלאגן,
זי זאל קענען תיכף אים דעם סוד זאגן.

העט זי זיך גארנישט לאנג געקוויילט
און העט אים פאלד אלץ דערציילט.
וואָרן אונזער גוטע מירעלע
מוז נאָכטון דער פֿרוּמער צירעלע.
ווי דאָס קינד איז געוואָרן געבוירן
האַט עס נאָר געהאַט צוויי האָפּן=איידין.
צירעלע האָט געשענקט דעם קינד אַ פֿערדפּיס,
ביי מירעלען הייסט דאָס אָפּער נאָך נישט מיאָם.
„ניין, וואָנט זי, דאָס קינד איז נאָך צו שוין.“
זו, שענקט זי דעם קינד צוויי הויז=ציין.

אין איידער דער זייגער האָט געשלאָגן צוויי,
איז שוין געווען אין אלע גאַסן אַגעשריי.
דער סוד איז געגאַנגען פֿון טיר צו טיר,
און אימלעכע שוויגער האָט געשמראָכט איר שוויגער
און האָט געהייסן זיך נעמען אַראַה.
פֿון דער בידנער קימפעטאָרן, פֿון דער הויז.
אין ווער עס האָט נאָר פֿון דער מעשה געהערט,
איז טאַקע שוין ניט הלשות געפֿאלן צו דער וערה.
אַפֿילו הדר=קינדער האָבן זיך צווישן זיך געריסן:
אויב די מעשה איז אמת, האָבן זיי געוואָלט וויסן.

פֿון דער פּאָליציי האָט מען אַ האַקטער געשיקט,
אין ער האָט ערשט דאָס פֿאַרזעעניש פּאַקיקט.
ער האָט געפֿונען אַגאַנץ נאַטירלעך קינד,
אויף אלע אַברים גאָר פֿריש און געזינט;
נאָר האָבן זיך די אויערן אַביסל גרעסער געדאַכט —
אין די ווייפּער האָבן דרויס אַ פֿאַרזעעניש געמאַכט.

*

כלעבן, פֿארשאלטן מעגן אלע די ווערן,
 וואָס אז זיי קריגן נאָר עפעס צו הערן,
 אז עס קומט זיי נאָר עפעס צום אויער,
 צעמראָגן זיי עס פֿון טויער צו טויער;
 זיי דערציילן געשווינד
 זיי אַ שטורעמוינט,

און דערציילן אמאָל צען, גאָר אָן מי,
 און לייגן אלע מאָל צען ליגנס צי.
 אַ ביזע יידענע — וואָס קען זי נישט מאָן,
 אז עס גייט נאָר עפעס איר הברטע אָן!
 אַ ביזע יידענע!... אוי ווי געקלאָגט:

איך האָב מורא... אוי, וואָס האָב איך געזאָגט!
 ווייסט מען דען נישט אין דער גאַנצער וועלט,
 זיי אזוי אַ ביזע יידענע פֿלוצט און שעלט?

ד אָ ס ז ע ק ל

אוים אַ שטיקל פֿון אַ ליוונטן פּויעריש קלייד
 האָט עמעץ אמאָל אַ קליין זעקל אויפֿגענייט.

דאָס זעקל האָט אָנגעהויבן צו וואַנדערן
 צווישן מענטשן, פֿון איינעם צום אנדערן,
 ביז עס איז אַריינגעקומען אין דער האַנט
 פֿון אַרייבן סוחר, אַ גרויסן שפּעקלאַנט;
 דאָ האָט מען עס אָנגעשיט פֿול מיט געלט
 און עס אין אַקאַסטן אַריינגעשטעלט. —

נישט ווייט פֿון דעם זעקל, אַקעגן,
 גאָר אין אַ באַזונדערע פֿאַך,

איז אַ קליין זיידן בייטעלע געלעגן
אויך מיט געלט, אָבער נישט אַמך.

דאָס זעקל הייבט זיך אָן ביים בויך צו גלעמן
און אויס דעם בייטעלע נעבעך זייער צו שפעמן.
„דאָ זעמט נאָר צו פֿיין אָן עוות=פנים אַזישר!
די אַביון! ווי קומסטו צו ליגן לעבן אָן עישר?
ווי קענסטו דיך גאָר פֿאַרגלייכן,
די אַרימאָן, צו מיר, דעם רייכן?״
דאָס אַפֿשר דיין אייגנט מיינט גילדן,
אין ווילסט נאָך, איך זאָל דאָס פֿיין דיר דילדן״
אין דאָס ליידן פֿיין דיר,
זאָלסט ליגן לעבן מיר?״

דאָס בייטעלע האָט זיך נישט געוואָלט קריגן
אין האָט לבער דעם זעקל גאָר געשוויגן.

אַמאָל איז אָבער געקומען אַ צייט,
ווי עס קומט אַפֿטמאָל אויס ביי לייט
און ווי עס טרעפֿט זיך אַפֿט אין דער וועלט,
אז ביידע זענען געבליבן גאָר אַרעס, אָן געלט.
איצט האָט מען דאָס זיידענע בייטעלע גענומען
און עס פֿאַהאַלטן אין קאַסטן אַריין;
און דאָס זעקל איז ווידער צו דער מדרגה געקומען —
צו דער וואָס עס פֿלעגט פֿריער צו זיין. —

*

דער מיך צו, פרודער! קוק נישט אויף געלט;
יחסי-עצמו איז דאָס בעסטע אין דער וועלט;

* = זולדן.

בעמער אנגעמינער מאן, אבי אלייט,
וואָרן ליוונט איז אַסך ערגער ווי זיך.

די קינדער

די קינדער האָבן אמאָל דעם קאנטשיק צעריסן,
ווייל דער פאָטער האָט זיי מיט אים געשמיסן.
דערנאָך האָט עס זיי ווידער נישט געוואָלט שמעקן,
אז ער האָט זיי געשלאָגן מיט דעם שטעקן.

*

עס טויג דיר נישט אין אַסך זאָכן,
די זאָלט דיר וועלן בעסער מאַכן.

די צוויי ציגן

דוויי אלטע ציגן, די רעכטע נאראַנים,
וואָס דער נאָר ליגט זיי אויפן פנים,
גיבן זיך דאָ ביים בערהל אַגלעט
און שמועסן זיך מיט גרויס געשפעט:
„ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט
און דעם פֿוקס אַ שם געמאַכט,
אז דעם גרעסטן שכל
האָט נאָר ער אין מוחיל?
ווייסטו, איך זאָל אזוי זיין געזינט,
ווי איך גערענק נאָך אזוי ווי אַצינד,
ווי דער פֿוקס האָט אמאָל אָנגעהויבן
דעם לייב, דעם מלך, זייער צו לויבן.“

האַט ער דעמאָלט עפעס געזאָגט אַ דרשה
עפעס קייגן דעם צדיק און דעם רשע;
איך זאל נישט אַוועקגיין פֿון דאַנען,
אויב איך האָב כאַטש איין וואָרט פֿאַרשטאַנען.
כילעבן, ווי איך בין אַ ציג!
דער פֿוקס איז גאַרנישט קליג!

*

עין וואָס לאַכט אויס פֿרעמדע ספרים
פֿון מזרח, מערבֿ, צפֿון און דרום —
אלע פֿון גרויס ביו קליין:
שטויכטס איך וואָס איך מײן!

אַ פֿריינד אַ נאַר

אַרטן אונטן אין דעם גרינעם טאַל
דערזעט אַ נאַרישער בער אַמאַל
ליגן דאָרט אין גראָז
זייער אַ שויינעם האָז.
דער האָז כאַפט זיך אויף מיט שרעק
און מיינט, אַט איז שוין באלד זיין עק.
„שרעק דיך נישט, קום נאַר אַהער!
זאָגט צום האָז דער נאַרישער בער:
איך זע, דו ביזט זייער שוין,
איבער דעם האַסטו ביי מיר הן.
איך האָב דיך ליב ווי מײן לעבן;
קום, וועל איך דיר צו עסן געבן.“
ווי דער האָז האַט דאָס דערהערט,
האַט ער שוין נישט מער געקלערט,

נאָר איז מיט דעם פּער גענאָנגען אַהיים,
דאָרט אין וואַלד צום גרוב מיט ליים.

און ווי דיי זענען אַהין געקומען,
האַט טיפּף דער פּער גענומען
אין האָט דעם האָז געגעבן צו עסן,
דערנאָך איז ער מיט אים געזעסן
אין האָט מיט אים אַ ביסל גערעדט,
און אים אַלין געקוישט און אַלין געגלעט.

נאָר וואָס האָב איך אייך דאָ לאַנג צו קוויילן
מיט אַסך שרײַבן און אַסך דערציילן:
דער פּער פֿלעגט אָן דעם האָז צו קלעפּן;
ער האָט אים לײב געהאַט ווי זײן לעפּן,
ער האָט אים לײב געהאַט ווי זײן קינד —
דאָס לײבשאַפֿט איז געוועזן אָן אַ גרינד.*

אַמאָל איז דער שױנער האָז
געשלאָפּן אויף דעם גראָז,
אין דער פּער האָט צוגעקיקט,
ווי שײן דאָס העזל לײגט.
דערזײל האָט זיך דעם העזל
געשטעלט אויף דעם נעזל
זײער אַ גרויסע בין,
אים אַ ביס צו טין.
דער פּער גיט דאָ מיט זײן גרויסער לאַפּע
דער בין דעם גאַנץ גרויסן זעץ —

* == גרונד.

די בין האָט טאַקע שוין נישט געטון קיין סאַפּע, —
דאָס העזל אָבער האָט אויך געהאַט זיין קיץ.

*

פֿון אַ שוטה, פֿון אַ נאַר
האָט מען כֿלעפּן תּמיד צער.
מען האָט פֿון אים צרות און פיין,
ער טויג אַפֿילו נישט אַפּרײַנד צו זיין.

די צוויי צאַפּעס

וווי ענגלישע צאַפּעס מיט גרויסע בערד
האַפּן ערגעץ, איך ווייס נישט וואו, געהערט,
אַז נישט ווייט פֿון לינע
איז פֿאַרהאַנגען אַ מדינה,
וואָס פֿאַר אַלעס געלט
אין דער גאַנצער וועלט
קאָן מען דאָרט דרינגען
קײן צאַפּ נישט געפֿינגען.

„נו, וואָס איינער צום אַנדערן,
לאָמיר ביידע אַהין וואַנדערן;
וואָס וועלן מיר דאָ ליגן איבעראַנאַנד?
לאָמיר זיך נאָר מאַכן פּאַקאַנט,
וועלן מיר אַוודאי אין איין אויגנבליק
דאָרט כּאַפּן דאָס גרעסטע גליק.“

זיי זענען געגאַנגען וואַלד אַויס, וואַלד איין,
ביז זיי זענען געקומען אין דער מדינה אַרײַן.

און ווי זיי זענען נאָר אהין געקומען,
האָט מען זיי תיכף צום פּאָשאַ גענומען;
דאָרט האָט מען זיי פּסדר
אַפּגעגעבן אַ באַזונדער דער,
און אַלע מענטשן, אפילו קליינע קינדער,
זענען געלאָפּן זען דאָס ביזע ווינדער.

אַמאָל האָט זיך דער פּאָשאַ דערמאָנט,
אַז ער דאַרף אַ לאָרד פֿון ענגעלאַנד
עפעס אַטייערע מתנה צו שענקען,
פרי ער זאָל אָן אים תמיד געדענקען.

ער איז אזוי טאָג, אזוי נאַכט
אַרומגעגאַנגען אַלין פּאַרטראַכט
און האָט אַלין נאָר געקלערט,
וועלכע זאָך עס איז ווערט
פּאַר אזוי אַ לאָרד צו שטעלן,
עס זאָל אים זייער געפֿעלן.

פּלוצלינג האָט ער די צאַפעס דערווען.
האָט ער זיך גאַנץ געשווינד מיט געווען,
מע זאָל ביידע צאַפעס תיכף נעמען
און ביידע זייער שיין אויסקעמען,
און מיט טייערע קליידער צירן
און קיין ענגעלאַנד אוועקפֿירן.

מע האָט דאָ גיך געגעבן אַ סאַפּ
און אויסגעקליידט איםלעכץ צאַפּ,

אין קינצלעך אויסגעצוואַנגן,
 און אַרויסגעלייגט אויף אַוואַנגן,
 און מיט זיי געפאַרן טאָג און נאַכט,
 ביז מע האָט זיי צום ענגעלישן לאַרד געבראַכט.
 און וואָס פֿאַר אַגרויס געלעכטער איז דאָס געווען,
 ווי דער לאַרד האָט די צאָפעס דערוען!
 ער האָט אָנגעהויבן צו לאַפֿן
 און תּוֹק אויס זיי צו מאַפֿן,
 און האָט דעם שליה אין די אויגן
 פֿון זיי די קליידער אָפּגעצויגן
 און די צאָפעס אַרויסגעטריבן;
 זיי האָבן שוין די ציין געקליבן.

*

נישט איינער איז צווי קלוג
 און האָט אלץ נישט גענוג,
 און לאַזט זיך גאָר צוועק
 וואו די וועלט האָט אַן עק,
 און רעדט זיך אלץ איין:
 ווייל ער איז קלוג און פֿיין,
 וועט ער אין דער ווייטער וועלט
 פֿאַרדינען אַן אוצר מיט געלט.
 דערנאָך קומט ער אָפּער צוריק,
 אַקוראַט מיט דעם אייגענעם גליק,
 ווי עין האָט דאָ אַצינד געהערט
 פֿון די צאָפעס מיט די פֿערד.

די קונצנמאכערס

אויף אסעודה ביים לויב, דעם מלך,
איז אמאל געווען זייער פריילעך.

אלע היות זענען ארום געזען

און האָבן געטרונקען און געגעסן

און געהולעט און געלאַכט

און זיך זייער לוסטיק געמאַכט.

אפילו די פייגל האָבן נישט געקענט ריען*:

אלע, אלע האָבן געמוזט קומען צו פליען,

וואָרן אזוי אַפּאַל ווי אַצינד איז געווען

האָבן זיי נאָך קיינמאָל נישט געזען.

און ווי דאָס עסן האָט אויפֿגעהערט,

האָבן זיך אלע געלייגט אויף דער ערד;

נאָר דער פֿוקס איז געבליבן שטיין

און האָט אויסגערופֿן גאַנץ שוין:

„ווער עס איז דאָ צווישן אונז

וואָס קען נאָר עפעס אַקינגן,

ער מעג זיין, ווער ער וויל,

איטלעכער וועט דאָ זיין שטיל,

צי דער העלפֿאַנט, צי די מויד,

זאָל זי אַיצט ווייזן אַרויס.

און וועמעס קינגן עס וועט זיין די גרעסטע,

פֿון אלע קונצן די שענסטע און בעסטע,

דעם וועט דער לויב עפעס שענקען

און אָן אים תמיד געדענקען.“

* = רוען.

דאָס הערשטל האָט אָנגעהויבן צו שפּרינגען,
 דאָס קאָנצאָריקל האָט אָנגעהויבן צו זינגען,
 דאָס הינטל איז געגאַנגען אויף צוויי פֿיס,
 די פּאַפּוגע האָט דאָ געגעבן אַ שמוּס,
 דער אַדלער איז געפֿלויגן גאַנץ הויך,
 דער העלפֿאַנט האָט פּאַוויזן זיין פּוה.
 דערנאָך איז געקומען אַינגער פּער
 און האָט געטאַנצט אַהין און אַהער,
 און האָט זיך צום לויב מיט חן גערוקט
 און האָט זיך פֿאַר אים טיף געבוקט. —
 דערווייל האָט עטלעכע זאַכן
 דאָס אייזל געוואָלט נאָכמאַכן,
 איז אַ גרויס געלעכטער געוואָרן,
 מע האָט זיך אויף ביי די זייטן געהאַלטן,
 ווייל ער איז געפֿאַלן איבער אַדאַרן
 אין האָט זיך שוין דעם קאָפּ צעשפּאַלטן. —

און ווי עס איז שוין גאַנץ שטיל געווען,
 האָט מען פּלוצלינג פֿון ווייטן דערזען,
 אַמאַלפּעלע, גאַנץ שוין געפיצט,
 איז געקומען צו לויפֿן דערהיצט
 און האָלט זיך אין דעם לאַפּקעלע אַ ביסל
 אין גיט דעם גרויסן געשריי צום פֿיקס:
 „היים נאָר דאָ אַלע לייט
 גיין אַ ביסל אין דער זייט;
 אין אייך, מיינע ליבע קינדער,
 וועל איך דאָ ווייזן אַווינדער!“

איך האָב די קינין געוויון אין דער וועלט
און האָב מיט איר פֿאַרדינט אַסך געלט.
זעט איר דאָרט גוט דאָס פֿייגעלע?
לאַמיר נאָר צילן מיט מיין אייגעלע,
— קוקטס נאָר אלע, קוקטס גאַנץ גוט —
וועט עין זען, ווי אין איין מינוט
וועט עס פֿין מיר דערשאַסן ווערן
און זיך דריי מאָל קאַפויר איבערקערן."

די מאַלפע האָט זיך נישט לאַנג געשפּילט:
דאָן האָט זי גערעדט, דאָן האָט זי געצילט
און האָט דאָס פֿייגעלע אויף טויט געשאַסן...
דאָס פּלוט האָט זיך אַזש דערפֿון געזאָבן.
איצט האָבן די היות אָנגעהויבן
די מאַלפע זייער שטאַרק צו לויבן:
„אַט דאָ גיטס נאָר אַ קיק!
דאָס הייסט ערשט אַ קונצנשטיק!
איצט וועט די מאַלפע דאָס אָנהייבן
צו זיין חשובּ ביי אונזער לויבן.
דאָס הייסט אַ גליק
אין איין אויגנפליק!"

פּרוּצלינג איז אָבער דער לייב געקומען
און האָט דאָס מאַלפעלע אָנגענומען
און האָט עס געהרגעט און געשלאָגן,
ביז מע האָט עס טויט אַוועקגעטראָגן.
„אוי, האָט מען צו שרױען און צו קלאָגן;
הייבט אָן דער לייב דער גבור צו זאָגן:"

פארפונסטערט איז דעמם יאָר,
וואָס ער מיינט ביי זיך גאָר
אַן דעם צו כאַפֿן אַ פֿלאַדן
וואָס עס קען זיין הֶבֶר שאָדן.
נאָר יענע מלאַכות אליין
הייסן ביי מיר נאָר שׂוּיִן,
וואָס מען מוז מיט זיי
זיין הֶבֶר גאַרנישט וויי."

דאָס קאַטשקעלע

הון האָט אַרומגעפֿירט אירע הינדעלעך,
אירע טעכטערלעך און אירע זינדעלעך,
אימלעכעם שׂוּיִן גאָר ווי אַטשאַטשקעלע;
און דערצווישן איז געווען אַ קאַטשקעלע.

אַמאָל זענען זיי צו אַ קליין טײַכל געקומען.
דאָס קאַטשקעלע האָט באַלד אָנגעהויבן צו שווימען,
און די הון איז געשטאַנען און האָט צוגעקוקט,
ווי דאָס קאַטשקעלע האָט זיך גאָר דערקוקט.

איצט זאָגט צו זיך די הון:
„איך מוז זען אַליין צו טון,
אז מיינע קינדער אַלע, ווי זיי דאָ זענען,
מוזן אַלע, אַלע גוט שווימען קענען;
מיר געפֿעלט פאַר אַ גרויסע מעלה דאָס שווימען;
הלוואַ העט איך מיך געווען דערצו גענימען,

ווען איך בין נאך געווען יונג,
 און דערצו נאך גאנץ גרינג!
 איצט איז עס שוין פֿאַרביי,
 איך בין שווער ווי אַ בליי;
 אָבער מיינע קינדער,
 אימלעכעס פֿאַזינדער,
 וועל איך לערנען אַגאַנצן זימער:
 עס מוז ווערן אַגרויסער שווימער."

און זי טרייבט די הינדלעך פֿון קליין ביז גרויס
 און גיט אימלעכעס אין וואַסער אַרײַן אַ שטיק.
 די הינדלעך הייבן אָן דאָס וואַסער צו שפּײַען
 און פֿון גאַנצן כּוח צו דער מוטער צו שרײַען:
 „געוואַלט! מאַמע! מיר וועל'מיר דערטרונקען ווערן!"
 ניין, די הון מאַכט זיך גאַרנישט הערן.
 די קינדער הייבן אָבער אָן אַראָפּצווײַנקען.
 „ראַטעוועטס אייך!" שרײַט די הון מיט גרויס געבעט.
 זיי ווערן אָבער אויף אייביק דערטרונקען,
 וואָרן צום ראַטעווען איז שוין נעבעך איצט צו שפּעט.

*

איך קוק מיר אַזוי צו גאָר פֿון ווייטן,
 ווי מען דערציט קינדער בײַ לײַטן.
 למשל איינער האָט אַיינגעלע אַקלײַנס,
 אַגעוונט בחורל און דערצו אַ שײַנס,
 און מע זעט עס גאַנצע טעג נאָר זײַן
 מיט אַ מעסערל אַ שטיקל האַלץ שניצן;
 ער שניצט אייך נאָך פֿל הצורות,
 און וואָס ער שניצט איז גאָר גבורות.

קמט צו גיין אן אנדערער און רעדט זיך שוין איין.
 ער וועט אוראי אמאל אגוטער בעל-מלאכה זיין.
 ניין, זיין פאטער גיט אויף אים מער השגחה.
 פֿע: ער שעמט זיך גאר מיט בעל-מלאכה,
 אים געפֿעלט נאָר דאָס איינע פֿאַר אַמעל:
 צו ווערן אַרַב, צו פֿסקענען אַ שאַלד.
 איצט העט ער אויך זייער גערן,
 אז זיין זון זאָל אויך אַרַב ווערן.
 ער קוקט נישט אויף דעם קינדס פֿוה,
 אויב ער האָט צו דער גמרא אַ מוה,
 נאָר מיינט, דעם קינד מוז אויך וואָס אים געפֿעלן,
 דאָס קינד מוז אויך דאָס וואָס ער וועלן.
 ער הייסט מיט אים לערנען ש"ך,
 יורה דעה, סמ"ע און ב"ח,
 און מען מוטשעט אַזוי לאַנג דאָס קינד,
 ביז דאָס ווערט געבעך אָן דאָס געזינט;
 מען לאָזט אים נישט קיין פֿאַרומע שעה;
 און דער רב איז אַלין נאָך נישטאַ. —
 דערנאָך האָט דער פֿאָטער ערשט גָנון ואַנחה
 און וויל שוין אויס דעם זון מאַפֿן אַבעל-מלאַכה,
 אַבי ער זאָל נאָר ווערן עפעס אַלייט —
 אַהאָ, עס איז אָבער דערצו נישטאַ שוין קיין צייט.

ד י ק נ א ה

ער העט מיר געווען גלייך,
 ווען איך העט געווען רייך?

איך העט פֿין קיין זאָרג נישט געוואוסט,
העט אלץ געהאַט וואָס מיך העט גענלויבט.
איך העט מיר געווען תמיד זאָט
און קיין שום דאָגה געהאַט."

אזוי האָב איך אַנומלֶט צוגעהערט,
ווי מיין שפֿן היים האָט זיך געקלערט.
אַבער די מעשה ווייטער באַווייזט,
אַז מיין שפֿן האָט זייער געגרייזט. —

*

השוון-צייט, ווען עס זענען די גרויסע רעגנס,
פֿאַרט זיך אזוי אַמאָל אינטערוועגנס
דער גרויסער עושר, דער סוהר,
דער אַדור ר' שמואל הויכער.
און כאָטש עס איז געווען דרויסן מיאוס,
איז מיין היים נעפעך גענאַנגען צו פֿויס,
וואָרן פֿון דער פֿיטערער פרנסה וועגן
פֿרעגט מען נישט נאָך שניי אָדער רעגן.

און ווי ר' שמואל איז אזוי געלאָפֿן,
האַט ער אויפֿן וועג היימען געטראָפֿן.
היים נעפעך בעט: „זייט אזוי גיט
און נעמט מיך אויך אַביסל מיט;
מאָמער וועל איך אייך קענען ניצן,
לאָזט מיך כאָטש אַביסל נאָך אויפֿזיצן!"

ר' שמואל הייבט אָבער אָן צו שרייען:
„איך קען מיך דאָ מיט דיר נישט האַיען!"

פֿאַר ווייטער, איך האָב גאָר קיין צייט:
איך מוז היינט פֿאַרן נאָך זייער ווייט*.

און ער איז געשווינד אוועקגעפֿויגן
און פֿאַרשוואונדן פֿון הימס אייגן.

היים האָט זיינע פֿרוות צונאָנגענומען
ווי ער איז אָבער אין וואַלד אריינגעקומען,
און איז זיך צו פֿים ווייטער געקראָכן.
שטייט ד' שמואל — ער האָט אַראָד צעבראָכן.

„העלף מיר, בעט ער, מיין היים-לעבן!
מיין פֿורמאָן קען זיך קיין עצה געבן,
הייב נאָר אָן געשווינד עפעס צו טיען...
איך וועל דיר פֿאַצאָלן גאַנץ גוט און פֿאַלד —
אַבי איך זאָל נאָר כּאַמטש קענען דערציען
נעכטיקן דאָרט אין קרעטשמעלע אין וואַלד“.

היים האָט צו זיך געלאַכט
אין האָט ביי זיך געטראַכט:
„וואָס פֿאַר אַזיסן גאָט האָבן מיר דאָס;
ער פֿאַצאָלט איטלעכען טאַקע מאַס פֿאַר מאַס“.

ער האָט אָבער נישט געדאַכט פֿין דער מעשה פֿון פֿרוי
און האָט זיך גענומען צו פֿאַרזיכטן די פֿיר*.
ער האָט דאָ געגעבן גיך און געשווינד
דאָ אַהאַק, דאָרט אַקלאַפּ און דאָ אַ בינד,

* = מיר.

און זיי זענען מיט שווערער מי און פֿיין
געקומען נעכטיקן אין דעם קרעטשמעלע אַרײַן.

מיט עסן האָט מען זיך געמוזט לאָזן באַגנין
מיט דעם וואָס מען האָט דאָרט געקאָנט קריגן.
און ווי זיי ווילן זיך שוין אַ ביסל אויסרייען *
און הייבן זיך נאָר אָן קיים אויסצומיען,
קומט פּלוצלונג צו לויפֿן דער וויינער מיט אַ צעהרגעט
פנים

און שרייט: „ראַטעוועטס אייך, אין וואָלד זענען דאָ
גולנים!“

ר' שמואל איז געבליבן שטיין גאָר סאַרמישט:
„אוי, וואָס טוט מען מיט דעם קעסמל רענדלעך?״
היים זאָגט: „איך האָב גאָר קיין מורא נישט:
איך האָב נישט מער ווי צוועלף טויזן בענדלעך.“

ר' שמואל האָט געציטערט אין געפֿלאַטערט;
ער העט גערן איצט די רענדלעך געפטרט.
ער האָט גענומען אלע זעק
און האָט זיי געוואַרפֿן אוועק:

זיי זענען אַרומגעלעגן אין מיטן שטוב
און קיינער האָט זיי נישט געוואַלט אַגרירן,
וואָרן ביי איםלעכץ איז זיין לעבן לויב
און האָט עס מורא געהאָט צו סאַרלירן.

היים אָפּער איז גאָר זיכער געווען
און האָט ערשט איצט איינגעזען,

* = אויסרווען.

אז גרויס עשורות אין דער נויט
איז אויך נישט מציל פֿון דעם טויט.

ד י פ ל י ג

שווערער וואָגן מיט פֿעסער וויין
איז פֿאַרפֿאַרן אין אַזומפֿ אַרײַן.

דער בעל־עגלה האָט אלץ אין דער וועלט געטיען,
און די פֿערד האָבן נישט געקענט אַרויסציען.
ער האָט זיי געהרגעט, געשמיסן,
די שמדיק האָבן זיך אויף צערײַסן.
ער האָט ווידער געקניפט און געבונדן,
די הויט פֿון די פֿערד געשונדן,
און ניין, און ניין, און ניין:
דער וואָגן איז געבליבן שטיין. —

אַפֿליג וואָס איז געשטאַנען אויף דעם וואָגן,
דייבט אָן צו זיך אַזוי צו זאָגן:
„דער שומה קיקט גאַרנישט צו מיר אַהער,
אז איך מאַך אים דאָס דעם וואָגן אַזוי שווער.
איך וויל אים אָבער די טובֿה טיען
און וויל מיר תּיבֿף אַוועקפֿלוען.“
זי איז אַוועקגעפֿליגן און זאָגט זיך אין דער ברייט:
„נו, נו, פֿאַרט שוין, פֿאַרט אייך געזונטערהייט.“

*

גוטע יידעלעך! לאַזט מיך געמאַך!
זעלע טובֿות טוט עץ אויך אַמך.

די חלומות

דעם וואָלף דאַכט זיך אַמאָל אין שלאָף,
 אז ער צעדרייט זייער אַפֿעטע שאָף.
 ער האָט זיך אַזש פֿאַר גרויסע פֿרייד
 איפֿער דעם גאַנצן געלעגער צעשפֿרייט.
 פֿולצלינג האָט ער זיך אָבער איפֿגעכאַפֿט,
 און האָט אַרום און אַרום זיך געטאַפֿט;
 ער איז געווען אַזוי אין צאָרן,
 ער איז שוין נישט משוגע געוואָרן.
 ווי ער האָט זיך אָבער רעכט דערמאַנט,
 זעט ער נעבן זיך שטיין דעם העלפֿאַנט.
 דער וואָלף האָט זיך זייער געקוויילט
 און האָט אים דעם הלום דערציילט.
 דער העלפֿאַנט זאָגט צום וואָלף און לאַכט:
 „מיר האָט זיך אויך געהלומט יענע נאַכט,
 אז איך האָב געפֿונען אַקינד,
 אויף פיידע אויגן גאַנץ בלינד,
 אין וואַלד נעפעך גאָר גאַנץ אליין
 דאָרט ביי דעם צעבראַכענעם שטיין.
 תיכף האָט זיך מיין רהמנות אין מיר דערוועקט,
 און איך האָב מיין לאַנגע נאַז אימגעשמרעקט,
 און האָב מיך צו דעם קינד אַראָפֿגענייגט
 און האָב עס מיר אויף מיין רוקן געלייגט;
 דערנאָך האָב איך עס אַזוי פֿיין
 געטראָגן אין דעם דאָרף אַריין.
 ווי איך בין אין דאָרף אָנגעקומען,
 האָב איך דאָס קינד נעפעך גענימען.

אין עס אנדערגעלייגט פאר א הייל
און בין אוועקגעאנגען שטיל ווי א מייל.

„ווייסטו, זאגט דער וואלף, מע זאגט ביי לייטן:
איטלעכער הלום מוז עפעס באטייטן.
אט קומט אינו דער פוקס אקייגן,
ער קען גוט הלומות איסלויגן.“

„איך, זאגט דער פוקס מיט גרויס געלעכטער,
האב אייערע הלומות שוין פין ווייטן געהערט
און זאג, אז דער וואס איז בייטאג א שלעכטער,
דעם הלומט זיך ביינאכט, ווי ער איז נישט ווערט;
און דער וואס איז גוט פון דער נאטיר,
דעם גייט תמיד פאר די אויגן פיר,
אפילו אין שלאף, ווי ער קען נישט רוען:
ער מוז, ער מוז דעם חבר גוטס טוען.“

קיציקל די מאלפע

עס האט זיך אמאל געמראָפֿן,
אמאלפע איז פון בעל-בית אנטלאָפֿן,
אָנגעטון אין דעם גרינעם הייבל
און מיט דעם קורצן, רויטן לייבל,
מיט די ווייסע קרייזעלעך
און אין די געלע הייזעלעך.

ווי זי איז אַהיים אין וואַלד אַריינגעקומען,
האַפֿן זי די מאַלפעס גאַנץ שוין צוגענומען.

איינע האָט זי גוט טראַקטירט,
די אַנדערע צו זיך געפֿירט;
איינע האָט זי געלאָזט בעטן,
זי זאָל ביי איר אויך אָפּטרעטן,
אזוי אז מע האָט אין וואַלד געוואוינט אין אַ פּאַר שעה,
אז קיציקל די מאַלפע איז ווידער דאָ.

איר מענט מיר אַפֿילו גלויבן
אז צום גבור, דעם לייבן,
האָט מען זי פֿאַרבעטן גאַנץ שוין,
זי זאָל אויך אַפּאַל קומען צו גיין.

דאָ זענען אלע היות געזעסן אַרום און אַרום
גאָר שמיל, גלייך זיי העטן געווען גאַנץ שטום,
אין דאָ האָט אונזער קיציקל דער וואַנדערער
דערציילט איין ליגנד גרעסער פֿון דער אַנדערער:
וואָס זי האָט געזען,
וואָס מיט איר איז געשען,
וואָס זי האָט אַלין געהערט,
פֿון וואָס זי האָט זיך דערנערט.

„איך, דערציילט קיציקל, מיט מיין בעל-בית ביינאָנד
האָמיר זיך אַוועקגעלאָזט אין אַווייטן לאַנד —
עס וועט דרינגען זיין עטלעכע יאָר.
זענמיר אַפּאַל איבער דעם ים געפֿאַרן.
עס זענען דעמאָלט געווען זייער גרויסע היצן.
פלוצלינג האָט אָנגעהויבן שטאַרק צו בליצן;
איטלעכער איז געזעסן אין אימת-מוות,
וואָרן דער ווינט איז געווען קיין קאַטאַוועם.

דער רעגן האָט זייער שרעקלעך געגאַסן,
און דאָס האָט דעם בעל-בית צום מייסטן פֿאַרדראָסן;
ער איז געווען אין גרעסטן צאָרן,
ווייל דער וועג איז זייער קאַליע געוואָרן.

„וואָס רעדסטו, ווי אזוי קען דאָס זיין?“
פֿאַלט איר דער לייב אין די רייד אַריין:
„ווי אזוי קענען פֿון דעם רעגן
אויפֿן ים קאַליע ווערן די וועגן?“

קיציקל כאַפט אירע רייד צוריק געשווינד:
„איך מיין, מיר האָמיר מורא געהאַט פֿאַר דעם ווינט;
אימלעכער איז געווען זייער דערבלעכֿן
פֿאַר מורא, די שיף זאָל זיך נישט צעברעכֿן.
דער ים האָט אָנגעהויבן אזוי ווי צו קאַכֿן,
די שיף איז טאַקע שיר געוואָרן צעבראַכֿן.
דערווייל, ווי מיר פֿאַרמיר אזוי ווייטער,
פֿאַגענט אונז פֿלוצלינג אַגרויסער רייטער...“

„דאָ, האָ, האָ, הייבט אָן דער בער צו לאַכֿן,
עפעס ווילסטו אַרײַם אונז נאָר חזק מאַכֿן.
איך בין אויך אין דער וועלט געווען,
האָב אַמאָל דעם ים געזען,
אַבער צו רייטן אין ים אויף אַפֿערד —
דאָס האָב איך אין מײַן לעבן נישט געהערט.
דו, זע איך, דו עזות-פֿנים,
האַלסטו אונז נאָר פֿאַר נאַראָנים
און מיינסט, אַז אונז וועלמיר דיר אַלץ גלייבן?
איך וועל מיך אַבער דאָ אויפֿהויבן“

און וועל מיר צו דיר שפרייזן
און וועל דיר, ליגנער, באווייזן,
אז איך וועל יאָ דעם אמת זאָגן,
אז איך וועל דיך אויף שטיקער צעטראַגן!

קיציקל האָט שוין נישט לאנג געהאַרט
און האָט זיך ב'רפּה שטיל אוועקגעשאַרט.

*

עס זענען אַזעלכע ליגנערס אַסך דאָ ביי אונז
וואָס באווייזן אויך, גאָר ווי קיציקל, די קונץ
און דערציילן אזוי פֿיין
ליגנר וואָס עס קען נאָר אַרײַן;
און איך זע, אז דערצו פֿאַרט
רעדט זיי קיינער נישט אַוואָרט;
אַרפּא, מע האָט נאָך זייער גערן
דעם ליגנערס מעשיות צוצוהערן.
נאָר דאָס איינע האַלט מען פֿאַר אַ חסרוֹן:
וואָס דער ליגנער האָט נישט אַגומן זכרון.

צוויי גוטע פֿריינד

ער וואָלף מיט דער שלאַנג,
גוטע פֿריינד שוין פֿון לאַנג,
באַתשבוּנען זיך אַמאָל
דאָרט אונטן אין מאָל,
ווער פֿון זיי עס האָט מער
גוטם געטון ביז אַהער.

דער וואָלף דערצײלט צום ערשטן:
„איך גיי אמאל איבערן גערשטן,
— עם האָט דעמאָלט זייער שטאַרק גערעגנט —
האָב איך פּלוצלינג אַ שעפּעלע באַגענט.
דאָס קעפּעלע נעבעך איינגעבויגן,
פֿאַרנעצט ביז איבער די אויגן,
פֿון אויבן ביז אַראָפּ פֿון בלאָמע שוואַרץ;
עס האָט מיך אוש געריסן ביים האַרץ.
עס האָט זיך נעבעך געמיטשעט,
עס האָט געבעקעט און געקוויטשעט,
האָב איך פֿאַר גרויס רחמנות,
— דו קענסט דאָך מיין ישרות —
עס נאָר אזוי אַקליינעם בים געגעבן,
האָט עס אויפֿגעהערט צו לעבן.
עס האָט שוין נישט געפֿרעגט נאָך דעם דעגן,
וואָרן עס איז זיך שוין גאַנץ רואיך געלעגן.“

„ביזטו, זאָגט די שלאַנג, נאָך געקומען
מיט דער שיינער מעשה דורך פֿאַרימען?
שעם דרך אין דיין ווייטן האַלד אַרײַן!
איך העט גאַרנישט געקענט אזוי שלעכט זיין!
זעסטו, איך האָב דעם פֿאַסטעכס זון
מאַקע יאָ אַגרויסע טובֿה געטון.
עס וועט זיין אין דעם אַוואָך דריי,
הער איך פּלוצלינג אַגרויס געשריי
דאַרט ביי דעם פֿאַסטעך אין שטוב.
איך קריך מיר אַרויס פֿון מיין גרוב,

און ווי איך קום דאָרט אַהין,
 ליגט נעבעך דעם פאַסטעלם זיין
 אויסגעשמרעקט אויף דער ערד,
 מיט דעם פנים איבערגעקערט,
 און דער פאַטער האָט אים אזוי געשמיסן,
 עס האָט מיך אזש ביים האַרץ געריסן.
 דער זון איז פראַוודע געווען שוין,
 נאָר דאָס געהער גאַרנישט צום עיקר.
 און מיך תיכף נוקם צו זיין,
 קיך איך מיר אין אַלקער אַרײַן
 צו דעם פאַסטעלם קראַנק ווייב
 און גיב איר אַביס אין לייב.
 זי האָט פראַוודע נאָך געשריגן,
 אָבער טויט איז זי געבליבן לײַגן.

„דו ביזט, זאָגט דער וואָלף, זייער שלעכט:
 דאָס איז אַוודאי נישט געוועזן רעכט;
 שעם דיך אין דיין ווייטן האַלד אַרײַן!
 ווי קען מען גאַר אזוי נישט ווערט זיין?!“

*

דאָס, וואָס אימלעכער טוט אַליין,
 הייסט ביי נאָים רעכט און שײַן;
 נאָר דאָס וואָס יענער טוט
 הייסט ביי נאָים גאַרנישט גוט.

דער לייב מיט די זין

׀ ׀ או מע גײט,
 ׀ ׀ וואו מע שטייט,

איז איטלעכן קשה,
פֿאַרוואָס דעם רשע
גייט עס אזוי גוט
אין אלעם וואָס ער טוט;
אין דער וואָס איז פֿרום
גייט זיך נעבעך אַרום
גאָר אָפּגעשליסן,
גאָר אָפּגעריסן,
נאַקעט און פֿלויז,
אָן אַ העמד, אָן אַ הויז,
און נאָנט זיך פֿאַר הינגער
נעבעך גאָר אָפּ די פֿינגער.

דערקעגן וויל איך מיינען,
אז מען וועט דאָס משל ליינען,
וועט מען פֿאַרט דרינען
אַשטיקל תירוץ געפינען.

*

אזוי אַ הייליק האָט נאָך קיינער נישט געזען,
ווי צווישן אַלייבס צוויי זין איז אמאָל געווען.
דער עלטסטער איז געווען זייער שיין:
איטלעכעם גלידל גאָר מלאַ חן,
און דערצו זייער גוט און קלוג
און טאַקע אויך אַגבור גענוג;
איטלעכע פֿהמה און איטלעכע הייה
פֿלעגט זיך צו נעמען פֿון אים אַראַויד.
קורץ, ער איז געווען טאַקע אזוי פֿיין,
ווי אַלייבס אַזון קער צו זיין.

דער יינגערער איז געווען גראָד פֿאַרקערט :
ער איז געווען גאַנץ מיאוס אין נישט ווערט ;
קינער האָט אים געקענט לייַדן ,
אימלעכער פֿלעגט אים צו מיידן ,
אזוי ווי מען מיידט עפעס אָן עיפּוש ;
אין מען האָט אים גערופֿן : „דער טיפּוש“.

דערקעגן איז געווען אוינגער ,
אז דער טאַטע פֿון די קינדער
פֿלעגט נאָר מיט דעם גוטן זון
אלע שווערע מלאַכות צו טון ;
צי בייטאַג, צי ביינאַכט
האָט ער אים אלץ משוגע געמאַכט ;
דאָ האָט ער אים געשיקט אהין, דאָ אהער,
דאָ צו דעם הערשן אין דאָ ווידער צום בער ;
באלד אויף אַגעיעג,
באלד אין אווייטן וועג.
און אז ער פֿלעגט צו קומען דערהינצט,
פֿון קאַפּ ביז די פּיס וויער פֿאַרשוויצט,
אהיים גאַנץ שפעט אין דער נאַכט
און האָט עפעס צו עסן געבראַכט,
האָט ער נישט געטאַרט געבן אַריר ,
ביז דער פֿאַטער האָט נישט פֿרייר
גענומען דאָס שטיק דאָס בעסטע,
פֿון אלע שטיקער דאָס גרעסטע,
און האָט עס דעם זון געגעבן צו עסן,
וואָס ער איז זיך גאָר אין דער היים געזעסן.

אמאל קומט צו גיין דער בער צום לייבן
און זאגט צו אים: „שילעבן, מעגסט מיר גלייבן
אז אימלעכער האלט דיך פאר שלעכט,
וואס דו טוסט אזוי נישט רעכט.
וואס מיינטש? דיין זון דער גימער
ארבעט נעבעך, שווער און בימער,
נאך, קומט מיין שמועה אפיר,
אימלעכער מוז טראכטן פרייר,
ער זאל זיינע קינדער אזוי דערציען,
אז זיי זאלן תמיד טיען.
וואי איז אבער דיין יש נות?
וואו איז אבער דיין רהמנות?
וואס איז דאס פאר א נייע מארע,
פארוואס האט ער ביי דיר קיין וויגאדע?
אן דער ארבעט טוסטו גוט געדענקען
און ווילסט אים אסור אפיצל נישט שענקען;
און אן דעם זינדיקן ביסל עסן
מאכסטו דיך גאר פארגעסן?
איך זע דאך, דיין זון דער יונגער
לידט ביי דיר נישט קיין הונגער,
כאטש ער ליגט ווי א שטיק ליים
טאג און נאכט אין דער היים;
אים פילנעוועסטו גאנץ גיט,
עס פעלט אים אין אלעם ניט:
פארוואס זאל זשע דאס גומע קינד
לעבן נעבעך ביי דיר ווי א הינט?
דער לייב ענטפערט דעם בער:
„ני, קום זשע נאך צו מיר אהער.

איך ווייס, עין מיינט, איך בין נישט גרעסט
 און אז איך האנדל קויגן מיינע קינדער שלעכטן
 איך מוז אייך אבער געבן צו פארשטיין
 דאָס וואָס איר פֿארשטייט נישט אליין.
 זעסטו, אימלעכער פאזינדער
 פֿון מיינע ביידע קינדער
 נעמט זיך אליין שוין
 דעם פֿארדינסטן לוי;
 קריגט ער שוין זיין ברכה
 טאקע ביי זיין מלאכה:
 דער האָט הנאה פֿון לויפן און טראָגן,
 אזוי ווי דער פֿון זיין אָנגעלויגטן מאָגן.
 און לאָמִיך נאָר פֿרוגן מיט מיין עלטערן זון
 און אים זאָגן: גיי ליידיק, זאָלסט גאָרנישט זיין.
 וועט ער מיך גאָרנישט צוהערן,
 וואָרן ער וועט שוין משוגע ווערן.
 ער איז שוין מיט דער אַרבעט געוואוינט,
 און מיט דער אַרבעט איז ער שוין פֿאַלִינט.

פֿאַלִינט

פֿאַלִינט, אַגרויכער הונט,
 זייער שטאַרק אין געזונט,
 פֿלעגט זיך תמיד ביי דער נאַכט,
 אז מען האָט דעם מויער פֿאַרמאַכט,
 צו ליגן אויף דער שמירה
 ביי זיין פעל־ביתס דירה,

און אז עמעצער איז נאָר פֿון דעם הויז
געגאנגען אריין אָדער אַרויס,
פֿלעגט ער צו ריטשען און צו קויטשען
אין שווד ניט מענטשן צו סקאליטשען.

אמאָל האָבן זיך האַביוועט גנבים
דאָרט, ערגעץ איבער די בתי-מוֹשֶׁבִים;
עס האָט אָבער נישט לאַנג געווערט,
האָט דאָס מיין באַלדוואַן הערהערט
און האָט אָנגעהויבן פֿון גאַנצן כּוּחַ
צו שרייען און צו בילן זייער הויך,
אז אַלע פֿין דעם גאַנצן הויז
זענען געקומען צו לויפֿן אַרויס;
זיי האָבן אָבער שוין קיינעם געטראָפֿן:
די גנבים זענען זיך הערווייל צעלאָפֿן.

זיי זיין בעל-בית האָט דערזען,
אז עס איז גאָר קיינער נישט געווען,
האָט ער אָנגעהויבן דעם הונט צו יאָגן
און אים צו הרגענען און אים צו שלאָגן:
„וואָס, דו וועסט מיך אַלץ איבערשרעקן
און אויס דעם בעסטן שלאָף אויפֿוועקן,
ווייל עס האָט זיך דיר פֿאַרגליסט
צו בילן פֿאַר נישט און אומזיסט?
איך וועל אָבער אַצינד שוין קליגער זיין
און וועל דיך פֿאַרשליסן אין קאַמער אַריין.
דאָרט וועסטו שוין מוזן ריען,
און וועסט שוין כִּלְעַבְן אַמפּה וויען!“

איטלעכער האָט זיך איצט אזוי פֿיין
צוריקגעלייגט אין זיין פעט אַרײַן.
עס איז שוין געווען רואיק און שטיל,
דער הונט האָט שוין נישט געגעפֿן אַפֿיל.

אַצינד זענען ערשט די גנבים צוריקגעקומען
און האָבן זיך רעכט צו דער מלאַכה גענומען;
זיי זענען געגאנגען כּסדר
אַרײַן אין איטלעכען הדר,
גענומען וואָס זיי האָבן געקענט
און איבערגעלאָזט ליידיקע ווענט.

און ווי עס האָט נאָר אָנגעדויבן צו מאַגן,
הערט מען שוין ווידעראַמאל פּאַלואַנען שלאָגן:
דער בעל־בית האָט אים מיט אַקאַנטשיק געשמוסן
און טאַקע שויד פּאַסעס פֿין אים געריסן,
פֿאַרוואָס ער האָט געשוויגן,
פֿאַרוואָס ער האָט נישט געשריגן.

*

כּילעפֿן, מאַרגן, נישט היינט,
קענטט דאָגאָדזען אַפֿריינד;
מאָך אים נאָך אזוי גיט,
געפֿעלט עס אים אַלין ניט.

ד ע ר ה י ש ר ע ק

פו דער מאַראַפֿקע קומט דער היישרעק צו גיין
און הלשט און פעט מיט אַגרויס געוויין:

„איך בין איצט אין אַגרויסער טױט,
 עס הונגערט מיך טאַקע צום טױט;
 און דו, זע איך, ביזט תמיד זאַט,
 סאַטש עס אױ איצט שוין דאָש-הודש שׁבֿט.
 טאַמער קענסטו מיר אױך אױסלייען,
 איך זאַל האָבן עפעס צו קײען?“...

„גיי דיר, זאַגט די מאַראַפֿקע, געזונטערהײט;
 פֿאַרוואָס האָסטו דיר זומער נישט אָנגעגרייט?
 האָסטו אום זומער טאַג און נאַכט נאָר געזינגען,
 מעגסטו אום ווינטער פֿאַר הונגער צעשפּרינגען

*

גרייט דיר אָן אין די גוטע צײַטן,
 דו זאַלסט האָבן אין דער טױט,
 וועסטו נישט דאַרפֿן צו קומען צו לײַטן
 בעטלען אַ שטיקעלע ברויט.

דאָס פֿערד מיט דעם האָז

אױף דער הױלער ערד
 ליגט אַמאָל אַ פֿערד
 צווישן טאַג און נאַכט
 אזוי אַ ביכל פֿאַרטראַכט.
 נישט ווייט פֿון אים אין גראַז
 שטייט זיך אַ קליינער האָז
 און קוקט זיך אזוי גוט
 וואָס דאָס פֿערד טוט.

דער וויל האָט זיך אים געדאַכט,
ווי ער האָט דאָס פֿערד באַמראַכט,
אז פֿאַר אַ פֿאַר טעג
האָט דאָ אויפֿן געיעג,
איידער עס האָט נאָך געטאַגט,
אים דאָס פֿערד נאָכגעיאָגט.

„אַהאָ! דו ביזט דאָס דער יונג
וואָס האָסט געגעבן אַ שפרונג,
אז מע האָט מיך שוין נישט געטראָפֿן
איך זאל נישט האָבן גיך אַנטלאָפֿן?
איך האָב דיך געזען, דו רוצה,
ווי איך האָב געקוקט אין דער הייך,
ווי דו מיט דיינע פֿיס
ביזט געלאָפֿן ווי אַריו
און האָסט געגעבן אַ האָפֿ
אין אַוואָרף מיט דעם קאַפֿ
ווי איינער פֿין די פֿיינע ייִנגען,
מיך געשווינד נאָר איינצושלינגען.
קום מיט מיר צום לייבן,
ער וועט מיר שוין גלייבן;
פֿאַר אים וויל איך מיך לאָרן,
פֿאַרוואָס ווילסטו מיר שאָרן.
קום, איך האָב גאַרנישט קיין צייט;
דער לייב איז דאָ גאַר נישט ווייט,
פֿאַר אים וויל איך מיך קלאָגן;
נאָר אים וועל איך אַליץ זאָגן.

ווי די מיט דינע קונצן און זאכן
האָסט מיר געוואָלט דעם טויט מאַכן.

„איך דיר דעם טויט מאַכן?
הייבט אָן דאָס פֿערד צו לאַפֿן:
דאָס הייסט זיך אַביסל דערוואַיגן
צו זיךלען מיך אין די אויגן!
קוקטס נאָר אָן דעם עוהת-פנים!
מיט אים זאָל איך גיין צו דינים!
דו פארשווע העזל
מיט דעם קורצן נעזל,
גיי דיר געזונטערדייט
און רעד קיין נאָרישקייט!
דאָס וועסטו נאָך נישט דערלעבן,
איך זאָל מיך מיט דיר אָפגעבן.“

ווי דער האָז האָט האָט דערהערט,
האָט ער זיך בדרפה אומגעקערט
און האָט נישט געמאַכט קיין שדיות
און איז אַנטלאָפֿן צווישן די תּכּיאות*.

אַשטיקל וועגס פֿין דאַנען
איז אָבער דער לייב געשטאַנען
און האָט זיך צוגעהערט די רייד פֿון דעם פֿערד.
„אוי, זאָגט דער לייב, אַהרפה אין אַשאַנד!
אַזוי איז דאָס? אַזוי גייט צו אין מיין לאַנד?!

* = תּכּיאות.

דער שטארקער איבער דעם שלאפן
ווייל דאס שוין גאר האפן צו שאפן?
ניין, דא שווער איך ביי מיין מלכה,
אז איך וועל נישט האפן קיין מנוחה,
בזי איך וועל נישט זען אליין
צעבראפן דעם פערדס געביין!"

און תיכף צו פאלגן דאס שליוות
לויפן די וועלף ווי די ריהות*
און האפן דאס פערד צעביסן
און אויף שטיק-שטיקלעך צעריסן.

※

האפן אמאל צוויי מענטשן צווישן זיך דין-ודברים,
און איינער פון זיי איז רייך און דער אנדערער אָרעם, —
לאז זשע יא דער רייכער נישט האָגן: „ניין,
איך קען אָסור מיט אים נישט גיין;
עס איז פֿאַר מיר כִּלעפֿן גאַרנישט שײַן,
איך זאָל מיט אים צום משפּט שײַן".
וואָרן גאָט הערט פֿון איסלעכֿן דאָס געוויין,
פֿון רייך ביז אָרעם, פֿון גרויס ביז קליין.

די בעלי-עצות

וואָס איז דאָס פֿאַר אַרויך?
עס נעמט מיר גאר אַוועק מיין כּוח!
וואָס שטינקט דאָס דאָ אַזוי אָן אַוויר?
פֿרעגט אמאל אַ פּיגלעלע זיין הֶבֶר.

* == רוחות.

„עס בייסט מיך אויך אין מיין אייגעלע!

ענטפערט דאָס אנדערע פייגעלע:

עס גייט דאָך טאָקע איבער די גאָל!

דאָס זיצט אַזוי דערנעבן אין שטאַל

דער נאָר, דעם פֿירמאַנס זון,

און רייכערט אַלץ נאָר טיטון.

ער האָט טאָקע גאָר קיין שכל ניט

און ווייסט נישט, וואָס עס איז גיט.

ער זאָל קלוג ווערן

און מיין עצה הערן,

וואָלט ער לויבער מיט אונז געזעסן

אין מיט אונז נאָר שעמיען געגעסן.“

„פֿע! רופט זיך אָן דערנעבן אַפֿערד

וואָס ליגט דאָרט אין שטאַל אויף דער ערד:

שעמיען פֿאַרוואָס ער עסט נישט איז ער גערעכט,

וואָרן שעמיען איז טאָקע זייער שלעכט.

עץ מאַכטס גאָר אומזיסט אַזוי אַגעשריי;

בעכער לאָז ער עסן האַבער און היי.“

„ניין, זאָגט דער גיל, אַפֿויגל מיט אַרויט בייכל:

היי און האַבער איז אַפֿאַסקורנע מאַכל;

ווערים, נאָר ווערים וועל איך אים נאַראַיען;

ווערים זאָל ער טאָג אין נאַכט קייען.“

„אַלץ נישט גוט! קוויטשעט זיך אַקעצל

וואָס זיצט דאָרט אויף אַקלעצל:

דאָס איז אַלץ קיין גוטע שפייז:

מיך זאָל ער פֿאַלגן און נאָר עסן מיין.“

הע, הע, הע! הייבט אָן דאָס הויז צו לאַפֿן;
 גייטס, גייטס מיט אייערע פּאַסקודנע זאַפֿן —
 וואַרפֿטס אַלע די מאַכלים אוועק
 און עסטס בעסער מיט מיר אַדר..."

*

אז דו וועסט וועלן
 איטלעכן געפֿעלן
 און דערפֿילן
 איטלעכנס ווילן,
 וועסטו קיינמאָל נישט קומען צו קיין עק,
 און וועסט נאָך צום סוף מוזן עסן אַדר..."

ל ו ט ס ו ו י ב

 ם שטייט ביי אונז אין דער תורה,
 אז די שטעט סדרים און עמורה
 האָט גאָט גאָר איבערגעקערט,
 ווייל זיי זענען געווען זייער נישט ווערמ.
 פֿריער האָט ער אָבער צו וויסן געטון
 צו לומ, אַבֿרהם אַבינוס ברודערנוזן,
 אז ער זאָל זיך נישט ווימען קיין מינוט,
 ער זאָל נישט חס זיין אויף זיין האָב און גוט,
 אויף זיין פֿאַרמעגן און זיין הויז,
 נאָר זאָל אַנטלויפֿן פֿון שטאַט אַרויס.
 און גאָט האָט געשווינד און געך *
 געלאָזט רעגענען שוועבל און פעך

= גיד.

אויף די שטעט מדום און עמורה;
עס איז געווען צו קוקן א מורא.

דערקויגן האָט אימלעכע אשה
שוין פֿין לאַנג נאָך אַירישה *
נאָך פֿין אונזער מאַמע הווה,
אז זי מוז זיין טשעקאָווע.
אזוי האָט לויט ווייב נישט געקענט רוען,
פֿיז זי האָט נאָך געמוזט טוען
כאַטש נאָך איין קוק
אויף די שטעט צוריק.

און ווי זי האָט נאָר אַ קוק געגעבן,
האָט זי פֿאַר אַויפֿגעהערט צו לעבן.
און עס שטייט אין דער הייליקער תורה געשריבן,
אז אויס איר איז אַ שטיק זאַלץ איבערגעבליבן.

*

דער זשעק מיד צו און קוק נישט צוריק,
אז די ווערט ניצול פֿון אַן אומגליק.

ד י מ א ל פ ע

ווי מיר כאַטש איינע צווישן די היות,
איך זאַל נישט נאָכמאַכן אירע העוויות!
אזוי טוט זיך אַמאלפעלע פֿאַרימען
פֿאַר אַ מיסק וואָס איז צו איר געקומען.

* = ירושה.

דאָס פֿיקסל ענטפערט תיבה צוריק:
 „זאָג נאָר, דו פארשווע מארשעליק:
 וועמען וועט אָבער דאָס איינפאלן אַגאַנץ יאָר,
 ער זאָל דיר וועלן נאָכמאַכן אויף אַ האַרד?“

*

דאָס משל מעג כִּלעבן אָן אַ נמשל בלייבן;
 אימלעכער ווייסט עס אליין. צוצושרייבן...

ד ע ר פ ע ר

אין אַוועג זייער אַשלעכטן,
 אין אַוואַלד זייער אַגעדעכטן,
 עס האָט געקאָסן און גערעגנט,
 האָט מיך אַמאָל אַבער פאַגעגנט.
 עס איז אויף מיר געפֿאלן אַגרויסער שרעק.
 „נאָ, זאָג איך, אַצינד איז שוין מיין עק“.
 איך האָב פֿאַר מיר דעם טויט געווען.
 אין צו אַנטלויפֿן איז איממעגלעך געווען;
 איך האָב געקלערט אַדער און אַהין
 און האָב נישט געוואוסט וואָס צו טון.

דערקויגן קען מען גיכער אָן עצה געפֿינען,
 אז מען איז אין דער נויט שוין אַזוי דרינגען;
 און וואָס מער עס גייט אום דעם מענטשם לעבן,
 קען ער זיך ערשט גיכער אָן עצה געבן.

אזוי איז מיר אויך אָן עצה איינגעפֿאלן אין דער נויט,
 איך זאָל מיך מאַכן גלייך איך העט געווען טויט.

אין איך ווארף מיך דאָ געשווינד אייף דער ערד
אין האָב מיך מיט דעם פנים איבערגעקערט.
אין בין ווי טויט געלעגן
אין דעם גרויסן גאָס־דעגן.

דער פער קומט דאָ צו גיין
אין בלייבט פֿאַר מיר שטיין,
און גיט אלעמאַל אַ שמעק,
אין גיט מיר ווידער אלעק,
און גייט ווידער אַזעק פֿין ווייטן
און באַקוקט מיך פֿון אלע זייטן.
דערנאָך קומט ער ווידער צו גיין —
איך ליג אָבער שטיל גאַר ווי אַ שטיין.
ער גיט ווידער אַ מרוק
און דעם פֿייערדיקן קוק;
און ווי ער זעט, איך גיב מיך נישט אַריר,
דויבט ער זיך אייף און גייט אַזעק פֿון מיר.

איך בין נאָך פֿאַר מורא געלעגן דאָ
מער ווי אַ גומע האַלבע שעה;
דערנאָך האָב איך מיך אויפֿגעהויבן
און האָב געדאַנקט דעם דאָרט אויבן.

*

אז דו זעסט מיט דיין שכל איין,
אז דו קענסט דיין שונא נישט גובֿר זיין,
גיב אים נאָך וואָס ער וויל,
אין זיין דו דיר גאַר שטיל.

לאז ער מיינען, אז די ביזט שוין טויט,
וואָרן איך זאָג דיר, אז אין אַ נױט
זאלסטו נאָר די עצה הערן,
וועסטו אונדאָ ניצול ווערן.

דעם לייבס משפּט

אַרױט אונטן אויף די וויסטע פֿעלדער
זענען די הױז געקומען פֿון די וועלדער.
אימלעכער מיט זיין קלאָג און זיין באַגער
פֿאַר דעם לייב און פֿאַר זיין יזען, דעם פֿער.

די קן נעבעך קומט צום ערשטן אין קלאָגט,
אז נעכטן פֿרי, איידער עס האָט געטאַגט,
איז אַ גולן, זי ווייסט נישט ווער, געקומען
און האָט איר נעבעך איר קעלבל גענימען.

דער לייב קוקט זיך אים און וויל דאָ הערן,
אויב עמיצער ווייסט נישט דערפֿון.

„איך, זאָגט דער וואָלף, קען הייליק שווערן,
אז איך האָב דאָס נישט געטון;

מע קען דאָס איצט אויף מיר נישט זאָגן,
וואָרן איך בין שלאָפֿ אויף מיין מאַגן.“

„שווייג! שרייט דער לייב: דאָס איז מיין סימן,
אז די, נאָר דו האָסט דאָס קעלבל גענימען;

וואָרן איך זע, אז דיין געוויסן

לאָזט דיר, גולן, אליין נישט רוען;

דו האָסט דאָס קעלבל צעריסן —

דיר זאל דער פֿער דאָס אייגענע טוען!“

און אין דעם וואָלפֿס בױך האָט מען נאָך האַלב
געפֿונען פֿון דעם אייגענעם צערויסענעם קאַלב.

*

פֿאַרענטפֿערט דו דױך פֿרײַד,
איידער מען פֿאַקלאָגט זײך אויף דיר,
קען אױטלעכער שוין מיט זײן שכל אָנווען,
אַז מע האָט דײך נישט אומזיסט הױשר געווען.

דעם לײבס טױט

ײ די חיות איז אמאָל געווען אַ קרבֿן,
דער לײב דער שטאַרקער איז געשטאַרבֿן.
עס זענען געקומען יונג און אלט,
אלע חיות פֿין דעם גאַנצן וואָלד;
איינע איז געקומען אים צו פֿאַקלאָגן,
איינע אים אַשכּוּחַ נאַכצוואַגן;
די הערשן און די בערן
האָבן זײך פֿאַגאַסן מיט טרערן;
די הינט האָבן געהויקעט,
די קעץ האָבן געמזיקעט;
די וועלף האָבן גערויטשעט
און די מאַלפֿעס האָבן געקוויטשעט.
אַפֿילו דער קלײנער האָז
האָט אַרפֿאַגעלאָזט די נאָז,
און דער העלפֿאַנג האָט אַצינד
געוויינט ווי אַ פֿויטשעלע קינד.
האָט שױנע פֿאַרשארטע פֿערד
האָט זײך געוואָרפֿן אָן דער ערד

אויף דעם פויך און אויף דעם רוקן —
קרין, עס איז געווען ארהמנות צוצוקוקן.

נאך דאס אייזל, דער גרויסער נאך,
האט גארנישט געהאט קיין צער.
ער איז געשטאנען אין האט צוגעזען,
אין האט זיך נאך משמח געווען.
עס האט אים נאך דאס איינע פארדראסן:
וואס דא ווערט אזוי פיל טרערן פארגאסן.

א פוקס, א חכם פון אלטע צייטן,
קוקט זיך אזוי אויף אלע זייטן
און זעט, אז דארט דריבער נישט ווייט
שטייט דאס אייזל גאר ווי אלייט.
ער גייט צו אים גאנץ שמיל צו
אין זאגט אים: „הערסטו, דו!
פילעבן, נעם דיר אראה
דא פון אימלעכער היה.
פון גרויס ביז קליין:
וואס פאר אגעוויין,
וואס פאר א זאמער, וואס פאר א קלאג,
היינט אזוי אגאנצע לעכע טאג;
נאך דו גאר אליין
מוסט דיר אזוי שטיין

און האסט, ווי איך זע, נאך אנקמה,
וואס אונזער לייב ליגט אן אנשמה;
איז ער דען נישט געווען גאנץ קלוג?
איז ער דען נישט געווען אגבור גענוג?

אימלעכער האָט פֿון אים עפעס געלערנט,
און האָט פֿאַרט נישט אַ פֿליג דערצערנט;
מולא, פֿאַרוואָס ביזטו אזוי אין צאָרן?
זינט ווען ביזטו אים אזוי אַ שונא געוואָרן?

דאָס אייזל שטעלט אויף זיין אייער
און עפֿנט דאָס מויל ווי אַ טויער
און הייבט אָן מיט פֿייער צו שימן
און צום פֿוקס מיט כּעס צו שמייסן:
„פֿלעבן, עס איז דאָך נאָר אַגעלעכטער,
וואָס עץ מאַכטס דאָ אזוי אַוועק;
איז דען פֿאַרהאַנדן נאָך אזוי אַ שלעכטער,
ווי דער לייב דאָ איז געווען?
האָט ער דען נישט מיך אַלטן
חמיד פֿאַר אַ נאַר געהאַלטן?
פֿלעגט ער דען נישט צו לאַפֿן
אין הויז אויס מיר צו מאַכן,
אז איך פֿלעג ביי זיין לעבן
אום אַגוט עצהלע צו געבן?
אַצינד, ווער איז געבליבן דער נאַר:
צי דער קנעכט, צי דער האַר?
אַט לוגט ער מיט זיין גבורה,
מיט זיין חכמה און שיינער צורה;
ני, לאָז דו אַצינד געבן אַ הייב
דער וואוילער יונג, דער שטאַרקער לייב!
ניין, פֿע, נישטאַ קיינער אין דער היים, —
אַט ליגט ער זיך דאָ ווי אַ שטיק ליים“.

און ווי דאָס אייזל האָט אזוי גערעדט
 און אויס דעם לייב אלץ אזוי געשפעט,
 גיט אים דער פֿקם פֿלוצלינג אַכאַפּ
 און איבער דער פֿלייצע אַקלאַפּ,
 און גיט דאָ דעם גרויסן געשריי:
 „קיק נאָר דאָרט, אזוי וויי, אזוי וויי!
 דאָרט אַהין, דאָרט אויפן:
 דער לייב האָט זיך אויפגערויפן!
 אַט שטייט ער נעבן דעם בער,
 כֿלעבן, אַט גייט ער שוין אַהער!“

אין אזוי געשווינד
 ווי ביי אַווינט
 עס פֿאַלט אַראָפּ פֿון אַ בוים אַניס*
 איז דאָס אייזל געפֿאַלן ווי גרויס עס איז.
 עס האָט אויסגעשטשירעט די ציין
 און איז פֿאַר מורא געלעגן ווי אַ שטיין
 אויף אַלע פֿיר אויסגעשמרעקט
 און האָט די נשמה אויסגעקרקט.

דערווייל האָט מען אַגעשריפֿטס געפינען
 צוקאַפּנס ביי אונזער לייבן.
 וואָס עס איז געווען געשריבן דרינען
 מעגט עץ מיר כֿלעבן גלייבן.
 נאָר איך קען מיך נישט דערמאָנען
 אלץ, וואָס דאָרט איז געשטאַנען;

וואָרן ווי דער לייב האָט זיך אויבגעשטרעקט,
האַבן זיך זייער אַסך ווערטער אָפגעמערקט;
עין וועט מיר אָבער שענקען
וואָס איך קען נישט געדענקען;
נאָר דאָס געדענק איך גוט, אַז אין עטלעכע ערטער
זענען געשטאַנען געשריבן די דאָזיקע ווערטער:

ווי בעסער אין די אויגן
קען עס אינז גאַרנישט טויגן
צו זאָגן דעם נאָר אין פנים,
אַז ער קער צו די נאַראַנים.
ער מוז אינז אַשונא ווערן,
וואָרן ער קען דאָס נישט הערן.
ער מיינט, מע איז אים שלעכט,
ווייל מע גיט אים נישט גערעכט.
נאָר העמאַלט פֿרייט זיך דער שוטה,
אַז דער הכּס ליגט שוין צווישן די טייטע;
וואָס האָט ער דען צו וויינען?
ער וויל זיך בעסער מיינען:
אַט וועט ער ערשט לעבן קענען,
איצט וועט ער דאָס די וועלט ברענען;
איטלעכען שטעקט ער אַרויס די צונג,
ער מיינט, ער איז שוין דער וואוילער יונג,
אין אַז מען זאָגט אים, ער זאָל שווייגן,
ווייזט ער דאָך טויזנט פֿייגן.
דער קלוגער מוז אָבער וויסן,
ווי ער זאָל מיט אים שמייסן,
אין קריגט ער אים נאָר אויף אַהאַר,
ריכט ער זיך שוין אויס אַשוואַרץ יאָר.

ד י א ס י פ ה

אך דעם לייבס דעם גבורס מויט
 זענען די היות געפליבן אין אנויט;
 זיי זענען געפליבן אן אפירער,
 אימלעכער האט געוואלט ווערן רעגירער.
 ווי די היות האבן דאס געווען,
 האבן זיי זיך אלע מישב געווען
 אין האבן זיך אלע צונאנדגענומען
 און זענען אויף איין ארט צונאנדגעקומען
 און האבן אנגעהויבן נאכצוקלעבן,
 ווער פון זיי עס זאל רעגירער ווערן.

דער ערשטער איז געווען דער טיגער
 וואס איז געקומען צו שוועבן.
 „ניין, זאגן די היות, ער איז א קריגער;
 אונז וויל מער רואיק לעבן“.

דער עלטסטער פון די בערן
 האט געוואלט רעגירער ווערן:
 „דער מענצער, האבן די היות געשריגן,
 האט פלוצלינג אויך גאר חשק געקריגן
 אויף דער עלטער צו ווערן א רעגירער?
 ניין, ניין, לאז ער גיין מאנצן פרידער!“

דער הערש איז געקומען דערהיצט,
 מיט זיינע הערנער פארשפיצט,
 און זאגט מיט גרויסן הן:
 „ווער איז ווי איך אזוי שייך?“

מיך זאלט עין צוהערן:
איך וועל רעגירער ווערן!

„וואָס טויגן אונז דינע שיינע הענויות:
ענטפֿערן מיטאַמאָל אלע היות:
שיינקייט אַלזײַן איז גאַרנישט גענוג,
אַז מען איז נישט דערצו גאַנגן קלוג!“

דער פֿיקס, דער פֿרוץ, האָט זיך נישט וויסן געמאַכט,
וואָרן ער האָט זיך ביי זיך אזוי געטראַכט:
„איטלעכץ ווער עס וועט נאָר רעגירן
וועל איך דאָך ביי דער נאָז אַרומפֿירן;
ליבער וועל איך מיר גאָר דיצן שטיל,
לאָז זיין אַרעגירער, ווער עס וויל.“

דעם אייזל, דעם שוטה, דעם גרויסן נאָר,
האָט זיך אויך געגלוסט צו ווערן אַהאַר.
„נו, זאָגט ער, לאַמיר נאָר קלערן,
פֿאַרוואָס זאָל איך נישט רעגירער ווערן?
וואָס פֿרעגט עין דאָ פֿאַר אַשאלה,
איך האָב דאָך פֿון אלע די גרעסטע מעלה;
איך בין דאָך דאָס אַמיוחס פֿין אלטע צייטן,
די גרעסטע לייט פֿלעגן אויף אייזלען צו רייטן.
אויף מיין עלטער-עלטער-זיידע
איז אַברדם געריטן צו דער עקרה,
און דאָס וואָס פֿלעם איז דרויף געריטן
איז געווען מיין פֿעטערס לייבלעכער מדהותן*“

* = מחותן.

און דאָס ווייס איך איך גאַנץ קלאָר,
אז דאָס אייזל פֿון ר' פּנחס בן יאיר
(איך האָב עס תמיד פֿון מיין פּאָטער געהערט),
אז דער צדוק האָט זיך מיט אונז אָנגעקערט.

מיט דעם אייזל, דעם גהסן דעם אלטן,
האָבן זיינע קרובים די פֿערד געהאלטן
און האָבן אים געזאָגט אלע עדות,
אז זיי האָבן געהערט פֿון זיינע זיידעס.

איצט איז דער פֿיקס שוין ביז געוואָרן
און זאָגט צום אייזל מיט גרויסן צאָרן:
„גיי דו צו אלע ריחות“

מיט דיין פּאַרשווע יחוס!

הערסטו, דו גרויסער שוטה, דו עוות-פנים!
איף אייזלען זענען טאָקע געריטן צדיקים, רבנים,
אַבער עין אייזלען פלייבטס תמיד נאַראַנים,
אזוי ווי די אַבֿות, אזוי די בָּנים.

היות! מיין דעה וועט איך אלע געפֿעלן:

איך ווייס, עין וועט אַזדאי אזוי וועלן;

וואָס קלערט עין אהער, וואָס קלערט עין אַהין, —
רעגירער זאָל ווערן אונזער רעגירערס אַזוי**!

„יא, יא“ האָבן אלע היות געשריגן;

נאָר דאָס אייזל האָט שטילגעשוויגן.

*

פֿרעגטס נאָר נאָך ביי איטלעכען ראש-התקלה,
אז אזוי אַזאס'דיג מרעפט זיך אלעמאַל.

* = רוחות. ** = וין.

ד ר ר ר ז י ין

אין יארן אלט און אין גיטער רייד,
צעטיילט צווישן דריי קינדער גלייך,
אן ערלעכער מאן, אן אלטער בעל-בית,
זיינע צונאגדעפראצעוועטע נחלאות.

„א פֿינגערל, זאָגט ער, האָב איך נאָך אין מיין פֿארמעגן,
דאָס באַהאַלט איך אָבער טאָר פֿון דעם וונד וועגן,
וועלכער פֿון מיינע דריי זין
וועט די גרעסטע מצווה טוין.“

און דעם פֿאָטערס צוזאָג צו דערלאַנגען,
זעט מען די דריי קינדער זיך צעגייין.
דריי חדשים זענען שוין אוועקגעגאַנגען,
זעט דער פֿאָטער די קינדער פֿאַר זיך שטיין.

דער עלטסטער זאָגט פֿרייד:
„עכ וועט זיין אוואָך פֿיר,
איז מיין הברם גאַנצער פֿארמעגן
ביי מיר אין מיין קפֿערטל געלעגן;
ער האָט גאַרנישט געהאַט אויף מיר,
קיין שום וועקסל, קיין שום פֿאַפֿיר,
און איך זאָל אזוי געזונט זיין און לעבן,
ווי איך האָב אים אַלין ערלעך אָפֿגעגעבן!“

„דו האַסט, זאָגט דער אלטער, מיין ליבער זון
געטון, וואָס איטלעכער איז מהויב צו טוין.“
„איך, הייבט אָן דער מוטלערער צו זאָגן,
פֿאַר מיר דאָ אַנומלֶט אויפֿן וואָגן.“

פאלט פלוצלינג אין טייך אריין אקלנד.
 איך לויף אבער היבף אהין געשווינד,
 ווי א פויגל בין איך טאקע געפלויגן
 און האב עם לעבעדיק ארויסגעצויגן;
 איך האב עם אין דאָרף אריינגעטראָגן —
 דאָס גאנצע דאָרף קען מיר עדות-וואָגן.

„פאַר דעם, האָט דער פאָטער צו ענטפֿערן אַנגעהויבן,
 קומט דיך, מיין זון, נאָך נישט אזוי שטאַרק צו לויבן.
 ווער פֿין אונז עם טוט נישט אזוי,
 דער מוז זיך שעמען, איי, איי, איי!
 אמת, דיין מעשה איז שוין און גאנץ גיט,
 אבער נאָך אלץ קיין מצווה ניט“.

דער יינגסטער זאָגט: „ביי זיינע שאַף
 איז מיין שונא אַנגעפֿאלן אַ שלאָף
 דאָרט ביי דעם גרויסן טיפֿן טייך וואָס איז אין מאָל;
 צווישן אים און דעם טויט איז שוין געווען גאנץ שטאַל;
 ביי דעם ערשטן ריר העט ער אַראָפֿגעזונקען;
 ביי דעם קלענסטן רוק העט ער געווען דערטרונקען.
 איך אָבער האָב אים מציל געווען און אויפֿגעוועקט“...
 איצט האָט דער אלטער ביידע הענט אויסגעשטרעקט:
 „נאָ! דאָס פֿינגערל איז היין, מיין ליבער זון!
 וואויל דעם, וואָס קען זיין שונא אויך גוטס טון“.

ד א ט א י

ע ווי מענטשן האָבן זיך געקריגט איבער אַן איי
 און האָבן דערביי געמאַלט אַ גאנצן גרויס געשריי.

איינער האָט געזאָגט, עס זאָל זיין רוי;
דער אַנדערער: מע זאָל עס קאָפּן.
דער סוף איז געווען—אוי, אוי, אוי! —
זיי האָבן דאָס איי צעבראָפּן.

*

אָזוי איז אַ קריגעריי,
אָזוי איז אַ גרויס געשריי
צווישן אַ טאַטן מיט אַ מאַמען,
ווי זיי שפּאַרן זיך צוזאַמען:
„וואָס וועלן מיר מאַפּן אַ צינד
אויס אונזער איינציקן קינד?“

דער טאַטע זאָגט אַ רֵב, די מאַמע—אַ מגיד;
דער טאַטע זאָגט אַ חסיד, די מאַמע—אַ מתנגד;
דער טאַטע—אַ סוחר,
די מאַמע—אַ בעל־מלאָכה;
דער טאַטע—אַ סופֿר,
די מאַמע—אַ בעל־הלכה;
דער טאַטע—אַ דייטש,
די מאַמע—אַ טייערן ייד;
דער טאַטע—די בייטש,
די מאַמע—אַ גאָלדשמיד;
דער טאַטע—אַ שטעלער,
די מאַמע—אַ גארבער;
דער טאַטע—אַ בלעכער,
די מאַמע—אַ פֿאַרבער.

ני, לאַמִּיך שוין אַמאָל הערן,
לאַמִּיך שוין אַמאָל געוואויר ווערן,

איר ברענגט דאך מיר אריין אין צאָרן,
 איך בין דאך שוין פֿילעפּן גאָר פֿאַרמישט!
 זאָגסט מיר שוין, וואָס איז אויס דעם קונד געוואָרן?
 עס איז אויס אים געוואָרן טאַקע — אַ נישט!

דער וואָלף מיטן ציקעלע

פ אַ באַרג רינט אַמאָל אַראָפּ אַרויסקעלע.
 אויפן האָט געטרונקען אַ וואָלף און אונטן אַ ציקעלע:
 און דער וואָלף האָט זיך אויסגעוואַלט זאָבן,
 דעם ציקעלע דוקא אַנאַפּאַשטיט צו מאַכן.

„צעקליצע מיר נישט דעם טרונק!“ שרייט פֿון דער הייך
 אַראָפּ צום ציקעלע דער בייזער וואָלף, דער רוצח.

דאָס ציקעלע ענג פֿערט נעבעך מיט גרויס דערשרעק:
 „דו רעדסט דאך עפעס גאָר פּאַפּערעק...
 עפעס ווילסטו מיך גאָר באַלאַמיצען...
 ווי קען מען פֿון אונטן אַרויף צעקליצען?...”

דער וואָלף גיט זיך דאָ צום ציקעלע אַ יאָג:
 „פֿאַרוואָס האָסטו מיך געשאַלטן פֿאַר אַכט טאָג?”

דאָס ציקעלע נעבעך שרייט זייער: „געוואַלט!
 איך בין נאָך גאָר קיין אַכט טאָג נישט אַלט!”

„האַסטו מיך נישט געשאַלטן, — זאָגט דער ב אַ י
 נו, האָט מיך דאָס געמוזט שעלטן דיין מאַמע!“
 און געשווינד האָט ער צעריסן דאָס ציקעלע,
 עס איז נישט געבליבן דערפֿון אַ שטיקעלע.

*

דו קענסט קיין פארענטפער געפינען
פאר אמענטש וואס איז שלעכט;
ער וועט תמיד אנאפאשמש אויכוניען,
ער זאל קייגן דיר זיין גערעכט.

דער פוקם מיט דעם אדלער

מיט אלע זיינע קינדער,
שיין אימלעכעם באזינדער,
אויף אפעלד צווישן די זאגען
איז זיך א פוקם אמאל געזאגען.
דערווייל איז זיך אן אדלער צוגעפלוזן
און האט אוועקגעכאפט פאר זיינע אויגן
דאס פיקסל דאס קלענסטע,
פון אלע דאס שענסטע.

דער פוקם ליפט נאך און שרייט,
ער העט גערן זיין קינד באפרייט
פון דעם אדלער, זיין פיינד.
אט שריי מארגן, שריי היינט,
עס העלפט נישט קיין בעטן, קיין זאגן;
דער אדלער האט עס ארויפגעטראגן
אין זיין נעסט אריין, אויף א הויכן בוים,
ווי דער העכסטער טורעם אין רוים,
זיינע קינדער זאלן עס צערייסן
צווישן זיך אויף אגוט אנפייסן.

דער פֿוקם נעבעך בעט, יאָמערט אין לאַרעמט,
עס האָט ביים האַרץ געריסן;
ניין, דער אַדלער האָט זיך נישט דערבארעמט
און מאַכט זיך גאַרנישט וויסן.

„אז איך קען מיר יאָ קיין עצה געבן,
אז דערראַטעווען מיין קינדס לעבן,
זאָגט דער פֿוקם מיט אַגרויס געוויין,
לאַז זשע עס כאַטש נישט שטארבן אליין,
נאָר מיט דינע קינדער אינאיינעם,
און לאַזן נישט פֿלייבן קיין קינדער קיינעם.“

אין גיך איז ער געלאָפֿן און געקומען
און האָט ערגעץ, איך ווייס נישט וואו, גענומען
אַגלאָווינע מיט פֿייער און שטרוי אַ פינט:
„גיסטו מיר אָפֿ, שרייט ער, תיכף מיין קינד?
וואָרן איך צינד דעם פֿויס מיט דיין נעסט אונטער,
איר זאָלט אלע פֿאַרברענט ווערן אויף צונטער.“

„וואַרט, וואַרט!“ שרייט דער אַדלער אַראָפֿ:
מינע קינדער זענען פֿיי מיר איך טייער!
נאָ, נאָ, דאָ האַסטו דאָס פֿ קהל אָפֿ,
אַבי פֿאַרלעשו נאָר געשווינד דאָס פֿייער.“

און ער האָט דאָס פֿ קהל אָפֿגעגעבן,
און עס איז געפֿלובן ביים לעבן.

*

הכמה און שכל אין דער נויט
איז אפילו מציל מן דעם מויט.

ד י ש מ א ט ע ס

מיט אסתורה זייער שמארק באפאקט
 גייט זיך אמאל אויף דעם גרויסן טראקט
 א וואָגן, מיט פֿור פֿערד איינגעשפּאַנט,
 און דער פֿורמאן, די בייטש אין דער האַנט.

נאָר עין סוחרים וואָס וועט דאָס ליינען,
 עין זאָלט נישט טראַכטן, זאָלט נישט מיינען,
 דאָס איז עפעס פֿאַר אייך אסתורה.
 ניין, ניין, האָטס נאָר נישט קיין מורא,
 עס איז קיין זיידנציג, נישט קיין טיך,
 עס איז קיין הענטשקעלעך, קיין שיך,
 נישט קיין אמלאַס, נישט קיין מאַרסעלין,
 נישט קיין פּערקאָליק, נישט קיין מושלין,
 אויך קיין ראָזינקע, אויך קיין מאַנדל,
 נישט קיין קאווע, קיין צוקער-קאַנדל,
 אויך נישט קיין סויבל, נישט קיין בערן,
 נישט קיין מעסערלעך, נישט קיין יערן,
 „וואָס דען, הער איך דאָרט איינעם פֿרעגן,
 פֿורט מען דאָס דאָרט אויף אזוי אַ פֿורד?“
 שמאַטעם פֿירט מען, פון שרייבערס וועגן,
 שמאַטעס, זיי זאָלן האָבן פּאַפּיר. —

אזוי טרייבט אָן שטיל די ברוקע מיט פֿערד
 דער בעל-עגלה אויף דעם גרויסן טראַקט;
 מע האָט קיין שום שאַרעך נישט געהערט,
 אפֿילו די בייטש האָט נישט געקנאַקט.

אין מיט גרויס דערשרעק און בהלה
הערט פלוצלינג אונזער בעל-עגלה.
פֿין דער בריקע אַ שרעקלעך געשריי;
די שמאַמעס שרייען: אוי וויי! אוי וויי!
משעקאָוע צו הערן וואָרט פֿאַר וואָרט
וואָס די שמאַמעס שרייען אין קלאַנג,
פֿאַרט דער פֿורמאַן ניט אַוועק פֿון אָרט
אין האַרעכט וואָס איטלעכע וועט זאָגן.

דאָס געפילדער אין געוויינעריי
איז אָבער געוואָרן מיין און מיין,
אז דער פֿורמאַן האָט פֿאַר גרויס געשריי
מיין איינציק וואָרט נישט געקענט פֿאַרשטיין.
איצט גייט ער זיך אַהין צו דער פֿיר
און זאָגט: „דייטס נאָר אַ ביסעלע שטיל;
זאָגטס נאָר איטלעכער פֿאַזונדער מיר
וואָס ער לאַרעמט אַזוי, וואָס ער וויל“.

„וואָס זאָל'מיר נישט וויינען, נישט קלאַנג,
הייבט אָן אַן אַלטע שמאַמע צו זאָגן:
הער צו אין שטעל אויף מויל און אויף
איך קום אַרויס פֿון אַווייטן לאַנד,
פֿון מאַנשעסמער בין איך געבוירן,
אַ גרויסע שמאַט אין טיף ענגעלאַנד;
פֿון דאָרט האָט מיך אַסוהר גענומען
און איז מיט מיר אַהער געשוואַמען,
און דאָ האָט מיך געקניפֿט אויף אַיריה
אַ פֿשרער, טייערער, גוטער ייד“.

וואָס עס פֿלעגן פֿון לאַנגע יאָרן
אסך מענטשן צו אים צו פֿאַרן
מיט זייער פֿקשה אין באַגער
און אים צו דערלאַנגען אַ קוויטל;
און איך בין דאָס געווען ביז אַהער
דאָס ווערעכל פֿון זיין שמריימהיטל.

„וואָס גלייכסמו דינע צו מיינע לייד?
פֿאַלט אַ שמאַטע אַרײַן אין די רייד:
מיינע לייד זענען מער פֿון אַלע
וואָס ליגן מיט מיר אין דער קופּע;
איך בין דאָך געווען בײַ אַ פֿלה
אַ זיידן קלייד אונטער דער הופּה,
מיך האָט מען פֿאַטאַנצט און פֿאַונגען,
מיך האָט מען פֿאַשפּילט און פֿאַקלונגען.“

„ווי קענסטו דײַך פֿאַרגלייבן צו מיר!
שרײַט פֿון הינטן אַ שמאַטע אַפּיר:
דו מאַכסט מיר אויך גאָר צו פֿיל וועזן
און פֿאַרימסט דײַך אויך עפעס זייער;
ווייסטו דען, ווער איך בין געוועזן?
איך בין געווען דער רביציגס שלייער.“

„אַ וואָ: שמײכלט זײַך אַ שטיק וועסטל
מיט אַ צערויסענעם הויז ביינאַנד:
און אז מען איז יאָ שוין אַנעסטל,
איז מען אַליין נאָך נישט קיין עלעגאַנט.“

„פֿינסטער, שרײַט איינע, איז מיר און שוואַרץ;
אוי וויי! אַלאַך איז מיר אין מיין האַרץ.“

צעריסן איז נעפעך מיין געמיט!
 איך בין דאך יא פון איידל געבליט,
 איך בין דאך יא געווען עפעס גיטס,
 איך בין געווען א בארוואנדער שפּוין;
 מיך האט מען דאס מיט פערל געצירט
 און מיט גילדענע קייטן געשנירט,
 איך האב דאך טאקע מידלעך באשיינט,
 איך האב דאך טאקע וויבלעך באהנט".

„איך בין געווען, שרייט ווידער איינע,
 א קינצלעכע פירדאנג, א שיינע".
 „איך א ליילעך אויף דעם התנם בעט".
 „איך דער גפאטעס קאפנציל".
 „איך בין געווען א טייסערועט".
 „און איך גאר דעם מגידם נאזטיכל".

„וואס האט עין איך דאן אצינה דערמאנט?
 שרייט דארט א שמאמע געבן דער וואנט:
 אייערע רייד טויגן אויף כפרות,
 דערציילטם בעסער איצטיקע צרות.
 איך בין קיינעם מקנא לעת-עתה,
 נאך די פרומע הייליקע שמאמע.
 זי איז זיך גאר תמוה פריי פון דיר,
 זי זעמט קיינמאל נישט אויף דיין פיר.
 תיכף ביי איר ערשטן ארויספאר
 איז זי א דופה עטלעכע יאר,
 דערנאך, אז זי קומט פון די כותות,
 ווערט גאר אויס איר א שייין פרוכת;

דאָ גייט עס איה גאָר ווי צום בעסטן,
וואָרן מען באַלייגט זי מיט טרעסטן,
אימלעכער ייד באַזונדער, איש באיש,
גייט צו און גיט דעם גאנץ גרויסן קיש*;
ווערט זי ווידער צעריסן אַצינד,
לויפֿט מען און מאַכט אויס איר גאנץ געשויד,
אַמענטעלע צו ספֿרי-תּוּרוֹת,
און דערנאָך גאָר אַ שייַן כּפֿוּרֶת,
און צום סוף, אײַך מײַן שױן גאָר צולעצט,
אז זי ווערט צעריסן און סאַרפעצט,
מע מײַגט זי קען שױן גאַרנישט ניצן,
הייבט ערשט אָן אײַד זיך צו פּיצן,
לײַגט אַלאַטע איבער אַלאַטע
און מאַכט אויס דער הייליקער שמאַטע
אַקײַנצאלעך שױן יום-כּײַפּוּר-הײַטל;
אַצינד דײַנט זי גלײַך מיט דעם קײַטל,
פּײַז מע לײַגט מיט געװײן און געשרײַ
אין דער ערה אַרײַן זײ אַלע דרײַ.
צו וואָס זענימור אונז אָבער געקומען?
זײַט דו האָסט דײַך צו אײַנו גענומען
אונז מיטאַמאַל צו מאַכֿן דעם עק,
כּײַרכמו אונז דאָרט ערגעץ אַװעק
איבער בערגער און איבער טאָלן,
אונז צו קאַכֿן, אונז צו מאַלן,
אונז צו דאַקן און צו רײַפֿן,
עס זאָל פֿון אונז נישט פּלײַפֿן, —

* = קיש.

און פֿרעגסט דיר נאָך אַזוי מיט הן:
וואָס איז דאָס דאָ פֿאַר אַגעוויין?

„איך, זאָגט דער פֿרמאַן, העט שוין גערן,
אַז עץ זאָלט שוין אַמאָל אויפֿהערן
צו שרייען און וויינען דאָ און דאָרט;
לאַזטס מיך כאַטש אויך שוין ריידן אַוואָרט!
איך האָב בײַ אַהער שטיל געשוויגן,
נאָר עץ האָט אַלע הייך געשריגן;
שווייגט זשע עץ איצט שוין אַביסל שטיל,
לאַזטס מיך אויך שוין זאָגן וואָס איך וויל.
וואָס עץ זיינט געווען ביזאַהער,
ווייסט עץ דאָך אליין, זענט עץ נישט מער,
וואָרן עץ זענט דאָך זייער צעריסן,
צעשטיקלט, צעפיצלט, צעביסן,
געלעכערט, פֿאַרפּוילט און צעקראַכט,
צעשיט, צעהאַגלט און צעשטאַכט.
אַדרבא, זאָגט, וואָס האָט עץ דערפֿין,
וואָס עץ האָט אַלץ נאָר יחוס אין זין?
וואָס טויג אייך דער פֿיינע-בֿריה,
צו וועלכער זאָך איז ער אייך ניצלעך?
וואָס טויג די זיידענע מאַטעריע,
אַז זי איז צעפֿליקט אויף פּייַן-פיצלעך?
גלייבטס מיר, העט עץ אין מינע אויגן
כאַטש נאָך צו עפעס געקענט טויגן,
העט עץ נישט געדאַרפֿט צו זיין בײַ מיר
און נישט צו ליגן דאָ אויף דער פֿיר.

איצט באדארפֿט עין נאָר דאָס צו קלערן,
וואָס עס זאָל אַצינד אויס אייך ווערן;
ענקער קלערן איז אָבער אומזיסט,
וואָרן ווער הייבט אויף שמאַטעס פֿון מיסט?
איבער דאָס פֿאַרלאָזטס אייך נאָר אויף מיר,
זייטס נאָר געדולדיק אַקורצע צייט,
איך וועל אויס אייך מאַכן שוין פֿאַפּיר,
און אויס אייך שמאַטעס וועט ווערן לייט.
אויס דיר, צעריסן גראָב שטיקל זאָק,
וואָס ביזט פֿון אַלע שמאַטעס דער בראַק,
וועט זייער נישט זיין גענוג פֿאַר דיר,
אַז דו וועסט ווערן ביבעלע-פֿאַפּיר?
אַלע קינצלעכע שיינע זאַכן
וואָס אַבעל-מלאַכה וועט נאָר מאַכן,
אַלץ וואָס דער וועלט קען עפעס ניצן
וועסטו פֿאַרפֿאַקן און באַשיצן. —
אויס די גוטע שמאַטעס די זיינע,
אָבער נאָך נישט די גאַנץ שיינע,
וועלן ווערן גוטע פֿאַפּירן
צו מאַלן און לויטאַגראַפֿירן,
און מען וועט זיך מיט זיי נישט שעמען
אויפֿצוהענגען אין שיינע רעמען
ביי אַלע גרעסטע לייט אומעטום
אין די שטובן אויף די ווענט אַרום.
און ספֿרים וועט מען אויף זיי דרוקן,
וואָס ס'וועלן אין זיי אַריינקוקן

נאך גאר. שפעטער, אין אווייטער צייט,
 זייער געלערנטע און קלוגע לייט.
 דאס דינסטע פאפיר וועט זיין גאר רייך,
 מען וועט עם גאר האלטן מיט גאלד גלייך;
 אויס אימלעכן קליינעם בלעטעלע
 וועט ווערן אפאנקא-צעטעלע,
 עם וועט שטארק פאליבט זיין ביי דער וועלט,
 וואָרן עם וועט ווערן אליין געלט".
 שטיל האָבן די שמאטעס געשוויגן,
 קיינער האָט נישט גערעדט אַ שום וואָרט;
 „ווי-אַ!“ האָט דער פֿורמאן געשריגן
 און אוועקגעפֿאָרן פֿון דעם אָרט.

*

צווישן מיינע פֿרידער
 הער איך אַגערדער;
 פֿון גרויס ביז קליין
 אַגעשריי, אַגעוויין;
 פֿון יונג ביז אַלט
 שרייען אַלע געוואַלט:
 לאַמיר וויינען, לאַמיר קלאַגן,
 לאַמיר לויפֿן תהילים זאָגן,
 לאַמיר אויסגעמען די ספֿרים,
 לאַמיר גיין רייסן קברים!
 וואָס פֿאָדארף מען שוין מער?
 מע נעמט שוין יידן צום מיליטער!
 דאָרט רעכנט איינער זיין יהוה אויס,
 אז דער סמ"ע קומט פֿין דער משפּחה אַרײַם;

דער דערציילט, אז דער בעל-עקדה
 איז געווען זיין שוויגערס אזידע;
 דעם האָט דער איסור-והיתר
 אָנגעקערט אַקאלטער פֿעטער,
 און יענעם דער טוען-ונטען,
 אַגעשוועסטערקינדס מהיתן*.
 אַצינד וויל מען זיי אָנזון מונדרן
 מיט רויםע און שוואַרצע קעלנער
 און זיי גאָר לערנען מושטירן
 גלייך מיט אַנדערע זעלנער!
 איז זשע יאָ אזוי אַצאָרן
 נאָך גאָר דערהערט געוואָרן?

שאַטס, שאַטס, גילרענע פּרידער!
 לאַזטס מיך נאָר אַ ביסעלע צו רו,
 זייטס נאָר נישט אזוי קירער-וודער
 און הערטס מיך נאָר אַ ביסעלע צו;
 זייטס נאָר גערולדיק אַפּאַר מינומן!
 מע וויל אייך אַסור נישט טון קיין שלעכטס
 מע גייט נאָר אויס אויף ענקער גוטן,
 מע וויל אויס אייך מאַכן עפעס רעכטס.
 מיוחסים זענט עין אלע מיטאָנאָר,
 אַזעלנער זיין איז ביי אייך אַ שאַנד;
 אמת, עין זענט מיוחסים פֿין אייביק אָן,
 סְאָטש עין האָט נישט וואָס אָנצוטאָן.

* == מחותן.

עין זענט ביי אייך זייער גרויס,
 כאָטש עין גייט נאָקעט אין בלוז.
 גיי דיר דאָס שטיקל טלית פֿאַרזעצן,
 מע זאל דיר דרויף כאָטש פֿיר גילדן לייען,
 גיי דיר אין דער בלאַטע די פֿים פֿאַרנעצן,
 גיי לויף אין די גאַסן „האַנדעלע“ שרייען;
 און קום שפעט אין דער נאַכט אַהיים,
 פֿאַל מיר אַנידער ווי אַ שטיק ליים;
 האַנדל און וואַנדל דיך גאַר צו־טויט
 און עס וועט שערע אַטרוקן שטיקל ברויט —
 און דערנאָך גיי פֿרעג דאָרט וועמען,
 אויב דו האָסט דיך מיט אַזעלנער צו שעמען!
 ווער, זאָגט מיר, צווישן אייך,
 איז דעם ערלעכען זעלנער גלייך?
 ער דאַרף נישט צו לייען, צו באַרגן,
 נישט צו טראַכטן און נישט צו זאָרגן
 און גייט אָנגעטון גאַר ווי אלייט,
 און האָט זיין עסן צו דער צייט.
 נעמטס אייך אַראַזיה פֿין אַנדערע אַמינות*,
 קוקטו אָן די יידן אין אַנדערע מדינות!
 לוסטיק און פֿריילעך
 דינען זיי דעם מלך
 מיט זייער גוף אין זייער נשמה,
 צי איז שלום, צי איז מלחמה.
 האַלט דו גאַר פֿין גרויס פֿון קליין
 אלע זאָכן ריין און שיין.

* — אַמונות.

פאלג די נאָר די אָפּצירן
 אין לערן פּלויסיק דאָס מושטירן;
 פיר דיך אויף אין ערלעכן שמרייך,
 און עס וועט דיר קיינער נישט זיין גלייך.
 גאָר אָן לאַרעם, אָן געשריי,
 מיט דעם גאַנצן האַרץ געטריי,
 גאָר מיט שמחה און פֿרייד,
 זיי נאָר תמיד אָנגעגרייט
 צו לויפֿן אַפּילו אין פֿייער אַראָן*;
 אויסצופֿירן דעם מלכּס פּלאַן;
 וואָרן די גוטע וואָס גייען אין קרוינען
 ווייסן שוין אימלעכן ווי צו פּאַלזינען.

דער בעל-הלוואה

א בעל-הלוואה איז גאָר אין אַקדעזער צייט
 געוואָרן אַגרויסער אַדיר, אַגרויסער לייט.
 מײַנמטו, אז דורך שאַכערן, גענאָרן און שווינדל-מלאַכּה?
 ניין, ער שווערט פּל-השכּוּעוּת, נאָר דורך גאָט פּרַכּה.
 נו, מוז ער דאָך כּאָטש גאָט זיין פֿרומקייט ווייזן,
 אז ער האָט אַבּטֿהיין גאָר שטאַרק ווי אייזן,
 אז גאָט וועט זיין פֿרומקייט דערהערן
 און אים נאָך מער עשירות באַשערן;
 האָט ער טאַקע נישט געזשאַלעוועט קיין געלט
 און האָט אַגרויס הֶקדש אויפֿגעשטעלט.

* = אַרײַן.

ווי ער האָט דאָס הקדש אזוי פֿאַרטיק געמאַכט,
 איז ער געשטאַנען אין ביי זיך נאָך געטרעטמ, א
 ווי ער האָט פֿאַר גאָט אין לייט יוצא-געווען;
 האָט ער זיינס אַפֿריינד, אַקלוגן יונג, דערזען:
 „נישט וואָר, פֿאַרמט ער זיך, עס איז שייַן און פֿיין?
 וועלן קענען גענוג אַרעמעלייט אַרײַן?“
 „יא, זאָגט דער קלוגער יונג, עס איז טאַקע גרויס אין
 שייַן,
 נאָר איך מײַן, עס וועט אַלץ נאָך זײַן גאָר צו קלײַן,
 ווען עס זאָלן דריגען די אלע פֿאַרשוײַנען
 וואָס די האָסט פֿבלות געשטעלט וועלן וואוינען!“

*

דער קלוגער יונג האָט גוט געזאָגט, איך האָב הנאה,
 נעם נישט קײַן רוהים! פֿע, זײַ נישט מײַן בעל-הלוואַה.

ד ע ר ג י ל ד ן

קינצלעך שייַן פֿאַנקצעמל, א
 געמאַלט גאָר ווי אַ פֿאַרטרעטל,
 קריגט זיך מיט אַ גילדן אַווייסן,
 אַ גרויסן בעל-גאוּוה און אַ פֿעסן.

דער גילדן איז גאָר פֿאַר צאָרן
 אוש זייער פֿלייך געוואָרן.
 „וואָס איז דאָס מיט דיר אזוי די גרויס?
 שרייַט דער גילדן גאָר שרעקלעך בייד:
 וואָס פֿאַרגלייכסטו אַלץ דײַך מיט מיר?
 די ביזט דאָך פֿאַרט נאָך אַ פֿאַפֿיר,

און ווער איז געווען היין טאמע?
א פראסטע שטיקעלע זעמאמע."

דאס באנקצעמל ליגט אויף איין ארט
און ענטפערט אים נישט א בייד ווארט.
נאָר אַרענדל איז צוגעקומען
און האָט זיך דערפֿאַר אַנגענומען.
„וואָס, זאָגט ער, זיין טאמע איז געווען,
דאָס איז פֿאַרביי, דאָס איז עדין געשען;
דאָס אָבער וואָס ער איז אליין
דאַרפֿסטו, ברודער, צו פאַרשטיין.
איצט איז ער אַסאך מער לייט פֿון דיר,
כאָמיש ער איז נאָר אַ שטיקל פֿאַפֿיר!"

*

הערטס, מיינע ליבע לייט,
ליגטס דעם ירום אָן אזויט
און האַלטס דאָס איינע פֿאַר שוין;
דאָס וואָס דער מענטש איז אליין!

פֿילאַקס

פֿילאַקס וואָס האָט ביינאַכט אזוי גיט
זיין בעל־ביתום הויז און הויף געהיט;
וואָס פֿלעגט מיט בילן און שרייען
אלע שכנים פֿון גנבים צו פֿאַפֿרייען;
פֿילאַקס וואָס אמילו מנשה־שפֿאַרן
איז געהאט פֿאַר אים צוויי מאָל אַנטלאָפֿן.

ווי ער האָט אים אויפֿן הויף אָנגערופֿן —
פֿילאָקס איז נעבעך קראַנק געוואָרן.

אימלעכער שכן האָט געגעבן אן עצה,
אן איינגעמעניש, אַשמירעכץ צו דער פֿלייצע,
און דער הונט האָט גיך און פֿאַלד
געמוזט אַלץ איינגעמען מיט געוואַלט.
עס האָבן אָבער נישט געהאַלפֿן אַצינד
אַפֿילו די רפואות פֿון דעם שכן שמחה,
וואָס מע האָט אים געהאַלטן פֿאַר אַ מיסחה? —
ניין, עס איז נאָך ערגער געוואָרן דעם הונט.

קיים איז די בשורה צו די הינט געקומען,
האָבן זיי זיך ביינאָנגענומען
און האָבן געלאָזט דאָס עסן שטיין,
אין זענען מִבֿקר-הילה זיין געקומען צו גיין.
טריי, זיין בעסטער גוטער פֿריינד,
האָט אים פֿאַלעקט פֿאַלד דאָרט, פֿאַלד דאָ:
„אוי! זיפֿצט ער, אוי, אַפֿונסטערע שעה!
ווער האָט זיך דאָס געדיכט אויף היינט!“
„אמת, זאָגט פֿילאָקס, ליבער טריי,
אַצינד בין איך שוין אַוודאי פֿאַרביי;
העט איך נאָר נישט געווען איינגענומען,
העט איך אַוודאי געווען צו מיר געקומען.
שטאַרב איך איצט אָבער אין דער ניט,
שריי אין די גאַסן, אז נאָר די מעדיצין

* == מומחה.

הָאָם מִיר נֶעֱבֶעךְ דָּאָס אַלִין גַעטִין;

נָאָר זײ הָאָם מִיר גַעמאַכט דעם טױט.

אִיךְ העט רואִיק גַעשטאַרבן און גַעשוויגן,

העט אִיךְ נָאָר אַצינד גַעקענט קריגן

פֿאַר מײן טױט, אִיךְ זאַל נָאָר קענען האָבן

די מאַרל־בײנער וואָס אִיךְ האָב פֿאַרגאַבן.

אוי! דָאָס מוז מײן האַרץ נָאָך מער קלעמען

וואָס אִיךְ האָב ביזאַהער גָאָר פֿאַרגעסן

און האָב זײ פֿרײער נישט אויפֿגעגעסן,

און וואָס אִיךְ קען זײ אַיצט מיט מִיר נישט נעמען.

דאָסמו מִיך לײב, מײן גוטער טרײ,

ברענג דו אַצינד אַפֿאַר אַבײ!

איינעם וועסטו פֿאַלד דאָרט דרינען

אונטער דער טיר קענען געפֿנען;

דעם אַנדערן האָב אִיךְ פֿאַר עטלעכע טעג

פֿאַהאַלטן דאָרט, אין דעם גרויסן גרויב;

זו זשע מִיר נָאָך דָאָס איינע צוליב

און עס זײ נישט אויף איבערן וועג."

טרײ קריכט נעבעך אַרום און קריכט,

און ברענגט צו טראָגן וואָס ער האָט געזיכט.

פֿילאַקס האָט נָאָך די נאָן אויסגעשטרעקט

אין סאַטש אַ ביסעלע צו די בײנער געשמעקט,

און קוים האָט ער נָאָך גַעקענט אַסאַפע טאַן

וואָנט ער: "אוי, לאָז נָאָר אַלִין לײגן!

נָאָך מײן טױט זאַלסטו אַלִין קריגן;

נָאָר אַצינד, פֿרוּדער, ריר גאַרנישט אָן!

ווען דאָס איינע זאָל מיר נאָך געראַטן,
 איך זאָל דאָס גרויסע, פֿעטע שטיק בראָטן,
 וואָס ליגט... ניין, איך קען דיר נישט זאָגן
 אויף וועלכן אָרט איך האָב עס געטראָגן.
 נאָר אזוי פֿאַר איך ווער נאָר געזונט
 שווער איך דיר צו ביי מיין לעבן,
 אז איך וועל דיר די העלפֿט געבן.
 יא, די זאָלסט... " און טויט ליגט דער הונט.

*

ביי דעם קאַרגן איז קאַרג אימלעכעס אָבר;
 מיט איין אויג זעט ער פֿאַר זיך שוין דעם קבר,
 און מיט די אנדערע טויזנט אויגן
 העט ער נאָך גערן צום קופֿערט געפֿלויגן.
 קוקטס נאָר צו דעם משוגענעם, נאַר־ישן פֿלאַן:
 אין לוידין צו לעבן, אין צרות צו שטאַרבן
 זוכט ער אַלץ נאָר עשירות צו דערוואַרבן;
 זעכט, וועמען מען האָט דאָ מקנא צו זאָן*?

ד י ח ת ו נ ה

דער אַלמער ליב האָט מיט זיין זין
 פֿון דער פרעמד אַ שידוך געטון;
 וואָרן דער שטייגער איז ביי ליט —
 זיי טוען ליבער שידוכים ווייט,
 גאָר פֿון אַ פרעמדן, ווייטן לאַנד,
 כדי התן-פֿלה זאָלן נישט זיין באַקאַנט,

* = זיין.

ווי אלט זיי זענען אין די יארן
אין וואָס זיי האָבן פֿאַר אַ חסרון.
צוויי פֿוקסן, נישט קיין נאַראַנים,
זענען געווען די גוטע שדכנים.
אונז גייט דאָ אָבער מער נישט נאָן,
נאָר דער לייב האָט למוֹל אַ שידוך געמאַן.
די התונה זאָל אין עטלעכע טעג
זיין זיין אויף דעם האַלבן וועג.

אלע היות האָבן זיך אָנגעגרייט
צו קומען צו דער שמחה, צו דער פֿרייד.
דער העלפֿאַנט האָט זיך די נאָן געפֿיצט,
דער הערשן זיינע הערנער שיין פֿאַרשפֿיצט,
דאָס פֿערה האָט זיך צעקעמט דעם שוואַנץ,
און דער בער האָט זיך געלערנט אַטאַנץ.
דאָס אייל האָט געהאַט די גרעסטע הנאה;
עס האָט געוויזן גאָר אַ נייע המצאה
און האָט זיך פֿאַר אַ חיה פֿאַרשטעלט
וואָס איז גאָר נישטאָן אויף דער וועלט;
אויף זיינע צוויי גאַנץ-לאַנגע אַיירן
האָט ער אָנגעמאַן פֿעלכער פֿון טכורן,
און פֿין אויבן אַ קרענצל
פֿון אַ קליין חויר-שווענצל;
אויס דער פֿעל פֿון צאָפעס
האָט ער זיך געמאַכט לאַפעס,
און פֿון אַ האַרן
צוויי גרויסע שפּאַרן:

אויס אגרווע פֿין אַ פעדל
 האָט ער זיך געמאַכט אַ בערדל;
 און אַ פעל פֿון אַווייכן בער
 האָט ער זיך אָנגעטון אין דער קווער.
 אזוי אויסגעשלייערט אין די קליידער
 איז זיך דאָס אייזעלע גאָר כסדר
 געקומען גאַנץ שטיל און שייַן
 אויף דער חתונה צו גיין.

דאָ האָט מען אים צוגענומען ווי אלייט,
 מע האָט געמאַכט אַוואַרע אָן דער ווייט;
 איין היה האָט זיך פֿאַר אים געניגט,
 איינע האָט זיך פֿאַר אים געביגט,
 עטלעכע זענען אים געגאַנגען אויס דעם וועג,
 און איינס דאָס אַנדערע געגעבן אַ פֿרעג:
 ווער איז דאָס דער?
 ווער איז ער, ווער?
 איינער זאָגט — ער מוז זיין פֿון שפּאַניען;
 דער אַנדערער — פֿון גרויס־בריטאַניען;
 דער זאָגט — פֿון אַפּריקע;
 און יענער — פֿון אַמעריקע;
 איינער זאָגט ווידער, דאָס מוז זיין עפעס
 אַגרויסער לייט פֿין די טערקישע סטעפעס;
 קורץ, אלע, צו אַ היה צו אַ בהמה,
 זענען געשטאַנען אין גרויסער אַימה,
 וואָרן זיי זענען געווען אזוי פֿאַרבלענדט,
 אַז קיינער פֿין זיי האָט דעם אייזל דערקענט.

אין טריט ביי טריט איז זיך דאָס אייזל געגאנגען
מיט זייער גרויס גאָות,

און די אויערן האָבן ביי אים אראָפּגעדאָנגען
ווי צוויי לאַנגע פּאות.

„איצט, טראַכט ער, האָב איך זיי אַלע געקריגן!

הרבות אַלע פאַר מיר, דעם רעכטן קליגן!

איך וועל דאָס ערשטע ווערן גרויס ביי זיי,

אז זיי וועלן דערהערן מיין שוין געשריי“.

און מיט אַניגון גאָר פאַרשארט

האָט מיין אייזל שוין נישט געהאַרט

און געגעבן אַגעשריי הויך,

טאַקע פֿון דעם גאַנצן פּוה.

ווי די היות האָבן דאָס געשריי דערהערט,

האָבן זיי תּיכּף דערקענט דעם גרויסן נאַר.

אַלע האָבן זיך צו אים איבערגעקערט

און מיט גרויס געלעכטער געגעבן אַ שאַר;

איינער האָט אים געפּאַכעט,

איינער האָט אים געדוּאַכעט;

דער האָט אים געגעבן אַ ביס,

און יענער אַגאַנץ שטאַרקן ריס;

דער אַ פּליק,

דער אַ ציפּ,

דער אַ צוויק,

דער אַ קניפּ.

ער האָט אַנגעדוּיבן זייער צו קלאַגן

און צו וויינען מיט גרויס צאַרן

אין איז גאר צעהרגעט אין גאר צעשלאגן
קיים פון זיי אנטלאפן געווארן.

*

איך האב מיך איצט כילעבן דערמאנט,
איך האב אמאל געמראפן אן עלעגאנט,
פאמאדורט און פרויורט,
שטארק געשנירט, שייך געצירט,
ווייכע הענט שקעלעך אייף די הענט
אין אויסגעשלייערט פון קאפ בוי פויס;
איך האב אים אבער רעכט דערקענט
ערשט אן זיין פנפדיקן שמויט.

די פרומע בערן

פאר אלטע יארן — עם איז שוין זייער לאנג —
איז ביי די הויז געווען אן אונטערגאנג:
אייער האט געטריפט די אויגן,
דער אנדערער — א מכה געצויגן;
דא איז איינע געווען שטארק געדראגן,
דארט איינע ווי אפויק געשוואגן;
דער האט עם די פויס פארקרימט
און יענער נעבעך אין בויך געגרימט;
דעם קעמל זענען די האר אויסגעקראכן,
דעם לעמפערט האט אדייט געשטאכן,
דעם אייזל האבן ווי געטון די אוידן,
און דער לייב האט אויט דאס קול אנגעוואוירן —
קריץ, עם האט נישט אויסגעלאזט קיינעם;
מען האט נישט געקענט געפינען איינעם,

וואס ער זאל קענען זאגן אצינד:
„איך בין מיר גאר פריש און געזינט!
די אלטע לויט, די פרומע פערן,
האבן אנגעהויבן נאכצוקלערן;
זיי זענען געזעסן עטלעכע וואָגן
און האבן זיך די קעפ צעפראַכן,
פֿון וואנען דאָס האָט זיך צו זיי גענומען,
עס זאל אײף זיי אַשמאַרף קומען.
צום סוף האָבן זיי אלע דורך דער פאַנק
דאָס דאָזיקע צווישן זיך אַנגעקלערט,
אז זיי זענען נאָר דורכדעם אזוי קראַנק,
ווייל זיי זענען זייער נישט ווערט;
עס זענען צווישן זיי דאָ גרויסע רשעים,
וואָס טוען טאָג און נאַכט נאָר חטאים;
על-פֿן זאָלן תיכף אין פאַלד
אלע הײַט פֿון דעם גאַנצן וואַלד
קומען צו גיין אזוי פֿיין
פֿאַר זיי מתעוררה זיין.

און מיט גרויס געיאָמער און נעקלאָג
גיט צום ערשטן דער לײַב אַזאָג:
„אין פֿעלד בײַ אַסטויג מיט הײַ
האָב איך אַמאָל געהערט אַגעשרײַ;
געשווינד בין איך אַהין געלאָפֿן,
דאָרט האָב איך אַוואָלף אַנגעטראָפֿן
וואָס האָט געוואָלט אַמענטש מאַכן דעם טײַט.
און געשווינד שפּרינג איך איבער אַפּליט
און הײַב אָן זייער הײַך צו שרײַען,

דעם מענטש פֿין דעם גולן צו באַפרייען.
 איך האָב דעם וואָלף טאַקע אוועקגעטריבן —
 איך אלײן בין אַבער איבערגעבליבן
 און האָב אלײן דעם מענטש צעפֿיסן
 אין אויף שטיק־שטיקלעך צעריסן;
 בעט איך איך זייער אַצינד:
 זייטס מיר מוחל מינע זינד!

„דאָס קען דיר קיינער נישט ווערן,
 רופֿן זיך אָן די אלטע בערן,
 אזוי אַגאַל באַשעפֿעניש, אזוי אַמיאָס
 וואָס שטייט ווי אַלייטער אויף צוויי פֿיס,
 דעם פֿאַסקודניק דעם ווייסן
 מעג איטלעכער פֿון אונז צערייסן!
 ניין, דורך דעם איז נישט די גורח!
 ניין, דאָס איז נישט קיין עבֿירה!“

דער פֿיקס איז געקומען צו די בערן
 און האָט זיך באַגאַסן מיט טרערן:
 „דעם וואָלפֿס ווייב, די שיינע נקבֿה,
 האָב איך אַמאָל אין וואַלד דערזען.
 מיר דאַכט זיך, עס איז אין נחם תיבֿה
 אַודאָי קיין שענערע נישט געווען.
 בין איך גאַנצע דריי וואָסן
 ווי אַ שלאַנג אלץ נאַכגעקראַפֿן
 און האָב זי געקישט און גענלעט,
 ביז איך האָב זי פֿין מאַן אַפּגערעדט.

און פֿין דעמאָלט אָן בין איך מיר געזעסן
און האָב מיר גוט געטרונקען און געגעסן,
וואָרן זי האָט געענבט ביים מאַן אלע נאַכט
און האָט אַלין נאָר צו מיר אַהיים געבראַכט."

"ע, זאָגן די בערן, ביזט אַ נאָר!
וויין נישט און זיי דוך נישט מצער,
וואָרן די עבירה איז נישט אויף דיר;
זי איז שולדיק, די עזולה איז פֿין איר!"

דער העלפֿאַנט האָט מיט דער נאָז
געגעבן אַ זיפֿין און אַ בלאָז:
"איך בין מתודה מיט גרויס געוויין,
אַז נאָר איך, נאָר איך אַליין
בין שולדיק אין דעם גערידער
וואָס איז צווישן מיינע פֿרידער.
דורך מיר שניידן זיי זיך אַקריעה:
איך האָב געשוואַרן אַ פֿאַלשע שביעה!"

"וויין נישט, וויין נישט, זיי נאָר גערולדיק,
רופֿן זיך אָן די אַלמע בערן:
מיר ווייס'מיר, דו ביזט נישט שולדיק;
אין אַ נויט האָסטו געמעגט שווערן!"

דער וואָלף איז געקומען זייער פֿאַרמאָפעט,
דער שווייס האָט פֿין אים אַראָפֿגעקאָפעט;
ער האָט קיים געקענט אויף די פֿיס שמיין
און האָט ווי אַ גולן געקריצט מיט די ציין:

* == שבועה.

„נאך וואָס, וואָס ער, האָט איר לאַנג צו זוכן?
מיך זאָלט איר, פֿאַרשעלטן און פֿאַרפֿלוּכן,
מיך זאָלט איר, מיינע ליבע בערן,
מיך זאָלט איר נאָר אויסהערן!
איך האָב אַנומלט ביי דער נאַכט
מיין אייגענעם טאַטן אומגעבראַכט!“

„איבער דעם, הייבן אָן די בערן צו פֿרימען,
פֿאַדאַרפֿסטו זיך נישט אזוי צו פֿאַרקרימען;
דאָס איז נאָך גאַרנישט אזוי אַגרויסע זאַך;
אזעלכע מעשוות טרעפֿן זיך ביי אונז אַסך.
וואָס האָט מען דאָ לאַנג צו קלערן?
די האַסט עס אַוודאי געטון אומגערין!“

אַמאַלפעלע איז געזעסן אָן אַזייט,
דאָרט פֿון די בערן גאַרנישט ווייט,
און האָט זיך געשמיסן מיט אַרום
איבערן בויך און איבערן רוקן.
עס האָט זיך אַזש געגאַסן דאָס פֿלוט,
אַרהמנות איז געווען צו קוקן:
„אוי, שרייט זי, געוואַלד, געוואַלד!
מע האָט געהערט אין גאַנצן וואַלד.
„אוי! דער אונטערגאַנג איז דאָך נאָר דורך מיר,
איך האָב שוין געוואַלט דערציילן פֿרייר,
איך האָב דאָס געטון דעם גרעסטן קטאָ:
איך האָב אַיטלעכן פֿאַזונדער נאַכגעשפּעט!“

„גיי, דו נאַר!“ הייבן אָן די בערן צו לאַפֿן
און אויס דעם מאַלפעלע גאָר הוזק צו מאַפֿן:

„דער האָט זיך עפעס אויך פֿאַרגליסט
תשובה צו מאָן פֿאַר נישט און אומזוכט.
זינט איר, מאלפעס אָדער אַפֿן,
זענט אויף דער וועלט פֿאַשאַפֿן,
שפעט איר תמיד נאָך אימלעכע עוויה
צי פֿין אַמענטש, צי פֿין אַהיה“.

אַמיוזל וואָס איז גאָר שטיל געלעגן
הייבן אָן די פֿערן צו פֿרעגן:
„דער נאָר, דו קליינער!
וואָס ביזטו פֿאַר איינער?
וואָס ליגסטו אזוי שטיל,
ווייסט נישט, וואָס מען וויל?
דער עוות-פנים, קוקט אים נאָר אָן;
זאָג באלד, וואָס האָסטו געמאָן?“

„איך בין, זאָגט דאָס מיזל, נאָך אַ קינד;
איך ווייס גאָרנישט, וואָס דאָס איז אַזינד!“

„ע!, זאָגט אַבער, דערמאָן דיך נאָר גיט,
וואָרן מע טרייבט דאָ קיין קאַטאַוועס גיט.
היפֿף טו וואָס מען הייסט:
זאָג אליין וואָס דו ווייסט!“

דאָס מיזל איז נעבעך געשטאַנען
און האָט זיך אָנגעהויבן צו דערמאַנען:
„ביים רב, זאָגט עס, אין אַ שטיבל
איז געווען אַקליינטשיק גריבל;

דאָרט בין איך אין אַ לאַך
 געזעסן אַגאַנצע וואָך
 און פֿלעג אַרומצוקײַכן
 אין אַלע טעפּ צו זיכן;
 איך האָב אָבער דאָרט דרינגען
 קיין שום עסן נישט געפֿינען.
 דער דונגער האָט מיך אזוי געמיטשעט,
 איך האָב אזש זייער שטאַרק געקוויטשעט,
 ווי משוגע בין איך אַרומגעלאָפֿן.
 פֿלוצלינג האָב איך אָנגעטראָפֿן
 דער רביצינס פּעקל מיט די תּחינות
 וואָס די זאָגט תּמיד פֿאַר די קינות:
 האָב איך זיי פֿאַר פֿעם צעריסן
 אין אויף שטיק-שטיקלעך צעביסן".

„זאָל זיך גאָט דערפֿאַרעמען!
 הייבן אָן די פּערן צו לאַרעמען:
 וויי איז אונז אין ווינד!
 ווי טוט מען אזוי אַזינד?
 וואָס האָסטו געוואָלט פֿין אונז נעפעך האָבן?
 דו האָסט דאָך אונז אַלע גאָר פֿאַרגאַבן!
 דורך דיר איז די צרה, די לייד!
 די רשע האָסטו אונז אַלע געמייט!
 דו ביזט פֿין אַלע דער גרעסטער הוטא,
 דורך דיר זענען דאָס די אַלע טויטע!
 תּיפֿף זאָל מען אים אומפֿרענגען
 אין אים אויף אַ בוים אויפֿהענגען!"

און געשווינד זענען די קעיץ געקומען
און האָבן דאָס מיידל נעפעך גענומען
מיט גרויסער שמחה און גרויסער פֿרייד,
און האָבן עס צווישן זיך געטייט.

*

דאָס משל מיט די פֿרומע פֿערן
באדארף מען איך נישט צו הערקלערן;
מע דארף הערצו קיין חכם קיין גרויסן,
ער זאל זיך דאָס נמשל קענען שטייבן.
וואָרן ווער וועט נישט אליין
מיט זיין שכל שוין פֿארשטיין,
אז נאָר היות נאָראַנים
זענען אַעזלעכע בָּנִים.

די סאַמבולקע

פאַר זיין שכן ראובן באַרימט זיך שמואלקע:
„זעסטו, איך האָב אַ קינצלעכע סאַמבולקע,
זי קען שוין גאַרנישט קינצלעכער זיין;
עס גייט אין איר אַסך טיטון אַרײַן
אין רויכערט גאַנץ גרינג און לייכט,
דער טיטון ווערט אין איר נישט פֿייכט.
איך רויכער שוין אויס איר
הע! מער ווי אַיאָר פֿיר,
צי יום-טובֿ, צי אינדערוואָסן,
און די ווערט נישט צעבראָסן.
זי איז שוין אַראָפּגעפֿאלן פֿון אַגאַרן,
אַוואָגן איז איר שוין איבערגעפֿאַרן.

איך האָב געמיינט, זי איז אויף שטיקלעך צעריבן.
 ניין, זי איז ווי פֿריער גאָר גאַנץ געבליבן.
 אַצינד וועסטו זען, מיין ליבער ראובן,
 איך וויל זי דאָ אַצינדערט פֿרוון,
 דאָ וועסטו זען אַביסל וואָס איך קען:
 איך וועל איר געבן אַן דער ערה אַמערן,
 עס וועלן אויך צימערן אלע שייבן,
 און די סטאַמבולקע וועט גאַנץ בלייבן.

„גיי, זאָגט דער שכן ראובן:
 לאָז געמאָך מיט דעם פֿרוון;
 וואָרן ווען זי וועט צעבראַכן ווערן,
 מען איך דיר אַזוידי הייליק שווערן
 ביי אלעם וואָס דו ווילסט פֿרייר,
 אז דו וועסט עגמת-נפשׂ האָבן אַן שיעור,
 וואָרן דו וועסט זיך זייער קרענקען,
 דו האָסט אַנגעוואירן אַגוטע לולקע;
 דו וועסט נאָר אלץ אינאיינעם בענקען:
 איי, נישטאָ מיין קינצלעכע סטאַמבולקע!
 נאָר איך וויל דיר, ברודער-לעבן,
 אַפֿילו דאָס אויך שוין צוגעבן,
 און לאָז שוין טאַקע אזוי זיין,
 ווי דו אליין רעדסט דיר איין;
 די סטאַמבולקע וועט דווקא בלייבן גאַנץ
 מיט איר קאַליר און מיט איר גלאַנץ;
 וועט זי דען אָבער עפעס ווערט ווערן מער,
 ווי זי איז ביי דיר געווען ביז אַהער?

ניין, זי וועט גארנישט טיערער ווערן ביי דיר:
 זי וועט ביי דער מדרגה פלויבן, וואָס פֿרײַנד
 כאָטש דיר האָט זיך פֿלוצלינג פֿאַרגליסן
 זי צו פֿרוזן פֿאַר נישט אין אומזיסט.
 איבער דאָס איז מיין געה: ניין,
 לאָז מיט דעם פֿרוזן גאַר גיין!"

שמואלקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט אָפּשפּאַרן
 און האָט קיין מינוט נישט געוואָלט מער האַרן,
 נאָר האָט די סטאַמבולקע געגעבן אָן דער וואַנט אַ שיט,
 און זי האָט זיך אויף פּיץ-פּיצלעך צעשיט.

*

לאָז דיך, ברודער, שוין מיט דעם פּאַגניגן,
 אז דו האָסט יאָ אַגוטן פֿרײַנד געקריגן.
 האָסטו יאָ אַמאָל אַגוטן פֿרײַנד דערווישט,
 לאָז זשע גיין, ברודער! זע, פֿרוזן אים נישט.

דער וועוועריק

אין אַ וואַלד פֿין איין בוים צום אנדערן
 פֿאַרגלוסט זיך אַוועוועריק צו וואַנדערן
 מיט אַ לויף און אַ שפּרינג,
 גאַר ווי אַ פֿעדער גרינג.
 דאָ איז ער געווען אויבן, דאָ אינטן,
 דאָ ווידער פֿאַרנט אין דאָ הונטן;
 פֿאַלד לויפֿט ער אַהין, פֿאַלד אַהער,
 פֿאַלד גאַר גלייך, פֿאַלד אין דער קווער;

איצט גיט ער ווידער א האַפּ
 און שטעלט זיך אויף דעם קאַפּ;
 דערנאָך גייט ער כסדר עטלעכע טריט
 און מאַכט זיך אַ קאַזשעליק אינדערמיט;
 און פּלוצלינג האָט ער זיך ווידער צעשטימט
 און גיט זיך אַ האַצקע הויך אין דער ליכט
 און בלייבט אויבן אויף אַ שפיץ פּוים שטיין
 און קנאַקט זיך ניסלעך מיט די ציין. —

„אַ וואוּ, זאָגט די מאַלפּע: גרויסע זאַכן!
 וואָס? איך וועל עס אפשר ניט נאַכמאַכן?
 דו שוומט! קוק דו זיך נאָר גאַנץ גוט צו,
 וועכטו זען, אז איך שפּרינג בעסער ווי דו.“

אין ווי איר טיבע איז פֿון תמיד אָן,
 אז זי מוז תיבף אימלעכען נאַכמאַן,
 גיט זי דאָ ארויף אַ קלעטער
 אויף אַ פּוים פֿול מיט בלעטער,
 און אַ שפּרונג אראָפּ אויף אַ שטיין,
 און צעברעכט זיך אין אַ פּוים אַ ביין.

*

נישט איינמאָל מוז איך זי ער לאַפּן,
 אז איך זע אַ נאַרישקייט נאַכמאַכן.

דער אינדיק

וויף אַ הויף ביי אַ גרויסן בעל-בית
 זענען אַרומגעגאַנגען אויף דעם גראָז

גענוועלעך, קאמשיקעלעך און טייבעלעך
און הענער מיט זייערע ווייבעלעך
און האָבן די ברעקעלעך אויסגעקליבן
וואָס זענען פֿון דעם עסן געבליבן.
איטלעכער האָט געזוכט אויף זיין קיפקעלע
אַ קאַרן, אַ ווייץ, אַ האַפער, אַ טשיפקעלע,
און זיי האָבן זיך אלע געלאָזט באַגניגן
מיט דעם, וואָס איטלעכער האָט געקריגן.

דער אינדיק מיט דער לאַנגער רויטער נאָז
האָט זיך דאָ געגעבן אַריטש און אַ בלאָז,
ברזין און בלאָז איז געוואָרן זיין קאַפּ
און ווי אַקעסלפּויק זיין קראַפּ,
און גלייך עס העט אים עמעץ דערצו גענייט,
האָט ער ווי אַ פֿאַכער דעם וויידל צעשפּרייט,
און ווי מיט פּיעגענעם פֿין אַ וויגל
האָט ער געשאַרט מיט די פֿליגל.

„פּיק! האַלדער, האַלדער! פּיק!
האָט ער געשריגן ווי ער האָט געקענט,
גיטט נאָר דאָ אליין אַ קיק
וואָס פֿאַר אַ נאַראַנים איר זענט!
וואָס שטייט עץ דאָ אין דוּבעט?
וואָס שטייט עץ דאָ אין דוּבעט?
פֿאַדאַרפֿט עץ דאָ אַרומצוקריכן
און אויף אלע מיסטן צו זיכן,
פּיו איר געפֿינט אַ האַלב קערנדל ווייץ?
גייט פעכער קיין אינדיען עסן מאַס.

דאָרט איז דאָס דאָן פֿיל און פֿיל,
 דאָרט איז דאָס דאָן וויפֿיל מע וויל.
 פֿאַלגט מיך און נעמט אייך אלע צונאָנד
 און וואַנדערט אַהין אַרײַן אין יענעם לאַנד.
 דאָרט וועט עץ ווערן גאַנץ פֿעט און דיק,
 עץ וועט שוין נישט מער בענקען צוריק;
 וואַנדערטס אלע אַהין גאַנץ געשווינד
 דאָרט וועגט אַאינדיק פֿערציק פֿונט.
 דאָרט איז נחת, דאָרט איז גליק.
 פֿיק! האַלדער, האַלדער! פֿיק!

ווי די עופות האָבן דערהערט די רײד,
 זענען אלע געווען באַלד פֿאַרטיק און גרײט,
 אלע, אלע מיטאַנאַנדער
 קיין אינדיען צו געבן אַוואַנדער.

פֿלוצלונג גיט זיך אַהאַן אַיאָג
 און גיט צו דעם אינדיק אַזאַג:
 „וואָס איז דאָס דאָ דער מער?
 ווער ביזטו דאָס, ווער?
 פֿון וואַנען ביזטו דאָס, פֿון וואַנען,
 וואָס די רעדסט אונז אָפּ פֿון דאַנען?
 פֿון קינדווייז אויף, זײַט איך בין די,
 לעב איך מיר תמיד גאָר שטייל אין די,
 איך גיי מיר אַרום ווי אַלייט,
 איך האָב מײַן עסן צו דער צײַט,
 איך ווייס פֿין קיין שום שלעכטס נישט,
 עס איז מיר תמיד געווען גיט.

משוגע העט'מיר איצט דארפ'ט צו ווערן.
 מיר זאל'מיר וועלן דעם אינדיק צו הערן
 און פאלגן זיינע ווערטער
 צו וואנדערן אין אועלכע ערטער,
 פון וואגען עץ, אינדיקעס נאר'אנים, זענט,
 וואָט אונזערע טאטעס האָבן זיי נישט געקענט.
 נאָר אז עץ זענט דאָ צו אונז געקומען,
 וועל איך דאָ אייער הרפה איך אויפדעקן:
 דאָס איז ביי מיר הער פעסטער סימן,
 דו מוזט דאָרט אויך קיין האָניק נישט לעקן.
 איך זאָג דיר אפילו גראָה פארקערט,
 עץ, אינדיקעס, זענט מער נישט ווערט,
 ווייל עץ זענט נאָר פראַסטע פֿרעסערס
 און זוכט נאָר תמיד עפעס פעסערס.
 אַזינד ווילסטו זיך גאָר צו אונז צושארן,
 אונז אלע פֿין האַנען אוועקצונארן,
 ווייל דו העטסט זייער גערן געוואָרן
 דער יורש פֿין אונזער ביסל קאָרן.
 דו האָסט אָבער אָנגעטראַפֿן אויף מיר,
 איך פֿארשטיי מיך פעסער אויף דיר,
 איך וויל נישט וויסן פֿון דיין גליק,
 גיי דיר אליין קיין אינדיען צוריק,
 אָבער מיר בלייבן אלע הי;
 קוקערעקי! קוקערעקי!"

דער אינדיק איז בהרפה אוועקגעגאנגען,
 און די נאָז האָט אים אַראָפּגעהאנגען

אפשר אויף אנדערדאלבן אילן ווייט,
און האָט שוין אויף תמיד עיבות געמיינט.

*

רעדט דורך עמעצער אמאָל אָן,
דו זאָלסט דאָס נאָרישקייט מאַן
און דורך גאָר ווייט לאָזן אוועק,
און באַזעצן וואו די וועלט האָט אַן עק,
גייט ער פּוּדראַי נאָר אויף דעם אויס,
ער זאָל נאָך דער ברושנען דיין הויז.
אמת, דו מעגסט דער אמאָל אויף אַ צייט
אַ ביסל אַוואַנדער געבן צווישן לייט,
נאָר טאַרסטו אָן דעם אָרט נישט פאַרגעסן
וואו דייע אַבות זענען געזעסן;
דאָ, וואו דו ביזט געבוירן,
דאָ זאָלסטו ווערן פאַרלוירן.

דאָס הויז, די שאַף און די ציג

א פויער האָט אין שטאַט אַריינגעפירט
אַ שאַף, אַ הויז און אַ ציג צו פאַרקויפן
און האָט זיי מיט אַ שניר צונאַנדגעשנירט,
זיי זאָלן אויף דעם וועג נישט קענען אַנטלויפן.

איבער דעם גאַנצן וואָגן אין דער ברייט
איז זיך געלעגן דאָס הויז צעשפּרייט,
אין פאַר דער שאַף נעבעך מיט דער ציג
האָט אַווינקל אויך געמוזט זיין געניי.

און כאָמט זיי האָבן געהאַט אַ שלעכטן אָרט.
האָבן זיי פֿאַרט גאָרנישט גערעדט אַ וואָרט;
זיי זענען געזעסן, שטיל געשוויגן.
נאָר דאָס הויר האָט זייער געשריגן;
עס האָט געגערעכט און געקוויטשעט,
געשוואַרגאָטשעט און געהיטשעט,
גלייך מע העט עס ביי די אייערן געטאַרנעט
אַדער גאָר מיט הונדערט פּאַלקעס געהרגעט.

די שאַף מיט דער ציג גיבן אַ פֿרעג:
„וואָס שרייטו, הויר, דעם גאַנצן וועג?
עס איז כּלעבן אַ הרפה, אַ שאַנד,
מע לויבט זיך פֿון אַלע זייטן צונאַנד;
אַדרבא, טאַמער קענסטו אונז זאָגן,
מיט וואָס דו האָסט פֿין אונז מיין צו קלאַנגן.“

„איי, שרייט דאָס הויר, וואָס פֿאַר אַ פֿאַרגלייך!
אוי, ווי קענט עין פֿאַרגלייכן מיך צו אייך?
עין ביידע מעגטס אייך גאָר רואיק זיצן,
עין קענט דעם בעל-בית ביים לעבן ניצן;
דו וועסט אים מילך און ער — וואָל געבן,
וועט ער אייך אַזודאי לאָזן לאַנג לעבן.
איך אָבער, פֿאַרפּינסטערט איז מיין נויט;
איך קען אים ערשט ניצן נאָך מיין טויט,
וועט ער אַזודאי זיך גאָרנישט פֿאַרווילן,
נאָר וועט מיך הייסן אויף דער שמעל קיילן.“

קאַרגע לויט און הוירים
זענען אַ פֿאַר חברים;

מע האָט פֿון זייער גוטס
ערשט נאָך דעם טויט אַנוין.

די בין מיט דער הון

פו דער פֿלייסיקער בין
זאָגט זיך די פֿוילע הון*.
„איך קאָן אָסור נישט פֿאַרשטיין,
ווי קענסטו גאַנצע טעג ליידיק גיין?
דו טראַכסט נישט מער נאָר אַרומצוקריכן
אין אין די גערמנער תענוגים צו זיכן;
אפֿשר קאָסט דיך דאָס אויך גרויסע מי,
וואָס דו גיסט אויף אַ בלימל אַ פֿלי,
דיר דיין וולל-וטרבא-מאַגן
גאָר פֿול מיט זאפט אַנצונאַגן?
נאָר זיך פֿאַטש אייביק אויף דעם בלימל, זיין,
פֿון דיר האָט דאָך אַנדאָס קיינער קיין גיין**.
קוק בעסער אָן מיך, דו ליידיקגייער!
דורך מיר האָט דאָך דאָס גאַנצע הויז אייער“

„שפעט נאָר נישט אזוי! זאָגט די בין,
דיר דאָכט זיך, איך מוז גאַרנישט טיין***,
ווייל איך מאַך נישט קיין לאַרעם, קיין געשריי
ווי דו, ווען דו לייגסט יאָ אַמאָל אָן איי.
צום פינשטאַק גיי און קוק דיר צי,
ווער עס איז פֿלייסיק, איך צי דו.“

* = הון ** = גיין *** = טון (טן).

דיר, שוטה, מוז מען דאָס ערשט זאָגן,
ווייל דו פֿארשטייסט נישט זעלכע זאָכן:
דאָס וואָס דו זעסט אונז בלימלעך נאָגן
טוען מיר דאָס נאָר האָניק צו מאַכן,
כדי אנדערע זאָלן האָבן
מיט עפעס זיך צו דערלאָבן!

פֿונדעסטוועגן מעג איך דיר שווערן,
אז דו וועסט מיך קיינמאל נישט הערן,
אז איך זאָל מיך ווי דו פֿאַרימען,
אז איך וואַרבעט פֿאַר אַ פֿרעמדן גימען*.
איך האָט די נאטור דראָן געדענקט
און האָט אַ שפיצל אונז געשענקט
נאָך דינער ווי האָר, דינער ווי זייד,
דערמיט צו פֿאַשטראַפֿן זעלכע לייט
וואָס שפעטן זאָלן און לאַפֿן
אויס דעם וואָס פֿרעמדע מאַכן, —
כאָמט כּלעפֿן זיי אליין
קענען עס ניט פֿאַרשטיין.
אַצינד, אויב דו ווילסט האָבן דיין גיטס,
פּאַק דיך, וואָרן איך שמעך מיט מיין שפיץ". —

*

הער, דו שפעטער מיט דעם גאווה-פֿנים,
וואָס האַלטסט אונז שרייבערס פֿאַר נאַראָנים!
אונז שרייבערס זענמיר די שטילע בין,
און דו ווילסט אַפֿשר זיין די הין,

* = גומען.

ווערט דאָס משל אויף אַ האָר
טאַקע אמת, טאַקע וואָר.

איך הער דיך פֿרעגן מיט גרויס געשריי:
„צו וואָס ניצט אונז אייער שרייבעריי?“
זיי דיר דאָס אָן דיר אליין משער,
זי וועט ניצן פֿאַר דעם גרויסן נאַר
וואָס האָט אַ קאַפּ, גרויס ווי אַ שייסל
און דרינען שכל גאָר אַ ביסל,
מען זאָל אים דעם נאַר אויס דעם קאַפּ שלאָגן
און דורך אַ משל דעם אמת זאָגן.

די צוויי הענער

פווי געזונטע הענער, די דעכטע לייט,
וואָס האָבן פֿאַרטאָג אלע אויפגעוועקט,
האָבן אַ צייט לאַנג זיך תמיד געמיידט,
ווייל צווישן זיי האָט אַ שנאה געשמעקט.
אַמאָל האָט עס זיך אָפּער פֿאַרלאָפּן,
די הענער האָבן זיך אָנגעראַפּן.
קוים האָבן זיי זיך דערוען מיט די אויגן,
איז איינער צום אַנדערן צוגעפֿליגן
און האָבן גאָר איילגהויך געשפּרינגען
איינער דעם אַנדערן איינצושלינגען;
דער האָט דעם ביי דער קאַם געדושובעט,
און דער דעם ביי די אויגן געדלובעט,
איז ווי מען צאַפט וואַסער פֿין טונען
איז פֿון ביידן דאָס בלוט גערונען;

זיי האָבן זיך ביי די קעפּ געפּיסן
און די פֿעהערן גאָר אויסגעריסן —
קורץ, דאָס איז אזוי געווען עטלעכע מאָל,
ביז ביידע זענען געבליבן נאָקעט און גאָל.

„וואָס נאָר מיר, וואָס איז דאָס?
פֿרעגט זייער ביז דער בעל-בית:
וואָס איז דער לאַרעם, דאָס געשריי?
פֿאַרוואָס איז דאָס געהרגעריי?“

„וואָס, שרייט איינער, ער וועט דאָס ווערמער פֿאַרדרייען?
און קי קע רע קי נים קי קע רע קו קרייען?
וואַרט, איך וועל אים שוין ווייזן,
ווי מען קרייעט מיט גרייזן.“

„איך קרייע, שרייט דער אַנהערער האָן,
קי קע רע קי שוין פֿין אייביק אָן;
מיר קען איטלעכער האָן זאָגן גרות
וואָס דאָס געהערט קרייען מיינע זיידעס, —
וואָס די מוזט זיך צען מאָל אַפּשווענקען,
זו זאָלסט זייער נאָמען געדענקען, —
אז זיי האָבן געקרייעט קי קע רע קי;
און נישט מיט גראַבע גרייזן אזוי ווי די!“

דער בעל-בית הייבט אָן זייער צו לאַכן:
„דערמט אויף מיט אייערע נאָרנישע זאכּן;
ביי מיר איז דאָס אַלץ איינערליי.
איך דאַרף נאָר האָבן אייער געשריי,

* = די.

קרייעטס קי קע רי קי, קרייעטס קו קי רע קו!
אבי וועקטס מיך נאָר תמיד אויף צו דער שעה."

*

צווישן אונזערע לומדים, רבנים
טרעפט מען אמאל אויך אועלכע נאָראַנים
וואָס רייסן זיך שוין נישט ביי די האַר
און קריגן זיך אַוועק לאַנגע יאָר
און זידלען זיך אַוועק גאַנצע צייטן
איבער אַן אות, וואָס עס קען פאַטייטן.
דער פּרעננט אַראַייה פֿונעם שיטה מקבֿוצת
און שעלט זיין הבר מיט קללות נמרצת,
און דער פֿאַררוסט זיך אויף דער קבלה
און גיט דעם הבר טאַפּלט די קללה;
צום סוף קומט זיי ביידע גאָרנישט אַרויס,
וואָרן דער פּשט לאַכט זיי ביידע אויס.

ד י ש ע ר

פווישן ביידע קלינגען פֿון אַשער
איז געווען אַ שנאה גרויס אין שווער;
אימלעכע באַזונדער פֿאַר זיך אליין
איז געווען טאַקע קינצלעך און שיין,
זייער גוט פֿאַלירט, גאַנץ שאַרף און נלאַט,
זיי האָבן קיין שום פֿעלער געהאַט;
נאָר צי פֿאַר גאווה, צי פֿאַר קנאה
האַט צווישן זיי געשטעקט אַ שנאה;
שלעכטס טון האָבן זיי זיך פֿאַרט נישט געקענט,
פֿאַטש די שנאה האָט זייער שטאַרק געברענט;

נאָר זיי פֿלעגן זיך תּמור צו מירן,
ווייל זיי האָבן זיך גישט געקענט ליידן.

א שטיק שמאַטע פֿלעגט ביי זיי צו זיין,
וואָס זיי האָבן זיך מיט איר אָפּגעווישט.
איר איז פֿלוצלינג גאָר אין זיך אריין
און האָט זיך צווישן זיי אריינגעמישט.
זי איז געגאנגען אהין און אהער
און האָט דערציילט זאכן פֿון דער צו דער;
וואָס די האָט גערעדט,
וואָס די האָט געמאַכט,
ווי די האָט געשפּעט,
ווי די האָט געלאָכט.
אזוי פֿלעגט זי שמועות צוצוטראָגן,
און וואָס זי האָט געהערט אָפּצוזאָגן.

דערקייגן הער איך זאָגן ביי לייט,
אז אויף איטלעכער זאך קומט אַ צייט.

די קלינגען האָבן זיך מיטגֶגעווען,
זיי ווילן זיך ביידע פֿאַרט אַמאָל זען.
זיי זענען ביידע צונאנדגעקומען,
האָבן די שמאַטע מיט זיך גענומען;
זיך האָבן זיי נישט געטון קיין שלעכטס,
די איז געגאנגען לינקס, און די רעכטס,
נאָר האָבן זיי צווישן זיך אינמיטן
דאָס שמאַטקעלע אויף שטיקלעך צעשניטן.

*

הער נאָר צו, דו קליינער!
 זע, היט דיר די פיינער
 און גיי דיר בעמער גאָר אָן אַזויט
 פיי אַמהלוקת פֿין גרויסע לייט;
 זע, מוש דיר נישט אין זייער קריג אַרײַן,
 וואָרן דו וועסט דאָס כּפֿרת-היגדל זײַן.

ד י צ י ג א ר ן

מיך, זאָגט ראובן, וועסטו מיט ציגארן
 נישט אזוי גרינג קענען אָפּגארן,
 וואָרן איך בין שוין לאַנג געקומען
 אויף אַגוטן און וואוילן סימן,
 וואָס איך קען אויף דער שטעל דערקענען
 וואָס פֿאַר אַציגארן עס זענען.

„יאָ? זאָגט צו אים זײַן ברודער שמעון.
 איך פעט דיר, זאָג מיר אויך דעם סימן.“

„ווי אזוי מע קען דאָס דערפרוון,
 וועל איך דיר לערנען, זאָגט ראובן.
 דו רייכערסט דיר אַציגאר
 וואָס איז גאַנץ טרוקן און דאַר
 און גיסט גוט אַכטונג מיט פֿלייס,
 אויב די אַש פֿון איר איז ווייס;
 זעסטו, זי האָט אַוויסן קאַליר,
 מעגסטו דיר שוין פֿאַרלאָזן אויף מיר.“

אז דו האַסט אַ ציגאַר
וואָס איז קינגעלעך און ראַר."

"אוי, זאָגט שמעון, וואָס נאַראַנים זענען!
אלע נאַרישקייט זענען פאַר זיי רעכט;
זיי ווילן ערשט אָן דער אַש הערקענען,
צי איז די ציגאַר געווען גוט צי שלעכט."

*

כילעפּן, פּרידער! עס איז גאַרנישט גלייך;
אַש-מבנים זענט עין פֿון גרויס ביו קליין;
לעבט יאָ אַוואַילער מענטש צווישן אייך,
ווילט עין אייך אויף אים גאַרנישט פאַרשטיין;
נאָר דעמאָלט קריגט עין אים זייער ליב,
ווען פֿון אים איז שוין נאָר דאָ אַש אין גריב.

קליינע מעשהלעך און קאמאָועסלעך

וויטעלע

וויטעלע קען איך הייסן דער גומער שרייבער,
 אז איך וועל די פֿרימסטע פֿון די ווייבער,
 וויטעלען, די צנועה, נישט שייך באַזינגען?
 די ווייבער וועלן דאָך מיך אינשלינגען;
 נאָר פֿאַר מורא, עץ מעגט מיר גלייבן,
 ווייס איך אַזש נישט, ווי אַנצוהייבן.
 איך וועל אָבער אַנהייבן פֿון האַנען:
 אינדערפֿרי איז וויטעלע אויפגעשטאַנען,
 זי האָט זיך פֿין שלאָף נאָך נישט רעכט דערמאַנט,
 גיסט זי זיך שוין אָפּ דריי מאָל איטלעכע האַנט,
 און תּיכּף איז איר ערשטע מלאַכּה,
 זי זאָגט זיך די גרויסע ברכּה,
 און כאַטש זי איז שוין אַלט זעכציק יאָר
 און האָט אויף איין אויג די שטאַר,
 האָט זי זיך פֿאַרט פּיינט צו סטראָען,
 פֿרי זי זאָל הלילה נישט קומען לידי נסיון.

זי טוט זיך אָן פֿסדר
 אירע אַלטפֿרענקישע קליידער
 און לויפֿט גאַנץ געשווינד אין שול אַרײַן,
 וואָרן זי מוז דאָך די ערשטע אין שול זײַן.
 דאָרט שטייט זי בײַ דער מורה-וואַנט,
 וואָרן וויטעלע איז פֿון גרויסן שטאַנד.

זי איז א מיוחסת, אגרויסע נגידה,
אגרויסע השלכה, אגרויסע חסידה.
זי לייגט אויף איר שטענדרעל אגידער
אירע תהינות און דעם קרבן-מנהג-סידור
און הייבט אן זייער צו קלאַנגן
און מיט גרויס פּוֹננה צו זאָגן
גאָר אַ נייע תּהינה ובקשה
אין פּאַרשעלעט גאָר דעם רשע
אין בעט פּאַר דעם פרומען,
עם זאָל הלילה צו דעם נישט קומען,
אז דער פּרומער וואָס טוט אַ מצווה
זאָל דאַרפֿן ביי איר צו נעמען קצבה.

דערווייל קומט שרה די גפּאטע צו גיין
און פּלייבט נעבן וויטעלען שטיין
און גיט מיט דער פּושקע אַ קלאַפּ.
און געשווינד גיט זיך וויטעלע אַ סאַפּ
און זאָגט מיט גרויסן פעס:
„וואָס איז דאָס פּאַר אַ ניים?
האַט מען נאָך אַזוינס געהערט אין דער וועלט:
אין אַ הייליקער שול אין זיין צו האָבן געלט!“
שרה גייט נעפעך אַוועק פּאַרפּה ובושה.
דערווייל שפּרינגט אונזער וויטעלע קרושה
און גיט דאָ אַיטלעכען שפּרונג,
דער לייכטער גיט אַזש אַ קלונג.

און ווי זי וויל נאָך אַ תּהינה ליינען,
הייבט פּאַר איר אָן אַ יידענע צו וויינען

אין האָט זיך נעבעך מיט טרערן באַנעצט:
„דאָס מחזור וואָס איך האָב ביי אייך פֿאַרעצט
בין איך אייך דרויף נאָך איין גילדן שולדיק;
בעט איך אייך, זייטס מיר נאָך אַ ביסל געדולדיק:
איך בין דאָך נעבעך און אַרעמע אַלמנה,
לייט מיר עס נאָר אַרויס אויף ראש-השנה,
נאָך יום-טובֿ וועל איך עס אייך מיט דאָנק אָפגעבן,
אין דעם זכות וועט מען אייך אָנשרייבן צום לעבן.“

וויטעלע ענטפֿערט: „איך האָב תמיד רחמנית
אויף אַרעמע יתומים און אַרעמע אַלמנות.
איר אָבער קענט דאָך דאָס אליין פֿאַרשפּאַרן,
איר קענט אזוי טון ווי פֿאַראַיאָרן;
איר ווייסט דאָך, איך בין אַזאָגערין
און דערצו זייער אַגרויסע קלאָגערין,
מיין קהל הערט מען אזש ביי דער טיר —
אייך אָבער פּאַזוואַלע איך צו שטיין נעבן מיר.
אדרבא, איך וואָלט אויך זייער גערן,
אז איר זאָלט איטלעכעס וואָרט הערן,
דאָס מחזור אָבער מעג טאָקע ווייטער ביי מיר ליגן,
ביז איר וועט אָפגעבן וואָס איר האָט אַנטליגן;
נישקשה, איר האָט נישט צו איבערקלערן,
עס איז גאַרנישט אזוי געפֿערלעך;
ביי מיר וועט עס אָסור נישט צעריסן ווערן,
וואָרן איך זאָלט אַספֿר ערלעך.“

איצט זאָגט זי אַשרי און למנאָח,
וכאִ לציין גואל און עלינו שפּח,

דערנאך זאגט זיך אונזער וויסל
פֿון דעם טאָג דאָס קאָפיטל,
צום סוף גיט זי אין סידור אַ מיט
און גיט אים דעם גאַנץ גרויסן קייט,
און גיט זיך קיינן מודה אַ ביז
אין גייט הינעטרויילעכטס צוריק
פֿון אלע שטענדערס אַפֿוד,
און קושט ווידער די טיר, זיין
און גייט און טרעט אַפֿ בײַ ר' אלקנה'ן
און בײַ אַנדערע משולחים —
און הייבט אָן בײַ זיי איינצומאַנען
פֿאַר צוויי וואַכֿן הַנְּחִים.
קיים זי אײַז שוין נעבעך אַהיימגעקומען
און האָט זיך נאָר אַ טרער קאַווע גענומען,
קומט אָן אַרעמאָן צו גיין
און בעט מיט אַ גרויס געוויין:
„וויטע־לעבן! העלפֿט מיר אײַס דער נײַט,
שענקט מיר נאָר אַ קליין שטיקעלע ברויט!
צו פֿאַרדינען בין איך אַסור נישט אימשטאַנד,
איך בין אַ קאַליקע אויף אַ פֿױס און אַ האַנט,
און אַ קינד ליגט מיר נעבעך קראַנק
אין דער קעלט אויף דער הױלער באַנק.
פֿאַר דאָס וועט אייך גאָט שיקן הצלחה,
אַז איר וועט האָבן אין אַלעם אַ ברכָה.“
וויטעלע ענטפֿערט מיט אַ פֿנים פֿול יראת־שמים:
„דער גאָט וואָס האָט געשפּייזט
אונזערע עלטערן אין דעם לאַנד מצרים
האָט אונדאָי גאַרנישט געגרייזט,

וואָס ער האָט דיר, ברודער, נישט געגעבן,
דו זאלסט האָבן פֿאַר עפעס צו לעבן.
וואָס האָט טוט

איז אונדאָי גוט.

דו מוזט, מיין לעבן, גאַרנישט זיין פֿרום,
איבער דעם גייסטו אויף די טירן אַרום!

העסטו אָבער פֿרום געווען,

העסטו שוין אליין געווען,

ווי דו העסט געווען רייך

און אויף הענט אין פֿיס גלייך.

ווילסטו, איך זאָל להפֿעים טון גאָט

און דערווידער זיין זיין געבאָט?

ניין, מיין האַרץ, מיין לעבן!

איך טאָר דיר גאַרנישט געבן.

גיי דיר געזונטערהייט,

איך טו קיין נאַרשקייט,

דאָ שווער איך דיר ביי מיין סוודר:

איך וועל נישט טון גאָט דערווידער!

דער אַרעמאָן האָט זיך נעפעך אויפֿגעהויבן

און אַרויפֿגעקוקט צו דעם דאָרט אויבן

מיט צוויי גאַנץ גרויסע טרערן,

וואָס איך מעג אונדאָי הייליק שווערן,

אַז זיי זענען אַזוי גרויס ווי די בריליאַנטן געווען.

וואָס איך האָב ביי וויטעלען אויף דעם קאָפּ געווען.

איצט איז וויטעלעס שטייגער,

אַז עס שלאָגט עלעף דער זייגער,

רוקם זי אפּענקל צום אויוון צי
און נעמט זיך צו ליינען דעם „נחלת צבי“;
זי ליינט מיט דעם ניגון און דעם טאק,
בזי זי ווערט אנטשלאָפֿן גאנץ געשמאק.

זי קומט אויף זיגער צוויי
און גיט דעם „נחלת צבי“ אַ קיש —
און גיט דעם גרויסן געשריי,
מען זאָל גרייטן געשווינד צו טיש.

למען השם נישט צו פֿאַרגעסן;
זי האָט זיך געוואָשן צום עסן,
וואָרן פֿון וואַשן און בענטשן
האַלט זי מער פֿון אלע מענטשן
וואָס זענען נאָר אויף דער וועלט —
וואָרן דאָס קאָסט דאָך קיין געלט.
זי הייבט אָן די מוידה צו שעלטן, צו פֿלוצן,
פֿאַרוואָס זי האָט פֿאַרברענט דעם קוכן;
פֿאַרוואָס די ייִד איז אָן זאַלץ
און דאָס טייִגעכטס איז אָן שמאַלץ;
פֿאַרוואָס די פֿויש זענען נישט געראַטן
און דאָס הינדל איז נישט דערבראַטן.

נאָך דעם עסן קומט אַרײַן ר' משה,
דער אלטער גבאי פֿון דער חֲבֵרָה קדושה,
און ר' שמעל, איר ברודערס מחותן,
און מאַנען זי פֿאַר צוויי יאָר פֿעות-היטין.
וויטעלע ענטפֿערט זיי כּסדר:
„איך האָב אײַנמאַל געטון אַ גדר,

אז איך זאל אין מיין לעבן
 קיין מעות-היטין נישט געבן.
 וואָרן אז זיין ליבער הייליקער נאָמען
 האָט געבאָטן יעקב־אַבֿינזם זאָמען,
 אז זיי זאלן פסח מצות עסן,
 האָבן איך גאַרנישט צו איבערקלערן,
 אז ער וועט אַוודאי נישט פֿאַרגעסן,
 ער זאל אַיטלעכֿן פסח מצות פֿאַשערן;
 און ווער טאָר זיך דאָס הערוועגן
 אונזער האַר גאָט צו איבערפֿרעגן,
 ווען און זיי אַזוי ער קאָן דאָס טאָן?
 דאָס גייט דעם זינדיקן מענטש גאַר נישט אָן!
 און דער וואָס וויל דווקא פֿאַרוואָרן גאָט,
 דער איבערטרעט כֿלעבן זיין הייליק געבאָט;
 אין אָן דעם הייליקן יום-הדין
 וועט אַוודאי אויף אים מלֿטרג זיין דער שטן.
 און גאָט וועט שוין האָבן אין זין,
 מע זאל אים אין גיהנם פֿרענען און פֿראַמֿן.

די גפאים זענען פֿאַר גרויס דערשרעק
 אַזוי זיי פֿון גיהנם אַנטלאָפֿן אַוועק;
 און וויטעלע האָט גאָך אַשעה דערנאָך
 נישט אויפֿגעהערט צו זאָגן איר שפֿראַך.

צו פֿנהה גייט וויטעלע תמיד פֿרייך
 און פֿאַרשלוסט ביי זיך די טיר,
 פֿדי מע זאל זי שוין נישט משוגע מאַכן
 אַלין אינאיינעם נאָר מיט צדקה-זאַכן.

דערקייגן טוט זי זייער אסך תפילה,
 אז גאט זאל געשווינד שיקן די גאולה*,
 און ס'זאל שוין קומען די ליבע צייט,
 וואס עס וועלן שוין נישט זיין קיין אַרעמעלייט.

ביינאכט קומען עטלעכע ווייבער צו איר,
 און איטלעכע ברענגט זיך מיט די שניר**,
 פרי זי זאל פֿין וויטעלען לערנען,
 ווי מען זאל גאט נישט דערצערנען.
 דאָ ריכט וויטעלע אָפּ פֿון די שכנים
 און לאָזט אַסור נישט אים אפילו איינעם,
 און איטלעכע יידענע העלפֿט איר אינטער. —
 אזוי פֿירט זיך וויטעלע זומער און ווינטער.

*

דערקייגן הער איך דאָרט אַווייבל שרייען
 און פֿאַר כּעס אַזש גאָר מיט פייער שפּייען:
 „ווי געפֿעלט אייך הער שלעכטער שרייבער?
 וואָס וויל ער האָבן נעבעך פֿון אונז ווייבער?
 ער האָט געמאַכט אַ שלעכטן פּלאַן
 און שרייבט נאָך ליגנט דערנעבן.
 ווי קען מען גאָר אָנהייבן פֿרום צו זאָן***,
 אז מע וויל קיין צדקה נישט געבן?
 איך וועל אים טון, וואָס איך וועל נאָר קענען,
 איך מוז אים תּיכּף דאָס ביכל פֿאַרברענען!“

הער זשע מיך צו, מיין ליב קינד,
 און ביזער דיך נישט אזוי געשווינד.

* = גאולה. ** = שניר. *** = זיין.

איך זאל אזוי שרייבן געזונטערדייט,
 ווי איך קען איינע אין קראַקע,
 וואָס זי זאָגט, אַז פֿאַר פֿרוּמקייט
 וויל זי נישט געבן קיין צדקה.
 און אַז דו וועסט דיך וועלן פֿאַזינען,
 וועסטו אין דיין שטאַט אייך געפֿינען
 זייער אַסך ווייפֿער אַזוינע
 און וועסט מיר שוין נישט זיין אַ שונא,
 נאָר וועסט מיט מיר גוט ווערן
 און וועסט מיין עצה צוהערן.
 דו זאָלסט מיין פֿיכעלע נעבעך גאָר לאָזן גיין
 און פֿאַרברען בעסער וויטעלע די צנועה אליין.

דער הולך רביל

אין ראָדאָל איז געווען אַ רבֿל,
 ער האָט געהויסן רבי רב טעוול;
 זיין נאָמען איז אין דעם גאַנצן לאַנד
 ביי אלע חסידים געווען פֿאַקאָנט.
 ער פֿלעגט צו טון אַסך פעולות
 און צו קענען אַן אוצר סגולות;
 ער האָט קמיעות פֿאַרשריבן,
 מיט זיי די רוחות פֿאַרטריבן
 און אנדערע לייד און צרות,
 קונדער געגעבן די עקרות.
 און כאָטש ער האָט נישט געפֿאַסט הפֿסקות
 און קיין מאָל נישט געגעבן קיין צדקות,

פֿלעגט פֿאַרט צו קומען די גאַנצע וועלט
 און האָט אים געגעבן אַסך געלט;
 מען האָט גאָר נישט געקוקט אויף ממבוע,
 אַבי מען זאָל נאָר קריגן זיין קמיע.
 ער האָט געלעבט גאַנץ רואיק אין שטיל,
 פֿאַטש זיין הויז איז תמיד געווען פֿיל*;
 נאָר פֿון איין זאך האָט ער געהאַט צער:
 נישט ווייט האָט געוואוינט אַן אַרענדאָר,
 און עושר שוין פֿון לאַנגע יאָרן,
 און ער פֿלעגט נישט צו אים צו פֿאַרן.

נאָר אַרבי קען אַליץ אויספֿירן.
 ער האָט געזען צו שפּעקלירן,
 ער האָט לאַנג געקלערט און לאַנג געטראַכט,
 מיט דעם אַרענדאָר שלום געמאַכט.

דער גרויסער עושר דער אַרענדאָר
 איז אָבער אויך נישט געווען קיין נאַר.
 „וואָרט, זאָגט ער: ער מיינט, איך בין שוין זיין;
 איך מוז אים קריגן אין קויפּער אַרײַן“ —
 דערזוײל האָבן די ניין טעג אָנגעריקט,
 און ער האָט נאָך דעם רבין געשיקט
 זייער אַקינצלעכץ שיינעם וואָגן,
 מיט פֿערד וואָס האָבן שיר צעטראַגן:
 מע זאָל דעם רבין נישט אָפּטרעטן,
 נאָר צו אים אויף מיטאַגס פֿאַרבעטן.

* = פֿיל.

זיי דער רבי איז נאָר געקומען,
האַט מען אים גאַנץ שוין צוגענומען;
אים אין אַ שטיבל אַרײַנגעפֿירט,
מיט מעפל און פֿירדאָנג אויסגעצירט;
דאָ איז געווען פֿון צוויי שעה שוין
צום מיט געקרייט נאָר פֿאַר צוויי פֿאַרשײן.

זיי זעצן זיך ביידע פֿאַלד צום מיט,
און דער רבי קוקט שוין אים די פֿיש.
פֿון אַ שיינער שיסל דאָרט — אָן עק —
נעמט דער בעל־בית אַראָפּ די דעק,
אין דער רבי קוקט אים פֿאַרקרימט אָן:
עס ליגט... אַגעפֿראָטענער קאַפּהאַן.
„האַב נישט פֿאַראַיבל! זאָגט דער בעל־בית:
עס איז ביי מיר היינט געווען אַטעות,
מע האָט פֿאַרשטעלט דעם טײך דעם היגן,
מען קען אָסוד קײן פֿיש-נישט קריגן.
נאָר וואָס האָבן מיר שוין פֿאַר אַברירה?
עס וועט ניט זײן קײן גרויסע עבירה.
די נײַן טעג אַ ביסל צו פֿאַרגעסן,
און אַ גוטן קאַפּהאַן צו עסן;
איר זענט דאָך אַנדאָס נישט בן הבריאה;
און אײך מו אײך די גרויסע שפּיעד,*
וואָרן אײך מעג דאָס אַודאי שווערן, —
דאָ וועט קײנער זען און הערן.“

דער רבי האָט אין דער שטיבל געפֿרימט,
הינטער דעם אויער געקראַצט אין פֿאַרקרימט

* — שבועה.

צום בעל-בית געמאַכט מיט דעם פֿינגער,
דערוויל דאַקוטשעט אים דער הינגער;
ער זאל דאָס געוועזן פֿריער וויסן,
וואָלט ער דערהיים כאָטש אָנגעביסן!
אזוי האָט נעבעך נאָך אונזער גאָסט
דעם גאַנצן טאָג פֿאַלד גלייך ווי געפֿאַסט,
ער איז געזעסן גאָר פֿלייך און מאַט,
ער האָט נאָך היינט נישט אין מויל געהאַט.

דער רבי גיט דעם קרעכץ דעם גרויסן:
„נאָ! ווער האָט זיך דאָס געזאַלט שטייסן?
עס איז קיין פֿרידה, וואָס קען איך טאָן?“
אין נעמט זיך געשווינד צו דעם קאַפֿראָן.
ער האָט געגעסן מיט אַפעטיט
און זיך געטרונקען וויין אין דער מיט,
און דאָס קאַפֿהענדל אָפֿגעקליבן,
נאָר די ביינער זענען געפֿליבן.

דער בעל-בית איז געזעסן צעשפּרייט,
גאָר מלא שמחה, גאָר מלא פֿרייד,
גלייך ער העט פֿאַרדינט טויזנט דוקאַטן;
זיין קונצשטיקל איז אים געראַטן.

פֿון דעם עסן נאָר אויפֿגעשטאַנען,
הייסט דער אַרענדאָר גיך איינשפּאַנען,
און האָט דאָס כל אָפֿגעשויקט
מיט אַ פֿולן מאָגן, גאָר דערקוויקט.

איצט בינדט דער בעל-בית איין די ביינער
אין אַ סאַטשיילע אַגאַנץ שיינער

אין זעצט זיך אויף אגוט פֿערד רייטן,
 און יאָגט דעם רבין נאָך פֿין ווייטן.
 קיין ראָדאָל קוים נאָר אָנגעקומען,
 האָט ער דאָס פֿית־דין צונאָדהענומען
 און פֿרעגט זיי אַשאלה, אויב מען מעג
 עסן אַ קאָפּהאַן אין ניין טעג?
 „מען טאָר ניט, שרייען די דינים
 אלע ביינאָנד מיט אַ בייז פנים:
 אפילו דער וואָס עסט פֿאַר אַרפֿיאה*
 קומט אַריין אין דער שאַול תּהתיה“.
 איצט זאָגט דער אַרענדאָר גאַנץ נעשווינד:
 „אז דאָס איז יאָ אַגאַנץ גרויסע זינד,
 פֿאַרוואָס איז דער רבי געזעסן
 אין האָט ערשט אַ קאָפּהאַן געגעסן?
 איצט קענט עין אַליין זיין משער,
 ווי ער מאַכט דעם עולם גאָר צום נאָר;
 עין זענט אלע אין גרויסן טעות,
 אז ער מאַכט גאָר נסים ונפֿלאָות!
 אַט! איצט זעט וואָס ער איז פֿאַר איינער!
 אַט האָב איך נאָך דאָ מיט די ביינער,
 איך האָב זיי געבראַכט מיט צו טראָגן,
 אז זיי זאָלן מיר עדות זאָגן,
 אז ער איז איין מאָל פֿאַר אלעמאָל
 מאַקע דער גרעסטער פּושע ישראל“.
 דער מורד־הורבאה איז פֿאַר פעם
 אוש געוואָרן ווי קאַלך ווייס.

* = רפואה.

דער ארענדאר אָבער האָט געלאַמט
און האָט דעם רבין צו הוּק געמאַמט
און גיט דעם גיי געשווינד,
די פֿאַרטיילע גיך אויפצופינדן.

איצט הערט אָבער, ייִדישע קינדער!
הערט צו דעם רבינס גרויסע ווינדער*:
דער ארענדאר איז שטיין געבליבן,
ווי עס שטייט ביי קמן געשריבן;
ער איז געוואָרן בלינד ווי די וואַנט
פֿאַר גרויסער הרפה, פֿאַר גרויסער שאַנד;
וואָרן ער האָט אויסגעשיט אויפֿן טיש
ביינער וואָס זענען געווען... פֿון פיש.

*

דער איד נישט ווערט, די ערר זאָל אים טראָגן,
וואָס וויל אײַף אנדערע רכילות זאָגן.

דער קאַרגער

קאַרגער האָט זיך אמאָל פֿרגעסן
און האָט זיך גאַנץ שטאַרק איבערגעגעסן;
דאָס האָט זיין פֿאַרדארטער מאָגן
אָבער נישט געקענט פֿאַרמאָגן,
ער האָט אים געקלעמט און געדרייט
און דעם קאַרגן דערצו גענייט,
אז ער האָט געשריגן מיט גרויס געווייז:
"לאַז מען שוין דאָרט נאָך אַדאָקטער גיין".

* == וואונדער.

דער דאָקטער איז היבֿף געקומען,
האַט אים ביים דופֿק אָנגענומען,
האַט אים באַטאַפֿט פֿון אלע זייטן,
באַקוקט פֿון נאָנט און פֿון ווייטן,
אין זאָנט: אז צו דעם קלעמעניש
מוזט איר נעמען איין אייננעמעניש.

„נעמען? יאָ! זאָנט דער קאַרגער אַצינד:
נעמען! יאָ, יאָ, איך וויל נעמען געשווינד.“
„נעמט נאָר איין, זאָנט דער דאָקטער, אין זאָנט ניט.
איר וועט פֿין אייך געפֿן, וועט שוין זיין גיט.“
„וואָס! שרייט דער קאַרגער: געפֿן! איך געפֿן?
ניין, איידער געפֿן, בעסער נישט לעפֿן.“
עין מענט מיר גלויבן דאָס וואָס איך זאָג:
דער קאַרגער האָט געפֿילט אין אַלט טאָג.

ד ע ר ה ל ו ם

מיין באַבע צאַרטל עליה השלום
איז זיך מיר נעפעך געקומען צו חלום
אין האָט מיך זייער משוגע געמאַכט
און באַלעמוצעט די גאַנצע נאַכט:
וואָס עס טיט זיך אַלין אין גיהנם, אין גן-עדן,
מיט די יונגע ווייבלעך און די אַלטע מיידן,
און וואָס עס טוט זיך מיט איר,
דאָרט אויבן אויף יענער וועלט;
עס האָבן זיך טאַקע מיר
האַר און נעגל קאַפּויר געשטעלט.

ווי איך האָב מיך אַביסל דערמאַנט
 און מיט איר געוואָרן מער באַקאַנט,
 בין איך מיר אַזוי אַביסל געלעבן
 אין האָב זי אַנגעהויבן אייסצופֿרעגן
 אויף דעם וואוילן אין קלוגן יינגל שמערל
 אין אויף דער ליכטיקער און שיינער שיינדל.
 „פֿין אים, זאָנט זי, איז שוין נישטאָ אַהערל,
 אין פֿין דער חן-מאַכערן נישט אַבענדל.“

דערנאָך האָב איך דאָ אין איין וועג
 די באַבע געגעבן אַ פֿרעג:
 „וואָס מאַכט דאָרט דער גוטער נַחום?
 רייסט ער דאָרט אויך אַסך רַחמים?“
 „ע וואָס! זאָנט זי: די געלט-אַפּערס!
 די שווינדלערס! די רווחים-כאַפּערס!
 ליגן טייל אין די קברים,
 ווי כאַרשטונקענע פּגרים;
 און אין קבר אויף אלע פֿיר ווענט
 רעכענען זיי אלץ דעם פּראַצענט,
 די וואַכן פֿין פּראַשוות ביו האַזינו,
 וויפֿיל מאַל עס איז געגאַנגען שמיני,
 אויב זיי האָבן אין די הלָוואות
 נישט געדאַט הלילה אַטעוה.
 און ווי אַטשערעפּאַכע פֿין איר הויז
 קומען זיי פֿין דעם קבר נישט אַרויס.
 אַטייל קריכן אַרום און קריכן,
 און זוכן אומעטום, און זיכן

אין אלע לעכער, אין אלע שפאלטן,
 וואו זיי האָבן אַגילדן באַהאַלטן,
 און קריכן אַרום ווי אַ שלאַנג,
 דער גילדן טוט זיי נעבעך באַנג.
 די וואָס האָבן דאָס געלט נאָך ליבער,
 פֿאַרגנבנען זיך אין די גאַלדגריבער,
 און בעטלען מיט די ערד־זעקעלעך,
 מע זאָל זיי שענקען גאַלד־ברעקעלעך.
 אַנדערע ניאַרען ווי די הוירים
 אין די קברים פֿון זייערע הברים,
 אויב מע האָט נאָך זייער לעבן
 מ'מבעט זיי מיטגעגעבן.
 זיי גייען נישט אַוועק
 אַטריט פֿון דעם פֿלעק,
 ביז זיי גנבנען עטלעכע מאַות
 פֿון די מיטגעגעבענע מטבעות". —

„יא, זאָג איך, באַבע־לעב קרוין!
 זאָגט זשע מיר אָבער שוין:
 וואָס טוען זיי מיט דעם געלט
 דאָרט אויבן אויף יענער וועלט?"
 „זיי, זאָגט מיר מיין באַבע, שפּעקלירן
 אויף אַ משה־וַמֶּתן אַווינעם,
 וואָס זיי וועלן דערביי נישט פֿאַרלירן
 און נאָך דערצו האָבן אַמך קונים.
 זיי שאַלערן אויס ביי די מַתים
 די מיטגעגעבענע מליתים;

און אז די צייט פֿון דעם משיחן
 וועט שוין אמאָל קומען צו קריכן
 און אלע, פֿון גרויס ביז קליין,
 וועלן פֿון טויט שוין אויפֿשטיין,
 וועט אימלעכער מוזן לויפֿן
 ביי זיי דעם טלית אויסקויפֿן;
 נו, קענסטו דיר, מיין קינד, גארנישט מאַלן,
 וויפֿיל מע וועט זיי מוזן באַצאלן".

„אז עס זאל אויף זיי קומען גרויסע ליד:
 פֿאל איך דער באַבען אַרײַן אין די רייד:
 איצט שטייט דאָס ערשט פֿאַר זיי אַגרויס גליק,
 אז זיי קומען פֿון דעם טויט צוריק.
 איצט וועלן זיי דאָס ערשטע שינדן די פֿעל,
 ווער עס וועט קומען איפֿער זייער שוועל,
 און פֿון אַרעמע לייט רייסן פֿאַסעס,
 און אַנשימן גאָר מיליאָנען קאַסעס".

„גיי, זאָגט די באַבע, זיי נישט קיין נאָר,
 האָב נאָר נישט אימזימט אזוי אַצער!
 משה רבינו, דער פֿרומער, דער גיטער,
 וועט זיי שוין מאַכן גוט זייער און ביטער.
 ער וועט אויף זיי שוין פֿרענגען אַביזע גורד,
 דעם ית־עמקא וועט ער תיכף מכטל זיין,
 רווחים רייסן וועט ווידער ווערן אן עבֿרה,
 און זיי וועט ער טרייבן אין גיהנם אַרײַן".

פֿלוצלינג האָט זיך מיר געדאַכט, מע קלאַפט —
 און האָב מיך פֿון שלאָף אויפֿגעכאַפט.

ד י ש ד י ם

ר יי דעם אלמן הנינאם איידעם
האָבן זיך אויפֿגעהאלטן צוויי שדים ;
אז עס פֿלעגט צו קומען ביידערנאָכט,
האָבן זיי געפֿאָטשט און געלאָכט,
געפֿיימט, געקויטשעט און געזונגען
און אין קוימען אַרומגעשפרונגען.
דער בעל־בית איז געוועזן פֿאַרביטערט,
אלע היילייט האָבן געפֿלאָמערט, געציטערט,
גלייך עס וואָלט געווען די גרעסטע קעלט —
האָר און נעגל האָבן זיך קאַפויר געשטעלט.
מען האָט אַרבי אַראָפֿגעבראַכט,
און דער האָט זיינע זאַכן געמאַכט:
ער האָט געאַרבעט דריבער־גאַנצע צוויי וואָכן
און האָט דאָס הויז אלע מאָג אָפֿגעשפֿראַכן;
ער האָט געטון אַסך סגולות
און דערצו נאָך אַנדערע פעילות;
ער האָט מיט קמיעות באַשריבן אלע ווענט,
קורץ, ער האָט געטון וואָס ער האָט געקענט.
די שדים זענען אָבער ווי פֿריער געבליבן,
און דער רבי האָט זיי נישט פֿאַרטריבן.
אַג. ראַמלמד האָט זיך פֿאַרט דערוואויגן
און האָט זיך אין דעם הויז אַרײַנגעצויגן.
ביינאַכט צו דער אייגענער שעה
זענען די שדים שוין ווידער דאָ

און האָפּן אָנגעהויבן זייערע זאַפּן.
זיי די פֿריערדיקע נעכט צו מאַפּן.

דער בעל־בית שוקט אַרײַן בעטן גאַנץ שײַן,
דער מלמד זאָל קומען צו אים אַרײַנצוגײַן,
ווייל ער האָט פֿאַר די שדוים מורא,
און ער איז בטיח, אַז זײַן תורה,
וועט די נישט־גוטע אַודאי פֿאַרטרייבן
און דאָס הויז וועט פֿון איצט אָן רײַן־פֿלייבן.

דער מלמד איז תיכף אַרײַנגעקומען
און האָט אַמשניות מיט זיך גענומען.
ער האָט זיך געשאַקלט איבער דעם משננות,
סאָמט ער האָט דרינען נישט געוואַסט פֿון זײַן היות;
עס איז נישט געווען אײַן אָרט,
וואָס ער זאָל קענען אַוואַרט;
ער האָט געשריגן און געדרייט מיט דער אונג
און געזאָגט גערייזן* ווי אַגראָבער יונג.

די שדוים האָפּן זיך זייער דערשראָקן;
זיי זענען געפֿליבן שטיין ווי די טאַקן.
עס איז זיי געווען אַגרויס ווינדער,
זיי אַזוי דער קען לערנען מיט קינדער.
עס האָט זיי אַלײַן אָנגעהויבן צו שוידערן,
זיי האָפּן נישט געקענט צוהערן אַזוי פֿלוידערן —
קורץ, זיי האָפּן נישט געקענט אײַנשטיין
און האָפּן תיכף געמוזט אַוועקגיין.

* = גרייזן.

דער בעל-בית האָט זיך געבען גאָר דערקוויקט
און די אנדערע נאָכט ווידער נאָך דעם מלמד געשיקט.
דער מלמד לערנט, די שרים זענען דאָ,
זיי אַנטלויפֿן אָבער אין אַ פּערטל שעה.

„אָדאָ! אַזוי, אַזוי איז דאָס!
זאָגט אַזינד דער בעל-בית:
עין קענט דאָס נישט קיין תּורה ליידן?
נו, נו, איצט וועט עין מיך שוין מיידן.“

זיי זיי זענען געקומען די דריטע נאָכט,
האָט זיך מיין בעל-בית גאָרנישט וויסן געמאַכט
און שרייט אַריין צו זיין יונג:
„גיב נאָר צום מלמד אַ שפרונג
און בעט אים גאַנץ שוין,
ער זאָל תּיכף קומען צו גיין.“

אָדאָ! איידער מען האָט זיך אומגעקוקט,
האָבן זיך די שרים אַוועקגערוקט
און זענען שוין מער
נישט געקומען אַהער.

*

אין דער וועלט איז דאָ סילעבן אַלדאָס גוטס:
פֿון אימלעכער זאָך קען מען האָבן אַ ניץ;
אַפֿילו אַ גמרא-מלמד אַ גראָבן יינג
זאָלסטו נישט האַלטן גאָר פֿאַר גרינג;
מעגסט דיר אַפֿילו פֿון ערגעץ איינעם פֿאַרשרייבן
און האַלט אים פֿאַר אַ סגולה שרים צו פֿאַרטרייבן.

נאָר קאַטאַוועס גאָר אָן אַדייט:
 איך מײן, אז בײַ איצטיקער צײַט
 מעגן שוין זײַן שׂדים אזוי אַסך ווי די פֿלויגן —
 מע קען פֿליגן זײַ אַקײַגן מלמדים גראַפֿע יונגען קריגן.

די פאַרקערטע וועלט

דאַט מען נאָך אזוי איינס געהערט?
 עפעס איז היינט די וועלט פֿאַרקערט!
 וואָס טײַטש: הלפֿתּא פּינער,
 דער קמזן, דער נישט-פֿאַרגינער,
 פֿלעגט שׂר נישט צו מאַפֿן דעם טױט,
 אז מע האָט געגעסן זײַן שטיקל ברויט.
 און היינט וויל ער די פֿאַלעם אָפֿרײסן,
 מע זאָל דווקא נאָר בײַ אים עסן אָנבײַסן.
 וואָס איז דאָס היינט אַנדערשן ווי פֿרײַד?
 אדאָ: ער האַלט איצט אַטראַקטײַר.

דער פֿעל-צדקה

פון דעם אַרגסטן פּיזשן נאָך אַרגער,
 אז דו זאָגסט, פֿערל איז אַקאַרגער;
 איך פֿלײַגן קען אים עדות זאָגן,
 אז ער פֿלעגט אַרומצוטראַגן
 און צו טײַלן אַרעמעלײַט
 טאַקע אַגאַנץ לאַנגע צײַט —
 בײַטלען געלט אין בײַדע הענט, —
 און פֿלעפֿן נאָר אויף פֿופֿציק פֿראַצענט!

דער פרומער מאַגן

די גומע און פֿרומע שבעלע
האַט פֿון תמיד אָן אַטבעלע,
אז זי עסט אַ שטיקל מאָרט מיט ציקער,
ווערט זי תיכף אַזוי ווי לזט שופּור.
איך בין אמאָל דערביי געווען
און האָב מיט מיינע אויגן צוגעזען,
ווי זי האָט געטרונקען פּראָנפֿן אַ קוואַרט,
אין דערנאָך פֿאַרביסן גאָר אַ פּיצעלע מאָרט;
האַב איך פֿלעבן צוגעזען אליין,
ווי זי האָט אויף די פֿיס נישט געקענט שטיין.
ניין, איר גומער פֿרומער מאַגן
קען קיין שום מאָרט נישט פֿאַרטראַגן.

דער בעסטער מאַן

ב'לעבן, מיין מאַן איז טאַקע דער בעסטער,
"ער ליבט אין ערגעץ נישט אַרום",
אַזוי פֿאַרימט זיך מיין שפּנס שוועסטער;
ווייל איר מאַן איז פּלונד און קרום.

דער אומזיסטער שם-דע

ואָס קענען נישט ביזע צינגען
אַלין אין דער וועלט אויסקלינגען;
פּלוצלינג זאָגט מען, דודס פֿאַטער האָט זיך געשמאַט.
האַט ער דען נאָר דעם איינעם טאַטן געדאַמט?

דער פארענטפער

כלעבן, עס איז אגרויסע זינד
צו שלאגן זיין הערוואקמן קינד.
"יא, פארענטפערט זיך ר' שמעל ביק:
איך שלאג דאך אים אבער נאך צוריק..."

דער בעל-חוב

דוד.

הערמט, ברודער! איך שווער דיר צו,
איך זאל זיין אזוי א בעל-חוב ווי דו,
העט איך אסור קיין נאכט
קיין אויג נישט צוגעמאכט.
משה.

אין איך ווידער שווער דיר כלעבן צו,
אז איך שלאג מיר טאקע גאר אין דו;
לאזן יענע זיין פאזארגט,
וואס איך האב ביי זיי געפארגט.

די חברים

כארגע לייט אין הוירים
זענען טאקע אפאר חברים:
מע האט פון זייער גוטס
ערשט נאך דעם טויט אנויך.

דער פארטראגענער מוח

וי, וואָס זאָל איך אייך דאָן אַסך זאָגן!
שמואל גייט אַרום נעבעך זייער פֿאַרטראָגן.
ער ווייסט שוין נישט אַפֿילו וואָס איז דיין אין מיין,
איבער דאָס שטעקט ער די הענט אין פֿעמדע קע-
שעניעס אַריין.

דער געטרייער מאַן

פערל

הערסטו, מיין מאַן, שוין ווידער אַהרבן!
שרה די גבאיטע איז געשטאַרבן!
ווייסטו, עס איז דאָך עפעס גאָר קיין קאַמפּאָזעס,
צווישן די אַלטע ווייבער זיצט איצט דער מלאך-המוות!

שמערל

אוי וויי, עס איז טאַקע זייער ביטער!
זע נאָר, מיין לעבן, ווי איך צימער.
כילעבן, איך העט שוין ליבער גערן,
אז דו זאָלסט גאָרנישט אַלט ווערן...

דער טעות

וויינסטו, ווייל היים איז דריי יאָר געזעסן,
איבער דעם קען ער איצט נישט גיין?
ניין, דו ביזט דוך טועה, דו האָסט גאָר פֿאַרנעסן,
אז ער קען אויף די פֿיס ניט שטיין.

ד אָם חִירוֹשׁ

דערל איז שוין אלט זעכציק יאָר,
און דערצו פֿאַרט זענען זיינע האַר
נאָך גאַנץ שוואַרץ, טאַקע אזוי ווי צינטער* —
ווייל ער האָט ערשט געקויפֿט אַפּעריק דעם ווינטער.

ד ער עֵזוֹת=פֿנים

דו זאָגסט, צאָרטל די מויד איז גאָר נישט פֿרום,
ווייל זי גייט אלץ מיט הולטייעס אַרום.
שטילער, עזות=פנים! דעה נאָר נישט אומזיסט;
זי האָט עלטערע קינדער ווי דו ביזט.

דער דאָקטער גרינד

פֿאַרוואָס נעמט זיך אונטער דאָקטער גרינד
קראַנקע צו וועלן מאַכן געזינט,
און אז ער ווערט אמאָל קראַנק אליין
הייסט ער נאָך אַן אנדערן דאָקטער גיין?
פֿאַרוואָס וויל ער זיך ניט קירירן
און אויס דער קרענק זיך אַרויספֿירן? —
נאָר וואָס האָט ער נעבעך פֿאַר אַבְרָהָה?
מאָד עצמוֹ לִדְעַת איז אַן עבֶרה.

מ אַ ב ה

אָ אונטער דער ערד
ליגט פֿאַר אַפֿן אַנקבֿה;
זי איז פֿילעבן ווערט
די שטיינערנע מצבֿה;

— צונטער

וואָרן אזוי האַרט ווי דו האַסט דעם שטיין געזען
איז ביי איר לעבן איר האַרץ געזען.

ק ו ר ה

קורח האָט באַגראָבן זיין געלט מיט דעם קאכטן
און שווערט זיך, ער וויל ליבער טאָג אין נאכט
פאַכטן,

ביו עס וועט שוין קומען דער טאָג פֿון זיין טויט,
איידער ער זאל זיך קויפֿן אַשמיקל ברויט.
זאָג, דו ביזט דאָך זייער קלאַג:
הייבט דאָס נישט שוין קאָרג גענוג?
ניין, נאָך קאָרגער איז געזען דער גרעפער יהושוע;
פֿאַר מורא, טאָמער וועט קורח ניט האַלטן זיין שבוּעה
און וועט איבער דעם געלט ווידער אַ שליטה האָבן,
האָט ער קורח געבן דעם קאכטן באַגראָבן.

ד אָ ס ב אָ ד

דוביה איז גאָר הרוב; וויל ער זיין געזונט, זאל
ער זיך באַדן
אין די טרערן וואָס ער פֿלעגט צו וויינען ביי זיין חֶבֶרם
שאָדן.

ל ו ט

לי משהן איז זיין שטאַט גאַרנישט רעכט,
ער זאָגט, זי איז ווי סדום אזוי שלעכט.
איך גלייב אים פֿלעבן אימלעכעם וואָרט,
וויל ער איז דער לוט וואָס וואוינט דאָרט.

א נייע ערפינדונג

איך וועל אייך זאגן, אפער גאָר בסוד:
איך האָב געפונען דעם פֿיפֿטן יסוד;
זו די אַרבע יסודות פֿין דער וועלט;
גאָר שטיל! גאָר שטיל! איך מײַן: דאָס געלט.

דער מיוחס

מיין מאַן זאָל לעבן, מיין אלקנה,
איז נאָך מער מיוחס פֿין דער לבנה;
זי איז מלא אין יאָר צוועלף מאָל,
און ער איז עס תמיד, גאָר אָן אַ צאָל.

דער בעל־רחמן

דוה

איך בעט אייך, ליבער ר' נחמן!
איר זענט דאָך אַ בעל־רחמן;
אזוי ווי גאָט איז אייך ליב,
לאָזט מיך אַרײַן אין שטוב.
וואָרן מיינע פֿיס און די איירן
זענען מיר שוין פֿאלה אָפּגעפֿרוירן.

ר' נחמן

וואַרט, וואַרט, איך שווער דיר בנאמנות,
איך האָב אויף דיר גחיס רחמנות.

דוד.

נו, עפֿנט זשע מיר שוין אויף די טיר,
אז איר האָט יאָ רחמנות אויף מיר.

ר' נחמן

ניין, מיין לעבן! שטיי בעסער נאָך אונטערן דאָך,
כדי איך זאָל קענען האָבן אויף דיר רחמנות אַסך.

קורחם מצבה

א ליגט אין דער אַכמה
קורחם גוף מיט דער נשמה.

די דאנה

אשר איז רייך, ער האָט מער נישט צו זאָגן,
נאָר וואו ער זאָל זיך ערגעץ אַביכול חכמה
באָרגן.

דער פרומר

אעקב גייט אלץ נאָר מיט הולטייעס אַרום —
כדי מע זאָל זען, אז נאָר ער איז פֿרום.

סגולה צום זפֿרון

ס איז צום זכרון טאָקע שלעכט
אזעקצושלאָפֿן גאַנצע ווינטערנעכט.
איבער דעם האָט וואָלף נישט געשלאָפֿן עטלעכע וואָסן,
נאָר נאַכט ביי נאַכט אַגעוועלב אויפֿגעבראַכן.

נאך אַ חידוש

אלע דריי הסרונות וואָס גאָט האָט פֿינמ
האָב איך אלע געזען אין איין מענטש היינט."

„ע, גיי! וואָס רעדסטו דיר דאָ איין;
דל און עשיר קען דאָך אין איין מענטש נישט זיין.“
„און איך זאָג דיר, איך האָב עס היינט געזען;
נאָר ווייסטו ווי אזוי? זיין נאָמען איז אָשר געווען.“

דער פרומער מענטש

אָג מיר נאָר, מנשה! טוט דיר גאָרנישט פֿאַנג
וואָס דו ליגסט אין קרימינאַל אזוי לאַנג?"

„וואָס פֿרעגסטו דאָ פֿאַר אַקשיאַ?
ענטפֿערט נעפעך דער פרומער מנשה:

איך ליג דאָך אין קרימינאַל נאָר פֿונדעסטוועגן,
ווייל איך וויל דאָ ליגן, וואו מיינע אַבות זענען געלעבן.“

דער זיווג

ען גוטקייט
און קלוגקייט,
ווען פֿרומקייט
און שיינקייט

העטן זיך פיינאנד
געקענט צוזאמענפארן,
העטן זיי דעם לאנד
געקענט אסך רעדעכטס פארשפארן.

מצבה אויף א פרעסער

אוי, לאזטס רינען אייערע טרערן,
לאזטס אייער קול פין ווייטן הערן!
הערט נישט אויף צו וויינען און צו קלאגן!
אוי, דאָ ליגט אגרויסער מאַגן.

די שרייבערס

מיט שרייבערס איז די גאנצע וועלט פיל*,
איטלעכער קען שרייבן אויף יענעם אפאשקעוויל,
הערט נאָר אָפער וואָס איך וויל:
עס העט געווען רעכט און שיין,
עס זאל איטלעכער שרייבן אפאשקעוויל —
נאָר פֿרייר אויף זיך אליין.

די נקמה

עס איז אין דער וועלט זייער אגרויסע וויגאָדע;
איטלעכער איז זיך נוקם אויף אן אנדער מאָדע.
אראש-הקהל מאכט אן אקריג,
דער דאָקטער מיט אשפאנישע פֿליג,

* = פול.

מיט א שווערד דער סאלדאט
 און מיט אן עצה דער אדוואקאט.
 אמשילה מאכט אגרויסע הוצאה,
 א בויזער טאטע - א שלעכטע צאָה,
 דער גולן מיט א האק,
 דער רב מיט א פסק,
 א שלעכטע קענין
 מיט טעפ פרעכץ,
 מיט שעלטן און פליכטן די ווייבער -
 און מיט א קריטיק דער שרייבער.

א ס ו ת א

ו וועלט האָט זיך אווי געוויינט,
 מען זאָגט „אסותא“ ביי אַנים.
 האָט מען עס אין אמת געמיינט?
 פֿון דעם איז איצט דער שמים.
 קען ער דען נישט אין זין האַפֿן:
 אוי, איך העט דיך שוין גערן פֿאַ...

אסותא!

נישט איינער ברענט פֿאַר פֿריינדשאַפֿט היינט
 גאָר ווי אַ פֿייער;
 ער שווערט, ער איז אַמײַן בעסטער פֿריינד,
 איך בין ביי נאים טייער.
 מאָרגן איז דאָס פֿייער גאָר פֿאַרלאָשן,
 ווייל ער זעט, איך פֿאַרמאָג נישט אַגר...

אסותא!

„דו רייכער פֿעטער! וואָס טוט זיך מיט דיר?

איך ווייס ניט וואָס דו דיר טראַכסט?

משוגע ווער איך דאָך שוין מאַקע שיר;

איך ווייס נישט וואָס דו מאַכסט“.

מיד דאַכט זיך, ער העט שוין גערן געהערט,

אז דער רייכער פֿעטער ליגט שוין אין דער...

אַסותא:

וויטעלען זאָגט איטלעכער גאָר,

זי איז נאָך יונג אין שוין;

די אַלטע האָט שוין זעכציק יאָר

און אַמאָל גאָר אָן ציין.

דאָס זאָגט אָבער נאָר אזוי די וועלט,

ווייל וויטעלע האָט זייער אַסך...

אַסותא:

דאָרט רייסט זיך אַזוייבל ביי די האָר

אויף איר גאַנץ גרויסן קראָבן;

זי פֿאַרשעלט זיך נעבעך גאָר די יאָר,

דער מאַן איז איר געשטאַרבן.

איך מיין אָבער, דאָס איז דער בעסטער סימן,

אז זי העט שוין נעבעך גערן אָן אַנדערן גע...

אַסותא:

אַזונג מיידל פֿין אַיאָר זעכצן

נעמט אָן אַלטן מאַן.

מען האָט דרויף צו וויינען, צו קרעכצן:

אוי, נישט קיין גלייך געשפּאַן.

זי האָט אים כילעבן געמעגט פֿארשפּאַרן,
ער האָט דאָך אַפנים ווי אַלזע פֿין פֿאַר...

אַכזא:

ערלעך מעסטן מעגט איר אייך לערנען.
פֿון דער קרעמערין שרה:

זי וויל גאָט טאַקע נישט דערצערנען,
זי זאָל נישט האָבן אַצרה.

נאָר ווייסט איר וואָס זי מעסט ערלעך, וואָס?
אירע רייד זענען גערעכט ניין...

אַכזא:

געשעפּטן גרויסע מאַכט דאָך בערל,
גאָר אויף אַמיליאָן;

דאָס ווייב גייט זיך אין גרויסע פּערל
און פּריליאַנטן אָנגעטאָן.

מען פֿרעגט, פון וואַנען ער דאָס האָט:
עס איז שוין איצט דער דריטער...

אַכזא:

עס איז דאָך גאָר דער גאַנצער וועלט
זייער אַגרויס ווינדער,

פֿאַר וואָס האָט מנשה אַסך געלט
און גאָר קיין שום קינדער?

איך ווייס, איך ווייס, איך וועל אייך שוין זאָגן:
קינדער קען מען נישט לייכט אַוועק...

אַכזא:

זעסט נאָר אַבער ווי עס גייט אין דער וועלט:
ביי זישען איז פֿאַרקערט די זאַך;

ער האָט ניט זיין אייגנס קיין גראַשן געלט,
און קינדערלעך אַסך;

ווייל זיין ווייב געווינט אלע יאָר אַ קינד,
און ער פֿאַרשפּילט ווייל ער שטעלט צו פּיל...

אַמזאָנאָ:

רייכע לייט שטאַרבן אָרעם
און יונגע פֿאַר דער צייט;
ווייל איטלעכער וואָרעם האָט זיין דאַרעם,
אין אַווערטל ביי לייט.
איבער דעם הימם אייך ביי צייטן
פֿאַר שלעכטע דאַקטוירים אין...

אַמזאָנאָ:

ער איז זייער געשיקט און אייפֿגעקלערט,
שרייט דער אין די גאַסן,
שוין אלץ זאָגט ער, האָט ער אין שקאַלע געהערט,
ער האָט געמאַכט די קלאַסן.
פֿרעגט אים נאָר אָבער די מינדסטע זאַך, —
„אוי, וועט ער זאָגן: לאַזטס מיך גע...“

אַמזאָנאָ:

יענער ווידער הערט וואַקסן גראָז
און קען אַקול דערוען;
ער מעסט אָפּ די לופֿט מיט דער נאָז
און טרעפֿט וואָס וועט געשען.
נאָר האָט ער דערפֿין נעבעך צער
וואָס די וועלט זאָגט, ער איז אַ...

אַמזאָנאָ:

פֿראַנצייזיש רעדן איז פֿרייט און ווייט
געקומען אין דער מאָדע,
און עס איז אַפּילו ביי אַ טייל לייט
זייער אַגרויסע וויגאַדע.

ווייסט עין אָבער פֿאַרוואָס, פֿאַרוואָס?
ווייל מען רעדט עס אונטער דער...

אַמתא!

וואָס זוכט דאָרט יענער מאַן אין נאַכט
אין אלע ספרים אַרום?
ער זיצט אליין אין אַשטיבל פֿאַרמאַכט,
מע זאָגט, ער איז פֿרום.
איך זאָג אייך אָבער: ניין, ניין, ניין,
דער וואָלף האָט נאָך אלע...

אַמתא!

וואָס, מיינט עין דען, זוכן דאָרט
יענע שטאַט-גבאים?
איך ווייס דאָך שוין אימלעכעס וואָרט,
זיי זוכן נאָך הטאים.
איך וועל מיך אָבער מיט זיי וועמן:
די הטאים זענען אין זייערע אייגענע...

אַמתא!

וואָס פייניקט זיך דאָרט דער ייד
גאָר גאַנצע טעג און נעכט?
ער פאַסט און פאַסט, ווערט נישט מיר,
איז ער דען אזוי שלעכט?
ניין, ער איז אַמור גאָר קיין הימא,
נאָר ער איז נעפעך אַגרויסער...

אַמתא!

ווער איז דער אין מלית און תפילין
מיט דער גרויסער פּריל?

פאר אים ליגט אפן די גמרא חילין*,
און ער לערנט שטיל.
דאס איז דאך, דאכט זיך מיר, ר' נחום,
וואס רייסט ביי די ארעמע אסך...

אסותא!

נישט איינער גייט אין מקוה אריין,
טאקע טאג ביי טאג;
נאר נישט אויסגערערט זאל עס זיין
דאס וואס איך זאל...
ער מיינט נישט די הגדה, נאר די קניידלעד,
דער בעדער האט צוויי זייער שיינע...

אסותא!

אגרויסן פרוין געבן מענטשן
דעם רבין פאר אנרכה,
ער זאל זיי אגאנץ סך בענטשן,
זיי זאלן האבן הצלחה.
איך האלט עס אפילו פאר אגרויסן יושר:
דער רבי באדארף דאך צו ווערן אן...

אסותא!

איך העט אייך געמאכט אסותא'ס אסך,
ווען עין זאלט נאר וועלן;
עס איז אסור ביי מיר קיין גרויסע זאך,
זיי זאלן אייך נאר געפעלן.
נאר נעמטס נישט דעם אסותא,
צו באנוצן אין דער...

אסותא!

* = חילין.

נח א בעל-מלאכה

דעם וואָס קען נאָר עפעס אמלאַכה,
דעם שיקט גאָט טאַקע צו די ברכה.
נח האָט אויך דאָס געמוזט פֿאַרשטיין,
ער זאָגט, ער וויל אויך נישט לידיק גיין;
ער לייגט איצט אוועק אלע זאַכן
און לערנט זיך גאָר... אַזויפּ מאַכן.

דן מיט די פֿאות

דאָס מענטשן האָבן אליין פֿאַלשע דעות!
זיי זאָגן, דן פֿאַרביט זיך זיינע פֿאות,
זיי זאָלן תמיד זיין שוואַרץ ווי צינטער;
ער האָט דאָך זיי ערשט געקויפֿט דעם ווינטער!

אויף אַ מחבר

ער האָט איבערגעלאָזט קינדער און ספרים:
יענע האָט ער געמאַכט רייך, און די אַרעם.

דער קריטיקער

פו אַ קריטיקער זאָגט פֿאַר זיין טויט
טאַקע זיין בעסטער גוטער פֿריינד:
„דו ביזט דאָך נאָך אין אַזוי אַנויט
קינמאָל נישט געוועזן ווי היינט“;

קערטמו דעם איבערשטן דארט אויבן
כאַטש היינט זיין לויב אָפּצוגעבן.
„ניין, ניין, שרייב ער, איך קען נישט לויבן...“
און האָט אויפֿגעהערט צו לעבן.

די נאַראַנים

נאַראַנים מאַכן דעמאָלט די גרעסטע גרייזן,
ווען זיי ווילן דווקא נאָר חלמות באַווייזן.

דער נוסקנאַקער

דער ווילסט מיט פֿרעמדע ציין נים קנאַק,
היים זשע דיר דינע פֿריער אויסהאַקן.

דער שפעטער

מען קען נאָך זיינע פֿעלער נישט פֿאַרגלעטן
מיט דעם וואָס מען וועט איבער פֿרעמדע שפעטן.

די שיפורים

אלע גוטע שיפורים
זענען נישטער פורים;
ווייל זיי מוזן וועלן
פורים זיך פֿאַרשמעלן.

דער ליידיקנייער

דער פֿאַטער

זע, מיין קינד, קיין מאָל נישט ליידיק צו שטיין.

דער זון

גוט, פֿון איצט אָן וועל איך שוין ליידיק גיין.

ביי מיין געבורטס־טאָג

איך זיין און קלער מיר שוין אזוי דין
אפֿשר מער ווי אַ האַלבע שעה,

פֿאַרוואָס האָבן דאָס נאָך מיינע האַר

זייער גרויס שוואַרצקייט ניט פֿאַרלוירן:

עס איז דאָך שוין דריי און פֿערציק יאָר,

זייט איך בין אויף דער וועלט געבוירן?

נאָר איך האָב אַ תּירוץ גאָר אַ קליינעם:

זיי ווערן פֿאַרשוואַרצט מיט מיר אינאיינעם.

די פרומע צירל

ואָס דו טומט מוזטו טון מיט דער מאָס,
פֿון דעם האַלט אונזער צירל;

זי טרינקט אפֿילו נישט אויס קיין גלאָז,

נאָר טרינקט בראַנפֿן אַפּול קוואַטירל.

מיין ערגסטער פיינד

מיין ערגסטער פיינד

איז אַ פֿאַלשער פריינד;

פֿאַר יענעם היט איך מיך ווי ווייט איך קען,

דער אָבער קען מיר שאַטן לאַדע ווען.

בלעמס אייזל

עס איז א חידוש ביי איטלעכן באוונדער, וואָס בלעמס אייזל האָט גערעדט איין מאָל: ביי מיר איז דאָס אָבער אַ גרעסער וואונדער: היינט רעדן אייזלען צופיל און אָן אַ צאָל.

די טרערן

עס האָט דײַך, זאָגסטו, זייער שטאַרק פֿאַרדראָסן, וואָס שמערל האָט צו דיינע צרות געלאָסט: איך זאָג, דיר: ניין, טרערן האָט ער אַפֿאַרנאָסן, נאָר ער האָט זיך דעמאָלט אַ ציבעלע געמאַסט.

יהודא

יהודא וועט זיך איפֿפֿאַסן אין קבר, וועט אין אים ציטערן איטלעכעס אַבֿר; קיין שום אָרימאָן האָט ער ביי זיין לעבן אפֿילו אַ קליין שטיקל בחיט געוואָלט נעבן; אַצינד מוז שטייל צווען אונזער יהודא, ווי די ווערים מאַכן פֿון זיין פֿלייש אַסערה.

שרהם מאַן

שרה נעבעך האָט זיך דערגעסן: איר מאַן איז געוואָרן דערטרונקען; זי האָט שוין גאָר געמוזט פֿאַרגעסן, ער האָט איר פֿאַרמעגן פֿאַרטרונקען.

דאָס איינרעדעניש

דו ביזט גאנץ קלוג, דערסטו דיר איין:
נו! ווי אזוי קענסטו קלוג זיין?

אויף אַ נב

אוי ווי! לאמיר שטארק קלאַנגן
מיט זייער אַגרויס געוויין;
ער פלעגט אַרויסצוטראַגן,
אַצינד טראַגט מען אים אליין.

אין הייבל

פון זיין אייגן הייבל פאַרשוואַרצט צו ווערן,
טאָג און נאַכט נאָר שלעכטע ווערטער צו הערן.
איז פעסער גאָר נישט געבוירן צו ווערן.
דער וואָס האָט אָפּער יאָ געפֿונען אַווייב
וואָס איז אזוי גוט און שטיל ווי אַ טייבל.
דער איז געבוירן געוואָרן אין הייבל.

דער קידוש-מאכער

ח מאַכט אַגאַנצע וואָך קידוש;
זעמט אָפּער צו דאָס גרויסע חידוש,
עץ מעגט מיר דאָס גאַנץ זיכער גלייבן.
אַז שבת קען ער נישט אָנהייבן.

דערקייגן שבת בכבוד האלמן,
 מעג מען זיך קייגן אים באהאלטן.
 ער לאזט זיך תמיד אין הער וואָסן
 די עסנס אלע, פֿון גרויס ביז קליין,
 פֿון זיין אייגענער קעפֿין קאָפֿן;
 נאָר לכבוד שבת קאָמט ער אליין.

טאָג און נאַכט

ער לויבט, זיין ווייב איז קלוג ווי דער טאָג;
 איך האָב דעריבער זייער שמאַרק געלאָמט.
 בעכער וואָלט געווען דאָס וואָס איך זאָג:
 זי זאל זיין אזוי שטיל ווי די נאַכט.

פריינד און שונאים

ומע פֿריינד אין דער נייט
 גייען ווייניק אויף דעם לויט;
 שונאים אָפֿער אין גליק
 זענען דאָ אויף דעם שטיק.

סערלס מאַנען

פיר מאַנען האָט שוין סערל געהאַט,
 און קיינער זאָגט נישט, זי איז נישט ווערט?
 דער תירוץ איז גאָר פשוט, גאָר גלאַט:
 זיי ליגן שוין אלע אין דער ערד.

מיין אומגליק

ישט איין מאל האָב איך געזען ביינאַכט
אויף מיין געלעגער אין הלום,
ווי גאָט האָט מיך גאָר גליקלעך געמאַכט,
איך לעב גאַנץ רואיק, בשלום;
פלוצלינג האָט אַ האָן
דאָרט אַקריי געטאָן
און האָט מיך פֿין שלאָף אויפֿגעוועקט, —
מיט דעם האָט זיך מיין הלום געעקט.

נו, וויל איך מיר בייטאָג גיין אַרם
און מאַכֿן גאָר דעם גוטן פּלאַן,
איך דארף גאָר צו זיין גאַנץ גוט און פֿרום,
זעל איך אויף דער וועלט גליקלעך זאָן*;
קומען נישט-ווערטע,
שטאַרק אויפֿגעקלערטע —

און פֿאַרשטערן מיט זיסע רייד
מיר נעבעך מיין שטיקעלע פֿריד.

גאָר גאַנצע טעג און גאָר גאַנצע נעכט,
מוז איך איצט לעבן אין צרות;
מיין הלום און מיין פּלאַן זענען שלעכט,
טויגן ביידע אויף כּפרות;
ביינאַכט און בייטאָג

האָב איך לײד און פּלאַג, —
און דאָס אַליץ האָט מיר געטאָן,
אַן אויפֿגעקלערטער און אַ — האָן...

* = זיין.

א שטילער שונא

היט דײך פֿאַר אַ שונא אַ שטילן;
די הינט פייסן נישט וואָס בילן.

די איינברענגערין

או צאָרטל ברענגט אויס געלט טאָג אין נאַכט,
דאָס ווייס איך גאַנץ געוויס:
נאָר איין מאָל האָט זי געלט איינגעבראַכט:
זי האָט איר ערשט קינדס ברית
אינאיינעם מיט איר התונה געמאַכט.

בערלם פֿאַמער

בערל שענקערס פֿאַמער עליו-השלים
קומט עטלעכע נאַכט שוין צו אים צו הלום.
דאָס העט בערלען שוין נישט אזוי פֿאַרדראָסן,
העט נאָר געווען זיין בראַנפֿן גוט פֿאַרשלאָסן.

לעדערנע ממבֿעות

מען דערציילט מיר, אַז פֿאַרצייטן
פֿלעגן מענטשן צו פֿאַרבייטן
זילבערנע אויף לעדערנע מטבעות.
מיר האָבט זיך, זיי זענען נאָך דאָ
נאָך ביז צו דער איצטיקער שעה;
בדידערלעך! איך מיין די קמעות.

דער צונגפֿעלער

ווי זאל דאָס איינעם ניט פֿאַרדריסן:
מען הערט מנשהן טאָג און נאַכט היסן,
און דער דאָקטער זאָגט: יאָ, איך דענק,
אַ צונגפֿעלער איז זיין קרענק!
נאָר דער דאָקטער איז גערעכט,
ניין, ער זאָגט גאָר נישט שלעכט:
וואָס ביי אַ נישטערנעם איז אויף דער לונג,
איז געפֿעך ביי מנשהן אויף דער צונג.

חיים

אַר גאַנצע טעג און גאַנצע וואָכן
האַט זיך חיים דעם קאַפּ געפֿראַכֿן,
צו וואָס גאַט האָט פֿאַשאַפֿן אַ נאַר.
דער קאַפּ האָט זיך אים איפֿערגעקערט,
און ניין, ער האָט עס פֿאַרט נישט דערקלערט.
חיים! ווער איז זיך דאָס נישט משער?...

מיינע פֿריינד

מענטשן קען איך ערשט דערקענען,
ווען זיי ליגן שוין אין קבֿר טויט;
מיינע פֿריינד אָפֿער - וואָס זיי זענען
דערקען איך, ווען איך בין אין דער נויט.

* = הוסטן.

א שייערער יוד

אָבן „א שייערער יוד“ האָב איך אָפֿט געהערט,
אויף דעם אנדערן ווידער: „ער איז נישט ווערט“.
זאָגט מיר: וואָס איז דער הילוק? איך בעט איך,
איז דען טייער און נישט-ווערט נישט גאָר גלייך?

מנשה שומה

אָ ליגט מנשה שומה
אויך צווישן די טויטע!
מיין פֿון אלע פֿארדינט ער אַלייב,
וואָרן אויס אַנישט איז געוואָרן אַ שמויב.

נאָר קיין מורא

וואָס האָט מען פֿאַר דעם טויט מורא צו האָבן?
מיר דאַכט זיך, אז ער איז נאָך אַ גרויס גליק:
וואָרן די אלע וואָס מען האָט פֿאַגראָבן
ווילן דאָך שוין נישט מער קומען צוריק.

צאָר טל

רײַ מאַנען האָט צאָרטל פֿאַגראָבן
און וויל שוין ווידער התונה האָבן!
נאָר וואָס וויל מען נעבעך האָבן פֿון איר?
זי זאָגט, אז גאָט העלפֿט, ווי נעמט זיך פֿיר.

שמעון הקרן

ער גראַבער אַרענדאָר, דער קרן שמעון,
איז טאַקע יאָ אויף דעם אמת געקומען.
„משה רבינו, זאָגט ער, האָט גוט געמאַכט,
וואָס ער האָט פֿון הימל די לוחות געבראַכט;
וואָרן זיסט ווי אזוי העט געוואָסט אַייד,
ווען עס וועט געפֿאלן אין לענטשגע דער ירדן“

תחית-המתים

אָן! אָן תחית-המתים פֿלעגן
פֿוילע מענטשן גאַרנישט צו גלייבן;
אזוי לאַנג זענען זיי געלעגן,
זאָלן זיי זיך אַצינד אויפֿלייבן?

גרשון ווערט פֿרום

אש-הודש אַלול ווערט גרשון פֿרום.
אימלעכער קלערט נאָך, וואָס דאָס קען זיין;
טאָג און נאַכט גייט ער פֿאַרטראַכט אַרום
און קוקט אַלץ נאָר אין הימל אַריין!
וואָס, מיינט עין, זוכט ער דאָס האַרט אייבן?
מוט ער דאָס אַלץ אזוי שטאַרק תּפֿילה.
אָדער זאָל ער האָס אַלץ גאָט לויבן? —
ניין, ער זוכט דאָרט אייבן... די בתּילה.*

* = בתולה.

ווייבערישע תפילה

סך תפילה טון איז ביי ווייבער א פרייד;
זיי מוזן דאך אויסרעדן די ניין מאָס רייד.

דאנות נאך דעם מויט

דער קארגער היים ליגט פארגאָבן אַטאָדאָ,
קיין אַרעמאָן פֿלעגט ער צו געבן אַרדייער;
ער האָט נאָך דאנות ביז דער איצטיקער שעה
וואָס זיין מצבה האָט געקאָסט אזוי טייער.

די פויערן

מען זאָגט, אז אין די שטעטישע מויערן
זעט מען קיינמאָל נישט וואוינען קיין פויערן.
ליגנט! איך אליין האָב דאָרט אַסך דערווישט;
נאָר דער הילוק איז — זיי אַרבעטן נישט.

צו מיין ביכל

אָט עמעץ דינגע רייד ווי אַרבעט געקליבן
און מיינט, איך האָב אים, נאָר אים דאָ באַשריבן,
האָט ער זיך פֿלעבן שוין גאָר אליין געקלאָגט,
וואָרן וואָס איך ווייס נישט האָט ער אליין געזאָגט.

עטינגערס כתבים אין צוויי חלקים

ארויסגעגעבן לויט די מאנוסקריפטן מיט
א ביאגראפישן און ביבליאגראפישן
אריינפיר און מיט הערות פון
ד"ר מאקס וויינרייך

אלע כתבים פון ד"ר
שלמה עטינגער
דאָס אנדערע חלק

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין, 1925

All Works of
Dr. Salomon Ettin-
ger, Edited and Prefaced
by Dr. Max Weinreich. Vol. II.

Wszystkie dzieła dra Salomona Ettin-
gera, wydał i wstępem bio-bibliograficznym
oraz uwagami opatrzył dr. Maks Weinreich, T. II.
Drukarnia B. Kleckina, Wilno. :: Printed in Poland.

אינהאלט פון אנדערן חלק:

		דראמעס
זייט	זייט	
535	An meinem Nichtchen Gott erhalte Kaiser Ni- kolya	289
536	אן פאני נאָלד	460
537	דער וואָלף לערנט לשונות	507
537	דער ראַשי-הקהל	
542	די ערשטע וואָס האָט...	517
543	ר' שמערל	518
544	די לאַמפּערמעס	519
545	משה רבינו...	522
546	לו ליעקב...	523
546	את אבי במקל אבה	525
547	לחמו...	526
547	זעצן	527
547	די וועלט...	527
548	נאָט אונזער האַר...	528
550	איבערזעץ: תהלים כ"ז	529
550	איבערזעץ: יגדל אלהים חיי...	530
551	איבערזעץ: מה טוב...	530
551	איך רוף צו דיר...	531
552	א געזאַנג...	532
553	איך האָב מיך געאיינלאָט...	533
553	די צוויי נגידים	534
557	בריוו	
588	הערות פון מאַקס וויינרייך	
610	ווערטער=זוכצעטל	535
		הוספות
		דאָס אייזן
		מיין קינד
		צו ...
		גוטע לבנה...
		זייטס געזונט!
		צו ...
		ברכה
		צו ...
		בין איך נישט...
		דער יידישער זעלנער
		נאָכאַמאָל...
		איז איז מיר...
		אידער דאָס קינד...
		ווען איך בין...
		א גוטע נאָכט...
		עס לאַרעמען...
		איך בין אַמאָל...
		Am Geburtstage meines Freundes und Neffen Lud- wig Krasnopolski

דראמעס

ס ע ר ק ע ל ע

אָד ע ר

די יאָרצייט נאָך אַ ברודער

נאָר אַ ניי טעאָטער-שטיק

אין פינעף אויסציען

Motto:

Kein Laster ist so albern, das sich nicht
Der Tugend Anstrich anzukünsteln wüßte.

Der Kaufmann von Venedig

פ א ר ש ו י נ ע ן :

ר' משה דאנצקער, אן אויפגעקומענער עושר

סערקעלע, זיין ווייב

פריידע-אלטעלע, זייער טאכטער, זי רופט זיך אן אייף

דייטש פרידעריקע

הינדע, א יחומה, סערקעלעס ברודערנאכטער

ר' גבריאל הענדלער, א שפעקולאנט

מארקום רעדלעך, א סטודענט, וואס לערנט זיך דאקטעריי

ר' יוחנן, א שרכן

א פרעמאטער

א דאקטער

ר' שמעלקע טרויניקס, א ליטוואק, ער איז דער בעל-בית

פון דעם גאסטהויז וואס הייסט "די מרגלים"

בערל, זיין הויז-יונג

חוה, א דינסטמויד } ביידע ביי ר' משה דאנצקער
חיים, א משרת }

ירחמיאל, א משרת ביי ר' גבריאל הענדלער, ער זעהיקעט

זיך, און ער רעדט

שמשים און לאמפערמעס

די מעשה איז אין לעמבערג

א וואָרט פֿרײַד

סאַמע גוטס נאָר גאָר אליין
קען אין דער וועלט נישט פאַטטיין;
וואָרן ווי אזוי קען מען וויסן, אז עס איז גיין
אז מען ווייסט גאָר פֿון דעם שלעכטן ניט.
איך בין אזוי קלוג,
עס איז פֿאַר מיר גענוג,
אז מען וועט אין דעם ביכל דרינען
כאַטש נאָר אַ ביסעלע גוטס געפֿינען.
סערקעלע! גיי אין דער וועלט אַריין,
לאָז מען דיך אַ ביסל דערקענען.
איינער וועט זאָגן, דו ביזט גוט און פֿיין,
דער אנדערער וועט דיך פֿאַרברענען.
איך בעט אָבער נאָר האָם איינע —
עס איז אַ בקשה, אָבער גאָר אַקליינע —
לאָז מען טון מיט סערקעלען, וואָס מען וויל,
נאָר קיינן מיר לאָז מען זיין גאָר שטיל.

דער מהבר

ערשמער אויפציי

א שטוב ביי ר' משה דאָנצקער מיט דרוי מירן: איינע אין דער רעכטער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו די איבעריקע שטובן; איינע אין דער לינקער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו סער קעלעס שלאַסחדר, און איינע אין דער מיטן, וואָס מען גייט דורך איר אויף דער גאָס אַרויס. אין דער שטוב שטייט אַ ביסל מעבל, דהיינו: אַ קאָנאָפּע מיט עטלעכע שטילעכער, אַ שאַפּע, אַ קאָמאָדע; אויף דער וואַנט הענגט איין שפיגל, און נאָך איין שפיגל אַ גרוי-סער שטייט קייגנאָיבער דער מיר וואָס איז אויף דער רעכ-טער זייט, אויף דער ערד; און אין מיטן דער שטוב שטייט אַ קיילעכדיקער מיט.

ערשמער אַריינקום

חיים אַליין, דערנאָך חווה

חיים שטייט ביי דער מיר וואָס גייט אויף דער גאָס אַרויס און מאַכט זי צו. דערנאָך ציילט ער מן איין האַנט אין דער אַנדערער אַריין געלט איינס, צוויי, דריי צוואַנציקער, אַ-וואַ, פֿילעפּן, אַ רייניש מיניץ, דאָס הייסט אַ ביסל אַגומער מענטש געוועזן! אַט ביי צווי אַ בעל-בית, ווי דער ר' גבריאַלסן איז, איז טאַקע גאָר אַתענוג צו זיין, — עס איז גאָר עפעס אַנדערשט, ווי ביי מיין בעל-בית, מען דאַרף נישט אַמאָל די האַנט אין קאַלט וואַסער אַריינצוטון און מען פֿאַרדינט שוין געלט. הע? יאָ, מאַנטאַג און היינט איז ער דאָ געוועזן, האָט ער מיר פֿילעפּן שוין צוויי רייניש מיניץ געגעבן. — איי, אַלטעלע איז אַסור גאָר קיין נאָר נישט. אויך זאָל זיין אַמיידל, העט איך אים אויך ליב געהאַט, און

פֿאַרוואָס דען נישט? ער איז דאָך מאַקע אַגוטער מענטש, אַ
 פּלוגער מענטש, אַ שיינער מענטש; הלואי אויף מיר פֿאַמיש די
 העלפֿט געזאַגט, העט חוה מיט מיר געווען אַנדערשט געשמעסט.
 וואָס די טראַכט זיך, קען איך אַסור נישט פֿאַרשטיין! ער שמעלט זיך
 קיין דעם גרויסן שפיגל, וואָס שטייט אויף דער דער פֿילעבן, איך בין אויך קיין
 מיאומער יונג נישט, האָב אויך געקרייזלטע פּאהלעך, נו, און
 אז איך בין יאָ שוין אַ ביסל געשטופֿלט, — אָ וואָ, ביינאַכט זענען
 אלע אַקסן שוואַרץ! ער פּאַכט אַלעמאַל אַן אַנדערע העוויז קיין דעם
 שפיגל איך זאָל נאָר וויסן, וואָס פֿאַר אַ פּנים איך זאָל מיר מאַכֿן,
 איך זאָל איר קענען געפֿעלן! אזוי? ניין — אַפֿשד אזוי? אי פּע!
 אזוי גייט זיך דאָך גאָר די גאַל איבער פֿאַר מיר. אָ וואָ! אזוי?
 פֿילעבן, קיין חוות נישט. חוה קומט צו גיין דורך דער טיר וואָס איז אין
 דער רעכטער זייט נאָרן שפּיל, בלייבט שטיין און קוקט צו, ווי חיים פּאַכט
 העוויז קיין דעם שפיגל. חיים דערזעט זי אין דעם שפיגל, ער פֿאַרדרייט זיך
 נישט, נאָר שמעסט זיך ווייטער צו איר אין שפיגל אַריין חוה=לעב! איך
 האָב דאָך דיך פֿילעבן זייער לב, פֿאַרוואָס האָסטו מיך נישט אזוי
 ליב? קוק מיך נאָר אַצינד אָן, איך בין אַסור נישט מיאום, דו
 ביזט נאָר אַ ביסעלע אינגעלשפּאַרט, און זעסטו — ער קלינגט אין דער
 האַנט מיט דעם געלט געלט האָב איך אויך! חוה לאַכט זייער הויך און
 אַנטלויפט. חיים לויפט איר נאָך איף דעם שפיגל אַרויף אין פּאַלט אַרויף
 און פּאַלט אַנדער, צעברעכט דעם שפיגל און צעשיט דאָס געלט.

צווייטער אַריינקום

סערקעלע, חיים

סערקעלע אוי ווי מיר! וואָס איז דאָס, וואָס איז דאָס?
 איך בין אַוועק! זי האַלט זיך ביי די זייטן אוי! האָב איך זשע יאָ
 בזה אזוי צו שרייען? משהגע זאַלסטו שוין ווערן, וואָס האָסטו

געטון? דעם גוטן שפיגל! מיין ביינער הלום זאל זיך צו דיין
 קאפ אנהייבן און איסלאָן, דו גנב! דו פישע-ישראל! האָב דיר
 אַ שוואַרצן יאָר, אוי וויי מיניע פרוחות! דער יונג וועט מיר נאָך
 דעם טויט מאַכן! און טאָג און נאַכט זאל זיך אַ יונגאַטש נאָך שפיגל-
 לען; העט ער כאַטש שיינ געוועזן, העט מיך שוין אזוי נישט
 געאַרט, אָבער אזוי אַפּאַסקרניק!... וואַרט נאָר, וואַרט, לאָן נאָר
 מיין מאַן אהיים קומען, מיין משה וועט דיר שוין געבן פֿאַר ס'דיי-
 ניקע! איך, ווייסט איין גאָט, האָב שוין קיין פּוה נישט, מיר
 דאָס געוונט מיט אייך אַפּצורייסן. אוי וויי מיניע פרוחת!

חיים הייבט זיך פאַמעלעך אויף, קלויבט דאָס געלט אין די שטיקלעך
 שפיגל צונאָנד און זאָגט אין דער שפּיל צו זיך נאָך דאָס שלימזל האָט מיר
 געפֿעלט, און די מיוחסות זאל גראָד אַנקומען אויף מיניע וצרות.
 ער קרעכטס הייד אוי מיין קאָפּ! אוי מ'ן קאָפּ! איך האָב מיך גאָר
 דערהרגעט!

סערקעלע אַ מיצווה גדולה, ווער געהרגעט פֿאַר אלע ווידישע
 קינדער, — וואָס האַטו אָבער נאָך פֿין דעם זינדיקן שפיגל גע-
 וואָלט האָבן, הע?

חיים אוי! דעם שפיגל מיניט איר? — אוי, איך האָב אים
 נאָר אזוי אַביסל געוואָלט איבערפּוצן, אוי! אין פֿאַר גרויס איי-
 לעניש בין איך אזוי ווי געפֿאַלן, אוי! איך האָב מיך גאָר צע-
 הרגעט.

סערקעלע ביזטו קראַנק געווען הוהן צו רופֿן, זי זאל
 דיר העלפֿן? וואָס האָט זי דען צו טון, די הצופֿה! האָט זי
 דען מער ווי דאָס טעפל צו פֿאַרזאָרגן? אומשטיינמנואַנט! איין
 שלימזל גרעסער ווי דאָס אַנדערע! אוי מיניע פרוחות! העט איך
 נאָר נישט אזוי הרובֿ געוועזן... אַגאַנצע לעבע טאָג זיצט זיך נאָר
 דאָס מיי העלע ביי דער צרה, ביי דעם פּורעניות, ביי איר הינדע-

לעבן, און העלפֿט איר נאָך אירע גנבישע שטיקלעך אויספֿירן —
וואָרט נאָר, וואָרט, לאָז נאָר מיין משה אַהויס קומען, איז מיינע
פֿודות!

חיים נו, גאָלדענע בעל־ביתמע! בייזערט איך שוין נישט,
תוה איז אָסור גאָרנישט שולדיק.

סערקעלע פֿאלטאים אין די רייד אַרײַן געשעדיקט זאָלסטו נאָר
ווערן מיט איר פֿאָרזעה, — ווער דען איז שולדיק, אַך? אוי!
ווי דערלעבט מען שוין נאָר אַיירערע אלע פֿטור צו ווערן, וואָלט
איך אפֿשר פֿאַרט אַמאָל געקענט קומען צו מיינע פֿרידליקע פֿודות.

חיים נו, בייזערט איך שוין נאָר נישט, בעל־ביתמע־לעבן!
איך וועל איך שוין פֿין אַצינד אָן אַלץ פֿאַלגן, אפֿילו אין פֿייער
אַרײַן, אַבי בייזערט איך נאָר נישט.

סערקעלע א, געשעדיקט זאָלסטו ווערן, וואָס טייטש איך
זאָל נישט בייז זיין? קען מען דאָ נישט בייז זיין? וואָס פֿאַר
אַתירויך וועל איך דאָ קענען מיין משהן זאָגן, הע?

חיים ע, דער בעל־בית וועט זיך גאָרנישט אומקוקן, ער
גיט דאָך אַנדאָס טאָג און נאַכט אַלץ אינאיינעם אַרום פֿאַרטראַכט.

סערקעלע פֿאַרטט אים וואָס זאָגסטו? ער גייט אַרום פֿאַר־
טראַכט? וואָס האָט ער צו טראַכטן, וואָס? — וואָס טראַכט ער,
וואָס, הע?

חיים ווייס איך, וואָס ער טראַכט? וואָס גייט דאָס מיך
אָן, איך בין דאָך נאָר אַ משרת. — וואָס גייט מיך אָן, וואָס
דער בעל־בית טראַכט?

סערקעלע נו, זאָלסט דו נאָר דערוועגן נאָכצופֿאַרשן,
וואָס דער בעל־בית טראַכט, איך זאָל נאָר ווידער עמיצן אַזוי
דערווישן, ווי איך האָב אַנומלט תוהן הינטער דער טיר דער־
ווישט — ווינטש איך מיר אָסור נישט אין אייער הויט צו שטעקן.

חיים ע, בעל-ביתטע-לעפן! איך וועל אייך זאגן, וואָס
חוזה איז אַנומלט געשטאַנען הינטער דער טיר—זי האָט דאָס מיך
געמוזט זיין.

סערקעלע אַודאי מוז מען ערשט מיט ליבט זיין אַודאי
אַנאַר, ווי דו ביזט. נאָר הער נאָר צו—וואָס האָט איך דיר דאָ
עפעס געוואָלט זאָגן?—אוי מיינע פּוּחות!—יא, זעסט... איך האָב
מיך דערמאַנט... גיי, גיב מיר נאָר אַ שפּרונג אַייבער צו רעדן
לעבן, און זאָג אים, איך האָב אים זייער שוין געלאָזט בעטן,
ער זאָל היינט ביינאַכט קומען צו מיר אין שלאָפֿהדר זיין, וואָרן
איך בין עפעס הרוב. איך העט געוועזן געשיקט נאָך אַן אַנדערן
דאָקטער, נאָר עס האָלט זיך מיר, אז ער קען שוין מיין נאַמער...
אוי מיינע פּוּחות! נאָר הערסטו, גיב אַכטונג, דאָס פּורעניט זאָל
דערפֿון נישט געוואַיר ווערן, — דו ווייסט דאָך שוין, וועמען איך
מיין, הע?

חיים אוי, אוי, אוי! אויב איך שמוים מיך, וועמען איר
מיינט! איר מיינט דעם בעל-בית אַודאי?

סערקעלע גיי, ווער געשעדיקט! זי זאָגט צו זיך אין דער שפּיל
איטלעכער נאָר האָט זיין שכל ביי זיך—דאָס הייסט געווען אַ
ביסל אַגנב! הויך צו היימען ווייסט נישט, אז איך מיין היינט
דען? דאַרף מען אים ערשט אַרויסצוטייטשן, דעם שומה. נו גיי
שוין, גיי. אָט קומט שוין עמען!
חיים נעמט מיט דעם צעבראַכענעם שפּיגל און גייט אַוועק.

דריטער אַריינקום

ר' גבריאל, סערקעלע און צום סוף חוזה

ר' גבריאל גוט מאַרגן, סערקע-לעפן! וואָס מאַכט
איר גוטס? כ'לעפן! איר זעט היינט זייער גוט אויס, אַן אַן עין-

דע. נאך וואָס איז דאָס? פֿאַרוואָס גייט איר דאָס היינט אָן
דעם שטערנטיכל?

סערקעלע מיט חן יא, יא, גוט זע איך אים, שפעטס נאך,
שפעטס! פראוודע, איך זאל ווידער קענען קומען צו מיינע פֿריערדיקע
נוחות, העט עפעס אנדערש געווען, אָבער אזוי, אומשטיינסגעזאָגט—
וואו בין איך שוין די שיינע סערקעלע, וואָס איך בין אמאָל געווען!
האָ, האָ! נישטאָ שוין די לייכנדיקע סערקעלע, וואָס אלע פֿלעגן
נאָך איר צו שטאַרבן, אזוי מיינע נוחות!—דע, הע, הע, וואָך
קען מיך נאָך אזוי ווי היינט הערמאָגען, ווי איך האָב דאָס ערשטע
שלייערל אָנגעטון, און מען האָט מיך אין שול אַרײַן געפֿירט—
וואָס פֿאַר אַן איבערגעלייף איז דאָס געווען! זונג אַזן אַלט האָט
מיד נאָכגעקוקט—מען האָט נאָך געדאַרפֿט צו הערן, ווי די גרעסטע
שררות האָבן זיך גונשמעסט: „די שיינע סערקעלען גייט, די שיינע
סערקעלען גייט“—אָבער איצט, וואו זע איך שוין גוט אים, עס
זענען שוין גאָר נישט די צייטן, וואָס זענען געווען ביי לייטן.

ר' גבריאַל ע: וואָס פֿעלט אייך דען נאָך היינט? איר
זאָלט נאָר געזונט זײַן! צו זיך אין דער שטיל נאָך וואָס טוירט עס איר?...
הייר צו סערקעלען פֿאַרוואָס גייט איר דאָס אָבער היינט אָן דעם
שטערנטיכל?

סערקעלע וואָס טייטש, איר ווייסט נישט? היינט ווערן
דאָך דאָס פֿיר יאָר, און מיין גילדענער, איינציקער, שיינער ברו-
דער איז נעבעך אונטערוועגנס געשטאַרבן. היינט, אומשטיינס-
געזאָגט, איז דאָס נעבעך מיין דוד-לעבנס יאָרצײַט.

ר' גבריאַל נ, באַדאַרפֿט איר, אַשלאַף מענטש, נאָך
צו טרויערן? איר האָט דאָך ביי דער גילדענער פֿיגור אַוודאי
גענוג געוויינט, וואָס ווילט איר נאָך?

סערקעלע גלייבט מיר, מיין ליבער ר' גבריאל, אזו זיין דעם, וואָס איך האָב זייער געוואָמערט, געוויינט און געקלאָגט, וואָס איך האָב געמיינט, אז איך וועל אָעס שוין גאָר נישט איבערלעבן, האָט מיר די שוואַרצע, פֿינסטערע בשורה נאָך גאָר מיין איבערדיק ביכל פּוהות אַוועקגענומען, אַזוי מיינע פּוהות! וואָרן מאלעס עס שטאַרפט אַ פּרוּדער, אַבער אַזוי אַ פּרוּדער! אַזוי אַ פּשרע נשמה! אַזוי אַ וואַילקענעוודיקער! אַזוי אַ צדיק! זי ווייט זיך די אייגן און וויינט זייער.

ר' גבריאל א, סערקעלע! פֿע, שעמט איך. איר וויינט? וואָס האָט איר איך דאָ איצט גראָד דערמאָנט? אַזוי אַ קלוגע יידענע ווי איר זענט זאָל וויינען? פֿע, שעמט איך כּלעבן, נו, נו, גענוג... הערט שוין אויף, איך קען נישט צווען, אז מען וויינט.

סערקעלע וויינט אוי וויי, מיינע פּוהות! העט ער כאָטש געווען אַ קדיש איבערגעלאָזט— נאָר דאָס איינע טרייסט מיך נאָך, מיין משה זאָל לעבן זאָגט אלע יאַרצייט קדיש נאָך אים.

ר' גבריאל אין אים הינדען וועט עפעס זיין אלייט?

סערקעלע אַט, פּלוצלינג, אַפּילו נישט נעבן לייט: די צרה, דאָס פּורעניזט ווייס אויך עפעס? אומשטיינסגעזאָגט, שאַרנס טון, אַקייגן רעדן— דאָס קען זי. גלייבט מיר, ער עליו השלום, זאָל זיך מיען פֿאַר אונז, זאָל אַצינד אויפֿשטיין און זאָל אָנ= קוקן דאָס גילדענע טעמערל וואָס ער האָט איבערגעלאָזט, העט ער כּלעבן נאָך אַ מאָל געווען געשטאַרבן פֿאַר צרות.

ר' גבריאל אַ חידוש כּלעבן! זי שיינט עפעס קיין שלימעזאָלניצע צו זיין, אַ חידוש כּלעבן. מיט פֿריידע=אַלמעלען ביינאָנד, דאָס הייסט דאָך גאָר ווי אויפֿגעצויגן געוואָרן, און פֿאַרט אַזוי אַ צרה צו זיין?!

סערקעלע ע! האָט מיר נישט פֿאַראַפּל, וואָס פֿאַרגלייבט
 איר דאָ די צרה, די לייד, צו מיין אלטע־לעבן? אַךְ איז מיר!
 אַשיינער הילוק!... מיינט איר אָבער, אַז ווייניק געזונט האָט מיר
 דאָס געקאָסט? אוי! וואו זענען דען מיינע פּוהות אַדינגעקומען?
 ווי געפֿעלט אייך איר נייען? אַט האָט זי זיך גאָר אַליין אַפּאַר
 קעשענעס אויפֿגענייט! — אין איר העפֿטן, און איר שטיקן? האָט
 איר געזען דעם גויאישקן אַבעצעדלע וואָס זי האָט אויסגע־
 שטיקט? און איר רעדן? און איר שרייבן? און איר פּוך לייענען, —
 האָט דאָס גאָר אַ שאַץ? פֿראַנציוזעריש אין דייטשעריש ווי אַ
 וואַכער!

ר' גבריאַל ווי אלט איז זי, זי זאָל לעבן? איך מיין,
 עס איז שוין צייט זיך צו סטאַרען אום אַהתן?

סערקעלע וואָס מיינט איר, ווייל זי איז אַן אַן עין הרע
 אזוי אינטערגעוואַקסן? זי איז פֿאַרט נישט מער אלט — ווי — ווי
 דרייצן יאָר.

ר' גבריאַל אַמת צו זיך אין דער שטיל אַן שבתים און אַן
 יום־טובֿים.

סערקעלע וואָרן ווי אלט, מיינט איר, בין איך דען גאָר
 אינגאַנצן? מען מעג זאָגן, וואָס מען וויל — איך בין פֿאַרט מער
 נישט אלט ווי — ווי זיפֿענעצוואַנציק יאָר.

ר' גבריאַל טאַקע אייך אמת. צו זיך אין דער שטיל שוין
 פֿון צען יאָר אַן אַלץ אין איין עלטער.

סערקעלע נאָר דער פרודער האָט מיר גאָר געעלטערט,
 און די צרה, די הינדע, נעמט מיר צום איפֿעריקן מיין פּיכל געזונט
 אוועק; אוי־וויי, מיינע פּוהות! צו דער חתונה בין איך, פּראַוודע,
 געזען אַ גרויסע מויד, ווי אַשיינע סאָסנע, און דאָס געלייבט

ווי די זון אים תמוז; עם דאָס קיינער נישט געוואָלט גלייבן,
אז איך זאָל ערשט דרייצן יאָר אַלט זיין.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל איך גלייב עם נאָך נישט.
הויר צו סערקעלען און האָט אזוי יונג התונה געהאַט? כלעפּן! די
מאַכטער קער אויך צו די יאָרן התונה צו האַפּן, וואָס די מוטער.

סערקעלע יאָ, ווער שמועסט, עם זאָל זיך נאָך טרעפּן
עפעס רעכטס.

ר' גבריאל ע, וואָס! גיט איר נאָר אזוי עפעס אַגוטן
סוחר, ער זאָל איר קענען פרנסה געפּן. היינטיקע צייטן קוקט
מען ווייניק אויף יהוּס—אז מען טוט מיט דעם שווער, זיצט מען
דערנאָך מיט דעם בער.

סערקעלע וואָס? יהוּס? וואָס פּאָדארף זי דאָס נאָך מיין
יהוּס? איז זי דען שוין פּוֹן מיין צד אַלזין גישט גענוג אַ מיוחסת?
מילא דער ראָבט שווער רב—איז דאָך געווען—הע?—גאָר אַ נאַנאָ-
טער קרוב; אין דער סאַווראַניער מגיד עליו השלום איז גע-
זען מיין פּעטערס שוואַגער אַלייבלעכער, הע?—יאָ, אַ—אַלייב-
לעכער קרוב, און דעם חס צבים שוואַגערס זיידע און איר עלטער-
זיידע זענען געוועזן פּוֹן מוטערס צד... לייבלעכע מחותנים.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל שוין מייננט מאָל האָב איך
דאָס פּוֹן איר געהערט. הויר צו סערקעלען איבערדעם זאָג איך דאָס,
איר זאָלט איר נאָר זען עפעס אויסזוכן אַ פּיינעם יונג, עפעס אַ
גוטן סוחר.

חוזה קומט דורך דער טיר, וואָס אין דער רעכטער זייט בעל-ביתטע!
קומט אַריין, דער בעל-בית איז געקומען.

סערקעלע גיי, גיב אים שוין דאָס זינדיקע ביסל קאווע, ער
קומט דאָך דאָס נעפעך ערשט פּוֹנס דאַווענען. דאָס נישט פּאַר-
איבל, מיין ליבער ר' גבריאל, איך מוז אַריינגיין צו מיין מאַן.

ר' גבריאל נישקשה, גייט געזונטערהייט.
סערקעלע אוי מיינע בוחות: זי גייט אוועק מיט חוהן.

פערטער אריינקום

ר' גבריאל און דערנאך פריידע-אלטעלע

ר' גבריאל אליין געלויבט צו גאט, אז איך בין אירער שוין פטור געווארן — זי העט מיר דאָ נאָך צען מאָל איר יחוס אויסגעריכט, ווי אזוי דער פּוּזנער מגיד האָט אָנגעקערט איר געשוועסטערקיןד אַ בערדיט־שעווער — חוץ. נאָר עס איז שוין אזוי אין דער וועלט: אַז מען קריגט נאָר געלט, ווערט מען שוין תּיכּף שוין, קלוג, פֿרום, אַ גרויסע מיוחסת און אַפֿילו יינגער אויך. ווער עס האָט די סערקע פֿאַר אַיאָר זיבן נישט געקענט, ווען זי פֿלעגט נאָך מיט שפּייז און מיט מעל צו דיצן! ווער האָט זיך דאָס דעמאָלט געריכט אויף סערקען דער מעל-יידענע! ווער האָט זיך דען דע-מאָלט נאָר אומגעקוקט אויף איר? אָבער איצט — זי האָט געלט, און ווער איז איר גלייך? דאָס טעכטערל, די גרינע זעה, האָט פּלוצלינג פֿון העלער הויט אלע מעלות געקריגן, — נאָר וואָס גייט דאָס מיך אָן, איך דארף נאָר צו זען, זי זאָל האָבן געלט. איך וועל מיך שוין פֿאַרען, איך זאָל זי אין קייבער אַריינקריגן. פֿון מיינעטוועגן מעג זי זיין גרין אויך; איך האָב שוין אַמאָל אויף דער מלכה גרין אויך אַ גרויסן קאָן אויסגענומען — שאַ! אָט איז זי דאָ! ער מאַכט זיך קעגן דעם שפּיגל די פּאות אין דעם קאַלנער צורעכט און נעמט אַרצפֿ דעם ספּאַרעק אַ גוטן מאָרגן, מיין שוין פֿריילי! וואָס מאַכן זי גיטס?

אלטעלע שמועסט מיט חן אַ שעדנען גוטען מאָרגען, הער הענדלער, איך דאַנקע איהענען. ווי האַבען זי געשלאָפֿען דיוע נאַכט?

ר' גבריאל וואס טייטש? וואו האָב איך געוואָלט שלאָפֿן?
אין דער היים האָב איך געשלאָפֿן, איך נעכטיק תמיד אין דער
היים.

אַלטעלע לאַנט האָ-האָ-האָ, זעהען זי, מיין לערער
האַט געזאָגט, דאַס ווען מאַן יעמאַנדען פֿראַגט: „ווי האַבען זיי
געשלאָפֿען?“ זאָ מוס ער אַנטוואַרטען: „גוט“; אונד ווען מאַן יע-
מאַנדען פֿראַגט: „וואָ האַבען זיי געשלאָפֿען?“ זאָ מוס ער אַנטוואַרטען:
„צו הייזע“.

ר' גבריאל מילא, אום וואָס גייט עס אינע דאָ, מיין
שיין פֿרייליך, צי מוז מען זאָגן „ווי“, צי מוז מען זאָגן „וואָ“?
איך זאָג אינע, אַז דער לערער איז אַ שוטה, אַ נאַר; דאַס איז
אַלץ איינס, צי זאָגט מען „ווי“, צי „וואָ“, צי „וויי“ — אַבי מע שלאָפֿט.

אַלטעלע שטעלט צוויי שטולן צונאַנד און זעצט זיך אויף איינעס איך
ביטע, נעהמען זי פֿלאַך. פֿאַן וועמען האַבען זי דיזע נאַכט גע-
טריימט?

ר' גבריאל זעצט זיך נעבן איר זעען זי, מיין שיין פֿרייליך!
עס האָט זיך מיר אַגאַנצע נאַכט געטריימט נאָר פֿין אינע, עס
האַט זיך מיר געדאַכט, ווי מיינע בריקעס מיט סחורה זענען שוין
פֿון ליפֿסק אַנגעקומען, און איך האָב אינע אויסגעקליבן זייער
אַשיינע מאַטריע אויף אַקליידעלע.

אַלטעלע איין צייג אויף איין קלייד? אַך! איך ביטע
זי, וואָס פֿיר איינס? פֿילייכט אַלאַ פֿערוואַלטער שקאַט?

ר' גבריאל יאָ, יאָ, טאַקע אַלאַ אַלטער שטאַק. הויז
דעם אָבער האָב איך אינע פֿאַזונדער געבראַכט אַפֿאַר בראַנזלעקעס,
קינצלעכע. זי האָבן אָבער גאָר נישט געוואָלט צונעמען, וואָס איך
האַב זי געבעטן, געבעטן און געבעטן. און איך ווייס נאָך נישט.

פֿאַרוואָס זי האָבן ביי מיר אזוי אַ קליין געשענעק. נישט געוואָלט צונעמען.

אַלטעלע איך האָב נישט וואָללען אננעהמען? פֿאָן איהנען? ניין, דאָס קאָן נישט זיין. זעהען זי, מיין ליבער הער הענדלער, דער לעהרער זאָגט אימער, דאָס איין טרוים נישט וואָהר איזט, אונד ער האָט גאָנץ רעכט, דען פֿאָן איהנען מעכט איך אלעס אננעהמען.

ר' גבריאַל פֿשיטאָ? ער נעמט פֿון דער קעשענע אַרויס די מאַטריע און אַ פֿאַר בראַנזאַלעטקעס און גיט אַלטעלען איצט וועל איך זען, אויב זי זענען אַוואָרטסמאַן:

אַלטעלע כאַפּט געשווינד צו די זאַכן אַה, שעהן, איך האַנקע איהנען.

ר' גבריאַל ניין, מיין שייַן פֿריילייַ! זי פֿאַדאַרפֿן מיר גאָר פֿאַר אזוי אַ קלייניקייט נישט צו דאַנקען, איך וואָלט אירעמט וועגן כֿלעבן מיין גאָנץ פֿאַרמעגן אַוועקגעגעבן, און ווייסן זי פֿאַרוואָס? ווייל איך האָב זי טאַקע זייער ליב.

אַלטעלע קוקט אים שטאַרק אַן פֿנים אַריין און שמייכלט מיט הן אונד דאָס קאָמט איהנען פֿאָן הערץ? זעהען זי, אַנד איך קאָן אירנען ניקס מעהר אָפֿפֿערן, אַלס — זי גיט אים די האַנט ער זאָל איר אַ קוש געבן.

ר' גבריאַל כאַפּט זי אָן ביי דער האַנט און גיט איר אַ קוש אין פֿנים אַריין מיין גילדן אַלטענוי! איך האָב אינע טאַקע זייער ליב.

פֿינפטער אַריינקום

חוזה, ר' גבריאַל, אַלטעלע

חוזה זעט, ווי זיי קישן זיך אין לויסן אויסאַנאַנד; זי זאָגט צו זיך אין דער שפּיל אַטאַדאַס איז כֿלעבן אַשויין פֿאַר פֿלאַקן! הויך צו

אלסטען פריידע-אלט... זי כאפט זיך אין רעדן צוריק פרייליך! גייען זי
אריין, דער לערער איז געקומען אין האָט זי געהייסן אריינרופֿן.
אלטעלע ווער, רעדליך? דער קנדהאט! זאג איהם, ער
זאל מיך קאָממען וואַרגען, איך האב אויף איהם לענגער גע-
וואַרט, איצט זאל ער וואַרטען.

חוה הייבט אָן אין שטוב אויסצורוימען.

אלטעלע נון? וואָרום געהסטו ניכט? די מיסטפֿיך! דאָס
האב איך נאָך אין מיין לעבענסטאָג ניכט געזעהן! איין מענטש
זאל אזוי היס זיין, ווי די איזט! געשעדיקט זאלסטו ווערן.
חוה וואָס בין איך שולדיק, אז די בעל-ביתטע שעלט מיך,
פֿאַרוואָס איך רויס דאָ נישט אויף.

אלטעלע מיט פעס דאָס איזט איין לודער! זי זעהט, עס
זינד יעצט געסטע היר, שמעלט זי זיך יעצט אויסצורוימען! הינדע
זאל מיט איהר עטוואָס שאַפֿען, העט זי פֿאלד געלאָפֿען, אונד
מיך, ווען איך איהר טויזענד מאַהל וואָס זאָגען זאל, פֿאַלגט זי
פֿאַרט ניכט. זי נעמט אָן הווען ביי דער האַנט אין וואַרפט זי אַרויס גיי, די
פעסטיע!

ר' גבריאל נו גענוג שוין, ביזערן זי זיך שוין נישט,
מיין שוין פֿרייליך! עס קען אינען נאָך שאַדן. זענען זי נאָך ביז?
אלטעלע אָ ניין, ניין, ווען זי נור וועק איזט, בין
איך שאָן ניכט מעהר בעזע, — מאַן מוז נור איממער זעהען די
דינסטען אין דען גרעסטען רעשפּעקט צו האַלטען.

ר' גבריאל אוי, מיין משרת, מיין ירחמיאל, אַזוי
אזשטומער זינג ער איז, אַזוי ווי ער קען אַנישט רעדן, אָבער
פֿאַר מיר האָט ער דעם גרעסטן פֿרעשפּעקט, פֿאַר מיר מוז ער
די נכפּה האַבן.

אלטעלע ווען איך אַמאָהל פֿאַר מיר זיין ווערדע, זאָ

ווערדע איך נור קריסטליכע דינסטען האלטען, די וויסען זיך
שעהן צו בענעדמען — ניכט וואהר?

ר' גבריאָל ווען וועט דאָס אָבער שוין אַמאָל זיין,
ווען? איך האָב, פראַוודע, נעכטן ווידער געשמועסט מיט ר' יהנן
שדכֿן, און ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז ער וועט היינט רעדן
מיט דער מאַמען און מיט דעם מאַטן. גלייבן זי מיר, מיין שוין
פֿרייליך, אַז פֿאַר דעם סילוק האָט מען זיך גאַרנישט צו זאָרגן:
אַט האָב איך ערשט אַפֿריוו געהאַט פֿון די פֿרידער סיקאַר פֿון
מריעסט, אַז עס גייט מיר שוין הונדערט צענטן קאַווע און הונדערט
צענטן צוקער, אַחוץ וואָס עס קומט מיר ווידער אָן פֿון ווין פֿאַ-
קאַליעס און אַנדערע פֿראַדוקטן.

זעקסטער אַריינקום

ירחמיאל, ר' גבריאָל, אַלטעלע

ירחמיאל נעמט אַראָפֿ דעם ספּאַרעק פֿאַ=פֿאַ=פֿאַ=פֿאַ=פֿאַ=פֿאַ=
בית! גייט שוין אַ=אַ=אַהיים.

אַלטעלע לאַכט זייער.

ר' גבריאָל זעען זי, פֿאַר גרויס פֿרעשפּעקט קען ער
אַזש דאָס וואָרט נישט אַרויסרעדן! צו ירחמיאל וואָס ווילסטו, וואָס?

ירחמיאל קו=קו=קו=קומט שוין אַהיים, אַז מען פֿאַ=פֿאַ=
פֿאַ=פֿאַדאַרף אים, מוז מען ערשט לויפֿן זוכן. דער פֿאַ=פֿאַ=
פֿאַ=פֿאַטשטער איז געקומען מי=מי=מי=מיט אַ=אַ=אַ פֿריוו.

ר' גבריאָל נו גיי זאָ אים, ער זאָל וואַרטן אַ מינוט,
איך קום תיכף צו גיין, אָדער—זאָ אים, ער זאָל זיך איבערלאָזן
דעם פֿריוו.

ירחמיאל דעם שכל האָ=האָ=האָב איך אויך געהאַט,

עד בייזערט זיך אָבער אַו-אַ-און, שעלט איך מי-מי-מי-מיט
בינסטערע קללות, ווייל אי-אי-איר זענט אים אַ-אַזוי אויך שוין
שו-שו-שולדיק פֿאַר עטלעכע בריוו און גי-גי-ייט אים שוין אַ-אַ-אַזוי
לאנג נישט אָפּ.

ר' גבריאַל נעמט אים אָן און וויל אים אַרויסוואַרפֿן נו גיי
שוין צו אל די שוואַרצע יאָר.

ירחמיאל נו, אי-אי-איך גיי שוין, וועט אי-אי-איר אָבער
אַ-אַ-אַהין אויך נאָכקומען?

אַלטעלע לאַכט זייער שפּאַרק דאָס הייסט איין העשפּעקט!
ר' גבריאַל וואַרפט ירחמיאלן אַרויס נו, גיי יעדן, דו
שטומער הונט.

ירחמיאל גייט אַוועק.

ר' גבריאַל דאָס איז ער נאָר אַזוי פֿאַרשארט געוואָרן,
ווייל ער פֿאַרדינט ביי מיר אַזוי פֿיל געלט פֿין מעקלעריי און
צעטלגעלט; אַקאַטאַוועס, מיינען זי, פֿאַרדינט דער אַכבראַש ביי
מיר אָן די סחרות, וואָס קומען אָן אלע וואָך? וואָרן מענטשן
ווילן גאָר דאָס גלייבן?

אַלטעלע אָ! איך גלויבע איהנען, איך ווייס, איך ווייס,
זי זינד זעהר רייך. זעהען זי, מאַן רעדעט מיר נאָך איין, נאָך
איין— זי דערמאָנט זיך אַביסל נאָך איין— אי! איך האָב פֿערגעססען,
ווי מאַן רופֿט עס אָן— ווי עס הייסט דאָרט, אויף ייִדיש— א, א—

ר' גבריאַל אָפּשר גאָר, הלילה, אַ שידוך?

אַלטעלע יא, יא, זאָ רופֿען עס די ידען. זעהען זי,
אונד דער פֿרייטיגאָס איזט אויך אויסעראַרדענטליך רייך, ער האָט
זיין אייגענט זעהר פֿיל געלד, זילבער אונד ציחונג אונד איין זעהר
גראַמעס איינפֿוהרהויז היר אין לעמבערג.

ר' גבריאל ע! גלייבן די נישט, דאָס איז אליין ליגער,
דאָס זאָגט נאָר דער שווינדלער, דער שרדן, אזוי, פדי ער זאל
קריגן א סך שרדנות. איך וועל מיך וועטן, אז ער נאָמט קיין
געלט, קיין צירונג - און קיין הויז איך נישט - איך קען שוין
די שווינדלערס, די שרדנים!

אַלטעלע איך ווייס יא אבער ועלכסט, דאָס ער האָט
איין ועדר גראַסעס הויז, אונד די מוטטער זאָגט, דאָס ער איזט
ועדר, ועדר רייך.

ר' גבריאל אונד איך שווערע אינע, אז ער איז אַגרויסער
קביץ, אליינאָק, אַ שווינדלער, און דער שרדן איז אליינער, א
פזבן.

אַלטעלע וויסען די דען שאַן, ווער דער ברייטגאָס איזט?

ר' גבריאל וואָס טויג מיר דאָס גאָר אז וויסן, אז איך
ווייס נאָר, אז ער איז אַגרויסער אַרעמאָן, און אַביון - איז שוין
גענוג. אָט וועל איך דאָך טאַקע תיכף געוואויר ווערן, ווי הייסט
ער, ווי?

אַלטעלע ער הייסט ר' שמעלקע טרויניקס.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל אַ וואָ! אזוי בין איך
טאַקע אין דער ערד, דער איז טאַקע אַגרויסער עושר. נאָר אַ
קלוגער יונג קען זיך און עצה געבן. ער לאַכט הייר דאָ=האָ=האָ, נו,
וואָס האָב איך געזאָגט? דער ליטוואָק! דער שווינדלער! דער אַביון!
מיין אייגנב זאל איך האַבן, וואָס ער איז מער שולדיק אויף
וואָנגעלט, ווי ער פאַרמאָגט. צו זיך אין דער שטיל אַ נאָר בין איך,
נאָך וואָס טויג עס מיר? הייר אין דעם פאַסקודניק, דעם אַלטן
קאַבאַק ווילן זיי נעמען פאַר אַ חתן? ער לאַכט זייער דעם פאַסקודנע
ליטוואָק? דעם פּיוזן מענטש, וואָס האָט ערשט אַ ווייבל נעבעך.
דעם טויט געמאַכט?

אלטעלע האט ער איהר ווען דען מאָד געמאַכט? זי
וואָר יא איםמער געוונד, נור זי איזט פֿער צופֿאלל פֿאָן די טרעפּ
הערונמער געפֿאללען אונד איזט געשטאַרבען, וואָס איזט ער שול-
דיג?

גבריאַל וואָס ער איז שולדיק? יאָ, ווער ווייסט?
אז וואָזי אַ ליטוואַק האָט פֿיינט אַ ווייב, קען כֿילעבן גאָר זיין,
אז דער רוצח האָט זי אליין פֿין די טרעפּ אַראָפּגעוואָרפֿן, כדי
ער זאָל זי קענען גאָר גרינג פֿטור ווערן.
אלטעלע ער וואָר יא אָבער דאַמאַלס גאָר ניכט אַהר
אין לעמבערג.

ר' גבריאַל ער פֿאלט איר אין די רייד אַריין און רעדט גאַנץ געשווינד
אָבער זיינע משרתים זענען יאָ הי געווען, הע? אָבער אַפֿריוולדעך
דאָט ער איר געשריבן, דער גולן, הע? — נו, נו, נו, האָט
ער זיך שוין געוואַסט אַן עצה צו געבן, דער רוצח! ער ווערט קלאַ-
מערשט ביזי נו, לאָזן זי מיך שוין גאָר גיין און נעמען זי זיך
דעם ליטוואַק פֿאַר אַהתן, איך וועל כֿילעבן איך קריגן אַשיינע
כלה — איך וועל אָסור איך נישט פֿאַרויזן. גאָר עס איז גאַנץ
גוט צו קענען זעלכע מענטשן, ווי זי זענען. ווי איך זע איין,
מעג איך שוין אַוועקגיין? ער וויל קלאַמערשט אַוועקגיין.

אלטעלע כאַפט אים אָן ביי דער האַנט און לאָזט אים נישט גיין
אָבער, ליבער הערר הענדלער! געהען זי ניכט, אום גאַטמעס וויללען,
זיין זי נור ניכט בעזע, איך ווילל איהם יא גאָר ניכט, דעם
ליטוואַק, ער זאָל נאָך טויזענד מאַהל זאָ רייך זיין, ער זאָל
האַפען מיליאָנען רענדלעך זיין אייגענס! זי, נור זי, מיססען ווער-
דען מיין פֿרייטגאָס, איך ווילל געוויס קיינען אַנדערען.

ר' גבריאַל קערט זיך צוריק אום און קושט איר די האַנט
אַווי, זעען זי, איז גאָר עפעס אַנדערשט. אַווי האָב איך זי גאַנץ

ליב, מיין שיין פרייליי: האלטן זי זיך נאָר ביי איין וואָרט, אז
זי ווילען נאָר מיך, וועט אַנדאָי גאַנץ גוט זיין.

אַלטעלע אָ יא, געוויס, געוויס, איך ווערדע מיך געוויס
ביי איין וואָרט האַלטען. זי מיססען מיין פרייטיגאָס ווערדען, זי
מיסכען מיין מאַגן ווערדען — נור זיין זי ניכט מעהר בעזע, אַיך
ביטע איהנען.

ר' גבריאַל ניין, ניין, איך בין אַצינד שוין נישט ביזן,
נאָר פאַרדראָסן האָט עס מיך פאַרט, אז אַזוי אַ קלוג, אַזוי אַ
געשיקט, אַזוי אַ שיין פרייליי, ווי זי זענען, זאָל פלוצלונג נאָכ־
זאָגן זעלכע נאַרישקייט, וואָס אַלידאַק, אַ שדכן האָט דאָרט אַג־
געפלידערט.

זיבעטער אַריינקום

ירחמיאל, ר' גבריאַל, אַלטעלע

ר' גבריאַל ביזטו שוין ווידער דאָ? וואָס ווילסטו?

ירחמיאל דער פאַפּאַפּאַטשטער מאַכט מיך גאָ-
אָ אַר משוגע, איך וואָל אַ-אַ-יך אַהיים שלעפּן.

ר' גבריאַל נו גיי שוין, האָב דיר אַ שוואַרץ יאָר.

זו אַלטעלען אַטיעס, מיין שיין פרייליי: אַטיעס, איך מוז שוין
גיין, איך מוז אַנדאָי האָבן זייער נייטיקע פרייוו פֿין ווין און פֿון
דאַנצק, איך וועל נאָך היינט דאָ זיין, ר' ירחון וועט אַנדאָי אויך
היינט זיין ביים טאַטן. הערן זי נאָר, וואָס ער וועט ענטפֿערן,
און האַלטן זי זיך נאָר ביי איין וואָרט — פאַרשטיין זי מיך שוין?
אַלטעלע זאָרגען זי נור ניכט, עס ווירד געוויס אַזוי
פלייבען, ווי איך וויל. —

ר' גבריאאל וויל שוין גיין אַמיעם, מיין שוין פֿרײליי!

אַמיעם.

אַלמטעלע האַלט אים ביי דער האַנט וואַרטען זי נור, וואָס

אײלען זי אַזוי? ווערדען זי הייטע זיין אײף דעם טעאָמער?

ר' גבריאאל יא, מיין פֿרײליי!

אַלמטעלע וואָס ווירד דען הייטע געגעבען?

ר' גבריאאל זײ תמיד, אַ האַלבער צוואַנציקער.

אַלמטעלע לאַכט האַ-האַ-האַ, אַבער וואָס פֿיר אײן שטיק

ווירד הייטע געשפּילט?

ר' גבריאאל אַלינאַ אָדער לעמבערג אײף יענער וועלט.

אַלמטעלע זי מיינען, אַלינאַ אָדער לעמבערג און אײנעם

אנדערן וועלט-טייל!

ר' גבריאאל דאָס איז אַלץ אײנס. נו, אַמיעם. מיין

שוין פֿרײליי! האַלטן זי זיך נאָר, למען השם, בײ אײן וואָרט!

איך האָב אײצט גאָר קיין צײט נישט, איך מוז שוין גיין. אַמיעם,

בלײבן זי מיט געזונט.

אַלמטעלע געהען זי מיט געזונד.

ר' גבריאאל און ירחמיאל גייען אוועק.

✕

אַכטער אַרײנקום

אַלמטעלע אַליין

זי באַקומט די בראַנזאַלעטקעס מיט דער מאַטריע און מאַכט זיך בײ

רעכט די לאַקן קײנן דעם שפּיגל, דערנאָך גײט זי אַרום אין שטוב און זינגט:

ווער זיך פֿאַן דעם טרויאַונגסדינגע

גאַלדענע טאַגע פֿילע פֿערשפּריכט —

אַ: דער קעגנט דען לויף דער דינגע

אונד דאָס הערץ דער מעננער נײכט.

מאנכע ווארף זיך אהנע זארגען
 אין דעם מאננעם ארם, ווי דו,
 אונד בעוויינטע דען אנדערן מארגען
 איהרע פרייהייט, איהרע רוה.

זי בלייבט שטיין אין לאבט הא-הא-הא, דאס איזט מיר דאס איין ליד.
 זא איין יאהר זאלל נאך שמעלקע ליטוואק האבען - ניין, מיט מיר
 און מיט מיינעם הענדלער ווירד עס גאנץ אנדערס זיין; איך ווייס,
 איך בין פאן זיינער ליבע איבערצייגט. וואס ער מיר שאן אללעס
 איבערגעשענקט האט, זייט ער צו אינז העריינקאמט, אוי, אוי,
 אוי! זי בלייבט א ביסל שטיל, דערנאך רעדט זי מיט חן אך: אונד מיין הערץ,
 מיין גוטעס הערץ, שפריכט נור פיר איהן! איין נאך מעכט איך
 זיין, איך זאָהל נעהמען דעם ליטוואק אונד זאלל נאך דער האַל-
 צייט אויך געהען יידיש אנגעצאָגען. זי מעסט זיך אן קיינ דעם שפיל
 די פאָרע אין די בראַנזאַלעטקעס אך: דאס ווירד מיר אַנשטעהען, און
 ווען נאך איין הוט מיט פֿעדערן דא צוקאָממען ווירד - אך ווי שעהן!
 ווי העררליך ווערדע איך אויסזעהען! יא, דייטש מיט איך געהען,
 אונד מיין הענדלער אויך: אך, ווען וויר זא איינמאהל אויסזעהען
 ווערדען, אויף איין שפאציר - עס ווירד אינס געוויס נימאנד ער-
 קענען, דאס וויר יודען זינד. זי בלייבט א ביסל שטיל ווען נור דער
 פֿארפֿליכטע שדכן שאן איינמאהל קאָממען מעכטע. אונד וואָס
 ווירד איהם די מאַמעניו אַנטוואָרטען? זי טראַכט נאך רייך איזט
 ער זעהר, דאס איזט וואָרד; ער האַט עס מיר יא עטליכע מאַהל
 זעלבסט געזאָגט. כילעפן, איך ווערדע זעהר גליקליך ביי איהם
 זיין, אללע מיידלעך ווערדען מיך בעניידען. זי שווייגט א ביסל, דערנאָך
 גיט זי זיך פֿלוצלונג אַ כאַפּ אך: איך האַבע גאָנץ אן דער שמונדע פֿעד-
 געכסען! דער רעדליך מאַכט מיך אויך גאָנץ טאַלל מיט זיינער
 לעקציאָן. ווען נאָר ווערדענד דער שמונדע ר' יודען ניכט קאָממען

מעכטע. נאך איך ווערדע די לעקציאָן אויף נאַכמיטטאָג זעהען אַבצו-
לעגען, דענן נאָך מוּטטאָג ווערדע איך שלאָפֿען. זי לאַכט און לויפט
אויסקי.

ניינטער אַריינקום

הינדע קומט פֿון דער מיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט, זאָגן
פֿאַרזאָרגט. אוי! וואָס מען מוז נישט אַלץ לייזן, אז מען האָט קיין
טאַטע און קיין מאַמע נישט! איך טאָר נישט זיין אין שטוב,
ווען אַלטעלע לערנט מיט רעדלעכֿן! איך בין שולדיק, וואָס רעד-
נעך זאָגט, אז איך קען די לעקציאָן נאָך פֿון צוהערן פֿון ווייטן
בעסער ווי פֿרידעריקע! — גאָט ווייסט, עס איז מיר שוין פֿאַלד
אוממעגלעך לענגער אויסצוהאַלטן די טעגלעכע עגמת-נפֿש פֿון פֿריי-
דען און פֿון דער מומען פֿאַרזאָרגט. וואָס איך מו, געפֿעלט זיי אַלץ
נישט. זי איז זיך אַ ביסל מיישב גאָר אָפֿשר בין איך טאַקע אַזוי אַ של-
מעזאַלניצע, אַזוי אַ צרה, ווי זיי זאָגן? יאָ, העט מיר דאָך דאָס
אַבער רעדלעך געווען פֿירגעהאַלטן און געזאָגט: „דיועה אינד די-
זעס, מיינע ליבע הינדעלע, האַבען זי שלעכט געמאַכט; היר האַ-
בען זי געפֿעהלט, ווען זי דיוע פֿעהלער ווידער גוט צו מאַכען.“
און אז ער זאָל מיר געווען נאָר איין מאָל זאָגן, העט איך דאָך
אום אַזודאי געפֿאַלגט. און טאַנדערע, איך זע דאָך, אז אַפֿילו
גוטס, וואָס אַלע מענטשן מוזן זאָגן, אז איך האָב רעכט געטון,
טאָר איך אויך נישט טון: פֿאַרוואָס? וואָרן עס וועט פֿריידען פֿאַר-
דריבן, אז איך האָב רעכט געטון! זי פֿלויפט אַ ביסל שטיל אוי! זיי
ליב די מומע פֿלעגט מיך צו האַפֿן, ווען איך בין נאָך ביים טאַטן.
עליו־השלוים געווען. גאָט איז מיין עדות, אז איך האָב זי נאָך
איצט אַקוראַט אַזוי ליב, ווי דעמאָלט; און צו פֿאַרט זע איך, ווי

זי קריגט מיך אלע טאג מער פיינט. אוי! היינט ווערן דאס פיר
 יאָר, אז מיין גילדענער טאטע איז געשטאָרבן! נאָך איצט שטייט
 ער מיר פֿאַר די אויגן, גלויך ער העט געלעבט; לוי ער האָט
 מיך פֿאַר זעקס יאָר, איידער ער איז צוועק פֿון אינו, גענומען
 אויף דער האַנט אין האָט מיך געקושט אין געוויינט. איך נע-
 דענק עס נאָך אזוי ווי היינט, ווי ער האָט געזאָגט, ער וועט
 וואַרטן ביז רעדלעך וועט קומען אים דער שול, ער זאל זיך
 מיט אים געזעגענען. ניין, אין מיין לעבן וועל איך דאָס נישט
 פֿאַרגעבן דאָס קושן, דאָס האַלזן און דעם כּאַפּ אַרום מיט ביידע
 הענט, ווי ער איז נאָך אַריינגעקומען, גלויך ער העט געווען זיין
 אייגן קינד. אַפֿילו פֿרעמדע מענטשן האָבן, אויף אינו קוקנדיק,
 געקלאָגט און געוויינט. זי וויינט זיך די אייגן אין וויינט גוטער טאטע. זימער
 טאטע! האָט דיר שוין דעמאָלט דיין האַרץ געזאָגט, אז יד וועסט
 שוין נישט מער אַהיים קומען? אז דו וועסט דיין קינד שוין מער
 נישט זען? אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל געוועזן? זי רעדט
 וויסער אלע מאל מער אָן בוח און אזוי ווי פֿאַרטראַכט יאָ, יאָ, דאָס לעצטע מאָל
 געוועזן! לעצטע מאָל?—ניין, ניין. האַרציקער טאטע! ניין... איך
 וועל עס שוין פֿאַלד נישט מער קענען אויסדאַלסן. ניין, גוטער
 טאטע! עס איז נישט געווען צום לעצטן מאָל, ניין, נישט צום
 לעצטן מאָל האָסטו דיין איינציק קינד געזען—וועלן מיר זיך פֿאַלד,
 יאָ פֿאַלד, ווידער זען! זי פֿאַלט גאַנץ פֿאַרשלאַפּט אַנידער אויף דער קאַנאַפֿע.

צענטער אַריינקום

הינדע, חווה

חווה קימט אַרױן און זעט נאָך נישט הינדען דאָס עפעלע פֿאַלט נישט
 ווייט פֿונעם בימעלע! ווי די מוטער, אזוי דאָס טעכטערל! אלטע

האָט היינט אויף דער לינקער זייט געמוזט אויפשטיין, וואָס די
ווייניגעט אַליץ אזוי פֿון דער פֿרי אָן מיט מיר און מיט הינדען.
וואו איז הינדעלע? איך האָב געמיינט, די איז דאָ. זי קומט זיך
אום אין דערזעט הינדען; זי גייט צו איר צו אין זעצט זיך נעבן איר אַנדער אויף
דער קאַנפּע הינדע-לעבן! וואָס ליגסטו אזוי, מיין האַרץ? מאַך
דיר פֿילעבן גאַרנישט דרויס, איך בעט דיך. זי נעמט זי אַרום און
קישט זי מיין גילדן לעבן! מאַך דיר גאַר קיין עגמת נפֿיש נישט
דרוים, וועסטו זען, ווי גאָט וועט דיר נאָך העלפֿן; דו וועסט זען,
אַז דו וועסט נאָך אַמאָל זייער גליקלעך זיין. זי וויינט און ווישט זיך אַפּ
די שרעק פֿון די אייגן וויין נישט, מיין לעבן! מיין האַרץ! וויין נישט,
איך בעט דיך.

הינדע ביזט זייער גערעכט, חוזה! נישט וואָר? איך זאָל
נישט וויינען, זאָגסטו? ביזט אפֿשער גערעכט, נאָר עס האָט אַ פֿנים,
חוזה-לעבן, אַז דו האָסט גאַר פֿאַרגעסן, וואָס היינט פֿאַר אַ פֿינסטערער
טאָג איז.

חוזה גלייב מיר, אַז איך וועל פֿרער פֿאַרגעסן, אַז איך
לעב, איידער אָן דער צרה פֿון דעם היינטיקן טאָג! איך ווייס
אודאי גאַנץ גוט, אַז היינט איז מיין גוטן בעל-ביתס יאָרצייט,
נאָר זאָג מיר, מיין לעבן: איז דען נישט איטלעכער טאָג, זייט
דער פֿינסטערער בריוו איז צו דער מזמען געקומען, ביי דיר אזוי
ווי תּשעה-באָב? האָב איך דען נאָך פֿון דעמאָלט אָן געזען פֿון
דיר אַ פֿריילעכע מינוט? פֿילעבן! עס איז אָסיר גאַר קיין עבירה
נישט, מעגסט שוין טאַקע אַפֿיסל פֿאַרגעסן, דו מוזט דאָך דיין
געזונט אויך זען צו שווינען.

הינדע חוזה! דו זאָלסט דאָס זאָגן, דו? זי זעצט זיך אויף
דיר זאָל זיך גאַר קענען די צונג לייגן דערצו, אזוי איינס צו
זאָגן? דו, וואָס דו ביזט ביי אונז אין הייז דאָס הייבט דאָך גאַר

טאקע ווי אויפגעמיגן געווארן? דו, וואס דו ווייסט זייער גוט,
וואס פאר א טאטן איך האב געהאט, זאלסט אצינד אזוינס קענען
זאגן? דו, וואס דו ווייסט זייער גוט, ווי גליקלעך איך בין געווען,
זאלסטו קענען אצינד זאגן, אז איך זאל אן מיין גילדענעם טאטן
נעבעך פארגעסן? נאר אינגאנצן פארגעסן?— אפילו אן דעם טאג,
ווען זיין פֿינסטערע יארצייט געפאלט, זאל איך אויך אן אים
פארגעסן? נישט וואָר, חוזה, דו ביזט גערעכט?

חוזה נו, נו, מיין לעבן! איך בין אומגערעכט, דו ביזט
גערעכט, דו קענסט נישט פארגעסן— ווער קען דען יא אזוי א טאטן
פארגעסן? זאג מיר נאָר אַפער, מיין לעבן— אז דער טאטע איז
יא אזוי גוט געווען קייגן דיר, פארוואס האָט ער...

די נדע פאלט איר אין די רייד צוויין דו מיינסט אפער דאָס, וואָס
ער דאָט אויף דער מומען דאָס גאנצע פארמעגן אפגעזאגט?—
גלייב מיר, מען מעג זאגן, וואָס מען וויל— מן הסתם האָט ער
געוואוסט, וואָס ער טוט, וואָרן די גאנצע וועלט ווייסט גאנץ גוט,
וואָס פאר אַ חכם ער איז געווען, און ווי ליב ער האָט מיך, זיין
אינציק קינד, געהאט. דו זאלין קענסט דיך נאָך דערמאָנען, ווי
ער פלעגט צו וויינען און גאנצע נעכט נישט צו שלאָפן, אז
איך בין נאָר עפעס שלאָפ געווען. איבער דאָס מיין איך, אז
ער האָט אזוי געמוזט האָבן אַ גוטן טעם, וואָס ער האָט אזוי
געטון. און סאָנדערע, העט איך שוין גליקלעכער געווען, ווען
איך זאל האָבן האָס גאנצע פארמעגן? ער איז פֿאַרט איינמאָל פֿאַר
אלע מאל געשטאַרבן, און איך האָב קיין טאטן נישט.

חוזה וואָס דאָס פארמעגן העט דיר געווען געדאָלפן?
דו! העסטו געדאַרפֿט צו זיין ביי דער מומען? העסטו געדאַרפֿט
די צרות, די לייד פֿין אומלעכן פאָונדער צו ליידן, וואָס דו
ליידסט איצט? העט געטאַרט אַלאַדע פאָך דיר אַוואָרט רעדן?
און לאָמיר זיך נאָר נאָר נישט נארן, — ווער שמועסט פֿין עפעס

אנדערשט, העמן נישט געקענט נעבן דיר נאך אנדערע מענטשן —
פֿארשטיימטו, וואָס איך מײַן — אנדערע מענטשן — איך נעבן דיר
גליקלעך זײַן, הע?

דינדע קוקט חוהן גוט אין פנים אריין און פֿארשט זי איך פֿארשטיי
נישט — אנדערע מענטשן? וועמען מײַנסטו? ווער זענען דאָס די
אנדערע מענטשן? איך ווייס נישט — מײַנסטו אפֿשר דײַך?

חוה גלייב מיר, הינדע-לעבן! איך ווייס, וואָס איך רעד,
כֿלעבן! איך רעד נישט פֿון קיין הייל פֿאַס אַרױס, — נאָר זאָג
מיר נאָר, אײַן זאָך וועל איך דײַך פֿרעגן: זאָג מיר, וואָס האָב איך
דיז אַזױנס געמאַן, וואָס די ביזט קײַגן מיר אַזױ שלעכט געוואָרן?
זאָג מיר פֿאַטש, אַרדבאַ, לאַמײַך אויך וויסן!

הינדע איך קײַגן דיר שלעכט? חוה! עס האָט זײַך דיר עפעס
געמוזט הלומען!

חוה אַזױס האַרף זײַך מיר ערשט צו הלומען — זע איך
דען נישט אַלײַן, ווי די ביזט שוין גאָר נישט די הינדעלע קײַגן
מיר, וואָס די פֿלעגסט צו זײַן.

הינדע זאָג מיר, חוה-לעבן! זי בעט זי אום גאָטעס ווילן,
וואָס מײַנסטו, וואָס?

חוה וואָס איך מײַן? אוי, אוי! איך בין אַסור גאָר קײַן
נאָר נישט, איך זע אַלץ גאַנץ גוט וואָס עס טוט זײַך, נאָר
איך קוק צו דאָס גרייטע, און איך זאָג דיר דעם אמת, איך האָב
אַלץ געמײַנט, אַז די וועסט מיר אַלײַן דערצײלן — וואָרן ווער האָט
דײַך דען נאָך אַזױ ליב, ווי איך האָב דײַך? פֿאַרוואָס זאָלסטו
מיר דאָס נישט אַלץ דערצײלן, הע?

הינדע גלעט חוהן בײַ דער פֿאַק איך בעט דײַך זי קושט זי
זאָג מיר שוין אַזן מאַרטער מײַך נישט!

חוה קוקט הינדען שטאַרק אין פנים אריין זאָג מיר נאָר, קענסטו

איינעם, וואָס ער הייסט מאַרקום רעדלעך, הע? זיי בלייבן ביידע
אַ ביסל שפּיל.

הינדע לאַזט אַראָפּ די אויגן און שעמט זיך, דערנאָך כאַפּט זי חוהן
אַרום מיט ביידע הענט און קישט זי תּוה-לעבן! דו ביזט זייער
גערעכט, איך ווייס אַליין, אַז איך האָב קייגן דיר זייער געפֿעלט;
איך בעט דיך, מיין תּוה-לעבן, זיי מיר מוחל, איך וועל דיר שוין
אַלין דערציילן. זי בלייבט פּלוצלונג: שמיין גאָר שפּיל אין שעמט זיך.

חוה נו? אַזוי דערציילסטו מיר? וואָס שעמסטו דיך אַזוי?
וואָס ווערסטו דאָ אַזוי רויט? גיי, ביזט אַ נאַר! וואָס אַרויס אינ-
גאַנצן. אַ פּלינדער זעט דאָך אויך. נו, דו האָסט אים ליב - ווער
דאָס דען רעדלעכען נישט ליב? איז ער דען נישט זוערט, אַז
מען זאָל אים ליב האָבן? ער איז זייער שייַן, געשיקט, קלוג
און דערזא זייער ערלעך.

הינדע תּוה-לעבן! וואָס ווייסטו, וואָס ער איז! איז דען
גאָר דאָ אין דער גאַנצער וועלט זיינס נלייכען? קלוג, וואָססטו?
זע גאָר ווי ער באַנעמט זיך דאָ אין הייז פּיי דער מומען זייט
דריי יאָר קייגן אימלעכען פּאַזונדער, אַז קיין מענטש, אַפֿילו פֿריידע,
קען אים נישט פֿיינט האָבן -

חוה. פּאַלס איר אין די הייד אַרײַן און ווער שמועסט פֿון דער
בעל-ביתמע, די שטאַרפט דאָך גאָר נאָך אים.

הינדע שייַן, וואָססטו? וואָס טייטש, קוק נאָר אָן זיין
שיין פנים, די רוימע ליפּן, די שיינע קיילעכדיקע בעקעלעך,
דעם הויכען גלאַטן שטערן אין די פֿייערדיקע אויגן - ער איז דאָך
טאַקע גאָר אַ פּאַטערעט. וואָס שמועסטו דאָ, אויב ער איז גע-
שיקט? זיין זיס שמועסל, זיינע צוקערדיקע ווערטער! ער רעדט
דאָך ווי אַ בוך. און ווער איז דען נאָך אין זיינע יאָרן שוין אַזוי
ווי ער אין דעם דריטן יאָר דער מעדיצין? ער איז דאָך שוין
טאַקע פּאַלד אַגאַנצער דאַקטער.

חווה ווייסטו, ער האָט דאָ אַנימלט געשמעסט מיט דעם
 זשרד, וואָס איז געווען ביי דער בעל-ביתמע זיך געלט לייען,
 פֿאַרנצייזעריש צי לאַטיינעריש— כִּלעבן! זיי דעטן מיך געמענט
 פֿאַרקויפֿן, און איך זאָל גאַרנישט וויסן. מען הערט אינדרויסן סערקע-
 לעס קול, ווי זי שרייט: הינדע! הינדע!

הינדע מיר דאָכט זיך, אז די מומע רופֿט מיך?

חווה יאָ, יאָ, גיי שוין, גיי, וואָרן זי וועט שרייען אױף
 דיר.

הינדע גייט און קערט זיך ווידער צוריק אום חווה-לעבן! נאָך
 איין זאך וועל איך דיך בעטן...

חווה פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן איך ווייס שוין, וואָס דו
 ווילסט מיר זאָגן; גיי נאָר, גיי, איך וועל שוין פֿאַר קיינעם נישט
 איבערהורן. מען הערט ווידער סערקעלעס קול: „וואַנדע! הינדע! האָב איך זשע
 יאָ בוח צו שרייען דרײַ מאָל הינדע?—הינדע!“

הינדע לויפט געשווינד אַוועק דורך דער מיטלסטער מיר און פֿאַ-
 גענטט היימען און גיט אים אין לויפֿן אַ וואַרף אום, ווי ער וויל גיין אין שטוב
 אַרײַן.

עלפטער אַרײַנקום

חווה, חיים

חווה לויפט צו און העלפט היימען זיך אויפהייבן וואָס טוט זיך
 דאָס היינט מיט דיר? צי ביזטו שופֿור? צי וואָס?

חיים לאָז שוין הינדע אַרײַנגיין, זי מאַכט דאָך אַגעוואַלד,
 אז מען קומט שוין צו לויפֿן.

חווה נו, נו, זי איז שוין געלאָפֿן. נאָר ווייז נאָר: האַסטו
 זיך נישט ערגעץ סקאַליטשעט?

חיים בייזערדיק צי האָב איך מיך יאָ סקאַליטשעט, צי נישט,
וואָס גייט דאָס דרך נאָן? פֿרעג איך דרך עפעס?

חוזה עפעס ביזטו מיר היינט וויער ביזו, היים! איז דיר
נישט אַ שיף אונטערגעגאַנגען?

חיים וואָס טויג מיר דאָס אַסך שמועסן, חוזה! מיט אונז
האַט זיך שוין אַיסקעלאָזט, אָן עק!

חוזה שטייבלט עס האָט אַ פנים, אז עס האָט זיך צווישן אונז
עפעס גאָר אַמאָל אָנגעהויבן?

חיים וואָס? עב האָט זיך גאַרנישט אָנגעהויבן? נו, לאָז
זיין אזוי, היינט איז דיין צייט. ער גייט אַרום אין שטוב אין רעדט קלאַ-
מערשט אזוי ווי צו זיך אַזיין האָט זיך נאָך אזוינס פֿאַרלאָפֿן? אַ מייזל וואָל
זיך לאָזן אַקויש געבן פֿון אַ פֿרעמדן מאַנספאַרשוין?

חוזה וועמען מיינסטו, וועמען?

חיים בלויבט פֿלוצלונג שטיין פֿאַר חוזה וועמען איך מיינ? ער
לאַכט מיט כּעס וועמען וואָל איך מיינען? דרך מיין איך, דרך!

חוזה לאַכט האַ=האַ=האַ, מיך? מיך מיינסטו? וואָס? איך
האַב מיר געלאָזט אַקויש געבן?

חיים יאָ, יאָ, דו מיינסט, איך האָב אַפֿשר נישט געזען,
ווי ר' גבריאָל איז דורכגעגאַנגען דורך דער קיך און האָט דיר
אַקויש געגעבן? דאָס ביזטו נאָר אזוי געוואָרן, זייט דו ביזט מיט
דער פֿעל=ביתמע געוועזן אין דעם וואַרעמבאָד.

חוזה לאַכט זייער.

חיים איך פֿלעג אָבער תמיד צו זאָגן, אז מען וואָל קיין פֿלה
נישט נעמען, וואָס איז שוין אַ ביסל אין דער וועלט געווען. ער
וויינט און ווישט זיך אים די אויגן.

חוזה לאַכט נאָך שטאַרקער.

חיים ניין, עס איז שוין מיט איר גאָר נישט צום אויס=

האלטן! און אלץ הדרך דעם פארשווארצטן ווארעמבאָד! וועל איך
אָבער יאָ אַמאָל אַתחנן ווערן, מוז אין די תנאים וַשטיין בפ'ח'ש
ארויכגעשריבן, אַז די פלה מאָר קיין מאָל נישט פֿאַרן אין דעם
ווארעמבאָד אַרײן. ער ווישט זיך אױס די אײגן און קוקט חוהן שפּאַרק אין
פנים אַרײן איך ווײס נישט, וואָס דו ביזט דאָס אַזױ גרויס בײ
דיר? אפֿשר מײנסטו גאָר, אַז איך בעט מיך זײער נאָ דיר?
אהא, אַזודאי; דאָ האָסטו מאַקע אַנגעטראָפֿן. עס איז מיר גאָר
דראָן געלעבן, וואָס דער מאַטע האָט זיך אײנגעשפּאַרט, אַז איך
זאָל דוּקאָ גאָר דוּך נעמען, און איך, גאָר, האָב אים נאָך צוגעזאָגט.
נאָר וואָרט נאָר, וואָרט – איך וועל אים שוין דערציילן פֿון דײַנע
הפֿעלעך, וואָס דו ביזט פֿאַר אַשטיק סחורה.

חווה האָלט זיך בײ די זײטן און לאָבט זײער שפּאַרק.

הײם מיט פעס נו, נו, לאַך נאָר, לאַך, וועלמיר שוין
זען, ווער עס וועט שפּעטער לאַפֿן, איך צי דו. אַט לײף איך
שוין צום מאַטן און וועל אים אױטלעכעס פּיצל דערציילן! ער
לױפֿט אױעק מיט פעס.

חווה לאָבט האָ-האַ-האַ, דאָס הײסט געווען אַ נאָר! שלאָגן
האַב איך מיך געזאָלט מיט דעם הולטיי! דאָס איז דאָס נאָך
אַ ביכל אַ נאָר! נאָר כֿילעבן, אַ גוטער, אַן ערלעכער נאָר, אַזױ
אַ יאָר זאָל איך האָבן. עס טוט מיר כֿילעבן פּאַנג, וואָס איך
האַב אים דאָ אַצינד אַזױפֿיל עגמת-נפֿש אַנגעטון. נאָר ער וועט
שוין שפּעטער בעסער ווערן, כֿאַטש ער איז אַזױ בײז אַזױעקגע-
לאָפֿן. ער וועט שוין שפּעטער אַלײן קימען צו מיר און וועט
מיך אױבערבעטן. העט איך אַזױ בטוח געווען, אַז איך וועל מיך
מיט אים עלטערן אין עושר אין אין פֿבֿוד! זי לױפֿט אױעק. דער
פֿאַרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פֿון דעם ערשטן אױסצײ.

צווייטער אויפצי

עס קומט פאר די אייגענע שטוב פון ר' משה דאנצקער, ווי פון
דעם ערשטן אויפצי.

ערשטער אריינקום

ר' משה דאנצקער אליין

ער זיצט ביי א מישל, דעם קאפ אויף דער האנט אנטעלענט, זייער פאר
בראכטן. דערנאך הייבט ער זיך אויף און גייט א פאר פאל אין שטוב ארויף
אין אראפ און זיפצט. ער זעצט זיך ווידער אנדער אין פראכט אזוי ווי פריער
פליעלינגט ער זיך פאר א פראכט און זעצט עס אין פראכט נאר געווען א חלום!
ער ריט זיך א מיטל אפ, דערנאך זאגט ער א מיטל שטילער יא, פראוואס
האט זיך מיר אבער נאך אין מיין לעבן נישט אזוי א חלום גע-
הויבט גראד היינט! גראד אין דעם מאג... ער קוקט זיך ארום אויף
אלע זייטן אין מען דאך דאך זאגן, עס הערט דאך דאך קיינער
נישט: היינט איז אקוראט דער מאג, וואס אין דאך אלע אפגעצויגט.
אז מיין שפאציר דוד איז אינטערעסאנט געשעעניש. איז דאך
דעם זיך דעוואלט דעם אלע זענען געווען, דעם מיר אלע
געבען געווען, ווי אפגעצויגט: דאך דעם שפאציר יא געווען
יבא דעוואלט אפגעצויגט דעם געלעבט, דעם שפאציר שפאציר.
ער זאל מיר עטו זענען נאך ער איז אין נישט שפאציר: דאך
מיר דעם אפ געווען, דעם דאך ער געווען - ווי אז שפאציר אזוי

מאנצט מען. סערקע: סערקע! נאך דו האָסט מיך געקוילעט! ער
שוויינט אַ ביסל שטיל, דערנאָך הייבט ער אָן צו דערציילן און דערציילט אלעמען
העכער דו נאָכט, זיגער צוועלעף, האָט עס שוין אַוודא געמוזט זיין,
האָט זיך מיר געדאַכט אין דאָס, אז איך בין אַזוי ווי אויף
יענער וועלט, און איך זיין אין אַווינקעלע אויף אַן אַרט, וואו
עס האָבן געברענגט אַן אוצר מיט ליכט, אַזוי ווי יום-טובֿים אין
שול, און עס גייען אַרום זייער אַסך מתים, אלע אין תּרופֿים
אַנגעטון, אָבער אַזוי שטיל, אז מען האָט נישט געהערט אַ שוואַך.
ער וויינט זיך אַפּ דעם שוויינט פֿון שטערן האָר און נעגל שטעלן זיך מיר
קאָפּוד, אז איך דערמאָן מיך דאָן! פּלוצלינג דערהער איך, ווי
מען בלאָזט דאָס שדגעין שיער. עס דאַט אַנגעדויבן זייער שטאַרק
צו זונערן און צו בליען. איך האָב געהערט אַזוי אַסך קולות,
גלייך עס העטן זיך אלע ווינטן, אלע זאָווערונגעס פֿון דער גאַנצ-
ער וועלט אויף איין אַרט צונאָנגענומען אין האָבן זיך געזאָלט
פּרוּוון, ווער פֿון זיי עס האָט אַהעכער קול. אויף אַמאָל זענען
אלע ליכט אויסגעלאָשן געוואָרן, עס איז געווען שרעקלעך פֿינ-
סטער, די ערד האָט אַנגעדויבן אונטער מיר צו ציטערן און צו
פּלאַטערן; עס איז אַזוי אַפּחד, אַזוי אַן אימה אויף מיר געפֿאלן,
אז איך דערמאָן מיך נאָך איצט, ציטער איך ווי אַ פֿיש אין איס-
דעכן אָפּר, און עס ווערט מיר אַזוי קיל אין אַפּיך, און עס
דאַכט זיך מיר, אז איך הער נאָך, ווי מען בלאָזט: פֿייער גאַנץ
שטיל, דערהאָך אלע מאָל העכער און העכער אין העכער, ווי
אַתּיקעט גדולה. ער שוויינט אַ ביסל שטיל פּלוצלינג – עפענען זיך
אויף צוויי גאַנץ גרויסע טויערן, און איך האָב דערזען וַשׁטײַן
אַזוי שרעקלעך לאַנגע הויכע מענטשן מיט פֿייערדיקע פּליגל אויף
דעם רוקן. איינער האָט געדאַלטן אין דער האַנט אַגרויסע וואָג-
שפּאַל, און דער אַנדערער אַגרויסע פֿייערדיקע רוט – עס איז ווי
געווען אַמורא אַנצוקוקן. פּלוצלינג הייבט אָן איינער מיט אַיע-

מערלעך קול צו שרייען: „וויי! וויי דעם, וואָס האָט צאָהלט
 אלמנות אין יתומים! ווי דעם, וואָס קאָן היינט נישט באַשטיין
 ביים משפּט! וויי, וויי אים! ער האָט קיין שום כּפּרה נישט!“ –
 עס איז מיר געוואָרן פּינסטער פֿאַר די אויגן – איך בין געבליבן
 שטיין, ווי אַסלופּ. דערנאָך האָט ווידער דער אנדערער אָנגעהויבן
 צו שרייען מיט אַקול וואָס מען האָט געהערט פֿון וואַיין עק
 וועלט בױז צו דער אנדערער: „שטייט אױף! שטייט אױף! תּהיית
 המתים!“ און איך האָב מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, ווי די
 ערד און דער ים האָבן אַהיסגעוואָרפֿן קעפּ, הענט, פֿיס און גע-
 דערס, און זיי האָבן זיך ווידער צונאָנגעשטעפּט און זענען צו-
 וואָרן גאַנצע מענטשן און האָבן ווידער געלעבט. פּלוצלינג...
 ער רעדט אלע פּאַל העכער אין רום זיך אָפּ צווישן איסלעכען וואָרט אַי: פּלוצלינג
 פֿיל איך – ווי עמעץ – גיט מיר – אַ קלאַפּ – אויף דער – פּלייצע. ווי
 איך – קוק מיך אים – דערזע איך – אוי! דערזע איך – מיין – מיין
 מיין שוואַגער – רוד – ער שרייט נאָנט הױד משה! קענסטו מיך?
 ער פּאַלט נאָנט מיר, אַזוי ווי פּאַרטייבט, אַנדער אויף דער קאַנאַפּע.

צווייטער אַריינקום

ר' משה, ר' יוחנן

ר' יוחנן איז אַריינגעקומען און האָט געהערט ווי ר' משה שרייט
 „קענסטו מיך?“, ער גייט גלייך צו צו ר' משה און וואָס וואָס מיינטש! אויב איך
 קען אייך? וואָס פֿרעגט איר דאָ פֿאַר אַקשיאָ? אויב איך קען
 אייך? אָך איר מיר! קומט מיין שמרעה אפֿיר, איר זענט דאָך
 דאָס קלאַמערשט מיט מיר פֿון איין שטאָט, אייער מאַמע זכּרונה
 לברכה איז דאָך געווען אַהױונגעווערן, צאַרמל זלאַמעס! אָך איז
 מיר! איך האָב זי זייער גוט געקענט, איך האָב אייער שוואַגער

ר' דוד, עליו השלום, איך זייער גוט געקענט, גלייך ער העט
איצט פֿאַר מיר געשטאַנען.

ר' משה כאָפּט זיך פּלוצלינג אויף וואָס? — איי! וואו, וואו
שטייט ער? וואו? ער כאָפּט אָן ר' יוחנן וואו איז ער, וואו?

ר' יוחנן וואָס שטימט, וואו ער איז? וואו זאָל ער זיין?
ער איז דאָך געווען אַפּשרער ייד, אַ צדיק — ער זיצט אַזוי אין
גן-עדן, ווי אלע צדיקים. ער קאָפּט ר' משה אין פנים אַרײַן אין זאַט צו
זיך אין דער שטיל אַ וואָס! איך האָב פֿריער גאַרנישט אַכטונג גע-
געבן — ער מוז עפעס האָבן אַ מעליגע אין קאָפּ! איך האָב מיך
פֿאַרל געהידישט, פֿאַרוואָס ער אירצט מיך נישט. הײַר צו ר' משה
ר' משה! זאָגט נאָר, איר מוזט עפעס נישט זיין פֿקוו-הבריאה,
וואָס פֿעלט אייך, וואָס? וענט איר עפעס שלאָף?

ר' משה קומט אַ ביסל צו זיך אַ, ר' יוחנן! איי! —
יאָ — יאָ — איך בין דורכֿ.

ר' יוחנן וואָס פֿעלט אייך, מיין ליבער ר' משה?
ר' משה שלאָפּט זיך אין האַרצן אַרײַן איי! דאָ, דאָ ליגט דער
הונט פֿאַרגראָבן.

ר' יוחנן טו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, פֿאַרוואָס שיקט
איר אייך נישט נאָך אַדאָקטער?

ר' משה קיעכטט אוי! ניין, נימע, נימע, לאָזט געמאָך,
איך בין גאַנץ געוונט, עס פֿעלט מיר גאַרנישט ער וויל זיך אײַם
שפּעלן און קען נישט נאָר יאָ — וענט איר שוין לאַנג דאָ פֿיני מיר אין
שטוב? איי! איך ציטער, ווי אַפֿיש, נישט וואָר? איך בין קראַנק,
זייער קראַנק, איך גיי קױם אַרום — די ראַנות, ראַנות לאָזן מיך
נישט רעדן.

ר' יוחנן זאם? דאנות? איר האט איך דאנות? אט זאם
 איז שוין! נאך, קומט מיין שמועה אפיר, אינער זאגט זיך פאר
 א קוגל, און דער אנדערער פאר א גאנץ טשאלאנט. מילא, בשלמא,
 איך, איך זאגט מיר — נו, בין איך דאך דרויף, ווי אינער הערט,
 אנעמינער מענטש! אמאל האב איך יא אויף יעדע זין אמאל
 נישט, — אבער איר? איר זענט דאך, אן איך עין הרע, אגרויסער
 גייד ביו הינדערט און צוואנציק יאר, האט נישט מער ווי אפּת-
 הידהלע, וייער אכשר מעכטערל, גוט אין פרום און בילעפן
 שוין אויך, קומט מיין שמועה אפיר — זי האט געהאט נאך עמעצן
 צו געראטן — א שידוך וועט איר, אם ירצה השם, אויך אודאי
 מיט איר טון וייער אגוטן, עם איז שוין בילעפן צייט.

ר' משה איז דערוויל אינפאנץ צו זיך יעקומען יא, איר זענט גערעכט.
 מיין ליבער ר' יוחנן! עם איז שוין צייט — ווער ווייסט וואס יעפע-
 טער קען זיך נאך טון. ער פארשט אים נישט וואָר? ער קוט ר' יוחנן שפּאָק
 אין פנים אריין איך בעט אייך, איר זאלט מיר געזונט זיין, זענט
 איר שוין לאנג דאָ ביי מיר אין יעטוב? איך זאָג אייך דעם
 אמת, איך בין עפעס נישט ביים גאנצן געזונט; זייט אפּאָר וואָסן
 קען איך אליין נישט וויסן, וואָס עם פֿעלט מיר, איך קען קיין
 נאָכט נישט שלאָפֿן און רעד אפּטמאל אועלכע זאָסן וואָס זענען
 נישט געשטויגן אין נישט געפֿלויגן. ער פארשט אים ווידער איר האט
 דאך דאָ געמוזט אודאי הערן, הע?

ר' יוחנן. יא, איך האב טאקע געהערט, ווי איר האט
 מיר געפֿרעגט, אויב איך קען אייך. קומט מיין שמועה אפיר,
 איר זאלט לעפן, קענט מיר דאך נאך, ווען איך בין געווען א
 פּטלן אין קליינעם בית-דמדרשל. נו, געלויבט צו גאט פֿאר דעם,
 איך בין איצט אשדכן, איך פֿיר אויס די גרעסטע שידוכים —
 גוט, מען כאפט אמאל אפּאָר קעדבלעך! אט וויל איך בילעפן.

אייער אלטעלען איך רעדן זייער אגוטן שידוך, איך זאג איך,
אן אויסשאל פון אשידוך. איר זאגן אייער ווייב זאלט לעבן
קענט אים זייער גוט.

ר' משה אין דער שטיל צו זיך ניין, ניין, ער האט, געלויבט
צו גאט, גארנישט געהערט! הויד מיין ליבער ר' יוחנן! איר
ווייסט דאך, אז איך מיש מיך זייער ווייניק אין זעלכע זאכן,
דאס קער נאך צו מיין ווייב זאל לעבן, איך האב ביי איר גאך
ווייניק וואס אדעה צו זאגן - איר מוזט דאס נאך מיט איר אליין
שמועסן. אייב איר ווילט מוחל זיין אין דאס אביסל ווארטן, וועל
איך איך די דאס צוויינשיקן. ער גייט און באענטט סערקעלען אט איז
די דאס אויפן אמת! ער זאגט צו סערקעלען אט, ר' יוחנן דארף עפעס
צו זיך, מיין ווייב, ער גייט געשווינד אוועק.

דריטער אריינקום

ר' יוחנן, סערקעלע אין דערנאך אלטעלע

ר' יוחנן גאט העלף איך, סערקעלע!

סערקעלע ברוך הבא, ר' יוחנן! וואס זאגט איר גוטש?
זיצט אביסל אנדער זי זעט זיך.

ר' יוחנן זעט זיך אט בין איך אביסל אדיבערהעקמען,
מיד זענען דאך איצט שטייט, אין ס'אנדערע, איך האב געהערט,
אז אייער מאן זאל לעבן קלאגט זיך עפעס, בין איך אים גע-
קומען מבקר דילה זיין.

סערקעלע ווער? מיין משה? אך איז מיר! וואס פאלט
איך איין? ער איז, געלויבט צו גאט, פריש און געזונט! ווער
דאט איך די לינגה געוואגט, ווער?

ר' יוחנן איך קען מיר אָסור נישט דערמאָנען, ווער
עס איז היינט ביי מיר געווען און האָט מיר דאָס געזאָגט... ער וויל
זער קלאַמערטס דערמאָנען איך קען מיר אָסור נישט דערמאָנען.

סערקעלע אזוי וואָס זאלן דערן און גרויסע לידן,
אוי מיניע פּוהות! וואָס שונאים קענען אליין אייבשראָפּטן! דלואי
העט איך אָן זיין שאָרן אזוי געזונט געווען ווי ער.

ר' יוחנן נ, קומט מיין שמועה אָפּיר, וויט פֿון מיניעט-
זעגן געזונט אין פֿריש, איר וואָלט איך עלטערן אין עישר אין
אין פֿבר, איר וואָלט דערלעבן ישמחה און גדולה אָן אייער
קנוד, טאָקע אזוי ווי עס קומט אָן אייך.

סערקעלע אָמן, ליבער גאָט!

ר' יוחנן זעט איר, איך האָב דאָ גראָד גערעדט מיט
אייער מאַן פֿון אַ שיהוד פֿון אייער אלטעלעם וועגן זאָל לעבן.
מילא, אים געפֿעלט עס וויער, איך זאָג אייך - ער איז גאָר אַזעלע,
נאָר ער זאָגט: וואָס מיין חייב זאָל לעבן וועט מיר, וועט זיין
געטון! פֿלעבן, אַנחה צו האָבן אזוי אַמאָן. איר זענט דער בעל-
בית און די בעל-ביתטע, וואָס איר רעדט איר גערעדט.

סערקעלע שיינלעך איז איך האָב, אָן עין-הרע, ביי
אים אַגוטע דאָליע: אין ווידערום, פֿאַרדין איך עס אָפּטיר נישט?
ער, אַמטשטיינע-זאָגט, איר דאָך טאָקע, אַזויזן איז געשמועסט,
אַנדזשער שלימע-זאָליק: קומט אים נאָר אָן, איז עס העט עמעין
פֿאַר זיין גאַנץ לייב און לעבן: וואָס זען פֿאַרשט צען קרייזער,
ער פֿירט דאָך טאָקע צו גאַנצישט. איך זאָג אייך, טאָקע צו גאַנצ-
נישט. ווער טוט אליק? ווער דאָרעוועט? ווער יאָהודים קרייזער? אי
מיניע פּוהות! ווער אַרבעט נעבעך אזוי שווער אָן פֿיסער ווי איך?

ר' יוחנן, אודא זענט איר גערעכט! אט דאך טען א קינד
 איסצוגעבן, פארלאזט ער זיך אינגאנצן אויף אייך, אין קומט
 מיין שמועה אפיר, איך בין דאך אייך קיין נאך נישט, איר זענט
 אס ורצה היטם הנאים שרייבן און דרייבן, מאכן אן אים אייך.

סערקעלע עם איר פלעגן אמת, וואס שמועסט איר
 דא? נאך לאמיר, כאטש נאך הערן, ווער דער חתן איז - אפטר נאך
 א סמודענט?

ר' יוחנן ע, וואס! אייך וועל איך פליעלינג רעדן מיט
 א סמודענט? שטייט דאס אייך אן? אזוי אמיזשסט? אזוי אמיזד?
 גייט שוין, גייט, אזוי אקלוגע יודענע ווי איר זענט וואל מיך
 קענען הויש זיין, אז איך וועל אייער נשע קינד רעדן מיט א
 סמודענט? ער שפייט אים אזוי ווי אן אים פיל, נאן מיר דאס זיך,
 קומט מיין שמועה אפיר, אז איך בין אייך נישט ערשט פון
 דעם איי אריינגערקאפן אין היים: און גייט, אז דאך שענקער
 דאך זיין זיין, און דער שפייט זיין פלאג - נ, וועל איך אייער
 קינד רעדן מיט א סמודענט? זעט איר, איך - איך שלא אייך
 אן א שידוך, וואס ער איז אקגעלעבע וואך אייך דער וועלט,
 און איר זענט מיר פראמטע גלייבן, אז ער איז אריי אן היטם.

סערקעלע נו יא, ווער איז ער אפער, ווער? איז ער
 עפעס פון שיינע לייט? איז ער אן עיטד? איז ער עפעס א שיינן
 פארשוידל? אזוי מינע בודות! האט ער געלט, הער?

ר' יוחנן אויב ער איז פון שיינע לייט? ער קומט דאך
 דאס ארויס פון גרויזי הדרו: מלא, פון מוסערס גר - איז ער
 דאך דער ערשטער מיידס, זי האט זיך דאך אנטעקערט מיט דעם
 גרויסן רבי רב זלמן פון איין זייט, און פון דער אנדערער זייט
 איז זי דאך געזען איינגעטונקט אין היים, און ווער שמועסט זיין

פאָטערס משפּחה - האָט זאָך טאַקע געטויב'ט אין גענדיבלט פֿון
רפנים. קורץ, וואָס האָב איך איך דאָ אַסך צו זאָגן, קומט מיין שמעיה
אפֿער - פֿון זאָגן ווערט מען נישט טראָגן - זיין יודם-בריוו גייט
פֿון אין די אלטע צייטן, דרייט, מאַלט איך, פֿון צו עלי הכהן,
פֿאַרשטייט איר מיך שוין?

סערקעלע שפּאַלט מיט דעם קאַפּ און חידוש ייִד פֿינעם? !
טאַקע פֿון צום הייליקן פּוהן?

ר' יוחנן אריב ער האָט געלט? הלואי אייך אלע יודן
געזאָגט, מיין אייגנט וואָל איך האָבן וואָס ער באַדאַקט, איך וויל
נישט זאָגן, איך אַיזר. קומט מיין שמעיה אפֿער, צו מען וויינט
אחוּנט אַפֿ נער, וויל ער די גאַנצע האַנט - איך וויינט מיר נאָר
צו פֿאַרמאָגן וואָס עס גייט אים אַזעק אין אין חרדיש! ער איז
דאָך טאַקע יאָר אַשררה, ער לעבט זיך דאָך ייִ אַפֿער אין
איז דאָך דאָס דער גרויסער סודר אויך, ער האַנדלט דאָך מיט
דער גאַנצער וועלט.

אלטעלע עפנט נאָנט שטול אויף די טיר, זיי זאָלן נישט הערן,
און האַרנט אונטער וואָס זיי שמועסן.

סערקעלע זאָגט זשע מיר נאָר, ווער איז דער חתן?
אפֿער קען איך אים?

ר' יוחנן איר קאַנט אים גאַנץ גוט, ער איז פֿון אייך
גאָר זאַפֿן-בית, ער הויבט - ר' גבריאל'ס הענדלער! נו? וואָס זאָגט
איר, ווייט איך מיט וועמען איך צו רעדן, הע?

סערקעלע ר' גבריאל הענדלער! יאָ, איך קען אים
גאַנץ גוט, ער קומט טאַקע אלע טאָג צו מיר, אָך! ער איז ערשט
היינט דאָ געווען.

ר' יוחנן נז, אדרבא, ווי געפעלט ער אייך? איז דאס
נישט וויער גלייכער שידוך? מיר דאכט דך, אז עס קען שוין
נאך קיין גלייכערער שידוך אויף דער וועלט נישט זיין, ווי דער
איז.

סערקעלע נז יא, איך זאג אייך דעם אמת, קיין
שלעכטער שידוך איז עס נישט, איי מיניע פחות! ער געפעלט
מיר אפילו, ער איז נאך קיין חזת נישט, נאך —

ר' יוחנן פאלט איר אין די רייד אריין נז, וואס נאך ווילט
איר? אז ער געפעלט נאך אייך, וועמען דארפט איר נאך צו פרעגן?
איך זאג אייך, אייער מאן זאל לעבן איז דער שידוך וויער גע-
פעלן, וואס טייטש! ווי איך דאג אים נאך אַנגעשלאָגן, איז ער
נאך אייסקענאנגען. גלויבט מיר, ער איז נאך אוועקגעווען.

אלטעלע אין דער שטיל צו זיך דונדערט אונד צוואנגען
יאודע זאלל ער פאָר דאָס לעבען!

סערקעלע יא, ווער ווייסט וואָס מיין בת-יחודה וועט
דערצו זאָגן, אייב ער וועט אלטעלען געפילן?

אלטעלע אין דער שטיל צו זיך איינען קראַנקען פֿרעגט מאַן...
זי עסט אויף די טיר און פאכט זי ווידער צו, גלויב זי העט ערשט געווען אריין.
געקומען און לויפט צו צו סערקעלען מאַמעניו! דאָס איז נישט די שלי-
מעלעך גענאָממען?

סערקעלע. וואָס טייטש, מיין דאָרף! דו גייסט דאָך
אין זיי אַנגעהאָנגען! נאָט אַדאָס איז שוין — רייסטט יאָויף דעם
פֿערד און ווילסט עס.

ר' יוחנן דאָס איז דאָך, דאָכט זיך מיר, אייער אלטעלע
זאל לעבן? ער פאקוט אלטעלען פון אויבן ביי אַרפּס נז, פֿלעבן, וויער
א פֿיין מיידל געוואָרן, קומט מיין שמועה אַפֿיר — אויס קינדער ווערן
לייב. נז, מיין קינד, ווילסטו שוין אַהתן?

אלטעלע שעטט זיך קלאַמערשט לאַכט מיך דאָרט גערן מיט
א פרייטיגאָס.

סערקעלע לאַכט אין ווינקל און ר' יוחנן אָט גלויבט זיך
איך דאָ עפעס, דאָמשיפעט נאָך דאָ מיט אַר, וועט גי איך דאָ
געבן פֿאַר ס'איינריקע.

ר' יוחנן שפייכלט וואָס ביזטו דאָס אַווי ביז אַויף מיר,
מיין לעבן? ווייל איך וויל דיר געבן אַ שיינעם חתן, הע?

אלטעלע קומט און סערקעלען און לאַכט.

סערקעלע מי, פֿאַרוואָס ענטפערסטו נישט? ביזטו שטום,
הע?

אלטעלע ווייס איך? וואָס זאָלל מיר אין פרייטיגאָס?
איך פרויך נאָך קיינען.

ר' יוחנן רעדט זשע נישט ווי קיין קינד, מיין לעבן,
וואָרן איך האָב פֿיינט, און מען רעדט נאָרשקייט! וואָס טייטש,
וואָס עס טוהט דיר אַ חתן? קומט מיין זשמועה אַפֿיר, די ביזטו דאָך
שדין, און עין-הרע, אלט...

סערקעלע פֿאַלט אים אין די רינד אַרױן דרייצן יאָר, די זאָל
לעבן און געהנט זיין.

ר' יוחנן נאָ זאָג זשע, כילעבן! איך האָב זייער אַ שיינעם
חתן פֿון היינעטוועגן, ער וועט דיר געפֿעלן.

אלטעלע געפֿעלט ער נאָך דער טאָמעניו, וועט ער מיר
אויך געפֿעלן. זי וויל קלאַמערשט אַוועקלויפן.

ר' יוחנן כאַפט זי און ביי דער האַנט נאָ, וואָס אַנטלויפסטו?
קום נאָך אַהער, פֿאַר מיר האָט נישט אַיפֿוידן, אַסור. זעסטו, און די
רעדסטו זיי אַ קלוג מיידל, האָב איך דיר גאַנץ ליב. גלייב מיר

איך רעד' דיר אַ חתן זייער אַ שיינעם פאַרשײן, אַ גרויסער פיינע-
בריה, און אַדיז שפּאַרדיום, ער האָט זיין אייגנס אַ כּד, טאַקע
אַ כּד געלט, ער איז זייער גוט אין פּנים, ער פּירט זיך, ווי
נאָט געבאַטן האָט - און דו, מיין קרוינעשי, קענסט אים איך.

אַלמעלע איך? איך קאָן איהם אויך?

סערקעלע יא, דו קענסט אים, מיין האַרץ! דו קענסט
אים זייער גוט - קענסטו ד' גבריואל הענדלער?

אַלמעלע שעמט זיך קלעמערשט: יא, איך קאָן איהם, איך
האַב איהם הייר ביי דיר אַמאָהל געזעהען.

ר' יוחנן נו, ווילסטו אים פאַר אַ חתן?

אַלמעלע לאַכט איך האַב יא שוין איין מאָהל געזאָגט:
ווען ער געפּעלט דער מאַמענטו, ווירד ער מיר געוויס איך שוין
געפּעללען. זי לויפט אַיטק.

פערטער אַרײַנקום

סערקעלע, ר' יוחנן

סערקעלע אזוי איז אַלץ אינאיינעם, אַלע פּאַרלאָן
זיך נאָר אויף מיר: מיין מאַן און מיין טאַכטער, אַלע נאָר אויף
מיר. גלויבט מיר, גלויבט מיר, עס איז איבער מייןע טוהות אַלץ
אויף מיר צו נעמען.

ר' יוחנן נו, קומט מיין שמועה אַפּיר, אויף וועמען דען
זאָלן זיי זיך פּאַרלאָן, אַז נישט אויף איך?

סערקעלע ע! וואָס ווייסט איר, מיין ליבער ר' יוחנן!
אנאנצע לעכע טאַג הערט מען דאָך מער נישט נאָר: גוי צו

מין ויוב, גוי צו דער מאמענע, גוי צו דער מימע, גוי צו
 דער בעל-ביתע, גוי צו סערקעלען? איך וויל נישט — מען זאל
 טאקע זיין אויס איין, העט מען עס איך נישט געקענט איסדאלטן,
 אז מינע פודות! זיין העט אלעס אפער, אז עס קומט נאך דער
 פארפוינסטערטער האנדלעך, אז די ארעמע לויט הייבן זיך אן
 צו שימן, איך זאל איך, די סוף וואס נישט, און דאס מיל מיט
 זיין טאקע איינעם ווי אסלעכט פאונדער צו זאגן: האט נישט
 פאראיפל, גיט געוונטערדיג. מען האט געניט פון זינע ארעמע
 קרובים. אט ליגט אפער מיר אגרויסע מיר, וואס מיר אסור
 נישט אהונט אים דער גרוב אגרויסע, אז עסט מיר אפ
 די בינער, דער שווארצער יאר ווייסט פאר זאס און פאר ווען,
 גלייך זי העט מיר עפעס און דער חכמותה אריינגעגעבן, אז ווי
 מינע פודות!

ר' יוחנן וועמען מינע איד דאס, וועמען?
סערקעלע וואס טייטש: הינדע, מיי דורס טעטערל,
 אומשטיינענדיג: וואס די קאסט מיד יען.

ר' יוחנן און וואס זי וועט איך ערשט אמאל נאך קאסטן:
 אדרא זענט איר ויער גערעכט, יארן, קומט מיר שמועה אפיר,
 קיין יידיש קלויסער, און דאך נישטא, מילא, וועט איר דאך
 איר מוזן אמאל חתונה מאכן אויך.

סערקעלע ווער? איך? אן איר מיר! פאר וואס? פאר
 זען? און אז איך זאל טאקע וויסן, אז זי וועט פארזיין זי
 צום גרויען זאפ, גיט מיר אסור אויך גארנישט אן, אז מינע
 פודות: וואס איר דאס עפעס — קראנק איר זי לאז זי זיך שטעלן
 ערגעץ דינען.

ר' יוחנן איר: וואס רעדט איר! איר זענט דאך פארט,
 זיי הינדערט און צוואנציק יאר, אגרויסע גידה, און אז איר דאך

אייש ברודערס איינציקע מאַכטער! בילעבן, עם שיקט זיך נישט
פֿאַר לייט; וואָס וועלן מענטשן רעדן?

סערקעלע וואָס מיינט איר, איך וועל מיך עפעס שעמען?

וואָל מיך גאָט שטרעפֿן אויף מיינע יונגע זאָר, אויב עם וועט
מיך פֿאַטש גאָר עפעס אַנגיין. מילא, לאַמיר נאָר קלערן, צו קיין
שידוך מיט מיין אלטע-לעבן קען עם מיר נישט שאַטן, וואָרן
אז איך וויל אַקוינד נאָכגעבן אַלט הונדערט זילבערנע קערבלעך
אין צירונג און קליידער, גרעט אין פעטגעוואַנד, היינט אַנדער
איסריכטונג און קעכט, דיין קליינע מתנות אין טאָר-ירקות, וויל
איך דאָך איר טאַקע נאָכגעבן, דיר נישט מיר נישט, אַגאַנצן עושר;
אין פֿון יחוס דאַרף איך דאָך אייך נישט ערשט צו דערציילן,
ווער איך בין, אוי מיינע פֿרות! נו, זאָט זשע, איר וואָלט מיר
געזונט זיין, וואָס קען מיר דאָס שאַטן, אז די וועלט וועט יא
וויכן, אז הינדע דינט צווייטן לייט?

ר' יוחנן דאָס זענט איר אפֿשר אויך גערעכט, וואָרן,
זומט מיין שמעדה אפֿיר, נישט אלע מענטשן קענען האָבן אין
דעה, און עם ווייסט קיינער נישט, וועמען דער עיך קוועטשט, נאָר
דער וואָס גייט אין אים. איטלעכער רעדט זיך אין, נאָר ער
זייסט וואָס ער טוט. נאָר זאָט מיר נאָר, בערקעלע, וואָס איז
דאָס: נאָר אַלט הונדערט קערבלעך ווילט איר אייער קינד נאָכ-
געבן?

סערקעלע וואָס? אפֿשר איז עם ווייניק? איך ווייס

נישט, מען מוז שטרעקן נאָך די עקן — מיר דאַלט זיך, איך גיב
איבער מיינע פֿרות. היינטיקע צייטן, ווער גיט דען אַקוינד מער
נאָך?

ר' יוחנן אָי, האָט מיר נישט פֿאַראַיבל, ווער עם גיט
מער נאָך? בילעבן, איר זענט אזוי אַנגידה ווי שפֿרה פֿאַלבאַן,

און זי גיט נאך דעם מיידל פֿיפֿצן דונדערט קערבלעך; און צווישן
אונז געשמעסט, כאַטש איך בין געווען דער שדכן, מיט וועמען
האַט זי געטון? מיט אַ פֿאַרד.

סערקעלע ווער? שפּרה די קבצנמע וויל נאָכגעבן
פֿופֿצן דונדערט קערבלעך? זי לאַכט קלאַמערשט האַ-האַ-האַ, איך מוז
שוין לאַפֿן פֿאַר צחת, אוי מיינע מוחות! האַט זי דען מסלק
צו זיין? איך ווייס ניט, לויט ווענען שוין אזוי: מען שידוכים,
זאָגן צו גילדענע בערג, מאַפֿן אייזערנע בתים, און אז עס קומט
צום כילוק, איז נישטאָ קיינער אין דער היים.

ר' יוחנן ע, וואָס רעדט איר? שפּרה באַלבאַן איז אַ גרויסע
עשירה, זי האַט דאָך ערשט מנתן געווען וויער אַסך געלט אָן
אלווערונג. און דער מאַן אירער האַט דאָך פֿאַר אַ וואָך צוויי
געוואונען אויף דער לאַטעריע ועפֿן טויזנט רייניש מינין.

סערקעלע גיט זיך אַ שטעל אויף. וואָס? שפּרה?! ועפֿן
טויזנט רייניש מינין? עס איז שוין אין דער וועלט אזוי, אומ-
שטייגעזאָגט - אָן דעם ערגסטן דונט קומט דער בעסטער בין,
אוי מיינע מוחות! שפּרה באַלבאַן! ועפֿן טויזנט רייניש מינין?
אַרום אין איר טאַטן אַרײַן.

ר' יוחנן מילא, וואָס טויר מיר דאָס, וואָס שמעסט
איר דאָ פֿון אַכט דונדערט קערבלעך? נאָר, קומט מיין שמועה
אַפֿיר, איר וועט אויך שוין לאָזן מתיר-גוד זיין, איר וועט שוין
בעבער ווערן, לאָז נאָר עפעס קומען דערצו.

סערקעלע היפל האַט ער דען זיין אייגנס, דע?

ר' יוחנן ער? וואָס טייטש? זיין גאַנץ פֿאַרמעגן; ער
איז דאָך דאָס טאַקע אַ גרויסער גיד, ער פֿאַרמאַגט כֿילעפֿן אַסך
מער, כאַטש מען שאַצט אים נאָר פֿאַר צוויי טויזנט רייניש מינין.
אויך ווייס דאָס גאַנץ ניט, איך אליין האָב ביי נאָים געווען אַ

זאנען פאך מיט פאנק-צעטל. איך זאג איך, איך בין נאך מיט
געוואָרן, ווי איך דאָס אים דערוען. אין ווער שמועס פֿון זיין
פרידשקייט אין סוהרין? אַקאַזאָועס איינברענגער איז ער דאָס; וואָס
דער מענטש האַנדלט אלץ איבער! ער איז דאָך, אָן איין עין-דרע,
פאַרק אַנגאַנער בעל-בית.

סערקעלע גלייבט מיר, מיין ליבער ר' יוחנן, אַז
עס גייט מיר נאָר אין דעם איינעם, וואָס מיין אלטע-לעבן, וואָס
מיר שטאַרק און געוונט זיין, וועט נישט דאַרפֿן אַ קימען אַז
שווער און שווער אין הייז אַרײַן און וועט נישט דאַרפֿן אַז
דאָסן צוואַנציק אייפֿווערס איבער זיך; אָבער וויפֿער גייט איך
נישט, וואָס פֿאַר אַרײַבע מעיאה מען האָט דאָ אַז אים קיין
געלט זעט מען פֿאַר נישט פֿון אים זיך צוואַנציקער, איך זע
דאָך - אַז ער דאַרף אַמאָל געלט, קומט ער דאָך ערשט אַ
מיר לייען.

ר' יוחנן ט, קומט מיין שמועה אַפֿיר, אין זעלבער
סוהר איז דאָס נישט אַמאָל אין האַנדל פֿאַרשטעקט און איז גע-
צוואַנגען זיך צו לייען. נאָר איז קענט דאָך איך אָבער הייבן
היפֿף פֿון די הנאים דעם טילוק פֿאַלייגן.

סערקעלע זעט איר, אַט אַדאָס איז עפעס אַנדערשט,
אזוי זענט איר שוין ווידער גערעכט. אַז ער וועט פֿאַר אַז די
הנאים מסלק זיין - יא, אזוי פֿאַשטיי איך, אין, ווי זאָגט איר,
אַז עס וועט קומען אים שרייבן, וועל איך מיך אַפֿער אַך
לאָזן פֿיגן אויף אַזויי הונדערט קערבלעך.

ר' יוחנן איך ווייס פֿיל, איר זאָגט טויגעט, אין איך
זאָג צוועלף הונדערט, קומט מיין שמועה אַפֿיר, פֿון געלט וועט
גייט קיין שידוך. נישט אָפֿ. הונדערט קערבלעך אַרויף, הונדערט

קערבלעך אראפ - עס וועט רעכט זיין. נאך איין זאך העט איך
נאך גערן.

סערקעלע וואָס איז דאָס, וואָס?

ר' יוחנן איך העט נאך גערן געזען, אז די התן-בלה
זאלן זיך ערגעץ נאך פֿאר די תנאים צונאנדערקומען און זאלן זיך
אביסל דערקענען און שמועסן צווישן זיך.

סערקעלע ווייסט איד וואָס? איך וועל אים היינט שיקן
צו מיר פֿארבעטן אייף אן אנבייסן - ער קומט דאך אַנדאָס אלע
טאָג צו מיר, און ביים עסן קען מען אלץ אָפֿשטועסן; און
תיבף היינט ביינאָכט קענען זיין די תנאים, וואָרן בלעבן, איך
דאָב אַליין זייער פֿיינט, אז עס שלעפט זיך אזאך אין די לאַנגע
יאָרן אַרײַן.

ר' יוחנן פֿאַרשטייט זיך, זענט איר זייער גערעכט,
וואָרן איינע - מען קען אים דערווייל אויסלאָפֿן, ער שאַייט דאך
אפֿטר נאך אין צוואַנציק שידוכים, נאָר אָפֿצוטון, און ס'אָנדערע,
קומט מיין שמועה אַפֿיר - דער מענטש לעבט דאך נישט אייביק.

סערקעלע נו, עס בלייבט שוין ביי דעם.

ר' יוחנן איך וועל נאך האָבן מיט אים איך גענוג צו
טון, גלייבט מיר, עס וועלן מיר נאך גרינע ווערים אָפֿגיין, אידער
איך וועל נאך מיט אים פֿאַרטיק ווערן; נאָר איך בין דאך, ווי
איינער רעדט, דרויף אַ שדכֿן ער שטעלט זיך אייף גי, ווייטער, קומט
מיין שמועה אַפֿיר, האָט מיר אַגוטן טאָג און זייט געזונט.

סערקעלע גייט מיר געזונטערהייט, און זייט קיין
נאָסט נישט.

ר' יוחנן ניים אַוועק, סערקעלע באַלייט אים ביז צו דער פֿיר.

פיפטער אריינקום

סערקעלע אליין

סערקעלע ווייס איך! אפשר איז אזוי רעכט. מען קען דאך נישט וויסן, ווי אזאך פאלט אויס, אפשר לעת-עמה איז עס גאר קיין חיות נישט – אן עישר איז ער, דאס איז אמת, ער האט עטלעכע גילדן. אלטעלע זאל נאר קלוג זיין אין זאל נאר וויסן, ווי מיט אים צו זיין. זי זאל זיך נאר באהלד פון תחילת אן שטעלן ביי דער אלף און זיך נישט לאזן איפן גאס ארוםרייטן, ווי איך האב מיין משהן נעשן, וועט זי אס רצה השם מאקע האפן ביי אים אגוטע האליע. דעם סילוק מוז איך זען. ער זאל דויקא נאר ביי ימיר אינגעליינט אוועקן. נו אין אשוי-נער יונג איז ער דאך מאקע אין נישט פון דער פארצייטיקער-נישט וועלט אויך. זי באקוקט זיך קען דעם שפיל. דע? וואס באדארף איך מער? זי בלייבט אביסל שפיל און טראכט נאר העט שוין נאר מיין משה געוואלט אביסל אין ווארעמבאד אריין פארן. איך ווייס אסיד שוין נישט, וואס איך זאל מן מיט אים? ער שלאפט דאך גאנצע נעכט נישט, נאר גייט אליין ארום און רעדט צו זיך אליין, ווי אן אנגעפונדענער. אמערכה בלעבן אן עס הערט באשט קיי-נער נישט. דער שווארצער יאד ווייסט, וואס ער דערמאנט זיך אליין אן אלטע מעשיות! זי שוויינט אביסל שפיל איך, זאגט ער, בין ישרדיק אן דער גאנצער מעשה! איך ווייס נישט, ווער עס פרעגט אים? האסטו נישט געקענט שמעקן קיין פולווער, העסטו נישט געוואלט גיין אין דער מלחמה אריין. זי גיט מיט דעם סוכ א קלאפ אן דער ערד. אן עקן! אפגעטון אין פארפאלן – ווער קען מיך דאס איצט פרעגן, וואו איך האב אחיפיל געלט גענומען? ווער קען

אפילו אין הונדערט יאָר אַרום געוואָר ווערן, אָז די גאַנצע צוואַה
 איז גאָר ליגנד? — געשטאַרבן, באַגראָבן. העט אײך עס נישט גע-
 ווען געטון, העט שלעבן נאָך אָן אַנדערער אײף דעם שכל גע-
 קומען, און וואָס העט געווען? אײך העט געווען מיט מיין מאַן און
 קינד געשטאַרבן פֿאַר הונגער און נאָך נעמוזט צווען, ווי אַנדערער
 פֿאַווען מיין גילדענעם ברודערס פּראַצע, וואָס ער האָט געבעך
 אזוי שווער און ביטער דרויף געאַרבעט און קריעה געדיסן. און
 סאַנדערע, אײך ווייס, ער האָל אפֿילו לעבן, וואָלט ער אײך אָסור
 גאָר נישט ביז געווען איבער דער גאַנצער מעטה, וואָרן איז דען
 נאָך גאָר פֿאַרהאַנדן אַנענטערע קרובֿה, ווי אַ שוועסטער? זי בלייבט
 טייל און טראַכט די קינד איז נאָר, אויב ער איז געשטאַרבן?
 זי שווינט ווידער און טראַכט — דערנאָך גיט זי זיך אַ כאַפּ נאָר וואָס
 האָב אײך דאָ אומזיסט צו איבערטראַכטן? די שמואל יעדייבער
 האָט דאָך אַליין דעמאָלט און די נײַציגונג געלייענט, אָז די שיף—
 אײך געדענק נישט, ווי ער האָט די ופעס אַנגערופֿן — וואָס דוד
 האָט זיך אויף איר אַראָפּגעלאָזט קיין אַמעריקע, איז גאָר אַנטער-
 געגאַנגען זי דערנעם היימען פֿון ווייסן אַדאַ! ווער קומט דאָס דאָרט?
 אַדאַ! היים! דעם נאָר איז אויך נאָר גיט צו שיפּן נאָך דעם מלאַך-
 דמות.

ועקסטער אַריינקום

סערקעלע, חיים

ס ע ר ק ע ל ע נו? וואָס האָט ער געוואָגט, דעדלעך?
 וועט ער קומען? אזי מיינע פּוהות! האַסטו אים געוואָגט, אָז אײך
 בין שלאָף?
חיים אויב אײך האָב אים געוואָגט! וואָס העלפֿט דאָס
 אָבער — אָז מען דאַרף דעם פּאַרד צום מנין, האַלט ער זיך דערונטער.

סערקעלע וואָס? ער וויל נישט קומען?

חיים ער האָט געזאָגט, אז ער קען איך אויף אייער שלאַפֿקייט נישט קודרן, איך מיר אדאָקטער! גייט לשוין אדר לאַנג אין די שקאַלעס אַרײַן און קאָן נאָך גאַרנישט.

סערקעלע אָבער קומען וועט ער פֿאַרט? נישט וואָר?

חיים אָמור! ער וועט נישט קומען, ער האָט געזאָגט, ער וויל נישט קומען, איך זאָל איך שיקן הילף און אנדערן. — וועט איר, בעל-ביתטע-לעבן, אָט אדאָ דעריבער ביי ר' פֿישלען וואוינט דער אלטער דאָקטער — איטלעכער זאָגט אייף אים, אז ער איז זייער אַגרויסער מומחה, האָב איך אין איין וועגס דאָרט ביי אים אָפּגעטראָטן און האָב אים געזאָגט, אז איר האָט אים געלאָזט זייער שיין בעטן, אז ער זאָל תּיכּף צו איך אַרײַבערקומען — איר קלאָגט אייך עפעס; האָט ער געזאָגט, ער וועט תּיכּף אַרײַבערקומען. האָב איך עפעס רעכט געטון?

סערקעלע וואָס? דעם אלטן שקראַפֿ? גיי צו אלדע שוואַרצע יאָר מיט אים, איך באַדאַרף אייך ביידע אויף כּפּוחות! ווער האָט דיך געבעטן דרום, אז דו זאָלסט דעם שקראַפֿ ריפֿן, הע? **חיים** ווייס איך? איך האָב געמיינט, אדאָקטער איז אדאָקטער — זאָל איך וויסן, אז איר האָט אייך פֿאַרליבט נאָר אָן דעם רעדלעכן?

סערקעלע וואָס? פֿאַרליבט האָב איך מיך אָן רעדלעכן? דו גנב! אַזוי און וויין טאַטן אַרײַן! איך האָב מיך פֿאַרליבט אָן רעדלעכן? דאָס הייסט און אַבּראָש! אַמערכה. כּילעפּן, עס הערט כּאַמיש קיינער נישט מיינע צרות! וואָרט, וועסט דיר שוין אַקריעה רייסן נאָך דינע יאָר און דינע טאַג, אי מיינע כּוחות!

חיים זאָ איך דען, אז איר האָט אייך פֿאַרליבט אָן

אים? עם רעדט זיך דאך נאָר אזוי — אז איר ווילט נישט קיין
אנדערן נאָר רעדלעכן, נו...

ס ע ר ק ע ל ע גיט אים א פאכט נא: דא האסטו פאליבט,
ארום אין דיין פאטער אין מוטער אריין! תיבה זאלסטו מיר צו-
ריק לויפן צו דעם זאלטן יטקראפ און אים זאגן, אז ער זאל
נישט קומען. איך באדארף אים אין דיך אויף טישאנצע בפרות!
גיי, זאג איך!

ח י י י י י כאפט זיך אן ביי דער פאק אין גיט און ווינט טוט
מער נישט אגאנצע לעכע טאג נאָר שרייט און שלאגט, צו דעם
האָט זי יאָ כוח... ער גיט אוועק.

ס ע ר ק ע ל ע אליין נאך גוט, אז ער האָט מיר פריער
געזאגט, אז ער האָט דעם גערופֿן. זי לאכט זייער דא-הא-הא! דאָס
דעם שיין געזען, דער דאָקטער זאל זיך דאָ געווען אזוי אריין-
קומען, און איך גיי ארום געזונט ווי אריין! ווי געפֿעלט איך
אָבער דער גאלאָן, דער רעדלעך? וער וויל נישט קומען? ער
קען מיר נישט קורירן? אזוי אליידאָן, וואָס ער קער זיך דאָס
נאָך צו האַלטן פֿאַר אַכבוד, אז איך רופֿ אים צו מיר! זי באַקומט
זיך קען דעם שפּיגל בין איך דען נישט אפֿשר נאָך זייער אַפּיין
ווייבל? וואָס פֿעלט מיר, וואָס? הע? זי ווערט בייך איך וועל אים
שוין לערנען תּרבות, דעם פּאָרד: ער קען מיר נישט קורירן!
וואָרט נאָר, וואָרט, איך וועל דיך שוין זען אזוי צו קורירן, אז
דו וועסט נישט וויסן פֿין דיין לעבן צו זאָגן. אזוי אַקבצן! אזוי
אן אַפּגעדיסענער און אַפּגעשליסענער דייטש! ע, וואָס איז נאָך
דער מער, ער האָט יאָ אַזוי פּנים, וואָל זיך קענען פּאַפֿעלן
צו מיר: איך זאל מיר לאָזן וויפֿן אן אנדערן? וואָרט, וואָרט, מען
קען נאָך קריגן זעלכע שיינע מצאות, ווי דו ביזט, אָבער דיר
וועל איך עם געדענקען! דיר וועל איך ווייזן, ווער עלטער איז.
זי שרייט דעה! חוה! אוי מיינע פּחות!

זיבעטער אריינקום

סערקעלע, חווה

סערקעלע הגרערט מאל מוז איך רופן און שרייען, איידער זי רירט זיך, די נבלה! גיי נאָר אַריבער צו ר' גבריאל און זאָג אים, אז איך האָב אים זייער שיין געלאָזט בעטן היינט צו מיר אויף אַן אָנבייטן, הערסטו? גיי און זייס זיך גארנישט, וואָרן דו וועסט נאָך דארפֿן דרייערליי געדיכטסן צו מאַכן.

חווה כלעבן, בעל-ביתטע-לעבן, איך האָב גאָר קיין צייט נישט, די יונג וועט מיר דאָ דערהייל איינלויפֿן – שיקט בע-סער היימען.

סערקעלע תמיד איז אָבער אזוי: אז איך זאָג, זי זאל גיין, הייסט זי מיך שיקן היימען. פֿאַרוואָס האָסטו מורא אז גיין? ער וועט פֿין דיר אַשטיק אָפּבייטן? קוקט זי נאָר אָן, די לויכנדיקע צדה, עס דאַכט זיך איר אויך, אז זי שיינט נאָר, די פּאַסקוּדניצע!

חווה נו, זעט איר, בין איך אַפּאַסקוּדניצע, וועט איר מיך נישט נעמען פֿאַר אַ בלה – איך בין אים מוחל, דעם וואַיילן יונג. נאָר זאָגט מיר נאָר, איך בעט איר, אז איך בין יאָ אזוי אַפּאַסקוּדניצע, פֿאַרוואָס דאַטטעפעט ער מיך אַלץ, ווען ער גייט דורך דורך דער קיך? אַט אַדאַס העט מיר נאָך געפֿעלט, אז איך זאל נאָך גאָר צו אים אַהיים גיין!

סערקעלע אַט דאָ קוקטס אָן אַ ביסל אַ פּיסק פון אזוי אַפּאַרשיועט מורד! פֿינסטערע לייך זאל נאָר די מאַמע אויף דיר זען – וועמען דען זאל איך נאָך אים שיקן? אוי מינע פּוּחות! אזו וועט שוין גאָר דאַס צום אויסהאַלטן? כלעבן, עס איז מאַקע

אמה, וואָס מען זאָגט: אַ מאַוסער מויד טאָר מען קיין גלעט נישט
געבן, וועסט זיין שפעטער פֿאַרשוואַרצט ווערן. די מיינט, אַיך
האָב אלץ אַזוי פּוּח מיר דאָס געזונט מיט אַד אַפּערוויסן, אַי
ווי, מיינע פּוּחט!

אַכטער אַרײַנקום

סערקעלע, חוה, חיים

חיים בלייבט שטיין ביי דער מיר אין ווישט זיך מיט דער פּאַלע די
אויגן און וויינט.

סערקעלע נו? ביזטו געוועזן?

חיים יאָ.

סערקעלע נו? וואָס האָט ער דיר געענטפּערט?

חיים ווי אַזוי האָט ער מיר געקענט ענטפּערן, אז ער
איז נישטאָ אין דער היים?

סערקעלע ביזטו זשע קראַנק געוועזן דעם משה צו

זאָגן?

חיים אַיך דאָב דאָך אים געזאָגט; ער האָט מיר אַל ל

געענטפּערט, אז דער דאָקטער איז שוין אַהער געגאַנגען.

סערקעלע וואָס? ער איז שוין אַדער געגאַנגען? זי ברעכט

זיך די הענט, און שרייט מיט פּעס אַי! פֿאַרשוואַרצט בין אַיך געוואָרן!

וואָס וועל אַיך דאָ איצט טון, וואָס וועל אַיך דאָ איצט אַנדוויבן?

אַמית-משונה זאָלסטו איינגעמען: וואָס גיט מען זיך דאָ פֿאַר

אַן עצה? זי לויפט צום מיט און כאַפּט אַ סעסער אין לויפט דערמיט אז היימען

גיי מיר אים די אויגן, די ממור, וואָרן אַיך מאַך דיר דעם טויט!

חיים אַנטלויפט און באַהאַלט זיך היינטער חוהן אין שרייט געוואָלד!

אוי ווי מיר: תּוּה-לעבן! געוואָלד!

חוּוה לויבס אַרום אין שמוב, היים האַלס זיך אָן אָן איר קלייד און
לויבס נאָך, סערקעלעס זאָגט זיי אַרום.

חיים אין חוּוה שרייטן ביידע מיט אַ פּאַל געוואַלד! ראַטעוועטס!
געוואַלד! זיי פּאַלן ביידע איבער אַ שפּול אויף דער ערד.

ניינטער אַריינקום

ר' משה, הינדע, אַלשעלע קומען פון דער טיר, וואָס איז אָן דער רעכטער
זייט. דער דאָקטער קומט פון דער טיר, וואָס גיט אויף דער נאָס אַרויב.

סערקעלע, חוּוה, חיים

סערקעלע פּאַלס קלאַמערשט, ווי זי דערזעט זיי אַריינקומען, אויף
דער קאַנאַפּע אַנידער הלשות.

אַלע לויבן צו איר צו און ראַטעווען אין רייסן זי. חוּוה פּאַכט אויף
איר מיט דעם פּאַרמוך און חיים מיט ביידע פּאַלעס.

אַלשעלע שרייט מאַמעניו! מינע צערטלעכע מאַמעניו!

דער דאָקטער זייט גור רואיק; וויין הער, וויין.

אַלשעלע גלייך, גלייך, הערר דאָקטער! זי ניינט זיך צו
אויס נאָנץ מיט חן. איך ברינגע גלייך פּאַם וקעללעך.

דער דאָקטער לאַססען זי, עס דויערט צו לאַנגע, געבען
זי וועניגסטענס קאַלטעס וואַססער אָדער איין וועניג עכוג הער.

הינדעס כאַפּט אַ גלאַז וואַסער און שפּריצט סערקעלען אין פנים אַריין.

דער דאָקטער רעכט זאָ, מיין קינד! גוט, רעכט גוט.

סערקעלע קומט קלאַמערשט אַ ביסל צו זיך און שרייט איר

וויי מינע פּוּדעל!

הינדע געלויבט צו גאָט! זי לעבט! זי לעבט!

ר' משה אין דער שטיל צו זיך איך האָב תמיד געדאכט,
 אז איר כּוּף וועט נישט זיין, גאָט ברוך הוא ווייסט, וואָס
 ער טוט! הייך צו חוהן וואָס איז דאָס דאָ אָפּער צווייט געווען?
 חוהן איך ווייס אָסור אַלזין נישט, עפעס האָט זי
 דאָ געהאַט מיט היימען צו טון, און אין פעס, ווי איר טבעלע
 איז, איז זי צוגעלאָפּן צו אים מיט אַמעסער און האָט געשריגן,
 זי וויל אים דווקא דעם טויט מאַכן. האָט ער זיך געבעד גע-
 וואָלט הינטער מיר באַהאַלטן, איז זי ווידער צו מיר געלאָפּן מיט
 דעם מעכער אין דער האַנט, האָבן מיר ביידע געוואָלט פֿאַר איר
 אַנטלויפֿן, איז זי פּלוצלינג פֿאַר פעס גאָר אַנדערגעפּאַלן הלשנה.
 חיים ע, בעל-בית-לעבן! זי ווייסט נישט די מעשה גאָר
 פֿון אַנדרייב, איך וועל איך דערציילן גאָר אינגאנצן. זי האָט מיך
 געשיקט נאָך...

סערקעלע שרייב פּלוצלינג זייער הייך אוי וויי! גולנים!
 שמועסטס נישט, וואָרן איך וועל ווידער חלשן!

דער דאָקטער זיצט נעבן סערקעלען אין טאָפּט זי ביים דפּ
 אין זאָס צו זיך אין דער שטיל דאָס איזט איינע זאָנדערבאַרע אָהנ-
 מאַכט, דער פּולס איזט גאַנץ רעגעלמעסיק, הייך צו סערקעלען
 טון, ווי איזט עס איהנען יעצט? איזט עס איהנען בעסער?

סערקעלע האָר-לעב! האַטעוועט מיך! געוואָלד! איך
 בין פֿאַרביי!

דער דאָקטער נו, נו, פירכטען זי נישטס, עס ווירד
 שאָן בעכטער ווערדען; פּרינגט זי גור צו בעטטע, זי האָט עט-
 וואָס שעדליכעס עססען אָדער טרינקען מיססען.

אַלמעלע זאָט מיט חן ניין, הער דאָקטער! זיט אַנבייטען
 האָט זי נור צוויי גלאַז קאַפּעע מיט דריי פּוטער-געפּעקסלעך גע-
 געכען, ווייטער האָט זי ניקס אין מויל געהאַבט.

הינדע זאגט צו אלטעלען פריידע-אלטע-לעבן! גיב מיר די
שליסעלעך, וועל איך דער מומענט אביסל קעלנישוואסער געבן.

אלטעלע אין דער שטיל צו הינדען מיט פנס פריידע-דיקע.
פוזטו מיך קראנק צו רופן? הייר איך האבע ווארהאפט'יג זעהר
העניג אונד פרויכע עם הייטע פיר מיך זעלבסט, דען מיין פריי-
מיגאם זאל יא הייטע דיר זיין.

דער דאקטער הייבט זיך אויף פון דער שטיל אלזא
פרינגט זי נור גלייך צו בעטטע, אונד לאססען זי מיר פריידע
אונד פאפיר געבען, עם ווירד יאן אללעס גוט ווערדען.
הינדע און הווה זען אויף סערקעלען.

סערקעלע קרעכט הייר אזוי וויי! אזוי וויי! אזוי וויי
מינע פודות!

הינדע און הווה פירן סערקעלען אין איר שלאסחדר אריין.
חיים זוכט פאפיר אין פערער.

צענטער אריינקום

דער דאקטער, ר' משה, אלטעלע, חיים, ירחמיאל

ירחמיאל קומט דורך דער טיר, וואס גייט אויף דער נאם ארויס
מיט א קריגל אין דער האנט, ער נעמט אראפ דעם ספאדעק אין זאגט זאגן הייר
מיין בע-בע-בע-בע-בעל-בית

אלע ווינקען צו אים ער זאל שטיל זיין.

אלטעלע גייט צו ירחמיאלן און זאגט אים עפעס בסוד.

חיים פרינגט צו טראגן צו דעם דאקטער פאפיר מיט א פערער.

דער דאקטער נון? וואס איזט דען די דינטע?

חיים דער האר האט דאך נאך געזאגט, אז מען זאל
ברענגען פֿעדער מיט פאפיר?

דער דאָקטער נון, זאָ פרינג איך די דינטע.

אלטעלע פֿאָקוס זיך קען דעם שפּיגל נאָ, ווי איך אויסזעהען!
אך! מיינע לאַקען גאַנץ דעזאַנירט! זי מאַכט זיך די לאַקן קען דעם
שפּיגל צורעכט איך האַבע מיך זעהר ערשראָקען.

חיים ברענגט צו טראַגן אַ טוינטאָרן און ביסל זאָר אין דער פֿאלע
דאָ האַט דער האַר טינט און פֿרויאַמד.

דער דאָקטער נון, נון, נון, שאַן רעכט. ער זענט זיך
אַנדער און שרייבט.

ר' משה זיפּט גאַנץ הויך און: הלואי, דער סוף זאל גוט
זיין!

דער דאָקטער אַבער וואָרעם זינט זי, מיין ליבער הער
דאַנציגער, זאָ נידערגעשלאַגען? פֿירכטען זי נור ניכטס, איהרער
פֿרוי איזט עס פֿערייטס אום פֿילעס בעססער, עס וואָר נור זאָ
איין קליינער הויכטערישער אַנפֿאַל. קענטען זי מיר אַבער ניכט
זאָגען, וואָס איהר פֿאַרהער פֿעהלטע, אַלס זי מיך רופֿען ליס?
ר' משה פֿייער האַט איר גאַרנישט געפֿעלט, נאָך זי
איז זייער פֿיין, זייער נישט ווערט, גאָט ווייכט צו וואָס זי וועט
נאָך אַמאָל קומען דורך איר שלעכטיקייט. ער וויינט זייער.

דער דאָקטער נון, נון, נון, פֿערוואַגען זי זיך, מיין
ליבער הער דאַנציגער, עס ווירד זשאַן אַללעס גוט, רעכט גוט
ווערען. איהר קרעפֿטע-צושטאַנד איזט ניכט שלעכט, איך פֿער-
זיכערע זי, זי איזט שטאַרק גענוג.

חיים יאָ, האַר דאָקטער! זי האַט מיר פֿריער אַזוי
אַגוטן פֿאַטש געגעבן, עס זענען מיר אַזש פֿינקען פֿאַר די אויגן
געפֿלויגן!

אלטעלע גיט אים א שטויס, ער זאל שווייגן.

דער דאָקטער שטייט איף און גיט ר' משהן די רעצעפט
 זיך קען זי דיזעם אין די אפאָטעקע, זי בעקאָממען דאָ איין פֿלעט
 כען, פֿאַן דיזעם געבען זי איר אַללע צוויי שטונד צוויי עסלעפעל,
 אונד ווען דאָס פֿלעשען אויסגעברויכט זיין ווירד, זיך קען זי מיך
 גיטיגסט ווידער ריפֿען. איבעריגענס זאָלל זי זיך רעכט וואַרם דאַלמען,
 אים ציממעד זיטצען, ניכטס אַלס אוּפּפּע עסען אונד זיך ניכט
 מעהר ערגערן אונד שרייען. מן פֿידרען זי מיך נאָך איין מאַהל
 צו איהר, איך ווערדע איהר עס זעלבסט זאָגען, קאָממען זי ער
 גיט מיט ר' משה צו סערקעלען אין שלאַפּחדר אַרײַן.

חיים גיט זיי נאָך און ווייזט מיט דעם פינגער פון איין האַנט
 איף דער אנדערער האַנט אזוי ווי דאָ וועלן האָר זאָקסן, אזוי וועט
 זי דאָס אַלץ פֿאַלגן, וואָס דער אלטער שקראַפּ זאָגט. לאָז ער
 נאָך אַוועקגיין, אַדאָ, וועט זי ווידער וואַיעווען און שרייען. ער
 גיט נאָך און דעם שלאַפּחדר אַרײַן.

עלפטער אַרײַנקום

אלטעלע, ירחמאל

אלטעלע גיט אַ לויף צו ירחמאלן יעצט ישרדיך, וואָס ברויכסט

דו?

ירחמאל דע=דע=דער בעל־בית האַ=אַ=אַט מיך געשיקט
 מיט אַ=אַ=קוויטעלע.

אלטעלע צו וועס?

ירחמאל צו וועמען? צו=צו=צו צו דיר.

אלטעלע סאָכט זיך, גלייך זי פאַרשטייט אים נישט צו וועס,

זאָכט דו?

ירחמיאל וויי=דער צו וועמען — צו=צו=צו דיר.
אלטעלע מיט כעס דאס הייסט איין לומפ! נון ווער
בין איך דען? ווי דוים איך דען?

ירחמיאל דו הייסט ם=פ=פ=פריידע=אלטע.
אלטעלע איך דוים אבער פרייליך פרידעריקע דאנצי=
גערין.

ירחמיאל נו הא=א=אב איך צו דיר גא=א=אר לויין קוויטל
נישט, מיין בע=ע=על=בית הא=א=מ מיך דאס קוויטל גא=א=אר געהייסן
א=א=פ געבן פריידע=אלטען ער וויל אוועקגיין.

אלטעלע לאזט אים נישט אוועק גיין אבער קאם נור דער,
דאס פריפען איזט יא אן מיך. צייג עס נור דער!

ירחמיאל פאהאלט דאס קוויטל אין קעשענט אריין ווא=א=ארן
איך וויל?

אלטעלע דו זאגטעסט יא ערשט זעלבסט, דאס דו אן
מיך איין פריפען דאסט, נון, זא גיב עס דער.

ירחמיאל קערט זיך צוריק אים נו, זא=א=אג מיר, ווי הייסט?

אלטעלע נין, איך הייסע פריידע=אלטעלע איך — דאס
הייסט איין נאר!

ירחמיאל מאכט זיך קלאטערשט נישט פארשטיין וואס? פריידע=
א=א=אלטע איז א נאר? דא=א=מ גייט מיך גא=א=אר נישט אן, איך
פאדארף אי=איר נאר דא=א=מ ברייזל א=א=אפגעגעבן.

אלטעלע נון, זא גיב שאן איינמאל דער, איך זאג
דיר יא, איך הייסע פריידע=אלטעלע, אבער איך הייסע פרייליך
פרידעריקע דאנציגערין אויך.

ירחמיאל ע=ע=עפעט האט זי אפער זיי=יבן נעמען, גא=

אָר אַזוי ווי יחד — ער זוכט אין קעשענע. יא, און פֿאַר אַר מיין
וועג גאַר אַר נישט?

אַלטעלע נים אים געלט דורך האַסט דו, ליב מיר שאָן דאַס
ברייפֿען הער.

ירחמיאל באַהאַלט פֿריער דאַס געלט אין קעשענע אַרײַן, דערנאָך
נים ער איר דאַס ברויול דאַ האַ אַ אַסטו דאַ אַס ברויול אין גיב
מיד תיבֿף אַ אַ תשובֿה.

אַלטעלע לײַענט דאַס ברויול אין דער שטיל, דערנאָך זאַגט זי אַ
ירחמיאלן זאַגע דעם הערן הענדלער...

ירחמיאל פֿאַלט איר אין די הינד אַרײַן דאַ אַס מײַנסטו מיין
בע-בע-בעל-בית?

אַלטעלע נון יא, אַלזאָ זאַגע איהם, דאַס אַללעס, גאַטט
זײַ-דאַנק, זעדר גוט אײַזט. די יחנן וואָר הײַטע היר, די מוטטער
דאַס איהם אַללעס גוטע געאַנטוואָרטעט, זאָ ווי וויר אונז היינטען,
אויך זאַגע איהם, דאַס ער ליורגענדס וועגנעדען וואָלל, דען די
מוטטער ווירד איהם הײַטע אײַנלאַדען צו זיך אויף אַנבײַסען, אונד
הײַטע בײַנאַלט ווירד דאַס געווינטעט שאָן זײַכער זײַן.

ירחמיאל איז זיך אַפֿיסל מיט גיב דו מיר בע-ע-בער
צוריק אַ אַ קוויטעלע.

אַלטעלע איך קאָן אַבער יעצט אונטענליך ישרײַבען.
ירחמיאל לאַכט דע-הע-הע, און אַיך ווייס שוין פֿאַרוואָס?
אַלטעלע זאַגע, וואָרום מײַנסט דו?

ירחמיאל נעמט אַרום אים דער קעשענע דאַס געלט און ווייזט
עס איר ווייל דו האַ אַסט אַ אַ ביסל אַ שווערע האַנט.

אַלטעלע דו אַמפֿערטינענטער קערל! נון זאָ וואָרטע,
אונד איך ווערדע ישרײַבען זי זעצט זיך אַנדער פֿיום פֿיס אין שרײַבס.

ירחמיאל שטעלט זיך אויף די שפין פינגער פון די פיס אין
קוכן, זיי זיי שרייבטן, ער טאפט חוזק אים און אַ-אַ-וואָ! כַּלְעָבֵן, אַ-
אַ-אַ-קִינְזֵלְעךְ כַּתְבֵּל, כַּא־אַמֵּע לֶא־אַפֵּטֵעִים און פֶּא־אַלְקֵים.

אַלְטֵלֵע ליינט צוגאנד דאָס ברויול אין גיט. עס ירחמיאל
היך האַסט דו אַנטוואָרט, אונד זאָגע דעם העררן הענדלער, דאָס
ער דייטע ביי אונד שפּיזען זייד, ער זאָלל נירגענדס וועגענהן.

ירחמיאל און און איך זאָגל בלייבן אי-אין דער היים
און-אין נישט דאָ-אַפֿן וואָס צו ע-עסן?

אַלְטֵלֵע נים נור אונד געה, דאָס גערט מיך ניכט אָן.

ירחמיאל דאָ-אַס גייט אַ-אַבער מיך אָן, איך וועל אַ-
אַ-אַכוד נישט נע-מען דאָ-אַס ברויול.

אַלְטֵלֵע נו, זאָ קאָם דו און מיט דינעם העררן,
נור נים שאָן.

ירחמיאל אזוי, ביזמא טא-אַקע אַ פֿיין מיידעלע, אזוי
דאָ-אַב איך זיך און-אין ליב. ער נעמט דאָס ברויול אין גיט אונטן.

אַלְטֵלֵע דאָס הייסט אין טויגעניכטס! נאָך דער האַל-
צייט מוס ער גלייך אַפּגעשאַפֿט ווערדען, אונד לויטער קריסטליכע
דינסטען ווערדע איך האַלטען, קיינען איינציגען זודען! זיי מיך
דער דאָ בעדאָנדעלט דאָס, אַלס ווען איך מיט איהם צוזאָממען
שוויינע געהיידעט העטטע. נאָ! זאָ איין דוממער, זאָ איין טטומ-
מער קערל! איך ווערדע איהן אַבער שאָן ביי מיינעם פּרייטיגאָס
פֿערקלאַגען. אונד דיוועס פּריפֿלען מוס איך גלייך צו דען איבערויגען
זאָכן, וועלכע איך פֿאָן איהם האַבע, הינדלעגען. זיי גיט דעם ברויול
אַ קיש אין לויסט אונטן. דער פּאַרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פון דעם אַנדערן אויפֿצו

דרימער אויפצי

עס קומט פאר די אייגענע זאכן ווי פון דעם טראגן איינצי

ערשמער אריינקום

ר' גבריאל אליין

עס ליגט אויף דער קאנפוס האלב איינשטאן א משכון וואו מען זיך פאר-
זעצן און קלאג זאל מען זיין - אענדט וועט זיך מיר דאס ערשט
אזעלע עפענינגן. די מעשה האנגענעם איידעם! ווער וועט מיר זיין
גלייך? - איך וועל זי דאס אלע אם ידעה השם ביי דער נאָ-
אונטערן. מילא, דער מתנתן איז זיך דאך טאקע א פראכטער גראָ-
פער יונג, ער קען דאך נישט אאלט פון אן אלף, ביי אים וועל
איך זיין דער רב. דער מחותנתמע וועל איך דעם קאפ אונט פאר-
דיינען, כאטש עס דאכט זיך איר, אז ווי גייט אין ספארעק,
אז זי וועט אליין נישט וויסן פון איר לעבן צו זאגן. און מיין
בלה, דער פריילי פרידעריקע פארצויף איך דאך נאָר איינמאל
צו זאגן, אז זי איז ווער שיין, האָב איך זי דאך שוין איי-
גאנצן געקויפט. גבריאל! די לויכסט, ביזט איינע מיט שפארן!
ער רופ זי א ביסל אפ יא, אלץ רעכט, אלץ גוט, וואָס פוט מען
אָבער מיט דעם פארשיצארצמן מילוק? וואו נעמט מען כאַטש טויזנט
רײניש מיניץ? און די פֿינע ברודמע שפארט זיך דאך דווקא איין
אז איך זאל תיכף ביי די תנאים מסלק זיין, און דאָס, אז נאָר

זין איז זאל דער מילך, לוי אונגעלייט - וואס זיט מען אצוי-
 דערט? ער הייבט זיך אויף פון דער קאנאפע און גיט א פאל סאל אין שטוב
 ארויף אין אראס און פראכט זאל איך אפטייל זאגן, אז איך קען
 אצויט נישט מסלק זיין, הייל איך זיין איצט פארשטעקט מיט
 מיין געלט אין סתרות? - סערקעלע איז אצער איך נישט פון
 די נארמאלי, וואס זענען צען אום אגראטן, וועט זי זאגן, ער שפוט
 נאר, זיי סערקעלע שפוטט אוי מיניע סתרות! מיין אלטע-לעבן,
 זאל שטאצן און געהנט זיין, איז דאך אגראט ערשט אלט דרייצן
 יאר, איך קען נאך באשטיין צו ווארטן, ביז איר וועט דאס געלט
 איינקאמרון - און וואס וועט זיין? איך האב מורא, זי וועט זייער
 לאנג פון ווארטן. ער פראכט ווייטער א ביסל נאך זאל איך אפטייל
 אלטען גאך דעם מור איינזאגן, אז איך האב קיין געלט נישט?
 נ, וואס וועט זיין? - אז א נאך ווארט אריין א שטיין אין גארטן
 אריין, קענען דאך אים צען קלאגע איך טוין נישט אריינזעצן -
 אלטעני וועט גיין תפא דערייילן דער מאמעני, און די מאמעני
 דעם מאמעני, אין דערייילן, גבריאלי, מענטש דיר טוין איפויניען
 אצאפעניו אין גיין אין די הייזער. ער פראכט נאך, דערנאך עס ער
 אפערט ווארט, עס איז דא! נאך וואס העלט דאס פאר א שפוט
 פלוצלינג גיפער זיך א פאס ביים שפערן אין שפוטס סטילער א-הא! אז דאס
 זאל מיר געראטן - ע, וואס! עס מוז מיר געראטן - טיט פראבלע
 איין, האט איינער אמאל געזאגט. ער גייט ארום אין שטוב און פאסט
 מיט די הענט, אזוי זיי איינער קלערט נאך; דערנאך זאגט ער זאגן פאמעלער
 הערסטו, גבריאלי, מיר געפעלט עס. איך זאג דיר, עס איז גוט
 און גוט און נאך פעסער. גבריאלי: ביזט אונזאיליך זינג! ער רופ
 זיך אפ א ביסל בילעבן, איך זאל מיר איצט קענען דערלאנגען,
 וואלט איך מיר אליין איצט אקויש אין פיינקל אריין געגעבן:
 ער קוקט זיך אום אין אלע ווינקעלעך איך זאל נאך וויסן וואו עפעס ליגט!
 די לייט האבן זיך אלע געלייגט שלאפן נאך דעם עפן. אצויט

העמ' כ'לעפן די רעכטע צייט געווען עפעס צו טון. ער גייט צו
 דער מיר וואָס איז אין דער רעכטער זייט און האַרנט, דערנאָך גייט ער צו דער
 מיר וואָס גייט אויף. דער גאָס אַרויס און פאַרריגלט זי, דערנאָך גייט
 ער צו דער קאָמפּערע אין פּרוּוים, אויב זי איז אָפּן יעלעכט, פאַרשלאָסן.
 ער גייט צו דער שאַפּע און פּרוּוים, אויב זי איז אָפּן ביטער, אויך צו
 געמאַכט. ער וויינט מיט דעם פינגער אויף סערקעלעם שלאַפּהר אויך זאָג
 נאָר וויסן, אַז עס וועט דאָ קיינער נישט אַנקומען, העט איך דאָרט
 אַפּיסל בודק המין געוועזן. ע, אַז מען ישמעלט נישט איין, נעמט
 מען נישט אויס. ער וויל גיין אין שלאַפּהר אַריין און האַרנט מיר האַלט
 זיך, מען גייט. ער ווערט ביזן און גיט זיך געשווינד אַינצוראָן אַנדער אויך
 דער קאָנפּע געשעדיקט זאָל עס ווערן!

צווייטער אַריינקום

ר' גבריאַל, חיים

חיים קיסט אַריין נאָר אין די זאַקן אַנגעטאָן מיט די שיד אין דער
 האַנט, אין קיסט, אויב ר' גבריאַל שלאַפּט איר יעלאַפּט נישט, ר' גבריאַל
 לעפן!

ר' גבריאַל פּיווערדיק ניין, איך קען נישט יעלאַפּן.

חיים שטייכלט עס גייט איך אַווי ווי מיר: איך פּאַר
 דרייט פּריווע און מיר חוזה דעם קאָפּ.

ר' גבריאַל אַווי איז דאָס, ביהר? די מאַכסט דיך
 צו צו חוזה - איך האָב דאָס אַרנישט געוואוסט, אַז די ביזט
 אַווי אַוואַילער יונג, כ'לעפן!

חיים מיט גאוה וואָס איז דאָס? שטייט מיר אַפּשר נישט
 אָן?

ר' גבריאַל נו? וואָס זאָגט חוזה דערצו?

ח י י ם פֿרעגט גאָר נישט, וואָס זי זאָגט אליין: אמאָל
 זאָגט זי אזוי אין אמאָל ווידער אזוי, אַבלל, ווי דער שגעזן קומט
 איר אָן. איך זאָג אייך דעם אמת, איך דאָס מיר (שוין הינט)
 מיט איר גאנץ גוט איבער זאמעטהלע געקריגט, וואָרן איר עס
 קומט איר אָן איר משוגענע שעה, ווייס איך גאָר נישט, וואָס עס
 טוט זיך מיט איר. דאָן שרייט זי, איך בין גאָר פלוצלינג אַנאָר,
 אַ שוטה, אַפּאָסקודניק, כאָטש איך ווייס דאָך אליין ביי מיר, אַז
 עס איז אליין לינגד — קודין פֿין דער זאך, אַז זי דאָס חטק, מראַכט
 זי אויף מיר אײַם, וואָס עס איז גאָר דאָ אין דער קאָרט.

ר' גבריאל און דו, נאָר, שוויגסט איר?

ח י י ם ועט איר, איך ווייס אַסור אליין נישט, וואָס
 עס טוט זיך מיט מיר, איך דאָס שוין אזוי אַפּאַרשורצטע טבע,
 אַז איך וויל אַפֿילו אמאָל אײַף איר בייז זיין, לאָזט עס מיר
 נישט — עס מוז שוין זיין עפעס אזוי אַכטונג, איך זאָג אייך
 גאָר אַכטונג — אין ווידער־אמאָל, אַז עס פֿאַלט איר אײַן, קומט
 זי זיך אזוי מיט אירע גוטע ווידעלעך צו מיר צו נקריפֿן אין
 זאָגט: „היים־לעבן! איך וועל זיך עפעס בעטן, אַדו ביזט דאָך
 טאַקע אַפֿיין ינגל, אַז מיר דאָס אין דאָס, דו ווייסט דאָך, אַז
 איך האָב זיך ליב.“ נו, קענט איר אײַך גאָרנישט משער זיין,
 זיי איך בלייב שטיין. און ווער שמועסט, אַז זי מאַכט גאָך אזוי
 אַפֿיסל אַ הנעוודיקע העוויה און גיט מיר אַגלעט פֿיים בעקל —
 אזי וויי! ווער איך דאָך טאַקע שוין שיד נישט משגע און דו
 נישט און שלאָף נישט גאַנצע נעכט, אין אַפֿילו אין הלום דאָכט
 זיך מיר אליין, אַז דווד־שמועסט מיט מיר, אַז דווד־רעדט מיט מיר.

ר' גבריאל זאָג מיר נאָר אַבער, וואָס נעמט זי זיך דאָס אזוי
 איבער, די מאַוסע מויד, הע?

חיים ווער? הווה? איז וואָס רעדט איר? הווה איז מיאוס? אט, האָט מיר נישט פֿאַראַיביל, האָט איר דאָך עפעס גאָר קיין גוטס נישט. הווה איז-מיאוס? קוקט זי נאָר אָן מיט מיינע אויגן, מיר דאַכט זיך, אז זי איז אַסך שענער אַפֿילו פֿון... אי. וואָס זאָג איך, איך מיינ נאָר, מיר דאַכט זיך, אז עס איז שוין נישט פֿאַרהאַנדן שענערס פֿון הווהן. נאָר וואָס דאַרף איך איך ערשט דאָ צו דערציילן - עס האָט אַפֿנים, איר ווייכט דאָס נישט אזוי גוט ווי איך, - נאָר איר זאָגט דאָס פֿאַר מיר אזוי.

ר' גבריאַל וואָס קומט דיר אָבער דערפֿין אַרויס, וואָס הווה איז אַפֿילו שוין? טו וועט אין אמת עמעץ אַנדערשט אָן איר קריגן אַשיין ווייב! וואָס דעלפֿט דיר די אַלע מעשיות? אז די גע- פֿעלסט איר נישט, וועט זי זיך אַוואַדאָ פֿאַלד און גיך אַויסוואַך אָן אַנדערן, און די וועסט בלייבן שוויצן.

חיים כאָפֿט זיך אָן מיט ביידע הענט ביים קאָפּ און וויי! זאָל גאָט ברוך הוא שומר אין מציל זיין! הווה זאָל נעמען אָן אַנדערן? ניין, דאָס קען נישט זיין, ניין דאָס מאָר נישט זיין! איך זאָל טאַקע ווייבן אין די וועגעלעך, צו אַרבעטן, איך זאָל טאַקע ווייבן צו גיין פֿון מיר צו אַמיר קבצנען - ניין, דאָס 'וועל איך נישט צולאָזן.

ר' גבריאַל וואָס דען ווילסטו 'דיר פֿאַר זאָן עצה געבן, חיים?

חיים זעט איר, מיינ ליבער ר' גבריאַל-לעבן... ער קאָמט זיך הינסער דעם אויער און רעדט איך בין אייגנטלעך געקומען אַהער איך בעטן - איך זע דאָך, אז איר וועט דאָ ווערן אַזווער זינער בעל-בית, און איך ווייס, אז וואָס איר, זאָלט לעבן, וועט נאָר זאָגן, וועלן אַלע, דער בעל-בית, די בעל-ביתטע און אַלשענדי, זאָל שטאַרק און געזונט זיין, דערצו מוזן זאָגן "אַמן" - איבער

דעם האָב איך אייך איצט געוואָלט בעטן... ער גיט אים אַ קוש אין דער האַנט אַריין וועט איר, איך בין דאָך נעבעך, ווי איר קוקט מיך אָן, אַן אַדעמער יונג— האָב איך אייך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיך אַדעמען יונג אייך אין זיין האַבן... איך ווײס דאָך, אַז איר זענט זייער אַגוטער מענטש, האָב איך אייך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיר דעם שידוך מיט חוהן אויכפֿירן— איר וועט זען, — אַז אין מיין לעבנסטאָק וועל איך אייך דאָס נײטט פֿאַרגעסן.

ר' גבריאַל אַזוי, בחור: דאָס מײנסטו! — נו, נו, זאָגי דו האָבט מיר נאָר געזאָגט, וואָס דו מײנסט. האָב קיין טראַג נישט, עס וועט שוין דעלט זיין. ער קלאַפט אים מיט דער האַנט אויף דער פֿלייצע זאָרג נישט, הייס! לאַמיר נאָר פֿריער חתונה האַבן, וועסטו שוין זען, וואָס איך קען. פֿאַרלאָז דו דיך נאָר אַרױף מיר, איך זאָג דיר, חוה איז שוין דיין בלד, מענטשט שוין שלאָפֿן גע- שמאַק.

חיים ווײנט און קושט ר' גבריאַל די האַנט אױ, מיין ליבער ר' גבריאַל-לעבן! איר האָט מיך נאָר דערקױקט, דערקױקט זאָלט איר מיר ווערן פֿון דעם אייבערשטן! איך ווײס גאַרנישט, מיט וואָס איך וועל אייך דאָס קענען אַפֿדינען! גאָט ברױך הוא וועט אייך דאָס אַורדאָי טאַפֿלט באַזאַלן, וואָס איר טוט אָן מיר אַרע- מען יונג.

ר' גבריאַל נו, נו, ווײן שוין נישט, עס שיקט זיך נישט, אַ חתן זאָל חײנען. גײ, ביזט אַנאָר, זײ נאָר מיר גע- טרײ, וועסטו זען, אַז עס וועט דיר אַורדאָי גוט זיין, און וועסט נאָך קריגן פֿון מיר אַגוט דרשה-געשטאַנק אױך.

חיים אױ, איר וועט זען, ווי געטריי איך וועל אייך זיין. ווי איך וועל אייך אַליץ פֿאַלגן!

ר' גבריאל גיט זיך פלוצלינג א באַס איף, גלייך ער האָט זיך געווען עפעס
 דערמאָנט יא, וואָס האָב איך דויר דאָ געוואָלט עפעס זאָגן, וואָס
 קיין לינגר איז? — יא, פאַרוואָס גייט דאָס די פּעל-פּיתטע היינט
 אָן דעם שטערנטיכל?

חייים איר ווייסט נישט? זי האָט דאָך דאָס היינט
 יאַרצייט נאָך דעם פּרוּדער.

ר' גבריאל יאַרצייט נאָך אַ פּרוּדער? דאָס הער איך דאָס
 ערשמע מאָל. יאַרצייט נאָך אַ פּרוּדער? מען זאָגט נאָך אַ מאַסן
 אָדער נאָך אַ מאַמען, אָבער נאָך אַ פּרוּדער פּלוצלינג צו האָבן יאַ-
 צייט? און כּוואַנדערע, און מען האָט יאַרצייט, גייט מען אָן דעם
 שטערנטיכל?

חייים זעט איר, איך וועל אַיך דערציילן. זי האָט
 נישט מער געהאַט, ווי דעם איינעם פּרוּדער. ער איז געווען אַ
 גרויסער עושר און זייער אַ גוטער מענטש. זי האָט אים אזוי ליב
 געהאַט ווי דאָס לעבן. נו, דערזויל איז ער אינטערעסנט דאָרט
 ערגעץ געשטאַרבן אין האָט איר זיין גאַנץ פאַרמעגן אָפּגעזאַגט,
 נו האָט זי פֿאַר דאָס אַנדער געטון, און זי זאָל אָן דעם טאַג,
 ווען זיין יאַרצייט געפֿאַלט, גיין אָן דעם שטערנטיכל, און קיין
 שום ישטיקל צירונג זאָל אַיף איר לייב אַרויסקומען.

ר' גבריאל זי מוז, אָן אַן עין-הרע, האָבן זייער אַסך צי-
 רונג? נישט וואָר?

חייים איר, איר, איר, איר! אייב זי האָט אַסך צירונג! ווייסט
 איר — זי האָט אַפֿיל, מאַקע אַפֿיל קופּערטל מיט לייטער פּערל
 און דימענטן, און קאַניעקס און אויבלען און שטיק, און חוץ איר
 אייגן צירונג האָט זי נאָך זייער אַסך, וואָס עס ליגט ביי איר
 פֿאַרזעצט.

ר' גבריאל איך ווייס גאר נישט, ווי מען קען ערגעץ אזוי
פיל צירונג פארהאלטן?

היינט, ע, איך וועל איך זאגן, דאס קופערטל איז
פראדירע קליין, עס איז אבער זייער שטארק געפאקעוועט אין די
האלט עס תמיד נאך ביי זיך אין שלאפֿהדר צוקאפנט אין איר
פעט, און דאס שליסעלע האלט זי תמיד ביי זיך, זי געשרייט
עס קיין מענטש אין דער וועלט נישט.

ר' גבריאל דאס איז זי פילעבן זייער גערעכט, זי איז
טאקע אגרויסע בעל־ביתמע, זי האט מורא פאר אונג. ועסטו,
עיקר שבתות, איך האב גאר פארגעסן — ווי שפעט וועט איצט
זיין? וועט שוין זיין דיגער צוויי?

היינט, אי, וואס רעיסט איר? דער שטאטזיגער האט שוין
לאנג דריי געשלאגן.

ר' גבריאל וואס, שוין נאך דריי? אזוי! וואס טוט
מען דא צינד? זיי שלאפן נאך אלע, און איך פארדארף אזוי נייטיק
צו לויפן אויף דער פאטשט, אין אוועקצוגיין אימגעזעננט שיקט
זיך איך נישט. איצט ווייס איך מיר גאר קיין עצה צו געבן,
וואס טוט מען דא צינד?

היינט ווייסט איר וואס, איך זאל נישט מורא האבן
פאר דער בעל־ביתמע, העט איך אפשר געקענט א'שפרונג א'ר'
בער געבן אויף דער פאטשט?

ר' גבריאל אי, דו העכט טאקע געווען א'פיינער זונג,
דו זאלסט מיר דאס קענען טון.

היינט וואס וועט אבער זי בעל־ביתמע דערצי זאגן?

ר' גבריאל גיי, נאך, אז איך ווייס דיך, וועט זי דיר
דערפאר א'כור גארנישט זאגן.

חיים פאר דעם זאגן האב איך פראוודע קיין גרויסע
מורא נישט, נאך פאר דעם... ער ווייזט נאך, ווי סערקעלע האט אים
א פאסט געגעבן.

ר' גבריא אל שלאגן, מיינסטו גיי שוין, גיי, אז איך
שיק דך, מעגסטו גיין. איך וועל דך שוין פארענטפערן, האב
קיין מורא נישט.

חיים איך בעט איך וויער, וואָרן איר קענט זי דאך
שוין, אז זי ווערט ביז, ווי זי צעפירט זיך די הענטעלעך. ער שטעט
נאך א פאל אזוי נאך ווי פריער.

ר' גבריא אל נו, גיי שוין, גיי, עס וועט שפעט ווערן.
חיים טוט זיך אן די שיד אין גים אוועק.

ר' גבריא אל קוקט אים נאך געלויבט צו גאט, אז איך
בין שוין אמאל וויער פטור געוואָרן. נאך עפעס טיב האב איך
פאָרט איצט געוואָר געוואָרן, - מען קען פֿון אַנאָר איך עפעס
לערנען. עס פֿלעגט מיר פֿון אייביק אָן קשה צו זיין, אז וואָס
האָט גאָט באַשאַפֿן אַנאָר אײַך דער וועלט - נאָר אַזײַנד איז שײַן
רעלט. גאָט האָט באַשאַפֿן אַנאָר, דער קלוגער וואָל מיט אים
מאָכן וואָס ער וויל. העט די וועלט געווען מיט באַמע קלוגע
זונגען אָנגעשטאַפֿט, העטן זיי פֿלעבן אלע פֿאַר דינגער געשמאַרין,
אין דו, גבריא אל, צווישן זיי. זיי שײַן איך האָב מיר דאָ ביי
אים אייגענפֿאַרשט, וואָ זיי פֿרואַה אײַז אַ קריגן וואָס קען מיר
אים מיין הילשה אַרויסהעלפֿן - ער ווייזט אײַך סערקעלעס שלאַפֿער
דאָרט ליגט דאָס דער הונט פֿאַרגראָבן. ער קוקט זיך אים נאָ, אָט
האַסטו - יעסט פֿיעס, ער איז ווידער דאָ.

חיים קוקט ווידער צוריק אין קוקט זיך אים אין אלע ווינקעלעך אין
ווכס עפעס.

ר' גבריא אל נו, וואָס ביזט ווידער צוריק געקומען?

און וואָס זוכסטו? פֿאַרוואָס גייסטו נישט? עס וועט דאָך שפּעט
ווערן.

היים גייט אַרום אין שטיב און זוכט אין שטובעס יאָ, איך וועל
תיכף גיין, נאָר-וואָרט מיר נאָר, וואָס זאל איך דאַרמאָן טון, אירף
דער פּאַטשט? הע?

ר' גבריאַל זעסטו, פֿאַר איילעניש האָב איך דיר גאָר
פֿאַרגעסן צו וואָגן, אַז דו האַלטסט דאָרט נאָכפֿאַרענן, אויב עס איז
נישטאָ אַ בריוו צו מיר?

היים זוכט ווייטער און שטובעס יאָ, וועמען זאל איך אָבער
דאָרט פֿרעגן? הע?

ר' גבריאַל וואָס טיימט? וועסט אַרײַנגיין צום פּאַטשט-
מייסטער, וועסט שוין אָפּהייבן דאָס היטל און וועסט פֿרעגן, אויב
עס איז נישטאָ עפעס אַ בריוו צו גבריאַל הענדלער. ער וועט דיר
תיכף וואָגן, צי יאָ, צי ניין, ער איז אַגאַנץ נומער מענטש, האָב
גאָר קיין מורא נישט. נאָר גיי שוין, ניי געשווינד, וואָרן יעס
וועט שפּעט ווערן.

היים גייט און שטובעס צו זיך אין דער שטיל אין פֿערער-
שטוב און די נישטאָ אין קיך איך נישט. איך האָב כּלעבן,
שוין געמיינט, אַז די איז אַהער אַרײַנגעגאַנגען. ער גייט אַויס דורך
דער מיטלסטער טיר.

דריטער אַרײַנקום

ר' גבריאַל אליין

עפעס געפּעלט מיר נישט דער יונג מיט זיין צוריקקומען און
דאָס אומקוקן זיך אין שטוב - זאל ער זיך האָבן עפעס געשטויסן,
דער ביהור? - ע, ווער ווייסט וואָס דער שומה זוכט. אין אַז ער

זאל אפילו אנקומען, איז איך גאָר קיין גרויס אהריות נישט,
 איך האָב דאָך אים צוגעזאָגט חוהן פֿאַר אַפּלה. נײַ, גברײַאל,
 נעם דיך צו דער מלאכה. פֿרײַער מוז איך אָבער נאָך אַרױק געבן.
 אויב די משפּחה שלאָפֿט נאָך. ער גייט צו דער טיר, וואָס איז אַן
 דער רעכטער זייט, אין האַרנט אָט, ווי געהרגעט! אַצינד זאל מיר
 נאָר זכות־אָבות ביישטיין, וועט שוין אַליין גוט זיין. ער גייט גאַנץ
 טייל אויף די נעגל אין סערקעלעם שלאַפּחדר אַרױן און קומט אָבער פֿאַר
 ווידער צוריק מיר דאָרט זיך, עס האָט דאָ עמעזן געהוסט. ער
 האַרנט נאָך אַמאַל אָט, זיי שלאָפֿן ווי נאָך אַ חתונה, נישט ווי נאָך
 דאָשי־פרקים. שלאָפט נאָך, שלאָפט געשמאַק, איך וועל איך שוין
 דאָ חתונה מאַכן. ער גייט ווידער אין שלאַפּחדר אַרױן און זייט זיך
 עטלעכע מינוטן. ער קומט צוריק מיט דעם קופּערטל אונטער דעם אָרעם.
 דער טילוך איז דאָ — (אַצינד לאַך איך איך אלע אײַם. ביזט
 אַפֿינער יונג. גברײַאל: האָט געקענט דאָס לײַענען. ביזט אַגו
 טער בעל־מלאכה, גברײַאל! מענטש דיר מאַכן אַ שילד. אַלאַ כאַפּ
 טעם" ער טוט זיך אַן גאַנץ געשווינד און נעמט דאָס קופּערטל אונטער דעם
 פֿאַשט אַרונטער אַצינד אַהיים, דאָ וועט זיך דאָס עפעס זיין, אַן
 כערקעלע וועט הערזען, דאָס גומע קאַפּנקישעלע פֿעלט איר. "אוי!"
 וועט זי קרעכצן, ער שפעט נאָך סערקעלען. "אוי וויי מינע פּוּחַת!"
 אַצינד וועט זי שוין אָבער מאַקע אין רעכטן אמת מעגן פֿאַרן
 אין הלשות. ער גייט נאָך אַמאַל צו דער טיר זען, אויב זיי שלאָפֿן דערנאָך
 גייט ער דורך דער מיטלסטער טיר אַוועק.

פערטער אריינקום

מאַרקום רעדלעך אַליין

ער קומט דורך דער מיטלסטער טיר און קומט זיך אים אויף אלע זייטן.
 גימאַנד היר? וואָס איזט דאָס? וואָ זינד דען די לײַמע? ער קומט

אריזן הורד דער פיר וואס איז אן דער רעכטער זייט. שלאפען? זעהן,
דאס הייסט אונפארזיכטיג — דאס ציממער אלליין, די מיהרע אפ-
פען, ווי לייכט קענטען יעמאנד מיט זא איינעם רעכט שמאלען
געוויסען גאנג אונגעשטערט אללעם הערויסשטעהלען. אינד די
לייטען שלאפען זא רוחיג ווא איזט דען אפער דינדעלע? גין
האפע איך זי דאך ענדליך איינמאהל ביי איינער נאכלעכטיגקייט
אין דער ווירטשאפט ערטאפט. ער גייט ארויף אין אראפ אין שטיב
ואל איך עטווא הינגעהען אונד זי הערדופען? — ווער בלייבט אפער
איינשטויילען הר צוריק? ניין, איך בלייבע ליבער הר, אונד ווען
זי קאמט, זא ווארטעט איהרער מיין פארווארף. ער טראכט א
ביסל נא — דאך ניין, דער פארווארף קאן גענצליך איינפלייגען, דען
זו וואס איהרער ערצפיינדן פרידעריקע נאך צו איינעם פראה-
לאפען פעהעלפען? א יא, דיעס מעדען איזט דער פלייס זעלבסט!
פארמיטטאג האטטען זי קיינע לוכט ציר לעקציון, דא היס עס,
איך זאל נאכמיטטאג קאממען — אינד יעצט האלט זי איהר מיט-
טאגשלעפען. ער לאכט הא-הא-הא! איהרע מוטער איזט וואהל
אין איהרען געשעפטען אום פילעס פלייסגער. דא שיקטע זי מיך
הייטע אבערמאלס צו זיך רופען. זי זיי קראנק, שטערבליך קראנק,
איך מעסטע נור קאממען, דעס נאכטס אין איהר שלאפענמאך
אונד זי קרידען, דאס הייסט, איך זאל איהר די קור מאפען.
יא, יא, איך פעהרשטעהע דיינע אפזיכטען, דו זינדערטרעכטיגע
ווייב, איך קעננע זיך צו גוט, דו אפשוים דער מענטשהייט.
אפוואהל דו מיך צו פעהרקעננען שיינסט אונד אמיר זאואס צו-
מוטעכט. אהא! ווייט געפעעהלט, מינע ליבע דאנציגער! זי האבען
די רעכנונג אהנע דען ווירטען געמאכט! ער שווינט א ביסל שיל
לידער ווייס איך עס אים פאראויס, דאס מיר דיוע שיינהיליגע
די איינציגע לעקציון, מינע לעטצטע שטיטצע וועלכע מינע איי-
כערסטע נאכט נאך צו לינדערן אים שטאנדע איזט אים ראפע

אויפזאגען ווירד; אויך פיהלע איך צו זעהר דען פערלוסט, מינע
 אינציג געליבטע הינדעלע ניכט מעהר בעווכען צו דירמען - אלליין
 ליבער אויס. הונגערטנאָט טעגליך דעם גראַבע נעהער קאָממען, יאהרע-
 לאַנג נאָך דער הערצענכגעליבטען שמאַלטען, אַלס דען פֿרע-
 פֿעהאַפֿטען געזינננגען איינעם פֿעררוכטען ווייבעם ניר איינען איי-
 ציגען אויגענבליק צו פֿרעהגען. אַבער האָרד! דאָ קאָמט יעמאַנד!
 אַהאָ - מינע גוטע הינדעלע!

פינפטער אַרײַנקום

רעדלעך, הינדע

הינדע זי היר, הערר רעדליך! וואָ איזט דען דער
 נייע פֿרייטיגאָס? היים זאָגטע מיר יומט, דאָס ער שאָן וואָך אונד
 היר זי.

רעדלעך איך קאָם אונלענגסט הער, פֿאַנד די טיהרע
 אַפֿפֿען אונד נימאַנד אים ציממער. ווער וואָלל דען דער נייע
 באַקענע פֿרייטיגאָס זיין, דען זי היר פֿערמוטעטען?

הינדע וויכטען זי דען ניכט, דאָס אינווערע פֿרידעריקע
 הייטע פֿרויט ווירד?

רעדלעך פֿרויט? הייטע? - מיט וועם דען, ווען איך
 פֿראַגען דערף?

הינדע מיט ר' גבריאל הענדלער.

רעדלעך זאָ? מיט ר' גבריאל הענדלער? נון, זאָ זיינע
 שע איך איהר גליק, ווען זי מיט דיזער פֿאַרטי צופֿרידען איזט.

הינדע אָ! זי איזט זעהר צופֿרידען, אָדען זי האָט
 פֿלאָס נור די איינוויליגונג איהרער עלטערען צו איהרער אייגענען
 וואָהל ערהאַלטען.

רעדלעך זאָ? האָט זי איהן איך פֿאַרדער געליבט?
 א, זאָ איזט זי וואָרהאַפֿטיג גליקליך; דען ווי פֿילע גיבט עס,
 איבערהויפֿט ביי אינזערער נאַציאָן, דערען וואָהל דער איהרער על־
 מערן גאַנץ אונד גאַר ניכט ענטשפּריכט, אינד צולעצט בלאָס אויס
 פּורער שאַמהאַפּטיגקייט אָדער אײַם געהאַרזאַמקײט מיט אײַנען,
 פּאָן דען עלטערן אויסגעזוכטען, מיט רובֿעל אָדער אָהנען בע־
 לאַכטעטען טויגעניכטס פֿערמעחלט ווערדען.

הינדע פֿערצײהען זי, הערר רעדליך: דיזער פֿאַלל קעגן־
 טע שווערליך ביי אינזערער פֿירערדיקע אינטרעסען, דען דער אָלל־
 מעכטיגע זעגענטע זי מיט רעכט גוטע, ליבענסחירדיגע עלטערען.

רעדלעך לאַכט האַ-האַ-האַ! רעכט גוטע, ליבענס־
 חירדיגע עלטערען? — אָ יאָ! דיזעס מוס יעדער, דער דיזעס
 הויז בעזוכט אונד מעגליך געלעגענהייט האָט בײַ מאַנכער האַנדלונג
 געגענווערטיג צו זײַן, געשטעהען. ער לאַכט האַ-האַ-האַ! רעכט
 גוטע, ליבענסחירדיגע עלטערען — מיר וועניגסטענס שינען זי עס
 ניכט צו זײַן.

הינדע זי לאַכען? פֿערצײהען זי מיר, ווען איך בעהויפטע,
 דאַס דער שיין מײַסטענס טריגט.

רעדלעך טריגט? ניין, ניין, ווען דיזער שיין טריגט,
 זאָ בעטריגען מיך איך מײַנע זינגע — ניכט וואָהר, ליבע הינדעלע?
 איהרע טאַנטע איזט גוט? אינד פֿיללייט איך געגען איהנען?
הינדע איך גלויבע מיך נײַ איבער מײַנע טאַנטע בעקלאַגט
 צו האַבען, זאַגען זי, הערר רעדליך, האַבען זי מיך יע מורדען
 געהערט?

רעדלעך זי מורדען ניכט, שעהן, דאַס איזט רעכט
 שעהן פֿאָן איהנען, דען דיזעס ווערע יאָ זאָגאַר צוועקלאָז, יאָ,

עם קענטע פֿיללייט איהרען צוישטאנד נאך אום פֿילעכ פֿערשלימ
 מערן - אַלליי אַיזט געדולדיג ליידען ניכט ליידען? א, ליידער
 זאָה איך עם מעהרערע מאלע, מיט וועלכער גערינגשעטצונג זי
 בעהאַנדעלט ווערדען, מיט וועלכער פֿעראַכטונג מאָן איהנען זעלבסט
 די דורך מיהזאַמע אַרבייט פֿערדינטע שפּאַרזאַמע נאַהונג היינט
 דיכטע. א, איך האָבע מאַנגעס בעמערקט, ביי דעססען ערינגע-
 רונג פּלאַס מיר שאָן דאַס הערן פּלוטעט.

הינדע צוזאָר בין איך איהנען פֿיר איהרע הערצליכע
 טיילנאַהמע זעהר פֿילען דאַנג יודליג, יעדאָך אַבער מוז איך
 זי ביטטען, דאַס זי איהרע געווינננען אין הינויכט מיינער ליבען
 טאַנטע אין געגענוואַרט אַנדערער ניכט אויף זאָלע אַרמ אים
 סערן מעכטען; דען זי קענטען דאָדורך ניכט אַלליין זי, זאָנדערן
 אויך מיך אונד זיך זעלבסט ביי דער וועלט אין איינעם שלעכטען
 ליכטע פֿערזעטצען.

רעדלעך פּלייבען זי נור גאַנץ אינבעזאָרט, מיינט
 ליבע הינדעלע! דען זי ביי דער וועלט אין איינעם שלעכטען
 ליכטע פֿערזעטצען היכע זאָפּיל, אַלס דער אַללעם בעלייכטענדרען
 זאָננע איהרען ליכטטראַהל פֿערליינגען וואָללען; וואָס אַבער איהרע
 מאַנטע בעטריכט, זאָ פֿערשטעהען זיך די ליינע אויף איהרען
 פֿאַרצאָמער אום פֿיללעכע בעסער אַלס זי. א, מעכטען זי נור
 ערשט אַללעם וויססען, וואָס זיך די ליינע אין די אַהרען פֿלי-
 סטערן, וואָס דיזע העללענפוריע...

הינדע לאָזט אים ניט אויסרעדן און פּאַלס אים אין די רינד אַרײַן.
 זי פּאַרהאַלט זיך די אויערן, זי זאָל נישט הערן וואָס רעדלעך זאָגט. איך
 וויל זאָגן זאָלען זאָבען ניכטס וויססען, ניכטס הערען, ליבער,
 בעכטער הערר רעדליך! איך ביטטע זי, פֿערשווינגען זי מיך מיט
 דערנלייכען נאַכריכטען, ערצייגען זי מיר דיזע איינציגע געפֿעל-

ליגקייט אונד לאכסען זי מיך פֿאָן מיינער טאָנטע, פֿאָן מיינער צווייטען מוטטער נוד אַללעס גוטע דענקען.

רעדלעך שוויגט אַ ביסל שטיל און קוקט אָן הינדען מיט רחמנות; דערנאָך גייט ער צו איר און נעמט זי אָן ביי דער האַנט געטמליכעס מעדען: פֿערצייהען זי מיר, ווען איך זי געקדענקט האַבע; גלויבען זי מיר, דאָס נוד מיינע ליבע עם וואָר, וועלכע מיך זי איף איהר אייגענעם שיקזאל איין וועניג אייפמערקזאָם צו מאַכען בעוואָגן. אַלליין איך זעהע ערשט יעצט איין, ווי טעריכט עם פֿאָן מיר וואָר, דער געניגזאמען צופֿידענהייט, דאָס זי מאַנגעל ליידע, פֿאַרשוואַצען צו וואַללען.

סערקעלע עפנט גאַנץ פאַמיליע איף די מיר יאָס איז אָן דער רעכטער זייט און קוקט אַרױן בנובה.

רעדלעך איך ביטע זי, מיינע ליבע הינדעלע, פֿער- אַכטען זי מיך נוד ניכט. ער קושט איר די האַנט היד פֿלעזע איך, זי איין אַרמער דינער, אַם איהרע פֿערצייהונג.

הינדע אבער אום גאַטטעם וויללען, איך ביטטע זי, זי וויל איר האַנט פון זיינער אַרויסגעמען לאַכסען זי מיך, איך פֿערצייהע איהנען פֿאָן גאַנצען הערצען. איך ביטטע זי... צו זיך און דער שטיל ניין, ניין, איך האַלטע עם ניכט מעהר אויס! הינדע ליבער, גוטער, טייערער הערר רעדליך! זי גיט אים אַ קוש לאַכסען זי מיך אַז! לאַכסען זי מיך זי רויכט אים אים איר האַנט איך פֿערצייהע איהנען פֿאָם גרונדע מיינעם הערצענס.

רעדלעך אָ! יעצט איזט מײן גליק גרענצענלאָז! מעגע זיך נון די גאַנצע וועלט מיט פֿערלען, דיאָמאַנטען אונד זי דאָס צייג אַללעם הייסען מאַג פֿערזיכערן — ער כאַפט הינדע אַרום מיט ביידע הענט איך האַבע דײך, מיינע ליבע הינדעלע! אונד האַבע פֿערלען, דיאָמאַנטען אונד קליינאָרדיען גענוג!

זעקסער אַרײַנקום

סערקעלע, הינדע, רעדלעך זיי זעלויסן יך, זיי זיי זעען סערקעלען.

ס ע ר ק ע ל ע שײן, שײן, אײף דעם האָב איך מיך
גאָר נישט געדריקט. ביזט גערעכט, הינדעלע! מאַכט אַפּוּד דעם
טאַטן אין קבֿר. אָ, שײן! גאַנץ שײן! פֿאַרפֿינמטערט און פֿאַר-
שוואַרצט איז דיין דאַליע געוואָרן, אַז עס גלויבט זיך דיר נאָך
אַן דעם טאַג, ווען דודס יאַרצײט איז, מיט דײַטשן צו שפּילן.
אוי מײנע פּוהות!

ר ע ד ל ע ך קוקט אָן סערקעלען אַזוי זיי פּען טאַכט אײס עמיצן הונק.
ערנערן זי זיך נור נישט, מײנע ליבע דאַנציגער, — זי זינד יא
קראַנק, שטערבליך קראַנק, עס קענטע אײנען שאַרען.

ה י נ ד ע וויל רעדלעכן אײנהאַלטן אין לאָזט אײס נישט רעדן אום
גאַטטעס וויללען, ווען זי מיך... בלייבען זי שטילל, איך ביטטע
זי, ענטפֿערנען זי זיך, איך בעשווערע זי.

ס ע ר ק ע ל ע מיט בירע הענט אין דער זײט ווער ביזט
דאָס? דו לינדאק! דו פּאַך! מײנסטו דאָס, אַזוּ בײַ מיר איז עפעס
אַ שענקהײז? איך וועל דיר דאָ ווײזן, דו דײַטש מיט לונגען.
ווער עלטער איז. אַזוי אַגאַלגאַן! זאָל אַ העוה האָבן אַרײַנצוקן.
מען צו מיר אין שטיב אַרײַן די מײדלעך צו אַלעם בײזן אַנצ-
רעדן!

ר ע ד ל ע ך וויל ווידער אַנהײבן צו רעדן, און הינדע פּעט אײס מיט
העוועה, ער זאָל אַווסקײן.

ס ע ר ק ע ל ע שרײט נאָנץ הײד אַרײַם פֿין מײן שטוב,
דו אָפּגעריכענער און אָפּגעשליסענער נאַקעדיקער דײַטש! אַרײַם
היפּף, זאָג איך! זאָלסט זיך נאָר דערוועגן מײן שוועל נאָך אײן

מאָל צו באַטרעטן, וועל איך דיר דוק אין לענד צעברעכן, איי
מיינע פּוהות!

דינדע נעמט אן רעדלעכן ביי דער האַנט אין פירט אים דורך דער
סופּלסטער טיר ארויס ווען זי מיך געדען האַבען, זאָ געדען זי.
רעדלעך קוקט ביי דער טיר נאָר אַ סאָל סערקעלען און זייער ביי
אין גיט אַטעם.

זיבעטער אַרײַנקום

סערקעלע, דינדע

דינדע בלוּבט שטיין ביי דער טיר, דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט, אין
זיינט.

ס ע ר ק ע ל ע נ, נ, איך האָב מיך גוט דערלעבט —
ווער זאָל זיך דאָס ריכטן, און איך וועל פֿון אַזוי אַ צרה, פֿון
אַזוי אַ שלים-שלימל זעלבע הרפות און פּושה אייננעמען? וואָרט
נאָר, וואָרט, איך וועל מיך שוין נעמען יאָר דיר, וועסטו דיר
שוין, דו בעסטע, אַקדעיה רייסן נאָך דינע יאָר און טאָג. איי
מיינע פּוהות! יאָב איז דאָס דער לויץ פֿאַר מיין בידעווען, וואָס
איך בידעווע טאָג און נאָכט מיט איר! אימשיינענעוואָגט, וואָס
האָט זי דען צו זאָרגן, די קבצנטע! פֿרעסט אין וויבט מיין פּלוטן—
נו, גלוקט זיך איר אַדויטש אַרײַן...

דינדע זיינט מומע-לעבן! איך בין...

ס ע ר ק ע ל ע פּאַלט איר אין די רייד אַרײַן האַלט דעם
פּיכט, זאָ איך דיר, די דראַפּקע! אַזדאָי דאַרפֿסטו נאָך דעם
פּיכט צו עפֿענען! וויפֿל קומט דיר נאָך און בייטל אַרײַן צו צאָלן,
הע? די וויינט? די האַסט צו וויינען אין צו קלאָגן איך דינע
יאָר און טאָג, וואָס די ביזט נאָר געבירן געוואָרן איך דער

וועלט. זאג אליין, די פֿרענדות: ווי האַסטו נישט געהאַט גאָט
 אין דערצײן בײַ וויינעס העלן מאַן, בײַ מיר אין ישׁוב, וואָס
 די מיר רוט נישט פֿון פֿרעמדע מענטשן, זיך אנדערצווערן מיט
 אזוי אַ הולטיי, מיט אזוי אַ האַרב? גאָט ווייסט, וואָס דאָ העט
 געווען, ווען עס זאל מיך נישט עפעס אזוי ווי אַראַפֿרויסן פֿונעם
 בעט, אוי ווי מײנע פֿרוות! זכֿות אַבֿות איז מיר דאָ עפעס בײַ
 געשטאַנען.

הינדע גיט צו סערקעלען מיט געוויין און וויל איר די האַנט קושן
 מומענטו! גילדענע מומענטו! הערט מיך נאָר אויס... וועט איר הערן...
 אן איך בין... גאָר נישט שולדיק.

סערקעלע גיט הינדען אַ שטויס פֿון זיך אַוועק אַוועק, די
 דו, דו— גײ קוש די זיך מיט דעם. זי קען נישט רעדן פֿאַר גרויס בעס.
הינדע פֿאַלט אנדער אויף דער ערד און שרייט. אוי! גאָט
 זאל איך דאָס מוחל זײן!

אַכטער אַרײַנקום

סערקעלע, הינדע, חוזה קומט צו גיין דורך דער טיר וואָס איז אַ דער
 רעכטער זײט.

ר' גבריאל קומט דורך דער טיר וואָס גיט אויף דער לינק
 אַרײַם.

חוזה לופט צו צו הינדען. אוי ווי מיר, הינדע לעבן! זי
 הייבט זי אויף האַסטו דיר עפעס געטון, מיין לעבן?

ר' גבריאל וואָס איז דאָס דאָ געווען אזוינס?

סערקעלע פֿרעגט נישט, עס איז שוין רעכט. עס איז
 שוין דאָ גוט געווען.

ר' גבריא אל וואָס איז דאָס? אפֿשר ווידער עפעס אַ שפּאַרן
געווען?

סערקעלע איז ווייַ מיניע פּוּחות: גלויבט מיר, עס
איז גאָר אַ הרפּה און אַ שאַנד פֿאַר ליט אפֿילו צו דערציילן: אָט
קוקט זי נאָר אָן – העט מען נישט געמעגט ישווערן, אז זי קען
נאָר קיין צוויי נישט ציילן? די הולטיקע!

הינדע איי, הווה-לעבן! פֿיר מיך אין בעט אריין, איך
וווּ מיך לייגן, איך בין זייער פֿאַרשלאַפֿט... איי!

חוה נעמט הינדען אונטער דעם אָרעם: גאָט זאָל געבן,
עס זאָל עפעס אַגוטן סוף נעמען מיט דעם וואָעווען! אימלעכער
פּאַונדער האָט צו טון מיט דער אַרעמער יתומה נעפּעך.

סערקעלע קוקט זי נאָר אָן, זיי זי מאַכט זיך הלשן,
די לידאַטשאַקע! איצט האָט זי קיין טוה נישט – היפּט איר נאָר
דערלעכען צוריק, וועט זי דאָ פֿאַרלד פּוּה האָבן. איז מיניע פּוּחות!
חוה פירט הינדען גאָן פּאַטעלעך אונטן און טיינט שפּאַרק עס
איז שוין די העלכטע צייט, אז גאָט זאָל זיך עפעס מרחם זיין.

נינטער אַריינקום

ר' גבריא אל, סערקעלע

ר' גבריא אל וואָס האָט זיך דאָס דאָ געטון, וואָס איז
זענט אזוי ביז? עס פֿלעגט דאָך נאָר נישט אייער טבע אַ זיין.
דערציילט נאָר מיר איך – אָדער איז עס אפֿשר: נאָר אַסוד פֿאַר
מיר, הע?

סערקעלע אַסוד אַרין, אַסוד אָדער, – וואָס זאָל איך
איך דאָ איך נאָך דערציילן, איז זאָל איך ענטפֿן נאָך דאָס.

גלייבט מיר, איך האָב גענוג פֿאַר טייַטשע - נאָר איר זענט דאָך.
הייַנט עס שוין, דאָס אינזעיקע, איר וועט דאָך נישט קיינעם
ווייטער דערציילן.

ר' גבאיאל וואָס זענט איר דאָ ערשט מסיפּן, מחותנתאָע-
לעב! וועמען האָב איך צו דערציילן? ביי מיר איז אין איין אייער
אריין און פֿון דעם אנדערן ארויס.

סערקעלע הערט-זשע צו, וועט איר עפעס הערן אַ שיינע
מעשה. איך ליב מיר דאָ אזוי פֿריער און שלאָף - איך האָב אַפֿילו
נישט רעכט געשלאָפּן אויך, נאָר בין אזוי געלעגן און געדרימעלט.
אזוי ווי אַ מענטש ליגט אַפּטמאָל און קוזאל - האָט עס מיך עפעס
אזוי ווי נישט געלאָזט ליגן אויף אַן אָרט, איך זאָג אייך, עס האָט
מיך עפעס אזוי ווי געקאָרטשעט, אַז איך זאל אַהער אַרײַנגיין, אין דער
שטוב אַרײַן... אינמיטן אַבער האָב איך מיך דערמאָנט, אַז איר
ליגט דאָ און שלאָפּט...

ר' גבריאל איז געשטאַנען אַביסל ווי דערשראָקן; איצט פֿאַלט
ער איר אין די הינד אַרײַן יאָ, איר זענט געדעלט, איך האָב טאַקע
דאָ געשלאָפּן, נאָר איך האָב מיך דערמאָנט, אַז די פֿאַמיליע גייט
הייַנט וויגער פֿיר אַוועק, און איך האָב נאָך נײַטיק געדאַרפֿט
עטלעכע פֿרוי צו שרייבן, בין איך געשווינד געלאָפּן, אַ מערעה,
וואָס איך האָב מיך דערמאָנט - נו, וואָס איז ווייטער געווען?

סערקעלע דערזײַל דעהער איך דאָ דעם הולטיגן,
דעם אַכבראַטס קול. און איך זאָג אייך דעם אמת, איך קען אים
פֿון אייביק אָן נישט לײַדן, וואָרן גלייבט מיר, ער זאל נאָר נישט
דאַרפֿן מיט אַלטע-לעבן פֿראַנצײזער־יש צו לערנען - העט איך אים
אַכער נאָר נישט געווען יצו מיר אין 'שטוב אַרײַנגעלאָזט, אי
מיינע פֿרוי!

ר' גבריאל הערלעכן מיינט איר? אַדאָ! אַדאָ! אַזוי!

וענט איר גערעכט. אזוי אקאטשיאלאפ קען נאך אמאל עפעס אוועק
מראגן אויך, און דערנאך גיי שריי "חי נקים".

ס ע ר ק ע ל ע דערזייל טראכט איך מיר, לאמיר נאך
גייך וען, מיט וועמען ער שמועכט דאס דארט אזוי ערנסט, און
הייב מיך אזוי אויף און גיי צו דער טיר און קוק מיר אזוי
נאנין שטיל צו, וואס עס טוט זיך. וואס וואל איר אויך דא,
מיין ליבער ר' גבריאל, אסך ברעיען - איך האב געמיינט, איך
ווער שיר איינגעזונקען. מאלט אויך אזוי ווי דא, זי שטעלט ר'
גבראלן דא, ווי רעדלעך און פריער געשטאנען שטייט זיך ר' רעדלעך
און דארט נעבן אים די בעכטיע זי שטעלט זיך נעבן ר' גבראלן דא,
זי הינדע און פריער געשטאנען, און ער נעמט זי אלע מאל ארום
און גלעט זי. זי נעמט ר' גבראלן מיט מיידע הענט ארום און גלעט
אים דערנאך גיט ער איר נאך אקויש - איך קוק און שוויי. זי
שווייגט א ביסל ער גיט איר דעם אנדערן קויש - אין איך קוק
און שוויי. זי שווייגט ווידער א ביסל ער גיט איר אבער שוין דעם
דריטן קויש, פארשטייט איר? אין זי גיט אים אויך שוין איינעם.
זי שווייגט א ביסל און קוקט אן ר' גבראלן.

ר' גבריאל פארדרויט זיך מיט דעם פנים אוועק פון סערקעלען
און פארקרימט זיך אזוי ווי מען מאוסט זיך פאר עפעס.

ס ע ר ק ע ל ע נו, טראכט איך מיר, אזוי איז דאס די
מעשה: איצט איז די רעכטע צייט, אז איך וואל איך הייך,
אז איך בין אויך דא - וואָרן איך האָב דאָך, אימשיינעגעזאָגט,
געזען, אז עס הייבט פאשיימפערלעך אן צו גיין איי נרויבע גדולות
אריין זי קלאפט זיך מיט דער האנט איבער דעם טויל און מיינע בוחות:
קום איך מיר פלוצלינג אריין צו גיין - מולא, אים האָב איך גע-
מאכט אסוף, אז ער וועט שוין דאָס אנדערע מאָל נישט דערלעבן
צו קומען צו מיר אין מיין היין אריין: זי אבער האָט נאָך אזוי

א פארוואסן פנים און וויל מיר אינרעדן, אז דאס וואס איך האב
מיט מיניע פשרע אויגן געזען, איז גאר ליגנד, און וויל מיך
אלץ נאך איבערבעטן —

ר' גבריאל פאלט איר אין די הינד אריין זענט איר גע-
גאנגען און האט זי געשלאגן, — נו, וואס איז? איר האט זי דאך
דא נישט געשלאגן, זי זאל חלילה גיין גנבענען... און ס'איז
דערע, עס שטייט דאך ביי אונז טאקע אזוי געשריבן, אז ווער
עס וויל האבן זיין קינד זאל זיין גוט, דער שלאגט עס מיט
דער רוט.

ס ע ר ק ע ל ע ניין, אסור, געשלאגן האב איך זי פראדע
נישט, נאר עס האט מיך זייער פארדראסן, וואס זי וויל מיך
אלץ נאך אפשווארן; און ס'איז דערע, פארוואס זאל דאס מיין הינד
וואס איז פון אייביק אן, פון אבות-אבותינו, געווען פרום און גוט,
דורך אזוי אן אויסווערפלינג קומען אין ליטווישע טיילער אריין?
האב איך זי פאר דאס נאר קיים וואס אנטער-רעט, איז זי אגוי-
דערגעפאלן? — נו, לאז זי פאלן; זיז מינט, איך וועל מיך דא
זייער מצער זיין? — לאז זי פון מיינעטוועגן זיין די פפרה פאר
אלע יידישע קינדער.

ר' גבריאל ווייסט איר, מהותנתטע-לעב, איר מענט
כ'לעבן גומל בענטשן, וואס ער האט נישט אין איין וועגס נאך
עפעס צוגענומען, ווארן איך זאג איך דעם אמת — איך פלעג מיך
תמיד צו חידושן, ווי איר לאזט אים מיט דער ווינד אלץ איבער
אין שטוב. ער פלעגט דאך אזוי צו גיין איבער אלעס נאר ווי
א בעל-בית.

ס ע ר ק ע ל ע ווער האט זיך געוואלט פלוצלינג ריכטן
אויף אזוי א עלימול? ער פלעגט דאך צו מיין פחדער עלי
השלים זיין זכות זאל אונז ביישטיין, תמיד אריינצוקומען און

תחלת, וי עד האט אנגעוויפן צו מיר אריינצוקומען, האט ער
 אויך געכמאטקעוועט, און איך זאג איך דעם דעכטן אמת, אז
 עס האט זיך מיר געדאכט, איך ווייס פיל, מען קען אמאל פון
 אזוי א זונג האבן א ניצן: אט האט ער געלערנט מיט אלטע-לעבן,
 זאל שטארק און געזונט זיין, פראנצויזעריש.

ר' גבריא אל עיקר שכתתי, וואו איז די ערגעץ, מיין בלה?
 ס'לעבן, אז איך זע די נישט אפאר יטעה, הייב איך שוין אן
 צו פענקען נאך איר: איך ווייס אזוי נישט, ווי איך זעל אמאל
 קענען אוועקפארן פון איר?

סערקעלע וואו אהן ווילט איר דען פארן?

ר' גבריא אל לעת-עתה אין ערגעץ נישט, נאך ביי אזוי
 אסודר ווי איך בין קען מען דאך נישט וויסן—היינט איז מען
 דא און מארגן דארט, ווי אמשא-זמתן פאלט אויס.

סערקעלע ווארט, וועל איך די איך דא תיבף אריין?

שיבן די נישט אונטן.

צענטער אריינקום

ר' גבריא אל אליון

ער קוקט נאך סערקעלען און סאכט הייז אויס איר, סערקע-לעבן! וואו
 איז דוין שטערנטיכל, העץ ער לאכט שפארק הא-הא-הא! עס
 הלומט זיך איר אבער נאך נאך נישט, ווי מיר דאכט זיך, וועט
 דא רעדלעך נעבעך נאך דאס פאר אויסגיסן, א שאר ס'לעבן—
 ער איז קיין שלעפטער זונג נישט, נאך וואס גייט דאס מיך אן?
 לאז זיך טון, וואס עס וויל, היינטיקע צייטן איז קארען סאגיע:
 היינט באדארף איך מסלק צו זיין, מוז איך מיר אן עצה געבן:
 אז ער וועט דארפן מסלק צו זיין, לאז ער זיך ווידער אן עצה

מען. דעם פגם האב אין באצודע און דיער אונט ארט פא-
 האלטן, נאך זיי דעלעב אין טוין פגם צו ווערן... אין מין
 נאך היינט גיין זוכן עפעס אן אורח, אים דאס שליסול אנטו-
 הענגען. אין שטאט טאך עס איין מאל פאר אלע מאל נישט בלייבן.
 אין וועל, אסוד חויר, נישט לאנג יעדות מאפן, ווארן ווייל
 אין וועל נעמען, וועל אין אליין ביי דעם משא-ומתן נישט בדלות
 ווערן ער לאבט דאס-דא-דא! ער בלייבט שטיל און טראכט אין
 היינט נישט, וואס דאס איז עפעס אין דער וועלט: אין האב דאך
 אמאל געלעבנט אין אהרן, פלעגט מין דער מלמד טאן און
 נאכט צו שלאגן, צו הרגענען, נאך אז אין זאל באנערן; נישט
 רבי-לעב: אין וועל טוין באנערן. קומט ווידער אצונד, יעדוים
 דער עולם, מען טאך נישט קיין פֿרעמדס באנערן! — נאראנים!
 מין אייגנס באדארף אין דאך נישט צו באנערן! ער יא אסוד
 מיט דעם טראפן פינגער, אום זיי מען לפרנס אפשטל נישטער זאגט מען:
 גיין: מין רבי רב טרעטל הויקער האט אהרא העכט געהאט,
 אז באנערן מיינט מען נאך פֿרעמדס, און ווייטער האט מען טוין
 נישט, צו קלערן — ווארן קלער היינט, קלער ווארן, וועל אין
 אליין בלייבן דער איבענער בעל-הבית האט פֿריער, אט א די בעל-
 הלוואות זענען דאס א ביסל ענות-פנימער, אז טאן אז נאכט הערט
 מען זיי נישט מער נאך מאגען — זיי ווארן דאס אמאל מיד ווערן;
 זיי לויפן מיד טוין גאר נאך אין די גאסן און הייבן מיד ממש
 די פאלעס אפ, אין זאל פלוצלינג נאך אפגען, וואס אין האב
 ביי זיי גענומען — ט, אז זשע דאס נישט א באשעדיגע? משה-
 נפֿיעך, די קטרא: אז אין זאל ווידער אפגען, העט אין דאך
 נישט געדארפט צו נעמען? און באנדערע, ווען אין זאל מין
 נאך וועלן ערשט מיט זיי גוט באהעטונגען, בין אין אסוד זאל און פֿיל
 נישט שולדיק, ווייל אין העט געקענט שולדיק זיין, אז מען זאל
 מיד נאך וועלן מער געשווערע, ער קומט זיך פלוצלינג אים אן יעדעס

אלטעלען גבריאָל! פֿרדוּ יִשׁוּן... ער פֿאַרזאַלט זיך מיט דער האַנט דאָס
הויף און זאָגט אין דער שטיל קוקט נאָך אַן דעם הון וואָס די מאַנעס!

עלפטער אַרײַנקום

ר' גבריאָל, אלטעלע

ר' גבריאָל גיט אלטעלען אַנטקעגן-און קומט איר די האַנט
האָט אינע די מאַמענעו געזאָגט, און איך בענקן וואָך אינע:

אלטעלע יא, זי האָט מיר געזאָגט - גאָט זיי האַנט,
דאָס וויר שאָן וואָ ווייט האַלטען.

ר' גבריאָל געלויבט צו גאָט: עס זאָל נאָר ווייטער אַזוי
גיין, העטן מיר אַסער יִשׁוּן גאָר נישט געזאָגט צו זאָגן!

אלטעלע ווערדען זי אַבער מיך איממער זיי לויב
האַבען זיי יעצט?

ר' גבריאָל גיט אלטעלען אַ קיש וואָס פֿרעגן זי דאָ ערשט
אַ קשיאָ זי זענען דאָך מיין גילדענע אלטענע!

אלטעלע איך ביטטע זי, מיין ליבער ברייטגאָס -
האַבען זי מיך נישט מערה ביי דינען יודישען אַבטיילונגען נאָמען!
פֿאַר זיי אַלט בין איך דען גאָר?

ר' גבריאָל איך ווייט אַלזין, זי זענען נאָך נאָך אַ
יינגיטשאַק אַמאָדעלע, נאָר הויף זי זענען זייער אַיידל און זיי
מעריק הופֿט מען זי, אלטעלע, ביי זי זאָלן זיך האַנדעלען, וואָס
דאָס איז אַגוטע סגולה דערצו.

אלטעלע איך ווייט זעהר גוט, דאָס איך בין זעהר

איטעל געצויגען, איך ווילל אפער דאך הייסען „פרידעדיקע“, אונד
זיי זאללען זי מיך איממער רופען.

ר' גבריא אל אין דער שטיל צו זיך פֿון מיינעטוועגן לאַג
זי כאַטש הייבן איצנדערהיטקע! הויר נו, מיין לעבן, פֿון איצט
אָן וועל איך זי יוין תמיד רופֿן מיינע האַרצעדיקע, קרוינעדיקע
פֿרידעדיקע, יאָ?

אַ ל ט ע ל ע אפער ניכט פרידעדיקע, נור פרידעדיקע.
אונד זי, זי מיסען איך איינען רעכט שעהנען הייטשען נאָמען
האַפען, צום ביישפּיל — זיי בלייבן אַ ביסל שטיל, קוקן זיך איינס דאָס
אַנדערע אָן אין טראַכטן.

ר' גבריא אל אפטר — — — כאַפּריאל?

אַ ל ט ע ל ע אַ פֿע! דער איזט ניכט שעהן!

ר' גבריא אל נו, ניין, ניין, זיי קוקן זיך ביידע ווידער אָן
אין טראַכטן אפטר... האַווירלאַ?

אַ ל ט ע ל ע אַ ניין, דאָס איזט יאָ גאָר איין נאָמען
זיי אונזער גרובע-הייצער; ניין, ניין, לאַססען זי מיך נור זעלבסט
נאָכדענקען. זי טראַכט נאָך, אין ער פאַרשטעלט זיך מיט דער פאַטשילע איי
לאַבט אין דער שטיל און מאַכט אויס איר חוזק; זי גיט זיך אַ כאַפּ מיט שמחה
וויכסען זי! דער ווירד זעהר גוט זיין — גאַבריעללע! דאָס איזט איין
שעהנער נאָמען. יאָ, יאָ, זיי מוז עס בלייבען, גאַבריעללע מיכסען
זי הייסען! איך האַבע דווען שעהנען נאָמען יאָן וואָ אין איין
בוך געזעהען. זי נעמט אים אַרום מיין ליבער גאַבריעללע הענדלעך!

ר' גבריא אל אין דער שטיל מול-טובֿ מיט דעם נאָמען:
ער נעמט זי איך אַרום מיין גילדענע פֿרידע — ניין — פֿרידעדיקעניו!

דרייצעטער אריינקום

ר' גבריא אל אלטעלע

ר' גבריא אל אזוי ליידט מען זיך נאך פֿין די משרתים, —
 ער האט גראָד פֿאַרקערט דערצײלט, ווי רב שמואל נעבעך האָט
 אים געהייסן מיך בעטן; ער האָט נעבעך מיך געמוזט הייסן
 בעטן, אז ער וועט מיר שוין היינט נישט אָפּגעבן די צוויי הונט-
 דערט קערבלעך, וועל איך אים שוין מען פֿאַרקלאַנגן אין דער
 פֿאַליצײ אַרײַן.

אלטעלע לאכט הא-הא-הא: איך האבע וערד גערן צו-
 צוהערען, ווי אידר בעדינטע שפּרילט. ווי שפעט אים נאָר אין דער
 פֿאַ-פֿאַ-פֿאַ-פֿאַ-פֿאַליצײ אַרײַן — הא-הא-הא-הא:

ר' גבריא אל אין דער שפּיל צו זיך איך מוז איר זען גע-
 שווינד דעם פּיכק צו פֿאַרשטאַפּן — דער ישיבה איז נאָך גאָר קאַ-
 פֿאַבלט דאָס דער מאמענט צו דערצײלן הויב גילדענע פֿרויער-
 קעניו! איך האָב אינע זאָ געבראַכט אַמטנד, וועלן ווי אַנדאָ-
 אַגרויכע הנאה האָבן.

אלטעלע אַ צײַגען ווי נור, איך ביטטע איהנען.

ר' גבריא אל נעמט אַרײַם אַ פינגערל פֿין קעסטעט און זיט איר עס
 גיבן ווי מיר נאָר דאָס גילדענע הענטעלע, וועל איך עס אינע אַרײַן
 אָנמעכטן.

אלטעלע זיט ר' גבריא אלן די האנט, און ער מעמט איר אן דאָס
 פינגערל,

ר' גבריא אל אוי ווייז ווי שוין! זעען ווי נאָר, ווי
 דאָס פינגערל שטייט אינע אָן! אוי ווייז! ווי קונצלעך!

אלטעלע פֿרייס זיך איך דאַנקע איהנען, איך ביטטע
 איהנען, מיין ליבער גאַבריעלע, וואָס זינט דען דאָס פֿיר ישיינעט

ר' גבריא אל א, דאָס זענען זייער טייערע שטיינער.
 אבער אמת, זיי זענען שוין? זענען די, דער - דער איז אַ מאַפּאָ.
 און די צוויי דאָ זענען גאַרפֿינקלעך, און די איבעריקע זענען סאַמע
 שמערנאַולעך און כאַפּטאַולעך ער פֿינט זיך אונטן פֿון אַלמעלי און
 סאַכט חוזק אויס איר און לאַכט.

אַלמעלע מײן ליבער גאַרפֿינקלעך, יעצט וואַרטען זי
 ווערדע איך איהנען ווידער צייגען, וואָס פֿיר איין פֿרעזענט איך
 האָבע איהרענשוועגען זי וויל אונטקלויפֿן.

ר' גבריא אל האַלט זי צי און לאָזט זי נישט אונטקניין נר, וואָס
 ווילן זי דאָ גראָד אַצינדערט? איך וועל גאָך שפּעטער איך צייט
 האָפֿן צו זען, איך גלויב אינע, עס איז אַזדאָי שוין.

אַלמעלע וואַרטען זי נור איינע מיניטע, איך ווערדע נור
 די מוסטער דופֿען, זי שרייבט גאָר היינט מאַמענדי: מאַמענדי: מאַ-
 מענדי!

פֿערצנטער אַרײַנקום

סערקעלע, אַלמעלע, ר' גבריא אל

סערקעלע וואָס שרייבט דאָס אַזוי, מײן לעבן? וואָס
 ווילסטו, מײן האַרץ?

אַלמעלע זע נאָר, מאַמענדי, וואָס מײן ברייטגאַס האַט
 מיר געשענקט? זי ווילט איר דאָס פינגערל איך פֿינטע דיר, מאַ-
 מענדי! צייג אים נר, וואָס די האַכט אַללעס זייענשוועגען גע-
 קויפט.

סערקעלע סאַקוסט דאָס פינגערל און גיט עס ווידער אַלמעלע אָס
 זאָ וועל איך דאָ אַצינדע גיין ווען? עס ליגט דאָרט ערגעץ צווישן
 דעם צירונג פֿאַרפֿאַקט, איי מינע פֿודות!

אלטעלע ניט סערקעלען א קוש אין דער האנט אריין איך
 ביטטע דרך, מאמעניו, צייג איהם, צייג איהם באַלד!

ר' גבריאַל איז אַ פּיטל ווי מבולבל געוואָרן ע, ווי וועט
 זיך דאָ די מדהנתמע איצט מסדיר זיין! איך וועל נאָך ישפעטער
 אויך צייט האָבן צו זען, לאָזט גיין, איך וויל גאנץ גוט, עס
 וועט מיר נישט פֿאַרפֿאַלן ווערן.

אלטעלע ניין, ניין, מאמעניו! גאלדענע מאמעניו! געה,
 געה, צייג איהם גלייך! זי נעמט זי ארום אין קושע זי.

סערקעלע נן, נן, איך גיי שוין זי גיט אין שלפּחדר אריין.
 ר' גבריאַל ביטער! ער בלייבט שוין גאנץ מבולבל אין פֿאַר-
 פֿראַכט.

אלטעלע דא ווערדען זי עטוואַס שענעס זעהען, די ווערדען
 נן ערצאמען— איך זאָגע איהנען, עכו איזט הערליך.
 ר' גבריאַל אין דער טייל צו זיך 'שלעכט, גבריאַל! מאַך
 דיר אַ האַרץ!

סערקעלע קומט צו לויפן פֿין דעם שלפּחדר, ברעכט זיך די
 הענט און שרייט אוי וויי! געוואַלד! איך הלש! געוואַלד!

ביידיע מיט אַ פֿאַל	}	אלטעלע לויפט זי צו סערקעלען וואָס איזט דאָס?
		זי שרייט געוואַלד! געוואַלד!
		ר' גבריאַל שרייט זייער מדהנתמע-לעב! וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס?

סערקעלע שרייט זייער שטארק געוואַלד! מע האָט מיך
 פֿאַנגעט, איך בין אוועק! אוי וויי מיר! וואָס וועל איך איצט
 אַנהייבן? וואָס וועל איך איצט טאָן? זי שרייט נאָך העכער און שלאַגט
 זיך מיט פיידע פּויסטן אין קאָפּ אריין אוי וויי, מיין האָב! מיין פֿראַצע!
 משה! משה! מען האָט דאָך אונז נעבעך גאָר בדלות געשמעלט!
 געוואַלד! געוואַלד! מיין צירונג! מיין צירונג! געוואַלד!

ר' גבריאל אם נאמען ווילן, זאגט נאך מיר, זאגט
 פֿעלט אידן, זאגט זענט אד געפאלן ידוויט נאך נישט אדווי:
 דאס ציוונג - זאגט איר, - עס איז אדווא דא, זענט נאך, זענט
 נאך מיט!

סערקעלע

קיינס זיד מיט בידע הענט אין די פאקן צריוו,
 ברענט זיד די הענט אין שלאגט זיד אין קאפ צריוו, לויפט ארום אין שטיב אין
 שריוו, ווארפט זיד אנדער איר דער קאנאפע איר, פֿינכטער איר מיין
 וועלט! דאס גאנצע קעסטל מיט ציוונג איר נישטא איר, פֿאר-
 היסט איר מיין לעבן! איד חליט! איר: זוכט, קינדער! זוכט! איר,
 געוואלד! קומט, קומט, אט א דארט איר עס געשטאנען, אין שלאגט
 חדר, אין מיין פעט, צוקאפנס! קומט, קומט, לאמיר זוכן, געוואלד!
 זיי לויפן אלע אין שלאגער צריוו, דער פֿארהאנג לאזט זיך אראפ.

ס'הייבט זיך דאס - זייטן איינציג.

Sam Hoge

פערדער אויפצי

עס קומט פאר די אייגענע שאפ ווי פיר דעם ערשטן אויפצי:
עס איז נאכט, איך דעם פיש ברענט זיך א לוב

ערשמער אריינקום

סערקעלע, ר' גבריאל זי זיין מינדע פייט פיש

סערקעלע הינט זאלן וואוינען אין אנוי אישטאט:
מען זאל אין אזוי אנדרימער שטאט נישט קענען קריגן אין מענטשט,
זאם ער זאל מיר קענען עפעס אן עצה געבן!

ר' גבריאל גלייבט מיר, מיין ליבע מדינתהטע-לעבן,
אז איך ווייס איך אין דער זאך גארנישט צו ראמן. וואָרן פיי
אזוי אן אינטערעס איז דאָס בעסטע, אז מען טוט נאָר זיין
אייגענעם שכל; וואָרן איר זאלט לעבן ווייסט דאָך בעסער פֿין
איסדעלן, וואו איר האָט געהאַט דאָס קעסטל שטיין אין קענט אלע
אישדע הויזלייט און איינגיערס זייער גוט, - נ, דאָס זיך מיר,
אז איר וועט מיט איער קלאַגן שכל מער קענען פיעל זיין, ווי
אנו אלע.

סערקעלע איי מינע פוזות! ווייסט איר, עס האָט
מיך פֿין פֿריער אן - איך אלע וויסטע וועלדער געזאָגט - אָנגע-
שאפט אן אזויט אקלעמעניש, אז איך ווייס גאָר נישט, וואו
איך בין ערגעץ אין דער וועלט. הערט זשע צו, מיין ליבער ר'
גבריאל! איך האָב מיך גאָר אנדערש מיינט געוועזן: מיין דעה

העט געווען, אז איר זאלט איך אביסעלע מיט רעדלעכן צעשמעקן,
 נאָר פֿאַרשטייט איר מיר, אזוי קלוג, טאַקע קלוג, אז ער זאל
 זיך גאָר נישט שמויסן. דאָס הייסט רעכט — איך פּאַדאַרף דאָך איך
 נישט ערשט צו לערנען. אין איך וועל מיר אליין נעמען צו הינדען
 און זי ווידער אַפּיבל אויספֿאַרשן, און איך זאָג איך, אז דאָס
 האַרץ זאָגט מיר אַלץ, אז מיר וועלמיר אַוודאי מיט גאָטס הילף
 אַלץ ביי זיי געוואָר ווערן.

ר' גבריאל דאָס, זעט איר, מחותנתטע=לעב, האָט מיר
 נישט פֿאַראַפּבל, רעדט איר זיי אַקנד — וואָס מיינט איר, רעדלעך
 איז עפעס אַנאַר? רעדלעך וועט זיך נישט 'תיכף שמויסן, זיי
 איך וועל נאָר אָנהייבן מיט אים צו שמועקן, נאָך וואָס איך בין
 צו אים געקומען? ופֿאַרט נאָך, אז ער איז יאָ אַנגב — וועט ער
 זיך נישט היטן מיט אַטלעכן וואָרט וואָס ער וועט רעדן? —
 איבער דאָס איז מיר עצה גאָר אנדערשט, אז איר זאלט לעת-
 עתה גאָר אינגאנצן לאָזן גיין און איך גאָר נישט וויסן מאַכן,
 אויב עס פֿעלט איך גאָר עפעס, און איך בין איך בטוח, אז
 אין אַקורדער צייט וועט אַלץ אַרויסקומען זיי פּוימל אויפֿן וואַסער;
 וואָרן דער גנב וועט דאָך דאָס צירונג אַוודאי עמיצן וועלן פֿאַר-
 קויפֿן. און ווער, זאָגט מיר נאָר, קען דאָס הי נישט אייער צי-
 רונג? — וועט מען איך אַוודאי אַלץ אַפּברענגען אין שטוב אַריין
 גאָר אומגעריכט.

ס ע ר ק ע ל ע נו יאָ, איר זענט אפֿשר גערעכט; מיינט
 איר אָבער, אז איך וועל עס ביי דעמאָלט קענען אויסהאַלטן?
 וועל איך קענען רוען? וועל איך קענען לעבן? — איז דאָס גאָר
 פֿאַר מיינע פּוהות אזוי אַווייטאָג אויסצוהאַלטן? אַט גייט יום-
 טובֿ=לעב, אין וואָס גייט מען אין דער הייליקער שול אַריין? און
 וועל דאָך אַפּילו נישט אַמאָל קענען (אויף דער גאָס אַרויס מיר
 ווייזן, אוי מיינע פּוהות!

ר' גבריאל איך פֿאַרשטיי אַכור נישט — האָט מען
 איך דען נאָר דאָס גאַנצע צירונג אַוועקגעטראָגן? ווי קען מען
 ריידן, עס האָט דאָך איך פֿאַרט טאָך אַפּעס געמוזט בלייבן?
סערקעלע וואָס טייטש? ווי אַזוי האָט מיר געקענט
 בלייבן, און מיין גאַנץ צירונג איז געלעגן נאָר אין איין קעסטל,
 און ווער גנב האָט עס אינגאַנצן צוגענומען, און ווי אַזוי איז
 מיר געבליבן? צו דעם אלעם אָבער איז דער פֿינסטערער גור-דין
 נאָך אַזוי גרויס, און דאָס האָט דווקא גראַד אָן דעם טאָג גע-
 דאַרפֿט צו געשען, ווען דודס יאַרצייט איז, און דער גנב האָט
 דאָס נאָך אַזוי אָפּגעטשיפֿערט, ווייל ער האָט געוואוסט, און עס
 קומט אָן דעם טאָג קיין שום שטיקל צירונג נישט אויף מיין
 לייב אַרויף! אוי, ווינד און וויי איז מיר! איך ווער דאָך שוין
 טאַקע שיר נישט משוגע פֿאַר צרות! און דאָס ערנסטע איז נאָך,
 און עס וויל מיר אַפֿילו קינער קיין עצה נישט געבן, וואָס איך
 זאָל טון, אוי גיינע מוחות? עס איז פֿילעבן טאַקע אמת, און
 ווען דער וואַגן פֿאַלט, ווענען די רעדער צו שווער.

ר' גבריאל נו אַרדבא, וואָס קען מען איך דאָ פֿאַר
 אן עצה געבן? — אַכור, אויב איך ווים.
סערקעלע נו בעט איך דאָך איך, פֿאַלגט מיר נאָר
 דאָס איינע און שמועסט מיט דערלעכץ; וואָס האָט איר מורא?
 ער וועט דאָך איך דאָ קיין פֿאַטש ונישט געבן — איך, ווייסט
 איין גאָט, קען דעם גנב נישט אין פנים אַרײַן קוקן.

ר' גבריאל נו, ווייסט איר זשע וואָס? מוחותנתע-לעב,
 איך וועל איך שוין דאָס אויך צוליב זון, איר זאָלט דערנאָך
 נישט זאָגן אַזוי אָבער אַזוי, נאָר דאָס איינע וועל איך איך נאָך
 בעטן, און איר זאָלט מיר אויך עפעס נאָכגעבן.
סערקעלע נו זאָגט נאָר, זאָגט וואָס?

ר' גבריאל איר זאלט מוחל זיין שיקן נאך ר' יוחנן,
אז ער זאל מיר איך אביביל העלפן, אין איר מאַנט נטות זיין,
אז איך וועל מיט אים פיינאגד דעם ביהר אייכערענן, וועלן מיר
אודאי פון אים געוואיר ווערן אפילו דאָס וואָס ער האָט אונטער
דעם לעבער, וואָרן וואָס צוויי און פאַרט נישט איינער.

ס ע ר ק ע ל ע י א, דאָס איז אמת, נאָר ווען קען דאָס
זיין?

ר' גבריאל ווען איר ווילט, פון מיינעטוועגן כאַטיט
נאָך היינט.

ס ע ר ק ע ל ע נו גוט, אָט גיי איך תיבף שיקן נאָך
ר' יוחנן, און איר קענט איך דאָ ביידע אנדערזעצן און אים
לאָזן אריינרוֹפֿן; איך וויל אפילו גאַרנישט דערביי זיין. זי הייבט
זיך אויף אַוועקצוגיין.

ר' גבריאל וואו איז ער דען, דער ביהר? ער איז
דאָך אודאי ביי זיך אין דער היים; ווער ווייב, אויב ער וועט
נאָר וועלן אהער קומען?

ס ע ר ק ע ל ע ע, וואָס רעדט איר! ער איז שוין דאָ
ביי מיר, דער אַכבראָט! איך האָב מורא געהאַט פֿאַר דעם, אז
ער וועט נישט קומען, האָב איך אים געלאָזט אהער פֿאַרנאָרן
און האָב אים געהייבן זאָגן, אז מײן משה רבֿט אים, — און ווי
ער איז אהער געקומען, האָב איך אים שוין נישט מער געלאָזט
אחיים, און אַזוי וועט ער דרינען אין קיכשטוב, און צוויי שמישים
פילטעווען אים.

ר' גבריאל דאָס האָט איר זייער גלייך געטון. איצט
אַבער מאַכט זשע שוין גאָר קיין שהות נישט און שיקט תיבף
נאָך ר' יוחנן, וואָרן עס וועט שפּעט ווערן; און זייט אים טאַקע

מודיע נאך וואָס, אין גרויס און עפעס אַזאַרונק, כדי ער זאל
גיכער קומען, וואָרן ער וואָס דאָס נישט פֿינט.

ס ע ר ק ע ל ע איך וועל שוין דאָ אלץ אַריינטיקן י

וויל אונטקטין.

ר' ג ב ר י א ל עיקר שפּחתי, קומט נאָר צוריק, נאָך

איינס האָב איך איך צו פֿרעגן.

ס ע ר ק ע ל ע קערט זיך אום צוריק וואָס נאָך ווילט איר,

וואָס?

ר' ג ב ר י א ל וואָס וועט אָבער זיין, און רעדלעך וועט

זיין אזוי אַקלוגער יונג אין וועט זיך האַלמן ביי איין וואָרט?

וואָס וועט איר טון, און ער וועט נישט וועלן מודה זיין דעם אמת,

דע?

ס ע ר ק ע ל ע פֿאַר דעם וואָרט איך נאָר נישט! און

ער וועט דאָ נישט וועלן מודה זיין, וועט ער שוין ערגעץ אַז

דערש מודה זיין! טוט איר נאָר דאָס אייעריקע און וואָרט איך

נאָר נישט פֿאַר מיר, איך וועל שוין טון דאָס מיניקע זי גייט

אונטק.

צווייטער אַריינקום

ר' ג ב ר י א ל אליין.

פֿאַר איר מוח זאל זי דאָס האָבן, וואָס זי וועט ביי אים אים

פֿאַרשן. רעדלעכן האָט זיך איך גראָד דעמאלט פֿאַרגלויבט אַזער

צו קומען מיט הינדען זיך צו שפּילן! דאָ וועט שוין נאָרנישט

העלפֿן: און זי האָט זיך איינמאַל איינגערעדט, און רעדלעך האָט

זי פֿאַנגנעט, איז שוין און עקן אין און עס זאל דאָ אַפֿילו שוין

קומען דער נשיא פֿון פֿבל, וועט ער איר דאָס איך שוין נישט

קענען אויסרעדן. אַרומנחן, כ'לעפן! — זי וועט אים אַוודאי אָנ-
 טון געברוינטע לייד, ער וועט זיך דאָס נעבעך אַקריעה רייסן.
 אָר קיליקאָווער מיטפּט: איך מוז אָבער פּאַרט זען אים עפעס
 אַטורבֿה צו טון, איך מוז זי זען אָצו בעטן, אָז זי זאָל אים
 כּאַטש נישט אָפּגעבן אין קרימינאַל אַרײַן. איך ווײס אָסור נישט,
 וואָס מען הייבט דאָ אָן מיט אים צו רעדן: נאָר עס וועט דאָך
 זײַן אַקערמעיש. זי מײנט, אָז פֿײַן ר' יוחננס וועגן האָב איך דאָס
 געדײסן אָנגרײטן אַ שוועך, נײַן, נײַן, איך אַלײן נעבעך
 באַדאַרף די מעשה! גברײאַל, מאַך דיר אַ האַרץ!

דריטער אַרײַנקום

ר' גברײאַל, ר' יוחנן, חיים

מיט אַ לאַנטער, אַ פּלאַש מער און צוויי גלעזער

ר' יוחנן גוטן אָונט איך, ר' גברײאַל!

ר' גברײאַל גוטן אָונט, גוט יאָר, ברוך-הפּאָ, ר' יוחנן:

ר' יוחנן צו חײמען גײ זשע און רוף אים אַרײַן און

זאָג אים גאָרנישט, ווער עס רופּט אים, הערסטו?

חיים גײט אַוועק גוט

ר' יוחנן דעם משאַ-ומתן, האָט אַפּנים, האָב איך

איך צו פּאַרדאָנקען, איר האָט דאָס געמוזט נאַראַיען, מען זאָל

שיקן נאָך מיר.

ר' גברײאַל ווער, איך? אָסור! איך ווײס מער נישט,

כערקע האָט מיך געשיקט אַהער רופֿן, אין ווי איך בין געקומען,

האָט זי מיר געזאָגט, אָז זי האָט שוין נאָך איך איך געשיקט,

אָז מיר זאָל מיר דאָ זען בײַדע בײַ רעדלעכן אויסצופּאַרשטן, אויב

ער האָט איר קעסטל צירונג גענומען; אין סאַנדערע, וואָס אַרם
איך דאָס? אַט, מער איז דאָ גענוג.

ר' יוחנן יאָ, דאָס איז שוין רעכט. ער זעצט זיך אין גיכט
אַן ביידע גלסער נאָר נאָך וואָס האָט מיר דאָס געטויגט? איך
זאָג איך דעם אמת, עס וועט די גאַנצע שטאַט פֿאַרדריסן, מען
זאָל פּלוצלינג נעמען אַן ערלעכן יונג אין אים מאַכן פֿאַר אַנגב.
קומט מיין שמועה אַפֿיר, איך קום איך די אין גידישע הייזער
אַרײַן אין האָב אים עטלעכע מאָל געהערט לויפן פֿאַר אַן ערלעכן
סטודענט. אַפֿילו די דור עליו־השלום האָט זיך אַמאָל אַרויס־
געכאַפט מיט אַוואָרט, אז אַז וויל אים גאָר נעמען פֿאַר אַן
אידעם, איך האָב מיך דעמאָלט געריכט אַסך שדכנות צו פֿאַר־
דינען.

ר' גבריאל נו, עס איז דאָך אַבער שוין פֿאַרפֿאַלן.
גלייבט מיר, אז די גאַנצע מעשה איז מיר אליין איך נישט
ניחא, און איך האָב כלעבן חרטה, וואָס איך האָב דער מחותנתמע
גאָר צוגעזאָגט מיך צו פֿאַרען אַרום דעם עסק, נאָר מיר זענען
דאָך שוין אין דער אַרבעט, מען קען דאָך עס שוין נישט בעסער
מאַכן. ער טרינקט לחיים, ר' יוחנן!

ר' יוחנן לחיים ולברכה! ער טרינקט קיין סייט נישט
פֿון אַגלעול מער.

פערטער אַרײַנקום

ר' יוחנן, ר' גבריאל, רעדלעך, צוויי שמשים פירן אים.
רעדלעך וואָס וואָלט איר פֿאַן מיר? וואָהן פֿיהרט איר
מיך?

ר' יוחנן האב נאך נאך קיין מורא נישט, אונז וועלמיר
דיך דא גארנישט זיין. צו די שמשים און עין גייטס איך צוריק
אריין; אז מען וועט איך דארפן, וועט מען איך שוין אריינרופן.

שמשים גייען אוועק.

ר' גבריאל צו רעדלעכן. זעצט איך אנדערע. צו ר' יוחנן
ווי געפעלט איך דער משה, דער שוטה! נאך צוויי גלעזלעך
האָט ער אריינגעבראַכט! ער טרינקט אויס זיין גלעזל מער, גיסט ווידער
אן און גיס רעדלעכן טרינקט אַגוט גלעזל מער!
רעדלעך איך דאַנקע איהנען, איך טרינקע קיינע גייסטיגע
געטרענקע.

ר' גבריאל נישט קשה, טרינקט, טרינקט, איר שמודירט
דאך דאָקטעריי, עס מוז דאך ביי איך אין די ביכער איך שטיין
געשריבן, אז מער אין זייער אַגעזונטע משקה?

ר' יוחנן נו, וואָס גייט איר אים דאָ? קומט מיין שמועה
אפיר, פרענטס נישט דעם רופא נאך דעם חולה: מיר צו מיינע
מערידן, ווייס איך, מאַכט דער מעד זייער גוט, פונדעסטוועגן
האָב איך פֿיינט, אז מען גייט מיך, איך זאל הוקא טרינקען.
ער טרינקט.

ר' יוחנן צו האַכט זיך מיר, איך האָב דיך אַמאָל געזען
אויבן ביי ר' יצחק הויטפֿעלד?

רעדלעך מענליך.

ר' יוחנן פֿלעגסטו דאָרט אָפֿט אריינצוקומען?

רעדלעך ווען עס מיר די צייט ערלויבטע.

ר' יוחנן דו האַכט דאָרט עמיצן געמוזט געבן אַשעה?

רעדלעך ניין.

ר' יוחנן וואָס דען ביזטו דאָרט געווען פֿאַר אַ מחותן?

רעדלעך ער איזט מיט מיר אויב איינער שטאמט אונד
איזט צוגלייך מיין פעסטער פריינד.

ר' יוחנן דיין פריינד? אָך איז מיר! ר' יצחק רויטפעלד—
דיין פריינד? ווי קומסטו צו אים? דו רעדסט דאָך עפעס נאָרישקייט!
ער איז אַגרויסער עושר און פֿין שיינע לייט דערצו, כאָטש ער
גייט דייטש—מלא, ווי קומסטו צו אים?

רעדלעך ער פֿלעגט מיט מיינעם זעליגען פֿאטער אין
דער אינטימסטען פֿריינדשאַפֿט צו לעפען אונד איזט זעס נון מיט
מיר.

ר' יוחנן דיין טאטע האָט געהייסן זעליג?
רעדלעך מיין פֿאטער וואָר ר' סאלאָמאָן רעדליך אויס
פראַג.

ר' יוחנן ר' זלמן רעדלעך פֿין פראַג?—איך האָב אויך
אַמאָל פסח געהאלטן אין פראַג ביי איינעם ר' זלמן רעדלעך, נאָר,
קומט מיין שמועה אַפֿיר, איין רויטע קו איז פֿאַרהאַנגען? מסתמא
האָבן דאָרט געמוזט זיין צוויי ר' זלמן רעדלעכס; וואָרן דער,
וואָס איך האָב ביי אים געגעסן פסח, איז געווען אַגרויסער גביר,
אַגרויסער אַדיר, און צו דעם זייער אַבשרער ייד, כאָטש ער
איז געגאַנגען דייטש. איך האָב מיר דאָרט ביי אים געהאַט אַקונצ=
לעכן יום-טובֿ! די מאַכלים! די משקאות! זעס איז עפעס געווען אין
איטלעכען טויזנט טעמים, אין אַלין אין זילבערנע כלים! איך גע=
דענק אזוי ווי היינט, מען האָט דעם אַנדערן טאָג פסח אין דער פֿרי
אויפגעגעבן אויפן טיש אַצימעס—דאָרט אין טיף-דייטשלאַנד רופן
זיי עס אָן אויף דייטש „אַצאַמאַס“—קען איך פנאמנט שווערן,
אז דער טעם ליגט מיר נאָך אין מויל. און ווער שמועסט נאָך
דעם עסן, האָט דער מענטש אַ ביסל אַנגעדויען צו שיטן מיט חזרה,
טעגט איר מיר גלייבן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, מען קען דאָך

נישט אלץ אזוי געדענקען, אבער איך זאג אייך, איך בין גאר
נבאל ונישהומס געווארן — עם איז עפעס געווען מ'תוק מדבש! ער
טרינקט.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל דער מעם פֿין דעם
צאמאכ ליגט אים נאך אין מויל, אין די תורה קען ער נישט
געדענקען!

ר' יוחנן און איסרו-חג, צום געוועגענען, האָב איך נאָך
געקריגן זייער אפֿיינעם צידה-לדרך; איך זאָג אייך, איך האָב פֿון
דעם ר' זלמן אזוי מקבל תענוג געווען, וואָס איך קען אייך גאר
נישט דערציילן אזוי פיל. מילא, אז דו ביזט יא א פרעגער,
האָסטו דאָך אים געמוזט קענען? ווין ווייב האָט געהייסן לאה.
זי מעג הייסן לאה, וואָרן אזוי א צנועה, אזוי אן אשה כשרה איז
גאר ביי אונז נישט בנמצא — האָסטו זיי געקענט?

רעדלעך ווישט זיך אים די אייגן און וויינט א, ליידער זינד
זי ביידע ניכט מער.

ר' יוחנן אזוי? זיי זענען גאר ארויב פֿין פראַג? עס
איז מיר אפֿילו אַגרויס הידוש. — צו האָבן זעלכע נחלאות אין
אזוי אַגרויסער שטאַט ווי פראַג איז, און זיך פלוצלינג גאר
פֿון העלער הויט אויסצוציען? וואו וואוינען זי אצינד?

רעדלעך וויינט זייער שטאַרק און ווייזט מיט דעם פינגער ארויף
צום הימל דאָרט, וואָ יעדער אונטערשיד איפֿהערט, דאָרט, וואָ
יעדער נאָך וואָהרען פֿערדינסטען בעלאָהנט ווירד; דאָרט, וואָהין,
די וועלטליכען גיטער היר צוריקלאַססענד, יעדער מענטש וואַנדערן
מוס.

ר' יוחנן וואָס? ר' זלמן איז געשטאַרבן? ברוך דין אמת!
א וואָ! אישאָד, אַגרויסער שאָד, פֿילעפן! א פֿישרער ייד געוועזן.
אין לאה אויך? — דאָס הייסט א צרה, רחמנא ליצלן. ער איז זיך

א ביסל מיטב מילא, זאג זשע מיר נאָר, איך פעט דיך, עם האָט
עפעס געמוזט איבערבלייבן אַ בהירל נאָך זיי? קומט מיין שמועה
אַפֿיר, איך דערמאָן מיך. נאָך אזוי ווי היינט, איך האָב דאָרט
געזען זייער אַ שיין יינגעלע ביים טיש זיצן — וואו איז ער נעבעך
אחינגעקומען?

רעדלעך ווישט זיך אויס די אויגן אַ, דיזעס בתורל האָט
נישט נור אַלליין זיינע בראַפֿע, ליבענסווירדניגע עלטערען, זאָג
דערן אויך איהר גאַנצעס הינטערלאַסענעס פֿערמעגען דורך פֿער-
שידענע אונגליקספעללע פֿערלאָרען אונד שטעהט יעצט אויף דען
פונקט אויך זיינען גוטען רוף צו פֿערלירען.

ר' יוחנן וואָס? דאָס פֿאַרמעגן האָט ער אינגאַנצן אָנגע-
וואוירן? איך בין אַזועק, אזוי נאָן עשירות! אזוי אַ האָב, ווי אין
דעם הויז האָט געשטעקט! אַ וואָ! ווייסטו, איך פלאַץ שיר פֿאַר
עגמת-נפֿש! ער סרינקט מילא, זאָג מיר נאָר, זאָלסט מיר געזונט
זיין, ווער איז דאָס דער גוטער רב, וואָס דו זאָגסט עפעס, אַ
דער קליינער וועט אים פֿאַרלירן?

רעדלעך איך רעדע היר פֿאַן קיינען רב, זאָגדערן פֿאַן
דען גוטען רוף, דאָס הייסט, פֿאַן דען שם טוב, דען דער זינגע
רעדליך יעצט פֿערלירען זאָלל.

ר' יוחנן דעם שם טוב מיינסטו? דערצייל מיר נאָר,
איך פעט דיך, ווי אזוי פֿאַרלירט מען דאָס אַ שם טוב? ער
סרינקט.

ר' גבריאל סרינקט אויך פֿונקעטמוועגן באַדאַרפֿט איר נישט
אזוי צו וויינען, מיין ליבער ר' רעדלעך, וואָרן מאלעם עם שטאַרפט
אין שטאַט אַן עניש אָדער אַ שיינער ייד, פֿינדעטמוועגן יאָמערט
מען גאָר נישט אזוי שטאַרק.

רעדלעך הערען זי ערשט, דאָן ווערדען זי צו אירטיילען

וויכסען. דיווער ר' סאלאמאן רעדליך זאמט זינער פֿרוי לאה זינד,
נאָרעם זי צוויי יאָהרע בעשטענדיג קראַנק וואַרען, אין איינעם
מאָנאָטע געשטאַרבן. נאָך וועהרענד איהרעם לעבענס ערשטען
די בעריהומטעכטען ערצטע אונד אפּאָטהעקער די איינע העלפֿטע
איהרעם פֿערמעגענס, זאָ ווי די אַדפֿאָקאָטען די אַנדערע העלפֿטע
נאָך איהרעם טאָדע, אונד איהר צוריקגעלאָסענעם בחורל וואַרדע
גענעטהויגעט צו דער מילדטעטיגקייט איינעם פרעמדען, נאָמענס
ר' דוד גוטעהערין, דער איין אַלטער בעקאָנטער זינער עלטערען
וואַר, זיינע צופּלוקט צו געהמען. דיווער ר' דוד נאָם זיך דיוועם קינ־
דעם אָן אונד פֿערטראַט ביי דיוועם די פּאָטערשטעללע. אַלס אַבער
דער קעלך דער ליידען נאָך ניכט צום איבערפּליסען פּאָלל וואַר,
זאָ געפּיל עס דער פּאָרזעהונג, איהן מיט דען טהיייערסטען זינער
"עצטיגען קאָסטבאַרקייטען צו ערפּיללען: געהמליך, דיווער ר' דוד
גוטעהערין שטאַרב פּלעצליך אויף זינער ריזע נאָך אַמעריקא אונד
זעטצטע זיינע שאַוועכטער סערקעלע אַלס אונזערע אַל-ערבין זיינעם
גאַנצען פֿערמעגענס איין. נון מוסטע דיווער איינציגע זאָהן דעם
ר' סאלאמאן רעדליך זיין שטיקען פּראַט מיטטעלסט לעקציאָנען
געבען מיהזאָם פּערדינען. איינע דיווער לעקציאָנען האַטטע ער ביי
גענאַנטער בערקעלע צו געבען... ער גיט זיך פּלוצלינג אַ שטעל אויף פּאַ-
ר' יוחנן אונד שטעהט יעצט פֿאַר איהנען, פֿאָן דיווער סערקעלע
איינעם שענדליכען דיבשטאָהלם בעישולדיגט. ער וויינט.

אַלע בלויבן זיצן אַ פּאַר מינוטן גאַר שטיל.

ר' גבריאל מילא, האָט דאָך עפעס אַ פּנים, אַז איר
אַליין זענט דאָס ר' זלמנס זון?

ר' יוחנן וואָס? דו ביזט דאָס ר' זלמנס בן-יהוד?

רעדלעך ליידער בין איך עס זעלבסט. ער וויינט אין

פּאַרהאַלט זיך דאָס פּנים מיט אַ פּאַרטשיילע.

אלע בלייבן ווידער זיצן א פאר מינוטן שטיל.

ר' גבריאאל. צו זיך אין דער שטיל גבריאאל! געדענק אן דיר אליין, למען השם מאך דיר אהארין! ער טרינקט דער מעד איז זייער גוט, טרינקט, ר' יוחנן!

ר' יוחנן טרינקט צו רעדלעכן לחיים, ר' זלמנס וון! ער טרינקט אויס, גיסט ווידער אן אין גיט רעדלעכן טרינקט בילעפן. אגלעזל מעד, טרינקט, טרינקט, וועכט אהנאה האפן, דער מעד איז אפיכל מדיה, טרינקט, איך בעט דיך.

רעדלעך איך דאנקע איהנען, איך טרינקע ווארהאפטליג קיינע גייסטיגע געטרענקע.

ר' יוחנן נו, קומט מיין שמועה אפיר, עס איז תמיד זייער גוט, אז מען צעשמועכט זיך אביסל. זאג זשע מיר איצט אבער, אדרבא, אז דו ביזט יא ר' זלמנס וון, אז איך האב יא געקענט דיין טאטן און דיין מאמען - פון וואנען קומט דאס, אז דו זאלסט אזוי אנישט שיינע, זאך טון? מאל דיר, דו האסט דאך אודאי אמאל געמוזט ילעדנען תומש און ווייכט דאך, אז עס שטייט ביי אונז אין דער הייליקער תורה אנגעשריבן "לא תגנוב"? קומט מיין שמועה אפיר, דאס איז דאך עפעס גאר קיין שטייגער נישט, און אז עס גייט שוין א מענטש יא אמאל שלעכט, מוז ער שוין פאר דאס ווערן אגנב?

ר' גבריאאל אודאי איז אמת, שיקט זיך דאס גאר פאר אזוי אינגן מאן ווי איר זענט?

רעדלעך הערען זי, מיין ליבער ר' גבריאאל! איך זאלטע אייגנטליך, אינדעם עס מיר זעהר גוט בעוואוסט איזט, דאס אללע מינע ווארטע פרוכטלאז בלייבען ווערדען, איהרע פראגע אינבע-אנטווארטעט לאכסען, דען איך ווייס זעהר גוט, דאס איהר אויס פאראורטייל יעדען יידישען סטודענטען פיר איינען מענטשען האל-

טעם, דער יעדעס אונרעכט, יא זאגאר יעדעס לאסטער, גאנץ
 אהגע געוויכסענסביסע איינצואיבען פֿערויג זיי, אונד זאללטע דאָהים
 שאַן מיינע וואָרטע שפּאַרען; אַלליין איזט יענע זעלבסטבעוואַיסט-
 הייט, דאָס מאַן פֿאַר דעם אַלמעכטיגען גאָט מיט ריינעם געוויססען
 ערשיינען קעננע, אויך הינרייכענד גענוג, דעם קורצזיכטיגען מענטשען
 פֿאַן זיינער אונשולד צו איבערצייגען. אונד איזט עס דען ניכט
 איינעם יעדען פֿעליכט, זיך אויך פֿאַר דיזעם צו רעכטפֿערטיגען,
 אונד, ווי ווייט מעגליך איזט, צו פּערטיידיגען? אַלזאָ, מיין ליבער
 ר' יוחנן, נור דיזע פֿעליכט אַלליין איזט עס, וועלכע מיך דאָצו
 נעטיגעט, היר אָדער אין דער הייליגען שולע ביי אַללעם, וואָס
 נור הייליג איזט אין דער וועלט, אין געגענוואַרט דעם היזיגען עהרענ-
 ווערטען ראַבינערס, מיטטעלסט אַבלעגונג איינעם פֿירכטערליכען
 שוואַרעם מיינע אונשולד צו בעצייגען.

ר' גבריאל אַ שבוּעה? באַ! — דאָס איז עפעס פֿאַר
 בערקעלען קיין גרויסער מורה מורינע.

ר' יוחנן צו ר' גבריאלן. האָט מיר נישט פֿאַראַיבל, פֿאַר-
 וואָס? אַ שבוּעה איז טאַקע אַ שבוּעה, נאָר, קומט מיין שמועה
 אַפֿיר צו רעדלעכן ר' גבריאל מיינט נאָר, איז דען בערקעלע
 אזוי אַ נאָר, אָז זי זאָל אויך גלייבן אויף אַ שבוּעה?

רעדלעך כאַפט זיך אָן מיט פיידע הענט ביים קאַפּ נון,
 ווען אויך מיין ערשטער שוואַר, דען אויך אין מיינעם לעבען אַפֿ-
 צולעגען בעשלאָססען האַבע, נון, ווען אויך דיזער מיר זאָ אייב-
 בערסט שווערע שריטט מיך ניכט צו רעטטען פֿערמאָגן — ער
 הייבט אויף פיידע הענט קעגן דעם הימל נון, זאָ רעטטען דו, דו אַלל-
 וויסענדער גאָטט, דיין אונשולדיגעם געשעפֿה פֿאַן דיזער שענדליכען
 פֿערליימדונג! ער וויינט.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל איך קום דאָ אייך געש
נוג אָפּ הַפּוֹט-הַקֶּבֶר.

ר' יוחנן פֿינדעסטוועגן באַדאַרפֿסטו נישט אַזוי צו וויינען,
וואָרן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, סערקעלע איז אויך נישט זייער
אומגעזעכט, ביי אַטלעכען מענטש איז דאָס ווייניקע זייער טייער,
נאָר דאָס גלייכטע העט געווען, אַז דו זאָלסט דיך פֿאַרט מיט
זיין און זאָגן דעם אמת; וואָרן איך מוז דיר מגלה זיין, אַז
סערקעלע וועט אַזדאָי נישט שווייגן, און איך האָב זייער מורא,
אַז דו וועסט פֿיין איר נישט גוט אָפּשניידן.

ר' גבריאל און איך זאָג אייך אייך, מיין ליבער
ר' רעדלעך, אַז איך האָב אויך זייער מורא דערפֿאַר, וואָרן איר
קענט נאָך גאָרנישט די סערקעלע, וואָס דאָס פֿאַר אַמענטש איז.

רעדלעך וויינט שוין ניט, נאָר שמויסט מיט כוח גלויבען זי
מיר, מיין ליבער ר' גבריאל, דאָס איך דיזע סערקעלע זעהר גוט
קעננע אונד פֿיללייכט פֿיל בעסער אַלס יעדער, דער זי קענט;
יעדאָך פֿירכטע איך זי יעצט, טראָטץ איהרעם אייטערסט באַז-
האַפטען פֿאַראַקטערס, גאַנץ אונד גאַר נישט; דען גאַטט דער
וועלטענרייכער ווייכט, דאָס מיין געוויססען ריין זיי אונד ווירד,
האַפֿענטליך אויך דאָס הערן דעם קרימינאָלרייכערס וואָ לייטען,
דאָס זיין ארטעהיל מינער אונשולד ענטשפֿרעכען ווירד.

ר' גבריאל צו ר' יוחנן מילא, וואָס טויג מיר דאָס, מאַכט
זשע שוין אַבוף, וואָרן ווי איך זע איין, וועלן מיר דאָ היינט
מיט אים צו קיין עק נישט קומען. מיר האָבן דאָס אונזעריקע געטון
און גענוג. מאַכט אַן עק.

ר' יוחנן ניסט אַן ביידע גלעזלעך אין ניינט אים די פֿלאַש
אַן עק איז אַן עק! קומט מיין שמועה אַפֿיר, אונז האָמיר געטון.

וואָס עס איז נאָר אין אונזער יבולת געווען, ער טרינקט אים
און אָן עק.

ר' גבריאַל שרייבט שמשים! קומט אַרײַן!

שמשים - קומען אַרײַנצוגיין.

ר' יוחנן צו רעדלעכן איצט גיי מיט זיי צוריק, פֿין
וואַנעט דו ביזט געקומען צו די שמשים און הייסטס טאָקע אין
אײַן וועגט כערקעלען אַרײַנקומען.

שמשים גוט, גוט.

רעדלעך גוטע נאָכט, מיינע העררען.

ר' גבריאַל און ר' יוחנן ביידע מיט אַמאָל גוט נאָכט, גוט

יָאָר.

רעדלעך מיט די שמשים גייען אַוועק.

פיפטער אַרײַנקום

ר' יוחנן, ר' גבריאַל

ר' גבריאַל צו זיך אין דער שטיל געלויבט צו גאָט, אז
איך בין שוין דעם פֿאַרשוואַרצטן קלאַפּאַט פֿטור געוואָרן.

ר' יוחנן נייגט אים די פלאַש פֿאַרוואַס האָט איר אָבער
נאָך אזוי ווייניק מער געהייסן אַרײַנברענגען?

ר' גבריאַל און אז איך זאָל שוין געווען הייסן, וואָלט
מיך כערקע תיכף געפֿאַלגט?

ר' יוחנן ע, ווי קען מען ריידן, קומט מיין שמועה
אפֿיר, עס איז דאָך דאָ קיינער נישט איר משרת! זי העט אויך
גאַנץ גערן, מען זאָל איר אַרבעטן אומזיסט - איך וועל איר אָבער
נישט שענקען, נישט קשה.

זעקסטער אַרײַנקום

ר' יוחנן, ר' גבריאַל, סערקעלע

סערקעלע קומט אַרײַן צו לויפן נאָ? האָט ער מודה געווען?

ר' גבריאַל באַ: עפעס אַזוי, עפעס אַזוי... מען קען

נישט אַרויס פֿין אים.

ר' יוחנן וואָס זאָל איך איך דאָ אַסך דערצײלן און

אַנברענגן, איך וועל איך ליבער זאָגן בקיצור און קיין שהיה

נישט מאַכן: מיר האָבן אים דאָ גענוג געפֿאַרשט, אַהין און אַהער,

איינער אויף דער זײט, און איינער אויף דער אַנדערער זײט,

קאַרץ, קומט מיין שמועה אַפֿיר, — מיר האָבן ביידע, איך ווי אַגומטער

פֿריינד, און ר' גבריאַל ווי אייער חתן, אונזערע רײד נישט גע-

זשאַלעוועט, מיט גוטן און מיט ביין, וואָרן, קומט מיין שמועה

אַפֿיר, אַז מען וויל עמעצן אַטובֿה טון, מוז מען דאָך פֿרויזן אויף

אַלע זײטן; איך האָב פֿאַונדער אין אים אַרײַנגערעדט, אין אייער

חתן, זאָל לעבן, האָט זיך פֿאַונדער זײער אַסך מי געגעבן אין

דער זאַך, מיר האָבן אים געשטראַפֿט און מוראס געמאַכט אין

דערנאָך ווידער געפעטן מיט גוטע ווערטער, וואָרן, קומט מיין

שמועה...

סערקעלע איז זײער אימנעוולדיק, זי פֿאַלט אים אין די רײד אַרײַן

קומט מיין שמועה אַפֿיר אַהין, קומט מיין שמועה אַפֿיר אַהער,

אין צום סוף ווײס איך אַלץ נישט, וואָס ער האָט געזאָגט, —

זאָגט מיר נאָר דאָס איינע וואָרט: האָט ער מודה געווען, צי

גיין?

ר' יוחנן מודה געווען, הייבט עס, האָט ער, פֿראַוודע,

נישט, נאָר ער זאָגט, אַז ער וויל גיין אין שול אַרײַן אין קוטל

אין טלית שווערן ביי ארייניקייט, אז ער ווייכט נישט פֿון נישט
צו זאָגן.

סערקעלע שמויכלע מיט פעס און פאכט חזוק. פשיטא?!

זעט איר, דאָס איז גאָר קיין קאמפאָזעס נישט! רעדלעך וויל גיין
שווערן! אַ וואָ! עס גייט זיך גאָר אַמורא אָן. צו ר' גבריאל
איך פֿאַרשטיי אַכור נישט, וואָס שווינגט איר נאָך, ר' גבריאל?
רעדט איר איר איר איר דאָס איין, אַז איך בין דער נאָר אין גלייב
אָן דעם הולטיים שבועות?

ר' גבריאל איך האָב שוין דאָס דאָ סריער געזאָגט
צו ר' יוחנן.

סערקעלע מילא, וואָס קומט מיר דאָ דערפֿין אַרויס,

פֿין די רייד? איך האָב מיך אַזינד שוין גאָר אַנדערש מיט'ן געווען,
איך וועל מיר זעין מיט אים אָן עצה געבן. נישטאָקטע, סערקע
איז נאָך נישט געשטאַרפֿן. ער האָט זיך גוט דערפֿענגט. איך וועל
נאָר אַבער נאָך איין פריוו מאַכן און הינדערן אַ ביסל איינספֿענגן,
אַפֿשר וועל איך ביי איר עפעס מער פֿועלן, ווי איר האָט ביי
אים געפֿועלט — וואָס ווי איך זע איין, איז מיט פֿרעמדע הענט
נאָר גוט פֿיער צו שאַרן.

ר' גבריאל איך בעט איך, מוזתנתטע-לעב, וואָס זענט
איר אונז דושרד? מיר האָבן אַודא גענוג געטון; אַז ער האַלט
זיך אַבער ביי איין וואָרט, דאָ, דאַכט זיך מיר, העלפֿט שוין קיין
טלין איר נישט.

ר' יוחנן נו אַדבא, וועלן מיר זען וואָס איר קענט;
וועלן מיר זען, אויב איר וועט [ביי הינדערן עפעס מער געוואָר
ווערן, און גלייבט מיר, אַז איך ווינטש עס איך בתם לב, אַז
איר זאָלט מער פֿועל זיין, ווי מיר, נאָר ער ציט אויף די פֿלייצעס
מיר דאַכט זיך, אַז אייער טרחה געבעך איז גאָר אומזיסט.

ר' גבריא אל אי, פארוואס? איך האלט מיט דער מחותנה-
מע, אז פון הינדען קען זיין, זי וועט זי נאך אביסל סטראשען,
וועט זי תיכף מודה זיין.

ס ע ר ק ע ל ע און אז זי וועט אפילו נישט וועלן מודה
זיין, איז דאך נאך דא עפעס אקרימינאל אויף דער וועלט, אוי
מיינע פוחות!

ר' יוחנן עם מוז שוין יטפעט זיין? ער שטייט אויף איך
וועל שוין גיין אהיים, און איך, בעדקעלע, בעט איך, איר זאלט
איך פארט נישט אזוי אילן מיט דעם קרימינאל, ווארן, קומט
מיין ושמועה אפיר, עם איז פארט בעסער מיט גוטן, ווי מיט
פייזן.

ר' גבריא אל דאס איז ר' יוחנן זייער גערעכט, ווארן
אזוי א זאך קען זיך אמאל אוועקשלעפן א צייט, איידער מען קומט
אמאל איבער הונדערט יאר צו א סוף, אין דערוויל קאסט געלט.
אט קומט דער מחותן זא לעבן אויך. כ'לעבן! איבערלייגט
איך דא נאך א מאל דעם גאנצן אינטערעס מיט אים, איידער
איר הייבט אן אין גרויסע דרכים אריינצוגיין.

ס ע ר ק ע ל ע א, דא האט איר אָנגעטראָפֿן דעם רעכטן
בעל-עצה, אוי מיינע פוחות! זי ווינקט צו זיי, זיי זאלן נישט דערציילן
ר' משה.

זיבעטער אריינקום

ר' משה, סערקעלע, ר' גבריא אל, ר' יוחנן

ר' משה קומט נאנץ שטיל אריינצוגיין, פארטראכט [און אימערסיוו,
און קוקט זיך נאך נישט אום צו קיינעם.

ר' יוחנן גוטן אָונט, ר' משה!

ר' משה קוקס זיך אים גומן אָוונט, גוט יאָר, ר' יוחנן:
 ברוך הבא! וואָס פֿאַר אַגאַסט זענט איר דאָס דאָ אַזוי שפּעט?
 ר' יוחנן איך האָב געהערט פֿין אייער גנבֿה, פֿין איך
 אויך אַהער געקומען געוואָר ווערן, וואָס עס טוט זיך, צי ווייסט
 איר שוין עפּעכו, צי נישט. וואָס מיינט איר, מיין ליבער ר' משה,
 ווער האָט דאָס געקאָנט טון?

ר' משה איך מיין גאָר פּראַכטע, אַזוי ווי זי האָט עס
 פֿון אַלדע שוואַרצע יאָר גענומען, אַזוי האָט זי עס ווידער צו אַלדע
 שוואַרצע יאָר צוריקגעגעבן! אָט פּרעגט זי, איך פּלעג איר תּמיד...

סערקעלע פּאַלט אים אין די רייד פּריין אין לאַזט אים ניט
 אויסרעדן וואָס שמועסט איר דאָ מיט אים? וואָס ער קען אַלץ
 זאָגן! איך האָב עס פּלוצלינג גאָר אַליין אַזעקגעגעבן? איך זאָל
 נישט היינט גאַנץ פֿרי אַליין מיט מיינע אייגענע הענט אַרייַג-
 לייגן אין קעסטל אַריין דאָס שטערנטייל מיט די זעווייערליי
 פּערל און צושליסן מיט דעם שליסעלע און האָב נאָך דאָס שליסעלע
 צוויי מאַל איבערגעדרייט, דערנאָך דאָס קעסטל טיף אינטערן אַטרוי
 ביי מיר צוקאַפּנס אין בעט אַרונטערגעשטופּט! אַיך ווייס ניט,
 עמיץ זאָלי טאַקע האָבן אַען קעפּ פֿון עוג מלך הבשן, העט
 ער זיך אויך נישט געשטויבן, אַז דאָרט שטייט גאָר אַקעסטל,
 אוי ווי מיינע בוחות! האָט זיך דען גאָר נאָך פֿאַרלאָפּן אַזוי
 אַמעשה? איז דען נאָך גאָר אין דער וועלט אַזוי אַ שטראַף דערהערט
 געוואָרן, ווי אויף מיר איז דאָ געקומען?

ר' משה אי, איך האָב תּמיד געוואַכט, אַז דער טיף
 וועט אַזוי זיין, איך האָב דיר אייביק געזאָגט: „סערקע! אין דעם
 געלט וועסטו קיין פּרעה נישט האָבן!“ אוי, פֿרעג נישט, סערקע,
 מיר האָבן זיך געקניפּט מפֿטיר! אוי, הלואי אונזער מרָף זאָל
 אַמאָל גוט זיין.

ס ע ר ק ע ל ע צו ר' יוחנן און צו ר' גבריאלן וואָס טויגן מיר
 דאָ זיינע משוגענע הייד? וואָרן ער ווייכט נעבעך אליין וואָס
 ער פלודערט? נו, מילא, פֿאַר היינט איז שוין אַן עק, וואָרן
 עס איז שוין אָנדאָס שפעט, איר מעגט איך שוין גיין געזונט
 טערהייט, נאָר מאַרגן, אם ירצה השם, בעט איך איך, איר זאָלט
 ביידע ווידער קומען צו גיין, וואָרן איך ווייס פֿיל, טאָמער פֿאַדערפֿ
 מען עפעס, אוי מיינע פֿוחות!

ר' ג ב ר י א ל נו, נו, איך וועל אַוודאי שוין מיט דעם
 פֿאַגין דאָ זיין, וואָרן איך וועל אַוודאי נישט קענען שלאָפֿן די
 נאַכט.

ר' יוחנן איך וועל אַוודאי איך קומען צו גיין, נאָר
 איך בעט איך נאָך אַ מאָל, סערקעלע: האָט אין זין, וואָס איך
 האָב איך דאָ פֿריער געבעטן, וואָרן, קומט מיין שמיעה אפֿיד,
 טוט עס נישט אים, נאָר זיין טאָטן אין קבר צוליב, — איך האָב אים
 זייער גוט געקענט, ער איז געווען אַ פֿשרער ייד.

ס ע ר ק ע ל ע נו, נו, איך וועל איך שוין צוליב טון,
 גוט נאַכט, גוט נאַכט, גייט געזונטערדייט.

ר' יוחנן און ר' גבריאל ביידע מיט אַ מאָל גוט נאַכט!
 גוט נאַכט, ר' משה! זיי גייען אוועק.

אַכטער אַרײַנקום

ר' משה, סערקעלע

ס ע ר ק ע ל ע משה! משה! דו ווילסט מיר נאָך צום
 איבעריקן דעם טויט מאַרן! זאָ מיר, וואָס ווילסטו? וואָס ווילסטו
 נאָך פֿין מיר האָבן? די פֿרעמדע מענטשן זענען אין שטויב, און
 דו רעדסט דיר זעלבע ווערטער? זאָ, זאָל איך דיר נישט אפֿייער

שיקן נאך דעם דב, אז דו זאלסט פאר אים מתווה זיין? איי
 וויי, משה, משה! וואו איז היין שלל אהונגעקומען? — כלעבן,
 עס איז מיר נאך אגרויס הודוש, וואָס דו שטעלסט דך נישט אנדער
 אויף דער גאס פֿאר איטלעך אויסטרייען אלץ וואָס דו ווייסט!
 דער טאטע, עליו השלום, סלעגט זייער אמת צו זאָגן, אז מיט
 אייד איז נאָר גוט און שול אַרײַן צו גיין. עס גייט אים גאָר
 נישט אָן, וואָס איך בין שוין אויף קראַנק פֿאר צרות, אוי וויי,
 מיינע פּוהות! זי ווייסט וועל איך אָנענען די נאַכט כאַטש אָן אויג
 צוטון? עס גייט אים גאָר נישט אָן: האָט מען אים באַגנבט —
 נו, האָט מען אים באַגנבט!

ר' משה אוי וויי, וואָס ווילסטו פֿין מיר האָבן, וואָס?
 נו וואָס זאָל איך דיר טון? איך פֿרעג דך, — ווייס איך דען ווער
 דער גנב איז?

ס ע ר ק ע ל ע וואָס טייטש? עס האָט דאָס קיינער נישט
 געטון, נאָר דער גנב, דער רעדלעך! אין ווען עס זאָל דאָ קומען
 די גאַנצע וועלט פון מינחה און פון מעריב צונאַנד און זאָל מיך
 אָפּשפּאַרן, האָט עס פֿאַרט קיינער נישט געטון, נאָר ער, דער
 אַכבראַש, דער גנב!

ר' משה אוי: איך ווייס שוין גאָר נישט וואָס דו
 קענסט אלץ אויסטראַכטן, פּלוצלינג קען דיר גאָר איי פֿאַלן, אז
 אויף דעם הימל איז אַרײַד! וואָס טייטש? איז דען נאָך דאָ
 אזוי אָן ערלעכער יונג, ווי רעדלעך איז? פּלוצלונג איז ער גאָר
 ביי דיר געוואָרן אַגנב! זאָג מיר, וואָס ווילסטו נאָך פֿין אנדערע
 די עבירות אַראָפּנעמען, — האָסט אַפּשער ווייניק צו טראַגן אָן דינע?
 אוי, איך, איך האָב גענוג.

ס ע ר ק ע ל ע אוי מיינע פּוהות! זע נאָר, וואָס פֿאַר
 אַ שלײַמליק דו ביזט, אַדרבא, דער נאָר אלײַן צו. ווי איך

בין היינט נאכמיטאג: פונעם שלאָף אויפגעשטאנען, איז דאָ קיינער
 נישט געווען אין שטוב נאָר דער גנב, דער רוצח, מיט דעם שלימול,
 מיט הינדען, אומשטיינמגעזאָגט; און זי איז דאָך אַליין מודה,
 אז ווי זי איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, האָט זי נאָר אים
 אַליין ידערזוישט. וואָסו ער האָט דאָ געטון, וויל זי דאָך נאָך
 נישט אויסזאָגן דעם אמת, און אפֿשר וועט ער מיר דאָס אויך
 אַפליקענען? האָב איך דען נישט מיט מיינע אייגענע אויערן גע-
 הערט, ווי ער האָט געזאָגט צו דעם פירעניות, אז ער איז שוין
 זייער גליקלעך, ער האָט פערל און דימעטן גענוג? פרעג אים,
 לאָז ער מיר זאָגן איך די אַויגן אַריין, אייב עס איז לינגד? דער
 גנב! וואו האָט ער דאָס גענומען, דער רוצח? דער דראַב! וואו
 האָט ער גענומען פערל און דימעטן? וואָס? אַ מלאך האָט אים
 אפֿשר פונעם הימל עפעס אַראָפֿגעוואָרפֿן? געוונט זאָל ער אזוי
 אין זיך האָבן!

ר' משה און אזו וועסט מיר דאָ זאָגן ביזו מאַרגן,
 האָט ער עס פֿאַרט נישט געטון — ער וועט נישט טון אזוי אַ זאָך!

ס ע ר ק ע ל ע נו גוט, מילא, איך און דו האָמיר עס
 נישט געטון; אַלטעניו אויך נישט; חיים... האָט דאָך גאָר קיין
 שכל דערצו נישט; פֿאַר חוהן, פֿאַמשי זי איז דאָך גאָר אַן אַי-ם
 ווערפלינג, וועל איך שווערן, אז זי איז קיין גנב נישט, — וואָרן
 זי גייט דאָך איבער אלעם תמיד אַליין, אזוי לאַנג זי איז ביי
 מיר, און עס פֿעלט קיין מאָל נישט אפֿילו אויף אַ האַר; פֿאַר
 רי גבריאַלן, ווייסטו דאָך אַליין, אז נען מעג אפֿילו אומגעצילטע
 רענדלעך אַנידערלייגן, און סאַנדערע, ער איז דאָך דעמאָלט גאָר
 געווען אויף דער פֿאַמשיט; און וויטער איז דאָך קיין שום פֿן-
 אָדס דאָ נישט געווען. נו זאָג אַשע איצט דו אַליין! איך ווייס נישט,
 מען זאָל טאָקע אַנידערזעצן צוויי פּיצעלעך קינדער וועלן זיי אויך

נישט קענען אנדערש זאגן, אז נאָר אַ היימישער גנב האָט דאָס
געטון, אין דאָס נאָך רעדלעך, און ווי מיינע מוחות! פאַרשוואַרצט
און פאַרניכטערט בין איך געוואָרן, אז ואיך האָב דיך פאַר אַ
מאָן, און אז דו עקנסט נאָך זאָגן: „ער וועט נישט טון אזוי אַ זאָך!“
ר' משה יאָ, יאָ, איך זאָג עס נאָך, ער וועט אזוי אַן
עבירה נישט טון.

ס ע ר ק ע ל ע אַוודאי טוט ער גאָר קיין עבירות נישט,
דער הילטי! האָסטו אים ווען געזען קישן די מוחות? האָסטו אים
ווען געהערט בענטשן, קריאת-שמע לייענען? — דאַונט ער? אלייגט
ער תפילין? קישט ער ציצית, ווי עס קער צו זיין? ווייסט ער,
ווי אַ שבת, אַ יום-טובַ בבבֿוד צו האַלטן? זעסטו, ווייבלעך, מיידל=
לעך, אז ער דערזעט, דאָ לעבט ער, דער דראָב! דאָ קוועלט
ער, דער אויסגעלאַסענער מענטש. נאָר וואַרט נאָר, וואַרט, איך
וועל אים שוין באַגראָבן! לאַז מען אים נאָר איינפֿירן אין דער
פּאַליציי אַרײַן, לאַז ער נאָר כאַפּן אזוי אַ דרייסיק שטעקנס, וועט
ער שוין מודה זיין, דער רוצח!

ר' משה נו גיי שוין און טו דיר שוין וואָס דו ווילסט —
איך וואַש מיר גאָר דערפון די הענט אָפּ, איך וויל דערפון גאָר-
נישט וויסן, איך האָב שוין גענוג! לאַמיר זען, אַדרבא, ווי דו
וועכט ווייטער מיט דינע שפּעקל־אַציעס די וועלט אויספֿירן. טו
וויל אַוועקניין.

ס ע ר ק ע ל ע נו? וואו גייסטו, וואו? ר' שמואל וועט
דאָך דאָ באַלד קומען, ווייסטו דען אַנישט, אז מען מוז מאַרגן
גאַנץ פֿרי אינדרײַבן אין דער פּאַליציי אַרײַן? — איך האָב דאָך גע-
שיקט נאָך אים.

ר' משה שרייב דיר און טו דיר, וואָס דו ווילסט —

צו זעלכע מעשוות קענסטו דיר שוין אליין אן עצה געבן. ער וויל
ווידער אוועקגיין.

סערקעלע שיק מיר כאָטש אַרײַן הינדען.

ר' משה בלויבט שטיין ביי דער טיר אין קוקט אן סערקעלען מיט
דעם גרעסטן כעס זאָג מיר, וואָס ווילסטו. נאָך פֿיין דער אַרעמער
באָזלטער יתומה נעבעך האָבן? — איז זי דען שוין נישט אין
דער ערד?

סערקעלע וואָס האָסטו אזוי מורא, איך וועל דאָך
איר דאָ נישט אַ שטיק אָפּבייסן? האָב קיין מורא נישט, איך וועל
איר גאַרנישט טון, איך וויל נאָר האָבן, זי זאָל מיר דאָ עפעס
צונויען. וואָס ציטערסטו אזוי איפּער איר?

ר' משה הער נאָר, סערקע! איך וועל זי דיר דאָ אַריין-
שיקן, נאָר וועסטו איר חלילה עפעס וועלן טון, אזוי ווי דיין
טבעלע איז, זאָלסטו וויסן, סערקע, אז איך בין דאָ אין דער אַנ-
דערער שטוב! ער גייט אוועק דורך דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער
זייט.

נינטער אַרײַנקום

סערקעלע אליין

איך וועל מיט איר פֿריער אַפּיסל מיט גוטן שמועסן, טאָמער
וועט זי מיט גוטן מודה זיין; וועט זי זיך אָבער האַלטן ביי איין
וואָרט, ווינטשט איר מיר אָסור נישט אין איר הויט צו שטעקן!
האָט זי זיך יאָ פֿאַרליבט אָן דעם רעדלעכען, וועל איך זיי שוין זען
ביידע התונה צו מאַכן אויך. נישטקעגן, ער וועט שוין חרטה
האָבן, וואָס ער האָט נישט געוואָלט קומען. איך וועל זיי שוין
ביידע אויסרייסן, ווי די הינט!

צענטער אריינקום

סערקעלע, הינדע

הינדע בלייבט שטיין בוי דער טור, דעם קאפ אראפגעלאזט, און וויינט.

סערקעלע קים נאך אהער, הינדעלע! קים אהער - נענטער - נאך נענטער - האב קיין מורא נישט, קים אהער - נענטער - נאך נענטער - אזוי, זעץ דיך דא, מיין לעבן, נעבן מיר אנדער אויף דער קאנאפע.

הינדע גייט מיט מורא אלעמאל ביסלעכווייז נענטער און זעצט זיך. סערקעלע האסטו שוין געטרונקען דאס ביסל קאווע, מיין הארץ? זעסטו, איך האב דיר גאר פארגעסן צוקער אריינ- צושיקן...

הינדע וויינט הויך און קושט סערקעלען די האנט.

סערקעלע לאבט קלאמערשט הע=הע=הע, נו גיי שוין, נאר, וויין נישט. איך ווייס אליין, אז עס ארט דיך זייער, וואס איך האב דא אזוי אנרויבן שאדן געהאט; נאך פונדעסמוזעגן פא- דארפסטו נישט אזוי צו וויינען, דו קענסט דאך מיר נאך הלילה וחס קראנק ווערן, אין וואס איז דאס עפעס, אסך ברידערנטעכטער האב איך. דאס? - אוי מיינע פוהות! - עס טוט מיר נאך איין זאך פאנג - די דימעטענע אוירינגלעך און די קליינע פערעלעך מיט דעם פארמאארל - וואס איך האב מיר תמיד געחורט, אז ווען דו וועכט אים ריזה השם אפלה ווערן, וועל איך זיי דיר שענקען - האב איך אויך ערשט אייערנעכטן אין דעם קעסטל אריינגעלויגט, אוי ווי מיינע פוהות! זי קום הינדען ספארק אין פנים אריין, זיי שווייגן ביידע א פאר מינוט גאנץ שטיל.

הינדע מומעניו! איר האָט דאָך מיך עפעס געהייסן
אריינקומען, איך זאָל עפעס צונייען? וואָס זאָל איך צונייען?

ס ע ר ק ע ל ע עם וועט נאָך, מיין לעבן, צייט זיין
מאָרגן אויך. הער נאָר צו, מיין קינד! איך זאָג דיר דעם אמת,
איך האָב מיר שוין לאַנג אַמאָל געמאַכט, איך זאָל מיך מיט דיר,
מיין האַרץ, אַ ביסל צעשמועסן; דו ווייסט דאָך, אַז הויך דעם אלעם
וואָס דו ביזט נעבעך אזוי יונג אַפּאַרירומט געוואָרן האָסט קיין
טאַטן און קיין מאַמען נישט זי ווייסט זיך די אייגן און העכט גע-
קענט, הלילה וחס, צו ווער ווייסט וואָס נאָך קומען, ווען איך
זאָל דיר נישט געווען צו מיר אין מיין הויז אַריינגעמען, —
אוי מיינע פּוּחות! — איך מיין הויך דעם אלעם האָב איך דיר דאָך
אזוי ליב, טאַקע ווי מיין אייגן קינד, אין מיר דאַכט זיך, אַז
דו אליין קענסט נישט זאָגן, אַז דו האָסט ווען ביי מיר אַקשידודע
געהאַט! — איך וואָס, איך ביזער מיך אַמאָל אויף דיר? דאַס, מיין
לעבן, וועסטו, דאַכט זיך מיר, אליין איינזען, אַז איך מיין אליין
נאָר דיר לטובָה. וואָרן דו ביזט דאָך גאָר קיין נאָר נישט און
זעסט דאָך, אַפּאַרוואָס אַרט מיך נישט, אַז איך זע אַפּרעמד קינד
עפעס אַנאַרטיקייט טון? אַפּאַרוואָס? ווייל איך דערמאן מיך, אַז
אזוי ווי איינער דערט „רבי! דו קן איז אייער“.

הינדע וויינט און קושט סערקעלען די האַנט.

ס ע ר ק ע ל ע מילא, זעסטו דאָך אליין, אַז סאָטש איך
ווייז נישט אַרום, אָבער אינעווייניק אין האַרצן ביזטו מיר איינ-
געבאַקן, האָב איך דיר אזוי ליב, ווי מיך אליין; דו זאָלסט נאָר
וועלן גוט אין פּוּחות זיין, ווי זיין ליבער הייליקער נאָמען געבאַטן
האַט, אוי מיינע פּוּחות! וואָס אַפּאַרלאַנג איך דען, מיין לעבן, פֿון
דיר, וואָס? איך אַפּאַרלאַנג דאָך דאָ נישט פֿון דיר, אַז דו זאָלסט,
הלילה וחס, איבערן דאָך אַריבערשפּרינגען, — איך וויל נאָר האָבן,

דו זאלסט מיר דערציילן איטלעכעס פיצעלע, וואָס דו ווייסט נאָר
 פֿין אים — פֿון רעדלעכן, מיין איך. און גלייב מיר, זאל מיר גאָט
 שטרעפֿן אויף מייןע זונגע יאָר, אויב עס וועט דיר, אָדער אַפֿילו
 אים כאַטש אַ האָר געקרימט ווערן; וואָרן וואָס איז דאָס עפעס —
 אַ נאָר בין איך? איך ווייס נישט? און אַז מען מאַכט יאָ טויזן אַמאָל
 אַ קליין פֿעלערל, מיינסטו, עס איז עפעס חיות? אָסור. דער מענטש
 איז דאָך קיין מלאַך נישט. נישטקשה, מיין לעבן, פֿאַר מיר האָט
 אָסור נישט אויפֿוּך, מעגסט מיר אַלץ דערציילן.

ה י נ ד ע גילדענע מומענטן, ביזערט איך נאָר נישט,
 וועל איך איך שוין אַלץ דערציילן! איך ווייס, אַז ווען איר וועט
 מיר נאָר אויסהערן, וועט איר מיר אַוודאי מוחל זיין. זי קישט
 סערקלען די האַנט איר זענט דאָך מיין האַרצעדיקן טאַטנס שוועסטער;
 איך ווייס אַליין, אַז איך האָב זייער אַגרויסע עוולה געטון, וואָס
 איך האָב איך ביז אַהער נישט דערציילט.

ס ע ר ק ע ל ע נו, נ, האָב נאָר קיין מורא נישט, דערצייל
 מיר נאָר אַלץ, אַבער נאָר דעם אַמת; דעם אַמת, מיין לעבן,
 האָט גאָט ליב, וועסטו זיין, מיין אָנד, אַז וועסט קיין חרטה
 נישט האָבן, אוי מינע פּוהות!

ה י נ ד ע עס וועט זיין אין דעם אַ יאָר צוויי, ווען איר
 זענט געווען אין וואַרעמבאָד, געדענקט איר? געדענקט איר? —
 בין איך דעמאָלט, ווי איר ווייסט, עפעס שלאָף געוואָרן; איר זענט
 נישט געווען, און דער פעטער זאל לעבן איז אויך גראָד געהאָט
 ערגעץ אַוועקגעפֿאַרן. דערווייל איז מיר אין מיין קרענק אַלעמאָל
 אַדגער געוואָרן, אַזוי, אַז איך האָב זיין גאָר קיין פּוה נישט
 געהאָט אַפֿילו אַרומצוגיין איבער דער שטיב, רעדלעך אַבער פֿלעגט —
 איך בעט איך, מומענטן, ביזערט איך נאָר נישט...

ס ע ר ק ע ל ע דערצייל נאָר, דערצייל ווייטער — נו? איך

וועל מיך אָסור נישט בייזערן, ביזט דאָך אַנאָר, אז איך זשווער
מיך? דז ווייסט דאָך, אז אַןשטוועה, איז ביי מיר זייער טייער,
דערצייל נאָר, דערצייל, — רעדלעך אָבער פֿלעגט...

ה י נ ד ע רעדלעך אָבער פֿלעגט טאָג און נאָכט ביי
מיר צו זיצן, ער האָט מיר שוין איין מאָל געהאַט געזאָגט, אז איך
זאָל מיר לאָזן רופֿן אַדאָקטער, „איך“, האָט ער געזאָגט, „האָב
זייער מורא, הינדעלע, אז דו ביזט זייער קראַנק“, — איך האָב
מיך אָבער זייער געשעמט פֿאַר אים צו זאָגן, אז איך האָב קיין
געלט נישט צו באַצאָלן דעם דאָקטער. זוי ער האָט אָבער געזען,
אז עס ווערט מיר אַלע טאָג ערגער, איז ער געגאַנגען און האָט מיר
געבראַכט צו פֿירן אַדאָקטער. איך בין דערנאָך געלעגן און האָב
נאָר נישט געוואוסט וואָס עס טוט זיך מיט מיר. ערשט, אז
איך האָב אָנגעהויבן עפעס צו מיר צו קומען, האָט מיר ערשט
חיים דערציילט, זוי איך האָב אַליץ גערעדט אויס דעם וועג, און
אז איך ליג שוין צוועלעף טאָג אין בעט, און אז איך בין שוין
איין מאָל אַזוי הרוב געווען, אז רעדלעך האָט זייער געיאָמערט
און האָט גערופֿן דריי דאָקטורים, און אז איך האָב זייער אַסך
איינגעמענישן פֿון דער אַפטייק גענומען, קורץ, עס איז נאָר קיין
קאַטאָועס נישט געווען, וואָס איך האָב אַליץ געקאָסט. איך בין
דערנאָך, געלויבט צו גאָט, געזונט געוואָרן און האָב ערשט דער-
נאָך געוואָר געוואָרן, אז האָס איז אַליץ געווען פֿאַר רעדלעכס געלט,
ער האָט פֿון מיינעטוועגן גאַנצע נעכט נישט געשלאָפֿן און אַלע
זיינע קליידער און זאַכן, 'אפֿילו דאָס זייגערל, פֿאַרקויפֿט. איך
האָב עטלעכע מאָל געבעטן און האָב אים געזאָגט, אז איך וועל
זען אים דאָס ביסלעכווייז אַפֿצוגעבן, וואָס איך האָב אים גע-
קאָסט...

ס ע ר ק ע ל ע פֿאַלט איר אין די רייד אריין נו וואָס איז?

ביי איטלעכן מענטש איז זיין געזונט דאס טייערסטע, נו וואס
איז, מיין לעבן, האסמו ואים פאר דאס אצינד געהייסן נעמען
דאס קעסטעלע מיט דעם צירונג, נישט וואר, מיין קינד?

הינדע קוקט אן סערקעלען וואס? זאל גאט היטן, איך האב
פארטייט די אוירינגלעך, וואס איך האב געהאט פון דער מאמען
עליה השלום עד האט אבער קיין איינציקן קרייצער נישט געוואלט
נעמען ביי מיר. געזאגט האט ער אבער, אז פון מייןעטוועגן וואלט
ער זיין גאנץ לעבן איך אוועקגעגעבן, ואון איך גאלדידיק אים
זייער, אז איך וויל אים אפגעבן, ואון פון דעמאלט אן... זי
בלויבט פלוצלינג שטיל שטיין און שעמט זיך...

סערקעלע נו? וואס פון דעמאלט אן?

הינדע און פון דעמאלט אן האב איך ערשט אנגעהויבן
איינצווען, ווי ליב עד האט מיר. זי קוקט סערקעלען שפארק אן.

סערקעלע נו יא, דאס איז שוין רעכט; וואס האט
איר אבער היינט נאכמיטאג דא געטון, אהע?

הינדע גילדענע מומענטי! איך וועל איך זאגן דעם
רעכטן אמת. עד איז דא געוועזן און האט מיר געזאגט, אז ער
זשאלעוועט מיר, וואס איך לייב ביי לאיך זייער גרויסע צרות,
אז איר פארגינט מיר נישט אפילו דאס ביסל עסן; האב איך
אים געזאגט, אז עס איז גאר אליגנד, אז ער איז זיך גאר טועה,
אדרבא, איר זענט זייער גוט קייגן מיר. האט ער מיר פאר די רייד
אנגעהויבן זייער צו איבערבעטן און האט מיר אז... אקיש געגעבן.
האב איך אבער מורא געהאט, עס זאל נישט עמעין גראד אנקומען,
האב איך אים זייער געבעטן, ער זאל מיר אפלאזן, האט ער נישט
געוואלט, האב איך אים ווידער געבעטן, און וויים אליין נישט,
ווי איך פאל אים... אים איך זאקיש צו געבן... זי בלויבט שטיל
שטיין און שעמט זיך.

ס ע ר ק ע ל ע אלץ אמת. שוין א ביסל מיט כעס איך בין
דיר שוין דאָס אויך מוחל; וואָס האָט ער אָבער געזאָגט, אָד
ער האָט פערל און דימעטן גענוג? האָט ער דען שוין דעמאָלט
געהאַט גענומען דאָס קעסטל מיט צירונג, הע?

ה י נ ד ע פלוצלינג! ווי פֿאַלט איר אויס, ער וועט פלוצ-
לונג נעמען אייער קעסטל מיט צירונג? — ער? ער ווייסט גאָר נישט
פֿין דער גאַנצער מעשה; ער האָט נאָך געזאָגט, אָד ווען איך האָב
אויס ליב, מאָג שוין די גאַנצע וועלט האָבן פערל און דימעטן,
וויפֿל זיי ווילן, — אָד ער האָט נאָך מיך, האָט ער שוין פערל און
דימעטן גענוג!

ס ע ר ק ע ל ע און מיין קעסטל מיט צירונג וואו איז?

ה י נ ד ע וואָס פֿרעגט איר מיך? ווייס איך?

ס ע ר ק ע ל ע גיט זיך פלוצלינג אַשטעל אויף מיט כעס וואָס?
דו ווייסט נישט? דו ווייסט נישט, אָדו רעדלעך האָט געגנבֿעט
מיין צירונג? וועמען ווילסטו דאָס נאָרן, אָדו ליידאַטשקע? דו מינסט
אפֿשר וויל איך האָב ביז אַדער מיט גוטן געשמעקט, מיינסטו,
אָדו דו וועסט מיך שוין גאָר אָפֿנאַרן? איך וועל דיר אָבער ווייזן,
אָדו איך הייס סערקע! זי שרייט אַלע מאָל העכער מיט דעם גרעסטן כעס
וואַרט נאָר, איך וועל אים נאָר לאָזן קייטעלעך אויף די הענט
און אויף די פֿיס אָנטון, ער וועט שוין זאָגן דעם אמת! לאָז מען
אויס נאָר אזוי אַריינזאָרפֿן אַפֿאַר הונדערט קאַנטשיקעס, אָדו דאָס
קאַכעדיקע דם זאָל פֿון אים רינען ווי וואַסער, וועט ער שוין
זאָגן, וואו מיין צירונג איז! שטיקווייז וועל איך לאָזן פֿון אים
לעבעדיקעהייט רייסן, און דו, דו גנבֿטע, אַרזט שטיין דערביי
און צוזען, צוהערן מוזטו, אָדו בעסטיע, ווי ער וועט קוויטשען
און שרייען, אָדו דאָס קיל וועט גיין ביז אין הימל אַריין! פֿאַר-
פֿוילן וועל איך אים לאָזן אין קרימינאַל, און דו, אויסווערפֿלינג,

וועסט אלע טאג מוזן פֿין אים קאָפּעסווייז די ווערעם אַראָפּשטאַרן!
 ניין, איך וועל נישט רוען, איך וועל נישט זשאַלעווען. איך וועל
 נאָך לייגן דאָס לעבעדיקע אויף דעם לויטן, איך וועל מיך צום
 איבעריקן בדלות שטעלן, און דאָס מייניקע - מוז אַזער מיר אָפּ-
 געבן!

הינדע האָט זיך זייער דערשראָקן אין האָט זיך מיט ביידע הענט
 דאָס פנים פאַרהאַלטן; פלוצלינג לויפט זי צו צו סערקעלען אין פאַלט פאַר איר
 אַנדער אויף דער ערד מומעניו! גילדענע מומעניו! - ניין - ניין -
 ניין - איך קען - שוין לענגער - נישט - אויסדאַלטן - ניין, מומעניו!
סערקעלע שרייט זייער הויך, מיט דעם גרעסטן בעס נו, זאָג
 זשע מיר תיבף, וואו איז מיין צירונג? - וואו האָט עך רעדלעך אַהינ-
 געטון? זאָג, וואו איז מיין האָב? וואו איז מיין פראַצע?
הינדע שטייט אויף און ציטערט ניין - ניין - רעדליך -
 איז - נישט - קיין - גנב!

סערקעלע לויפט צו צו הינדען און הויבט אויף ביידע הענט און
 וויל זי שלאָגן. דערווייל גיט זיך אַן עפן די מיר וואָס איז אין דער רעכטער
 זייט, און ר' משה קומט אַריין צו לויפן אין גיט סערקעלען אַ וואָרף אַנדער אויף
 דער קאַנאַפע און כאַפט הינדען ביי דער האַנט און לויפט מיט איר אַוועק דורך
 דער מיר וואָס ער איז געמוסטן; סערקעלע שרייט גאַנץ הויך, מיט אַיעמער.
 לעך קול אוי ווי! אוי ווי! מיינע כוהות! דער פאַרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פון דעם פערטן אויפצי

פֿיפּטער אויפציי

דער אַנדערער מאַג אין דער פּרין, עס קומט פאַר אַ געסל, מען זעט דעם אַפענעם טויער אין די פענסטער פון ר' שמעלקע טרוי. ניקס אַיינפאַרהוויז. אויף אַ לאַרן פון אַ פענסטער שטייט אויפֿ-געמאַלט, ווי די טרגלים טראַגן אויף דראַנגען אַ גרויסן בונט וויינטרויבן, אין אונטערגעשריבען מיט גרויסע אותיות „שמעלקע טרויניקס“, פאַר דער פּיר שטייט אַ גרויסע באַנק.

ערשטער אַרײַנקום

דער פרעמדער אליין

ער זיצט פאַר דער פּיר, אויף דער באַנק, האַלט אַייסנעטון אין האַלב נאָך ווי אַ וועגסאַן אַנגעטון אין דייטשע קליידער אַיך בין אויסטעראַרהענט-ליך מידע. דאָס וואָר איינע רייזע! טאַג אונד נאַכט צו לאַנד אונד צו וואַסער, אָהנע אירגענדוואָ רעכט אויסצורוהען — דאָך דעם אַללמעכטיגען זיי עס געדאַנקט, איך בין נון ווידער, נאָך פֿער-פּלאַססענען זעקס יאהרען, אין מיינער הימאַט. ווי מיר היר אַללעס זאָ פֿערענדערט, פֿערפעסערט, יאָ פֿערשענערט, קענט איך זאָ גען, פֿאַרקאַממט, די שטראַסען — ווי זויבער, די הייזער — ווי נידליך אונד ישעהן! גאַטט! ענטשפּריכט איך דאָס אינערע דעם אייסערען? זאָנדערבאַר! וואַרהאַפּטיג זאָנדערבאַר גענוג איזט עס, דאָס נאָך זאָ פֿילען מאַרטערפֿאַללען יאהרען, נאָך דיזעם אויסטעראַרהענט-ליכען שמאַכטען אינד זעהנען נאָך דעם ליבלינג מיינעם הערצענס, איך מיר ניכט אין מאַהל געטרויע ערקנידוגונגען איבער איהר בע-פֿינדען אינצוזיהען. ער שוויגט אַ ביסל שטיל און טראַכט נאָך ליבעס

קונד! ווי ערגינג אעם דיר היר וועררענד דער צייט מיינער אַב-
 וועזענהייט? האָט דייע געוונדהייט מיט מיינעם רייכטומע גלייכען
 שרייט געהאלטען? האָלדעם טעכטערקען! וויא זיהסט דוא דען יעצט
 אויס? — איזט דער צארטע שפרעסלינג צום האָפֿענונגספֿאללען ביימ-
 כען הערויפגעוואַקסען? ביזט דו דעם וואונשע דייענס דין איבער
 אללעם ליבענדען פֿאַטערס געמעס זיינער ני פֿערגעסליכען זעליגען
 רחלע עהנליך געוואָרדען? אָדער... ער בלייבט זיצן גאַנץ פֿרויעריק
 פֿאַרטראַכט. דערנאָך גיט ער זיך אַ כאַפּ אויף ניין, ניין, וועג מיט
 דינעם העללישען געדאַנקען. אַ אללגיטיגער שעפֿפֿער, דער דו מיר
 זאָ אָפֿט אין מיינער נאָט בייגעשטאַנדען, היממלישער פֿאַטער אַללער
 וועזען! נעהמע מיר דייען זעגען, מיינע געוונדהייט, מיין לעבן,
 נעהמע מיר אללעס, אללעס, נור דינעם ליבע, דינעם זעהנע קינד
 ביכט! ער שוויגט אַ ביסל שפּיל.

צווייטער אַריינקום

דער פרעמדער, ר' שמעלקע

ר' שמעלקע קומט פון דער גאַס מיט אַ שטעקן אין דער האַנט
 אין וויל גיין אין סיר אַריין; ער בלייבט שטיין, ווי ער דערזעט דעם פרעמדן,
 אַ וואָ! גוט! — גאָט ברוך הוא, האָט דאָך מיר פֿאַסערט אַ גאַשט!
 ער נעמט אַראָפּ דעם ספּאַדעק און ניגט זיך גאַנץ סוף פֿאַר דעם פרעמדן
 וויטאַמי פֿאַנג דאָבראָדויעיאַ, יאַק סיע יאַסניע וועלמאַזשני פֿאַן דאָ-
 בראָדזע מאַ?

פרעמדער זעט נאָך נישט ר' שמעלקען און שמועסט ווייטער צו
 זיך אליין וואָס ווערע מיין גליק, מיין לעבען, אָהנע דינעם קינדע?
ר' שמעלקע צי זיך אין דער שפּיל אָהאַ! ער איז זיך
 אַ דייטש!

פרעמדער קוקט זיך אים און דערזעט ר' שמעלקען זינד
זי פיללייכט דער ווירט דוועט דוועט?

ר' שמעלקע גייט נענטער צו צו דעם פרעמדן און נייגט זיך
זיידער אזוי ווי פריער; ער בלייבט שטיון פאר דעם פרעמדן. און רעדט צו אים
גאנץ געשווינד יא, מיין האר! זייען זי מיר גאר סיין ווילקאמען,
אייערע גנאָדן! וואָס סאַפֿן, וואָס באַפֿעלן אייערע גנאָדן? אַ סיניע,
פֿיינע, געמאַלטע, ליכטיקע צימערל, אַ פּרעכטיקע סטאַל, פֿרייס הוי,
אַ וואוילע האָבער, אַ הערלעכע עסן און טרינקען, וועלכע אייערע
גנאָדען זיך ווינסן, אַ גוטע אַלטיטסקע מעד, אַ וויטראַזונע גלעז
זעלע וויין, פֿון די וואוילע גאַטונקעס, — סאַפֿן נאָר אייערע גנאָדן!
באַפֿעלן נאָר אייערע גנאָדן! אַ גלייך, אַ פּאַלד וועט מען זיך לויפֿן
און ברענגען צו טראָגן אַ טיש, אַ קאַזע, אַ סטאַרקע גלעזל פּאַנסט,
אַ ליקווער, אַ סוויצער קעז, אַ סטאַק מאַרינאַט, אַן אַנגאַרישע בראַנדע,
אַ לענדערסן הערינג, אַלין, אַלין קענען זיך אייערע גנאָדן באַקומען
ביי דעם גראָבן סמעלקע טרויניקס, אין גאָר פֿאַר אַ ספּאַט געלט,
סאַפֿן נאָר אייערע גנאָדן! באַפֿעלן נאָר אייערע גנאָדן!

פרעמדער צו זיך אין דער שטיל צום פֿרייט מיך אונגעמיין,
דאָס מאַן מיך אין דווער טראַכט היר ניכט מעהר ערקענט! חויד
צו ר' שמעלקען איר זענט אייך טועה, מיין ליבער ר' שמעלקע!
איך בין אַייד.

ר' שמעלקע טוט זיך גאנץ געשווינד אן דעם ספּאַדעק אַ יידל!
צו זיך אין דער שטיל מיין בייזער הלום צו זיין קאַפּ זאָל זיך אָנהייבן
אוישלאָזן, איך העט זיך געמוואָרן — אַ סלאַכצייג! ער זעצט זיך
אַנידער לעבן דעם פרעמדן און גיט אים די האַנט כלום עליכס! פֿין וואַנעט
זייטס איר זיך? וואוּאָהין פֿאַרט איר זיך?

פרעמדער עליכס השלום! איך קום דאָ נישט ווייט פֿון

די...

ר' שמעלקע זייטס איר זיך אפסר אקארדאנער? האט
איר נישט חזיר-האר, חלב, ענים, יוכטן אדער באקאליעס צו פאר-
קויפן?

פרעמדער ניין, איך האב גארנישט צו פארקויפן.

ר' שמעלקע אדער באדארפט איר זיך אפסר ביי
אונז עפעס צו קויפן? סניט-שהורה, צעלניק, געוואנד און אפסר
גאר קאשעש?—ניין? זאגט זיך נאר מיר, איך וועל זיך מיט
איך גיין, איך וויל זיך איך ווייזן, וועט איר זיך בוודאי אלץ
בחי-חינם קויפן. זאגטס נאר, זאגטס, וואס ווילט איר זיך ביי
אונז אין דער לעמבערג האנדלען? איך בין זיך אַמבין גדול אויף
פל מיני שהורות.

פרעמדער איך דארף איצט גארנישט צו קויפן, איך וויל
איך נאר בעטן, אויב איר האט נישט עפעס אַבאזונדערע סטאנציע
פֿון מיינעטוועגן?

ר' שמעלקע פֿון אייערטוועגן? ניין, ניסטאָ. ער וויל
אונסקיין.

פרעמדער טאָמער יאָ, איך וועל איך גוט באַצאלן,
פֿילעבן.

ר' שמעלקע ניין, ניין, ניסטאָ. איך מיין, אז איר
זייטס אויך גאר סלעכט אהער פארפארן.

פרעמדער איר האט דאך אָבער ערשט אליין געזאָגט,
אז איר האט יאָ זייער אַ שוין געמאָלט שטיבעלע?

ר' שמעלקע נו יאָ, איך האב זיך טאָקע אַסך זייער
פיינע שטיבעלעך, אָבער נאר פֿון סלאַבאָציעס וועגן, — היינט איז
זיך ביי מיר די צייט פֿון די קאָנטראַקטעס. ער וויל אונסקיין און
פאכט אויס דעם פרעמדן חזק ניסטקסה, מיין ליבער ר' קרוב, אייערע

באדפאט אלעם קערפלעך מעגט איר אפילו דארט הינטן אין די
סענקסטוב אויך אנידערלייגן, עס וועט זי אייך, אסור חויר, קיינער
ניכט באגנבענען! ער לאכט.

פ ר ע מ ד ע ר אנטלויפט נאָר נישט, קומט נאָר אהער,
איך וועל אייך נאָר עפעס זאָגן, אנטלויפט נאָר נישט, קומט נאָר
אהער, נאָר אויף איין וואָרט!

ר' שמעלקע קומט צוריק צו גיין נו, וואָס?

פ ר ע מ ד ע ר וואָס אנטלויפט איר? זעצט אייך נאָר דאָ
נעבן מיר אַ ביסל אנידער.

ר' שמעלקע מיט פעס נו זאָגטס, זאָגטס, וואָס ווילט
איר? איך האָב זיך קיין צייט ניסט מיט אייך דאָ אַסך צו באַ-
לאַמוצען, היינט איז זיך ביי מיר אַ מינוט אַ שעה, אַ שעה — אַ
טאָג, אַ טאָג — דאָס מינדשטע אַרענדל.

פ ר ע מ ד ע ר איך וועל אייך זאָגן נאָר דעם אמת, איך
קום דאָ אַצינד פֿין זייער אַווייטן וועג; איך פֿין געפֿאָרן טאָג
אין נאַכט, אַצינד בין איך זייער מיד און העט מיך גערן ערגעץ
נאָר אויסגערוט. פעט איך אייך, מיין ליבער ר' שמעלקע: גיט
מיר אַ באַזונדער שטיבל, עס מעג זיין וואו עס איז, אַבי איך
זאָל מיך נאָר האָבן וואו אויסצורוען; איך וועל אייך אַוודאי זייער
גוט באַצאָלן, אפֿשר בעסער, ווי אַ גרויסער שררה, קורץ — איך
וועל אייך געבן וויפֿל איר ווילט אַליין.

ר' שמעלקע איך קען זיך סוין די יידיסע צאָלעכין;
וויפֿל קענט איר זיך גאָר געבן פֿאַר אַ מעה-לעת? און ווי לאַנג
קענט איר זיך גאָר אויפֿהאלטן אַ סטיבעלע? זאָגטס, זאָגטס!

פ ר ע מ ד ע ר צו זיך אין דער שטיל אויס דיזער נאָט מיט
מיר איינע ליגע העלפֿען. הייר צו ר' שמעלקען איך קען אייך אַליין

נאך נישט רעכט זאָגן, ווי לאנג איך וועל הי דארפֿן צו בלייבן,
וואָרן איך מוז דאָ וואַרטן אויף אַ גראַף, וואָס האָט מיך דאָ באַ-
שטעלט; ער וועט אַוודאי אַדער קומען היינט אָדער מאָרגן, ער
וועט דאָ קומען מיט אַ גרויסן הויף, איר וועט ליפֿן אים אַוודאי
זייער אַסך לייזן, וואָרן ער איז זייער רייך, איר מעגט טיר בלייבן,
אז איר וועט צו נאָים נישט צולייגן.

ר' שמעלקע אזוי? נו, אַיידל צוליב אַזו מען זיך
סױן אַליץ טון, פֿלעגט דער בערדיטסעווער עלי-הסלום צו זאָגן;
נו, איך וועל זיך איך סױן געבן אַסטיבעלע, עס איז פראַוודע
אַ ביסעלע נעבן דער סטאַל, אָבער פֿאַר אַיידל איז עס גענוג אַ
כײן סטיבעלע; איר וועט זיך מיר נאָר געבן אַכט רױניסלעך אַ
וואָך, פֿילעבן גאָר בהינם, נאָר עס איז דאָך נאָסע נאָמנה, וואָס
טוט מען ניסט אַליץ פֿון אַיידלס וועגן?

פ ר ע מ ד ע ר צו זיך אין דער שטיל ווען דיזעם בהינם
הייסט, וואָס קאָן נאָך בעצאָהלונג הייסען?

ר' שמעלקע וואָס? איר זייטס איך ערסט מיס, געפֿעלט
אייך אַפֿסר ניסט? ער וויל אַוועקגיין נו, גייטס, זיכטס
אייך ערגעץ אַנדערס וועלוועלער, און אַפֿסר ווילט איר גאָר בהינם -
גייט זיך אין די אורחים-הויז אַריין, דאָרט בײַ דער טול וואוינט
דער גבאי.

פ ר ע מ ד ע ר האָלט אים בײַ דער האַנט אין לאָזט אים נישט אַוועקגיין
נו, נו, איך וועל איך שױן געבן אַכט רױניש, הייסט נאָר שױן
מיינע זאָגן אַהין טראָגן.

ר' שמעלקע נו, נו, מען וועט זיך כױן טראָגן, גיט
זיך נאָר פֿריער אַדער די מטבע.

פ ר ע מ ד ע ר נעמט אַראָפֿ פֿון זיך אַ בױגאַרטל מיט געלט און גיט

ר' שמעלקען פרויס א רעדל נא! דאָ האָט איר אַרענדל, אין לאַז די
רעשט בלייבן ביי איך ביז צום השפּון.

ר' שמעלקע מאַכט העוויות, ווי איינער וואָס איז מלא שמחה
אָ וואָ! כאַמע רענדלעך! ער נעמט צו דאָס רעדל נו, נו, סוין גוט!
ער ווענט דאָס רעדל אין דער האַנט און שרייט אַרײַן דורך דעם פענסטער
בערל! טראָג זיך אַרײַן די זאַכן, דעם דייטשן סוחרס זאַכן אין די
כײַנע געמאַלטע סטיבעלע. צום פרעמדן איר זאָלט אַמיר מאַרין
ימים ומנים זײַן, מה סמך? ווי הייסט איר?

פּרעמדער איך הייס ער איז זיך אַ פּיסל מיט אַיך
היים שלמה גוטהערץ.

ד' שמעלקע גוטהערץ! גוטהערץ! אַפּט גאָר אַקרוב
פּין די ר' דוד גוטהערץ, וואָס איז זיך פּאַר עטלעכע יאָרן צוועק
פּון אונז?

פּרעמדער איך קען איך נישט זאָגן, צי יאָ, צי ניין,
נאָר עיקר שכתתי, איר האָט דאָך עפעס פּריער געזאָגט, אז איר
האָט אַגוט גלעזל ווײַן?

ר' שמעלקע אוי ווי אַוויין! אוי ווי אַוויין! איך
זאָג איך אַוויטראַונע, אַזײַנקע, אַסטאַרקע, גאָר אַמאַסליים! אין
כילעבן, פּסדר אויך; דער סאַוראַניער רבי, זאָל מאַרין ימים ומנים
זײַן, איז אַמאָל די געווען, האָט ער אַסור קײַן אַנדערע ווײַן ניסט
געוואָלט טרינקען, נאָר די מינע; איך האָב זיך אַביי דעם צדיק
געלייזט אַסך געלט. איר קענט זיך ביי מיר קריגן אַלערליי גאָ-
טונקעס: אי רויסע, אי ווייסע, צו צוויי רײַנים, צו פּיר רײַנים
און צו אַכט רײַנים אַ פּוטעלקעלע אויך.

פּרעמדער נו הייסט נאָר אַהער פּרענגען אַ פּוטעלקעלע
ווײַן פּאַר פּיר רײַניש מיט צוויי גלעזלעך.

ר' שמש לקע מיט צוויי גלעזלעך? באַלד, זאָגט, הייבן! ער שרייט אריין דורך דעם פענסטער בערל! ברענג זיך נאָר געכוינט אַ בוטעלקעלע וויין, פֿון די גוטע, מיט צוויי גלעזלעך, הערסטו? פֿאַר פֿיר רייניס, פֿון די גאַנץ גוטע, און מיט צוויי גלעזלעך, הערסטו? ער זעצט זיך אַנידער לעבן דעם פרעמדן איך זאָג אייך, מיין האַרציקער, גוטציקער ר' סלאַמקע, עס זענען זיך סײַן גאַרניסט די צייטן, סײַן גאַרניסט די יאָרן, סײַן גאַרניסט די מענטשן וואָס פֿלעגן אַמאָל צו זײַן. איך קען זיך גאַנץ גוט דערמאָנען, ווי פֿאַר עטלעכע יאָר, אַז עס איז זיך געקומען די צייט פֿון די קאָנטראַקטעס, פֿלעגט תמיד בײַ מיר אומעטום פֿול צו זײַן פֿון שררות, מען האָט ניסט געקענט אַספּילקע צו דער ערד וואַרפֿן; אײַטלעכער שררה האָט זיך געהאַט דריי קאַסן צו זעקס פֿערד, גאָר ווי די לײבן, און אַסער צוועלף לאַקייקעס, אײַך זאָג אייך, עס האָט טאַקע געסויבלט און געגריבלט פֿון שררות, און די געלט איז זיך געפֿלויגן פֿון אײַן קעסענע אין די אַנדערע! עס איז טאַקע געווען אַ נחת; אַז עס פֿלעגט זיך אַזוי אַריינצופֿאַרן אַ שררה, האָט מען זיך אָן אים טאַקע געהאַט אַ פעניץ. היינטיקע צייטן אַבער, אַז עס קומט זיך סײַן אַמאָל עפעס אַ סלאַכצינקע, מאַכט ער זיך מיר גאָר מסוגע! אמת, ער הוקעט און סטוקעט, אַזוי ווי דעמאָלט, ער דרייט זיך די צופֿרינקע אַזוי ווי דעמאָלט, ער לאַרעמט און כרייט, אַז ער וויל עפעס, גאָר אַזוי ווי דעמאָלט; דערקעגן, אַז עס קומט זיך צו די בידענקע הסבון נעבעך, ווערט ער זיך גאָר נסתנה, ער ווערט זיך אַזוי אַ פֿאַקאָרנינקע, אַזוי אַ סטילינקע, אַזוי אַ כפֿאַקאָיניקע, און מען הערט פֿון אים ניסט מער, גאָר „טסעקי“, מאַי סמעלקעניו! נעמאָס טעראַן פּיעניאַנדע, דאַס צי זבאָושע“ — נו, וואָס טויג זיך מיר זײַן תבואה, איך פֿאַדאַרף זיך די געלט, אוי די געלט, די געלט!

פ ר ע מ ד ע ר ווייסט איר אָבער, מיין ליבער ר' שמעלקע, פֿאַרוואָס דאָס איז אַזוי געוואָרן? ווייל פֿאַרצייטנס פֿלעגט אַ שררה זייער ווייניק צו פֿילנעווען זיינע גיטער, ער פֿלעגט נאָר צו פֿאַרן אין שטאָט אַריין הולטייען און הובות צו מאַכן, ביז ער האָט די גיטער פֿאַרהולטייעט און עס איז אים צום סוף גאָר נישט געבליבן; און דאָס זעען מיר דאָך אַפֿילו, אַז די (שררות, וואָס האָבן געפֿילנעוועט זייערע גיטער און זענען זייער ווייניק צו אייך אין שטאָט אַריין געקומען, זענען נאָך אַסך רייכער אין גיטער און אין געלט.

ר' ש מ ע ל ק ע אי, וואָס! האָט מיר ניסט פֿאַראַיביל, איר ווייסט ניסט; איך וועל זיך אייך זאָגן, פֿיין וואַנעט דאָס איר געקומען: פֿאַרצייטנס, דאָס זיך מיר, איז געווען אַ גרויסע פֿרעיה אין דער מדינה, מע האָט גאָר ניסט געוואוסט פֿיין די היינטיקע נייע מאַסינען צום אַקערן, צום זייען און צום מלאַצען, פֿלעגט זיך צו זיין די תבואה גאָר אַ ביסעלע, די יקרות אָבער זייער גרויס; האָט איינער געהאָט אַ ביסל ווייץ אָדער קאָרן, האָט מען ס'אים געמוזט מיט דויטע רענדלעך אָפּוועגן, — איז טאָקע געווען אַ תענוג, אי דער שררה, אי דער גוטער סמעלקע האָט גענוג געהאָט; אָבער אַצינדערט, זייט די מאַסינען זענען אַרוישגעקומען, איז אין אַלע ווינקלען דאָ תבואות זייער אַסך. און וואָס נאָך — די שררה קען סוין, פֿילעבן, גאַנץ גוט הסבונען אייך.

פ ר ע מ ד ע ר צו זיך אין דער שטיל ליידער ווערדען די זעס איינען שעלם וועגען מעהרערע עדעל-דענקענדע יודען פֿאַן אַנדערען פֿעראַכטעט.

פ ע ר ל קומט דורך דעם טויער צו גיין און פרענגט אַ בוטעלקע וויין מיט צוויי גלעזלעך, שטעלט אַנדער אויף דער פֿאַנק, גיסט אָן און גייט ווידער דורך דעם טויער אַוועק.

ר' שמעלקע נעמט אַ גלעזל וויין און סרינקט לחיים! אָט

דאָ פֿאַרזוכט עפעס גוטס, זאל מיך גאָט ברוך הוא סטראַפֿן, אויב
איר קריגט אייך אזוי אַוויינדל אין גאַנץ דער לעמבערג, טאַקע
גאָר אַמאַבליס, פֿאַרזוכט גאָר!

פ ר ע מ ד ע ר מרינקט להיים! נא, ויער גוט קען מען נישט
זאָגן, אז ער איז אַביסל אונטערגעמאַכט, שרינט ער אויך צו זיין.

ר' ש מ ע ל ק ע וואָס? אונטערגעמאַכט? גלייבט זיך מיר
בנאמנות סלי, אז אין מיין גאַנץ קעלערל וועט איר זיך ניסט
געפֿינען אַפֿילו איין טרעפל וויין אונטערגעמאַכטן. איך באַדאַרף
זיך אָסור חזיר ניסט באַרימען, פֿרעגטס אייך נאָך אין גאַנץ דער
לעמבערג, וועט אייך איטלעכער זאָגן, אז ביים גראָבן ליטוואַק
איז דאָ די בעסטע וויין. איך בין זיך ניסט אזוי ווי אַנדערע, וואָס
סיקן ערסט צו די סענקער, אז אן אירא וויל זיך אַגלעזעלע וויין;
ביי מיר זעט איר, ער ווייזט אים דעם שילד אויף דעם לאָרן ביי „די
מרגלים“, איז דאָ אַגאַנץ סוין קעלערל מיט וויין. און פֿאַר דאָס
העלפֿט זיך מיר טאַקע דער אייבערסטער, אז איך האָב זיך מיר
מיין פֿרנמה פֿפֿבודה, להיים! ער מרינקט.

פ ר ע מ ד ע ר עס האָט אַ פנים, אז איר שטייט אייך אַלע
הי נישט שלעכט?

ר' ש מ ע ל ק ע אָט מוצעט מען זיך אויף דער וועלט.
ער מרינקט.

פ ר ע מ ד ע ר ווי גייט עס הי איינעם ר' משה?...

ר' ש מ ע ל ק ע פאלט אים אין די רייד צוויין גוט, גאַנץ
גוט. ער מרינקט גאָר אַוואונדער.

פ ר ע מ ד ע ר וועלכן ר' משה מיינט איר דען?

ר' ש מ ע ל ק ע ווייט איך? וועלכן מיינט איר? — איר
מרינקט דאָך אָבער עפעס גאָר ניסט?

פ ר ע מ ד ע ר שמיבלט נישטקטשה, איך וועל שוין טרינקען;
איך מיין דעם ר' משה, וואָס מען רופט 'אים ר' משה מעל-ייד,
ווייל דאָס ווייב זיינס זיצט מיט שפיוז אין מיט מעל.

ר' שמעלקע ר' מסה מעל-ייד? אַהא! אַהא! איך ווייס
שוין, איך ווייס שוין, — וואָס די ווייב זיינע הייטש זיך סערקעלע?
פ ר ע מ ד ע ר יאָ, יאָ, סערקעלע, סערקעלע, דעם מיין
איך, דעם!

ר' שמעלקע דעם מיינט איר? האָ-האָ! וואו איז שוין
די סערקע! וואו זיצט זי שוין מיט די מעל! ער טרינקט האָ-האָ!
פ ר ע מ ד ע ר דערשראָקן וואָס? סערקע איז געשטאַרבן?

ר' שמעלקע אָט, וואָס רעדט איר דאָ געסטאַרבן,
די מלאך-המוות האָט זיך איבער טלעכטס גאָר קיין סליטה ניסט,
אַסור! ער טרינקט אים זיין גלעזל וויין, דערניסט דעם פרעמדנס גלעזל אין
זיסם זיינס ווידער אָן.

פ ר ע מ ד ע ר וואָס דען מיינט איר? זאָגט מיר, מיין ליבער
ר' שמעלקע! זייער אומגעוולדיק איז זי אפשר חלילה וחס קראַנק?
ר' שמעלקע אָט, וואָס זאָגט איר, פלוצלינג קראַנק!
אויף אַלע יידישע קינדער געזאָגט איר געזונט אין איר עסירות,
געבעדיקט זאָל זי ווערן! פֿאַר וואָס פֿאַר אַ גוים וואָל זי זיך נאָך
זיצן מיט די מעל? ווייסט איר דען ניסט, אַז סערקע האָט אַפֿסר
צוועלעף טויזנט קערבלעך איר אייגנס, אין אַפֿסר נאָך מער?
פ ר ע מ ד ע ר גאַנץ וואיק אזוי! זי איז אַ גנידה? זייער פֿיין,
דאָס איז עפעס אַנדערשט.

ר' שמעלקע וואָס? אַ גנידה? אַ גנידה, זאָגט איר?
אַלץ הייסט אַ גנידה! עס איז דאָך איצט גאָר ניסט צוצוטראַעטן
צו איר, זי איז זיך דאָך ביי זיך אזוי גרויס, ווי אַ סוואַרץ יאָר.

און פאַרוואַש, פאַר ווען ווייטט איך דער הוואַרצער יאָר; אפֿטר,
ווייל זי האָט זיך די געלט? אָמער חויר! זי האָט זיך נאָך ניסט
גאָט ביי די פֿים אָנגענומען; קיין פֿלעקעלע קען זי זיך איך ניסט
פֿאַרמלאַגן! ניסטקסה, די רעדעלע קען זיך נאָך ווידער צוריקדרייען.

פ ר ע מ ד ע ר האָט מיר נישט פֿאַראַפֿל, מיין ליבער ר'
שמעלקע, איר ווייסט דאָך, אז איך בין גאָר אַ פֿרעמדער, און
די סערקעלע גייט מיך גאָר נישט אָן, נאָר טישעקאווע בין איך
פֿאַרט צו וויסן, פֿאַרוואָס איר זענט דאָס אזוי ביזו אויף איר?

ר' ש מ ע ל ק ע ווייל איך זע זיך, אז איר וויסט אַ קלוגער
ייד, וועל איך זיך איך די גאַנצע מעשה גאָר בקיצור דערציילן.
ער טרוינקט ווי איר זעטס מיך אָן, הייט איך זיך ר' סמעלקע,
אויף די דייטסע נאָמען סמעלקע טרויניקס, די היגע לייט אָבער
גאָר צום מייסטן מיינע שונאים, רופֿן זיך מיר „דער ליטוואַק“.

און פֿאַרוואַש? ווייל איך בין זיך פֿון דער ליטע, אַ פֿורטיקער
פֿון דער ווילנע; איך זאָג איך, די ווילנע — אַקהילה קדושה!
איר וויסט דאָך בודאי אַמאָל דאָרט געווען, אין דער ווילנע?

פ ר ע מ ד ע ר אַמאָל, אַמאָל.

ר' ש מ ע ל ק ע ווי געפעלט איך דאָרט די גרויסע הענגל-
ליכטער און די הצות-בית-המדרש? ניסט וואָר, סײַן? פֿלעבן,
גאָר אַ צאָצקע! מיינע אָבות אַבותינו זענען זיך דאָרט תמיד געווען
פֿרנשים און גידים; מיין טאָטע דער צדיק עלי השלום, זיין
זכות זאָל אינו בייסטײַן, פֿלעגט תמיד צו טרויבן זיין משא-מתן
מיט פֿדאָדוקטן קיין דער לעמבערג, אַמאָל מיט יוסטן, אַמאָל מיט
הלב און אַמאָל מיט עניש. איין מאָל איז ער זיך געפֿאַרן אַהער
מיט חויר-האַר, האָט ער זיך מיט געווען און האָט אין איין
וועגס מיך דאָ מסדך געווען מיט די בעל-בית אַמאָלער, וואָש
ער פֿלעגט זיך תמיד ביי אים איינצושטיין. ער טרוינקט בקיצור,

איך האָב זיך למזל חתונה געהאַט, און גאָט פֿרוך הוא האָט זיך מיר געסיקט די ברכה, — איך בין זיך געוואָרן אַ גרויסע אָדיר, איך האָב זיך אַסוין איינפֿאַרהויז, אַסוין קעלערל מיט אויין, אַסוין ביסעלע זילבער, און די געלט גענוג. נו, האָט היך מיר גאָט פֿאַרצייַארן אַ גרויסע צרה צוגעסוקט, דהיינו: מיין ווייב פֿייגעלע איז זיך פֿלוצלינג פֿון אלע סטיגן אַראָפֿגעפֿאַלן און איז זיך נעבעך יונגערהייט פֿאַרסטאַרבן. איך האָב זיך געוויינט, געהלסט און גע-יאַמערט; נו, וואָש העלפֿט אָבער דאָס קלאַגן? פֿאַרסטאַרבן בלייבט פֿאַרסטאַרבן, און איך האָב זיך געמוזט אליין אָן עצה געבן. ער פֿרינקט אַסוין ביסעלע צירונג האָט זי מיר אויך איפֿערגעלאָזט, פֿקיצור, אייך דאָ ניסט לאַנג צו פֿאַלאַמוצען, — איך בין זיך אַ יוסטער נגיד...

פֿרעמדער אומגעדולדיק נו, פֿקיצור!

ר' שמעלקע מילא, פֿקיצור, גאָר ניסט מאַרדן צו זיין, ער פֿרינקט אויס זיין גלעזל און ניסט אים ווידער אָן האָב איך זיך דאָ פֿאַר אַ פֿאַר וואַכן געסוקט אַ סדכן, איינעם ר' כמערעלע, אַ פֿסרן ייד, צו דער סערקעלע; זי האָט זיך אַ מיידל, אַפֿילו אַ פֿיין מיידל, זי איז זיך פֿראַודע אַ קאַפיצקע אַ פֿראַנצימירקע און פֿון די היינטיקע וועלט אויך, — אין אַ גאַשפֿאַדע אָבער, נאָך דערצו אַזוי אַ גאַשפֿאַדע, ווי די מיינע איז זיך, באַדאַרף מען טאַקע אַזוינס האַפֿן, ווייט איך פֿיל, מאַלטס אויך, אַ מאַל מיט אַ שררה צו סמועכן און אים פֿפֿבור צוצונעמען, און ווידער אַמאַל זיך צו קענען אַ ביזער און אַגעסריי אויך צו געבן; איר ווייטט דאָך אַודאי, ווי עש פֿירט זיך אין אַזוי אַ גאַשפֿאַדע, ווי די מיינע איז זיך?

פֿרעמדער אומגעדולדיק נו, נו, ווייטער, נאָר פֿקיצור!

ר' שמעלקע מילא, פֿקיצור, איך וויל זיך אייך דאָ ניסט לאַנג דאָקטמען, איר זייטס מיר פֿינעם וועג, מילא! יאָ!

דאָס! הע! — זעט איר, איך פֿאַרגעש זיך איינש פֿאַר ש'אַנדערע.
 די עיקר, פֿאַרוואָש האָב איך זיך פֿאַרט געמוקט צו סערקעלען?
 ווייל איך האָב זיך געהערט מפי אים נאמן, און זי וויל נאָגגעבן
 דעם מיידל ערך פֿערצן הונדערט קערבלעך מזומן, הויך מתנות
 און פֿאַר ירקות, און אַבת-יחודה איז עש דאָך אויך. מילא בקיצור,
 קען זיך אזוי אַסערקעלע וואָס איז ערסט פֿאַר עטלעכע יאָרן גע-
 זעכן מיט די ספיון און די מעל און איר פֿאַטער איז זיך אויך
 קיין סופר ניסט געווען, — נו וואָש, ער האָט זיך יאָ געקענט לערנען,
 זאָגט די וועלט, נו, וואָס איז זיך נאָך דער מער, איך האָב זיך
 סײַן געזען אַ גאַנץ סך יידן וואויללערנערס אַרומגיין אין די
 הייזער קבצנען!

פ ר ע מ ד ע ר לידער איזט עם וואַרהייט. נו, דערציילט
 שוין, בקיצור.

ר' ש מ ע ל ק ע מילא ספיין בקיצור... ער פרינקט
 אויס זיין גלעזל וויין און ניסט ווידער אַן זאָל איך זיך היישן נאָך
 איין בוטעלקעלע אַרויפֿנעמען, יאָ?

פ ר ע מ ד ע ר דערציילט נאָר, דערציילט נאָר.

ר' ש מ ע ל ק ע תיכף, תיכף. ער שרייט אַריין דורך דעם
 פענסטער פֿערל! נאָך איין בוטעלקעלע!

פ ר ע מ ד ע ר צו זיך אין דער שטיל ווי ער מיך יעצט
 זאָ גוט פּעדינט, ער ערוואַרטעט ניכט אינאָמאל מיינע אַפּעעהלע.
 הויך צו ר' שמעלקען נו, שפיין בקיצור...

ר' ש מ ע ל ק ע מילא ספיין בקיצור, וואָש איז דאָ
 מיט דער פּל-הפּלבימטע די יחוס? איר פרודער איז יאָ אַפּסר.
 עפעש אַסטיקעלע לייט געווען, האָט ער אויך געמוזט פֿאַר עטלעכע
 יאָרן עיקר זיין איבער אַמעשה סדיה און איז טאַקע סוין ניסט

מער צוריקגעקומען, — מילא קען זיך אזוי אצרה, אזוי א לייד,
 אזוי א מערקעלע, מיר, א היגן נגיד, ער גלעט זיך דעם בויך
 אן עוכר כילעבן, דורך דעם ר' סמערעלע באפעלן כהאי ליסנא:
 „מיין בת־הידה וועט זיך ערסט לערנען מעסטן די האַבער און
 רעדן די ליטווישע לסון, דערנאָך וועט זי אפשר ערסט קענען ווערן
 כמעלקע ליטוואַקס פלה.“ דאָש קען זיך אזוי אַ פראַכטע (מעל־
 יידענע מיר באַפעלן! איך האָב זיך נאָר געכעמט פאַר די סדכֿן,
 פאַר די ר' סמערעלע; נו וואָש איז, אז איך רעד זיך סוין יאָ
 די ליטווישע ספראַך? דאָ אין דער לעמבערג לאַכט מען זיך אויס
 די ליטווישע ספראַך, און ביי אונז אין דער ווילנע לאַכט מען זיך
 ווידער אויס די היגע ספראַך, — איך האָב זיך אַסור הויר די אַלע
 כפראַכעס ניכט געמאַכט.

ב ע ר ל ברענגט ווידער אַ בוסעלקע וויין און גייט אַוועק.

ר' שמעלקע זעט איר, מיין גומיזקער ר' כלאַמקע,
 איך האָב זיך גאָר ניסט מאַרדך געוועזן. פאַרוואָש טרינקט איר
 אַבער ניכט, עס איז דאָך טאַקי גאָר אַ מאַסליס! ער טרינקט מיט
 אַ מאַל אויס זיין גלעזל וויין.

פ ר ע מ ד ע ר נישטקשה, טרינקט איר נאָר, איך וועל
 שוין טרינקען. ער טרינקט אזוי, מיין ליבער ר' שמעלקע, דאָס
 איר טאַקע אַטעם פאַר עפעס ביז צו זיין.

ר' שמעלקע דערגיסט דעם פרעמדנס גלעזל און גיסט זיינס
 אויך אן להיים! ער טרינקט אויב איך האָב זיך אַטעם! און
 אַפֿילו אַ גוטן טעם!

פ ר ע מ ד ע ר איך קען זי פֿון לאַנג, די מערקעלע, איר
 מאַן אַבער איז אַגאַנץ ערלעכער ייד, נישט וואָר?

ר' שמעלקע ווער, ר' מסה? יאָ, ער איז זיך נעבעך
 גאָר אַ פראַכטאַק, ער גייט זיך נאָך זיין סטייגער, — נאָר צו וואָש

טויג זיך אפילו די גוטע מסקה, אז זי איז זיך ביי די סלעכטע
 סענקער אין די האנט? די מסקה איז זיך טאקע פאמת גוט, די
 מענקער איז זי אבער מבלה - דאָש איז די מכל, און דאָש איז
 זיך די נמסל: סערקעלע קען זיך סוין מיט די ר' מסה אן עצה
 געבן; זי פארדרייט אים סוין גוט די קעפעלע. ער טרינקט.

דריטער אַרײַנקום

דער פרעמדער, ר' שמעלקע, ר' גבריאל

ר' גבריאל קומט צו ניין פון דער גאס אין גייס זיך אזוי א פאר
 מאל אהין און אהער פארביי דעם פרעמדן און קוקט אים אלעמאל אן; ער שפילט
 זיך מיט א שטעקעלע אין דער האנט און זינגט אזוי פאר זיך אין דער שטיל
 א ניגונדל. אין דער אנדערער האנט טראַגט ער א קעסטל, נאָך גוט פארבונדן אין
 א סערוועט:

ר' שמעלקע אזוי? איר קענטם איך גאָר די סערקעלע?
 עס האָט אַפנים, אז איר האָט סוין אמאָל געמוזט זיין ביי אונז
 אין דער לעמבערג?

פרעמדער אמאָל, אמאָל, עס איז אָבער שוין זייער
 לאַנג.

ר' גבריאל בלייבט פלוצלינג שטיין פאר דעם פרעמדן און
 פרעגט ר' שמעלקען דער האָר שיינט מיר עפעס זייער בעקאָנט
 צו זיין - איז ער נישט אַבראָדער? האָ? נישט וואָר? געטראָפֿן?
 ר' שמעלקע שוין אַ ביסל פארשלאָפֿן געטראָפֿן, יאָ, איך ווייש
 נישט...

פרעמדער צו ר' גבריאלן ניין, איך בין נישט קיין
 בראָדער.

ר' גבריאל אָבער קיין היגער אַזודאי נישט, האָ?

געטראָפֿן? ער שטעלט אַנידער דאָס פאַרבונדענע קעסטלע אויף דער באַנק אין
ניט דעם פרעמדן די האַנט וואָס עליכס!

פּרעמדער ניט ר' גבריאָלן די האַנט עליכס השלום!

ר' שמעלקע כאַפט זיך אויף פונעם שלאָף און טרינקט אָבער,
מיין גומיזקער ר' סלאַמקע-לעבן! איר טרינקט דאָך גאַרניסט.
ער ווערט אַנטשלאָפֿן אויף דער באַנק זיצנדיק און האַלט די האַנט ביי דער
בומסלעקע.

ר' גבריאָל צו דעם פרעמדן וואָס הערט ומען דאָרט
עפעס אין אייער ווינקל?

פּרעמדער ביי אונז? גאָר קיין ניין.

ר' גבריאָל וועט איר הי עפעס האַנדלען? אָדער האַט
איר אפשר עפעס צו פאַרהאַנדלען? האַט נישט פאַראַיבל וואָס
איך פֿרעג אייך, וואָרן, ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך אויך אַ
היגער סוחר און ווי הייסט, טאַקע אַ גרויסער שפּעקילאַנט - איך
האַנדל איבער וועלטן; מיין נאָמען איז אומעטום באַקאַנט; (וואו
איר וועט נאָר אַנכאַפֿן, קען מען מיך אַלץ; איך האָב תמיד בריוו
פון אַלע גרעסטע סוחרים פון אַלע גרעסטע שטעט! אַט, זענט איר
עפעס אין קונדשאַפֿט מיט די געברידער וואַלצמאַן אין מאַסקווע?
פּרעמדער ניין.

ר' גבריאָל ניין? אַ חידוש כּלעבן, ווער קען די
לייט נישט? איך וועל אייך דאָ ווייזן אַ בריוו, ער זוכט אין די קע-
שענס וואָס איך האָב ערשט אייערנעלען פֿון זיי געהאַט, וועגן
אַ קליין קאַמיסיאָנאַל פֿון צוועלעף טויזנט צענטן באַזול... אַ שאַד,
איך האָב דעם בריוו נישט ביי מיר... אָדער, קענט איר אַפֿשר דאָס
הויז קומאַפֿף אין בערלין?

פּרעמדער ניין, איך קען די אַלע הערן נישט, איך
האָב אַפֿילו קיינמאַל פֿון זיי נישט געהערט.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל איך איך אסור נישט!
זיך וואָס? דאָס הייז קיטאָיאָף קענט איר נישט? איר פֿרײַנט
קאַטאַוועס, — ווי קען מען נישט אַווינע גרויסע שפּעקולאַצן? ווי
זענען דאָך ממש די גרעסטע סוחרים אין גאַנץ האַלאַנד!

פֿרעמדער אין גאַנץ פֿרײַסן, ווילט איר זאָגן, וואָרן
בערלין איז די הויפטשטאָט פֿון פֿרײַסן.

ר' גבריאל דאָס האָט גאַרנישט צו דער זאך; פֿיני-
"עסטוועגן האָב איך אמיר פֿריה פֿון זיי. אַט, ווען איז עס גע-
ווען, הע? מיר האָבט זיך דעם עלעפֿאַנט, יא, האָבן זיי מיר דאָ
אייגענשיקט אַגאַנץ קעסטעלע מיט צירונג, פֿערל אין דימעטן, —
זענט איר עפעס אַמבין אויף זעלכע זאַכן?

פֿרעמדער איך פֿלעג אמאָל אַ גרויסער מבין צו זיין אויף
דימעטוואָרג, איצט ווייס איך נישט, וויל איך האָב שוין לאַנג
דערמיט נישט געהאַנדלט.

ר' גבריאל איר זאָלט מיר הונדערט אָון צוואַנציק
יאָר לעבן, איר זענט מיר פֿאַרט זייער קענטלעך, זענט איר נישט
אַמאָל געווען אין ברעסלע?

פֿרעמדער זיך ברעסלע בין איך אַצינד דורכגעפֿאַרן,
ווייטער בין איך דאָרט קיינמאָל נישט געווען.

ר' גבריאל צו זיך אין דער שטיל איך אויך נישט, הייז
אַבער פֿון מיר האָט איר קיינמאָל נישט געהערט? אַ הידוש פֿלעבן
איר זאָלט מיר נישט קענען: מען קען מיר, געלויבט צו גאָט,
אומעטום פֿאַר אַן ערלעכן מאַן. אַט פֿרענט נאָר אייער בעל-בית.
ער פֿאַרדרייט זיך צו ר' שמעלקען ר' שמעלקען! קענט איר מיר? אַהאָ!
ער שלאָפֿט גאָר! ער שרייב ר' שמעלקען! ר' שמעלקען!

ר' שמעלקען כאַפט זיי אויף הע? וואָס? זאַראַס! זאַראַס!

ר' גבריאל קענט איר מיד? ר' שמעלקע?

ר' שמעלקע גוט, וועד גוט, פשוט סוין פון מיר אין קעלער אליין אודא אנט יאר, נאר אמאטליס! ער פריקט אום דער בומעלע און שמעלט זי וועדער אנדער אויף דער באנק אָ, נאָר אמאטליס! ער וועט וועדער אנטשלאָפן.

פרעמדער לאבט לאזט אים גיין, ער האָט אביסל צו-

פיל געפרונקען.

ר' גבריאל יא, ער האָט האָט נישט פֿינט, האָט איר שוין ווין טבע אזוי פֿון לאנג. זאָגט מיר נאָר, מיין ליבער ר' קרוב, אז מיר וועמיר יא שוין אביסל צווישנאנגער באקאנט געוואָרן, העט איר נישט געקענט דאָסן האָט גליק, איר זאָלט מיר עפעס געבן צו לייזן, פֿאַר פערל, דימענטן, אידינגלעך, פֿינגער-לעך שיינע? בילעבן, קייפט: קייפט עפעס אויף אַיטשעקולאציע, אָדער לאָמיר שמעכעווען אויף עפעס: איר וועל איר אודא ערלעך פאָהאנדלען— איר וועט אליין מודה ווין, אז איר קייפט פֿון מיר נאָר אַנגיבֿה. קייפט נאָר, קייפט, איר וועט מיר בודא דאָנקען.

פרעמדער איר זאָ איר דעם אמת, איר האָט מיר

אצינד נאָר פֿונעם האַנדל אָפּגעלאָזט.

ר' גבריאל איר זאָ איר אַבער נאָר אַמעיאָה, איר וועט אודא מיר ווין דריי מאל אַחד באַחד, — אָדער ווייסט איר וואָס? קייפט עפעס אַהיים פֿאַר אייער ווייב אין קינדערלעך, זאָלן לעבן! — אויף נאָמנות, איר וועל איר גאַנץ וואָלל פֿאַרקייפֿן, טאָקע אינטערן קרן, ווייל איר באַדאַרף געלט. מאַנט מיר אַגוזן פעטשאַנטעק.

פרעמדער ווייס איר! איר זאָל זען די סחורה, העט

מיר אַפֿטר געקענט עפעס געפֿעלן: האָט איר דען דאָ פֿון איר עפעס סחורה?

ר' גבריא אל איך האָב דאָ גראָד פֿון מיר אַ ביסעלע
 סודרה, וואָרן איך קום דאָ איצט פֿון דער גרעפֿין סטדעלקאָזסקאָ—
 זי האָט מיך היינט באַשטעלט, איך זאָל איר אַ ביסל פּערל און
 דימעטן ברענגען, האָב איך זי איצט נישט געטראָפּן אין דער היים;
 עס איז שוין, ווי איך זע, איך באַשערט. אויב איר ווילט, וועל
 איך איך ווייזן די סודרה. ער קוקט זיך אים אויף אלע זייטן, אויב עס
 קוקט נישט עמיין.

פ ר ע מ ד ע ר ל אַ מ י ד נ אָ ד ז ע נ .

ר' גבריא אל פּאָקט אויף דאָס קעסטל און רעדט אַוודאי, וואָס
 שאַדט איך דאָס פּאָקקן, איר וועט דאָך מיר פֿאַר דעם נישט באַ-
 צאָלן. ער קוקט נאָך אַ פּאַל אויף אלע זייטן.

**פ ר ע מ ד ע ר וואָס קוקט איר איך אליין אַזוי אים? צי האָט
 איר מורא פֿאַר עמיין, צי וואָס?**

ר' גבריא אל איר זענט קיין היינער נישט, האָט מיר
 נישט פּאַראַיביל, ווייסט איר נישט: אין לעמבערג מוז מען מורא
 האָבן מיט אלע סחורות: זכּרטי מיט די מעטוואָרג, וואָרן איינס
 זענען הי מער וּשְׂכִיחַ גנבים, זיי ערגעין אַנדערשט, און פּאַל-
 דערע, האָב איך מאַקע מורא פֿאַר אַן עין הרע. ער עפּנט אויף
 דאָס קעסטל קוקט נאָך, ווי האָט פֿאַרבישטשעט די אויגן! ער
 נעמט אַרויס אַ פּאַרדעסל אים דעם קעסטל ווי געפעלט איך דאָס פּאַל-
 מרעטל מיט בערליאַנטן? דאָס מוז אַוודאי זיין אַסתר המלכהס
 פּאַרטרעט. ער מאַכט צי דאָס קעסטל און פּאַרדעקט עס מיט דעם סערוועט
 און נישט דעם פּרעמדן דאָס פּאַרדעקל.

פ ר ע מ ד ע ר איז איבער דער צייט וואָס ר' גבריא אל האָט זיך
 דאָ געפּאַרעט מיט דעם קעסטל געשאַנען פּאַרדעקט: איצט נעמט ער ביי ר'
 גבריא אלן דאָס פּאַרדעקל און באַקוקט עס, אין נישט פּלוצלינג אַ פּאַל אַינדער אויף
 דער ערד נעפּן ר' שמעלקען, הלשות, מיט אַ געשריין אַך גאַטט! מיניע רחלע!
 ער שלעפט און פּאַלן ר' גבריא אלן מיט ביים גאַרטל.

ר' גבריאל פאלט אויף דעם פרעמדן ארויף, וויל זיך אויסהייבן
 און קען נישט: ער ווארפט מיט דער אנדערער האנט דאס קעסטל אונטער דער
 באנק ארונטער און דעקט עס צו.

ר' שמעלקע כאפט זיך אויף פונעם שלאף מיט זייער
 גרויס דערשרעק און פאלט איבער ר' גבריאלן, שלאגט אים אין שרײַט גאנץ הויך
 בערל! פייזל! הערסל! וועלזול! סבנה! ראטעוועטס! ראטעוועטס!
 געסווינד! אזי וויי געסריגן! געסווינד, געסווינד, די רייכע סוחר
 חלסט!

פערדער אריינקום

בערל מיט עטלעכע יונגען קומען פון דעם טויער ארום צו לייפן דער
 פרעמדער, ר' גבריאל, ר' שמעלקע

בערל מיט די יונגען הייבן אויף ר' שמעלקען און שרייען
 געוואלד! וואס אי דאס? וואס אי דאס?

ר' שמעלקע שרייט נעמטס אים, האלטס אים, כאפטס אים,
 דעם רוצח! בערל! ראטעווע די רייכע סוחר, געסווינד, געסווינד,
 נעם זיך די וויין, רייב זיך די דאָק!

בערל כאפט די בוטשעלע מיט וויין אין באַניס דעם פרעמדן און
 רייבט אים די שלייפן און דעם דאָק.

די יונגען הייבן אויף ר' גבריאלן, האַלמן אים און שרייען
 האַלטס אים, דעם גנב! האַלטס אים, דעם גולן!

ר' שמעלקע שרייט גאנץ הויך אין גאס אַרײַן אויף ביידע זייטן
 געוואלד! קומטס אדער! געוואלד! ראטעוועטס, ראטעוועטס!

פופטער אריינקום

לאמפערטעס אין דריי שמשים קומען פון דער זאס אין פירן רעד=
לעכן און הינדען ביידע מיט א שטרוק צינאנדעבונדן; חוזה אין חיים
גייען נאך און וויינען; די פריירקע פארשווינען

שמשים שרייען וואָס אי דאָס? וואָס אי דאָס? וואָס
איז דאָס דאָ פאר אַ לאַרעם?

ר' שמעלקע קומטס אייך, קומטס נאך אהער - אַגנב,
ארוצה האָט מען געלאָפּט.

שמשים גוט, גוט, גיטט אים נאך אהער, ומיר פֿירן
שוין צוויי, גיטט אהער דעם דריטן אייך, וועלמיר האָפּן דריי
מאָל יידן גערעכט.

ר' שמעלקע ווייזט אויף ר' גבריאָל דאָ איז ער, נעמטס
אויס צו פערלען רייב, גוט, רייב, רייב די מוהר.

שמשים נעמען ר' גבריאָל צווישן זיך קיט, פרודער!

ר' גבריאָל ווייזט אויף הינדען מיט רעדלעכן לאַזטס מיך
אַפּ, אָט אַ די מענטשן קענען מיך, וואָס ווילט עין פֿון מיר האָפּן,
וואָס? איך בין אַ היגער מוהר, אַזעק פֿון מיר, אַזעק, לאַזטס
מיך גיין! אַדנא, פֿרעגט די מענטשן, אַז איך בין אַן ערלעכער
מאַן! ער וויל זיך אויסרויפן פון די שמשים און קען נישט.

לאמפערטעס שרייען אַמשי! אַבע! האַלטס אים, דעם
גנב, אַמשי! אַבע!

רעדלעך צו די שמשים לאַסט איהן לאַזן, עס איזט וואָהר,
וויר קענען איהן, ער איזט איין היוגער קויפּמאַן.
הינדע יא, יא, איך קען אים אייך גאַנץ גוט, אַזוי גוט,
ווי מיך אליין.

ר' שמעלקע יא, יא, איך ווייט זיך סוין, די קענשט
אים, ווי דיך אליין; איר זייטס אייך פון איין מספחה, ער איז
דיך אגנב, און די אויך. ער שרייבט די שמיים נעמטס זע,
כלעפטס זע אין די חדר.

שמיים שרייבט נעמטס אים, דעם הונט! זי ווילן אויעקנין
מיט רעדלעכן, הינדען און ר' גברואלן.

חוה גיט פלוצלונג א פאל אנדער לעבן דעם פרעמדן און שרייבט
געוואלד! מיין בעל-בית! געוואלד! ראטעוועמס! הינדעלע! ראטע-
ווע! ראטעווע! געוואלד! דער מאמע! היין מאמע! איי ווי, בעל-
בית-לעבן! געוואלד!

שמיים בלייבן שפיון וואס איז דאס ווידער? וואס
איז דאס ווידער פאר אגעשריי?

הינדע אין רעדלעך לויפן זי צום פרעמדן און שרייבט ביידע
אויף א פאל מיין מאמע? וואו? וואו איז ער? געוואלד! זי זייטס אים
דער גוטתעריק? אים גאטמעס חיללען! רעטמעט! ער באפט ארום אים
דער קעשטעט א סלעשעלט און האלט עס דעם פרעמדן פאר דער נאז.

פרעמדער קיסט ביסלעכטוייט זי זיך ווער - וואס - הינדע-
לעבן! וואו?... וואו?... מיין קינד!

אלע שרייבן מיט א פאל - ער לעבט! ער לעבט!

ר' שמעלקע זי בערלען ברענג זיך נאך געסווינד
צוויי דריי פוטעלקעס וויין, די הייבע סוחר לעבט, געסווינד, גע-
סווינד, - אדער ניין, ניין, שרייב זיך נאך אויף, וועט סוין גענוג
זיין, נאך געסווינד, געסווינד!

פרעמדער ליגט גאנץ שטיל און קען זיך נאך נישט דערמאנען.

חוה שפייט פון איין זייט און פאכט אויף דעם פרעמדן מיט דעם
פארטיר אין שרייבט געוואלד! ראטעוועמס מיין גילדענעם בעל-בית!

היום שמיים פון דער אַדערער זוש און פאָכט אויף דעם פרעמדן
מיט די פאלעם אין שרייט געוואָלד! מיין גילדענע דעוהאלעפן!

פרעמדער הייבט זיך אים די אייגן גאָטט! איזט עם זירק-
ליכקייט, אָדער בלאָס איין טרוים?

הינדע קושט דעם פרעמדן אין העלפט אים זיך אויסהויבן. ניין,
גילדענער טאטעניו! עם איז נישט קיין חלום, איך, הינדע, שטיי
דאָ נעפן דיר, איך בין דיין טאָטער, הערמאן דיר נאָר, טאטעניו!
די ביזט דאָ ביי דיין קינד!

פרעמדער וויל הינדען מיט ביידע הענט אַרויסנעמען, אין זיי ער
דעם, אז זי איז געבונדן, לאָזט ער זי פלוזלינג נאָך און כאַפט זיך אָן מיט ביידע
הענט ביים קאָפּ און שרייט אָך: וואָס איזט דאָס? מינע טאָטער
געבונדען? — ניין, ניין, דוּזע איזט נישט מינע טאָטער, וועג,
וועג, עם וואָר איין טרוים. די ביזט נישט מיין קינד. ניין, ניין.
ער פאַרהאַלט זיך מיט ביידע הענט די אייגן.

הינדע פאַרהאַלט זיך דאָס פנים מיט ביידע הענט און ווינט זייער
שפּאַרק גאָט! איצט לאָמיר שוין שטאַרפן.

רעדלעך אַפער טייערער הערר גיטהערין! פאָסען די זיך
נור, אים גאָטעס וויללען! הערען די אונס נור איינע מינוטע:
איינע שענדליכע פּערהלימדונג בראַכטע אונס אין דוּזען באַהען!
הינדע טאטעניו! אינו זענימיר אומשאלדיק! זי ווינט אין
זאָמערט גאָנץ הייד.

ח ו ה געלויבט צו גאָט, בעל-בית-לעפן, און איר-לעבט!
הערט מיך נאָר אים, איך וועל איך הערצוילן, די מעשה איז
אזוי געווען: מע האָט דער בעל-ביתע, אייער שוועסטער סער-
לעדע, דאָס גאַנצע ציזונג אַדעקגעטראָגן, האָט זי פלוזלינג זיי
ביידע אַפילו געמאַכט, און זיי האָבן האָט געטון; איך וועל
זיין שווערן, און עם איז ליגנד, און עם איז...

פ ר ע מ ד ע ר פ א ל ט א י ר א י נ ד י ר א י י ו ו א ס ? מ י ו י ק

שוועסטער? מערקען? דאָס צירונג — פאַנגנעט? צו ר' שמעלקען
 ר' שמעלקען! וואו איז אהינגעקומען דער כוהר? וואו איז דער
 יונגערמאן, וואָס האָט מיר דאָ געוואָלט צירונג פאַרקויפֿן? וואו
 איז דאָס קעסטל? גאָטט! וואָ איזט דאָס בילד מיינער זעליגען
 רדלע? ער זוכט אייך דער ערד און הייבט אייך דאָס פאַטרעסל און קושט עס;
 דערנאָך הייבט ער אייך דאָס קעסטלע פֿון אונטער דער פּאַנק אָ געטטליכע
 פאַרזעהונג! וואונדערפֿאַלל זינד דייע האַנדלונגען!

חוזה און חיים שרייען מיט אַ מאָל אוי ווי מיר! דאָס איז
 דאָך דער בעל-ביתעס צירונג!

ר' ש מ ע ל ק ע ער איז דאָ, דער כוהר! צו די שמשים
 גיטט זיך נאָר אַהער דאָס פּסדע "דעלע, זיי, זיי, אַ פייניקער
 כוהר! ער קייט זיך אַלין מיט זיינע פּסדע הענטעלעך. גיטט
 אים נאָר אַהער, דעם כוהר!

ש מ ש י מ פירן ר' גבריאָל צום פּרעסדן דאָ איז ער.

פ ר ע מ ד ע ר ווייזט אים דאָס צירונג מאַך-זשע נאָך קיין

צערעמאָניעס נישט, זאָג דעם אמת, וועסטו בעסער אַפּשניידן, וואו
 האָסטו גענומען דאָס צירונג? זאָג, איז דאָס דיין? צו זיין?

ר' ג ב ר י א ל איך איבערבעט נישט איין מאָל, נאָר
 טויזנט מאָל איינער כּבוֹד, איך וועל איך תּיבֿף זאָגן דעם אמת,
 נאָר איך בעט איך, לאָמען מיך נאָר נישט אזוי האַלטן, האָט
 רחמנות, איר זענט דאָך אַיִד, איר מאַכט מיך אימגליקלעך אייך
 אייביק.

ח ו ז ה אַדאָ! איר זענט דאָס, ר' גבריאָל! איצט פֿאַר-
 שטיי איך שוין די גאַנצע מעשה. וואָס מאַכט איר גיטט, ר'
 גבריאָל? קומט אייך שוין אַמול-טובֿ? זיי נעסט אָן הייסען מי דער

האט קום נאָר, היים! לאָמיר נאָר לויפֿן געשווינד דער בעל-
ביתמע דערצוילן וואָס דאָ טוט זיך! זיי לויפן ביידע אָועק.

פּרעמדער צו די שפּשים לאַזט אים נאָך די הענט, ער
וועט נישט אַנטלויפֿן.

ש מ ש י ם לאָזן ר' גבריאָלן נאָך די הענט האָט קיין מורא
נישט, פֿון אינז אַנטלויפֿט מען נישט אַזוי געשווינד.

ר' גבריאָל פֿאלט אַנדער פֿאַר דעם פּרעמדן אויף דער ערד און
קושט אים די פּים פֿאַטער-לעב! גוטער יוד! האָט גאָר אין האַרצן,
האָט רחמנות אויף מינע יונגע יאָר, איך וועל איך אליין מודה
זיין, — זיי זענען ביידע גאָר אומשולדיק! ער שטעלט זיך אויף
טוט מיט מיר וואָס איר ווילט, איך אליין בין דער גאַנצער סייב,
איך אליין בין דער שולדיקער, זיי האָבן פֿון גאַרנישט געוואָכט,
איך אליין האָב עס געטון... האָט רחמנות!

ר' שמעלקע גיט ר' גבריאָלן אַפּפּאַט דאָ האָט רחמנות,
ארום אין דיין טאַטן, דו גנב! ער שרייט צו די שפּשים נעמטס
אים, מלעפּטס אים אין די חדר.

לאַמפּערמעס שרייט אין לאָפּן האַ-האַ-האַ, אַטשי, אַטשי,
אַטשי, אַטשי!

ש מ ש י ם ווילן נעמען ר' גבריאָלן קום!
פּרעמדער לאַזט אים גיין, די'רטס אים נישט אָן
בזו מיין שוועסטער וועט קומען, נאָר היטט אים, ער זאָל נישט
אַנטלויפֿן.

ש מ ש י ם פֿאלן אים גוט, גוט, אונז וועל'מיר אים שוין
היטן, זאָרגטס איך נישט.

פּרעמדער בינדט אויף הינדען מיט רעדלעכן יאָ, דו ביזט
אומשולדיק, מיין קינד! ער כאַפט זי אַרום מיט ביידע הענט אין קושט זי

געלויבט איז גאט: ער האט מיר מיין קינד, מיין גילדן קינד,
מיין טייער קינד צוריקגעגעבן: ער קישט זי גיט און מיין רחלע אויפן
אויג. ער קישט זי איך האב דך ווידער, מיין טאכטער, מיין
הינדע-לעבן: ער הייבט זי אויף אין דער הינד און גיט איר א קיש.

הינדע נעמט ארום דעם פרעמדן און קישט אים און וויינט מיין
גילדענער, הארציקער טאטע!

פרעמדער זי רעדלעכן נידערטרעכטיג! איך זי ווארען
געפונדען? ער נעמט אים ארום אין קישט אים פירכטען זי נור נישט,
איך בין ווידער ביי איהנען: ער קושט און רעדלעכן מיט הינדען מיניע
טייערע קינדער!

רעדלעך קישט דעם פרעמדן די האנט. מיין וואהלמעטער!
מיין שומוצענגעל!

עקסטער אריינקום

ר' משה, חוה, חיים און די פרידיקע פארשוניען

ר' משה מען הערט זיין קיל נאך פון ווייט מיין דוד: אוי!
וואו איז ער? מיין שוואַגער! וואו איז ער? מיין גילדענער שוואַג-
גער! ער קושט ארוינצולויפן אן דער היטל, אן דעם נארטל, דעם
קאפּטן צעלאָזט, ער פאלט דעם פרעמדן ארום דעם האַלז אין קישט אים
די פּיוזט דאָ, מיין דוד! מיין שוואַגער-לעבן! מיין דערלייזער! גע-
לויבט איז גאט, דו פּיוזט ווידער דאָ, דו לעפּסט. ער קישט אין גלעס
אים, ווי מען גלעס אַ קליין קינד יאָ, מיין נחת, מיין גדולה, דו פּיוזט
דאָ. ער רעדט אַ פּיסל אַזוי ווי מבילבל יאָ, איך ווײס דאָס גאַנץ גוט,
דיך האָט גאָט צו אינו געשיקט; יאָ, יאָ, איך ווײס, דו קומסט
פֿון גאַנץ ווײס: איך ווײס אַליין, איך האָב דך געזען. איך האָב
זיין לאַנג, לאַנג געוואַסט, און דו וועסט קומען: איך געדענק,

אוי, איך געדענקט גאנץ מיט, ווי דו האסט מיך געפֿרעגט: קענטסטו
 סתם זיין? ער קומט דעם פרעמדן אצינד ביזטו דא, אצינד איז
 זיין פֿאר מיר גענוג געלעבט, אצינד איז צייט צו יטאראפן. ער נעמט
 דעם פרעמדן ארום און קוועטשט אים שפארק צו זיך זיין, איצט וועל איך
 דיך זיין מער נישט אוועקלאָן, זיין, זיין! ער גלעט אים און זיינט
 איך בעט דיך, מיין דוד-לעבן, מיין הארץ, פֿאר זיין נישט מער
 אוועק פֿון מיר, לאָמיר זיין נישט איבער אליין! אָדער זיין,
 נעם מיך מיט מיט דיר, וואָרן אָן דיר בין איך די געוואָרן אַנגולן
 אַרונדן: יאָ, יאָ, דיין קנחס רוצה! ער פֿאַלט גאָנץ מיר אַנדער אים
 דער ערד, נעבן דעם פרעמדן.

פֿרעמדער דערפֿאַסט אים משה! משה! וואָס טוט זיך
 מיט דיר? זיי נאָר רואיק.

ר' משה אוי! דוד-לעבן, זיי מיר מוחל, זיי מיר מוחל,
 איך האָב מיך אָן דיר זייער יטאראק פֿאַרזינדקט. אָדער זיין,
 זיין, זיי מיר נישט מוחל, זיין, באַשטראַף מיך ליבער, אזוי ווי
 רעכט איז: באַשטראַף מיך, מיט וואָס דו קענסט נאָר, אזוי ווי
 איך האָב עם פֿי דיר פֿאַרדינט. יאָ, יאָ, לאָז מיך איינזעצן,
 לאָז מיך שמייסן, קאטעווען, יטפון, בראַטן, ברענען! אוי, איך
 האָב עם זייער פֿאַרדינט.

פֿרעמדער משה! ביזטו מערגע? פֿאַרוואָס, פֿאַר ווען?
 זיי נאָר רואיק, אים גאַנצעס ווילן, דערמאָן דיך נאָר אַביסל, פֿאַר-
 וואָס זאל איך דיך באַשטראַפֿן? זיי נאָר אַביסל געלאַסען, זיי
 נאָר רואיק.

ר' משה אַביסל שטילער און געלאַסענער. נו יאָ... זיין... אז
 דו הייסט... יאָ, איך וועל זיין רואיק זיין, איך בין זיין רואיק...
 אז דו הייסט, יאָ, איך פֿאַל דיך... איך וועל דיך אלץ פֿאַלן.
 יוואָגע-לעבן! אזוי באַשטראַף מיך...

פ ר ע מ ד ע ר נו, לאַז זיין אַזוי, פֿאַלג מיך, אַבי זיין
 נאָר רואיק, זען דוך נאָר אַ ביסל אַנידער. צו רעדלעכן הערר רעדליך!
 האַבען זי די גוטע אונד העלפֿען זי איהם, זעטצען זי איהן דאָ
 אויף די פֿאַנק.

ר' משה דערזעט רעדלעכן מיט הינדען און גיט פֿלוצלינג פֿאַר זיין
 אַ פֿאַל אַנידער אויף הער ערד און וויי מיר! קענט עין מיר מוזל זיין?
הינדע פֿעטער-לעב! איר זענט גאָר נישט שולדיק!

רעדלעך הערר דאַנציגער! בלייבען זי נור רוחני!
 הייבן אים אויף און זען אים אויף דער פֿאַנק אַנידער.

ר' שמעלקע צי זיך און דער שפּיל אַט אַדאַט איז בילעבן.
 סײַן, עפעש אַגאַנץ מספּתהלע מיט שאַמע ננבים!

זיבעטער אַרײַנקום

סערקעלע, אלטעלע, ר' יוחנן און די פֿריריקע פֿאַרשיונען

סערקעלע מען הערט איר קול נאָר פֿון ייִטן וואָס האָט
 עין אייך דאָ ווידער אַנידערגעשטעלט שמועסן, און ווי מיינע בודות!
 מויונט מאָל מוז איך מיר דאָס האַרן אַרויסטוייען, אַנידער זיי
 פֿאַלגן איין מאָל: נו גייטס שוין, פֿירטס זיי שוין און קרימינאַל
 אַרײַן, די גנבים! און איר, מיין ליבער ר' יוחנן, פֿאַמיט אייך
 נישט אומזיסט און בעט נישט פֿאַר זיי, וואָרן איר וועט נישט
 פֿועלן ביי מיר.

ר' שמעלקע לויפט סערקעלען אַקען מיט ליב אייך אייער
 גאַסט, סערקעלע! אייער ברודער ר' הוד און זיך געקומען!
 ווייזט איר דעם פֿרעמדן.

סערקעלע לויפט צו צו ר' הודן און וויל אים מיט ביידע הענט
 אַרומנעמען און וויי מיר! געהרגעט בין איך געוואָרן—מיין הוד!

לעפן איין, אין דער ערד בין אידן: מיין דארציקער ברודער
אין וויי: דו לעבסט?

פרעמדער. גיט סערקעלען א שטויס אוועק סוף זיך. אוועק,
דו בעסטע! אוועק פֿון מיר — דו ביזט נישט מיין שוועסטער.

לאמפערטעס שטייט: אטשי! אטשי! אטשי! אטשי!

סערקעלע שטייט מיט דעם קאפ אין מיט די הענט אראפגעלאזט
אין ווייט.

אלע בלייבן א פאר מינוטן נאך שטיל.

פרעמדער דו וויינט? יא, עים וויינען, עים שרייען.

א דעם ביזט אגרויסע בריה, דאס איז ביי די אקליניקייט,

אבער ערלעך האנדלעך — דאס איז ביי די אשווערע זאך. קעגן

מיין קינד, קעגן מיין אייניק אמשולדיק קינד, קעגן דיין אייני-

ציקער ברודערנטאכטער אויף צו האנדלעך? — זאג אלען, דו ביזט

טלאג, — האנדלט א מענטש, וואס האט נאך עפעס אנגעוויסן, קינג

דעם אנדערן אויף? — קוק דורך נאך אן, ווי דו שטימט אצור, —

האסטו דאס געדארפט? די, האב איך געמיינט, וועסט דאך מיין

קינד דערציען, דו וועסט מיין קינד לערנען, דו וועסט מיין קינד

שרייבן, דו וועסט מיין קינד פֿאר אלעם אומגליק באשטיען: און

איך האב שוין אהאלבע מדייט אין דער פֿרעמד געהאט, א

איך פֿלע מיר צו דערמאנען, א מיין אייגענע שוועסטער גיט

אויף מיין אייניק קינד אכטונג. וואס פֿאר א תענוג פֿלע איך

דאס צו האבן, א איך פֿלע מיר פֿארגעשטעלן די מינוט, וואס

איך וועל שוין ארויסקומען, ווי דו וועסט מיר מיין הינדע-לעבן

אקוינגברענגען געהנט אין פֿרייט, ערלעך און געלערנט: יא, איך

פֿלע מיר אפט אין געדאנקען אויף צו פֿארגעסן, א איך פֿלע

פֿלוצלינג ביידע הענט ארויסצושטרעקן אין די געדאנקען דורך ארום-

צונעמען און צו קיטש און צו האלדן. ניין, ניין, דאס האב איך

מיר נישט פארגעשטעלט, דאס איז מיר נישט אויף די געדאנקען
 געקומען - די וואלט פלוצלינג מיין קינד אזוי מאוס פאראנדלען:
 דיין אינגער ברודערשאפטער זעלבע הרפת אין בושה אנטון:
 צו מאכן פאר אונז, צו לאזן בינדן מיט שטרוק און צו לאזן
 פירן אין קרימינאל ארטיין: ניין, ניין, דאס האט זיך מיר נישט
 געהלומט. נאך דערצו, ווי אך האט געהערט, האט זיך גאט
 ברוך הוא איך נישט פאלאזט: דער איבערשטער האט זיך גע-
 בענטשט, די ביזט איך געווארן אגרויסע עשירה, די האסט נישט
 געדארפט קיין סך פון מיין פארמעגן צו רירן, גאט האט זיך
 באזונדער אסך געלט באשערט, - ט, מוז מען פונדעסטוועגן ביי
 זיך שיין אזוי גרויס און קיינן אנדערע אזוי שלעכט ווערן?

ר' משה פאלט אים אין די הינד אריין וואס וואנטט, שוואגער-
 לעבן: גאט האט איר באשערט? גאט האט די געבענטשט? פאר-
 וואס? אפילו פאר איר גוטסקייט? אפילו פאר איר פרומקייט?
 ניין, גאט, ברוך הוא וברוך שמו באלוינט נאך דעם גוטן, דעם
 ערלעכן, דעם פרומען, - אבער ווי? איר? פאר וואס? פאר ווען?
 אזי הארציקער דוד-לעבן! די וויכט בעפעך נאך נאך נישט, ווי
 די האט מיר אין זיך און זיך און אונז אלע באגראבן: אויב
 מיר וועל'מיר פאר זיך, פאר גאט אין פאר ליבט קיין פארענטפער
 נישט האבן.

ר' גבריאל איז זיך אין דער שטיל אצינד אין צייט,
 אצינד מוז אליין ארויסקומען, האב איר מיר אין דער ערד אריינגע-
 ליגט, לאמיר זעען ווי איך שיין אין איין וועגס באגראבן: אי
 דעם פרעסן ווייט זעען הונדערט מאל מוחל, מיין ליבער די דוד-
 לעבן, און וויכט נאך אין דעם קעסטעלע, וועט איר דרינגען נאך
 עפעס מיידערס ווי צידונג געפינען, איר וועט אונזא אגרויסע
 הנאה האבן, איר וועט שיין אצינד אליין געוואוינען ווערן.

פרעמדער עפנט דאס קעסטל אין זוכט עס איז נישטאָ
מער גארנישט, נאָר ציזונג.

ר' גבריאַל זוכט נאָר גוט, זוכט, עס ליגט דאָרט
נאָר אונטן אַפּאָפּיד אייך.

פרעמדער אַפּאָפּיד? ער זוכט אין דעם קעסטל יאָ, עס
איז דאָ, וואָס איז דאָס פֿאַר אַפּאָפּיד ווידער?

ר' גבריאַל לייענט נאָר, זייט מוהל, איבער, איר
זעט שוין געוואויר ווערן.

פרעמדער נעמט אַרויס אים דעם קעסטל אַ ציענלינגס אַפּפּיר,
עפנט עס און לייענט עס פאַר זיך אין דער שטיל, דערנאָך גיט ער אַ געשרי:
נאָמט! אַללמעכטיגער אים הוממעל! וואָ ווייט קאָן דו דיין עפעני-
גילד, דיין געשעפּן פֿעראירען! אַ! דאָס איזט וואָס אַריססער-
אַרדענטליכעס! — אַ פֿאַלשע צוואַה!

ר' גבריאַל יאָ, יאָ, נעכטן איז ערשט געווען אייער
יאָרצייט, מיין ליבער ר' דוד-לעבן!

סערקעלע גיט זיך פלוצלינג אַ וואָרף אַנדער פאַר דעם פרעמדן
אויף דער ערד און: אז מיט מיר שוין וואָס די ווילסט, איך
בין דאָך אינגאנצן ביי דיר אין דער האַנט! זי וויינט שטאַרק.

ר' משה מיט גרויסער שמחה אָט אַ דאָס איז גוט, אַזוי
קער צו זיין, זעסטו, סערקע — פֿין דעם האָב איך תּעניג!

פרעמדער האַפט הינדען אַרום אין קושט זי דו, מיין אייני-
ציק קינד, האָב איך מעביר גחלה געווען? דו, מיין לעבן, דו,
מיין נשמה! צו סערקעלען פֿע! שעם דו! דו קענטט מיר נאָך
קוקן אין די אויגן אַרױן? עס איז מיר ושוין גאָר קיין הייליש
נישט וואָס פֿרעמדע האָבן מיר אַמאָל שלעכטס געטון, אַז די,
מיין איגענע שוועסטער, האַסט קעגן מיר אַזוי געדאַנדלט!

הינדען און, איך פֿאַרטייטן יעדן איצט, וואָס די האַנט נעבעך
דאָ געמוזט ליידן.

הינדע קושט דעם פרעמדן ניין, ניין, טאָמעניו! נישט אַזוי
אסך, ווי די מיינסט; איך האָב געליטן - דאָס איז אמת - איך
האָב אָבער נישט אליין געליטן. זי נעמט אַן העלעכן ביי דער האַנט
און פירט אים צו דעם פרעמדן דיווער דאָ וואָר דער געפֿעדערטע מיי-
נער ליידען; דיווער דאָ וואָר מײן טיילנעהמער, מײן ערציהער,
מײן לעהרער, מײנע שטימצע אין דער נאָט.

פרעמדער נעמט העלעכן אַרום און קושט אים איך דאָנקע
איהנען, מײן טייערער! איך דאָנקע איהנען, בעלאַהנג די גאָט
מיט מערהערעם, איך קאָן איהרע עדלע האַנדלונג ניר מיט דיוועס,
וועלכעס מיר אַם טייערסטען איזט, בעלאַהנגען. ער נעמט אַן דער-
לעבן מיט הינדען און לייגט זיין האַנט אין אירער אַרױף, נעמט זיי ביידע
צוזאַמען אַרום און קושט זיי וועלט אייך אַימער גאָטטעם גונסט
צו ערעהערפען, אונד ער, דער אַללגיטיגע, ווירד אייך נײַ פֿערלאַסטען!
ער לייגט זיינע ביידע הענט אויף זייערע קעפּ אַרױף און בענטשט זיי לעבעס
גליקליך, מײנע קינדער!

הינדע און **רעדלעך** נעמען ביידע אַרום דעם פרעמדן און
קושן אים.

ר' יוחנן גיט דעם פרעמדן די האַנט שלום-עליכם, די דוד!
געלויבט צו גאָט, מע זעט זיך געזונטערהייט! כלעפּן, זייער אַ
גלייכער שידוך, איך האָב דעם שידוך נאָך אין זיין געהאַט, ווען
מען האָט זיי מיט דעם שטריק צונאַנדגעבונדן, נאָך, קומט מײן
שמועה אָפֿיר, "כל עורבֿ למוינ" שטייט בײַ אונז אין דער הייליקער
תורה אָנגעשריבן: איר, מײן ליבער ר' דוד-לעבן, טוט איצט אַ
שידוך אויף דיטטערטישער מאַדע, ווייסט איר אָבער מיט וועמען
איר טוט? ווער אײערע מהותנים זענען געווען? דאָס מוזט איר

נאך מיך, ר' יוחנן שרלן פֿדעגן. איך קען דאָס דייטשעלע, ווי
איר קוקט עס אָן, פֿי שייטעלעדייג אויף; איך האָב געקענט ווין
בשרן מאַטן, עלוי השלום, און ווין מוטער די צנועה אויך, ער
איז דאָך דאָס מאַקע ר' ולמן רעדלעכס וון פֿין פראַג, מאַקע
דער גרויסער פֿייגע בריה, — על בן זאָג איך אייך פֿריד, און מיר
קומט אַמך, אַסך שדכנות.

פ ר ע מ ד ע ר נ ו, נ ו, ע ס וועט שוין רעכט ווין.

הינדע נעמט אָן דעם פֿאָטער ביי דער האַנט און בעט אים
מאַטעניו! נאָך איינס האָב איך דיך צו בעטן.

**פ ר ע מ ד ע ר זאָג, מיין לעבן! וואָס ווילסטו? אליין,
אליין, וואָס די פֿאַרלאַנגסט נאָך, וועל איך דיר טון — זאָג נאָך,
זאָג, וואָס ווילסטו?**

הינדע גיט אים אַ קיש אין דער האַנט פֿרוין. האַרציקער מאַטע-
לעבן! זיי דער צומען מוהל, זי וועט שוין פֿעמער ווערן, איך
בעט דיך, גילדענער מאַטע! זיי איר מוהל.

**פ ר ע מ ד ע ר וועמען? — סערקען? — מוהל ווין? ניין, ניין,
זי פֿאַרדינט עס נישט — ניין, איך וויל זי גיט קענען. ער איז זיך
אַ ביסל מיטש נאָך. איך מוז עס דיר, מיין קינד, צוליב טויל —
נאָ, עס איז פֿאַרפֿאלן, איך האָב דיר צוגעזאָגט. נאָ! דיר צוליב
מיין קינד! קום אַהער, סערקע!**

סערקעלע איז ביי אַהער געלעגן אויף דער ערד, איצט כאַפט זי
דיך אויף און לויפט צו צום פֿרעמדן מיט בירדע הענט אויסגעשטרעקט און מיט
ווער אַ גרויס געוויין פֿורדער-לעבן! דערמאָן דיך, מיר קיט'מיר דאָך
אַרויס פֿין איין טאַטע-מאַמע, דערבאַרעם דיך איבער מיר, איבער
מיין מטהן, איבער מיין איינציק קינד! מיר האַמיר זיך דאָך נישט
צו קיינעם צו קערן און צו ווענדן, מיר האַמיר דאָך צו קיינעם

קוין ישום האפֿטונג נישט, נאָר צו דיר, נישטער ברודער-לעבן! זי
ווינט שטאַרק אוי ווי מיר! מיר וועלמיר דאָך אלע שטאַרבן פֿאַר
הונגער, און דו וועסט איבער אונז אַרעמע לייט קוין דהמנה נישט
האָבן!

פ ר ע מ ד ע ר נו, וואָס קען מען טון, א ברירה האָב איך?
דו ביזט דאָך אַ שוועסטער — קום אַהער, איך בין דיר מוחל, נאָר
ווער שוין אַ ביסל בעסער, עס איז שוין כּלעבן צייט: ביזט
שוין אויף דער עלטער, ביזט שוין אלט עטלעכע פֿערציק יאָר.
איך העט דיר נישט געדאַרפֿט מוחל צו זיין, נאָר וואָס קען איך
טון — אַ שילעכטע שוועסטער איז פֿאַרט אַ שוועסטער. און האָב קוין
מורא נישט, וועסט נישט שטאַרבן פֿאַר הונגער — גאָט ברוך הוא
האָט מיר גענוג געגעבן, און איך פֿאַרהאַף, און ער וועט מיך
ווייטער נישט פֿאַרלאָזן.

ר' ג ב ר י א ל אַ הידוּש, כּלעבן! פֿין נעכטן אָן איז
זי מיט זעען טויזנט קערבלעך אַרעמער און מיט צוזאנציק יאָר
רייכער געוואָרן.

ר' ש מ ס ל ק ע אַט דאָס איז סײַן, כּלעבן! איך העט
זיך געלאָזט פֿון איהר פּאַסעס דיין, פֿון דעם צוקערדיקן שוועסטערל!
ער גייט צו צו סעלקעלען סערקעלע! וועט איר זיך האָבן עפעס
מיין מעל אויף סבת?

אַ ל ט ס ל ע איז ביז אַהער געשטאַנען און געווינט נאָר שטיל, איצט
גייט זי צו צו דעם פרעמדן און שמועסט מיט גרויס חן אייטלער הערר אַנקעל!
איך געבע איהנען מיינען ליבסטען דאַנק פֿאַר אַללעם, וואָס זי
האַפען די עהרע געהאַבט אָן מיינער צערטליכען מוטטער צו פֿער-
ריכטען, אונד איהר הערצליכעם הערין, פֿאַר וועלכעם איך גראָס
אַבשיי האַפע, אונד איהרע גוטע גיטע לאַסטען מיך ניכט דוהען.
זי צו בעטען, דאָס זי (מיינעם ברייטגאָס, מיינעם געליבטען גאַבריעללע

הענדלער, די פאגעלפרייהייט יענקען מעכטען. זי קויפט אים די האנט.

פ ר ע מ ד ע ר לאכט זייער אין פרענט רעדלעכן איך פֿערשטעהען קיין וואָרט — ווער איזט דען דיזעס מעדענען? אונד וואָס ווילל זי?
ר ע ד ל ע ר זי איזט די טאָכטער איהרער שוועכטער אונד די פֿערשפראַכענע בחייט דעס ר' גבריאַל הענדלער. ער ווייזט אויף ר' גבריאַל.

פ ר ע מ ד ע ר זאָ, נון קאָם הער, מיין קינד! זאָג, וואָס ווילסטו? פֿאַרוואָס דעסטו נייט ליבער יידיש? וואָס יעמסטו דורך יידיש צו רעדן? זאָג, וואָס ווילסטו?

אַל ט ס ע ל ע שווייגט נאָר שטיל, שעמט זיך און פאַרהאַלט זיך דאָס פנים מיט אַ פאַרטשוילע.

ה י נ ד ע איך וועל דיר זאָגן, טאמעניו: זי האָט געוואָלט אַפּלה ווערן מיט ר' גבריאַל הענדלער, בעט זי איצט, אַז זי זאָלסט אים פֿרײַ לאָזן.

פ ר ע מ ד ע ר ניין, מיין לעבן, האָס וועסטו נייט פֿועלן פֿיר מיר, איך בין דיין פעטער אין מזו דרך בעסער זען צו פאַרוואָרן ווי דיין מאמע האָט געוואָלט. ניין, איך קען אַי בנייט פֿרײַ לאָזן, ער וועט ייזן ערגעץ אנדערשט זיין פסק האָבן, אַזוי ווי ער האָט פאַרדינט. צו די שפּשים לעבט נאָך מיין אַלטער גוטער פֿריינד, דער פּאַליציי־רעוויזאָר רעכטזאַמער?

ש מ ש י ם י אָ, ער לעבט, ער זאָל לעבן הונדערט אין צוואַנציק יאָר, דער גוטער מענטש.

פ ר ע מ ד ע ר נו, פֿירטס אים נאָר אַהין צו אים, דער רעכטישאַפֿענע מאַן ווירד יאָן וויכטען, וואָס מיט אים צו טון. **ש מ ש י ם** גוט, גוט, מיר וועל מיר אים שוין אַהין פֿירן. ווי זיי ווילן אים אַוועקפירן, קומט זיי ירהמיאל זייער פאַרשאַפֿעט אַקויגן צו לויפן.

אַבטער אַרײַנקום

ירחמיאל, די פריערדיקע פארשוניקע

ירחמיאל לויפט צו צו ר' גבריאלן בע-בע-בע-בעל-בית!
רוימט איך אויך, נאָ-אַר געשווינד - ר' שמואל וטא-טא-טא-
טאנדעטניק איז געקומען מיט פאַ-אַ-אַליצייניקעס און האָ-אַט שוין
אייערע זאַ-אַ-אַלן אַוועקגענומען, איצט ווען זיי אַ-אַ-אַיך, זיי
וועלן דווקא אַ-אַ-אַיך תפלים א-א-א-ינדעצן.

ר' שמעלקע גייט זאָן זיך ר' שמואלן, אַז אונז האָמיר
זיך אים פאַרספּאַרט אַוועג, מען פירט אים סוין, דעם גנב, אין די פאַ-
ליציי אַרײַן.

ירחמיאל וואָס, מע-מע-מע-מע פירט אים שוין אין
די פאַ-אַ-אַליציי אַ-אַ-אַיין? וואו איז זשע מיי-יין שכירות פאַ-אַ-
אגאנגן יאָר, וואָס איך האָ-אַ-אַב ביי אים קריעה געשניטן? אייך
וועל דאָך שרײַ-ייען: געוואָלד, פאַ-באַ-באַבאַלש מיר מיי-יין שכירות!
ר' גבריאל וואָס שרײַסטו אַזוי? דיין יאָר איז דאָך
אַנדאַס נאָך נישט אויסגעגאַנגען, עס פֿעלן דאָך דיר נאָך זעקס טאָג
צום יאָר. ווייסטו וואָס: קום פֿילענן מיט אין מיין נייער דירה
אַרײַן.

ירחמיאל ליגט איר אַי-אַי-אַי דער ערה מיט אייערע
שכירות, אַזוי ווי אַ-אַ-אַייערע דירות! ער נעמט פֿרויס אויס דער קע-
שענע אַזויגערל אין ווייזט עס ר' גבריאלן זעט איר, אַי-אַי-איר גנב!
דאָ-אַב זייגערל גייט גאָ-אַר אליין, אין אַ-אַיך פירט מען:
ר' גבריאל צו די שטשים נעמטס אים אַוועק דאָס זייגערל,
עס איז מיין!

ר' שמעלקע צו גבריאלן דו גנב! אַרום אין דיין טאַטע

אריין! איך וועל זיך פאר אים אננעמען— באצאל דו אים זיין
שליחות, אז ניט וועט ער דיר אסור חזיר ניט אפגעבן די זיגער;
איך קען זיך אים, ער איז זיך געווען אומסרת ביי מיר פֿינף
יאָר, ער איז זיך טאקע אָן ערלעכער יונג און דו ביזט אַגנב,
אגולן, ארוצח— נעמטס אים, סלעפטס אים אין די חדר!

לאַמפּערטעס שרייען אַטשי! אַבע! אַטשי!
שמשים נעמען ר' גבריאָלן און בינדן אים מיט דעם שמריק
איצט קום, ברודער, אין חדר אריין.

ר' יוחנן באַפט אָן ר' גבריאָלן ביי דער האַנט. פֿונדעמטוועגן,
קומט מיין שמועה אַפֿיר, קער נישט איינע צום אַנדערן— מיר
קומט נאָך שבר טרחה ביי איך פֿין דעם ייִדוך, איך האָב פֿיינט
צו שענקען, ופֿרט אַגנב.

ר' גבריאָל ניט ר' יוחנן אַוואָרף אוועק פֿון זיך דאָ האַט
איר שדכנות!

לאַמפּערטעס שרייען אין לאַפּן אַטשי! אַבע! האַהאָ-דאָ!
אַטשי! אַבע!

י ר ח מ י א ל מע זעט אָן אַ-אַ-אָן די אונטערפֿירערס,
וואָס דער הַחֶחֶתן מוז זיין!

שמשים פֿירן ר' גבריאָלן אוועק, עטלעכע לאַמפּערטעס לייפֿן נאָך
אין שרייען אַטשי! אַבע!

לעצטער אַריינקום

פֿרועריקע פּאַרשוינען, אָן ר' גבריאָלן איז אַ די שמשים
פֿר ע מ ד ע ר נו, איינעם האַמיר שוין פּאַרזאָרגט, איצט
לאַמיר גיין ווייטער; און איר, ר' שמעלקע, געדענקט איר נאָך, וואָס

איר האָט מיר דאָ ס'דיך דערציילט פֿון מיין ישׂועסטער סערקען
מיט די שמעלעל שדכן?

ר' שמעלקע ווייט איך, עפעש גערענק איך זיך יאָ
אין עפעש ניסט.

פּרעמדער נעמט אָן אַלטעלען ביי דער האַנט און פירט זי צו
ר' שמעלקען וּשטייט איך עפעס אָן צו נעמען מיין ישׂועסטער-
טאַכטער פֿאַר אַ בלויז?

ר' שמעלקע ווייט איך, סערקעלע די מעל-יידענע זאָגט
זיך, אַז זי וועט מיר ניסט אָנסטיין, און פֿאַרוואָס? ווייל זי איז
זיך איר בת-חידהלע און קען זיך ניסט מעשטן די האַבער און
קען זיך ניסט סמועשן די סלעכטע, צוהרדיקע ליטוויסע לשון, —
אַפֿסר איז זי גערעכט, ווייט איך?

פּרעמדער נו, נו, הערט שוין אויף ביזו צו זיין:
איך בין איך ער, אַז אין אַהאַלב יאָר אַרום וועט זי שוין מיט
איך ריידן ליטוויש און וועט איך אַלין פֿאַלגן, וואָס איר וועט
נאָר הייסן. צו אַלטעלען נישט וואָר, מיין קינד?

אַלטעלע מיט גרויס חן יאָ זי באַשט זיך ציריק אין די רייד
ניין... נישט יאָ, יאָ ווייל איך זאָגן.

פּרעמדער לאַכט און נעמט אָן ר' שמעלקען ביי דער האַנט
נו, ר' שמעלקע, שלאָגט צו! זעט איר, זי הייבט שוין
אָן יידיש צו ריידן, און ווי איך זע אַיין, וועט איר מיר נאָך
אַמאָל דאַנקען — אייער איינפֿאַרהייז באַדאַרף אזוי אַ בעל-ביתטע.
שלאָגט צו.

ר' שמעלקע קראַצט זיך אין קאָפּ יאָ — אַלין אַמת —
נאָר — דאָש — איר פֿאַרגעשט זיך אַבער גאָר — איך מיין — איר פֿאַר-
סטייט זיך סוין — דערמאַנטס זיך נאָר — פֿאַרסטייט איר — איך מיין —
נאָר דאָש — די עיקר...

פ ר ע מ ד ע ר ש ל א ג ט נ א ר צ ו , א יך ז א ג א י יך , א ו א יך
ו ע ל ש ו ין ז ען , ז ו ז א ל נ י ש ט ג ע ר א מ ין נ א ך ד ע ר מ ז מ ע ר .

ר' ש מ ע ל ק ע י א , מ ין ל י ב ע ר ר' ס ל א מ – ר' ל ו ד , ו י ל
א יך ז א ג , א יך מ ין ז יך א ב ע ר , ז ו ע י ק – ס א ר ט י י ט א יך ז יך ?
ר' י ו ח נ נ ק מ ט מ ין ש מ ו ע ה א פ ר , א י ט ל ע כ ע ר מ ש א י מ ת ו
ב א ד א ר ך א מ ע ק ל ע ר , א ון א י ט ל ע כ ע ר ש י ד ו ך א ש ר ד כ ! א יך ז א ג א י יך ,
מ ין ל י ב ע ר ר' ל ו ד , א ון מ ין ד ע ס ו ז א מ א יך מ יט ד א אן ד ע ס
ר' ש מ ע ל ק ען ז י י ע ר א ג ו ט מ ג ע ל ט – ש י ד ו ך , א יז ע ר ד א ך נ א ך ד ע ר צ ו
ז י י ע ר א ג ר ו י מ ע ר י ח ס ון א י יך , ק מ ט מ ין ש מ ו ע ה א פ ר , ד ע ס א מ ת
מ ע ג מ ען ד א ך ז א ג ון א י ט ל ע כ ון א ין ר' א י ג ון א ר י ין ; א יך ז א ג א י יך ,
א ו ד ע ר ר' ש מ ע ל ק ע א יז א ש ל ש ל ת – ה ו י ח ס מ ין , א ון ז י י נ ע ד ו ר – ד ו ר ו ת
ז ע נ ען ג ע ו ע ון ג ר ו י מ ע מ ו פ ל ג י מ א ון ר ב נ י מ , מ א ק ע ג א ר ק ד ש י – ק ד ש י מ .
א ו א יך ז ע ט א י יך נ א ר א מ מ א ל א ל י ין מ יט א י מ צ ע ש מ ו ע ע ון , ז ע ט
ע ר א י יך א ל י ין ב ע ס ע ר א י ס ר ע כ ע נ ע ון ז י ין י ח ו ס – ב ר ו ו – מ י ל א , ו ז א מ
ק מ ט ד א ד ע ר פ ין א ר ו י מ ? ד ע ר ר' ש מ ע ל ק ע א יז ד א ך ז י י ע ר ג ע ר ע כ ט ,
ו ז א מ ה א ט ד א מ א י צ ט ס ע ר ק ע ל ע ס מ א ל ט ע ר א יך א י ג ו ט ?

ר' ש מ ע ל ק ע י א , ט א ק ע י א , א מ – א ד א מ מ ין א יך א י יך ,
א ו ו , מ ין ל י ב ע ר ר' ס מ ע ר – ר' ז ו ח נ , ו י ל א יך ז א ג , ה א ב א יך
ז יך א י יך ט א ק ע ל י ב , א ו א יך ס מ ו י ש ט מ א י יך , ו ז א מ א יך מ ין ;
ו י פ ל א יז ז יך א י צ ט ד ו ס י ל ו ק , א ון ו ע ר א יז ז יך ד ו ס פ ל ק ?

פ ר ע מ ד ע ר א ו ו ? ד א מ מ י נ ט א יך ד א מ ד ע ס ע י ק ר .
ע ר נ ע מ ט ד א מ ק ע ס ט ע ל ע צ י ר ו י ג א ון ג י ט ע ס ר' ש מ ע ל ק ען ל א ז ט א י יך ד א מ
ש א צ ון , א ון ו י פ ל מ ע ז ע ט א י יך ז א ג , ע ס א יז ו ע ר ט , ו ע ל א יך
ז י ין ד ע ר מ ס ל ק .

ר' ש מ ע ל ק ע ע פ נ ט ד א מ ק ע ס ט ע ל ע א ין ק ו ק ט א ר י ין ד ר ו י ע ון
א ו ו ו ו ! א ס י נ ע א פ ו ת י ק א ! ע ר א יז מ ל א ש מ ח ה א ון נ ע מ ט ב יי ד ע ס
ס ר ע מ ד ון ה א נ ט א ין ש ל א ג ט מ יט א י מ צ י מ ו ל א ון ב ר ב ה ! א ו ו ז ע ט א יך ,

מיין ליבעד די דודל, איז זיך גאָר עפעש אנדערסט: יא, סײַן גוט.
 ער נעמט אַן אַלמעלען בײַ דער האַנט זײַ זשע שײַן קײַן נאָר נײַסט אײַן
 מעם דײַך נײַסט מױט די לײטוויסע ספּראַך, זײַ זיך אַגושע בעל-
 ביתמע, — האָב גאָר קײַן מורא נײַסט, דו וועסט זיך בײַ מיר נײַסט
 באַדאַרפֿן אַלײַן צו מעסטן די האַפּער, אײַך האַלט זיך מסרתײַם
 גענוג און נאָך.

ר' יוחנן נ, האָב אײַך ווידער למזל אַ שידוך אויסגעפֿירט, —
 כומט מיין שמועה אַפֿוד, וואָס עס איז מײַן השׂמים, איז טאַקע
 מן השׂמים. ער שרײַט מזל טוב!

ל א מ פ ע ר ט ע ס ש רײַטן מזל טוב! מזל טוב!

ס ע ר ק ע ל ע פּאַלט ר' דודן אַרום דעם האַלד, ווײַנט און קושט אײַם
 גילדענער, האַרצעדיקער בײַדער-לעבן! אײַך בײַן גאָר נײַשט ווערט
 אַזױ פֿיל, וואָס די טומט אַלײַן אָן מיר אײַן אָן מיין קינד — גאָט
 זאָל דיר דאָס באַלײַנען.

פ ר ע מ ד ע ר גאָט האָט מיר שײַן באַלײַנט שײַנט מאַל
 אַזױפֿיל, אײַך וטו דאָ גאָר קײַן אײַבעריקס נײַשט, אײַך שו נאָר
 וואָס אײַך בײַן מחױב צו טון; זעסטו זײַ שײַן עס איז גוטס צו
 טון? פֿיר דו דײַך פֿון אײַצט אָן אײַך גוט אײַך, וועל אײַך אָן
 אַלעם פֿאַרגעסן וואָס דו האָסט געטון און וועל דיר אַזױ לאַנג,
 זײַ גאָט ברוך הוּא וועט מיר נאָר געבן, אײַך גוטס טון.

ח ו ו ה אָבער אָן מיר, בעל-בית-לעבן, האָט איר יא
 נאָר, גאָר פֿאַרגעסן, איר געדענקט שײַן גאָר נײַשט אײַער דײַנסט-
 מױד חוה? איר געדענקט שײַן גאָר נײַשט די גוטע פֿלעדלעך וואָס
 אײַך פֿלעג אײַך צו באַקן?

פ ר ע מ ד ע ר אַהא! חוה! וואָס מאַכסטו גוטס? בײַ
 וועמען ביזטו אַצינד?

הינדע זי האט מיך ביו אינט נאך נישט אפגעטרעטן ;
זי האט פראוודע געבן מיר אויך קיין האנטק נישט געלעקט, אפער
מיך האט זי נישט פאלאצט, זי איז אצינד ביי דער מומען.
פ ר ע מ ד ע ר זי הייבט נו, ווי דיר ערגעץ אויב אפיינעט
התן, וועסטו זען, אז די וועסט נישט האבן אומזיסט געליטן. דעם
נדן האסטו ביי מיר.

חווה נעמט אן היימען ביי דער האנט און פירט אים אהין צו ר' דודן
איך וועל שוין, בעל-בית-לעבן, אזוי פֿרעגן, ווי איר האט ר' שמעלקען
געפֿרעגט — וועט מיר היים אַנשטיין פֿאר אהתן? עד אז אן ער-
לעכער יונג און גאָר נישט פֿויל צו דער אַרבעט.

פ ר ע מ ד ע ר יא, האסטו נאך שוין אים געפֿרעגט, אויב
דו וועסט אים אַנשטיין פֿאר אכלה?

ח י י מ איו! איו! איו! וועט זי מיר דאָס אַנשטיין!
נאָר דאָס איינע מוז זי מיר צוואַנגן — אז זי זאל שוין מער קיינמאָל
נישט פֿאָרן אין וואַרעמפֿאָר אַרײַן.

ר' יוחנן צו היימען מיט הויף זעט עין, מיינע קינדער,
דאָס איז אַגלייכער שידוך, קומט מיין שמועה אַפֿיר, — אימלעכט
טעפעלע געפֿינט זיין שמערצעלע. נאָר מיר קומט ישׂרעטות, וואָרן
איך זאָג אייך גען שלי, אז נאָך פֿאַר אַוואָך דריי אז מיר דער
שידוך איינגעפֿאַלן.

פ ר ע מ ד ע ר נו, נו, איך וועל איך שוין פֿאַר אלעם
באַפֿרידיקן. אצינד קומטס, קינדער! לאָמיר גיין אַרײַן צו ר' שמעלקען,
און היינט ביינאַכט וועלן-זיין אלע דריי הנאים.

ר' בשרה איז ביו אהער געועבן שטול פֿאַרטראַכט, איצט גייט ער
צו ר' דודן און זאָט נאָכן רואיך נו; דוד-לעבן, דו האַסט שוין אַלײַן
דעכט געמאַכט, מאַך זשע מיט מיר אויך אַן עק אין פֿאַשטראָף
מיך שוין אזוי ווי איך האָב פֿאַרדינט; וואָס דו ווילסט, אז מיט
מיר, היים מיך אויך איינפֿירן...

פרעמדער פאלט אים אין די רייד אריין קום, איך

וועל דיך שוין אליין איינפירן! ער נעמט ארום ר' משה'ן און קושט אים
קום, קום, משה! קום צו מיר אין הויז אריין, דאָרט וועסטו,
שוואַגער-לעבן, האָבן נחת אין פֿרייד.

ר' משה פאלט דעם פרעמדן ארום דעם האַלד, וויינט וויער שטאַרק

אין קושט אים; ער וויל עטלעכע מאָל אָנהויבן צו רעדן אין וויינט מיט דער האַנט,
צו ער קען נישט אַרויסרעדן.

פרעמדער ווישט זיך אים די אויגן און קושט ר' משה'ן איך

פֿאַרשטיי דיך שוין, שוואַגער-לעבן! קום נאָר, קום. קומטס, קיג-
דערלעך, קומטס. עס וועט שוין מיט גאָטס הילף אליין רעכט זיין.

ר' יוחנן שרייט זשע, קינדערלעך: מזל טוב!

לצמפערטעס שרייען מזל טוב! מזל טוב!

ירחמיאל שרייט מ=מ=מ=מ=מזל טוב!

צלע גייען פֿאַרווייז דורך דער טיר צו ר' שמעלקען אין הויז אריין

דער פֿאַרהאַנג פֿאַלט אַראָפּ.

א וואָרט דערנאָך

זענען דיר מיינע הערטער
אויף זייער אַסך ערטער
זייער נישט גוט, זייער שלעכט געוועזן, —
טו איצט אַ שבועה, זיי נישט מער צו לעזן.

האַט עמעין אַבער סערקעלע געליינט
און מיינט, איך האָב זי דערמיט געמיינט,
זאָל זי עס שוין דאָס אנדערע מאל נישט לייגען,
און איך וועל מיך אַסור נישט זעצן וויינען.

סוף פון דעם גאַנצן טעאָטערשטיק

[דער פעטער פון אמעריקע]

ערשטער אויפצי

ערשטער אריינקום

לאה און מלכה זיען ביי א טישל און נייען

ל א ה ב א, ב א, א יך זאל געווען דעמאלט דעם שכל
האָפן וואָס איך האָב אַזינד, העט אַוראַ אַנדערש געווען. מיר האָט
זיך דאָך אָבער געדאַכט, אַז מײן אייגענע מאַמע הייסט, אַז איך
זאל מיך גוטן מיט מיטן, פאַרשטייט זי אַוראַ בעסער פון מיר,
אַז מיט מוז טאַקע זיין אַשלימול, אַצרה, אַלייד, כאַטש עס האָט
זיך מיר געדאַכט, אַז ער איז גאָר אַוואַנדער פון אַוונגמאַן —
זי האָט איך מוז יווען לאַכן פאַר צרות. איך דערמאַן מיך אַזוי
זיי הייסט, זיי די מאַמע עליה השלום, זאל אַגוטע מליצה זיין,
האַט אים צו להכעיס, זייל ער האָט דאָס פיינט געהאַט, דווקא
אלע טאַג געקאַכט פענציק אונטער דער זיך. און כאַטש איך
האַט דאָס איך זייער פיינט, פלעגט זי מיך אַנצורעדן, אַז איך
זאל, אים צו להכעיס, דווקא אַסך עסן און זאָגן, אַז עס איז
זייער וואַייל. וואָס איז דער סוף געוועזן? איך בין קראַנק טאַקע
געוואָרן דערפון. אַן אַנדערער העט געווען אים מיר געלאַכט און
נאָך אַפּשיר אַ נקמה אויך געהאַט. העסטו אָבער נאָך געזאָלט זען,
זיי ער איז געווען גאָר אויס מענטש. דאָס צאַפּלען, דאָס פאַרען
זיך אַרום מיר! אַ גאַנצע נאַכט איז ער געזעסן נעבן מײן בעט.
מיט איין האַנט האָט ער מיר די פליגן אָפּגעיאָגט, און מיט דער

אנדערער האָט ער זיך די טרערן אָפגעווישט. עס האָט מיך מער געארט זיין וויינען ווי מיינע ווייטאָגן. וואָס איז אָבער דער סוף געוועזן? ווי איך בין צו מיר געקומען, האָב איך געהאַט אַ פינסטערן סוף פון דער מאַמען - גאָט זאָל אירם דאָרט מוחל זיין - פאַרוואָס איך לאָז אים גאָר צו צו מײן בעט.

מ ל פ ה פאַרוואָס האָט זי דאָס אָבער אויף אים אזוי און אומחן געוואָרפן? איך הער דאָך נאָך אַזוי אַלץ דערצײלן וואָס פאַר אַ פיינער מענטש דאָס איז געווען. פאַרוואָס איז ער איר נישט געפעלן?

ל א ה און אומחן רופסטו עס אָן? אַ טנאה ווילסטו זאָגן. זי האָט אים נישט געקענט אַנקוקן, זי האָט זיין נאָמען נישט געקאַנט הערן. און פאַרוואָס? עס האָט זי אַלץ געאַרט, פלוצלינג, עס האָט זי פאַרדראָסן, וואָס ער מאַנט מיט מיר צו פיל מחוקות. דהיינו מאָל דיר, ער איז געווען זייער אַ שיינער פאַרשיין און קלוג, וואָס מען זעט דאָס גאָרנישט. דאָס גוטקייט איז אָבער נאָך מײן געווען פון אַלעם. עס איז געווען ביי אים פשוט: עס האָט געמעגט זיין אַ פולע שמוץ מיט געסט ביי דער מאַמען, פלעגט ער זיך גאָרנישט אויף זיי אומצוקוקן און נישט צו שעמען, נאָר פראַסטע צוּצוגיין צו מיר און מיר זאָגן: „לאה-לעבן! מײן האַרץ, מײן קרוין, מײן גדולה!“ און מיך צו קישן גאָר פאַר אַלע און די אויגן. עס איז אים גאָרנישט אָנגעגאַנגען, וואָס די גרעסטע נגידותטעס פון שטאַט זיצן און קוקן. דאָס האָט דער מאַמען - זי זאָלט מיר מוחל זיין - שטאַרק פאַר-דראָסן. דאָס האָט ביי איר געהייסן פאַרשאַרט, עוונתקייט, אויס-געלאָסן. האָט זי זיך צולעצט מיט געווען און האָט געזוכט מעגלעך צווישן איר אַנצומאַכן אַ מחלוקת דורך דער גרעסטער קלייני-קייט, ביז זי האָט אײסגעפירט דאָס איריקע: מיר האָמיר זיך געמוזט גען.

מ ל ב ה ווי הייסט, דו האָסט דו געמוזט גיין? מען זאָגט דאָך, אז צו אַנט טאָר מען נישט גיין? און אז דו האָסט אים נישט פּינט געהאַט, פאַרוואָס האָסטו ביי אים גענומען גיט? לאַז דו מאַמע זאָגן וואָס זי וויל, איך האָב ליב מיין מאַן און וויל מיך נישט גיין.

ל א ה מלכה-לעבן, דו ביזט גערעכט וואָס דו פּרעגסט דאָס; וואָרן דו ווייסט נעבעך נישט, וואָס דאָס איז ליב האָבן אַ מאַמען; דו האָסט נעבעך דיין מאַמען עליה-השלום נישט געקענט. אָבער ווען דו זאָלסט וויסן, ווי מען האָט ליב אַ מאַמען, ווי מען מוז ליב האָבן אַ מאַמע, העסטו דאָס נישט געזאָגט. — מעגסט מיר גלויבן, אז איך האָב משהן ליב געהאַט ווי מיין לעבן. איך זאָג דיר דעם אמת, איך האָב דעמאָלט אַליין גאָר נישט געוואוסט, ווי ליב איך האָב אים. איצט ווער איך ערשט געוואויר — דיר מעג איך עס זאָגן — אז איך האָב אים ליב געהאַט און האָב אים נאָך זייער ליב. נאָר אז מען איז אַלט פּופּען יאָר און מען לעבט נישט אַן דער מאַמען איין מינוט, וואָס די מאַמע זאָגט איז געזאָגט, און די אַלטע מאַמע שטעלט זיך נאָך אַנידער וויינען, אז משה וועט איר נאָך דעם טויט מאַכן, משה פאַרקירצט איר אירע יאָר, מוז מען טאַקע האָבן אַן אייזערן האַרין, אז מען זאָל קענען זאָגן: זאָג דו, מאַמע, וואָס דו ווילסט, וואָס גייסטו מיך אָן; איך האָב משהן ליב און קען דוך נישט פאַלגן. איין טרייסט איז מיר נאָר געבליבן, וואָס ער איז נישט קיין פּהן...

מ ל ב ה איז דען נאָר קיינער נישט געווען, וואָס זאָל זי אַפּווענדן און איר אַ ביסל אויסרעדן?

ל א ה ווער האָט איר געזאָלט אויסרעדן, און ווער האָט איר געקענט אויסרעדן? ביי איר האָט קיינער קיין דעה נישט געהאַט, נאָר דער איינציקער פּעטער בנימין; אים האָט זי זייער ליב גע-

ל א ה א יך ויים איך, פישלען מיינסטו. וועמען איז דען
פישל נישט קיין שונא? ער האָט דאָך די גאַנצע וועלט פיינט. איך
געדענק, ווען איך בין נאָך געווען אַ קליין מיידל, פלעגט מיך דער
פעטער בנימין אַנצונעמען ביים קליינעם פינגערל אין צו זאָגן: „וואַרט,
איך וועל זען, אויב דו ווילסט אַ חתן“.

מ ל כ ה ווי אזוי האָט ער דאָס געקענט וויסן?

ל א ה גיב אַהער די האַנט, וועל איך דיר ווייזן ווי אזוי
זי נעמט זי אָן ביים קליינעם פינגער זעסטו, אַז מען גיט אַ קוועטש
ביים קליינעם פינגערל, און מען שרייט „אויז“, איז אַ סימן, אַז מע
וויל אַ חתן. און אַז נישט, וויל מען נישט. זי גיט איר אַ קוועטש.

מ ל כ ה שרייט הויך. אויז! אויז! אויז!

ל א ה זעסטו, דו ווילסט אַ חתן.

מ ל כ ה נו יא, מען מוז דאָך שרייען; עס טוט דאָך וויי.

ל א ה לאַכט איך האָב איך געשריגן, ווויל עס האָט
מיר ווי געטאָן, אָבער אַ חתן האָב איך איך געוואָלט האָבן ווי
אַצינד.

מ ל כ ה ווי לאַנג איז שוין, אַז דער פעטער איז אַוועק
פון דו?

ל א ה שוין דאָס אַכטע יאָר. יא, יא, אַקוראַט צען טעג
נאָך שבועות וועט ווערן אַכט יאָר, אַז מײן גט איז געווען.

מ ל כ ה ווי אַלט איז ער דעמאָלט געווען, אַז ער איז
אַוועק?

ל א ה דער פעטער האָט דעמאָלט געמוזט אַלט ויין אָן
ערך פון 17 יאָר.

מ ל כ ה איז ער אַצינד מער נישט אַלט ווי פינף און
צוואַנציק יאָר?

ל א ה אודאי איז די און אנט אלע מאל 26. נאך וואס רעכנסט אזוי ערנסט נאך זיינע יאר, גלייך דו העסט אים גע- וואלט נעמען פאר א חתן? הלואי ער העט געווען אזוי ערנסט זיין פארמעגן גערעכנט, העט ער אצינד נישט געדארפט אהיים צו קומען.

מ ל ב ה וואס ארט עס דיך אזוי, וואס ער קומט אהיים?

ל א ה און דיך ארט דאס נישט, וואס ער קומט צוריק אזוי אזויטן וועג פון אמעריקע?

מ ל ב ה ניין, אסור! איך זאג דיר דעם אמת. איך האב אפילו אגרויסע הנאה וואס ער קומט. גוט, איך וועל אים אויך קענען. אדרבא, לאמיר אויך וויסן, ווער עס האט רעכט: צי עין, וואס עין ליבט אים, צי פישל, וואס ער שענדט און שעלט אים טאג און נאכט.

ל א ה אודאי האט ער געדארפט די עטלעכע גילדן און צווערן און אהיימצוקומען פון דיינעטוועגן, אז דו זאלסט אים קע- נען. שיינע עטלעכע גילדן האט ער דאס אביסל אנדערגעלייגט; די גאנצע ירושה פון דעם עלטער-פעטער ר' שמחה עליו-השלום.

מ ל ב ה איך בעט דיך, לאה-לעבן, דערצייל מיר אויך, ווי אזוי איז דאס עפעס געווען מיט דער ירושה פון דעם פעטער ר' שמחה?

ל א ה ווארן דו וויסט נישט?

מ ל ב ה פון וואנעט זאל איך דאס וויסן; איך בין דאך פון קינדווייז אויף נאך ביים טאטן אויף דעם דארף געווען, און דער טאטע זאל לעבן האט גאר קיינמאל נישט געשמעסט פון קיין ירושה. ער האט נאך אין זיין די פעלדער, ווען מען זאל אקערן, וואס מען זאל זייען, ווען מען וועט שניידן, היינט ווידער די בהמות,

די שאַף, ער האָט נאָר קיין צײַט אַפילו נישט געהאַט אין זיך
 צו האָבן אַ ירושה. נאָר תמיד, אָז מיר פלעגן מיר אַמאָל אַהער אין
 שטאָט אַרײַנצוקומען, פלעג איך תמיד נאָר צו הערן, ווי די משפּחה
 רײסן און קריגן זיך אײַבער דעם פעטער ר' שמחה'ס ירושה, און
 פישל ישעלט דעם פעטער בנימין מיט די ביטערסטע קללות. און
 אָז מיר פלעגן מיר אַהײַמצופאַרן, פלעגט דער טאַטע תמיד צו זאָגן,
 אָז עס איז אים נמאָס אין שטאָט אַרײַנצוקומען צו דער משפּחה,
 ווייל ער קען נישט צוהערן דאָס געקריגעריי וועגן דער ירושה. —

ל א ה אָז דו ווייסט יאָ נישט, וועל איך דיר דערצײלן.
 זעסטו, דער עלטער-פעטער ר' שמחה איז געווען אַ גרויסער אַדיר,
 איך זאָג דיר, גאָר אַ מיליאָנער. ער האָט געוואוינט אין אַדעס,
 וואָרן ער האָט דאָרט געהאַט אַ גרויסע קאַנטאָר. מיטאַמאָל האָט
 ער זיך עפעס אין משאַ-ומתן זייער פאַרטיפט, און עס האָט אים
 אָנגעהויבן זייער שלעכט צו גיין. עס איז שוין געווען אַ שם אומע-
 טוב, אָז ער מוז אָנזעצן. האָט ער זיך מיט געווען און האָט
 אַהער געשריבן צו דער משפּחה, ווייל ער פלעגט זי תמיד גרויסע
 טובות צו טון, און זיי זיינען אויך גרויסע עשירים געווען, אָז
 זיי זאָלן אים העלפן מיט עטלעכע טויזנט קערבלעך אויף אַ צײַט,
 אָדער זיי זאָלן מיט אים חברותא מאַכן, פרי ער זאָל זיך קענען
 ראַטעווען און בלייבן אַן ערלעכער מאַן. דו קענסט דאָך אָבער אונזער
 משפּחה. ער האָט געשריבן אײַן בריוו נאָך דעם אַנדערן, און זיי
 האָבן זיך גאַרנישט געמאַכט הערן. פלוצלינג האָט זיך דער פעטער
 בנימין פון דער העלער הייט מיט געווען און האָט גאָר קיינעם
 אים קיין דעה נישט געברענגט, קיין טאַטע-מאַמע האָט ער נישט
 געהאַט, אַ בחור אַ געשיקטער איז ער געווען, עטלעכע טויזנט קערפ-
 לעך האָט ער פאַרמאָגט, און איז זיך גאָר אומגעריכט אַוועקגעפאַרן
 צום פעטער קיין אַדעס.

מ ל ב ה זעסטו, איך האָב תיכף געוואוינט, אז ער וועט
אזוי טון, איך האָב מיך דאָס תיכף געשטויסן.

ל א ה הער-זשע אויס ווייטער! ווי ער איז געקומען קיין
אָדעס, האָבן זיי תיכף חברותא געמאַכט, אין בנימין האָט אָנגעהויבן
מיט זיין קלוג קעפעלע די געשעפטן צו פירן. קורץ, אזוי לאַנג אין
אזוי ברייט, ער האָט דעם פעטער ר' שמחה אַרויסגעדרייט פון
אַלע צרות, און ער איז געוואָרן נאָך מער מיליאָנער ווי פריער.
דערווייל האָט זיך דער פעטער ר' שמחה גאָר פון אַלעם מיט
געווען און איז זיך אַביסעלע געשטאַרבן. קיין ווייב און קינד איז
נישט געבליבן נאָך אים, און טונען גאָלד האָט ער איבערגעלאָזט.
העט'מיר דאָך אינו איינגטלעך געדאַרפט צו זיין די יודשים. הייבט
זיך אויף מיין גוטער בנימין און לאָזט זיך גאָר אַראָפּ קיין אַמע-
ריקע און ווייזט דער גאַנצער משפּחה צוואַנציק פייגן. עס איז דאָ
געוואָרן זייער אַגרויס געראַש און אַגערודער צווישן דער משפּחה.
זיי זיינען געלאָפן אין אַלע סאַנדעס אַרײַן, זיי האָבן געשריבן און
געאַרבעט און זיך געלאָזט זייער אַסך געלט קאַסטן. וואָס העלפט
דאָס אָבער? הענג דעם גנב, אז ער איז נישטאַ.

מ ל ב ה וואָס רופסטו אים נאָך גנב?

ל א ה וואָס דען? פאַרוואָס זאָל דאָס אים די קישקע אומ-
זיסט אַרויסקריכן? די אַנדערע שוועסטערנקינדער און ברידערנקינדער
זענען דאָך אזוי גוט יודשים זיי ער. נאָר זעסטו, וואָס האָט קען;
אונז גייט עס טאַקע ברוך-השם אַלע זייער גוט, און ער איז טאַקע
אַקצבן - וואָס עס איז פאַשערט, איז טאַקע פאַווערט.

מ ל ב ה און איך זאָג דיר, אז איך האָב גרויס רחמנות
אויף אים. אַצינדערט, נאָך דעם פעטערס טויט, זענט עין אַלע
געוואָרן ברידערנקינדער און שוועסטערנקינדער. פאַרוואָס האָט עין איך
נאָרנישט וויסנדיק געמאַכט פריער, ווען ער האָט שיר נישט אָנ-

געזעצט? גיי, דו ביסט כילעפן אומגערעכט.. פאר זיין גוט הארין.
 וואָס ער האָט דעם פעטער ר' שמחה אליין אַרויסגעהאַלפן פון
 אַלע צרות, רופסטו אים נאָך גנב און שעלסט אים נאָך מיט קיש-
 קעס אַרויסקריכן. איך האָב מיך דאָס אויף דיר, לאהלע, אָסור
 גאַרנישט געריכט, אַז דו זאָלסט אַזוי שמועסן. האָס שטייט אָן
 פישלען, אָבער נישט דיר; דו האָסט דאָך עפעס אַ שם פאַר אַ
 גוטע.

ל א ה נו יא, ווי זאָגט מען אָבער נישט: הונט, מיוול,
 מענטיש - נאָטס אייך אויך עפעס. פאַרוואָס קומט דאָס אים די גאַנ-
 צע ירושה?

צווייטער אַריינקום

לאה מלכה, ר' זונדל

ר' זונדל קומט פלוצלינג אַריין און גיט אַ לויף איבער דער שטוב:
 ר' בעריש נישטאָ?

מלכה און לאה גיבן זיך אַ שמעל אויף מיט דערשרעק:

לאה צו מלכה ווי געפעלט דיר דער? דאָס הייסט אַ ביסל אָן
 אַריינקום!

מלכה ווייסט, איך האָב מיך אַזוי דערשראָקן, אַז דאָס
 האַרין פלאַטערט אין מיר.

ר' זונדל גייט צו נאָענט צו איטלעכער פאַזונדער אין קומט איר
 אין פנים אַריין הע? ר' בעריש נישטאָ? אַלע שוויגן שפּיל נר, זענט
 עץ טויב צו שטום? - ר' בעריש דאָ, צי ניין?

ל א ה איר זעט דאָך, אַז ער איז נישטאָ.

ר' זונדל קוים אַמאָל, אַז דו ענטפערסט, קוים אַמאָל

אז דו האַסט דאָס פּיסקל געעפנט. נו, יא, איך זע, ער איז נישטאָ,
איך מײן אָבער טאַקע מיט דעם דאָזיקן דאָס, אויב ער איז אין
אמת נישטאָ.

מ ל ב ה אז מײַזאַנט איך, אין איר זעט אַליין איך.
אז ער איז נישטאָ, וואָס פּרעגט איר דאָ צוואַנציק מאָל?

ר' ז ו נ ד ל צוואַנציק מאָל? דו, מײן קינד, ביזט גאָר
אַבהמלע; דו קענסט נאָך קײן צוויי נישט צײלן. איך מײן דאָס
קעגן דעם דאָזיקן דאָס, איך האָב ערשט געפּרעגט צוויי מאָל, און
צוויי איז נישט צוואַנציק. און אז איך פּרעג, דאַרף איך מסתמא
עפעס וועגן אַן עסק.

ל א ה נו, ער איז דאָך אָבער פאַרט נישטאָ, וואָס זאָל
מען איך טון?

ר' ז ו נ ד ל ביסט גירעכט מײן קינד! יא, איך פּרעג
דאָך דיך אָבער, מײן קינד, וואו איז ער, וואו?

ל א ה ווייס איך, וואו ער איז? ער זאָגט דאָך אונז
נישט אָן, וואו ער גייט.

ר' ז ו נ ד ל נו, יא, איך ווייס, איך ווייס דאָס. איך
מײן אָבער קעגן דעם דאָזיקן דאָס, ווען וועט ער אהײמקומען?

מ ל ב ה אונז ווייס'מיר גאָרנישט, גאָרנישט: נישט וואו
ער איז געגאַנגען, נישט ווען ער וועט קומען; אַ בלל, אונז ווייס'מיר
גאָרנישט. קומט זייט מוחל שפּעטער!

ר' ז ו נ ד ל נו, נו, מײן לעבן, בײזער דיך נישט אַווי!
נו, אז ער איז נישטאָ, איז ער נישטאָ. איך מײן דאָס קעגן
דעם דאָזיקן דאָס, אז דו ווייסט נישט, ווייסט נישט. ער זעט זיך
אַ שטול און זעצט זיך אַנדער.

מ ל ב ה אז לאַזן און דער שטיל אַט אַ דאָס איז אַן אַנגעשיקטע
פּרעגן.

לאה צו ר' זינדלען צו איר ווילט דא ווארטן אויף מיין
ברודער?

ר' זונדל **לא** אז דו שטויסט דין, האָב איך אַהנאה,
מיין קינד!

לאה איך בין מסופק, אויב איר וועט איך נאָר קענען
דערווארטן אויף אים.

ר' זונדל ביזט אַנאַרעלע, מיין קינד! ווי הייסט? איך
מיין נאָר אַקייגן דעם דאָזיקן דאָס, ער וועט דאָך מיין אַמאָל אַהיימ
קומען אויך.

לאה, אַוודאי וועט ער אַהיימקומען, נאָר וועט איר דען
דאָ אזוי לאַנג וואַרטן?

ר' זונדל וועסט דאָך זען, מיין קינד.

מלכה צו לאהן אין דער שטיל פּרעג אים נאָר, וואָס ער
דאַרף דאָס אזוי גענייטיק, טאַמער וועל'מיר אים קענען אזוי פּטור
ווערן.

לאה צו מלכהן אין דער שטיל אַוודאי וועל איך מיך נאָך
שטעלן דאָ מיט אים איינטענהן. לאָז ער זיגן: איך וועל אים אָפּ-
טרעטן.

ר' זונדל זינט זיך אַ חסיד'יש ניגונדל, נעמט אַרויס אַ לולקע-
ציכער, ליינט זי אָן מיט טיפּון אין שלאָנט אויף פּייער נאָך דעם פּאַקט פּונעם ניגון.

מלכה קען זיך ניט איינדהאַלטן פאַר לאַבן, לויפּט צו דער פּיר אין
לאָזט אַרויס אַ גרויס געלעכטער און לויפּט אַוועק.

דרימער אריינקום

לאה ר' זונדל

ר' זונדל קוקט איר נאך מיט בעס א העזה דאס איז, נא! —
א חוצפה דאס איז, נא! ער שלאגט וויסער פייער ווער איז דאס די
חוצפה? ווער איז דאס די דינסטשיקסע, הע?

ל א ה האט מיר נישט פאראיביל, דאס איז נישט קיין
חוצפה און נישט קיין דינסטשיקסע; דאס איז מיין געשוועסטערקינד.

ר' זונדל דיין געשוועסטערקינד? נו יא, מיין לעבן,
פארוואס האט זי זיך אזוי צעלאכמערט? וויסטו אבער, מיין קינד,
ווער איך בין? איך בין ר' זונדל מלמד. איך קנעל שוין דעם
דריטן זמן ביי דיין פעטער דעם פראמפאליער רב — פארשטייסטו,
מיין וויבעלע? — און בין, איך מיין קייגן דעם דאזיקן דאס, א שדכן
אויך. ער רייכערט.

ל א ה אזוי, איר זענט דאס ביים פעטער אין הויז?

ר' זונדל ווי הייסט אין הויז? איך בין אין הויז, אין
שטוב און אומעטום, מיט דעם דאזיקן דאס, וואו עס גלוסט זיך
מיר. ניין, ניין, ביים פעטער לאכט מען נישט אויס מיר. ניין.

ל א ה איך גלייב אייך; וואס האט מען אויס אייך צו לאכן?

ר' זונדל רעדט און רייכערט. ווי הייסט מען האט נישט
אויס מיר צו לאכן? לאז מען נאך אמאל פרווון און יא לאכן!
מינע תלמידים זענען אויך גרויסע שקצים און לאכן אויך. אבער
אז איך גיב א פאטשט אין פרעסער אריין, לאכט מען שוין נישט,
הע? איך מיין דאס נאך קייגן דעם דאזיקן דאס, איך וויבעלעך און
מיידעלעך קען אזוי א שדכנדל זיי איך איך דערלאנגען א פעטשעלע.

1957
1905
54

און הייסט, מיין קינד, ווי אזוי? א שדכן קען אויספירן אין קאליע
מאכן א שידוך אויך. פאר א שדכן מוז מען תרבות האָבן, בפרט
א גרושה, קען אמאל, אז דער שדכן וויל, פארזיצן אויך. פאר-
שטייטו מיך, מיין קינד?

ל א ה אויב איך פארשטיי: איך פארשטיי דאס גאנץ
גוט.

ר' זונדל גייט נענטער אהין צו לאהן, נעמט ארויס אויס דער קע-
טענע א ביכל מיט א רעמעטל ארומגעבונדן, ער בינדט עס אויף און לייענט
דאָג נאָר, מיין קינד! דו הייסט לאהלע?

ל א ה יא.

ר' זונדל ביזט א גרושה?

ל א ה יא.

ר' זונדל האָסט דיין אייגנס א האַלב הויז, אכצן הונדערט
קערבלעך און פאר זיבן הונדערט קערבלעך צירונג אין זילבער?
ל א ה יא.

ר' זונדל גיט איר א קניב אין דער פאק אריין. ביזט א פיין
ווייבעלע, כילעבן?

ל א ה. רוקט זיך אונעק פון אים.

ר' זונדל נישקשה, מיין לעבן, איך מיין נאָר קיינ
דעם דאָזיקן דאָס, איך ריכט מיך מאַרגן, אם ירצה-השם, צו האָבן
פון דיינעטוועגן זייער אַ פיינעם שידוך.

ל א ה לאַכט ווי הייסט ערשט מאַרגן, פאַרוואָס נישט היינט?

ר' זונדל גיין, מיין לעבן, היינט נאָך נישט, אָבער
מאַרגן וועט עס, מיט גאָטס הילף, שוין קענען זיין.

ל א ה וואָס איז דאָס? איר דאַרפט בווּדאי ערשט צו
וואַרטן אויף אַ בריוו פון ערגעץ?

ר' זונדל ניין, מיין קינד, איך פאדארק צו דעם
שידוך קיין בריוו נישט, וואָרן דאָס חתנדל איז אַהיגער.

ל א א ה אַהיגער גאָר? נו, וואָס וואַרט איר דאָס ערשט
אויף מאַרגן?

ר' זונדל איך וועל דיר זאָגן, מיין לעבן, עס איז
דאָך פאַר דיר קיין סוד נישט, דו קענסט דאָך ר' זלמן ראָונ-
צווייגס זון דודל? נישט וואָר, אַשיינער יונגערמאַן? איך מיין נאָר
קיינן דעם דאָזיקן דאָס, נישט וואָר, אַתכשיטיק בעל-ביתל?

ל א א ה נו, וואָס ווילט איר פון ר' דודלען האָפן? ער
האָט דאָך אַווייב פון דונדערט און צוואַנציק יאָר.

ר' זונדל שווייג נאָר שמיל, מיין קינד, וועל איך
דיר זאָגן. דודל האָט אַווייב, הייסט זי רעכעלע. זי איז אַפילו, איך
מיין קיינן דעם דאָזיקן דאָס, אַפּיין ווייבעלע געווען.

ל א א ה ווי הייסט געווען? זי איז נאָך זייער אַקינדלעך
ווייבעלע.

ר' זונדל גיי, ביזט אַנארעלע, מיין קינד! איך קום
אַצינד פון דאָרטן. איך בין שטאַרק מסופק, אויב זי וועט שוין
די נאַכט אויסהאַלטן; זי גוססט שוין פאַלד. נישט וואָר, עס וועט
אם-ירצה-השם זיין אַגלייך שידוכל, הע?

ל א א ה דערשרעקט זיך. אוי! אין דער שמיל צו זיך אַצינד
איז שוין צייט צו אַנטלויפן פון דעם רוצח. יא, ווי לאָזט מען אים
אַבער איבער אַליין אין שטוב? זי קוקט זיך אום אָט, גוט, בילעבן!
מנשה קומט. געלויבט צו גאָט! איך וועל דעם גולנס פטור ווערן.

פערטער אַרײַנקום

לאה, ר' זונדל, משה

מנשה צו לאה: לאהלע, גיי נאָר! עס רופט דײך דאָרט
עפעס אַײדענע.

לאה צו מנשה: אין דער שטיל טאָמער קענסטו דאָ דעם
שיינעם יײד אַרויספטרן?

מנשה גיי דו נאָר, גיי! מלכהלע האָט מיר שוין גע-
זאָגט. אין דער שטיל איך קען דאָס שטיקל סחורה. ער וועט דאָ
נאָך מיך פעטן. אז איך זאָל אים אַרויסלאָזן פון דאָנען. זאָג דו
נאָר דאָרט בערלען, ער זאָל אַזוי טון, ווי איך האָב געהייסן.
לאה גייט אַײעק.

פּיפּטער אַרײַנקום

ר' זונדל, מנשה

מנשה: אַ! וואָס מאַכט איר גוטס? — געלויבט צו גאָט,
מע זעט זיך געזונטערהײט.

ר' זונדל זיצט, רייכערט, זינגט און קוקט נאָר אַײעק פון מנשה.
מנשה זעצט זיך נעבן אים. וואָס הערט מען דאָרט
עפעס אין אַײער ווינקל?

ר' זונדל גיט אַ זיפּץ אין רייכערט ווייטער.

מנשה ווי גייט עס אײך, מיין ליבער ר' טעכטערל?

ר' זונדל קוקט זיך אים צו וועמען שמועסט ער דאָס אַזוי
ווער איז דאָס דער ר' טעכטערל?

מנשה ע, ניין, נישט די טעכטערל, די זונדעלע האָב איך
געוואָלט זאָגן. יא, יא, וואָס מאַכט איר גוטס, די זונדעלע?

ר' זונדל וואָס גייט דאָס דיך אָן, שקקן?
מנשה א: שקקן! וועמען מיינט איר דאָס, די זונדעלע?
ווער איז אַ שקקן?

ר' זונדל צו דיר רעד איך און דיך מיין איך. ער
פאַרדרייט זיך פון אים.

מנשה אזוי? מיך מיינט איר דאָס. פאַרשטייט איר, איך
האָב געמיינט, ווייל איך מיין קיינן דעם דאָזיקן דאָס, איך בין
דאָך קיינמאָל נישט געווען אייער תלמיד מיט דעם דאָזיקן דאָס,
בין איך נישט קיין שקקן מיט דעם דאָזיקן דאָס.

ר' זונדל הייבט זיך אויף מיט בעס און זעצט זיך דאָ, וואו לאה
איז געווען.

מנשה גייט צו אים אַהין זאָגט מיר נאָר, מיין ליבער ר'
זונדל, איר זענט נאָך אליין ביים פראַמפּאָליער רב זאָל לעבן?

ר' זונדל נו, יא! וואָס ווילסטו דען?

מנשה בעט אים פלוּרשט איר זאָלט מיר געזונט זיין! קענט
איר מיר ניט אַקליינע טובה טון?

ר' זונדל מיט בעס אַטובה? וואָס איז, וואָס?

מנשה קענט איר מיר ניט זאָגן, וואָס מאַכט דאָרט צאָרטל
די מויד? איר קענט דאָך אייך זייער גוט מיט איר. איך מיין נאָר,
פאַרשטייט איר, קיינן דעם דאָזיקן דאָס.

ר' זונדל מיט בעס תרבות, דו שקקן! דו עזות-מחוצץ-
פנים! ער שטעלט זיך אויף פאַרשטייט, דו גראַפער זונג? מיט מיר
מוזטו וויסן, איך מיין נאָר קיינן דעם דאָזיקן... ער פאַפט זיך צוריק
מיט מיר, אַשיינער ייִד, אייך אַלמדין, שמועסט מען נישט אזוי,
דו וויינער-זונג!

ר' זונדרל לויפט צו דער מיר אין וויל ארויסגיין. ער קען נישט
עפענען זי איז פארשלאסן מנשה-לעב! לאז מיך ארויס!

מנשה צי זיך איז אין דער שטיל אוי, נישט אזוי געשווינד.
הייר זיצט נאך אביסל אנדער! איך וועל נאך גיין דאס ווייסע
קאטערל אריינלאזן צו דעם שווארצן קאטערל, וועט איר הערן,
ווי זיי וועלן דא איך אפוינגען א שיין חסידיש ניגונדל.

ר' זונדרל לויפט צו צו מנשה און ציטערט איך בעט דיך,
מנשה-לעב-קרוין, לאז מיך ארויס!

מנשה נו, זאגט-זשע מיר, יאבע איז עפעס א פיין מיידל?
ר' זונדרל ציטערט שבע? אוי!... נו יא! ער שטייט און
קראצט זיך.

מנשה נו, וואס? נו יא?

מען הערט הינטער דער מיר קוויטשען „מיי-א“.

ר' זונדרל נו יא, זי איז א פינע מויד. לאז-זשע מיך
שוין ארויס!

מנשה און א שיינע מויד? הע?

ר' זונדרל נו יא.

מען הערט הינטער דער מיר „מיי-א“.

מנשה איך מיי אבער קיינ דעם דאזיקן דאס, א קלי-
גע מויד, הע?

ר' זונדרל לויפט היידער צו דער מיר אוי ווי מיר געשען!
נו יא, יא, יא!

מנשה גייט צו דער מיר ווער זאל אזוי געזונט זיין?

ר' זונדרל נו, שוין, איך זאל אזוי געזונט זיין.

מנשה ניין, שווערט איך, אזוי ווי איר זענט א דאזיקער

דאס!

ר' זונדל ל נו, נו, אזוי ווי איך בין אראויקער דאָס.
 מנשה איצט גלייב איך איך, אז איר זענט אַמבין איך
 אַ מויד, כאַטש מע מעג איך אַן אַ שבועה איך גלייבן. ער
 לאָזט אים אַרויס גייט מיר געוונטערדייט צו אַלע האַזיקע דאָס!
 ר' זונדל ל גיט אַ לויף אַרויס.

זעקסטער אַריינקום

מנשה אליין

ער לאַכט האַ, האַ, האַ, אַהונט מיט אַ קאַפּן האָבן קיינמאָל קיין
 ישרום נישט, ער איז אַנטלאָפּן ווי אַהונט פון זאַק אַרויס. איך קען
 אים, דעם חסיד: איך האָב געוואוסט פון לאַנג, אז מע קען אים
 גיכער אַמורא מאַכן מיט אַ קאַפּן ווי מיט אַ שיינער מויד. ער העט
 דאָ נאָך געווען געזעסן צוויי שעה און אַלע חסידישע ניגונים אַים-
 געזונגען און אַ פּולע שטוב מיט זיין פּאַסקודנע טיטון אַנגערדייכערט.
 זעטט נאָר אָבער דאָס מיסט, וואָס ער האָט דאָ אַנגעמאַכט מיט
 דער לולקע! דער בעל-בית זאָל דאָ אזוי אַריינקומען און דאָס
 זען, ווער העט געהאַט דעם שוואַרצן סוף? מנשה. און ער העט
 אַפילו גערעכט געווען; נאָך וואָס לאָז איך גאָר אַריין זעלבע קאָ-
 טישעלאַפּעס אין שטוב אַריין? איצט מוז איך נאָך אים נאָכקערן.
 ער נעמט אַפּאַרשט און קערט, און ווי ער קומט קען דעם שפיגל, קוקט ער
 אין אים אַריין גוט מאַרגן, מנשה! וואָס מאַכסטו גוטס? האַמיר זיך
 לאַנג נישט געזען. וואָס טוסטו? קערסט אַים? גוט! אז וועסט אַר-
 בעטן, וועסטו האָבן. ער קערט ווייטער, אז מע אַרבעט נישט,
 האָט מען נישט. איך האָב מיר תמיד ליב אַראויה צו נעמען פון
 אַזוינעם וואָס אַרבעט. אין אז איך האָב מיר פון קיינעם שוין קיין
 אַרויה נישט צו נעמען, אַרבעט איך אין נעם מיר אַראויה פון מיר
 אליין.

ויבעטער אריינקום

מנשה ר' בנימין משה בידע אונטערן ווי ארבעט לייט

ר' בנימין גאט העלף איך!

מנשה לאז איך גאט איך העלפן! גייט געוונטערהייט!
דאָ גיט מען נאָר ראש-חודש.

ר' בנימין צו זיך אין דער שטיל גוט! דער קען מיר
נישט. צו מנשה הייר נאָר ראש-חודש? אין פון וואָס לעבט מען
אַבער אַגאַנצן חודש?

מנשה אז מען אַרבעט, דאַרף מען נישט צו גיין בעטלען.
ר' בנימין און אז מע קען אַבער נישט אַרבעטן?
מנשה אז מען איז קראַנק און מען קען נישט אַרבעטן,
גייט מען אין הקדש אַרײַן, און אז מען איז געזונט אַ שטייגער
ווי דער יונגערמאַן, וואָס איז דאָ ערשט אַרײַנגעקומען ער ווײַזט
איך ר' בנימין און מען גייט פאַרט בעטלען, דעם זאָגט מען,
אז דאָ גיט מען נאָר ראש-חודש.

ר' בנימין און ראש-חודש?

מנשה גיט מען אים טאַקע: נאָר ווײַסט איר וואָס מע
גייט אים? מע גיט אים אַן עצה, ער זאָל גיין אַרבעטן, וועט ער
האַבן צו עסן.

ר' בנימין אין דער שטיל צו זיך: דער יונג געפעלט מיר.

מנשה נו, וואָס שטייט איר נאָך?

ר' בנימין קוקט זיך אים איך אלע זייטן.

מנשה גייט צו אים צו האָט איר עפעס מורא פאַר אַ

פאַר?

ר' בנימין ניין.

מנשה און פאר אמיר?

ר' בנימין פאר אמיאוסער? יא.

מנשה קוקט אים שפארק אן א ווא! איר זענט דאך עפעס
א וואוילער יונג! איר זעט מיר עפעס נישט אויס ווי אן ארעמאן.
זאגט, וואס דארפט איר?

ר' בנימין קוקט זיך אום אייך אלע זייטן. הער נאך, אז דו
ווילסט יא נישט געבן ער נעמט ארויס א קליין בייטעלע אויס דער קעשענע
און ווייזט עס מנשהו טאמער וועסטו נעמען?

מנשה שטייט אין קוקט אים אן נעמען? ... נעמען? ... דאס
מוז מען זיך ערשט א ביסל מיטש זיין און פרעגן, פארוואס איך
זאל נעמען און פארוואס איר גיט מיר דאס.

ר' בנימין פריער נעם צו, דערנאך פרעג: „לעולם
תקח“, האט איינער אמאל געזאגט.

מנשה קוקט אן אפאל ר' בנימינען און א מפאל דאס בייטעלע הערט
נאך, מיין ליבער ייד! אונז האמיר זיך ביידע טועה געווען. איך
האב מיך אין אייער פנים טועה געווען, — איך האב אייך געהאלטן
פאר אן ערלעכן מאן, און איר האט אייך אין מיין פנים טועה
געווען — איר האט געמיינט, איך בין אזוי א בחור ווי איר זענט.

ר' בנימין לאבט איך זאג דיר אבער ניין; דו האסט דו
אין מיר גארנישט טועה געווען. דו האסט נאך אין דעם א מעות,
וואס דו מיינסט, אז איך בין מיך אין דיר טועה.

מנשה ני, זאגט זשע, פארוואס גיט איר מיר געלט?
איך זאג אייך דעם אמת, איך בין אויך א נעמעראווער, אבער זייטן
מוז איך, אויב עס איז פארהאן ערלעכקייט.

ר' בנימין האב קיין מורא נישט, נעם נאך לעה-ענה,

דערנאך וועסטו הערן, פארוואס איך גיב דיר; וועסטו דערנאך די
ברירה האָבן אויך צו געבן. נעם ברודער, נעם צו!

מנשה נא, איר זענט גערעכט. ער נעמט דאָס בייטעלע איצט
זאָגט מיר, ווער זענט איר אין וואָס ווילט איר? זעט איר, איך
הייס מנשה און דין דאָ אין דעם הויז שוין זעקס יאָר. איך בין
נאָר אַ פראַסטער משרת, אָבער אַ גוטער ברודער; און דערצו נאָך
אזוינעם, ווי איר זענט ער ווייזט אויף דעם בייטעלע האָב איך ליב
אַטובה צו טון, נאָר פאַרשטייט איר, אויף אַן ערלעכן שטייגער.
זאָגט-זשע מיר צום ערשטן, ווער זענט איר?

ר' בנימין איך בין איצט אַ משרת ביי אַ גרויסן סוחר
און קום אַזש פון אַמעריקע און הייס בנימין.

מנשה דערשרעקט זיך פאַר שמחה בנימין? — ר' בנימין? — דער
פעטער? — ער לויפט צו אים אין וויל אים די האַנט קושן איך האָב מיך
היפּף געשטויסן, אַז דאָס איז קיין אַרעמאָן נישט.

ר' בנימין כאַפט אַוועק די האַנט לאָז געמאָך, מנשה! זיי נאָר
שטיל, וואָרן איך באַדאַרף נאָך דאָ אַסך מיט דיר צו רעדן, עס
זאָל קיינער נישט הערן.

מנשה וואָרט, איך וועל לויפן זאָגן לאַהלעך.

ר' בנימין ניין, ניין, מנשה, מאַך קיין לאַרעם נישט.
איך וויל מיט דיר פריער אַלין אַפּשמועסן. אָבער עס זאָל קיינער
נישט וויסן וואָס מיר האָבן דאָ געשמועסט. מעג איך מיר פאַר-
לאָזן אויף דיר?

מנשה אויף מיר? האָט קיין מורא נישט. איר קענט מיך
נישט, איך קען איך אָבער; און דאָס וואָס לאַהלעך און וואָס די
נאַנצע שטאָט דערציילט פון אייך, איז שוין גענוג פאַר אַזוי אַ
יונג ווי איך בין, אַז איך זאָל אייך געטריי זיין און טון וואָס
אייער האַרץ ווינטשט.

ר' בנימין נו, איך באדאנק מיך ביי דיר, וואָס די האַסט
אָזוי אַנטע מיינונג פֿון מיר. נאָר זע, עס זאָל נאָר אַלץ בלייבן
בסוד, וואָס איך וועל דיר דאָ זאָגן.

מנשה זאָגט, ר' בנימין-לעב, וואָס איר ווילט. עס וועט
בלייבן בסוד ווי ביי אייך אליין.

ר' בנימין מנשה, די ווייסט, אז איך בין געוועזן אַ
גרויסער עושר?

מנשה אויב איך ווייס! און אַצינד?

ר' בנימין ווייזט מיט דער האַנט אויף זיינע קליידער ווי די
זעסט, אַן אַרעמער משרת.

מנשה גיט זיך אַ כאַפּ אַן ביים קאָפּ אַ משרת, אָזוי! איך בין
אָוועק! דער רייכער פעטער בנימין! ער קוקט אים אַן מיט רחמנות און
ווייסט זיך אויס די אויגן אַ משרת! נעבעך!

ר' בנימין איך האָב אַנגעוואוירן נאָר מיינע עטלעכע
גילדן אין אַ מעריקע און האָב אַפילו נישט געהאַט אויף הוצאות
אָהיימצוקומען. האָב איך מיך געמוזט שמעלן פֿאַר אַ משרת ביי —
ביי — ר' שמואלן, ווייל איך האָב געהערט, אז ער פֿאַרט אין
דעם געגנט אַרײַן.

מנשה נעמט אַהיים דאָס ביישעלע אין וויל עס אים צוריקגעבן
נעמט דאָס, זייט מוחל, צוריק! איך באַדאַרף עס, געלויבט צו
גאָט, נישט.

ר' בנימין שמייכלט לאַז געמאַך, מנשה! דאָס פֿאַהאַלט,
דאָס איז דיין. איך גיב דיר דאָס נישט, נאָר מיין פעל-בית.

מנשה אייער פעל-בית? פֿון וואָנעט קען מיך אייער פעל-
בית? און פֿאַרוואָס גיט ער מיר געלט?

ר' בנימין פֿאַהאַלט נאָר דאָס און הער מיך אויס. הערט
מען נאָר נישט פֿון די אַנדערע שטובן וואָס מע רעדט דאָ?

מנשה ניין, ניין, נישקשה! זאגט, זאגט וואס איר ווילט.
ר' בנימין צום ערשטן זאג מיר, האט לאהלע שוין
חתונה געהאט?

מנשה ניין, די זיצט נעבעך נאך.

ר' בנימין רעדט מען איר עפעס שידוכים?

מנשה טאג אין נאכט. מע האט איר שוין אפשר הונד-
דערט שידוכים אנגעשלאגן, און אלע זייער וואוילע, ווי די וועלט
זאגט. וואס העלפט דאס אפער? די זוכט אויס ביי איטלעכען שידוך
עפעס א חסרון, און צום סוף ווערט נישט דרויס.

ר' בנימין און מלכהלע וואס מאכט?

מנשה א, די האט דאס געגעבן א וואקס אונטער, ווי
אויף הייוון, דאס זאלט איר זען, איז דאס געווארן א קינצלעך מיידל!
און ווי גוט און ווי קלוג! עס איז א תענוג מיט איר צו שמועסן.

ר' בנימין איז זי שוין א פלה?

מנשה דער איז אויך נישט צוצוקלייבן קיין חתן.

ר' בנימין און ווי גייט דאס דא דער איבעריקער משפחה?

מנשה עס גייט זיי, ברוך-השם, אלע זייער גוט; זיי
זענען אלע די גרעסטע נידים אין דעם ווינקל. אוי, הלואי אויף
אייך געזאגט כאטש די העלפט וואס איטלעכער פארמאגט! ניין,
מיר דאכט זיך, אז זיי וועלן אייך נישט לאזן זיין קיין משרת;
זיי וועלן אייך אודאי העלפן מיט אלעם וואס מעגלעך איז. און
איצט נעמט אייך צו דאס בייטעלע אויך.

ר' בנימין ניין, באהאלט דאס אין קעשענע אריין. דאס
שיקט דיר מיין בעל-בית פאר דעם, אז דו זאלסט מיר אלעמאל
נאכריכט געבן, וואס דו וועסט נאך הערן דא שמועסן אין דעם
הויז; ווארן ער איז איינגער אלמן, א גרויסער אדיר, און זייער

אפינער מענטש דערצו. ער זוכט איצט א מלה. און האט חטק
מלכהלען צו נעמען.

מנשה אוי, כילעפן אגלייכער שידוך!

ר' בנימין איצט באדארף ער אבער אלעמאל צו וויסן,
וואס מען וועט דא זאגן דערצו. איז ער געפאלן אויף א המצאה,
אז איך זאל מיט דעם הויז-משרת באקענט ווערן און אים בעטן,
אז ער זאל אלעמאל מיר צו וויסן זאגן וואס מען וועט דא זאגן.

מנשה איז זיך א ביסל מיט עס איז פראוודע א ביסל נישט
רעכט אפצודערציילן וואס אין שטוב טוט זיך, נאר אויף אייך,
ר' בנימין-לעב, דאכט זיך מיר, מעג מען זיך פארלאזן, אז איר
ווילט אודאי זאגן גוטס פון דער משפחה וועגן און פון מלכהלעס
וועגן. ווען איר וועט די נאך זען, וועט איר אליין זען, אז דאס
מיידל פארדינט, אז מען זאל איר גוטס זאגן. און דאס געלט,
וואס אייער בעל-בית שיקט מיר, איז כילעפן גארנישט נייטיק, ווארן
פון אייער שוועגן וועל איך אליין זאגן און אן געלט אויך. ער הערלאנגט
אים ווידער דאס בייטעלע.

ר' בנימין גיי, ביזט א נאך! נעם צו! לאז זיך דיר
דאכטן, אז דו ביסט א שדכן.

מנשה נו, קומט דאך אייך די העלפט שדכנות.

ר' בנימין איך האב שוין מיין חלק פריער אפגענו-
מען. נעם צו און באהאלט.

מנשה נו, אז איר ווילט דווקא, ער באהאלט דאס בייטעלע
וועל איך שוין צונעמען. נאר מוז איך אייך זאגן, אז דער שידוך
וואס איר זאגט דא וועגן מלכהלען וועט נישט קענען אזוי גרינג
ווי איר מיינט אויסגעפירט ווערן.

ר' בנימין פארוואס?

מנשה קענט איר דעם גומן ר' פישלען? ער וועט נישט
צולאָזן דעם שידוך.

ר' בנימין פארוואַס?

מנשה וויל ער וויל, אז די זאל אַבלה ווערן מיט זיין
שמחהלע. אין איר קענט דאָך ר' פישלען אַזדאי גוט אין ווייסט,
וואָס דאָס פאר אַמענטיש איז. אז ער וועט זיך איינשפּאַרן, וועט
די גאַנצע משפּחה בודאי נישט וועלן דערקויגן זיין.

ר' בנימין נישקשה, טו דו נאָר דאָס דיניקע אין האַרץ
אַלץ, ווען מען וועט דאָ שמועסן. אינו וועלמיר זיך שוין אַן עצה
געבן. דאָס ערשטע וואָס דו האָסט צו טון איז, אז דו זאָלסט
מיר שיקן עפעס אַ שדכן, וואָס ער זאל דעם שידוך אַנטלאָגן.

מנשה אַשדכן איז שוין דאָ; אונז האָמיר דאָ איינעם
ר' זונדל. ער איז אַמלמד ביי אייער ברודער, ביים פּראָמפעלער
רב, אַגוטער שווינדלער; אים, אז איר וועט נאָר צוואַנגן אַגומן
חורש, וועט ער שוין אַרבעטן, אז עס זאל אַזוי זיין ווי איר ווילט,
כאָטש שמחה לערנט ביי אים.

ר' בנימין וואָרן דער פּראָמפעלער רב וואוינט שוין

די?

מנשה שוין דאָס פיפטע יאָר. לאָז אייך נישט פאַר-
דריסן; דאָס שטעטל האָט אים אַפּגעזאָגט אין האָט אַן אַנדערן
רב אויפגענומען. נאָך ער באַדאַרף עס נישט; ער איז אַגרויסער
עושר אין האָט אַגרויס געוועלב מיט סחורה. וואָס טויג אים דער
רב?

ר' בנימין און ליבושן ווי גייט עס?

מנשה דער ויצט נאָר אין זיין פאַסעסיע אין פּילנעוועט
זיך ווינע פעלדער, ווינע בהמות, און קומט נאָר זעלמן אין שטאָט

אריין. מלכהלען האָט ער אַהער געבראַכט אין שטאַט אַרײַן, זי זאָל דאָ
 לערנען לעבן לאהלען. אוי, איר זאָלט זען, וואָס פאַר אַ קינדלעך
 מיידל דאָס איז! איך זאָג אייך, אַזוי גוט ווי דער טאַג, און שײַן
 קלוג; און אַ בעל-ביתטע וואָס מע זעט עס גאַרנישט.

ר' בנײַמין אַזוי, מלכהלען איז גאַר הי.

מנשה אַודאי האָט זי ר' לייבוש פאַר אַ וואָך זעקס
 אַהער געבראַכט. און ר' פישל ריכט זיך שוין אויף תנאים, און
 דער שדכן איז טאַקע דער ר' זונדל, וואָס איך האָב אייך דאָ
 פריער געזאָגט פון אים, אַז איך וועל אייך אים שיקן. לאַז אים
 נאָר אייער בעל-בית צוזאָגן אַ ברען, וועט ער ווידער בײַ אייך זײַן
 אַ שדכן און דאָרט קאַליע מאַכן. — נאָר שטיל, מיר דאַכט זיך דער
 בעל-בית קומט; איך הער שוין זײַן גאַנג אויף די טרעפּ.

ר' בנײַמין געדענק זשע, מנשה, וואָס מיר האָמיר
 געשמעקט! זאָל אַלץ זײַן בסוד, און דו קענסט מיך גאַרנישט.
 מנשה דאָס פאַרשטייט זיך. איר מענט אייך אויף מיר
 פאַרלאָזן. ער נעמט די פאַרשט און קערט.

אַכטער אַרײַנקום

ר' בנײַמן, ר' בעריש, מנשה

ר' בעריש בלייבט שטײַן בײַ דער מיר און קוקט אָן ר' בנימיןען
 וואָס דאַרפט איר?

ר' בנימין שטײַכלט.

מנשה איך ווייס גאַרנישט; שוין פון אַ האַלבער שעה
 שטייט דער ייד דאָ און זאָגט אַלץ, ער דאַרף עפעס צו אײַך.

ר' בעריש צו ר' בנימיןען צו מיר דאַרפט איר? וואָס
 דאַרפט איר?

ר' בנימין קענסט מיך נישט, בעריש?

ר' בעריש כאפט אים ארום אין קושט זיך מיט אים בנימין!
איך האָב דיר אָסור נישט דערקענט. ער קוקט אים אָן, שאַקלט
מיט דעם קאָפּ אין באַדויערט אים זייער שיין זעסטו אויס. ווען ביזטו
געקומען?

ר' בנימין נעכטן ביינאכט.

ר' בעריש נעכטן נאָך? פאַרוואָס ביזטו נישט אַהער
פאַרפאַרן? צו מנשה גיי נאָר, הייס מאַכן קאַווע!
מנשה גייט אַוועק היפּף. איך וועל טאַקע אינאַינוועגס מודיע
זיין לאהלען.

ר' בעריש לאהלען מיט מלכהלען האָב איך באַגעגנט
אַוועקגיין, ביידע מיט פאַרוויינטע אויגן. זיי וועלן אַזוי געשווינד נישט
קומען; זיי זענען געגאַנגען מבקר-חולה זיין זייער חברטאָרין, ר' זלמן
רויזנצווייגס שוור.

ניינטער אַרײַנקום

ר' בעריש, ר' בנימין

ר' בעריש זיין אַנידער! קוק דיר נאָר אָן, גוי דו זעסט
אויס. האָסט נישט עפעס אַנדערשט אַנצוטון? ווי קומט מען אַזוי
צו גיין? עס איז דאָך אַ חרפה פאַר מענטשן; זעסט דאָך אויס
ווי אַמשרת.

ר' בנימין זעסט זיך וואָס מען איז, אַזוי מוז מען גיין
אַנגעטון. גוט וואָס איך האָב דאָס אַנצוטון.

ר' בעריש ווי הייסט, ביזט דען אַמשרת?

ר' בנימין וואָס האָב איך געקענט טון? עס זאָל זיך
מיר נישט געווען טרעפן אַזוי אַגוט אַרט, העט איך קיינמאַל נישט

געקענט אַהיימקומען אויך. איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס ער האָט
מיר דעם בעל-בית צוגעשיקט. אַקאַטאַוועס, מיינסטו, אָן אַגראַשן
פון אַמעריקע אַהער צו קומען?

ר' בעריש ביזטו טאַקע אין אמתן אַמשרת? ער זיפּט
אין ווייט זיך אים די אויגן האָסט גאָר דאָס פאַרמעגן אַנגעוואוירן?
איז דיר גאָרנישט געבליבן?

ר' בנימין יא, איך בין געבליבן אין אײן העמד און
האָב קוים מיך אַלײן געקענט אַרויסראַטעווען אויס דעם פּײַער. מײן
לעבן איז שוין נישט ווערט געווען אײן גראַשן.

ר' בעריש נא, דאָס הייסט אַן אומגליק!

ר' בנימין וואָס ווייסטו? וואָרן דו קענסט דיר דאָס גאָר
משער זײן? איך זאָל דיר דערציילן, ווי אַזוי דאָס איז געווען,
העסטו ערשט געקענט פאַרשטיין, ווי גרויס מײן אומגליק איז גע-
ווען.

ר' בעריש וואָס וועסטו מיר דאָ אײצט דערציילן; איך
זע לעת-עתה די צרה גענוג פאַר מיר. איך וועל שפּעטער אויך
צײט האָבן די אײבעריקע צרות צוצוהערן. זאָג מיר נאָר אָבער אַצינע-
דערט, וואָס האָסטו ווייטער בדעה צו טון? קײן משרת קענסטו דאָך
נישט בלייבן.

ר' בנימין פרענסט מיך, וואָס איך האָב בדעה. עס
האָט אַפּנים, עס ווענדט זיך אָן מײן דעה. גלײב מיר, גאָט זאָל
מיך אום אַדעה פּרעגן, וואָס איך זאָל זײן, העט איך אַוודאי
געזאָגט, אַז איך וויל פּעסער זײן אַסוחר ווי אַמשרת. גאָט וויל
דאָך מיך אָבער גאָר אום קײן דעה נישט פּרעגן.

ר' בעריש לאַכט די עטלעכע גילדן האָט מען דיר אַוועק-
גענומען, און בײַ דײַנע קאַטאַוועסלעך ביזטו אַליץ געבליבן. מילא,
וואָס טוױג מיר דאָס? דאָרט וואו מע קען דיך נישט, האָסטו געמעגט

זיין אַמשרת אין דער נויט, אָבער הי וואו מ'קען דיך און וואו
דו האָסט משפּחה באַראַרפּסטו דאָך נישט צו זיין ביי פּרעמדע.
ממה־נפּשך, וועל'מיר מוזן זען עפעס דיר צו העלפּן. דיין ברודער,
דער פּראַמפּעלער רב, איז אַן אַדיר, פּיטלעך גייט עס איך זייער
גוט, און איך וועל אַודאי טון וואָס איך וועל קענען. לאה וועט
איך מוזן עפעס צושטייער געבן.

ר' בּני מין לייבושן רעכנסטו נישט; עס האָט אַפּנים,
אַז ער איז נישט אימשטאַנד צו העלפּן.

ר' פּעריש לאָמיר לייבושן גאָר לאָזן גיין. עס גייט אים
אַפּילו גאַנץ גוט, ער האָט אָבער עטלעכע קינדער און באַדאַרף
אַמיידל חתונה צו מאַכן איך.

ר' בּני מין כילעבן, אויב ער האָט עפעס אַזיין מיידל,
העט איך אים אָנגעשלאָגן אַ שידוך פון אירעמוועגן.

ר' פּעריש וועמען? אפּשר דיך אַליין?

ר' בּני מין לאַכט אַז איך האָב שוין אין די אַלע מדינות,
וואו איך בין געווען, נישט געקענט געפינען קיין בלה, וואָס איך בין
יינגער און דער גרויסער עושר געווען, וועל איך ביי מיין איצטיקן
שטאַנד אַודאי שוין נישט קענען קיין בלה קריגן.

ר' פּעריש וועמען דען שלאָגסטו איר אָן?

ר' בּני מין מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב איר מיטגעבראַכט
אַוואוילן חתן, וואָס עין וועט אַלע פון אים צופּרידן זיין; ער איז
פון גרויסע לייט, זייער גוט, קלוג, ערלעך און שייך; און וואָס
ביי איך די גרעסטע מעלה איז, ער איז אַ גרויסער עושר איך.

צענטער אריינקום

ר' בעריש, ר' בנימין, מנשה טראגט א סעצל מיט צוויי גלעזער קאווע.

מנשה דערלאנגט די קאווע מיר דאכט זיך, אז ר' פישלס וואָגן איז דאָ אהער פארפאָרן.

ר' בעריש פישל האָט געמוזט אהער קומען. צו ר' בנימין וועל'מיר זען, אויב ער וועט זיך דערקענען. נאָר איך בעט זיך, שווייג גאָר, ווען ער וועט זיך עפעס רעדן. לאָז זיך נישט פארדריסן; דו געדענקסט דאָך אים נאָך פון לאַנג. ער איז נאָך דער אייגענער.

ר' בנימין איך וועל אים שווייגן, האָב קיין מורא נישט, ער מעג רעדן וואָס ער וויל.

ר' בעריש צו מנשה גיי ברענג אריין נאָך אַ גלאָז קאווע פון ר' פישלס וועגן.

מנשה גייט אַוועק.

עלעפטער אריינקום

ר' בעריש, ר' בנימין, ר' פישל, ר' וונדל

ר' פישל איך זוך אים ארום אין דער גאַנצער שטאָט אין ער זיצט זיך דאָ און טרינקט קאווע. וואו ביזטו געווען, וואו?

ר' בעריש וואו האָב איך געזאָלט זיין? איך קום ערשט פון דער קאַנטאָר. וואָס דאַרפסטו מיך דאָס אזוי נייטיק, וואָס? זעין זיך נאָר אַנדער און זע, עפעס אַ פאַקאָנטער מענטש דאַרף עפעס אַ געשעפטל צו אונז צו ר' וונדלען זיצט אַנדער, ר' וונדל!

ר' זונדל זעצט זיך און קוקט פריער אינטער דער קאנצע ארויסער.

ר' פישל גייט צו ר' בנימין אין קוקט אים אן א פאר מינוטן

בנימין! וואו האָסטו דיך דאָ גענומען? איך האָב געוואוסט, דער פינסטערער סוף וועט אזוי זיין; אז ער וועט האָבן אויסגעבראָט דאָס פארמעגן, וועט ער אַהיים קומען אונז איבערן האַלז צו ליגן. ער פארדרייט זיך אַוועק פון ר' בנימין צו ר' בערישן בעריש, קום נאָר אַרײַן אין יענער שטוב, איך האָב עפעס מיט דיר אָן עסק צו שמועסן.

ר' בעריש זען דיך נאָר אנדער. וואָס איז דאָס גע- איילעריי? ביזט דאָך ערשט אַרײַנגעקומען. שמועס נאָר פריער א ביסל מיט אונזער גאָסט.

ר' פישל אַשיינער גאָסט! לאַמך גאָט היטן פאַר זעלעכע געסט! ווען ער האָט אונז צוגענומען די ירושה, האָט זיך אים נישט געגלוסט דעמאָלט אונזער גאָסט צו זיין; אַצינד, אז ער איז אַ בעטלער געוואָרן, איז ער דאָ. ער מיינט אפשר אונז נאָך צום איבעריקן בדהות צו שטעלן? זאָג אים פון מיינעשוועגן, אז ער מעג גיין פון וואַנען ער איז געקומען. ביי מיר האָט ער גאָרנישט וואָס צו טון. ער מעג אפילו היינט שטאַרבן פאַר הינגער, גייט מיך אויך נישט אָן. ווי ער האָט זיך געפּעט, אזוי לאַז ער ליגן.

ר' בנימין ביזט נאָך אַליין ביז אויף מיר, פיישל? דו זעסט, אז גאָט האָט מיך שוין גענוג געשטראַפּט און האָט מיר די עטלעכע גילדן אויך אַוועקגענומען; דאָס גאַנצע פארמעגן איז פאַרברענט געוואָרן, איך בין קוים מיט דער נשמה אַרויס פונם פייער, און דו ביזט אַליין נאָך אין פעס אויף מיר.

ר' פישל אַוואַ, טאַקע אַ שאַד כילעפן, וואָס דו ביזט נישט מיט פאַרברענט געוואָרן, העט מיר אַ צעט פאַרשפּאַרט דיך אַ בערן האַלז צו האָבן.

ר' בעריש צו ר' פישלען נו, שטיל שוין, שטיל! גיסט
אים אָפּ דעם שיינעם שלום-עליכם, כילעבן.

ר' פישל ווי הייסט, פארוואס זאל איך שוויגן? דעם הולטיי,
דעם אויסברענגער, וואס האָט אזוי אַגרויס פאַרמעגן פּרעמד געלט,
אונזער געלט, אויסגעבראַכט. דו וועסט שוין זען, ווי איך וועל אים
שוויגן, דעם קבצן.

ר' בעריש נו, שוין גענוג. וואָס האָסטו ביי אים איצט
צו נעמען? וואָס וועסטו איצט מיט אים אויסקריגן? אָט האָב פּעסער
איצט רחמנות אויף אים! ער איז נעפעך פאַר נויט געוואָרן אַמשרת.
ר' פישל אויף אים רחמנות? לאָז ער זיין אַמשרת כאַטש
אויפן קברות.

מנשה ברענגט אַרײַן אַ גלאָז קאַזע, גיט עס ר' פישלען.

ר' בעריש צו מנשה גיב ר' זונדלען איך אַ גלאָז קאַזע!
מנשה גיט אַזעק.

ר' פישל נעמט אָן ר' בערישן ביי דער האַנט קום נאָר,
איך האָב מיט דיר עפעס נייטיק צו שמועסן. ער שלעפט אים אין דער אַנט-
דערער שטיב אַרײַן. זיי גייען אַזעק.

צוועלעפטער אַרײַנקום

ר' בנימין ר' זונדל

ר' זונדל ער נעמט אַרויס זיין לולקע אין פאַררויכערס זי זאָג
נאָר, דו הייסט בנימין?

ר' בנימין איז געזען אַ ביסל פאַרטראַכט און גיט זיך פּלוצלינג
אַקער איבער צו ר' זונדלען וואָס איז דען? יאָ, איך הייס אזוי.

ר' זונדל אזוי הייסטו? איך האָב נאָך קיינמאַל ניט גע-

הערט, א מענטש זאל הייסן „אזוי“. איך האב געמיינט, די הייסט
בנימין.

ר' בנימין שטייבלס יא, איך הייס בנימין. ווי הייסט
איר?

ר' זונדל איך הייס, איך מײן קיינ דעם דאזיקן דאס, ר'
זונדל.

ר' בנימין און אז נישט קיינ דעם דאזיקן דאס, ווי
הייסט איר?

ר' זונדל איך הייס ר' זונדל, ר' זונדל הייס איך.

ר' בנימין ווער זענט איר, ווער?

ר' זונדל איך בין נישט קיין משרת. איך בין מיט דעם
דאזיקן דאס אמלמד ביי דעם פראמפעלער רב און ביי ר' פישלען,
און בין מיר היין דעם ב"ה א שדכן קיינ דעם דאזיקן דאס פאר
דער גאנצער וועלט.

ר' בנימין אהא, איר זענט עס דער ר' זונדל שדכן.

ר' זונדל איך בין א שדכן ביי די גרעסטע לייט. און כאטש
די צוויי נגידים סודען זיך דארט דרינען, ווייס איך פארט שוין מיט
דעם דאזיקן דאס פרייך וואס דער סוד איז, ווארן איך בין דער
שדכן צווישן ר' פישלס שמחהלע וואס לערנט ביי מיר און ר'
לייבושעס מלכהלע. א קינצלעכער שידוך!

ר' בנימין יא, יא, ר' לייבוש קער האבן א פיין מידל.

ר' זונדל א פיין מידל? זאג בעסער, א פינע מיד. זי
וועט דאס ערשט מאכן אויס שמחה א מענטש. כאטש ער איז
איצט קיינ דעם דאזיקן דאס גאר א גולם.

ר' בנימין אז איר זענט יא אזוי א וואוילער שדכן,
האב איך פון אייערטוועגן אויך א שידוך, וואס איר העט געקענט

אָן אים אַסך, אַסך געלט פאַרדינען, ווען איר זאָלט אים נאָר
אויספירן.

ר' זונדרל וואָס, איר זענט ערשט מסופק, אויב איך וועל
אים אויספירן? איך מײן קיינן דעם דאָזיקן דאָס, איך בין נישט
מסופק. אַסך געלט, זאָגט איר? יא, איך וועל אים אַוודאי אײס-
פירן, וואָרן ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך דאָס אַוודאַטנע ייד.
איך קען אַלץ; איך בין אַ מלמד, אַ קורא, אַ מוהל, אַ שדכן, אַ בעל-
תוקע, אַ חזן, קען שניצן מנורות, גרעגער, המנקלעפערלעך און בײ-
שטידלעך צו מוזות, פלעכטן הדסים און הכדלות, גיסן חנופה-
לעמפלעך און דריידלעך, קנייטשן פאַפירענע לאַנטערלעך, קען מאַכן
רייזעלעך אויף שבועות אײס ריבנשאַלעכץ; בקיצור פל הקיצורים,
איך בין מיר מיט דעם דאָזיקן דאָס טאַקע אַוודאַטנע יידל, און
אַז געלט צו פאַרדינען, און נאָך דערצו אַ סך אויך, בין איך
דער מענטש דערפון, וואָס איר מעגט אייך אויף מיר פאַרלאָזן
און טאַקע גאַרנישט מסופק זײן, אַז איך וועל אויספירן אַפילו דעם
קרומסטן שידוך פון דער וועלט, און דערצו נאָך אַזוי מאַכן, אַז
די גאַנצע וועלט וועט מוזן זאָגן, אַז ער איז אַן-השמים. זאָגט מיר
נאָר, מײן ליבער ר' בנימין-לעב, ווער איז דער שידוך, ווער?

ר' בנימין צו זיך אין דער שטיל אַ-האָ! ער אירצט
מיך שוין. צו ר' זונדרל דעם שידוך וועל איך אייך זאָגן, נאָר
דאָ איז נישט דאָס אָרט און די צײַט דערצו. קומט, זײט מוחל,
שפעטער צו מיר אין סטאַנציע אַרײן. אונז שטיימיר בײ דעם טויפן
אברהם, דאָרט וועל'מיר די זאך קענען אַפּשמו'סן.

ר' זונדרל מעג זײן כאַטש היינט נאָך מיטאַג, יאָ?

ר' בנימין אויך יאָ.

ר' זונדרל זעט-זשע, אַז איר זאָלט שוין צו דער זאך
קײן אַנדערן נײט ניצן נאָר מיך. איר מעגט אייך מיט דעם דאָזיקן

דאָס אויף מיר פאַרלאָזן. איך בין אייך בטוח, און איך פאַרדאַרף
קיינעם נישט וואָס זאָל מיר העלפֿן.

ר' בנִי מִיִן נו, גענוג אַצינדערט, וואָרן איך הער בע-
ריש מיט פֿישלען קומען שוין אַרײַן. לעת-עתה נעמט צו אויף
הוצאות די צוויי קערבלעך, און מיט דעם שידוך פֿון מלכהלען האַלט
אייך נאָך אַ ביסל אויף, ביז איך וועל אייך זאָגן.

ר' זונדרל כאַפּט צו שנעל דאָס נעלס און פֿאַהאלט עס אין קעשענע
אַרײַן גוט, גוט, עס וועט שוין אַליין רעכט זײַן מיט דעם דאָזיקן
דאָס.

דרייצעטער אַרײַנקום

ר' בעריש, ר' פֿישל, די פֿריערדיקע פֿאַרשוניגען

ר' בעריש ש מייכלט צו ר' זונדרלען איר האָט אייך דאָ
דערווייל געדאַסט מיט דעם דאָזיקן דאָס?

ר' זונדרל ווער, איך? גיין, אָסור! איך האָב אים נאָר
אַ ביסעלע אויסגעפרעגט וואָס 'מע הערט דאָרט אין אַמעריקע.

ר' בעריש נו, וואָס האָט איר געהערט?

ר' זונדרל הע! הפּל תּבּל, אומעמוס איין וועלט. איך מײַן
קײַן דעם דאָזיקן דאָס, אַרעמע לײַט זענען דאָרט אייך אַזוי פֿיל
דאָ ווי הי.

ר' פֿישל דאָס האָט איר ערשט געדאַרפט צו פרעגן?
קוקט אים נאָר אָן, וועט איר שוין וויסן וואָס אין אַמעריקע טוט
זיך.

ר' בעריש נו, נו, לאָז אים שוין גיין! וואָס שיטסטו
אים נאָך זאַלין אויף די וואונדן? שמיל שוין! לאָז אים גיין! לאָז

ער זיך כאַטיש אַ ביסל אַפרוען. וועסט נאָך צײַט האָבן זיך מיט
אים צו קריגן. ער וועט דאָך דיר שפּעטער אויך ניט אַנטלויפן.

ר' פּי ש ל איך ווײַס דאָס גאַנץ גוט; ער האָט דאָך שוין
נישט דעם פעטערס ירושה, וואָס ער זאָל ווידער מיט איר אַנט-
לויפן.

ר' זונדל צו ר' פּי ש ל, נו, ווי אזוי איז געבליבן צווישן
אײך?

ר' פּי ש ל קומט, קומט, איך וועל אײך שוין דערציילן.
האָב אַ גוטן טאָג, בעריש, און זיי דיך נאָך אַ מאָל מיטש וועגן
דעם, וואָס מיר האָמיר געשמױסט.

ר' בער י ש נו, נו, איך וועל מיר די זאך נאָך אַ מאָל
איבערלייגן. אַ גוטן טאָג, אַ גוט יאָר!

ר' זונדל זײַט געזונט, ר' בעריש! ער ווײַקט צו ר' בנימין
זײַט געזונט! זיי גייען אוועק.

פּערצעטער אַרײַנקום

ר' בעריש, ר' בנימין

ר' בער י ש איך האָב אַ גרויסע הנאה געהאַט, בנימין,
וואָס דו האָסט פּי ש ל צו גאָר געשוויגן. דו קענסט דאָך אים פון
לאַנג; עס איז תמיד פעסער, אַז מען שווייגט. לאָז ער רעדן וואָס
ער וויל. נאָר אַצינד מוז מען דאָך פאַרט עפעס טראַכטן, דערווייל
וואו דו וועסט האָבן אַ דירה. מיר איז גאַנץ רעכט, אויב דו ווילסט,
זיי פּי מיר, איך וועל דיר ניט ווערן.

ר' בנימין זײַן, בעריש-לעב! איך קען לעת-עתה נאָך
פּי דיר נישט זײַן; איך קען קײַן מײַן בעל-בית אַזוי שלעכט נישט

האַנדלעך; ער האָט מיר זעלכע טובות איבער דעם גאַנצן וועג גע-
טון, און איך זאָל אים אַצינד פאַרלאָזן? דאָס איז קיין יושר נישט.
ר' בעריש וואָס איז דאָס פאַר אַ מענטש? וואָס איז ער
עפעס, אַ סוחר? ווי הייסט ער, ווי?

ר' בנימין ער הייסט ר' שמואל אַמעריקאַנער, ער איז
אַ גרויסער אַדיר, אַ יונגערמאַן מיט אַלע מעלות און האָט זייער אַ
גוט האַרץ. איך בין מיט אים באַקאַנט געוואָרן אין אַמעריקע. גע-
בוירן איז ער פון די היגע מדינות. זיינע געשעפטן זענען זייער
גרויס. זיין אַצינדיק פאַרן אָבער איז אייגנטלעך נאָר דאָס: ער וויל
דווקא פון די היגע מדינות נעמען אַ ווייב, פאַרט ער אַרום און
זוכט אַ שידוך.

ר' בעריש נו, האָט ער שוין עפעס געפונען?

ר' בנימין ניין, ער קען זיך נישט דערקלייבן; עס געפעלט
אים אַלץ נישט. טאָמער ווייסטו עפעס אַ שידוך פֿין די? זאָג מיר.
נאָר עפעס גוטס, וואָרן ער פאַרדינט, אַז איך זאָל אים אָפּדינען
מיט אַלעם וואָס נאָר מעגלעך איז פאַר די טובות וואָס ער האָט
מיר ביז אַהער געטון.

ר' בעריש איך זאָל דעם מענטש קענען, העט איך
אפּשר געהאַט אַ שידוך פון זיינעטוועגן. מען באַדאַרף צו וויסן,
ווער ער איז, אויב ער איז עפעס אָן עושר, אויב ער קען עפעס,
אויב ער טויג צום האַנדל און אויב ער איז גוט, ערלעך און קיין
הולטיי נישט.

ר' בנימין איך קען דיר ערב זיין, אַז ער איז דאָס
אַלץ נאָך מוין ווי דו פאַרלאַנגסט, ער זאָל זיין. אָן זיין שמועס
וועסטו שוין דערקענען, אַז ער מוז אַרויסקומען פון אַ פיינע-בריהש
הויז, און אַז ער איז אַ גרויסער קענער. מעגסט מיט אים שמועסן
פון תורה; ער איז אַ בקי אין תנ"ך, גמרא און אין פוסקים. מעגסט

מיט אים שמועסן פון מילי דעלמא; ער קען עטלעכע לשונות און
איז אַקענער פון אַנדערע חכמות. אַן עושר איז ער אַגאַנץ גרויסער,
וואָס ער קען באַוווּיזן מיט קרעדיטיוו-בריוו. זיין גוטקייט האָט אַ שם
אין האַלב אַמעריקע, און וואָס דו פּרעגסט, אויב ער איז קיין
הולטיי נישט – איך האָב פון אים קיין שום זאַך נישט געזען און
נישט געהערט וואָס עס זאָל ווייזן אויף אַ הולטיי. איך האָב פון אים
נאָר געזען גוטס און ערלעכקייט. נאָר זאָג מיר, וועמען ווילסטו
אים אַנשלאָגן?

ר' בעריש איך זאָג דיר דעם אמת, ווען דאָס זאָל
אַלץ אַזוי זיין ווי דו זאָגסט, וואָלט איך אים אַנגעשלאָגן איינער
פון די צוויי, ענטוועדער אונזער לאהלען אָדער מלכהלען.

ר' בנימין און איך זאָג דיר, אַז מעגסט דיך פאַרלאָזן
אויף מינע רעד, און די גאַנצע משפּחה וועט מיר דאַנקען פאַר דאָס
וואָס איך האָב אים אַריינגעבראַכט צו זיי. דער עיקר איז אַבער דאָס,
ער וויל נישט נעמען קיין ווייב, ביז ער וועט זי אַליין זען און
מיט איר רעדן, אַז ער זאָל ווידער וויסן וואָס זי איז. איבער דאָס
באַדאַרף מען צו וויסן, צי ווילסטו, ער זאָל נעמען לאהלען צי
מלכהלען.

ר' בעריש מיר דאַכט זיך, אַז מיט מלכהלען וועט עס
גיכער קענען אויסגעפירט ווערן, וואָרן לאהלע קלייבט זייער שטאַרק,
עס געפעלט איר קיין שום שידוך נישט פון די הונדערט שידוכים
וואָס מען האָט איר ביז אַהער אַנגעשלאָגן. באַדאַרף מען נאָר צו:
טראַכטן אויף אַהמצאה, ווי אַזוי ער זאָל זיך זען מיט מלכהלען.

ר' בנימין מיר דאַכט זיך, אַז דאָס גלייכסטע העט
געווען, אַז די זאָלסט אים גאָרנישט זאָגן נאָך פון קיין שידוך,
נאָר זאָלסט אים אַזוי אַהער פאַרבעטן אויף אַ מיטאָג צו דיר, וועט
ער קענען ביידע זען און מיט זיי שמועסן.

ר' בעריש איך האָב שוין דאָס אליין איך אין זינען
געהאַט, וואָרן איך באַדאַרף דאָך אים נאָך כאַטש צו דאַנקען פאַר
דעם גוטס, וואָס ער האָט אָן דיר געטון. איך גיי תיכּף שיקן
מנשהן נאָך אים, ער זאָל אים אויף היינט מיטאַג אהער פאַר-
בעטן, און דו וועסט גיין צו לאהלען און צו מלכהלען און זיי
דערציילן, וואָס דאָס פאַר אַמענטש איז. זיי גייען ביידע אַוועק,
אימלעכער אויף אַן אַנדערער זייט.

דער פאַרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

צווייטער אויפצי

לאהלעס שטוב מיט שוין מעבל, אין איין שאַפּקעלע ביכער, אַ קליין שאַפּקעלע מיט קלייניקייטן.

ערשטער אַרײַנקום

לאהלע, מלכה

זיצן ביי איין קיילעכדיק טישל און נייטן, ר' בנימין זיצט נעבן זיי.

ל א א ה ניין, ברודער-לעבן! דו מעגסט מיר לויבן טויזנט
מאַל דיין אַמעריקע, נאָך מיין גייסט איז עס נישט; מיר געפעלט
עס גאַרנישט, איך העט דאָרט קיין טאָג נישט געקענט אויסהאַלטן.

ר' בנימין ע, לאָו זיך דיר נאָר טרעפן עפעס אַגוטער
שידוך פון דאָרט און דער מאַן זאָל דיר געפעלן, וועסטו שוין
דאָס נישט זאָגן. שמועס דו נאָר פריער מיט מיין ר' שמואלן, וועסטו
שוין זען, וואָס דאָרטן פאַר אַ מענטשן זענען.

מ ל ב ה מיר דאַכט זיך אויך, אַז דאָס איז נישט קיין
מעגלעכע זאַך, אַז דאָרט זאָלן נאָר סאַמע גוטע מענטשן זיין;
אין אַגרויסן טײך זענען דאָ גוטע און שלעכטע פיש.

ר' בנימין דו ביזט גערעכט, מיין לעבן, עס געפינען
זיך דאָרט שלעכטע מענטשן אויך, אָבער אזוי אַ שלעכט פישל
ווי מע געפינט הי וועסטו דאָרט נישט געפינען.

ל א א ה ע, פון אים לאָמיר ניט שמועסן. נאָר געלויבט
צו גאָט, אַז דו ביסט ווידער דאָ ביי אונז. אַ שאַד, עס האָט

דיר נאָר געדאַרפט אַ ביסל בעסער צו גיין, וואָלט שוין אלץ רעכט
געווען. נאָר זאָרג נישט, פרודער-לעבן! גאָט קען העלפן, אין
ער וועט דיר בוודאי העלפן.

מ ל כ ה - איך מײן אויך אזוי, וואָרן גאָט העלפט אלע
גוטע און ערלעכע מענטשן, וועט ער אָן דיר בוודאי אויך נישט
פאַרגעסן.

ר' בנימין איך האָב כילעפן געמיינט, אַז איך וועל
דיך, לאהלע, שוין דערווישן מיט אַ מאַן און מיט קינדערלעך, אין
דיך, מלכהלע, מיט אַ חתן אַ פיינעם.

ל א ה וואָס האָט זי זיך צו אײלן; זי איז דאָך ערשט
אין זיבעצענטן יאָר.

ר' בנימין איך זע דאָך אָפער, אַז דו אײלסט דיך אויך
נישט זייער. פאַרוואָס איז דאָס? איך בין מיר משער, דו האַלסט
דיך אָן דעם וואָס מען זאָגט, אַז דער וואָס פאַרבײט זיך אָן דעם
הייסן בלאַזט דערנאָך אויף דעם קאַלטן.

מ ל כ ה האָב מיר נישט פאַראַיבל, פעטער-לעבן, דו ביזט
דיך טועה: אזוי פיל איך ווייס וואָס לאהלע האָט מיר אַליין דער-
צײלט, האָט זי זיך גאָר קיינמאַל נישט פאַרבײט, נאָר אַנדערע
האַבן דאָס פײער אונטערגעבלאָזן, עס זאָל בריען, אין זי גענייט,
אַז זי זאָל שרײען: „עס ברייט!“

ל א ה שטייכלט אין זיפּט וואָרן דו געדענקסט ניט, וואָס
דעמאַלט האָט זיך געטון, וואָס איך האָב געליטן? נאָר דאָס איז
אַלץ נישט קײנ דעם, וואָס איך בין אויסגעשטאַנען פון דער מאַ-
מען עליה-השלום נאָך דיין אוועקפאַרן; זי האָט זיך אײנגעשפאַרט,
נאָר גטן און גטן, אין אזוי האָט עס געמוזט זיין.

ר' בנימין איך געדענק גאנץ גוט די אלע מעשיות.
נאָר זי זאל מירס דאָרט מוחל זיין, איך בלייב דערבײַ, אז זי האָט
אָרויסן פעלער באַגאַנגען.

ל א ה זיפצט שפאַרקער אוי! אַ פעלער! אַ פעלער! נאָר זי
איז דאָך געווען מיין מאַמע און האָט מיך ליב געהאַט ווי איר
לעבן, און אז זי זאל מיך געווען הייסן שפּרינגען אין פייער אַרײַן,
וואָלט איך זי אויך געווען געפּאָלגט.

ר' בנימין נו, וואָס פאַרבײַ, איז פאַרבײַ, נאָר צווישן
אונז געשמעסט, איז פון דיר אַ שטיקל אומרעכט, וואָרן ווי פּעריש
האָט מיר דערציילט, קלייבסטו צו שטאַרק צווישן די שידוכים וואָס
מע רעדט דיר; עס געפּעלט דיר קיין שום שידוך נישט.

ל א ה זאָג דו אליין, קען מיר נאָך משהן אזוי גע-
שווינד אַ שידוך געפּעלן?

ר' בנימין וואו איז ער אַצינד משה, וואו?

ל א ה בא, בא, בא, איך זאל וויסן וואו ער איז!

ר' בנימין נו, וואָס וואָלט געווען?

ל א ה וואָס עס וואָלט געווען?... העט איך דיר געווען
געזאָגט, וואו ער איז.

מלכה מיר דאָכט זיך, דו העסט אים פאַרשפּאַרט צו
זאָגן וואו ער איז; ער וואָלט שוין אליין אויך געווען געוואוסט,
אָן דײַן זאָגן.

ר' בנימין אָט אַ דאָ קען מען זען, אז פון געקריג
קען קיינמאָל קיין גוטס ניט אַרויסקומען; די גאַנצע מעשה איז
דאָך נאָר אַרויסקעקומען פון דעם, וואָס די מאַמע עליה השלום האָט
זיך אַמאָל געקריגט מיט זיין מומען, האָט זי פון דעמאָלט אָן אַ

שנאה געהאט קייגן זיין גאנצער משפחה און קייגן אים צום מייסטן,
ווייל ער פלעגט זי צו בעטן, אז זי זאל זיין משפחה נישט זידלען.

מ ל כ ה אָבער דאָס זאָג איך תמיד, אַז דאָס גלייכסטע
העט געווען, אַז מען זאָל זיך משרך זיין נאָר פֿון זיין אייגענער
פאַמיליע.

ל א א ה אַזוי זאָנסטו? נו אַרפּא, פאַרוואָס ווילסטו נישט
שמחה?

מ ל כ ה דו ווייסט אַליין אויך פאַרוואָס. איך וויל אים נישט
שענדן; איך קען מער נישט זאָגן, נאָר ער געפעלט מיר נישט.
און ס'אנדערע, אַז דו, לאה-לעבן, וועסט מיר ראָטן, אַז איך זאָל
ווערן שמחהס פּלה, וועל איך עס דיר צוליב טון.

ל א א ה נעמט זי אַרום און זיי קושן זיך ניין, מלכה-לעבן, איך
וויל דיר צו אַזוי אַ נאַרישקייט נישט ראָטן. ווען שמחה זאָל האָבן
צוואַנציק מאָל אַזויפיל געלט, וואָלט ער אויך נישט ווערט געווען
דיך צו האָבן פאַר אַ פּלה.

ר' בנימין אַט אַ דאָס געפעלט מיר, פֿון דעם האָב
איך אַהנאה! האָט עין איך תמיד אַזוי ליב?

מלכה ווי דאָס לעבן! אונז קענ'מיר איינע אָן דער אַנדערער
נישט זיין. איך קאָן דיר אָבער זאָגן, פעטער-לעבן, אַז וועמען
אונז האָמיר ליב, האָמיר אים ליב אויף תמיד.

ר' בנימין רעכט אַזוי! אַזוי דאַרף צו זיין!

צווייטער אריינקום

שבע, א ביסל דערנאָך: ר' בעריש, ר' משה ער הייסט איצט
ר' שמואל בריליאַנט — גייט דייטש אָנגעפאָן מיט אַ בערדל:
די פריערדיקע פאַרשוונען.

ש ב ע קומט זאָגן געשווינד אַריינצולויפן דער בעל-בית, ר'
בעריש, גייט אָהער מיט עפעס זייער אַ שיינעם דייטש. איך קען
אים נישט.

לאה, מלכה און בנימין שפעלן זיך אויף.

ר' בנימין צו שבען נו, וואָס האָסטו דיך אזוי דערשראָקן
צו לאהן און מלכהן און עין אויך, שרעקסט אייך נישט! דאָס איז דאָך
מיין בעל-בית, ר' שמואל, וואָרן בעריש האָט געזאָגט, אז ער
וועט אים אויף מיטאָג היינט אָהער פאַרבעטן.

ר' בעריש פירט ר' שמואלן אינטער דעם אַרעם גאָט
העלף אייך, קינדער! דאָ האָב איך אייך געבראַכט אַוואַילן גאָסט,
דאָס איז ר' שמואל בריליאַנט. ער קומט אַצינד פון אַמעריקע און
האָט זייער אַסך גוטס געטון אָן אונזער בנימנען. ער פירט אים צו
צו לאהן דאָס איז מיין שוועסטער לאהלע, אַגרושה. ער פירט אים
צו מלכהן און דאָס איז מיין ברודערנטאָכטער מלכהלע.

ר' שמואל איז שפּאַרק פאַרמישט און נייגט זיך אַ ביסל, פריער
צו לאהן און דערנאָך צו מלכהן איך קען אַוויפיל נישט אַרויסזאָגן, וואָס
פאַר אַהנאה איך האָב פון דעם, וואָס איך ווער דאָ מיט אייך
באַקאָנט.

לאה רעדט זייער פאַרמישט איך... איך בין... יא... איך
בין זייער צופרידן! אזוי אַגאָסט!... איך מיינ... אזוי אַ טייערן גאָסט...
ביי מיר צו זען.

מלכה קוקס אן לאהן און וואונדערט זיך וואָס זי איז אזוי פאַרמישט און זאָגט צו ר' שמואלן אונז באַדאַנק'מיר זיך זייער פאַר אייערע גוטע ווערטער, און איך מײן, אז אזוי אַגאַסט, וואָס מײן פעטער רעקאָמאַנדירט אים אונז, מוז אַוודאי זייער אַפּײַנער און טייערער גאַסט זײן. זי ברענגט נאָך שטולן בעט'מיר זיצן. מיט וואָס איז מען דאָ מכבד אזוי אַגאַסט? זי לײַפט צו שבען און שמועסט מיט איר אין דער שטיל.

שבע גייט אַוועק.

ר' בנימין האָט מלכהן געהאַלטן שטולן שטעלן.

ר' בעריש צו ר' שמואלן: זיי זענען זיך אָט איז דאָך אייער משרת אויך דאָ.

ר' שמואל מײן משרת? ניין, מײן פריינד, מײן בע-סטער פריינד, ווילט איר זאָגן, איך האָב אים תמיד נאָר פאַר דעם געהאַלטן, ווייל דאָס אומגליק האָט אים נעבעך געטראָפּן, ער איז פאַראַרעמט געוואָרן, און איך בין רייך, פונדעסטוועגן האַלט איך אים נישט פאַר קײן משרת חלילה, נאָר פאַר מײן בעסטן פריינד.

ר' בנימין איך ווייס אָבער וואָס איך בין אייך מחויב צו זײן פאַר אייער גוטס, וואָס איר האָט אָן מיר ביז אַהער גע-טאָן.

ר' שמואל מאַך נישט אזוי אַגרויס וועגן פון אזוי אַקלייניקייט און טו מיר דאָס צוליב און שמוס גאָר פון דעם שוין נישט.

לאה איז שוין אַביסל צו זיך געקומען מײן ברודער בנימין האָט מיר פון אייער גוטקײט אַסך דערציילט, אז דאָס וואָס איר האָט אָן אים געטון בײַ אייך, אין די אויגן גאָר אַקלייניקייט איז; בײַ אונז אָבער איז דאָס אזוי אַגרויס גוטס, אז מיר ווייס'מיר גאָר-נישט ווי אזוי אייך דערפאַר צו דאַנקען.

ר' שמואל עם איז שוין אין דער וועלט אזוי; גוטע
מענטשן מאכן באלד אויס דער גרעסטער קלייניקייט אגרויס גוטס.

לאה דאס האט געמוזט בנימין איינרעדן, אז אונז זענען
מיר גוטע מענטשן. איר טאָרט אייך אָבער אין דער זאך נישט
זייער אויף זיינע רעד פארלאָזן, וואָרן איטלעכער לויפט גערן זיין
משפחה, וואָרן ער לויפט אינאיינוועגס זיך אליין.

ר' שמואל ביי מיר זענען בנימינס ווערטער הייליק.

ר' בעריש שטעלט זיך אויף נא, האָטס נישט פאראיבל,
איך דארף נאָך אויף איין אָרט צו גיין, אַנייטיק געשעפט אָפֿ-
צומאָכן. אייך, מיין ליבער ר' שמואל, לאָז איך דאָ, אונטערהאַלטס
אייך דאָ אַ ביסל, ביז איך וועל צוריקקומען. צו מיטאָ: זענט איר
מיין גאָסט. ער גייט אַוועק.

מלכה לאהלע, אויב דו ווילסט, פארבעט דעם גאָסט אין
גארטן אריין, און איך וועל הייסן שבען, אז זי זאל אַהין ברענגען
וואָס איך האָב זי געהייסן.

לאה כילעבן, גאַנץ גלייך! אויב ר' שמואל וועט אזוי
גוט זיין און זיך וועלן אַהין פאַמיען.

ר' שמואל יא, פארוואָס נישט? אין אזוי אַגעזעלשאַפט
בין איך אומעטום מיט פאָרגעניגן, זיי גייען אויף איין זייט און מלכה אויף
דער אַנדערער זייט אַוועק.

[די פריילעכע יונגעלייט]

יאָסל קען נישט שטיין אויף די פיס וואָס, דו מיינסט, איך בין אפשר שיפור, הע? איך וועל דיר דאָ ווייזן שיפור! וואָלף!
מיט מיר שמאעסט מען נישט אזוי! הערסטו?

וואָלף אָט, זאָל גאָט היטן, פלוצלינג שיפור? דו וועסט זיין שיפור? איך מיינ נאָר דאָס אזוי, זאָלסט דיר גיין לייגן שלאָפן.

יאָסל נו, יא, איך בין שיפור, נו, וואָס קומט מיר דער-פאַר? האָב איך דיין געלט פאַרשיפורט? ער שלאָגט זיך אין האַרץ אַרײַן פאַר מײַן געלט, מײַן געלט מעג איך זײַן שיפור! דער בעל-בית איז אויך אַמאָל געווען שיפור. וועסט אים אפשר שלאָגן? וועסט מיך אפשר שלאָגן? אוי, איך וועל דיר ווייזן שלאָגן. דו, וואָלף, דו!

וואָלף פאַר זיך אין דער שטיל אָט אָ דאָס שלימזל האָט מיר נאָך געפעלט. צו יאָסלן ע גיי, ביזט אַ נאָר, וואָס טייטש, איך וועל שלאָגן דעם בעל-בית? איך וועל דיר שלאָגן? אונז זענ'מיר דאָך גוטע פרידער! געדענקסטו, יאָסל, ווי איך האָב דיר אָפגעבעטן ביי דעם בעל-בית, אַז ער האָט דיר געוואָלט הרגענען איבער די כאַמעטעס, אַז מען האָט זיי אַוועקגעטראָגן, געדענקסטו?

יאָסל יא, איך געדענק. ער פאַלט איבער וואָלפן און קושט אים איך געדענק, מײַן גילדענער וואָלף, איך געדענק עס אזוי ווי היינט. דו ביזט אַ יונג, וואָלף! איך האָב דיר ליב. דו מיינסט אפשר, איך האָב דיר געוואָלט שלאָגן? זאָל מיר אַסור זיין! איך האָב דיר

ליב. ווארט! איך זאל דיר ווייזן וואָס איך האָב? ער זוכט אין די קעשענעם
 זעסטו, דו ביזט נישטערן, און איך בין שיפור, איז נאָך נישט גלייך.
 ער נעמט אַרױס אַ בריוו זעסטו, וואָס איך האָב: אַ בריוו! און צו ווע-
 מען? צום בעל-בית! איך מעג שוין זײַן שיפור, דער בעל-בית
 וועט מיר נישט טון; איך וועל אים נאָר ווייזן דעם בריוו. ער
 איז שווער, געלט איז אַוודאי דאָ אין אים; דער טאַטע האָט געשיקט
 געלט, וואָלף, וועל'מיר לעבן ווי די יונגען. עס איז דאָ געלט. ס'וואָר
 איך בין אַ יונג?

וואָלף פאַר זיך אין דער שטיל דער אַלטער טאַטע נעבעך.
 הויך אויב דו ביזט אַ יונג! נאָר זאָג מיר, וואו האָסטו אַזוי שפעט
 דעם בריוו גענומען?

יאָסל איך וועל דיר דערציילן, ברודער, וועסטו וויסן,
 אז יאָסל איז טאַקע אַ יונג, וואָס אַ פאַר שטייול הייסן. הערסטו,
 דו ביזט נישטערן און איך בין שיפור, איז נאָך נישט גלייך.

וואָלף אַוודאי ביזטו גערעכט, נאָר דערצייל מיר: ווער
 האָט דיר דעם בריוו געגעבן?

יאָסל ווער עס האָט מיר דעם בריוו געגעבן? אַ קאַרע
 פערד.

וואָלף לאַכט.

יאָסל לאַכט אויך הע, הע, הע, יאָ, לאָמיר לאַכן, זינגען
 און שפּרינגען. ער זינגט און נעמט

לומטיק, ברודער, וועל'מיר זײַן,

טרינקען וועל'מיר מער און ווייזן,

שיפורן וועל'מיר אַ גאַנצע וואָך,

געלט איז דאָ נאָך און נאָך.

וואָלף שווייג שטיל! דער בעל-בית וועט קימען, וועט ער
 זיך ביזערן, וואָס דו לאַרעמסט דאָ אַזוי.

יאסל וואָס? איך מעג זיין שיפור; דער בעל-בית איז אויך געווען שיפור. וואָס, ער וועט זיך בייזערן אויף מיר? פארוואָס? אפשר האָב איך עפעס געגנבט? איך האָב געגנבעט? ער וויינט און וויינט זיך די אויגן איך בין נישט קיין גנב, אימלעכער קען יאָסלען; אַ שיפור איז ער, אָבער ערלעך, ערלעך.

וואָלף יא, איך ווייס, דו ביזט אַן ערלעכער יונג, אמת, נאָר וואו האָסטו דעם בריוו גענומען?

יאסל אַ קארע פערד האָט מיר אים געגעבן, ווי איך בין אויס דער שטאָל אַרויסגעגאַנגען.

וואָלף וואָס טייטש, וואָס רעדסטו? אַ קארע פערד האָט דיר געגעבן אַ בריוו?

יאסל פאלט אים אין די הייד און מיט געלט! כילעבן, אַ קארע פערד, אזוי ווי איך בין אַ שיפור!

וואָלף ווער איז געווען אויפן קארע פערד?

יאסל ווייס איך? אפשר איז עמיץ געווען דרויף אויך, איך האָב אָבער נאָר געווען אַ קארע פערד, און איך זאָג דיר, אַ קארע פון די וואוילע בראַטוניעס, וואָרן ווי איך האָב נאָר גענומען דעם בריוו, זאָגט זיך מיין קארע: „יאָסל, טראָג דעם בריוו באלד אַרויף צום בעל-בית.“ און אין איין רגע, האָ, האָ, מיין קארע איז שוין אוועקגעפלונגן.

וואָלף איז דער בריוו נישט פון דער פאָטישט? האָט דיר אים נישט דער פאָטישטערעגער אָפגעגעבן?

יאסל לאַכט האָ, האָ, האָ, דער פאָטישטערעגער איז אַגעלער ייִד, נישט קיין קארע פערד, און יאָסל האָט אויגן, כאָטיש ער איז אַ שיפור. ער זינט

שיפור, שיפור כ'לעפן בין איך,
טרינקען, טרינקען כ'לעפן וויל איך,
אוי, די, די, דאס, די, די, די.

מע קלאפס דרויסן.

וואָלף שטיל, יאָסל! מע קלאַפּט, הערסטו? אַוודאי דער
בעל-בית; ער האָט אַוודאי געהערט דיין לאַרמען אין זינגען. ער
וועט דיר דאָ דערמאָנען אָן די כאַמעטעס, גרייט אָן די פּלייצעס!
יאָסל בלויבס פּלוצלינג שטיין פּאַרזאָרגס און גאַנץ שטיל. דרויסן
קלאַפּס מען שטאַרקער.
וואָלף זיי נאָר דאָ, יאָסל, און גיי נישט אַוועק; איך גיי
נאָר אַראָפּ עפּענען. ער גייט אַוועק.

דריטער אַריינקום

יאָסל אַליין

יאָסל קוקט, אויב וואָלף איז שוין אַוועקגעגאַנגען איך זאָל דאָ
בלויבן? נישט אַוועקגיין? איך זאָל אָנגרייטן מיינע פּלייצעס? אוי!
אַרום אין דער וועלט אַריין! מיינע פּלייצעס? מיך שלאָגן? אוי, עס
טוט וויי, אז מען שלאָגט. מיין קאַשטאַן לויפט, אז איך שלאָג,
איך וועל אויך לויפן. אָבער וואו? צו מיין קאַשטאַן? טאַמער פּאַגען
איך דעם בעל-בית? ער קראַצט זיך אין דער פּלייצע אוי, מיינע
פּלייצעס! מען הערט רעדן דרויסן ער איז דאָ. געשווינד פּאַהאַלט דיך,
יאָסל! ער לויבט אין אַלקער אַריין.

פערטער אַריינקום

בערל אין משה פירן דודן אונטער די אַרעס, וואָלף.

משה גיט זיך אַוואָרף און זעצט זיך אויף אַ שטול.

דוד וואָלף, גיי בעט אין אַלקער אויף שטולכער פון משהם
וועגן: בערל וועט שלאָפן אין מיין בעט.

בערל און דו וואו וועסט שלאָפן?

דוד איך וועל שוין די נאכט נישט שלאָפן. וואָלף! צינד
אָן אליכט, און שטעל אויף דעם סאַמאַוואַר אויף טיי. וואָלף גייט
אַנצוינדן אליכט.

משה איך ווייס גאָרניט וואָס עס טוט זיך היינט מיט
דיר. האָסט שוין אַמאָל מער פאַרשפּילט, און ביזט קיינמאָל נישט
אזוי פאַרמדהשחורדת געווען ווי היינט.

בערל גיי, ביזט אַנאָר! דו ווייסט גאָרניט וואָס דאָס איז,
אז די קאָרט גייט ניט. עס איז ביי מיר אזוי, אזוי ווי אַיונגערמאַן
נאָך דער חתונה כאַפט זיך אַלע מאָל אָן אָן אַנייעם משאַ-ומתן
און ווערט אַלע מאָל מער אָן דעם גרין.

משה אז מען האָט אַרייַכן טאַטן, שאַדט נישט, אז מען
ווערט אָן דעם גרין אויך.

דוד אוי, אַרייַכן טאַטן! וואָס קאָסט איך שוין אָפּ
דעם טאַטן?

וואָלף בעל-בית, האָט איר אָפּגענומען דעם פּריוו פון
יאַסלען?

דוד כאַפט זיך אויף אַ פּריוו? וואו איז יאַסל?

וואָלף ווייס איך? ער איז ערשט דאָ געווען שיפור ווי
לוט און האָט מיר געוויזן אַ פּריוו. ער איז זייער שווער געווען,
אָודאי פון דעם אַלטן בעל-בית.

משה און מיט געלט, אָודאי!

דוד נו, וואו איז יאַסל?

וואָלף ער איז ערשט דאָ געווען, ער האָט געמוזט גיין
אין שטאַל אַרײַן.

ד ו ד נו, גיי נאָר, רוף אים אַרײַף, אָדער נעם ביי אים
דעם בריוו. וואָלף גייט אַוועק.

מ ש ה נו, וואָס ביזטו נאָך פאַרמרהשחורהט? נו, האָסטו
געלט גענוג; דער טאַטע שיקט געלט.

ב ע ר ל געלויבט צו גאָט! אויף וואָס מען ריכט זיך נישט,
דאָס קומט דווקא. הער זשע דו, דוד, איך שלאָף היינט ביי דיר,
אַבער דו מוזט מיר צוזאָגן, אַז דו זאָלסט נישט אויפֿגיין די גאַנצע
נאַכט. איך בעט דיך.

ד ו ד אַז עס וועט מיך שלעפּערן, וועל איך מיך לייגן.
ווען ניט דער בריוו, איך זאָג דיר דעם אמת, איך בין זייער פול
מיט עגמת-נפש.

וואָלף קומט צוריק אַט, וואו איז דער שיפור? ער האָט
געמוזט ווידער אַריבערגיין שיפורן.

ד ו ד גיי נאָר אַריבער און נעם ביי אים דעם בריוו!
וואָלף פאַלד, איך וועל מיר נאָר די לייכטער אָנצינדן.
ב ע ר ל איך גיי מיך לייגן שלאָפן, וואָרן איך קען שוין
קיין אויג נישט אויפמאַכן, גוטע נאַכט! ער גייט אַרום אין צלקער.

ד ו ד גוטע נאַכט! לייג דיך דאָרט אין מיין בעט אַרײַן.
מ ש ה וויפל מיינסטו האָבן איך דען געוואונען? אָסור
אויב מער ווי צען גילדן! בערל האָט געמוזט דאָס איבריגע געווינען,
און ווי אזוי, דאָס ווייס איך.

ד ו ד וואָס? ער האָט, מיינסטו, עפעס שקרס געטון?
מ ש ה שקרס? זאָל גאָט היטן! דו האָסט דאָך געזען.
נאָר איך מיין דאָס אזוי.

ד ו ד בערל וועט מיט מיר אזוי נישט שפילן, זי די
מיינסט, די קארט איז מיר נישט געגאנגען אין געניג. וואס האב
אין דא צו קלערן?

מ ש ה די ווייסט דאך, און איך שפיל נישט ערלעך?
ד ו ד ווייס איך? מיר דאכט זיך, אז די האבט נאך דאס
אינע מאל שקרס געטון, ווען איך האב דיך געכאפט דערביי.

בערל און יאסל שרייען אין אלקער געוואלד! א גנב!
א גנב!

ד ו ד און מ ש ה באשן זיך אויף א גנב! געוואלד!
וואו? וואו? זיי לויפן צום אלקער.

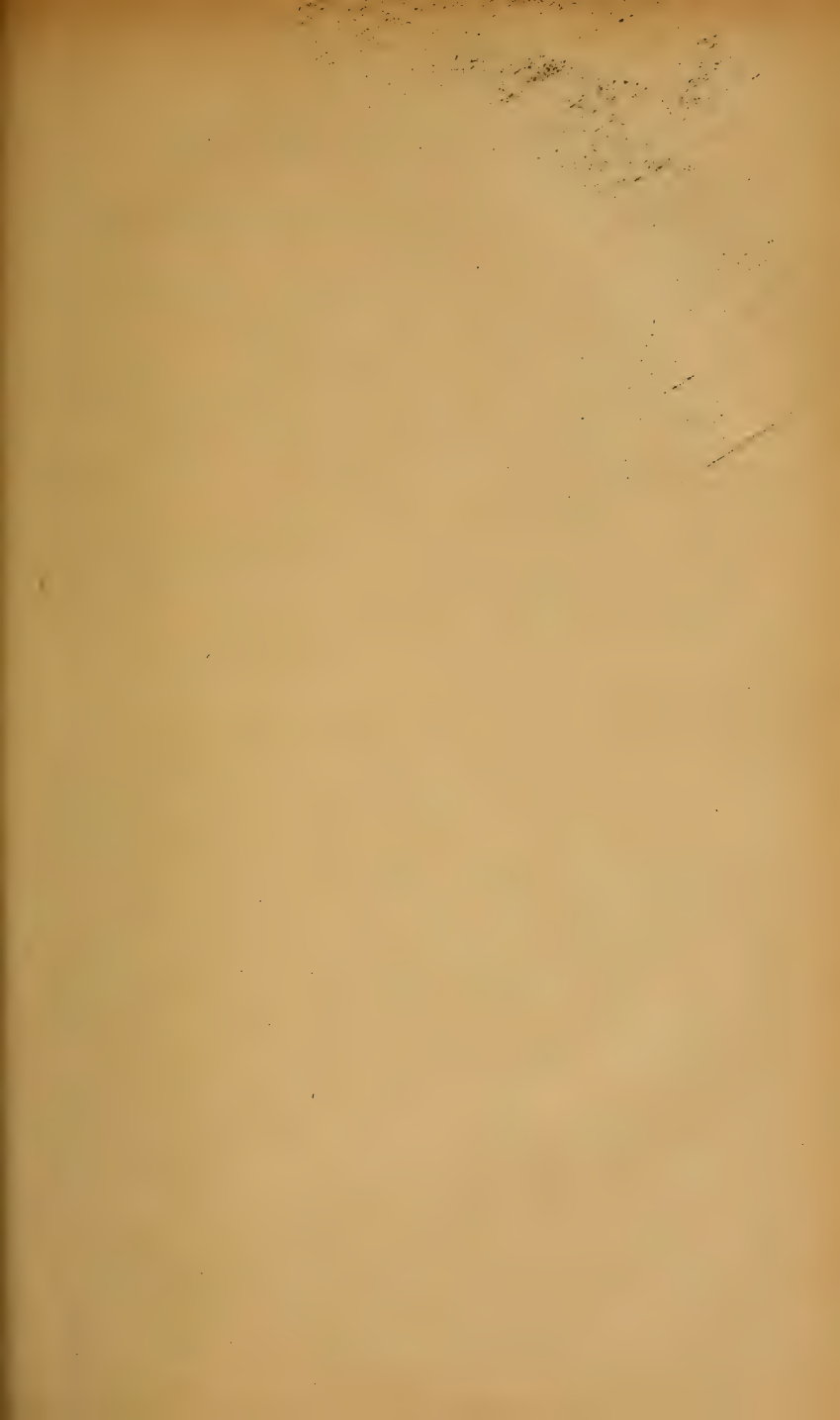
בערל קומט ארויס האלב אויסגעטון געוואלד! א גנב! א גנב! איך
אין אלקער. זיי לויפן אלע אריין און שלעפן יאסלען ארויס אין שלאגן אים
אין שרייען די גנב! די גנב!

וואלף קומט צוריק.

יאסל איך בין נישט קיין גנב, בעל-בית! איך בין אן
ערלעכער יונג, בעל-בית-לעבן, בעל-בית! אלע בלויבן פלוצלינג שטין
שטיל, דערנאך לאפן זיי אלע.

ד ו ד יאסל, די ביזט דאס? זיי קומסטו אין אלקער אריין?

יאסל איך ווייס אליין נישט: איך האב געמיינט, איך
לויב אין שטאל און עמיין וויל מיך באגנבענען, האב איך אָנגעהויבן
צו שלאָגן, צום סוף איז עס די בערל. אלע לאפן.

הוספות

דָּאָס אײַזן

בײַ אַ מאַטאַנאָמישן זײַן אײַך אַמאַל געווען.
דאָרט האָב אײַך צוגעזען,
ווי ער האָט מיט אַ האַמער גאַלד געשלאָגן.
דאָס גאַלד האָט זיך נעבעך געקרימט, —
האַב אָבער נישט געהערט שרײַען אײַן קלאַנג.

אײַך בײַ אַ מאַטאַנאָמישן זײַן אײַך געווען.
דאָרט האָב אײַך ווידער געזען
מעש און קופער מיט אַ האַמער שלאָגן.
ווי האָבן זיך נעבעך געקרימט,
ווי האָבן געקרעכט, געשרימט, —
האַב אָבער נישט געהערט שרײַען אײַן קלאַנג.

בײַ אַ קאַמפּאַל זײַן אײַך אָבער געווען, —
דאָרט האָב אײַך אָבער צוגעזען,
ווי מען האָט אײַזן מיט אַ האַמער געשלאָגן:
מיין האַרץ האָט זיך אושע דערבאַרעמט,
וואָרן עס האָט געשרייען, געלאָרעמט,
און מיט געשרײַ האָב אײַך געהערט קלאַנג.

דו אײַזן, טאַמער קענסטו מיר זאָגן,
פאַרוואָס ביזטו דאָס מער מיוחס פּון זײַ?
פאַרוואָס הער אײַך דײַך מער שרײַען [און] קלאַנג,
פאַרוואָס מאַכסטו מער ווי מעש און קופער אַגעשרײַ?

ומיין קינד

קוקסט נאָר אָן מיין שיין קינד
מיט די געקרייזלטע לעקעלעך
און די קיילעכדיקע בעקעלעך;
ווייבעלעך, האָט עין אויך אזוינס, הע?
ווייבעלעך, עין האָט נישט אזוינס, בע!

קוקסט נאָר אָן מיין זים קינד
מיט דעם ווייסן פעטן קאָרגל,
גאָר זים, ווי אַ צוקעררוואָרגל;
ווייבעלעך, האָט עין אויך אזוינס, הע?
ווייבעלעך, עין האָט נישט אזוינס, בע!

קוקסט נאָר אָן מיין זים קינד
נישט פאַרצויגן, נישט פאַרצאַרט,
נישט קיין לאַמפּערט און נישט פאַרשאַרט.
ווייבעלעך, האָט עין אויך אזוינס, הע?
ווייבעלעך, עין האָט נישט אזוינס, בע!

קוקסט נאָר אָן מיין פרום קינד:
ערלעך, גלייך עס העט פון זיבן
געווען מיר איבערגעבליבן.
ווייבעלעך, עין ווילט אויך אזוינס, הע?
ניין, אָסור, עין קריגט נישט אזוינס, בע!

קומט אַמאָל אַ סוּהר צו אַהער,
הונדערט מיליאָן טאַלער

גאָר דאָס עשירות באַצאָל ער,
ניין, ער קריגט נישט אַזוינס, בע;
לאָז ער קויפן אָן אַנדערס, פע!

[צו...]

אין מיר מוז איך עם טראַגן,
איך קען נישט אַרויסזאָגן,
זשווייגן מוזן מיינע ליפן.
אין האַרץ גאָר, איך פיל,
קלאַפט ווי אין אַמיל
גאָר שרעקלעך אָן מיינע ריפן.

זאָגן וועמען ער האָט ליב,
ביז ער וועט ליגן אין גריב,
מעג יעדער זאָגן, ווער עם וויל.
מיר פרעסט עם מיין לונג,
ווי האַלץ ווערט מיין צונג,
איך מוז ווי אַ שטומער זיין שטיל.

מיין האַרץ זאָל טאַקע פענקען,
מוז איך שטיל גאָר פענקען;
ווי פייער ברענט עם דאָרט דריינען.
און עם ברענט גאָך מער
פון איטלעכער טרער —
איך קום טאַקע שיר פון זינען.

די זון גייט אויף, גייט אונטער
צי אום זומער, צו ווינטער,

אין איד ווייס אלץ נישט, וואו איד בין:
איד ליג נאָר פארטראַכט
אויף טאָג ווי נאכט
אין האַב נאָר דיך אליין אין זין.

קוקן אין הימל אַרײַן,
צו זען דער לבנהס שיין,
וועמען קען מען דאָס פאַרווערן?
מיין הימל ביזטו,
מיין לבנה דערצו,
נאָר דיך וויל איד זען אין הערן.

ניין, מיך קען נישט דערקוויקן
דאָס אויף דעם הימל קוקן

.....

איד געדענק איטלעכס אַרײַן,
פון דיין מויל איטלעכס וואַרט,
ווי מיין האַמיר זיך באַגענגט.
און דאָס לעצטע מאָל
דאָרט אונטן אין טאָל,
ווי טרערן האַפן גערענגט.

ווער איז געווען מיר גלייך,
מיט שמחה און נחת רייך,
ווען אונז זענ'מיר געווען ביינאָנד?
און איצט זאָג צו מיר, זאָג,
ווער איז מיט לייך און פּלאַנ
רויכער פון מיר אין גאַנצן לאַנד?

מען הארט איינעם אין דער וועל
געפעלן וואס אים געפעלט,
בריליאנטן, גילדענע צוימן:
געדענק איך אן דיר,
קומט מיר דאס אליין פיר
ווי תכריכים פון א טויטן.

דיין שיינער ליכטיקער ליד
גייט טויטע לעבן צוריק,
דיין שמוס איז דאך צוריקערדיג:
א פיגעלע זינגט,
א גלעקעלע קלינגט,
ווען דו גיסט דיר דעם שיינעם שמים.

ווי צוויי ליכטיקע שטערן קלאר
האסטו אייגעלעך א פאר
און הערעלעך, דיק ווי פעל;
ווי דיון מיט שניי
האסטו בעקעלעך צוויי
און א פיסקעלע ווי א קרעל.

אומזיסט וויל איך פארדארבן
פון דער וועלט אלע פארבן,
איך זאל דיינע מעלות מאלן;
און ווי צו וועגן —
מזו מען ערשט פרעגן,
וואו נעמט מען אזוינע שאַלן.

[פראגמענט]

וַטע לבנה! דו גיי...
צווישן די כמארעס...
און איך מיט עגמת־נפש...
קוק דיר אזוי נאָך גאָר [שטום].
טהוירדיק איז דיין איטלעכער קיק,
כאַטש דו ביזט גאָר מלא־חן;
אוי! זייער גרויס איז מיין אומגליק
וואָס איך קען דיר נישט נאַכגיין.

אוי, לבנה! דיר וויל איך זאָגן,
נאָך וועמען איך אזוי בענק;
נאָר פאַר דיר וועל איך מיך קלאַר
אין וועמען איך אליין געדענק.
גוטע לבנה! דו מעגסט וויסן,
וויל דו האַלטסט אַסוד ביי דיר;
פאַרוואָס מיינע אויגן גיסן
און ווערן טאַקע פלינד שיר.

דאָרט אין טאָל ביי דעם גרויסן שטיין
איז אמאָל אַ פאַרג געווען;
דאָרט וועסטו ביי אַ מייכל גיין,
וועסטו אַ שטיבעלע זען...

[זייטס געזונט!]

צו מיין ליבן שוואגער
און צו מיין טויערע שוועגערין!

זייטס געזונט, מיינע ליבע, גוטע פריינד,
(איך געזעגן מיך שוין מיט איך אצינד;
היינט פאר איך שוין אוועק פון איך היינט.
פון גאנצן הארץ זאג איך איך: זייטס געזונט!

העט איך געקענט צו אייער הארץ צילן,
העט איך איך געווען אסך מער געוואגט,
אזוי אבער מוז איך אליין פילן,
ווי אין מיר מיין הארץ שטארק קלאפט און שלאגט.

איך בין ביי איך אגאנץ יאָר געזעסן,
כילעבן טאקע גאָר צו אלאנגער גאסט,
האָב ביי איך געטרונקען און גענעסן,
בין איך געווען צו אַגרויסער לאַסט.

וואָס האָט עין נישט אליין געטון אין מיין קרענק,
וועל איך דאָס קענען אמאָל פאַרגעסן?
אייביק וועט מיין הארץ צו מיר זאָגן: געדענק!
דורך זיי האָבן דייע קינדער עסן.

עס לאָזט מיך איצט אַסור גאַרנישט ריען,
ביז איך וועל איך נישט אָפגעבן מיין דאַנק
פאַר דעם גוטס, וואָס עין האָט מיר געטייען*,
פאַר אלעם, פאַר אלעם גאָר דורך דער באַנק.

* געטען.

נעמטס מיין הארבעלעכן דאנק גאנץ הארבעלעך א
איך וועל איך תמיד דאנקען ביי מיין מיט,
איך וועל מעגן זיין, איך וויל גארנישט וואו
ס'ווייט, א גאר גליקלעך, א אן מיט.

נישט לאנגע צייטן, נישט ווייטע ערשער
זענען אימשיטאנד גוטע פריינד צו שידוך;
זיי זאגן זיך פון ווייטנס גוטע ווערשער,
טילן זיך מיט צרות ווי מיט פריידן.

אין ווען גאט וועט מיר מיין לעבן שענקען
אין איך וועל גאר זיין גאנץ ווייט פון דאנען,
וועל איך נישט איינמאל אן איך געדענקען
אין מיר אן איער גוטסקייט דערמאנען.

יא, ווען איך וועל שפעטער אמאל היילן
דאס ערגעץ אגעטענדלעכן קראנקן,
וועל איך געדענקען אים א דערציילן,
ווי ער דארף גאר גאט אין איך א דאנקען.

גאט זאל איך פאר דאס שיקן העלחה
עס זאל איך זיין טאקע גאר א ווינדער,
אין אלעם זאלט עין זען גאטס ברכה,
פארט אין איערע גילדענע קינדער.

וויסט געוונט! גאנץ צופרידן אין גליקלעך.
גאט זאל געבן, עס זאל איך גוט גיין.
עין זאלט דאס אן אוצר מיט שטיקלעך.
אין ווי דערלעבט מען דאס! אמן, אמן.

אָבער נאָך אַנקטוה האָב אין אַקליינע:
 יעטס וואָס מאַד אַן עוואַלפֿנים אין בֿין:
 אין בעט, טוטס מיר צוליב נאָר דאָס איינע,
 פֿאַרנעסטס נײַטס, האָטס דאָ נאָכאַמאָל אין דין
 אייער שוואַכער און פֿרײַנד
 ש. עפֿינגער.

צ. ...

אלע אייערע פֿרײַנד
 קומען צו איך היינט
 און ווינטשן איך יענן און דאָס;
 נאָר איך נאָר אליין
 פֿלײַב מיר נעבעך שטײן
 אין האָב איך שוין בילעבן צו ווינטשן נאָר נײַט וואָס.
 וואָרן וואָס איך האָב
 און ווינטשן אלע מאָג
 זענען אייערע פֿרײַנד אלע פֿינאָנד
 פֿון גרויס פֿון קליין,
 פֿון רײַך פֿון געמײן,
 עפעס מער צו ווינטשן נײַטס איממשטאַנד.

נאָר עס איז נײַטס שײן
 נאָר אוועק צו גײן,
 אזוי ווי איך בֿין צו איך געקומען אַהער.
 האָב איך מיך גענייט
 און האָב אָנגעגרייט
 היינט איך אַקליין ווינטשעלע מער:

איר מיט אייער מאן,
 די פאני מיט דעם פאן
 זאלטס דערלעפן צו זען מיט ענקערע אויגן
 קינדס-קינדס-קינדער,
 געזונט איטלעכעס פאזינדער,
 און א היינטיקן טאג שייסן מיט א פילנבויען.
 און ביים שייסן
 זאלט עין שמיסן,
 ווען די קינדער וועלן דעם בויגן שפאנען,
 פון ענקער גרויס גליק,
 און טראכטן צוריק
 און זיך אויך א ביסעלע דערמאנען

אן אייער בעסטן פריינד

ברכה

אל איצט מײן פענע געבן א זאג
 וואס איך ווינטש דיר דעם היינטיקן טאג —
 בין איך דאס נישט אימסטאנד אצינד,
 ווייל איך בין עפעס נישט געווינט.
 נאך זיי גאנץ גליקלעך פרייד,
 דערלעב שמחות און נחת און צאל,
 דערנאך וועל איך זאגן דיר:
 אט דאס האט דיר געוואונטשן אמאל

ש. עמינדער

[צו...]

עקם פארעטלעך שיק איך דיר,
זאלסט האָבן אַן אַנדענקן פֿון מיר,
און אין עטלעכע יאָר,
אז וועסט האָבן קינדער אַ פֿאָר
און זיי וועלן פרעגן וואָס דאָ הענגט,
בעט איך דיר, מיין קינד,
זאלסט ענטפערן גאַנץ געשווינד:
דאָס האָט מיר מיין פֿריינד עטינגער געשענקט.

[פראַגמענט]

ר' ין איך נישט... געקומען
נישט צו מאַנצן, נישט צו שפּרינגען.
נישט צו הוליען, נישט צו זינגען,
נאָר דיר צו זאָגן מייע רייד
וואָס דאָ געשריבן זייטער שטייט.
אַלץ וואָס דיין האַרץ קען פאַגערן
זאָל דיר תמיד גאָט פאַשערן;
אַזוי לאַנג דו וועסט נאָר לעבן,
זאָל ער דיר אַלדאָס גוטס געבן.
אים צו זאָגן וואָס, איז קיין קונץ,
ער ווייס שוין דאָס בעסער פֿון אונז;
אונז דאַרפֿט מיר נאָר נישט צו ריען,
נאָר בעטן, ער זאָל דאָס טיען.

און דיין טאטע מיט דיין מאמען
 אלע ביידע צוזאמען
 זאלן ביז הונדערט יאָר זען,
 ווי דאָס וועט געשען,
 און עין וועט איך אויך דערמאָנען,
 ווען איך וועל זיין ווייט פון דאָנען,
 אז עס האָט אמת געזאָגט היינט
 עטינגער אייער גוטער פריינד.

דער יידישער זעלנער

דער גייט שוין אונטער רוט ווי בלוט,
 און דער לאַגער ווערט שוין טינקל;
 פייער ברענען זיך ווי אַהוט,
 פייער ברענט אין איטלעכן ווינקל.
 אין דעם לאַגער זעט מען אַמאָל ווייט,
 די שווערדן און די ביקסן גלאַנצן;
 דער גייט און דער שפּרינגט, דער לויפט, דער רייט,
 מען הערט שפּילן און מען זעט טאַנצן.
 דער פּויקער פּויקט אַצינד זייגער ניין,
 די טראַמפּייטן דערהערט מען פון ווייטן;
 עס הייבט שוין אַצינד אַן שמילען צו זיין,
 און די וואַכן זעט מען זיך בייטן.
 און מיט קולות גאָר ווי די לייבן
 שרייען הויך די וואַכן דאָ און דאָרט;
 איינער דעם אַנדערן שיד פאַרטייבן,
 ווען זיי שרייען אַרויס דאָס וואַרט.

אויפגעהערט האָט שוין דאָס גערודער,
די זעלנער ווילן שוין אַ קאַפּ ריען;
פון ווייטן וועג די מידע גלידער
ווילן זיי אַ ביסל אויסציען.

נאָר איין פייער זעט מען שטאַרק פּלאַמען
דאָרט נעבן האַרמאַטע נישט ווייט.
צען זעלנער שטייען דאָרט באַזאַמען
מיט זייער פנים קיין מזרח-זייט.
דוד, דער יינגסטער פון אַלע צען
איז ערשט פון דער וואַך געקומען;
פון פאַרנט דאָרט קען מען זען
דעם שיינעם זעלנער דעם פּרומען.
זיינע אויגן זעט מען גיסן
טרערן גרויס ווי די גרעסטע שרויט:
קדיש זאָגט ער איצט דעם זיסן;
אַ יאָר, אַז זיין טאַטע איז טויט.
„יעשה שלום עלינו“ הויך
זאָגט דוד פרום מיט גרויס געוויין.
און אַלע זעלנער מיט פּוח
ענטפערן גלייך: אָמן, אָמן.

[פּראָגנאָזע]

אַכאַמאַל וועל איך מיין פען פאַרשניצן,
נאַכאַמאַל מיר מיין פעדער פאַרשפיצן,
נאַכאַמאַל מיר די צייט פאַרטרייבן,
נאַכאַמאַל מיר עפעס אויפּשרייבן.

[פראנמענט]

אוי איז מיר דאס נעפעך זייער ביטער,
נישטאָ מײן מאַן, דער ליבער, דער גיטער...
אוי, אַכט יאָר וועט דאָס שוין פאַלד דאָ ווערן
וואָס ער לאַזט פון זיך קײן וואָרט נישט הערן.
ער זאָל איצט נאָך מײן ליבשאַפט געדענקען
און זאָל זיך משער זײן מײן שטאַרק בענקען
העט ער געוואוסט פון מײן גרויסער צרה
און העט מיר תיכף געשיקט אַ הַתָּרָה.

[פראנמענט]

איירער דאָס קינד גיט נאָך אַ הויך,
עס ליגט נאָך אין דער מוטערס בויך,
ביזטו נאָך פון דאגות גאָר פריי,
מאַכסט קײן לאַרעם, מאַכסט קײן געשריי;
האַסט אַ הנאה לעת-עתה:
וועסט פאַלד ווערן אַטאַמע.
ווערט עס אַבער נאָר געבוירן,
ליגט עס דיר שוין אין די אויירן.
דאגות האָט עס מיט זיך געבראַכט.
דו קלערסט שוין טאַג אזוי נאַכט,
ווי מען זאָל דאָס קינד לייגן,
ווער עס וועט דאָס קינד-לעבן זייגן.
ליגט עס אַבער נאָך בײַ דער בריסט,
זאָרגסטו דיך אויך נאָך גאָר אומזיסט;

עם פארלאנגט פון דיר קיין סך,
 וואס עם דארף איז קיין גרויסע זאך.
 זענען יארן צוגעקומען,
 האבן דאגות צוגענומען.
 דאס קינד ליגט דיר אין די אויגן,
 העסט עם גערן שוין דערצויגן:
 דא זאל עם יא און דארט נישט שטיין,
 דא זאל עם יא און דארט נישט גיין,
 עם זאל זיך נישט איבערעסן
 און דאס לערנען נישט פארגעסן.

[פראגמענט]

קען איך בין נאך קליין געווען,
 און מיין היים ווייט פון דאנען,
 וואס איך האב דעמאלט געזען
 קען איך מיך איצט דערמאנען.
 איך בין געווען אן אייל גרויס
 און גאר קליין די גרויסע וועלט;
 בין געזעסן אויף דעם טאטנס שוים
 און האב נישט געקענט דאס געלט;
 האב נישט געוואוסט פון צייטן
 וואס עם טוט זיך ארום מיר,
 ווי עם גייט צו ביי לייטן
 און וואס אין דער וועלט גייט פיר.
 פון גאלד, האט זיך מיר געדאכט,
 זענען לבנה און שטערן,

און פליגל וואלט איך גערן
 צו זיי צו פליען ביינאכט.
 די לבנה טיט די שטערן,
 האָבן זיך מיר געדאַכט,
 זענען אליך נאָר לאַמטערן
 זיי זאלן לייכטן ביינאכט.

[פראַגמענט: אַ גוטע נאַכט]

א גוטע נאַכט, גוטע פרידער!
 מאַכטס שוין איצט קיין גערידער.
 עין מעגט איצט אַ ביסל ריען,
 גענוג געאַרבעט און געטיען,
 ביז אַ נייער טאָג קומט ווידער.
 אַ גוטע נאַכט, גוטע פרידער.
 לאַז זיין שטיל, לאַז זיין רו,
 מאַכטס די מידע אויגן צו!
 די גאַס איז פון מענטשן ריין,
 נאָר דער שומר רופט אליין.
 מאַכטס שוין טירן און טוירן צו,
 לאַז זיין שטיל, לאַז זיין רו.
 שלאָפּטס געשמאַק, שלאָפּטס גיט,
 געדענקטס גאָר אַן דאגות ניט!
 דאָס גן-עדן זעטס אין חלום;
 שלאָפּטס גאָר רואיק, שלאָפּטס בשלום.
 נעמטס דערביי דעם פריינד מיט;
 שלאָפּטס בשלום, שלאָפּטס גיט.

[פראַנמענט]

עס לאַרעמען טראַמפּייטן,
עס שפּילן הויך די פלייטן,
און דאָס פּידעלע
זינגט אַ לידעלע:
איר ברומט אונטער אַ באַם,
די פּויק הילעכט ווי אַ פּאַס,
און מען הערט שטאַרק דרימבלען
צימבלען.

וואו מען גייט און וואו מען שטייט
הערט מען נאָר שמחות און ברייד;
איטלעכער שפּירט אַ לוסט
אין זיין האַרץ אין זיין ברוסט.

[פראַנמענט]

איך בין אמאָל געגאַנגען פאַרנאַכט
אין פּעלד אַרײַן זייער שטאַרק פאַרטראַכט.
עס איז מיר געווען ביטער אין האַרץ,
איך האָב געפּילט אַ גרויסן שמאַרץ.
איך האָב די טרערן נישט געקענט איינהאַלטן,
דאָס האַרץ איז מיר שוין געוואָרן צעשפּאַלטן.
דערווייל איז מיר איינער פון הינטן געקומען
און האָט מיך מיט בידע הענט אַרומגענומען
און זאָגט צו מיר:
„וואָס איז דאָס דיר?“

ווינסט ווידער שוין,
מיין זיסע קרוין?
איך האָב מיך איבערגעדרייט
און האָב שוין געוואַלט אַהיים גיין;
„ניין, זאָגט זי, דו האָסט מיך דערפֿרייט
און מוזט מיט מיר אַ ביסל דאָ שטיין;
און אויב דו וועסט דיך עפעס קוויילן,
וועל איך דיר נאָך עפעס דערציילן,
אַז שוין פֿון עטלעכע וואָכן
האָב איך מיר דעם קאָפּ געבראַכן,
מיר צו מאַכן דאָס פֿאַרגניגן,
דיך דאָ אויף דעם אָרט צו קריגן.
אַך, ווי מוז מיין האַרץ פענקען,
ווען איך טו דיך געדענקען!
און אַז איך וויל עפעס פֿון דיר שמיסן,
הייבן זיך מיר אָן טרערן צו גיסן;
עס פֿאַלט מיך אַזש אָן אַ היץ און אַ קעלט,
אַז איך העט גערן געדאַנקט פֿון דער וועלט.
וואָרן דאָס ליבשאַפט וואָס איך האָב צו דיר
איז דאָך עפעס גאָר אָן אַ שיעור,
און איך גיי דערצו טאָג און נאַכט
אַרום נאָר אַלין זייער פֿאַרטראַכט,
אַז עס זאָל שוין אויסגעפֿירט ווערן דער פֿלאַן
און אַז עס זאָל שוין טאַקע נאָר אַזוי זאָן,
ווי איך הייס
און ווי דו ווייסט.

* = שמועסן. ** = זיין.

נימאנד ליבט דיך זא אינניג אלס איך,
דאך גלויבע איך, דו ליפעסט אויך מיך

.....

Am

Geburtstage meines Freundes und Neffen
LUDWIG KRASNOPOLSKI.

den 15ten März 1844.

Erlaube dass ich Dir sage,
Wie mich dieser Tag erheitert,
Wie an Deinem Geburtstage
Sich meine Brust erweitert.

Heute wurdest Du berufen,
Auf dieser Welt Mensch zu sein
Hingestellt auf Lebensstufen,
Sich des Lebenshauchs zu erfreun.

Nun so klimme immer weiter
Mit reinster Wonne Hochgefühl
Auf der Tugend Stufenleiter
Beglückt zum späten Lebensziel.

Werde nie des Strebens müde,
Treu der Tugend mit reiner Lust;
Dann durchglüht des Himmels Friede
Deine wie deines Oheims Brust.

S. Ettinger.

AN MEINEM NICHTCHEN

Deiner Wünsche Ziele
Kenne ich wohl viele,
Jedoch ist mein Wille,
Dass Gott bald erfülle
Den rechten, den Einen,
Den wir beyde meynen.

Und sollten auch Tage,
Wie Jahre Dir schwinden
So höre! ich sage
Du wirst den doch finden,
Den, der Dich verehret

. . . . .

* * *

Gott! erhalte Kaiser Nikolay
Stets auf Seinem Throne,
Erhalt auch uns Ihm treu,
Ihm und Sohne.

Verleih' Ihm alles Glück,
Lorbeer umwinde Seine Krone
Fremd sey Ihm Missgeschick,
Ihm und Seinem Sohne.

Triumphieren lass' Ihn im Kriege,
Seine Feunde werden zum Hohne,
Hoch wehe sein Panier zum Siege,
Ihm und Seinem Sohne.

Befestig' auf immer Seine Macht,
Seiner Tugend zum Lohne,
Leite Ihn in jeder Schlacht,
Ihn und Seinen Sohne.

In Frieden erhalte lang sein Leben,
Dies bitten wir in weinendem Tone,
Du kannst uns ja kein besseres geben,
Als Ihn und Seinem Sohne.

אַן פאַני גאַלד

עווישן רויון זע איך דיך שטיין,
אַזוי ווי דאָס פייגעלע שטייט אַצינד.
נאָר מוזטו נאָך אויף אַשנירעלע גיין,
פֿרי דו זאָלסט נישט פליען צו געשווינד.

און דיין טאַטע מיט דיין מאַמען
האַלטן דאָס שנירעלע ביידע בייזאַמען.

זע זשע, מיין קינד, זיך גוט צו פלייסן,
דו זאָלסט נישט צו הויך פליען,
דאָס שנירעלע זאָל זיך נישט איבעררייסן,
דו זאָלסט עס נישט איבערציען.

פראַגמענט: דער וואָלף לערנט לשונות

אום אלעס אין דער גאַנצער וועלט
העט איך מיר גאַרנישט פאַרגעשטעלט,
אַז אַ וואָלף זאָל אַזוינס וועלן,
אַזוואָלף זאָל אַזוינס געפעלן,
צו לאָזן לערענען זיין זון לשונות אַסך;
דאָס איז כילעפן זייער אַגרויסע זאָך.
נאָר אַ זאָך אַהער, אַ זאָך אַהין,
אַזוואָלף האָט דאָס פאַרט אַמאַל געטין.
ער האָט אים געלאָזט לערענען טאַג און נאַכט
לשונות פון די חיות, אפשר זיבן אָדער אַכט:
דהיינו אַפּיש, פּיקסיש, לייביש און בעריש,
האַזיש, הערשיש, העלפאַנטיש און טויגעריש.

דער ראש-הקהל

ו! בין איך מיר איך אמאל
א מאשמישקער ראש-הקהל.
איך גיב מיר מיט דעם... א דריי
און דעם גאנץ גרויסן געשריי;
איך לאז קיינעם קיין רו;
צו איטלעכן זאג איך דו;
פאר מיר מוז איטלעכער תרבות האבן,
ווארן איך קען איטלעכן באגראבן.
איך האב קיין שום מורא
פאר דעם רבס דין-תורה,
ווארן דער „יש דין בישראל“
גייט נישט אן ביי אראש הקהל.
איך מעג טון וואס איך וויל,
איטלעכער מוז שווייגן שטיל.
דעם גיב איך אריס,
דעם גיב איך אביס,
דעם זאג איך „שווייג“,
דעם ווייז איך א פייג,
דעם הייס איך אויס דער שטאט ארויסטרייבן,
דעם — אין דער קאנסקריפציע איינשרייבן,
דעם הייס איך ארויסטרייבן אויס דער דורה,
אויף דעם זאג איך מיר א שטיקל מסירה,
דעם אסך נתינה שטעלן;
נו, זאל איך נישט קוועלן?
און כאטש מיין טאטע איז געווען א פאקטער,
און מיין שווער א מסור ביים עקסאקטער,

אין כאַטש מײן מאַמע האָט זיך פאַראַרט
 און איך האָב מיך נישט שײן אויפגעפירט,
 בין איך פאַרט מאַשטשישקער רעגירער
 און דער גאַנצער רעדלפירער.
 ווי געפעלט איך אָבער דער שלמה מנוחה?
 זאָגט, איך בין נישט קײן מיוחס!
 האָט ער דען שוין נאָכגעטראַכט,
 ווער עס האָט מײן ווייב געמאַכט?
 אפשר מײנט ער עפעס אַ פאַרשווער יוד,
 אָדער גאָר אַ זעלנער אַ אינוואַליד?
 נײן, אָסור, טאַקע אַ פּרײַז אַ גרויסער מאַן,
 און דערצו אַ יאַשניע-וויעלמאַזשנע פּאַן.
 נאָר איך זאָג: אפשר טאַקע פאַרקערט,
 אפשר בין איך טאַקע גאַרניט ווערט
 צו זײן אַ ראַש-הקהל
 איבער די בני-ישראל?
 וואו זענען אָבער מײנע זכות אַבות,
 זענען זײ דאָס עפעס אַ קאַטאַוועס?
 וואו איז דער טשאַשניקער וואַנער?
 און דער זשאַלקעווער אולאַנער?
 וואו דער קראַסניבראַדער מטות
 און מײנע עטלעכע הונדערט טאַמעס?
 עס איז מיר נאָר אַ ווינדער
 אויף די יידישע קינדער,
 וואָס זײ האָבן אָן מיר פאַרגעסן,
 און זענען אלע בײַ אַהער געזעסן,

* = וויינער.

אזוי ווי איינער זיצט פארטראַכט,
 און האָבן מיך ביז אַהער פאַר קיין ראש-הקהל געמאַכט.
 האָב איך דען נישט איצט אַקוראַט
 די אייגענע מעלות וואָס איך האָב פריער געהאַט?
 מילא לערנען - וועט מיר אימלעכער זאָגן עדות,
 אז איך לערן אזוי וואויל ווי מיינע זיידעס,
 און לעזן - כאַטש איך פארשטיי אַרום,
 לעזן איך מיר פאַרט תמיד אַ בוך.
 אין שרייבן איז דאָך די וועלט איצט אזוי קלוג,
 אז פאַר אַ גרויסן מאַן איז חתמענען אויך גענוג.
 און אויב עין האָט געהערט
 בין איך זייער אויפגעקלערט:
 איך שלאָג נישט קיין הושענות
 און פאַסט נישט קיין תענית;
 אַשבת איז ביי מיר אזוי טייער
 ווי ביי אַן עושר אַ דרייער;
 איך בין נישט אין דער חברה-קדושה
 און האַלט נישט זייער פון תורת-מושה;
 דערקעגן האַלט איך פיל אויף אַ קאַרט
 און פּוץ מיר מיט אַ שערעלע די באַרד.
 די פאהלעך גיי איך פּרויורט,
 דעם גאַרטל האָב איך שוין קאַסירט.
 איך גיי נאָר אין אַ פּראַזשערקע אַרום
 און בין אין יענער מעשה אויך נישט פּרום.
 נו, זאָגט עין, יידן מיט לאַנגע בערד,
 בין איך אפשר נישט אויפגעקלערט?
 צום סוף קומען נאָך די אַלטע רשעים,
 איך מיינ, די בית-מדרש-גבאים,

און הייסן מיך אויפרופן שישי.
 קומט מיר דען נישט פון אַבֿות=אַבֿותי שלישי?
 אַט דאָ שווער איך ביי מייע קינדער,
 ביי איטלעכן קינד באַזינדער,
 אז נאָר דורך דער עליה
 וועלן זיי זיך שניידן שוין אַקריעה.
 נאָר דאָס איינע העט איך שוין גערן:
 דעם שווער דעם שיכור פטור צו ווערן.
 דעמאָלט וועל איך זיי בראָטן און ברענען,
 איך וועל זיי טון וואָס איך וועל קענען,
 דעמאָלט וועל איך זיין זייער רייך,
 קיינער וועט מיר ניט זיין גלייך.
 איך וועל זיין הי דער ערשטער בעל-בית
 אלע וועל איך אַרומפירן ביי דער נאָז,
 אלע, אלע פון גרויס ביז קליין —
 אַמן, אַמן, אַמן.

די מורא

ווען איך בין אלט געווען איאָר פיר,
 פלעגט די באַבע צו שרייען צו מיר,
 אז איך פלעג זייער וויינען,
 ווען זי פלעגט תחינות צו ליינען:
 „ווער שרייט דאָס דאָרט, ווער?
 אַט רוף איך אַרײַן דעם בער!“
 עס איז גאָר ליגנד געווען,
 איך האָב קיין בער געווען;

דער בער איז נישט געקומען
אין האָט מיך נישט גענומען.

ווען איך בין אַ ביסל עלטער געוואָרן
פלעגט זי צו שרייען מיט גרויסן צאָרן,
אַז איך פלעג צו שטיפן און פאַרפירן
און גאַנצע טעג צו לויפן שפּאַצירן:
„הערסטו, אַז דו וועסט אַלץ אזוי שטיפן,
וועל איך הייסן דעם בעלפער ריפן!“

עס איז גאָר אַ ליגנד געווען,
איך האָב קיין בעלפער געזען;
דער בעלפער איז נישט געקומען,
ער האָט מיך נישט גענומען.

ווען איך בין אַלט געוואָרן אַ יאָר זעכצן,
פלעגט זי שוין צו הוסטן און צו קרעכצן,
אַז איך פלעג עפעס צו וועלן,
וואָס איר איז נישט זייער געפעלן:
„אוי, וועסטו דאָס פאַרשוואַרצט ווערן,
אַז גאָט וועט דיר אַ שוויגער פאַשערן.“

עס איז גאָר ליגנד געווען,
איך האָב קיין צרה געזען,
איך בין צו דער שוויגער געקומען,
דער טייוול האָט מיך נישט גענומען.

איצט נעבעך אויף מיינע אַלטע יאָר
קומט מען צו גיין און מען זאָגט מיר גאָר,

אז איך האָב יאָ אמאָל קיין ברירה
און טו יאָ אמאָל עפעס אַן עברה:
„אוי, וועסט דיר דאָס אַקריעה רייסן!
אוי, מען וועט דיך אויף יענער וועלט שמייסן!“

נו, איך האָב ביז אַהער מורא געהאַט
און עס האָט מיר אַסור נישט געשאַט;
באָ! זאָל איך גראָד איצט אָנהייבן
אַן ליגנד נישט צו גלייבן?

[פראַנמענט]

ערשטע, וואָס האָט אַ שטערנטיכל אויסגעטראַכט
און פאַר שיינע ווייבער אַ שיין צירונג געמאַכט,
האַט עס געהאַפּטן פּלאַטישיק, לאַנג און ברייט,
דימעטן און פּערל זייער צעשפּרייט,
און איז דרינען אזוי געגאַנגען,
אויף ביידע פּאַקן אָנגעהאַנגען,
גאַנץ פּאַרצייטיש,
אַבער לייטיש.

באַלד נאָך דעם טויט פּון דער קלוגער אַשה
האַט עס די טאַכטער געקריגן בירישה*.
די טאַכטער האָט עס מער אַרויפגעצויגן,
עס זאָל נישט ליגן אזוי אין די אויגן,
און האָט אָנגענייט שטילק און שפיצן,
עס זאָל מער גלאַנצן און בליצן.

* = בירושה.

אוי! שרײען די ווייבער, דאָס איז שײן!
קוקט עין! אזוי דארף מען טאָקע צו גיין.

באַלד נאָך דעם טויט פֿון דער קלוגער אַשה,
האַט ער די טאַכטער געקריגן בירישה.
די טאַכטער געפינט ווידער אַ פעלער:
עס דארף צו זיין קירצער און שמעלער.
עס איז, זאָגט זי, נאָך צו פרייט,
און האָט אַ לענקעטקעלע אָנגענייט.
אוי! שרײען די ווייבער, גאָר אַ גבורה!
איצט האָט עס ערשט אַרעכטע צורה.

באַלד נאָך דעם טויט פֿון דער אַשה,
האַט עס די טאַכטער געקריגן בירישה.

.....

[ר' שמערל]

רבי שמערל לימענעטאָל
איז געווען אַ ראש-הקהל
אין זײן שטאָט מער ווי צוואַנציק יאָר.
האַט געהאַט צו טון מיט די האָר
פֿון אַרעמע אַלמנות צו רײסן.
איז ער נישט געווען קיין פעסן.
עשירים פלעגט ער צו פאַרשווינען;
זײ פלעגן אים דערפאַר באַלוינען.
ער פלעגט נישט צו נעמען מתנות
פֿון אַרעמעלייט און אַלמנות;

האָבן זיי נאָר זיין ווייב פּאַלוינט,
האָט ער זיי שוין טאַקע פאַרשווינט.
ער איז געווען קהלס-מאַן אַ יאָר זיבן
און איז פאַרט אַן עושר געבליבן.

די לאַמפּערטעם

[פּראָגמענט]

מיט אַ שליטעלע ביי אַ פאַרג מיט שניי
זענען געווען אַמאָל לאַמפּערטעם צוויי:
אַ גרויסער איז געווען אַיינער,
און דער אַנדערער אַ קליינער.
„זען דו דו, זאָגט דער גרויסער, אַנידער,
און איך וועל שלעפּן דו;
און דערנאָך וועסטו גיין ווידער
און וועסט שלעפּן מיך.“
דער קליינער האָט תּיכּף אזוי געטייען*,
און דער גרויסער האָט אָנגעהויבן צו ציען;
און אַידער מע האָט זיך אומגעזען,
זענען זיי אויף דעם פאַרג געווען.
„איצט, זאָגט דער קליינער, זען דו דו אַריין,
און איך וועל ווידער דער שלעפּער זיין.“
דער גרויסער זעצט זיך אַריין אין דעם שליטן
און זאָגט: „גיב נאָר, ברודער, אַ שלעפּ אַ גיטן.“

* = געטאָן.

פראגמענטן

אשה רבינו האַט געמאַכט
מצרים פינסטער ווי די נאַכט.
פרעה האַט געזען, עס איז שלעכט,
האַט ער געגעפן אַגרויס געשריי:
מען זאַל געשווינד אַנצינדן לעכט
אין אימלעכער גאס אַ צוויי־דריי!

לו ליעקב, עד הגל הזה והנה המצבה

וולך צדקות ודובר מישרים היית
מפעלותיך שמעו רחוקים אשר עשית
אתה כל עובר אורח פה ידמע [?] עין
כי כיונה יהגה לישע ואין.

* * *

את אבי במקל אכה
למותו בכל לבבי אכה
הולל סבא וזולל אחרפהו אנדפהו
אקב אקללהו, נקלה ונכזה אכנהו,
כאלה דברי אל אבוש
יצחק בן מביש.

* * *

חמו כל יגיע כפיו אחר
אף טוב הונו לכליון אמר.

[זעצן]

דער סוחר פארזעצט די פערל און זיצט אויף קיין לייפסק און
נעמט סחורה אויפגעזעצט און קומט אהיים און קען זיי נישט אָפֿ-
זעצן. ווייל מען האָט אים איבערגעזעצט, מוז ער אָנזעצן; הייסט
דאָס געזעצן, מען זאָל אים איינזעצן, פֿרי אָז ער זאָל אָפּזעצן וואָס
ער האָט אָנגעזעצט. מוז ער פֿון האַנדל אויך אָפּזעצן, ווייל ער
האָט שוין נישט וואָס איינצוזעצן.

[פראגמענט, געשריבן 1833]

די וועלט אויף וועלכער אונז זענמיר שטייט שוין 5593 יאָר.
עס איז, דאָכט זיך מיר, ווערט, אַז איטלעכער מענטש זאָל זיך
די מי נעמען צו וויסן, וואָס עס האָט זיך אויף דער וועלט אין
אזוי אַלאַנגע צייט פאַרלאָפֿן. די וועלט אַליין זעט גאָר איצט אַנדערש
אויס, ווי זי האָט אַמאָל אויסגעזען; עס זענען איצט דאָ אויף איר
אזויפיל אומות, און די אומות זענען ווידער מיט זייערע לשונות,
מידות, דינים, נאמנות אין נאָך אַנדערע זאָכן פונאַנאָדער זייער פאַר-
שידן. איז דען די וועלט פֿון אייביק אָן אַזוי, ווי זי איז איצט
געווען? און פֿון וואַנען האָט זיך דאָס פאַרשידנקייט גענימען אין
איר?

דאָס זעט מען גאַנץ גוט, אַז די מענטשן וואָס לעבן אויף דער וועלט זענען תמיד זייער באַשעפטיקט געוועזן, און זייער סטאַרען זיך און פאַרען זיך אויף דער וועלט איז תמיד געוועזן, אַז זיי זאָלן עפעס האָבן אַנוצן און אַהנאה פון דער וועלט. האָבן זיי זיך אָבער אויך געסטאַרעט, אַז זיי זאָלן קלוג, ערלעך, פרום און גליקלעך ווערן אַזוי ווי גאָטס ווילן איז? און זענען דאָס אַלין אין דער לאַנגער צייט געוואָרן, אָדער נישט געוואָרן? אָדער העטן זיי נאָך פיינער געקענט ווערן, ווי זיי זענען איצט?

די אַלע קשיות קענען נאָר די מעשיות פון די אַלטע צייטן פאַרענטפערן, און אונז, מיינע ליבע קינדער, מוזן מיר זען באַצייטנס די תירוצים געוואויר צו ווערן, וואָרן עס קען אונז, אַז גאָט ב"ה זעט אונז שענקען אונזער לעבן, זייער צונויץ קומען אויף דער וועלט זעלכע מעשיות, וואָס זענען פול חכמה און מוסר, צו וויסן. אמת, די וועלט איז פאַר אונז נאָר אַדירה, וואָס מיר וועל'מיר אין איר ניט לאַנג וואוינען, אונז מוז'מיר זיך אין פערציק, פינציק, זעכציק יאָר ארום און אַמאָל נאָך פריער פון איר אויסציען און זי פון אַנ-דערעסוועגן איבערלאָזן. דערקעגן טאַקע נאָר איבער דעם, ווייל אונז בלייב'מיר ניט לאַנג אויף דער וועלט, מוזן מיר זען באַצייטנס די מעשיות געוואויר צו ווערן. אַז מיר וועל'מיר וויסן די מעשיות, וואָס זענען אַמאָל געוועזן, וועלן ביי אונז ירוין גאָרנישט אַזוי אַ חידוש זיין די מעשיות וואָס טרעפן זיך היינט אין אונזערע צייטן.

[פראַגמענט]

אָט אונזער האַר זאָל מיט אונז זיין, ווי ער איז מיט אונז-זערע עלטערן געוועזן; ער זאָל אונז נישט פאַרלאָזן און אונז נישט פאַרשטויסן אונזער האַרן צו אים צו נייגן, צו גיין אין אַלע

זיינע וועגן און צו היטן זיינע געפאָטן, זיינע געזעצן און זיינע גע-
 רעכטיקייטן וואָס ער האָט געפאָטן אונזערע עלטערן. און לאָזן די
 ווערטער, וואָס איך האָב געבעטן פאַר גאָט, נאָנט זיין פאַר גאָט
 אונזער גאָט אזוי ביימאָג ווי ביינאָכט צו טון גערעכטיקייט צו זיין
 קנעכט און גערעכטיקייט צו זיין פאָלק ישראל איטלעכע טעגלעכע
 זאך אין זיין טאָג. פדי עם זאָלן וויסן אַלע פעלקער פון דער ערד,
 אז נאָר גאָט ער איז דער האַר און מער קיינער.

גאָט, פיר מיך אין דיין גערעכטן וועג שוין וועגן מיינע נאָכ-
 קוקערס, זאָלסט דייןע וועגן פאַר מיר רעכטפאַרטיקן. און איך וועל
 מיך מיט מיין אויפריכטיקייט.... דערלייז מיך און דערפאַרעם דיך
 איבער מיר, וואָרן איך בין עלנט און אַרעם. מ..... שטייט אין
 רעכטשאַפנהייט, אין דער פאַרזאַמלונג. וועל איך לויבן גאָט. גאָט
 איז מיין היטער, גאָט איז מיין באַשיצער ביי מיין רעכטער האַנט,
 מיין הילף איז פון גאָט, דער באַשעפער פון הימל און ערד. גאָט
 זאָל היטן מיין גיין און מיין קומען מיט לעבן און מיט פרידן פון
 אַצינד אָן ביז אייביק. קוק פון דיין הייליקער וואוינונג פון הימל
 און בענטיש דיין פאָלק ישראל און דאָס לאַנד וואָס דו האַסט אונז
 געגעבן, אזוי ווי דו האַסט געשוואוירן צו אונזערע עלטערן, אַ לאַנד,
 וואָס עם פליסט דרינען. מילך און האַניק. ערבפאַרער גאָט! איך וויל
 דיר געבן געזאַנג און לויב און וויל דיר דינען טאָג און נאַכט.
 געלויבט איז דער איינציקער, דער געאיינציקטער, דער וואָס איז
 געוועזן און איז אַצינד און וועט זיין. גאָט דער האַר, דער האַר
 פון ישראל, דער קיניג פון אַלע קיניגע, דער הייליקער, געלויבט
 איז ער! ער איז דער גאָט פון אַלע לעבעדיקע, אַ קיניג וואָס לעבט
 און ווערט באַשטענדיק און אייביק, געלויבט איז זיין קיניגלעך
 הייליקער נאָמען אויף אייביק! צו דינער הילף האָף איך, גאָט,
 און אזוי ווי אַלע פעלקער. גייען אין נאָמען פון גאָט, וועל איך

אויך גיין אין נאָמען פון גאָט, דעם לעבעדיקן, דעם אייביקן קיניג.
 מיין הילף איז פון גאָט, דעם באַשעפער פון הימל און ערד, גאָט
 וועט אייביק קיניגן.

איבערזעץ פון תהלים ס"ז

צו דעם פירזינגער אויף נגינות איין געזאנג ליד. גאָט זאָל
 זיך דערבארעמען איבער אונז און זאָל אונז בענטשן, ער זאָל
 באַלייכטן זיין פנים ביי אונז, סלה. מען זאָל פארשטיין דיין פי-
 רעכץ אויף דער ערד און דיין הילף ביי אַלע פעלקער; עס זאָלן
 דיך לויבן די פעלקער גאָט, עס זאָלן דיך לויבן די פעלקער
 אַלע. זיי וועלן זיך פרייען און וועלן זינגען די פעלקער, וואָרן
 דו וועסט ריכטן אַלע פעלקער גלייך און דו וועסט פירן די פעלקער
 פון דער ערד, סלה. עס וועלן דיך לויבן די פעלקער גאָט, עס וועלן
 דיך לויבן די פעלקער אַלע. ער וועט אונז בענטשן גאָט, און עס
 וועלן זיך פאַר אים פאַרכטן אַלע עקן פון דער ערד.

איבערזעץ: יגדל אלהים חי וישתבח

ער זאָל ווערן דערהייכט, גאָט דער לעבעדיקער, און גערומט;
 ער איז פאַרהאַנדן, און עס איז נישטאָ קיין צייט זייט ווען ער
 איז פאַרהאַנדן. ער איז איינער, און עס איז נישטאָ קיין איינציקער
 ווי זיין איינציקייט. ער איז פאַרבאָרגן, און עס איז קיין עק צו זיין
 איינציקייט. ער איז נישט גלייך צו קיין גוף, און ער איז קיין
 גוף. מען קען נישט אַפּשאַצן צו אים, ווי הייליק ער איז. ער איז
 אַ פּריִרעדיקער פון אַלעם וואָס איז באַשאַפּן געוואָרן. ער איז דער
 ערשטער און עס איז נישט קיין אַנהייב צו זיין ערשטקייט. און

ער איז דער אייביקער האר פון אלע באשעפענישן; באווייזט זיין מעכטיקייט אין זיין מלוכה. א שטראם פון זיין נבואה האָט ער געגעבן צו די וואָס ער האָט ליב און צו זיינע באַרימטע. אין ישראל איז נאָך נישט געווען ווי משה קיין נביא, וואָס ער האָט געזען זיין געשטאַלט. די וואַרע תורה האָט גאָט געגעבן צו זיין פּאָלק דורך זיין נביא, דער באַגלייבטער פון זיין הויז. גאָט וועט נישט פאַרטיישן און פאַרבאָטן זיין געזעץ צו אַן אַנדער...

[איבערזעץ: מַה טוֹבו אֱהָיִךְ יַעֲקֹב...]

וְיָ גוט זענען דייןע געצעלטן, יעקב, דייןע וואוינונגען ישראל. און איך קום אצינד מיט דיין גרויסן חסד אין דיין הויז אריין און בוק מיך צו דיין הייליקן טעמפל מיט גרויס יראה. גאָט, איך האָב ליב דאָס הויז וואו דו וואוינסט און דאָס אָרט וואו דיין כבוד רוט, און איך וועל מיך נייגן און וועל קניען, איך וועל קניען פאַר גאָט מיין באשעפער. און ווען איך בעט צו דיר, גאָט, לאָז זיין דעמאָלט אַ באַוויליקע צייט, און מיט דיין גרויסן חסד, מיין האַר, ענטפער מיר מיט אַ וואַרער הילף.

[פּראָנמענט]

וְיָ איך רופּ צו דיר, וואָרן דו וועסט מיר ענטפערן, גאָט, נייג דיין אויער צו מיר, הער מיינע רייד. איך, איך זע דיין פנים פול מיט גערעכטיקייט, און תיכף ווי איך דערוואַך ווער איך זאָט פון דיין געשטאַלט, וואָרן איך פאַרויכער מיך נאָר אויף דיר, גאָט; איך זאָג תמיד, דו ביזט מיין האַר. הער דאָס קול פון מיין געבעט, ווען איך שריי צו דיר, ווען איך הייב אויף מיין האַנט צו דיין הייליקן פּאַלאַץ. גאָט מיין האַר, איך האָב שוין צו דיר געבעטן,

אין דו האַסט מיך געהיילט; נאָר צו דיר גאָט וועל איך רופן,
 נאָר צו דיר גאָט וועל איך בעטן. לאַז ליכטיק זיין דיין פנים
 איבער דיין קנעכט, און העלף מיר מיט דיין חסד, וואָרן צו דיר,
 גאָט, האָף איך, אז דו וועסט מיר ענטפערן, גאָט מיין האַר. הער
 צו מיין געבעט, גאָט, און פאַרנעם מיין געשריי. שווייג נישט צו
 מינע טרערן, הער מיך צו, גאָט, אין לייטזעליק מיך, גאָט; און
 בלייב מיין העלפער.

[פראגמענט]

⚡ געזאָנג וואָס עס גייט אלע מאל העכער, צו דוד. איך פריי
 מיך, אז מען זאָגט מיר, לאַמיר גיין אין גאָטס הויז אַריין. איך
 פריי מיך איבער דינע ווערטער, ווי אַקריגער איבער אַגרויסן זאָק
 רויב. פאַרנעם דאָס קול פון מיין געשריי, מיין קיניג, מיין האַר,
 וואָרן צו דיר בעט איך גאָט, הער מיין קול אינדערפרי. אינדערפרי
 גרייט איך עס אָן פון דינעטוועגן מיט האַפנונג, איך רוף צו
 דיר, וואָרן דו וועסט מיר ענטפערן. גאָט, נייג דיין אויער צו מיר,
 הער מינע רעד. מיין פוס שטייט מיט גערעכטיקייט צו לויבן גאָט
 אין דער פאַרזאַמלונג.

אינדערפרי זאָל איך צו דיר בעטן, מיין באַשעפער, מיין שטאַר-
 קער, איך זאָל אַנברייטן פאַר דיר מיין מאַרגן-געבעט און מיין אַוונט-
 געבעט, בלייב איך שטיין פאַר דינע מעכטיקייט אין שרעק, וואָרן
 דו קענסט די געדאַנקען פון מיין האַרץ, אַלץ וואָס דאָס האַרץ און
 די צונג קענען נאָר טון אין דעם פּוּח פון דער נשמה וואָס איז
 אין מיר, און ווי אזוי קען דיר געפעלן אַמענטשנס געזאָנג. און
 דערצו פאַרט וועל איך דיך לויבן אזוי לאַנג די געטלעכע נשמה וועט
 אין מיר זיין.

[פראגמענט]

אין דער האַב מיך געאײלט און האַב מיך מיט שלאָפן נישט פאַר-
וויילט, און מיט ריינע געדאַנקען האַב איך גאַסס הויז פאַטרעטן
פאַר אים מיט מיין מונד צו פעטן צו אים, וואָס איך האַב צו
אים, גאַט! פאַרכט, ציטערניש און שרעק איז אויף מיר אַצינד,
עס פאַפּאַלט מיך אַ שלאָפּ וועגן מיינע זינד. דאָך פעט איך צו
גאַט מיט מיין מונד, טאַמער וועסטו דיך דערפאַרעמען. גאַט, מיינע
אַלע סודות וויסטו דאָך, גאַט, אַליין. היט מיך, דו קענסט דאָך
מיינע רייד פאַרשטיין. מאַך מיך פון מיינע זינד גאַנץ ריין; דיין
בין איך דאָך, הייל מיך, גאַט! — וואָס קומט אַרויס, אַז איך וועל איצט
מיין געבעט צו דיר קערן און דערנאָך ווידער מערן דינע ווערטער
צו פאַרשטערן, לאַז צו מיין קרענק אַרפּואה פאַשערן, געדענק
און דערמאָן דיך אַן מיר, גאַט.

[די צוויי נגידים]

צו דער צייט פון דער הריגה פון פ... האַבן דאָרט געוואוינט
צוויי נגידים, איינער האַט געהייסן ר' אברהם לאַקס און איינער
ר' משה ערליך. דער ערשטער האַט געהאַט ווייב און קינד און
האַט געטריבן זיין מוטאָ-ומתן מיט ליװערונגען צום מיליטער, און
כאַטיט ער איז געווען אַן עושר, האַט ער אָפּער זיך אַסך געלט
געמוזט לייען, וואָרן זיינע ליװערונקעס האַבן זייער אַסך מער פאַ-
טראָפּן. ער איז געשטאַנען דורך זיין ערלעכקייט אין זייער אַגרויסן
קרעדיט, און דורך זיין גוטקייט האַט אים איטלעכער ליב געהאַט.
צווישן אַלע בעל-בתים, וואָס זענען דעמאָלט מער אָדער ווייניקער
פון דער הריגה פדלות געוואָרן, האַט ער צו מייסטן געליבט, וואָרן

חוץ די צרות וואָס יעדער בעל-בית איז אויסגעשטאַנען גלייך מיט
 איטלעכן, וואָס זיין ווייב און קינדער זענען צווישן די אַנדערע מענטשן
 געהרגעט געוואָרן, און חוץ דעם וואָס מען האָט זיין הויז צווישן
 די איבעריקע הייזער פאַרברענט איז ער נאָך מיט זיין גאַנץ פאַר-
 מעגן, וואָס מען האָט אים געליגן אין ליווערונקעס ביי דעם מיליטער,
 וואָס עס האָט די מלחמה פאַרשפּילט, פאַרשטעקט געוועזן; אזוי
 אז ער האָט בפּירוש געוואוסט, אז זיין געלט איז אינגאַנצן פאַר-
 לויבן, און אז עס איז אפילו שוין אוממעגלעך ער זאל אפילו קענען
 די חובות פאַצאָלן וואָס ער איז שולדיק געוועזן. קורץ, ער איז
 געבליבן גאַנץ אליין, אזוי ווי ער שטייט און גייט, אָן ווייב, אָן
 קינד, אָן פאַרמעגן. נאָר דאָס איינע, וואָס איז אים געבליבן, איז
 נאָך געוועזן די חובות וואָס ער האָט אָנגעזען, אז ניט גענוג,
 וואָס ער האָט גרויס עגמת-נפש געהאַט אז ער וועט נישט זיין
 אימשטאַנד זיי אפילו אין אַ יאָר צו פאַצאָלן, האָט ער זיך נאָך
 פאַרגעשטעלט די צרות וואָס עטלעכע צווישן די בעל-חובות, וואָס
 ער האָט זיי געקענט פאַר נישט-גוטע מענטשן, וועלן אים אָנטון,
 און ער וועט זיך שפעטער גאָר קיין שום עצה קענען געבן. ער
 האָט זיך איבער דעם געשווינד איבערגעלייגט זיין גאַנצן איצטיקן
 צושטאַנד און האָט געזען, אז דאָס פעסטע וועט זיין, אז פּל-
 זמן דער עולם האָט נאָך איטלעכער מיט זיך צו טון, אז ער
 זאל פון דאַנען אוועק, מען זאל גאַרנישט וויסן, וואו ער איז אַהינגעקומען
 וואָרן דאָ איז נישט מעגלעך, ער זאל זיך עפעס קענען העלפן.
 און אזוי האָט ער אויך געטון.

דער אַנדערער נגיד ר' משה האָט געהאַט אַ ווייב, אָבער קיין
 שום קינדער. ער האָט פּראָודע אַמאָל געהאַט אַ קינד, נאָר עס איז
 אים נעבעך נאָך עטלעכע יאָר פריער דורך אַ פּאַזונדערער סיבה אוועק-
 געקומען. זיין הויז איז געוועזן זייער קליין ווי פאַר אַ פּאָר פּאַלק,

וואָס האָבן זיך געוואָלט, שטיל, רואיק און ערלעך לעבן. עס איז
אויך פאַרברענט געוואָרן, אָבער דער הויז איז נישט געווען אזוי
גרויס קעגן דעם עשירות, וואָס ער האָט געהאַט; זיין איבריך פאַר-
מעגן איז באַשטאַנען אין באַר געלט, און דאָס האָט ער תיבָה,
ווי דער גערודער האָט זיך נאָר אָנגעהויבן, אין אַקעלער טיף אונט־
טער דער ערד פאַרגראָבן. ער מיט זיין ווייב האָבן זיך גוט באַהאַלטן.
קורץ, ער איז געווען נאָר אַפּשער דער איינציקער, וואָס האָט צום
ווייניקסטן געליטן אין דער גרויסער צרה. ווי ער איז אָבער אַ ביסל
רויאיקער געוואָרן, האָט ער זיך מיט זיין ווייב רבקה אָפּגעשמועסט,
אַז גאָט האָט זיי יאָ אין אזוי אַ גרויסע נויט געהאַלטן און האָט
זיי ביים לעבן און ביי דעם פאַרמעגן געלאָזט, מוז דאָס אַוודאי
נאָר זיין פּונדעסוועגן, ווייל גאָט האָט געוואָלט, אַז זיי זאָלן קענען
אַצינד גוטס טון די איבערגעבליבענע מענטשן, וואָס זענען נעבעך
אומגליקלעך געוואָרן. דאָס ערשטע, וואָס ער האָט געטון, איז גע-
ווען, ער האָט געלאָזט אַ הויז, וואָס ער איז ווייניק אָפּגעברענט
געוואָרן, געשווינד רעפּערירן און האָט געדונגען געזונטע יונגען,
וואָס זיי זאָלן אים העלפן אויפּזוכן קראַנקע מענטשן און זיי דאָרט
אין דעם הויז אַריינלייגן, מען זאָל זיי דאָרט ראַטעווען. אָבער נישט
ער אליין, נאָר אַפילו זיין ווייב האָט זיך אויך פיל מי געגעבן
גוטס צו טון; זי איז געגאַנגען און האָט געזוכט עפעס אַ קליין
קינד, זי זאָל עס נעמען צו זיך אויפּצוציען. זיי האָבן זיך אָבער
בידע קיין גרויס מי נישט געדאַרפט צו געבן, וואָרן וואָס זיי האָבן
געזוכט, האָבן זיי תיבָה געפונען; ער האָט געלאָזט אַנטראָגן אַ פּול
הויז מיט קאַליקעס און האָט נישט געקוקט צי אַ ייד, צי נישט אַ
ייד, אַבי ער איז נאָר געווען אַ מענטש, אזוי אַז עס איז שוין
באַלד קיין פּלאַץ געוועזן מער וואו נאָך עמיצן צו לייגן. און זי
וידער האָט געפונען אַ קליין קינד, אַ ינגעלע, לייגן אין אַ טאַל צווישן
אַנדערע טויטע און געוויינט: „מאַמע“. ווי זי האָט דאָס קינד אַהיימ-

געבראכט, האָט זי דערזען, אַז דאָס קינד גייט אָנגעטון אין אַ
זילבערנע ה אויף אַ שנירעלע בערשטין אויפגעצויגן אויף דעם העל-
זעלע. דאָס קינד האָט געקענט אַלט זיין אפשר אַ יאָר, וואָרן עס
האָט ערשט קוים צוויי ציינדעלעך געהאַט. זי האָט עס געשווינד
געגעבן אַ ביסעלע מילך און האָט עס פון אַלע אומרײנקייטן געריי-
ניקט, און אַזוי גרויס ווי איר שמחה איז געוועזן, אַז דאָס קינד
איז שטיל געבליבן און איינגעשלאָפן, איז די שמחה אָבער נאָך
טויזנט מאל גרעסער געוועזן, ווי דאָס קינד איז אויפגעקומען און
האָט זי אָנגעקוקט און געשמייכלט. זי האָט עס אָנגעהויבן צו קושן
און צו האַלזן און האָט עס מיט טרערן אויסגעווייקט.

.....

בריו

נומ' 1

[פון אדעם צו יוסף צערערבויען אין זאמאשין, אימטיטלכאר פארן אויסקפארן
קײן לעמבערג, ד"ה בערך 1825].

טעצונגסווירדיגער אין טהייערסטער פריינד! זיא וויסען דאס
נאָטא דיא אורזאכע וואר, אום דערענטויללען איך מיך נאך אדעססא
בעגאב, ווייל איך איינזאה דאס איך אין זאמושין נאך פיללייכט צום
פעטטעלשטאב קאממען קענטע, אונד הויפטזעכליך געשאה דיזע ריי-
זע דורך דיא פערזיכרונגען מיינעם טהייערען שוואגערס, דעם מייין
טרוידיגעס שיקזאל צו הערצין גינג אונד דאכטע מיר היר געביין
זיך עטוואס הילפע לייסטען צו קענין. דא איך אבער היר הערקאם,
אונד פאנד דיא שטאדט אים האנדעל געשלאגען, אונד זעהר פיל
גאנץ געשיקטע לייטע אום בראד שמאכטען, דא ערפוהר איך אויך
ליידער באלד דאס דיזע מיינע רייזע גאנץ אומזאנסט געשעהין זיא.
דאך אבער דאכטע איך היר איין פאר מאנאטה צו וויילען, אום
מיך אין אללען הויגען געשעפטין אומצו זעהין, אב זיך דאך פיל-
לייכט איינעם דארשטעללין מעכטע, דאס מיר אונד מיינער ליבען
פרייא אונד קינד נאהרונג פערשאפפען קענטע. פערגעבענס אבער
זוכטע איך, דען אויך היר ווי אנדערווערטס איזט דאס געלד זעהר
דאך, נאך דאצו אבער זינד היר דיא מענשליכע בעדירפניססע זעהר
טהייער. צוואהר וואלטע מיר מייין וואהלטהעטיגער שוואגער 400
קערבליך געביין, אום מיט דיזען עטוואס איין צו האנדלין, אלליין
דא איך איינזאה דאס דיזע וואהלטהאט גאנץ אונפרוכטבאר בלייבען
אונד מיר ניכטס איין טראגען ווירד, זא שלוג איך דיזע וואהלטהאט
אויס אונד בעדאנקטע מיך פיר זיינע גוטע געזינגונגען גענין מיר.

יעדאך אבער שטיללט זיך זיין אייפער מיר בעהילפיג צו זיין ניכט,
ער פארשטע איממער נאך, אב איך ניכט ווא איינע שטעללע הא-
בען קענטע. אומזאנסט אבער וואר זיינע מיהע אונד פערנעבענס אלל
זיין פארשען אונד נאכזוכען. איך פינג אן זעהר בעזארגט צו ווער-
דען, אונד דאס פילע נאך דענקן איבער מיינען יעציגען עלענדן
שטאנד פערלייטעטע מיך בייאנאה צו דען פירכטערליכען געדאנקען,
דען מיר איינסט גיכתי תי' זאגטע — אונד דער מיך מיין לעפן
געקאסטעט העטטע. — צוואהר פעהלטע עס מיר היר אן זעהר
גוט עססין, גוט טרינקען, אן וויין, ציטראנען, פאמעראנצין, מעלא-
נען אונד דערגלייכען לעקערביסען, דיא מאן ביא אונס ניכט האט,
ניכט, אונד איך קענטע היר, ווען ניכט דיא קליינע זארגע — פרויא
אונד קינדער איינסט ערנעהרין צו קענין, זעהר דיק אונד פעטט
ווערדין, אינדעססין מיינע פרויא זיך אין זאמושטיץ אום נאהרונג בעקומ-
מערט העטטע. אללין איזט דיזעס מיינעס קאראקטער געמעס? זאגען
זיא בע: פר: ! זיא קעננין מיך. דען ווען איזט מיין קאראקטער
אין דען וואהרען ציגען זא גוט בעקאנט אלס איהנען, בין איך
פעהיג זאלכעס צו טהון? קורץ, איך ערפוהר יעצט, וואס דאס פירכ-
טערליכע ווארט זארגען צו בעדייטען האט. — איינעס טאג'ס אבער,
דא איינע געזעלשאפט גוטער פריינדע ביא מיינעס שוואגער פער-
זאממעלט ווארען, דא פיל דיא רעדע אויף מיר. מיין טה: שוו:
ערמאנגעלטע ניכט מיך איהנען אין דען בעסטין ציגען פארצושטעל-
לין אונד צייגטע איהנען אויך מיינע געמעהלדע, דיא איך אייגענ-
הענדיג מאהלטע, פאן דענען זיא מיט בייאפאלל שפראכען. ענד-
ליך בעפראגטע ער זיא אויך אום ראטה, וואס ער טהון זאללטע,
אום מיינען טרויריגען צושטאנד לינדערין צו קענין. דיא גוטען לייטע
בעראטהאלטען זיך מיט איינאנדער, אום עטוואס אויספינדיג צו
מאכען, דאס מיר היר נאהרונג פערשאפען קענטע, אלליין אומ-
זאנסט וואר אללעס נאך דענקן. דאך פיל איהנען ענדליך פאלגענדער

געדאנקען איין: דאס ווען איך אונטערשטיצונג האבען מעכטע, איך
 דיא ארצנייא קונדע וויא אויך דיא מאהלערייא קונסט צו דער איך
 איינע אנלאגע האבע שטודירען קענטע, ווייל מאן זעהר פילע בייא-
 שפילע האט, דאס דיזע קענטניססע זעהר פילע מענשען פאן דען
 עלענדסטין אין דען אללערבעסטין שטאנד פערזעצט האבען. אלסדאן
 ווערע דיזעס איהר בעסטער ראטה, ווען עס מיר נור ניכט אין אונט-
 טערשטיצונג מאנגעלטע. „אונטערשטיצונג“ פיל איהנען מיין וואהלטהע:
 ש: * אין דיא רעדע: „אונטערשטיצונג, דיא האט ער פאן מיר, אונד
 איך בין זעהר צופרידען, ווען איך איהם אויף זא איינע ארט אונט-
 טערשטיצען קאן, דאס ער אימער זיינע פרויא אונד קינדער ער-
 נעהרין קענין זאל“. נון בעפראגטע מאן מיך אב איך מיט דיזעס
 פארהאבען צופרידען בין? איך פערלאנגטע בייא דיזער פראגע איינע
 פריסט פאן 3 טאגען, דאמיט איך מיר דיזעס פארנעהמין וועלכעס מיין
 גאנץ קינפטיגעס לעבין אנבעלאנגט איבערלענין זאללטע. מאן ווייל-
 ליגטע מיר אויך זאלכעס איין, אונד זא ענדיגטע זיך דיא צוואמענט-
 קונפט דער געזעלשאפט. יעדער גינג נאך היזע אונד איבערליססען מיך
 מיינעם נאכדענקין. אונבעשרייבליך איזט עס טה: צ.ב. ** וואס אין
 מיינע געדאנקין נון פארגינג, דען פאלד וואר איך — אין געדאנקען —
 שוין אלס דאקטאר דער ארצנייא אין זאמושין אונד בעפאנד מיך
 אין דען גליקליכסטען צושטאנד, אין דען איך ניא וואר, אונד
 וואללטע איינזוויליגען אין דעם שטודיום; אלליין פאלד ערטענטע
 אין מיינען אהרען דער לערם דען מיינע פרוי מאכטע, אלס זיא
 זאלכעס ערפאָהר, אונד צאג מיך מיט דיזער איינזוויליגען צוריק.
 פלעצליך אבער שטעללטע זיך מיר איינער דער עלענדעסטין צו-
 שטענדע פאר, אין דען איך מיין קינפטיגעס דאזיין צופרינגען ווערדע-
 וואס זאלל איך טהון? זאל איך דיר פלייבען בייא מיינעם שוואגער,

* = וואַהלטהעטיגער שוואַגער, ** = טהייערער צעדערבוים.

נור עססין אונד טרינקען אונד איין מאנאטהליכעס אדער גאר יעהר-
 ליכעס פערנינגען געניסען? וואס ווירד אפער דאס ציל מיינס קינפטיג-
 גען לעפענס זיין? — זאל איך צו הויזע רייזען, גאר ניכט טהון,
 נור אללע טאגע הערען דען שאלל דער פּרעכטיגע זאמושטישער
 מיליטער מוזיק? זא צווייפלע איך זעהר אפ איך פאן דיועס פרויא
 אונד קינדער ערנעהרען ווער קענין. — זאל איך אין זאמוש: זיטצן
 אונד געדולדיג דאס וועניגע וואס איך נאך בעזיצע אויף עסין? זא
 זאגען זיא מיר בע: פר: *! וויא לאנגע קענטע איך עס זא צו-
 פרינגען? איין יאהר, אדער העכסטענס ווען מיר מיינע פרויא איהרע
 פאמיליע וואהלטעהטיג נאך 100 קערפליך שענקין מעכטין, 2 יאהר?
 אונד דאן? — דאן געדולדיג, רוהיג צו זעהן וויא מיינע פרויא אונד
 נאקענדע קינדער נאך פראד שמאכטען? הא: צו דיועס צילע זאלטע
 איך דיועס קליינע שעהנע אונשולדיגע קינד ערצייגט האפען, דאמיט
 עס הונגערסנאטה ליידע? ניין, זאמע איך, ניין, קיין זאלכער טיראן
 וויל איך ניכט ווערדין. אונד — ווילליגטע אין דען שטודיום דער
 ארצנייא קונסט איין. — זיא, בעסטער פריינד, קעננין זיך וואהל
 פיללייכט נאך עראינגערין, וויא זיא אונד ידיד לפי המשכיל מי
 יוסף דעמר ניי וויא אויך ידידי המושלם מ"ה נייאמאן מזדאנוב,
 מיך איינסט ראטהעטין, נאך ברלין צו רייזען אום זאלכעס שטודיום
 אנצופאנגען, אלליין דא מיר דאמאלס אן אונטערשטיצונג פעהלטע,
 זא וואר איך ניכט אים שטאנדע דיוען איירען פריינדשאפטליכען ראטה
 פאלפרינגען צו קעננין. יעצט אפער, דא מיר מיין טה: שוו: *
 וואהלטהעטיג זאלכע לייסטעט, זא ערהאלטען זיא יעצט דען אינ-
 נוסטען דאנק פיר איהרען פריינדשאפטליכען ראטה, דען זיא מיר
 איינסט מיטטהיילטען אונד דען איך יעצט גאטט זיא דאנק פאלל-
 פרינגע.

* = בעסטער פריינד. ** = טהייערער שוואגער.

יעצט נאך איינע קליינע ביטטע אן איהנען, הערצענספריינד!
 טהון זיא מיר גיטיגסט דיא געפעלליגקייט, דאס ווען זיא איינזעהין
 זווערדין, דאס מיינע פרויא - נאך איהרער געוואהנהייט - איבער דיזעס
 פארנעהמין בעזע איבער מיך אדער גאר לערמין, מיך פלוצען ווירד,
 זא זאגען זיא איהר, דאס עס מיר פיל ליפער זייא, דאס זיא מיך
 פלוצעט, אלס דאס זיא איינסט - מיך זעענגענד - פיר הונגער
 דארפין זאל. - אונד ווען איהר פיללייכט מיין יעציגעס שטודיום
 ניכט אנשטענדיג גענוג איזט, זא פעליפען זיא איהר צו זאגען,
 דאס אויך בן הגביר המפור' היחסן מ' יעקב נ"ז*, וויא אויך בן
 הגביר היחסן מ' צ"ה בין מבראדי אין דער זעלפען שוהלע שטודי-
 רען, אין דער איך שטודירען ווערדע. אלסדען האט זיא גאר קיינע
 אורזאכע בעזע איבער מיך צו זיין, דאך קלוג אינד שעצונגסווירדיג
 ווערע זיא, ווען זי געדולדיג דיזע צייט מיינעס שטודיומים ערווארטע,
 אונד דאן אויך זעהען, וויא איך זיא זאמט מיינער שעהנער זעהר
 פיינער טאכטער, עהרענפאלל ערנעהרין ווערדע, אינד זיך איבער-
 צייגען פאן דער טרייע דיא געגען איהר העגעט איהר טרייער מאן
 אונד אייער פריינד

ש. עסטינגער.

נומ' 2

[פון זאמאשין צו אן אומפאקענטן ארעסאט, מסתמא צו זיין שוועסטערקינד הנה-
 רויזע (זע ז' XX), מיט א האלב יאר שפעטער]

וויין דענקטע איך מיך גאנץ אפגעשטומפט געגען וואנעפאלע
 פערנגיגונגען, שוין גלויפטע איך מיינע נערפען פערקנעכערט איינען
 רייטיג דער עמפינדונג אויף צו געהמען, אלס מיך איבער פרינגער
 דיזעס, דא ער מיר איהרען מיר זא טהירען גרוס אפשטאמעטע,

* = נאטאנזאן.

פאן דען געגענטײל איבערצייגטע, דען פילפאך זעהע איך מיך יעצט
מיט דיזער געטטליכען גאבע, דיא מאן עמפינדונג נענט, בענא-
פעט. אונד פערײנגט ערשיינט מיר דיזע פריידע אין ענגעלסגעשטאלט,
דיא מיין אינערס דורכשטרעמעט - יעצט, בעסטע פריינדין, איינ-
וועניג פאן מיינער יעטציגען לאגע, וועלכעס אויך פיללייכט מיר
צור פערטהידיגונג איבער מיינער יעטציגען טראכט דינען ווירד.

זיא וויססען דאס מיך דיא יעצט אללגעמיינע נאטה מינע היימאטה
צופערלאססען אונד אין אנדערן געגענדען אייראָפּאס דיא גליקס געטטין
אויף צו זוכען, נעטהיגטע. איך שוויפטע פילע שמערטע הערום
אונד דראנג זאגאר ביז אן איינען אָרט, וואָ מאן נור דער זאגע
נאך דען זיטין דיזער געטטין גלויבטע, נעמליך ביז אדעססע. היר
פאנד איך איינע שטארט פאלל מיט אויסלענדישע בעטמלער אנגע-
פראַפּט, צו דערען מיטגליד איך מיך געזעללען זאלטע. מיין שווא-
גער גאָלד, דער דאָרט אלס איינע אויסנאדמע גילט אונד דער דער
שפור דעס גליקעס נעהער צו זיין שיינט, נאדעס מיך מיט פערנגיגען
אויף אונד זוכטע אַללע מעגליכקייט מיר בעהילפיג צו זיין אויף.
אבער פרוכטלאז וואר זיין אייפער מיר צו דינען, דען זיין גליק.
זוכטע דאס שפריכווארט „גלייכעס מיט גלייכעס געזעללט זיך גערן“
זעהר צו בעקרעפטיגען, דען נור גאלד פערדינט גאלד, יעדער
אנדערע אבער דער פיללייכט פיל געשיקטער פאן איהם צו זיין שיינט
מוס פיר הונגער דאַרפען. איך וואר בייא איהם 4 1/2 מאנאטה אונד
איבערצייגטע מיך ליידער איממער מעהר, דאס מיין דארטיגער אויפגענט-
האלט מיך מעהר אין נאטה אלס אין גליק פערזעטצען קעננע. איך
זאָנן אויף זעהר פילע מיטמעל דיא מיך אויס דיזער לאגע בעפרייען
מעכטען, אלס הגביר יעקב נאַטאַנזאָהן זיינען זאָהן נאך לעמבערג אויף
דער אוניווערזיטעט, אום דארט דיא אפאטעקער קונסט צו ערלערנען,
שיקטע. ער שלאָג מיר דאס נעהמליכע פאָר. דא איך אבער איינזאָה,
דאס איך טראַן מיינעם פלייסע אונד קענטנים איך ניא איין אפאטהעקער

זוערדען קעננע, ווייל דיזער האנדעל זעהר זעהר פיל געלד בענעטהיגעט,
 דא דראנג ער אין מיר מיט דען געדאנקען, דאס איך אלס דאקטאר
 שטודירען זאללטע. דיא נאטה, וויא אויך מיין שטרעבען נאך קענט-
 ניסע נייגטען איהם מיין אָהר, אונד דאמיט אויך מינע איינזייל-
 ליגונג. יעצט קאם דיא רייהע אן מינען טהירדען שוואגער, אונד
 ער לים זיך ניכט לאנגע ביטטען, אום מיך מיט עטוואס צו אינ-
 טערשטיצען, דען, זאגטע ער, ווען איך מינען שוואגער אונטערשטיצע,
 זא פרייעט עס מיך, ווען עס אויף זא איינער ארט געשיהעט, דאס
 ער לעבענסלאנג זיינע פרויא נאהרונג פערשאפפען קעננען זאלל. אונד
 מיט דיזעם וואר מיין ענטשלוס רייה געווארדען. דאך וואר נאך איין
 אינסעקט-וועלכעס דיזער פרוכט דען זיסען זאפט אויס צו וויגען
 דראָהעטע מיר אין דען וועג: נעמליך דיא דייטשע טראַכט. הא!
 איך זאה ערשט יעצט דען ריזען-בערג דען איך נאך איבערצושטייגען
 האבע, אונד ערשטוינטע. איין גאַנצעס פראַג אונד אנטווארט, הין
 אונד הער דענקען הערשטע יעצט אין מיין אינגערס; זאָ גינג איך
 4 וואַכען מיט דיזע געדאנקען שוואנגער הערום, אונד וואוסטע מיר
 קיינען ראטה צו געבען. דען, זאגטע איך מיר, איזט עס מעגליך?
 דוא עטינגער, דוא ווילסט דינע יודישע קליידונג אפּלעגען, אינע
 דייטשע אננעהמען, דוא ווילסט דינען שווארצען ראצימארענען קאפ-
 טען מיט סטראקעס אין איינען טוכענען ראַק פערוואנדלען, וויא?
 דאס שטריימהיטל וועלכעס די אָהנען רייהע בעצייכנעט מיט איינען
 הוט פערוועקסעלן? וועהע, וועהע ווירד דינע אהנענפאללע פאמיליע
 איבער דיך רופען, ווען זי דיזעם ערפאָהרען ווירד, אונד יעדער
 דינער פריינדע ווירד אהנע מינדעסטען פאַרוואַרף זיינען גראַלל עפּפענט-
 ליך געגען דיר בעצייגען מענען, פערשטאַטען אויס יעדעם יודענ-
 צירקעל ווירסט דוא אין דינער היימאטה הערום איררען, אהנע דאס
 דיך יעמאנד צום געפעהרטע זיינעם געשפרעכעס ווירדיגען ווירד!
 מיט דיזען אונד דערגלייכען דראהונגען מארטערטע מיך מיין פאר-

אורטהייל, ביז מיר ענדליך איין ענגעל און מענשענגעשטאלט ערשין.
 געהמליך איין געוויסער ר' שמואל לנדא דער זיך איהרען ווערטהען
 געמאהלס קאזין נאנטע לוד מיך איינעס אבענדס צו זיך איין. איך האטטע
 אויך ביא איהם דיא עהרע זיינע שוועסטער, דיא פעריהמטע בינה
 לנדא, צו ערקעננען. דיזע גוטע, מענשענפריינדליכע, אייסערסט גע-
 שיקטע, קלוגע מענשען פענאהמען מיר ערשט מינע קוואהלען, אונז
 נור איהרע זיסע ווארטע ווארען פעהיג, מיך איפער מיין קינפטגיגעס
 שיקזאל אויפצוקלערען. „דען, זאגמען זיא, קאן דען דיא טוגענד
 נור אין איין ראצימארענען קאפטען אויסגעאיבט ווערדען? זאלטען
 דען דיא געטליכען געזעטצע נור איינער יידישען טראכט הייליג זיין?
 דער לעווי פערלירט זיינע קרעפטע זעלבסט אין איינער עזעלס היללע
 ניכט.“ — דיזע וועניג ווארטע שפארענטען מיך גלייך צור אייספיהרונג
 מינעס פארהאפענס אן, אינד דען פאלגענדען טאג ערשין איך שאן
 אין מינער יעטציגען טראכט אין איהרער מיטטע, אונד פעררזייטע
 דיא אנדערע וואכע נאך לעמבערג, אים מיין שטודיום אן צו פאנגען.
 גאט. זיא דאנק! איך האב אין דען 1/2 יאהר 3 קלאסען דייטש אונד
 דיא ערשטע קלאסע לאטיין, וויא אויך זעהר פיל פאן דער מעדיצינישען
 חירורגיא ערלערנעט. צוואר קאסטעט עס מיך זעהר פיל פלייס אונד
 קערפערליכע אנשטרענגונג, אלליין דער פרייו מינער מיהע פער-
 שפריכט מיר אללעס צו פערגעלטען.

דיא פייערטעגע אונד דיא סעמעטראלפריפונג ערלויבטען מיר
 יעצט איינען מאנאטליכען אויפענטהאלט אין מינער היימאטה, נאך
 פערלויף דיזער צייט געהע איך ווידער נאך לעמבערג צו מינער
 ארבייט. זאלטען מינע שוואכען ווארטע זאלכען איינדרוק אויף איהר
 מענשען פריינדליכעס הערין פעראורזאכעט האבען, דאס זיא מיך
 וויא איינסט אויך יעצט מיט איהרער פריינדשאפט ווירדיגען, זא
 אונטערשטעהע איך מיך נאך אום איין פאר זילבען פאן איהרער
 אייגענען האנד צו ביטטען דיא מיר אלס צייכען דינען ווערדען.

דאס זיא קיינען גראלל הענען גענען - ווען איך זאגען דערף -
איהר וואהרען פריינד

עסינגער

נומ' 3

[פון זאמאשן צו אן אומבאקענטן אדרעסאט].

לייט איהרעם פערלאנגען פאם 1sten אקטאבער 1886 איבערשיקע
איך איהנען דורך איבערפרינגער דיועס שרייבענס Itens מין פאמי-
ליענגעמעלדע סערקעלע, 2tens דאס 1te טהייל מיינער פאבעלן,
אונד 3tens מעהרערע געדיכטען פערשידענער ארט. - זיא קענען
הימיט וואהל איינזעהען דאס איך איהנען איהרע אויגען ניכט אויס-
קראטצען ווערדע. - דיא אורזאכע ווארום זיא ביז דאסא דיוע שריפטען
ניכט ערהילטען וואר טהיילס מאנגעל אן זיכערער געלעגענהייט, טהיילס
אבער איהר געדאכטעם שרייבען, אים פערגלייך מיט מיינער 34
פאבעל „דער פליגעלפיש“. - דען דער פערפאססער איינער יודישען
שריפט שיינט דיועס ניכט גאנץ אונעהנליך צו זיין. אונד אין איינער
ווארטארמען שפראכע, פיר איינע נאציאן דער עם אן מיטהאלאגיע,
וועלט - אונד נאטורגעשיכטע מאנגעלט עטוואס געניערייכעס צו שריי-
בען, איזט איינע שווידיגקייט, דיא פיללייכט ערשט / נאך מיינעם
פלאנע / אין איינגען יאהרען געהאפען זיין ווירד. פיר יעצט אבער,
ליבער פריינד, מיססען זיא זיך בעגניגען מיט דעם וואס איך איהנען
היר איבערזענדע. איך מוס איהנען אבער צוגלייך אויסערן, דאס
איך זאוואהל „סערקעלי“, אלס דיא פאבעלן, געדרוקט צו זעהען
זיינשע אונד ביטטע זיא אום איהרע קריטיק, איבער דיוע. - איך
פערלאססע מיך גאנץ אויף איהרער איינזיכט, אפ זיא דיוע ביידע
ווערקען דעם דרוקע צו איבערגעבען ווערטהעשעטצען אדער ניכט. -

אם ערשטען פאללע קענין זיא דיזע מאנוסקריפטע בייא זיך צוריק
לאססען, אים 21en פאללע אבער מיר זאלכע, אהנע זיא קאפירט
צו האפען, דורך איבערבריינגער דיזעס גייטגסט רעטאר צו שיקען.
דען נאך דעם פערשפרעכען דעם ה' טוגענדדהאלד האפפע איך אין
ווארשא דיא ערלויבנים דער צענוואר ערהאלטען צו קענין, אונד
דאן ווערע עם עטוואס פיר מיינע מאשע. — אללענפאלס אבער ביטמע
איך מיר דורך איבערבריינגער אללעס נעטהיגע צו שרייבען, וואפיר
איהנען דאנק זאגען ווירד

איהר פריינד עסינגער

נוב' 4

[פון זאמאשץ צו אן אימבאקענטן אדרעסאט; אנהיים פון די 40ער יארן]

[.....] **אבל** דברייך „שלח ספרך וארבעים רובל לידי ויהי
ספרך נדפס" בל אבינה. פי להדפיס את ספרי עם התיקונים אשר
תקנו בו אנשי כנסת הצענוור חנם בל אחפוץ. האם תדברנה בו
שפתי עולה על ד', על משיחו, על מלכי ארץ, שריהם, שופטיהם
או שוטריהם חלילה? האם תהגה לשוני סרה נגד דרכי המוסר,
כי התוו האנשים האלה את מחברתי בתו שני, קו קו ומכוסה מהחל
עד פלה, והודו הפכו למשחת, קיא תחת יופי? ועוד, הן ידעתי
את האנשים, פי אנשי מדע, שוחרי תושיה וטובי לב המה, וגם
שלמים הם אתי מתמול שלשם, ואשאל, מה ראו על ככה לעשות
לי כדבר הרע הזה? נקי ספרי מכל דבר פשע, ואם המצא ימצא
בו דבר חטא, יבינו לי מה שגיתי, ואנכי או אמחנו מספרי, או אתקן
המעות, אפס תואנה אל יבקשו. — גם לא הודעתני, כמה יהיה
מספר העקסעמפלארע מחיר הארבעים רובל, אשר כתבת לשלוח
לך. — ומדוע שכחת לכתב אלי בדבר החלק מספרי שיללער אשר

בקשתי ממך זה כמה? — שיר הידוע, אדע בטח כי הוא תחת
 יד אדון אייזענבוים, או ל' קאמיאנער, או גיסי היקר, דרוש וחקור
 גא היטב אצלם ותמצאנו, כי הוא חסרון לא יוכל להמנות. —
 . . . . .
 [. . . . .]

נומ' 5

[שון באַרקאָו, צום שוואַנער גאַלד קיין אַרעם, 1847]

... **דאָס** דאנקע איהנען אויך פיר דיא איינגעשיקטע 50 ר"כ. —
 אויס פ"ב איזט נאָך קיינע אנטווארט געקאמען. — נאך זאמושין אונד
 ווארשייא האבע איך נאך ניכט געשריבען, ווייל איך ליידער פאן דארט
 קיינע אנטווארט צו ערהאלטען האפפע, א נר דארט פערלאנגט מאן נאר
 מיך אלס < דאק > רעגראוירטן* צו זעהען, אונד זא לאנגע איך עס ניכט
 בין, זא ווערדע איך פאן מיינער פרויא נור אלס איינע נולל דיא צו
 איהרער לינקען שטעהעט בעטראכטעט, אונד זיינוויל זאגט, זיא האט
 רעכט — דיזע נולל איזט אוננעהטיג אונד מוס אויס געלאשען ווערדען...
 זיא וואללען וויסען וויא פיל איך מאנאטליך היר פרויכען ווערדען;
 זא האבע איך מיט ה' לובעלסקי דער היר גאנץ איין מוסטערהאפטעס
 סאלידעס לעבען פיהרט בערעכנעט, דאס איך 24 ז"ר מאנאטליך
 אוסר אנפעהאפטע שפעזען האבען מוס. אונד זאלטע עס איהנען
 פילייכט צו פיל שיינען, זא בין איך בערייט איהנען איינע רעכ-
 נונג... צו שיקען, אונד זיא ווערדען זיך איבערצייגען דאס איך
 קיינע קאפעקע...

* = רינגראוירטן.

נומ' 6

[פון באַרקאָז, צו אַן אומבאַקענטן אַרעסטאַנט, בערך 1847]

...**אײך** בין אין באַרקאָף באלד 5 מאנאטהע אונד נאך איזט
קײן... איך היר איינע אנטווארט אויס פ"ב* אבווארטע... [פאלס]
דיזע גינסטיג קאמען ווירד איך היר מיט גאטמעס הילפע דאס ריגאראזום
מאכען ווערדע .

נומ' 7

[פון באַרקאָז, צום שוואַגער גאלד קײן אַדעס, 1847]

ל יבער הערר שוואַגער! דא הערר דאקטער ל"ש, דער טראַן
דען גראסען שוויריגקײטען היר דאס ריגראזאם צו מאכען דאך זאלכעס
אין איינער אייסערסט קורצען צײט מיט רוהם פיר זיך אינד זײנער
נאציאן איבערשטאנדען האט אונד יעצט צוריק נאך אדעססא זיך
בעגיבט, זא ערגרייפע איך דיזע געלעגענהײט, איהנען איהר לעטצטעס
שרײבען דורך איהן, דער מיט מײנען פעהעלטניסען זעהר גוט
פעקאנט איזט, צו פעאנטווארטען. — דאס זיא מיר קײנע בריפע אן
ה" ה"ש** נאך פ"ב*** געשיקט האבען, זינד בעשטימט מדיפטיגע
אורזאכען דא, דיא דיזעס רעכטפערטיגען, אונד איך מוס מיך אהנע
דיזען מיטטעל פענעהען, נעמליך געראדעצו איינע ביטטע מיט פ"ב
פיגונג אללער צײגניסע אן דען מיניסטער זענדען. פעפאר אבער

* = פעטערבורג, ** = ה. הערצענשטיין, *** = פעטערבורג.

דיזעס געשעהען קאן, מוס איך איהנען נאך עטוואס ערצעהלען.
 ה' פראפעסאר האהן, דעקאן דער היזיגען מעדיצינישען פאקולטעט,
 ערפוהר דורך זיינעם זאהנע, דעססען בעקאנטשאפט איך אים קליניקום
 מאכטע, דאס איך שאך שפילע. אונד דא ער איין ליידענשאפטליכער
 שאכשפילער איזט, זא זוכטע איך דיזע געלעגענהייט צו בענוטצען
 אונד בעגאב מיך נאך איינמאהל צו איהם, איהן אום ראטה וועגען
 דער ביטטע צום מיניסטער צו פראגען. זיא ווערדען זיך וואהל אויס
 מיינעם ערשטען פריפע עריננערן, דאס ה' דעקאן האהן מיר ביא
 מיינער ערשטען אנפראגע, אב איך היר רעגראזאם מאכען קאן,
 אנטווארטעטע: דא איהנען צייגניססע אויס העמא אונד פיזיק פעהלען,
 זא קעננען זיא צום עגזאמין ניכט צו געלאססען ווערדען, זיא מיססען
 דיזע געגענשטענדע נאך איין מאהל הערען. — יעצט אבער זאגטע
 ער מיר: „זיא האבען יא דיזע געגענשטענדע אין לעמבערג געהערט,
 נאר דיא צייגניססע זינד איהנען אין זא לאנגער צייט פערלאהרען
 געגאנגען. פאלגליך ראטהע איך, דאס זיא ערשט נאך איינמאהל
 איינע ביטטע אן דיא אוניווערזיטעט איינרייכען, דאס מאן זיא צום
 רעגראזאם צו לאססען זאלל. דיא אוניווערזיטעט ווירד איהנען, אויס
 אורזאכע דאס איהנען צייגניססע פעהלען, אבשלאגען. דאנן רייכען
 זיא אן דען מיניסטער איין: דא זיא איהרען שולקורס אין לעמבערג
 געענדיגט אונד נאכהער אלס שטעללפערטרעטענדער ארצט אין דינ-
 סטען דער רעגירונג 10 יאהרע 2 האספיטעלע פערוואלטעט האבען,
 זא ביטטען זיא, דאס מאן קיינע ריקויכט אויף דען פערלאהרענען
 צייגניססען נעהמע אונד זיא גערעדע צו צום עגזאמין צו לאססע.
 אונד דאס קאן איהנען דער מיניסטער ביא איהרען פערדינסטען אונ-
 מעגליך אבשלאגען. — וויר שפילטען דאן אייניגע פארטיען, ביים וועג
 געהען זאגטע ער מיר, דאס איך איהן אפט בעזוכען מעכטע. —
 איך רייכטע זאגליך מיינע ביטטע איין, האפע אבער ליידער נאך
 קיינע אנטווארט פאן דער אוניווערזיטעט, אום ווייטער צום מיניסטער

אינגרייכען צו קעננען. — זא באלד איך טר דיא אנטווארט בעקאממע,
 שיקע איך אללע מיינע פאפירע צום מיניסטער (זיא וויססען, וויא
 פיל איך פאסטפארטא ווערדע צאהלען מיססען, נאר וואס איזט צו
 מאכען). — האבע ערהאלטען. וואס איהרע קארפאנדענץ מיט ווארשא
 בעטריפט, ביטטע איך זיא נאר דאס זיא דיזעס מיינעם שרייבען...

8. נומ'

[פון בארקאוו, צו אן אומפאקענטן אררעכאט, 1847]

... Seit einem Jahre, selbst verzehrend und nun bereits ohne Nahrungszweig geblieben, ist er jetzt genöthiget den He. Minister mit seiner Bitte abermals zu belästigen.

Wenn es noch mitleidsvolle Seelen auf diesem Gottes-
 erdboden giebt, so schmeichle ich mir leider, ihr herzlichstes
 Mitleid zu verdienen, und hoffe im Namen meiner unglückli-
 chen Familie, dass mir jede mitfühlende, rechtschaffene Seele
 in dieser gerechten Sache, ihren milden Beistand mit Rath und
 That nicht versagen wird.

9. נומ'

[פון בארקאוו, צו דער פרוי און די קינדער, 1847]

... מ'יהן. איך האב... וואס? מיז איך דיר זאגען, אז... און
 פון הארקאוו קיין פאלטאווא, פאסט געלד פון דיא... הארקאוו קיין
 פ"ב און בריק, סטעמפל פאפיר פין פראשבעס און פאזואלעניעס...
 האבען מיר אוועק געחאפט מעהר וויא 200 קערבלעך. איב דוא
 ווילסט דאס נישט גלייבען פרעג דיין ברידער, מיין גיטען שוואגער.
 ער ווייסט דאס גאנץ גיט, ווארען ער האט אלליין באצאהלט 10
 קערבל'ך פאסטגעלד פאר דיא צייגניססע פון זאמושיץ קיין אדעס,

און קיין הארקאו האט ער מיר דאס געלד אויך נאר געשיקט ביים-
לעכזייס. רעכען איצינד דאס וואס איך האב געמוזט אין 11 חדשים,
נישט אזו ווי דיא זאגסט 7 חדשים, פארצעהרען, וועסטו זעהען,
אז איך בין גערעכט. מיינסטו אפשר אז היא איז אזוי וויא בייא
אינס? ניין, ניין, דאס יקרות איז קיין קאטאוועס! מען קען רעכנען,
דאס עססען וואס קאסט נא אינס איין גילדען וועסטו היא פאר
צווייא גילדען נישט קריגען. עך האב געלעבט אין צרות אין לייד
אין האב געמוזט צאהלען 40 ריבעל פאר אפאסקידנע שטיבעלע,
פינסטער אין קאלט, אן עק שטאט אין איין מאהל אים טאג
עססען. אין וויא איז פרויאשטיק און וויעטשערע, לעכט, טיטין, וועיש-
געלד אין אנדערע קלייניגקייטען? עך מיין, אז דיא נא דאן שכל
וועסט דיר נישט אייגרעדען אזוי איין נארישקייט, אז איין אימ-
גליקליכער פאטער פון זיפען ארעמע קינדער וואס איז 200 מייל
פון זייא אין א פרעמדע מדינה ענטפערנט זאלל זיין איין אויס-
ברענגער. — ניא זאג מיר, מיין ליב ווייב! וואס זאלל איך איצינד
טיהן, זאלל איך דא ווארטען ביז עס וועט תשובה קימען פון
פ"ב? — וויא נעמט מען דערוואל עססען אין דירה? עך בין געפליבען
אן איין קאפיקע. זאלל איך אלס אוועק ווארפען אין אזו אהיים
קימען — וויא נעמט מען אויף הוצאות 200 מייל צו פאָהרן? מיין...
...דעך דרך גאר... ווערט דיין דרך ליבענדער מאן עטטינגער.
דישע לעבין! זיסע טאכטער! דיין פריפכען — ניין, דיין שעה-
נער, ליבעפאללער פריף האט מיך ענטציקט, ער וואר פיר מיך
מידען וואנדערער אין דער וויסמע איין ערקוויקענדער לאבע-טראנק.
דוא האסט דען שטיין דער מיינע הערצענס קוועללע פרעסטע הערונ-
טער געוועלצט, אונד וועללען פאן פריידענטרעהנען פלאססען וויא
איין שמערצלינדערענדעס עהל איפער מיינע וואנגען. איך דאנקע, איך
דאנקע דיר, דאס דוא מיר דיזע פריידע פערארזאכעט האסט, אינד דעם
אללגיטיגען שעפפער, דאס ער מיר זא איין ליבעס טעכטערעכען שענק-

טע. איך ערפיללע דיינען וואנש אונד שרייבע אויך באלד אנטווארט,
 נאר ביטטע דיינע ליבע מוטטער, דאס זיא מיר אויך באלד אנטווארטען
 מעכטע. דיר ווירד זיא דיזע געפעלליגקייט בעשטימט ערווייזען, דען
 זיא ליבט דיך געוויס מיט דער נעמליכען צערטליכקייט וויא דיין
 פאטער.

אויך מחמד נפשי! אויך מיכל בני על כי נתת שמחה בלבי,
 החייתני במכתבך. הן מאז אהבתיך בני, אכן עתה עוד יקרת בעיני,
 כי נתת ליעף כח נפת ורקח בעצמותיו, מי הגיד מלפנים, ממרחק
 אשמע אמריך הנעימים! לכן גם אתה קח נא אמרי קשרם על
 לוח לבך, ירא אלהיך, שמע הורריך, אהוב רעיך, כבוד אמך,
 ואל תשפח את אביך.

ע פ י נ ג ע ר

נומ' 10

[פון בערדיטשעוו, צום שוואַנער גאַלד קיין אַרעס, אָנהייב
 נאַוועמבער 1847]

לשמור פקדיך צויתה הנני כותב אליך הדברים האלה. אחר
 שתי שבועות נסעתי מאדעססא, באתי ביום אתמול לבערדיטשוב.
 ושבעה נפשי ברעות, וגם כספי ימעט מאוד, ומי יודע מה שיהיה.
 לכן כאשר החילות בנדבת פיך לעמוד לימיני, אבקשך. . . .

נומ' 11

[פון זאַפאַשען, צום שוואַנער גאַלד קיין אַרעס, סוף 1847 אַדער
 סאַמע אָנהייב 1848]

נאך מיינער מידעפאללען ביינאה פינפועכענטליכען ריזע לאנגמע
 איך ענדליך אס ^{25/13} נאוועמבער אין מיינער היימאטה אן. זיא

זינד גאטטע אונד פאטער, אונד צוואר יעדעס אין העכסטער צערט-
ליכקייט. דאהער האלטע איך עס פיר העכסט איבערפליסיג, איהגען
מיינע פריידע ביא מיינער אַנקונפט צו שילדערן אונד זיא וועגען
מיינען ביסהעריגען שמיללשוויגען אום פערציהונג צו ביטטען. גלויבען
זיא אבער יא ניכט, דאס איך פאן קרענקונג גענצליך פערשוניגט
ווארדע; וזיא געוועהנליך מענגטע זיך אויך דיזע אין מיינער וואננע,
יעדאך האט זיא מיינע פארבערייטונג ניכט איבערטראפען. זיא וואר
אייגענטליך פאן מיינער ווערטעהן גאטטיגן. קוים ערפוהר זיא, דאס
איך אין דאס שטאדטטאהר אנגעלאנגט זייא, פערליס זיא זאגליך
דאס הויז אונד בעגאב זיך צו גיסי זיינוול. דיזער לאז איהר איינען
טיכטיגען זערמאן, פערווייגערטע איהר דען אויפגענטהאלט אונד בע-
פאהל איהר אויף דער שטעללע נאך הויזע צו געהען. זיא געהארקטע
אבער ניכט אונד קווארטירטע זיך ביא איינער איהרער פריינדיננע
אין. היר פערוויילטע זיא 3 טאגע אונד קאם דאן אויף ווידערהאלטעם
בעפעהלע פאן דער גאנצען פאמיליע נאך הויזע צוריק. היר פאנד
זיא דען טייפעל ניכט זא גרעסליך, וזיא זיא זיך איהן פארשטעלטע,
אונד אללעס איזט אונגעפעהר ווידער אין געהעריגען ארדנונג. —
ביא דער פאמיליע, איבערהויפט ביא זיינוויל ערפרייטע איך מיך
איינעם זעהר גוטען עמפפאנגעם, צו וועלכעם איהר ווערטעהעם שריי-
פען וועלכעם פריהער אלס איך היר אנלאנגטע געוויס פילעם ביא-
געטראגען האט. — איך פאנד דיא גאנצע פאמיליע גאטט זייא דאנק
געזונד אונד מונטער. נור מאכט מיין פילגעליבטעם טעכטערקען דישע
לעבין ליידער איינע אויסנאהמע; נאך איזט זיא ניכט פעלליג הער-
געשטעלט. מיין איזאק איזט נאך אימער דער בעריהמטע שעהנע
יונגע אונד פרעקווענטירט יעצט דאס גימנאזיום אין שטשעברזעשין,
וועלכעם מיר גראסע פריידע מאכט, דא ער נור 2 מילען פאם הויזע
אונד מיינער אויפויכט נעהער איזט [. . . . .]
וואס מיינע אויפשטענדע פעטריפט, זא זינד דיזע ביס יעצט נאך

ניכט פאן דען בעסטען, אבער אויך ניכט פאן דען שלעכטעסטען.
דאס הויז פאן ק' האפען דיא קינדער אן מיינער פרויא געשענקט.
דער ווערטה דעסזעלבען ווירד אויף 10 פיס 12 טויזענד גולדען
געשעטצט. אויך האט דיא פאמיליע דאפיר געזארגט, דאס מיינע
פרויא איין קליינעם קאפיטעלכען פאן אונגעפעהר 3 פיס 4 הונדערט
טהאלער בעזיטצט. מיינע פראקסיס האט בערייטט אנגעפאנגען. צוואר
איזט זיא נאך זעהר. זעהר קליין, עס איזט אבער צו האפפען, דאס
זיא זיך פערגרעסערן ווירד, דא דער אפאטהעקער מיינע רעצעפטע
עקספעדירט אונד מיט מיר אין גוטער פריינדשאפט לעבט. אויך גלויבע
דאס דיזעס איהנען פערגנגיען מאכען ווירד. יעצט נאך איינע פיטטע
אן זיא, ליבער ה' שוואגער! דיזע געשיהט אים נאהמען מיינער
ווערטהען גאטטיגן. זיא מעכטען זא גוט זיין אונד מיר דורך Iter
פאסט דיא פרייזע פאלגענדער וואארען שרייבען, אלס פאן ראזינען,
זאוואהל פאן דענען דיא מאן אויף פסח צום וויין פרויכט, אלס
פאן אנדערען, אלס דען זאגענאנטען קיסמים. דאן פאן פייגען, גוטע
אונד ארדינערע, באקסערן אדער יאהאניסבראד, דאטעלן, ראזענעהל,
מאנדעלן, ניססע, מאקאראני, האזענבלאזע [?] גוטע א.ד.ג. צוגלייך
אבער אויך, אב מאן דיזע וואארען טראנציטע הירדער פערזענדען
קאנן, אונד ווען ניכט, וויא גראס דיא פאשלענע דערזעלבען אויף
אדעססער מויטה איזט. אויך וויא פיל אונגעפעהר דיא פראכט פון
אסטיללע קאסטען קאן — אונד ווען וויר היר איינזעהען ווערדען, דאס
עטוואס צו פערדינען זייא, זא, ווערדע אויך איהנען געלד איינ-
שיקען אונד זיא ווערדען זא גוט זיין, מיר דיזע וואארען איינקויפען
אונד פיס אסטיללע איבערשיקען. דאן פיטטע אויך זיא מיר צו שריי-
בען, אב נייעס פאן היר איזט, דאס נאך דעם לעצטען בעפעהלע דעם
קייזערס דיא רעקרוטירונג שטאט פאן 20 פאן 18 יאהרע אנפאנגען
זאלל. דאן דאס דיא פאשלעניע דער אויסלענדישען וואארען פאן
קינפטגען יוני אן דיא נאך דער רוססישען טאריפע זיין זאלל.

אונד אים 49ten יאהרע דיא קאממער צווישען רוסלאנד אונד פאלען
גענצליך אויפהערען זאלל.

נומ' 12

[פון זאמאשין, צו אן אימבאקטנמן אדרעסאט, 1850—1848]

„Jeder an seinen Bruder binde,
schliesse sich an unzertrennlich“. —
Hiob, Cap. 41 v. 9.

Und trug mich mein Stern
Ins Weite ganz fern,
Wir waren, wir sind nun wieder
Brüder.

Nein, nicht Zeit, nicht Ort,
Nein, kein Hier, kein Dort
Nicht Himmel, nicht Hölle scheide
uns beide.

So manche Veränderung ist seit unserer Trennung bei mir eingetreten; ob diese aber zu meinem Vortheile geschah, kann ich bis jetzt noch nicht entscheiden. Zwar hat meine Beschäftigung sich jetzt sehr vervielfältiget, ich bin Gatte, Vater, Arzt, Haus- und Landwirth; aber nur die Kränkungen derer sind mir zu Theil gefallen, denn im eigentlichen Sinne, wie ich es wünsche, bin ich dieses alles nicht. Glauben Sie aber ja nicht, dass ich mit meinem Wunsche gar zu hoch hinaus will; hässliche Zufriedenheit ist in Summa was ich wünsche, und diese hat leider das Schicksal mir verneinet. Nun, was ist zu machen, wenn es der alte Herr so haben will, muss man es so nehmen, wie er's hold giebt.—Den Vorwurf, dass ich Ihnen bis jetzt nicht geschrieben habe, verdiene ich wahrhaftig nicht. Denn wenn Ihnen mein Brief, welchen ich durch meine Frau schrieb, nicht zu Händen kam, ist wohl nicht meine, wie auch

nicht ihre Schuld; denn sie behauptet, den Brief Ihnen durch He. Schiffer überschickt zu haben. Ich schmeichle mir daher, Ihre Verzeihung bereits erhalten zu haben.—Beiliegend erhalten Sie einige meiner Dichtungen, zu Ihrer Beurtheilung. Ich habe bei meinem Aufenthalt in Odessa viele Fabeln, Epigramme und Gedichte verfasst. Das allerbeste Gedicht welches ich geschrieben habe, ist: „דאָס לעבט“; dieses Gedicht ist nach der Art von Schillers Glocke. Es bestehet aus 7. Abtheilungen, als: die Geburt, die Beschneidung, die Hochzeit, der Sabbath, der Versöhnungstag, der Tod u. die Jahrzeit, folglich das ganze Leben eines Juden. In Odessa hat es ausserordentlich Furore gemacht. Seit dieser Zeit aber habe ich mich von dem Apollo gänzlich losgesagt; denn ich will nicht mehr Musensohn ohne מוֹן sein.— Wie befinden Sie sich, lieber Sch. Sind Sie gesund, munter? Machen Sie gute Geschäfte? Es freute mich ungemein vernommen zu haben, dass Sie mit He. Tugendhold in guter Freundschaft leben. Ich wünschte, dass Sie es mit mir auch sein möchten und nächstens einen vielzeitigen Brief schreiben an Ihren ergebensten Sch—

נוב' 13

[פון זאַמאַשקין, צו אַ ניטן פריינד אין לובלין, וואָס דאַרף אויספירן דעם זון
 יצחקם שידוך, בערך 1850]

[יצחק] פערשטעהט זא פיל העברעיש וויא דיא מייסטען יונגע לייטע אין לובלין, איזט גאטטעספירכטיג אונד רעליגיעז, דען ער איזט מיין זאהן. ער פערשטעהט גוט פארטרעפליך דיא פאלנישע, דייטשע אונד רוסישע שפראכע, איזט געוונד אונד בעריהמט שעהן, אונד וואס ייחוס אנבעלאנגט קאן מאן נאכפראגען, אונד איך האפפע דאס נימאנד איהם אבלייגענען ווירד דאס ער איין גרויסער מיזחס איזט... נעבסט בייא איזט ער בעפרייט פאן מיליטער, איך בין קאלאניסט אונד אויסער דיזעס האט ער נאך איין וויבאר.

[דער איינציקער אויפגעהיטער פרוי עטינגערס, וואו ס'איז אַנגעשריבן
דער אַרעסט אין די דאַמע].

Zamość den 25ten 8ber 854.

Herrn J. Korngold
in Warschau.

Werthgeschätzter Freund!

Von ganzen Herzen bedauere ich es, dass wir uns sobald nach der ersten Bekanntschaft schon trennen mussten! und desto mehr aber erfreuete mich Ihr werthes Schreiben vom 17ten d. M., aus welchem ich mir mit der angenehmen Hoffnung schmeichle, dass der Blumenstrauss von Freunden, den ich während meines Lebens zu wählen und sammeln mich bemühte, sich mit einer schönen blüthenvollen Knospe bereichert hat, und ergetze mich schon im voraus mit den reizenden Plänen, welche meine schwärmerische Phantasia jetzt entwürft, um sie einst, bei unserem Wiedersehen, zu bewerkstelligen. Zwar sind diese Entwürfe nur Kinder der Einbildungskraft, allein Sie, lieber Freund! werden doch nicht einem alten schwachen Manne, dass er seinen Durst bei einer sich bloss in Gedanken vorgestellten Quelle stille, missgönnen wollen.

Zu Ihrer Aufforderung wegen gegenseitiger Auswechslung der exegetischen Bemerkungen in der Biebel reiche ich Ihnen gerne die Hand, allein müssen Sie nicht hoffen, gar vieles von meiner Seite zu erhalten, denn meine ärztliche Beschäftigung und meine öftern Unpässlichkeiten hindern mich gar zu sehr, mich mit der heiligen Schrift zu beschäftigen. Indessen aber erhalten Sie von mir ... einstweilen folgende Bemerkung: dass in dem Psalme 76. vers 8. anstatt dem Worte מאז — meines Erachtens nach der möglichen Verwechslung der Kehlbuchstaben besser מעז zu lesen wäre, da doch dieser Ausdruck auch in Psalm 90. vers 11 vorkommet.

Recht oft etwas von Ihrem Wohlsein zu vernehmen ist der sehnlichste Wunsch Ihres aufrichtigen Freundes

Ettinger.

[פון זאמאשין, צו דער שוועגערין חנה גאלד אין אדעם, בערך 1856]

די היערסטע עהרענווערטעהעסטע שוועגערין:

וויא זעהר מיך איהר ווערטעהעס שרייבען פאם Iten יענער ל. י. וועלכעס איך ערשט דען Iten פעבר צו לעזען בעקאם) איבער-ראשטע אונד ערפרייטע, פיהלע איך מיך וואהרהאפטויג זעהר ארם אן ווארטע אונד אויסדריקע, איהנען זאלכעס שילדערן צו קעננען, אונד ווען איך זיא פערזיכערע, דאס איך נאך ניא איינע דערארטיגע פריידע עמפפונדען צו האפען, מיך צו עראיננערן ווייס, זא האפע איך איהנען דאמיט נאך זעהר וועניג געזאגט. דען ווייט מעהר אלס פריידע וואר עס, וואס מיין אינגערעס וועהרענד דעם לעזען איהרעס בריפעס דורכשטרעמטע, עס וואר מיר איין לאַבזאָל, איינע ארציניא אין מיינער יעמציגען שוין זייט 5 וואכען דויערענדען קראנקהייט, וואָ איך ערשט יעמציט אים שטאַנדע געזעמציט בין איהרע ווערטעהע צושריפט צו בעאנמווארטען. — מינע טהייערע נישטע, מינע הערצענס-געליבטע פאניטשקע איזט למזל פערלאַבט, אונד גליקליך פערלאַבט. וועלכע וואָננע פיר מיין הערץ! — איך ווייס דאס מיין יעמציגער צע-רעמאָניעללע וואָנש שאן גאר צו שפעט קאָמט, אלליין איזט דען נאך איין טאג, איינע שמונדע פערפלאַססען, וואָ איך אייך נישט אללעס גוטע ווינשען זאָללעטע? אונד וועססען וואָנש פערמאג אויפ-ריכטיגער אונד הערצליכער אלס דער מינע צו זיין? זעלבסט דען איינציגען מיר נאָך צוריק געבליבענען וואָנש מוס איך אין איין אינג-ברינסטיגעס געבעטה פערוואָנדעלן; אויף דען קניען פלעהע איך נעמליך דען אַללמעכטיגען שעפפער אום ערפילונג אַללער מיינער

זוינשע אן, הויפטזעכליך אבער, דאס זיא פאן איהרען ליבענסווערטהען
גוטען קינדערעכען נור אַנגענעהמליכקייטען אונד פריידע ערלעבען זאל-
לען. - אָמן. -

[. . . . .]

אויך מיינער זייטס האַפע איך איהנען איינע פריידיגע נאכ-
ריכט מיטצוטהיילען, פאן וועלכער זיא פעשטימט העכסט פערגנגיגט
זיין ווערדען. מײן עלטעסטער זאָהן איזאַק נעמליך איזט בערייטס
זייט צווייא מאַנאַטהע זעהר גליקליך פעהרייראַטהעט. היר הייסט עס
אַללגעמײן, דאָס ער איין אויססעראַרדענטליכעס גליק געמאַכט האַט.
צוואַר האַפע איך דען ייחוס אויף דיא זייטע געלעגט, יעדאָך אַבער,
וויא יעדער היר איינגעשטעהעט, איינע זעהר גוטע פאַרטיע געמאַכט.
מיינע שוויגערטאַכטער היי עטעלע עהרליך איזט דיא איינציגע וויזע
איינעס פערשטאַרבענען ערצבראַפען סאָלידען עהרליכען <האַנדווער-
קערס אין פריהערען יאהרען געוועזענען האנדווערקערס, אין שפעטערן
יאהרען אבער געוועזענען ראש הקהלים> מאננעס נאהמענס ר' שמחה
אויס לובלין, פאן דעססען מענשענפריינדליכקייט אונד וואָהלטהעטיג-
קייט נאך ביז צור יעטציגען צייט רוהמווירדיגעס ערצעהלט ווירד.
זיא צעהלט יעטצט 21 יאהרע, איזט זעהר טוגענדהאַפט, אייסערסט
גוט אונד קלוג, אין יידישער, פאָלנישער שפראַכע, ווייבליכער האַנד-
אַרבייט, אונד אַם קערפערבויע זעהר גוט געבילדעט, אונד איזט
ענדליך דיא איינציגע ערבין איינס נאך דעם טאָדע איהרעס פאטערס
צוריקגעבליבענען פערמעגנס פאן <16000 > 17000, זאנע <זעכ> זיב-
צעהן טויזענד זילבער רופעל, אונד צוואַר 12000 ז"ר בייא היזיגען
עדעללייטען מייסטענס אויף איהרע גיטער היפאַטעקירט, 2000 ז"ר
אין זילבער גערעטהע, איין הויז אין לובלין פיר מעהר אַלס 2000
ז"ר, שמוק פאן 700 ז"ר אן ווערטה, אונגערעכנעט איינע מענגע
קליידער, וועשע, הויזגערעטה אונד דערגלייכען. צו דיזער פאַרטיע
גאַב דיא גאַנצע פאמיליע איהרע איינוויליגונג, נור דיא איינציגע

יענטעלי וועלכע הויפטזעכליך דען ייחוס פיר דיא איינציגע גוטע
 אייגענשאפט העלט אונד מיט לייב אונד זעעלע בלאַס דיזען געטצען
 פרעהנט — איזט נאָך ביז יעטצט פאָן דיזעם שידוך ניכט צופרידען.
 מיך קימערט אַבער איהרע אונצופרידענהייט גאַנץ אונד גאַר ניכט,
 דען מיין איזאק איזט גאַטט זייא דאַנק גליקליכער אַלס איך מיר
 איינסט פאַרשטעללען קאַנטע, אונד מיינע ליבע שוויגערטאַכטער ווירד
 פאָן אונזערער פאמיליע זעהר געשעטצט אונד געליבט.

מיר געהט עס ליידער ניכט אס בעסטען. ביז פערגאנגענעם
 יולי וואר מיינע הויפטבעשעפטיגונג דער אקערבויא, אונד אבוואהל
 איך אין זאמושטיץ איין אייגענעם שטיינהויז האַבע, זאס איך דאָך
 בעשטענדיג אויף דעם לאַנדע 4 וויערסטע פאָן זאמושטיץ; זייט
 מאנאטה יולי אבער, דא אונזערע שטאַדט ליידער פאָן דער מערדערישען
 האַלעראַ היימגעזוכט ווארד, ווארד איך אויפגעפאָדערט, נאך דער
 שטאַדט צוריק צו קאַממען, ווא איך אויך נאָך דעם אויפהערען דיזער
 קראַנקהייט נאָך ביז יעצט פערוויילע, מיינע פרויא אונד קינדער
 אַבער זעלבסט דיא לאַנדווירטהשאַפט פערזעהען. — — —

הערות פון מאַקס וויינרײַך

(א) וועגן עטינגערס געבוירן-יאָר

אַט זיינען די דאַטעס וועגן ע'ס געבוירן-יאָר. רײזען, לעק-
 סיקאַן 440: „דעצעמבער 1799.“ — קאַפּעל, פּנקס I 37: „אינעם
 יאָר 1800.“ — רײזען, פּון מענדעלסאָן ביז מענדעלע I 271: „די
 דאַטע פּון שלמה עטינגערס געבורט קען גענוי ניט פעסגגעשטעלט
 ווערן. אַפילו זײַן טאַכטער, פּרוי דאָראַטעע שפּיראַ, וועלכע דער
 שרײַבער פּון די דאָזיקע שורות האָט אויפגעזוכט צו דערגײַן בײַ איר
 וועגן דעם לעבן פּון איר גרויסן פאָטער, האָט ניט געוואוסט דאָס
 יאָר פּון זײַן געבוירן. עטינגער אַלײַן, אַ באַגײסטערטער פאַרערער פּון
 הײנריך היינע און אַ גרויסער ליבהאַבער פּון וויצן, פּלעגט זאָגן,
 אַז נאָך הײנען איז ער דער ערשטער מענטש פּון דעם 19 י״ה;
 דאָס זאָל הײסן, אַז ער איז געבוירן געוואָרן (אין וואַרשע) דעם 1טן
 יאַנואַר פּון יאָר 1801.“ — פּרוי מאַריע גאַלדמאַן, ע'ס אײנציקע
 איבערגעבליבענע טאַכטער, האָט אויף מײַן פּראַגע, ווי אַלט איז
 איר פאָטער געווען, ווען ער איז געשטאַרבן, געענטפערט: „56 יאָר“,
 נאָר באַלד האָט זי זיך געכאַפט צוריק: „53 יאָר“. אַזוי ווי דאָס
 יאָר פּון טױט, 1856, איז באַוואוסט פּון דער מצבה, וועט אויסקומען
 אַלס געבוירן-יאָר 1800 אָדער 1803. דערצו קען מען נאָך צוגעבן,
 אַז דאָס אײנציקע בילד זײנס, געמאַלט 1829, ווייזט אים אין על-
 טער פּון אַ 25—26 יאָר.

דאָס זיינען אָבער אַלץ נאָר השערות; אַ זיכערקײט וואַלטן אונז
 געקענט געבן בלווי דאָקומענטן. פאַראַן אײַן דאָקומענט וואָס אײך

האָב געפונען צווישן די פאפירן פון עין. דאָס איז אַן אויסצוג
פון די מעטריקע-ביכער פון זאַמאַשצער דיסטריקט פון יאָר 1835,
№ 45, און דאָרטן שטייט אזוי:

“Działo się w Mieście Zamościu dnia szesnastego Kwiet-
nia Tysiąc ośmset trzydziestego piątego roku... stawił się sta-
rozakonna Szloma Etyngier Lekarz tu w Zamościu zamieszkały,
lat dwadzieścia pięć liczący ...i okazał nam dziecię płci żeńskiej,
urodzone tu w Zamościu na dniu Jedynastym Kwietnia roku
bieżącego... z małżonki jego Goldy Etingerowey, lat trzy-
dzieści trzy liczącej, któremu nadane zostało imie Dysza
Etynger”.

פון די דאטעס וואָלטן מיר באַדאַרפט דרינגען, אַז שלמה
ע' איז געבוירן געוואָרן 1810, ד"ה אַז ער איז געשטאַרבן צו 46
יאָר, און אַז זיין ווייב גאַלדע איז געווען מיט אַכט יאָר עלטער
פאַר אים.

צום באַדויערן קענען מיר אָבער אויף דעם דאָקומענט אויך
ניט בויען. מיר מוזן אָננעמען, אַז דאָ האָט זיך צוליב עפעס אַ
סיבה געטראָפן אַטעות, וואָרים די אָנווייזן פון דער מעטריקע געפֿ-
נען זיך אין אַסתירה מיט אונז באַוואוסטע פאַקטן.

א) מיר ווייסן, אַז ע' האָט געענדיקט אין לעמבערג 1830.
שטודירט האָט ער דאָרטן געוויס פיר יאָר (זע א. צעדערבוים אין
„המליץ“ 1889, № 86 און 110), ווייל ער איז ניט געווען צוגעגרייט
אין גימנאַזיאַלן קורס, הייסט עס, אַז קיין אַדעס איז ער אַוועקגעפאַרן
בערך 1825. לויט א. צעדערבוים באַשרייבונג קומט אים (כאָטש
ער זאָגט דאָס ניט בפירוש), אַז ווען ע' איז אַוועק קיין אַדעס איז
שוין געווען ביי אים עטלעכע יאָר נאָך דער חתונה; דאָס איינגענע
ווייסן מיר אויך פון ע'ס אַ בריוו גופא (נומ' 1), אַז אַוועקפאַרנדיק
האָט ער געלאָזן אַ פרוי מיט אַ קינד. קומען מיר בערך צום יאָר
1823 אַלס יאָר פון ע'ס חתונה און זיין קומען קיין זאַמאַשין.

ב) צעדערפויס גיט איבער (דארטן גופא), אז בשעת ער איז געווען א קינד איז עט' געווען אן איינגייער ביי זיין פאטער יוסף צעד' אין שטוב. א. צעדערפויס איז געבוירן געווארן אין 1816; מען דארף רעכענען, אז ער האט זיך געדענקט פון א יאר 6-7, ד"ה אז זיינע זכרונות זיינען שייך צום אנהייב פון די 20-ער יארן. ער גיט איבער, אז שלמה ע' איז דאן געווען אין שטאט חשוב און באליבט אלס וויצלינג און ס'איז ניט געווען קיין שטוב, וואואהין מע זאל אים ניט פארבעטן אויף א שמחה. עס איז שווער זיך פארצו-שטעלן, אז אזא ארט זאל האבן פארנומען א יונגערמאן וואס איז— לויט דעם ציטירטן דאקומענט— אלט געווען דאן אינגאנצן 12-13 יאר.

ג) ווייטער הערן מיר פון צעדערפוימען, אז אין זאמאשצער בית-מדרש פלעגט עטינגער זיצן „עם חבריו, ר' יעקב אייכענפויס ואחרים“. וועגן אייכענפוימען ווייסן מיר, אז ער איז געבוירן גע-ווארן אין 1796, און עס לייגט זיך ניט אויפן שכל, אז א מענטש פון א יאר 26-27 זאל זיך חברן מיט א יונגמאן פון 14 יאר. דאס אלץ מאכט אונז ספקן אין דער אויטענטישקייט פון די דאטעס וואס זיינען אנגעוויזן אין דער דערמאנטער מעטריקע.

אויב ווייטער גיין אויפן וועג פון סברות, וואלט מען אפשר געקענט נעמען אין אכט א"ב גאטלאבערס אנווייז אין דער יוד' פאלקס-ביבל' I 253. ער דערציילט דא, אז ווען עט' איז געפארן קיין ארעם האט ער דארטן געפראוועט זיין 50 יאריקן (דער בחור הועצער האט געמאכט דערפון: „פונפצע הניארהיגען“) געפורטסטאג ביי אייכענ-פוימען, און דערביי האט עט' אנגעשריבן א קליינעם שיר:

„היינט בין איך געווארן פופציק יאר,

איך האב נאך ניט איין גרויע האר;

עס זאל אייך ניט זיין קשה קיינעם, —

זי ווערן פארשווארצט מיט מיר אינאיינעם.“

ביי מיר איז רעכט, אז אב"ג האָט זיך דאָ צו פיל פאַרלאָזט
 אויף זיין זכרון. ער האָט געדענקט אַן ערך ע'ס קאַטאַוועסל (זע
 אונזער אויסגאַבע ד' 279, "ביי מיין געבורטס־טאָג"), נאָר עס האָט
 זיך אים אָפּגעדוכט, אז דאָרט איז געשטאַנען: „פּופּציק יאָר“, און
 ממילא האָט ער אויסגעקאַמפּנירט אַ פייערונג פון אַ 50 יאָריקן גע-
 בורטס־טאָג. מעגלעך איז אָבער — און טאַקע גלויב־ווערדיק — אז
 עפעס אַגעבורטס־טאָג איז יאָ געווען — אָבער דער 43=טער. פּלייבט
 נאָר די פּראַגע, אין וועלכן יאָר האָט ע' געמאַכט זיין ריזע קיין
 אָדעס. אויב מיר זאָלן אָננעמען, אז דאָס איז געווען די נסיעה
 פון 1846, וועט דאָס געבוירן־יאָר עטינגערס זיין 1803, ד"ה מיר
 וועלן באַקומען אַדאַמע וואָס שטימט מיט די אַנזויזן פון ע'ס
 טאַכטער פּרוי גאַלדמאַן.

אָבער איך הייב ניט אָן צו מיינען, אז דאָס איז אַן ענדגילטיקע
 פעסטשטעלונג. ס'איז נאָך איין קאַמפּינאַציע צו אַלע פּריערדיקע.
 אַבסאָלוט זיכערע באַזויזן וואָלטן מיר געקענט אַרויסנעמען בלויז
 פון נאָך דאָקומענטן. אָבער אין דעם אימאַטריקולירבוך פון לעמבערגער
 אוניווערסיטעט, אויף וועלכן איך האָב געהאַפּט, איז ע' ניט פאַר-
 שריבן (זע אין דער אָנמערקונג 9 צו דער ביאָגראַפיע); אין כאַר-
 קאָווער אוניווערסיטעט איז ניטאָ דער אַרכיוו; פון דער זאַמאַשצער
 קהילה האָב איך אויף מיין אָנפרעג קיין תשובה ניט באַקומען.
 אפּשר וועט די איצטיקע אויסגאַבע געבן אַ שטופּ אויסצוזוכן אין
 די אַרכיוון אַזוינע דאָקומענטן וואָס וועלן באַזייטיקן יעטווידער ספק.

(ב) אייווענבוים השתדלות פון יאָר 1843

אייווענבוים בקשה איז אַריין אין די אַקטן פון קוראַטאָרום
 מיט דער סיגנאַטור 2443, באַנד 8, № 43/3761. זיין כאַראַקטעריסטיק
 פון „סערקעלע“ גיט אַזוי אויסדריקלעך אַיבער דעם שניט פון דער

צײט, אז מיר ברענגען דאָ דעם גאַנצן דאָקומענט וואָרט בײַ וואָרט.
 די בקשה איז געווענדט „צו זײן עקסעלענץ דעם גענעראַל-לייטענאַנט“
 (אַקוניעוו), וואָס איז דאָן געווען קוראַטאָר פֿון וואַרשעווער לערן-
 קרייז, און לײענט זיך אזױ:

A. Eisenbaum uprasza o dozwolenie wydrukowania 2ch dzieł w dialekcie żydowsko-niemieckim.

Mam zaszczyt przy niniejszem przedstawić Jaś. Wiel. Generałowi Lejtenant dwa dziełka napisane przez S a l o m o n a E t t i n g e r a w dialekcie żydowsko-niemieckim: 1) Drama pod tytułem Serkele, czyli „Mylna rocznica śmierci brata“. Dziełko to ma na celu wystawić z jednej strony śmieszność i niegodziwość osób ubiegających się za pieniędzmi w sposób nieuczciwy,—a z drugiej nagrodę cnoty i nadzieję w Bogu. Charaktery są wzięte ze zwyczajnego, domowego pożycia niektórych klas starozakonnych. Pycha z nabytego nikczemnym trafem majątku, pozór wyższego niby wychowania, przewrotna i potworcza mądrość łączą się przeciw rzadkiej prostocie, niewinności, pokornemu dążeniu do prawdziwej oświaty i niezachwianemu obstawaniu przy rzetelności. Ale wszechmocny taki nadaje okolicznościom kierunek, że nikczemność zostaje demaskowaną, zbrodnia odbiera zasłużoną karę, a cnota wychodzi z tryumfem.

2) Bajki tak naśladowane z Krasickiego, Lafontain'a, Gellerta i t. p. jako też i oryginalne.

Gdy podobne pisma, będąc dostępne dla wszystkich klas izraelitów, wystawiając w żywych kolorach wady i śmieszności, malując dzielnie i śmiesznie wszystkie sposoby mówienia żargonizmu, mogą wywierać bardzo zbawienny wpływ na umysły, przeto ośmiela się podpisany upraszać, aby Jaśnie Wiel. Generał Lejtnant

raczył łaskawie zewolić na wydrukowanie tych dwóch dzieł.

Łaskawego i rychłego oczekując skutku, ma zaszczyt zostać J. W. Generała Lejtnanta, z najgłębszem uszanowaniem uniżony sługa, [—] Ant. Eisenbaum.

Do Starozakonnego Ant. Eizen-„ דער ענטפער פונעם קוראטאר „baum” איז ארויס דעם 10 אויגוסט (29 יולי) 1843 אונטערן נומער 3761/4966. עס ווערט מיטגעטיילט, אז אויפן סמך פון ראפארט פון צענזור-קאמיטעט באד העברעאישע ביכער און שריפטן פון 28 יוני 10 יולי ד"י א 62 האט דער קוראטאר באפולמעכטיקט דעם צענזור-קאמיטעט ארויסצוגעבן אן ערלויבעניש אויף צו דרוקן, „ pod warunkiem” , 8 nym raportem objętych... (אין ארכיוו: סיגנאטור 2443, באנד 8, און 3761/4966.

(ג) די השתדלות פון מיכל און יעקב עטינגער פון יאר 1862

פראטאקאל פון די זיצונגען פון ווארשעווער צענזורקאמיטעט, זיצונג 19 פון 18/6 יוני 1862 (ביגעווען אויך דער „ינגערער צענזור” טוגענדדאלד):

... Cenzor Czarskier przedstawił prośbę Michała i Jakóba Etlingerów, uczniów tutejszej szkoły Rabinów, którzy dowiedziawszy się, że dzieło ich zmarłego ojca napisane w żydowskim języku p. t. Serkele oder die Juhrcat nuch a brider drukowane zagranicą bez ich wiedzy, pod nieco zmienionym tytułem i następnie tutaj sprowadzone, ma być przez Chaima Jeszurin czy też kogo innego podane do tutejszej Cenzury, z żądaniem upoważnienia do druku, — proszą aby Komitet wstrzymał to dzieło ponieważ oni mają zamiar sędownie dochodzić tej swojej krzywdy.

Ponieważ obecnie złożone zostało w Komitecie to właśnie dzieło pod zmienionym tytułem: Komedia in fünf Akten von Serkole, oder die falsche juhrcat, gescheen in Lemberg wydrukowane w Johannisbergu 1861 str. 110 in 8° z opuszczeniem nazwiska właściwego autora, Cenzor zatem zapytywał jak ma z tem dziełem postąpić?

Komitet postanowił aby stosownie do słusznego żądania prawych właścicieli tego dzieła.

זיצונג 24 בון 18/30 יולי 1862 :

.. Cenzor Czarskier składał raport o rękopiśmie żydowsko-niemieckim pt. Serkele, oder die jurktsat nuch a brieder, str. 137, 4°.

Jest to sztuka teatralna w 5^{iu} aktach. trafnie przedstawiająca charaktery świątłych i fanatycznych izraelitów, która już raz była cenzurowana i dozwolona do druku z pewnymi modyfikacjami.

Takiż sam dramat przedrukowany zagranicą bez wiedzy prawych jego właścicieli przedstawiony był Komitetowi na posiedzeniu z dn. 6/18 Czerwca r. b., lecz Komitet postanowił wstrzymać się z upoważnieniem go do druku, do czasu sądowego załatwienia sporu między właścicielami a przedrukującym. Obecnie prawi właściciele, t. j. synowie! zmarłego autora, przychodzą sami z prośbą o upoważnienie tego dramatu do druku i o zniesienie modyfikacyj poczynionych w nim po pierwszym ocenzurowaniu.

Komitet rozpoznał wszystkie przedstawione sobie przez Cenzora i wymienione w jego raporcie miejsca modyfikowane lub wykreślone w powyżsem rękopiśmie i znalazł je zupełnie nieszkodliwemi i rękopism cały do druku upoważnić zezwolił.

זיצונג 24 בון 5/17 סעפטעמבער 1862 :

Starszy Cenzor Czarskier złożył raport o żydowsko-niemieckim rękopiśmie, którego część 1^a p. n. Meszułym eigene in nachgemachte str. 82 zawiera bajki oryginalne i naśladowane, a część druga p. n. Liedlech, kleine maselech in katawes str. 99 zawiera piosnki, małe powiastki, oraz żarciki oryginalne i naśladowane razem 181 str. in 4°.

W rękopiśmie tym Cenzor przedstawił do decyzji Komitetu miejsca w których ironia i szyderstwo są za daleko posunięte, oraz ustępy drażliwe pod względem religijnym.

Komitet po wysłuchaniu raportu dozwolił drukować ten rękopism skoro w myśl § 66 Ustawy o Cenzurze wydawca zgodzi się na poczynienie zmian i wykreśleń wzmiankowanych raportem Cenzora pod N^{mi} 2, 3, 4, 5, 6, 10 i 11.

די פראטאקאל-ביבער בון ווארשעווער צענוור-קאמיטעט געפינען

יך אין דעם Archiwum akt dawnych אין ווארשע.

לידישע און עפישע לידער

3 דאָס ליכט) אַ פאַרײַדישטע באַאַרבעטונג פון שיללערס
 „Die Glocke“.. היות דאָס ליד איז ניטאָ אין די כתב־ידן וואָס מיר
 האָבן געהאַט אין אונזער רשות, האָבן מיר עס געדרוקט פון P.
 די פראַגמענטן וואָס זיינען געווען געדרוקט אין פעטערבורגער „יודיש־
 שעס פאָלקס־בלאַט“ 1886 (ז' 717, 733, 749, 771, 787) וויין,
 אַז אויך דאָ איז אין דעם מחברס אַריגינאַל ניט געווען יענע טעגל־
 דעגן צו „ליטעראַרישקייט“ וואָס די אַרויסגעבער פון P האָבן אַרייַג־
 געבראַכט אין זייער גאַנצן בוך. באַלד אין שורה 10 לייענען מיר
 אין פֿ״ב: „צו דער מלאכה וואָס מע מאַכט מער אַצינד“, ניט „וואָס
 מיר מאַכען“, ווי עס שטייט אין P; ז' 10, 4: דאָס וואָס מע וויל ל־
 מער דאָ מאַכען“, ניט „מיר ווילן“, ווי אין P. אַזוינע פּאַלן זיינען
 פאַראַן לרוב, און עס איז קיין שום ספק ניט, אַז עטינגער אַליין האָט
 געניצט די דיאַלעקטישע פאַרמען, ניט די ליטעראַרישע. לידער
 האָבן אויך אַבער דאָס פֿ״ב פאַר 1886 פאַקומען אַזוי שפּעט, אַז אויך
 האָבן שוין ניט געקענט אין טעקסט אַרייַנטראַגן די געהעריקע תיקונים.
 אויך גיבן דעריבער דאָ די וויכטיקסטע אַפּווייכונגען.

4, 5. פֿ״ב: ווייסט עס... // 6, 8. פֿ״ב: לעגט זיך אַנידער... //
 18, 8. פֿ״ב: הייסט עס. // 26, 8. פֿ״ב: זאָגט. // 4, 10. פֿ״ב: ניטאָ
 דאָס וואָרט: „נעבעך“. // 9, 10. פֿ״ב: האַט'ס. // 4, 13. פֿ״ב: ...שעה!
 דריי, דריי! // 22, 14. פֿ״ב: אַטייך. // 1, 15. פֿ״ב: יאַמערליך. //
 25, 15. פֿ״ב: דאָס. // 22, 17. פֿ״ב: צום. // 9, 19. פֿ״ב: פאַלעגען. //
 1, 20. פֿ״ב: לאָזטס אויך נישט ערשט דערמאַנען! // 25, 20. פֿ״ב: גאָר
 פלייסן אָהן געשרי... // 27, 22. פֿ״ב: פּולמסיק. // 1, 26. פֿ״ב:
 זעהטס. // 8, 26. פֿ״ב: קעדה.

48 דער וואָלד) רויקע — מסתמא דאַרף מען לייענען: „זשיקע“.

54. שמח בחלקו אין 3M שטייט: „משמח בחלקו“.
 58. וואלד ה"ד געדרוקט לויט P, אין די כתב-ידן אין פארפאן
 בלויז אקליין שטיקל פון דער באלאדע (פאקסימילע אין אריינפיר).
 עס איז ביי מיר, פונקט ווי ביי אלע ביזאציטיקע לייגענער פון
 עטינגערן, ניט געווען קיין שום ספק, אז מיר האבן דא צו טון
 מיט עים אן אריגינעל ווערק, ביז וואגען איך האב געפונען צווישן
 די כתב-ידן א דייטשן טעקסט פון דער באלאדע, געשריבן מיט
 עטינגערס אייגענער האנט. קיין מחבר איז ניט אונטערגעשריבן, ממילא
 וואלט טעארעטיש געקענט געמאלט זיין, אז ע' אליין האט געשריבן
 די זאך אויף יידיש און אויף דייטש. נאך איך בין זיכער, אז די
 השערה איז אפאלשע און אז ע' האט די באלאדע איבערגע-
 זעצט. ראיות: א) דער שטאף איז אבסאלוט פרעמד דער יעמאל-
 טיקער יידישער סניכה; ב) דאס לשון פון דייטשן טעקסט איז צו
 גוט אין פארגלייך מיט עט' אנדערע דייטשע געשריפטן; ג) דער
 יידישער טעקסט איז אינהאלטיק בלאסער פארן דייטשן, און דאס
 לאזט זיך ערקלערן נאך דערמיט וואס ביים איבערזעצן איז שווער
 געווען אפצוהיטן די גאנצע בילדערישקייט און גלאטקייט פון ארי-
 גינאל. ווען מיר שמעלן א שטייגער איינס אנטקעגן דאס אנדערע:

Das schlag dir nur frisch aus dem Sinne

און:

„דאס מוזטו דיר אויס דעם קאפ שלאגן“

אָדער:

Das fuhr Rudolf durch Mark und Bein

און

„רודאלפס הארץ האט דאס שטארק געטראפן“.

זען מיר, אז מיר האבן צו טון מיט אן אריגינאל אין אן איבער-
 זעין. דאס אייגענע, ווען אנטקעגן „der Däne“ שטייט „ווילד
 פערד“, אָדער ווען מיר האבן אַנשטאַט דער דייטשער סטראָפּע:

Da durchbebt's ihn auf einmal mit stiller Gewalt,
 Er fühlt sich wie neu geboren,
 Und Ahnungen werden zur lichten Gestalt,
 Als wär' noch nicht alles verloren.
 Bin' ich doch frei
 Und Wallhaide treu.
 Gott hilft, sie aus Vaters Ketten
 Zu retten

אזא מין יידישן טעקסט, ווי אויף ז' 58, סטראפּע 2.

די גאַנצע קשיה וואָלט געוואָרן אויס קשיה, ווען מיר זאָלן
 געווען קענען אַנווייזן דעם דייטשן מחבר וואָס האָט געשריבן
 „וואַלהייך“. ליידער האָט זיך מיר דערווייל ניט איינגעגעבן אים צו
 געפינען. איך האָב דורכגעזוכט הוב'ס דרייבענדיקע זאַמלונג פון דייטשע
 באַלאַדעס, נאָר אומזיסט. איך האָב זיך געשטעלט אין פאַרבינדונג
 מיט אַווינע קענערס פון דער דייטשער באַלאַדע, ווי ערנסט ליסויער
 און פראַפּ' פערדינאַנד גרעגאָרי; אָבער זיי האָבן מיר אויך ניט
 געקענט געבן קיין תשובה. פראַפּ' גרעגאָרי, וועמען איך האָב גע-
 שיקט אַן אויסצוג פון דעם דייטשן טעקסט, שרייבט מיר: „דער
 סטיל ווייזט אויף אַ דיכטער פון דער צווייטער מדרגה. אין יענער
 צייט פלעגט מען יעטווידער לעגענדע פאַלד אַריבערטראַגן אין פערזן,
 און פאַלד עטלעכע שרייבער מיטאַמאַל. פרי צונויפצושטעלן די סטראַפּ-
 פעס וואָס איר האָט ציטירט האָט מען פלוז געדאַרפט אַגעוויסע
 באַלייגענטקייט און געשיקטקייט. נאָר מיר דוכט, אַז דאָס האָט פאַרט
 געשריבן אַ דייטש. ס'איז אַן ערך דער נוסח פון יאָהאַן גאַבריעל
 זייל אָדער יאָהאַן נעפּאָמוק פּאָגל“. — די צוויי שרייבער וואָס
 פראַפּ' גרעגאָרי רופט דאָ אַן זיינען ביידע עסטרייכער און ביידע
 פון דער ערשטער העלפט פון 19-טן י"ה.

פּכדי צו געבן די לייענער פון דעם בוך די מעגלעכקייט אויסצופרווון
 זייער מזל ביים זוכן, פּרענג איך דאָ די ערשטע צוויי און די לעצטע
 צוויי סטראַפּעס פונעם דייטשן טעקסט (אויסלייג מאַדערניזירט).

Wo dort die alten Gemäuer steh'n
Und licht im Abendrot schimmern,
Erhob sich ein Schloss in waldichten Höh'n,
Nun liegt's versunken in Trümmern.
Nun pfeift der Sturm
In Saal und Turm,
Nachts wandeln durch Türen und Fenster
Gespenster!

Da hauste ein Graf vor langer Zeit,
Wohl Sieger in manchem Strausse,
Gar wild und furchtbar in manchem Streit,
Und streng unb ernst auch zuhause
Doch sein Töchterchen war
Wie Sonne so klar,
Und so mild und voll Lieb' und Freude
Wallhaide.

. . . . .
«Husch, wie die kalte Morgenluft weht
Mit dem nächtlichen Sturm um die Wette;
Es graut der Tag, der Hahn hat gekräht,
Lieb Buhle, die Braut will zu Bette!
Komm herein, komm herein,
Bist mein, bin dein,
Nicht Himmel, nicht Hölle scheidet
Uns beide!»

Und eiskalte Lippen drückten den Kuss
Auf seine zitternden Wangen,
Und Leichenduft und Totengruss
Umweht ihn und halt ihn umfassen.
Da sinkt er zurück
Es bricht der Blick.—
Und die Braut hat den Liebsten gefunden
Dort unten.

עס וואלט אבער געווען א מעות, ווען מען זאל אראפמאכן
מיט דער האנט ע' אויפטו צוליב דעם וואס די באלאדע איז אן

איבערזעצונג. דער געדאנק גופא איבערזעצונג אויף יידיש אריבערשע
 באלאדע איז ווערט גרויס באוואונדערונג, שוין ניט צו רעדן וועגן
 דעם, וואס די ארבעט איז אפגעטאן געווארן בשלימות. דער (גענוג
 קאמפליצירטער) בוי פון דער סטראפע איז אפגעהיט אויסגעצייכנט;
 די שפראך איז געווארן א ביסל אבסטראקטער, נאך זי איז ריין יידיש –
 הלוואי אויף א סך שפעטערדיקע יידישע שרייבער געזאגט געווארן.
 און דערביי איז עטינגער בייגעשטאנען דעם נסיון – אן אויסגעצייכנטער
 ביישפיל פון זיין קונסטלערישן טאקט – אין וואס עס איז צו פאר-
 יידישן דעם שט אָף. – איין מין גייס האָט ער יאָ אַרײַנגעטראָגן* :
 ער האָט געביטן אין טעקסט די שטעלן וואָס האָבן זיך אים אויסגעדרוקט
 צו שאַרף, צו מגושמדיק. אָט זײַנען זײ :

Und er halt sie mit treuem
 Verlangen
 umfangen.

האַלט ער זי מיט ביידע הענט אַרום
 אַבער פֿרום

Denn er scheidet, wenn Däm-
 merung niederweht,
 Wenn die letzten Strahlen
 vergluten

ער גייט אָבער אַוועק שטאַרק פֿאַר-
 וויינט,
 עס ווערט שוין שפעט, עס איז
 גייס שיקלעך

Ein reicher Baron
 Führt morgen schon
 Die Braut, trotz Tränen und
 Jammer
 Zur Kammer.

איינער מיט אַ קרוין
 נעמט מיין פעכטערל שוין,
 איר מוז ער, כאַטש זי וועט
 געפֿעלן, גייס נועלן.

65 דער ערב) אין 3M איז פאראן אן אָנמערקונג ניט
 פון עטינגערס האַנט: "Nach der Bürgschaft von F. v. Schiller
 אויב ניט רעכענען דעם שינוי אין די נעמען
 פון די פאָרשוינען (דיאָגניס – שלמנאסר, דאַמאָן – יואב) אין דעם
 אויסדרוק „גאָט“ אָנשטאַט שיללערס „צעאויס“, איז די איבערזעצונג
 אַ פינקטלעכע. פאראן אָבער אַ חילוק אין דעם געביי פון דער סטראַפע.

* = דאָס איז די באַצײאונג צו די אַרײַנצאלן וואָס סײַר נעפּינען אויך ביים
 רומישן שרייבער זשוקאָווסקי.

אויב מיר זאלן באצייכענען די שורות, וואָס זיי גראַמעין זיך, מיט דעם
 אייגענעם אות, זיינען די זיבן שורות פון שיללערס סטראָפּע אויסגע-
 געשטעלט אזוי: אבבאאג; ביי עטינגערן געפינען מיר אַנשטאַט דעם:
 אאבבגג. עס איז באַמערקווערדיק, מיט וואָס פאַר אַ אויסגעהאַלטנקייט ע'
 האָט דורכגעפירט אָט דעם שינוי פון אָנהייב ליד ביזן סוף; דאָס איז
 ווידעראַמאָל אַ סימן פון זיין שטאַרקן פאַרשטאַלענט.

71 אשת חיל פרייע איבערזעצונג פון משלי, לא, י וכו'.
 75 נאמנה-ווידוי אין 3M אן אַנמערקונג, ניט פון ע'ס
 האַנט: "Nachgemacht A. Blumauers Glaubensbekennt- nis".
 אַלאַאִיס בלומיער, פאַקענט אַלס יעזואַט, צענוואָר, ביכ-
 הענדלער און דיכטער, האָט געלעבט פון 1755 ביז 1798; דעם
 גרעסטן טייל פון זיין לעבן האָט ער פאַרבראַכט אין ווין. — איך
 האָב ליידער ניט געהאַט קיין געלעגנהייט צו זען בלומיערס שיר;
 עטלעכע סטראָפּעס זיינען געווען איבערגעמאַכט (פאַרדיישט) לויטן
 אינהאַלט.

99 רחל ביי איר קינדס קבר) אין 3M איז תחילת
 אַנשטאַט דער צווייטער סטראָפּע („אירע פאַרגלייטע...“) געשטאַ-
 נען אזוי: „וויא פין אַ פעססיל וואַססער אָן אַ שפינט/רינגען פין
 איהרע אויגען דיא טרעהרען/ העטטען זייא אזו אַלס וואַטער גע-
 רינט/ עס האָט געמיזט זעכער אַמפול ווערען —“; דערנאָך איז אָבער
 די דאָזיקע סטראָפּע איינגערינגלט געוואָרן אין האַלבע לבנות, אין
 אַנשטאַט איר האָט ע' צוגעשטעלט די סטראָפּע וואָס איז געדרוקט
 אין טעקסט.

משלים

געגעבן לויט 1M (די ערשטע 42) 2M (די שמאַטעז און
 3M (די לעצטע 5); דאָס הייסט, אַז בלויז „דער פּוקס

מיט דעם אָדלער", „דער בעל-הלוואה“, „דער גילדן“, „פילאָקס“, „די חתונה“, „די פרומע בערן“, „די סטאַמבולקע“, „דער וועווריק“, „דער אינדיק“ זיינען געגעבן לויט P. בכדי ניט צו פאַרנעמען צו פיל פּלאַץ, האָבן מיר זיך אָפּגעזאָגט פונעם געדאַנק אָנצווײַזן אין יעדער איינציקן פּאַל, מיט וואָס P שייַדט זיך אונטער פון די פּתב-ידן. צום גרויסן טײל זיינען דאָס צענזור-שינוים אָדער גלאַט גרײזן וואָס האָבן זיך גענומען פון ניט-אַכטעוודיקייט. בלויז אין גע-צײלטע ערטער, וואו ס'האָנדלט זיך וועגן גרעסערע רעדאַקציאָנעלע שינוים (אפשר ע'ס אַלײן) זיינען געבראַכט די וואַריאַנטן.

120 דער הונט מיט דעם פלייש) הייבט זיך אָן אין P אזוי (אויסלייג געביטן): „מיט אַ גרויס שטיק פלייש צווישן די צײן/ און דערנעבן נאָך אַ פעטן בײן, / לויפט אַמאָל נעפטן איבער אַ בריק/ און גיט אין וואָסער אַרײן אַ קיק: / אַ שטיק פלייש זעט ער אַ הונט טראָגן/ און זיך ווי ער אויף אַ בריק יאָגן.“ — דורך דעם דאָ-זיקן שינוי איז דער דאָזיקער משל ענגער פאַרקניפט געוואָרן מיטן נאָכקומענדיקן. // אין 1M ע'ס אָנמערקונג: „נאָכגעמאַכט פּעדראָ.“ דאָס איז אַ שרײַב-פעלער; געמײנט איז פּעדראָס, דער לאַטיינישער משלים-דיכטער פון קיסר אויגוסטוס'עס צײַט.

122 דאָס פיקסל מיט דעם בער) 125, P. 14: „און פּיף! און פּאַף! אַט ליגט דער בער“.

129 די שלאַנג מיט איר שאַטן) אין 1M ע'ס אָנ-מערקונג: „נאָכגעמאַכט ליכטווער“. — מאַגנום גאַטפריד ליכטווער (1719 — 1788) איז געווען אַ דײַטשער משלים-דיכטער. // ע' שרײַבט ניט „שאַטן“, נאָר שטן. // די לעצטע שורה לײענט זיך אין 1M „פּין דעם דיא רשע נעם דיר אַראַייה“; דאָס וואָרט „רשע“ איז אָבער צוגעשריבן מיט אַנדערע טינט, אזוי אַז אײך בין משער, אַז דאָס איז אַ נאָכדעמדיקער שינוי, אַרײַנגעטראָגן פונעם מחבר, ווען די צענזור האָט געפּסלט דאָס וואָרט „מסור“.

- 133 די רעדער) 10,134 אין P: „קען איך אזוי גוט ווי דו ניצן“.
- 135 דאָס פאַרזעעניש) אין 1M ע'ס אָנמערקונג: „נאָכ־געמאַכט געללערט“. — קריסטיאָן פירכטעגאַטט געללערט (1715—1769) באַרימטער דייטשער משלים־דיכטער.
- 137 די קינדער) אין 1M ע'ס אָנמערקונג: „נאָהגעמאַכט קראַסיצקי“. — איגנאַצי קראַסיצקי (1735 — 1801), באַוואַוסטער פּוילישער דיכטער.
- 142 אַ פּרײַנד אַ נאַר) 18,142 אין P: „און מײַנט, אַז איצט איז שוין זײַן עק“.
- 144 די צוויי צאָפּעס) אין 1M זײַנען די ווערטער פּאַשאַ און לאַרד בפּירוש אַרײַנגעשריבן שפּעטער מיט שוואַרצערע טײַנט, ממילא דאַרף מען משער זײַן, אַז דאָ איז לױט דער פּאָדערונג פּון צענוואָר אויסגעמעקט געוואָרן „מלך“ אָדער אַן ענלעך וואָרט; נאָר הױת קײן אַבסאָלוטע זיכערקײט איז נײַטאָ (P האָט אױך די אײַגענע ווערטער), האָב איך נײַט געפּונען פאַר מײַגלעך לױט דער השׂערה איבערצומאַכן דעם טעקסט.
- 152 די קנאה) 22,153 און 23 אין P: „איך וועל נאָר אױף דער קעלנע זיצן, / טאַמער וועל איך קענען ניצן“.
- 156 די פּליג) אין 1M ע'ס אָנמערקונג: „נאָכגעמאַכט קראַסיצקי“. — 23,156 אין P: „גוטע פּרידערלעך!“
- 157 די חלומות) 19,157 אין P: „דאָרט בײַ יענעם גרויסן שטיין“.
- 158 קיציקל די מאַלפּע) 5,159 אין P: „קורץ, מ'האַט...“
- // 9,160 אין P: „זײַנע רײד“. // 1,161—2 אין P: „און וועל מיר געבן צו דיר אַ שפּרונג / דיר צו ווײַזן, דו וואַילער יונג“.
- 161 צוויי גוטע פּרײַנד) 18,163 אין P: „אזוי שלעכט זײַן“.

163 דער לייב מיט די זין P: „מיט די צוויי זין“ //
21, 164 אין P: „גאר סאמע חן“ // 27, 164 אין 1M אין דאס
וואָרט „לייבס“ צוגעשריבן שפעטער מיט שוואַרצערע טינט אויף
אין אויסגעמעקט אָרט. מסתמא איז דער שינוי אַרײַנגעמראָגן גע-
וואָרן לויטן אַנווייז פון צענזור אַנשטאַט: „אַמלכס“.
167 באַלוואָן אין 1M עײַס אַנמערקונג: „נאַכגעמאַכט האַ-
געדאַרן“. — פרידריך באַן-האַ:עדאַרן (1708 — 1754), דײַטשער דיכטער.
169 דער היישרעק) דער משל וואָס איז באַוואוסט אין
עטלעכע שפראַכן.

170 דאָס פערד מיט דעם האָט 2, 172 אין P: „זוכטס
מיר אַלעמאַל דעם“... // 7, 172 אין P: „אָועק דו לײדאַק, דו עוות=
פנים!“ // 23, 172 אין P איז די שורה: „אָווי גײט דאָס צו אין
מיין לאַנד?“ // 3—4, 173 זײנען אין 1M אויסגעמעקט מיט אַרײַטן
בלייער; קאָנטיק, דער צענזאָר האָט ניט געקענט פאַרליידן, מען
זאָל דערמאָנען אומײַסט דאָס וואָרט „מלוכה“.
173 די בעלי-עצות) עײַס אַנמערקונג אין 1M „נאַכ-
געמאַכט האַגעדאַרן“ // 16, 15, 12, 174 אין P: „זאָמען“.

176 די מאַלפּע) עײַס אַנמערקונג אין 1M: „נאַכגעמאַכט
לעססינג“. גאָטהאַלד אפרים לעסינג (1729—1781) האָט געשריבן
דעם משל אין פראַנצױזיש; זײַן מוסר-השכל איז אַזאַ: „Schrift-
steller meiner Nation! — Muss ich mich noch deutlicher erklä-
ren?“; עטינגער האָט דאָס פאַראַלגעמײנערט.

177 דער בער) 22, 177 אין P: „זיך אָפּט גיכער“... //
2, 178 אין P: „מיט דעם פנים פון אים אָועקגעקערט“ // 13, 178
אין P: „...גיט דעם גרויסן מרוק“.

179 דעם לייבס משפּט) אין 1M עײַס אַנמערקונג „נאַכ-
געמאַכט ליכטווער“.

180 דעם ל"בס טויט) 20,181 אין P : „צווישן אלע חיות
אגאנצן טאג“.

185 די אסיפה) 3,185 אין P : „... חיות געווען אין“... //
4,187 איז אין 1M „צדיק“ אויסגעמקט מיט א שווארצערע טינט פון
איבער דעם ווארט איז צוגעשריבן מיט א שווארצערע טינט פון
ע'ס האנט : „טייערער“. דער צענוואך האט אלוף פארבראקירט דאס
ווארט „צדיק“, כדי ניט צו פארטשעפען די חסידים. // 20,187 אין
P : „...אונזער ל"בס זון“.

188 די דר"י זין) 5,188 אין P : „מיט מי ערווארבענע...“ //
21,188 אין P : „איך האב עם אים אינגאנצן...“ // 19,189 אין
P : „איך האב אבער אים געהאלטן און אויפגעוועקט“.

קליינע מעשהלעך און קאמאָוועסלעך]

געגעבן לויט 1M : ווימעלע, די פארקערטע וועלט, דער בעל-
צדקה, דער פרומער מאַן, דער בעסטער מאַן, דער אימיסטער שם-
רע, דער פארענטפער, דער בעל-חוב, די חברים, דער פארטראַגענער
מוח, דער געטרייער מאַן, דער טעות, דאָס חידוש, דער עזות-פנים,
דער דאָקטער גרינד, מצבה, קורח, דאָס באַד, לויט, אַ נייע ער-
פינדונג, מיין שכן חנה, דער בעל-רחמן, קורח'ס מצבה, די דאגה, דער
פרומער, סגולה צום זפרון, נאָך אַ חידוש, דער פרומער מנשה, דער
זיווג, מצבה אויף אַ פרעסער, די שרייבערס, די נקמה, אכותא,
צו מיין ביכל.

לויט 3M : דער קאָרנער, גאָר קיין מורא, צאָרטל, שמעון
חקרן, גאָר קיין וואונדער, תחית-המתים, גרשון ווערט פרום, וויי-
בעדישע הפילה, דאגות נאָך דעם טויט, מיין ערגסטער פינד, בלעמס
איזול, די טרערן, יהודא, שרה'ס מאַן, דאָס איינרעדעניש, אויף

אגנב, אין הייבל, דער קידוש-מאכער, טאג און נאכט, פריינד און
 שונאים, פערלס מאנען, א שטילער שונא, מיין אומגליק, די איינ-
 פרענגערין, בערלס פאטער, לעדערנע מטפעות, דער צונגפעלער,
 חיים, מיינע פריינד, אטייערער ייד, מנשה שוטה, דער זכרון, נח
 א בעל-מלאכה, דן מיט די פאות, אויף א מחבר, דער קריטיקער,
 די נאראנים, דער נוסקנאקער, דער הולך-רכיל, דער מיוחס, דער
 שפעטער, די דאגה, די שיכורים, די לידיקגייער, ביי מיין געפורטס-
 טאג, די פאשקעווילן, אמותא (סטראפעס 7, 10, 20 פון אינוער
 אויסגאבע), די פרומע צירל, די פויערן.

אלצדינג איז פארגלייכט מיט P

238 וויטעלע) 12, 11, 246. דאָ איז געגעבן ע"ס ערשטער
 נוסח. היות ווי דער צענוואָר האָט אויסגעמעקט (אין 1M) „פאר-
 ברען“, האָט ע' (אינעם זעלבן פ"י) געפרווט איבערמאָכן אויף „פער-
 אכט בעסער...“; נאָר אויך דאָס איז ניט געפעלן — צי אים, צי דעם
 צענוואָר? — און ס'איז צושטאָנדגעקומען דער נוסח פון P: „אויף
 מיין ביכעלע זאָל דיך גאָרנישט פאַרדריסן, / נאָר זע, וויטעלען זאָל-
 טו אייביק פאַרמאָסן“.

246 דער הולך רכיל) 26, 249 אין 3M: „פארטשיילע“.
 259 די פארקערטע וועלט) 7, 259 אין 1M: „היינט
 אלץ פארקערט“. // 14, 259 אין 1M „אנדערשט“.
 259 דער בעל-צדקה) 17, 259 אין 1M: „כילעפן, פון...“
 260 דער פרומער מאָגן) 4, 260 אין 1M: „א פיצל
 טאָרט“.

260 דער אומזיסטער שבת-רע) אין 1M אויסגעמעקט פון
 דער צענוור, אין P נישטאָ. — ע' שרייבט אלעמאָל מוּזיסט אָדער
 מעזיסט.

262 דער פארטראָגענער מוח) אין P אָנהייבנדיק פון
 דער דריטער שורה אזוי: „איך האָב היינט שוין נישט מער דער-“

קענט, // ער ווייסט שוין נישט וואָס איז דוין און מיין // איבער דאָס
 שטעקט ער אַלץ זיינע הענט / גאָר אין פרעמדע קעטענעס אַרײַן.
 262 דער געטרײער מאַן) אין 1M איז דער נאָמען פון
 מאַן: בערל.

263 דער דאָקטער גרינד) געדרוקט אין „קול מבשר“
 1863, א 1 אין אַזאַ נוסח (אויסלייגונג געביטן):

ר ו פ א ו ל א ל ו

איטלעכער פרעגט די גרויסע קשיה,
 פאַרוואָס דער דאָקטער מנשה
 וויל סײַ אַן אַלטן, סײַ אַ קינד,
 אַלע פון קראַנק מאַכן געזינט,
 און אַז ער ווערט קראַנק אַליין,
 הייסט ער נאָך אַן אַנדערן דאָקטער גיין.
 פאַרוואָס וויל ער זיך ניט אַליין קורירן
 און אויס דער קרענק אַרויספירן?
 נאָר וואָס האָט ער געבען פאַר אַ ברירה?
 מאַכט ער צומו לדעת איז אַן עברה.

265 דער מיוחס) אין 1M אַזוי (אויסלייגונג געביטן):

מ ״ ן ש כ ן ח נ ה

אַז די לבנת איז מלא אין יאָר צוועלף מאָל,
 פון דעם ווייסט דאָך שוין אַזודאי בל-הקהל.
 דערקייגן איז מיין שכן חנה
 אַסך מער לײַט ווי די לבנת,
 וואָרן ער איז דאָך גאָר
 מלא אַגאַניץ יאָר.

267 דער פרומער מנשה) 14,267 אין 1M : „מינע טאמעס“.

268 די נקמה) 6,269 אין 1M אויסגעמעקט „רב“ און מיט ע'ס אייגענעם כתב צוגעשריבן: „בורר“. אין P: „דער דיין“.— די צענזור האָט אויסגעמעקט דאָס גאַנצע קאַטאַלוגעסל.

269 אַסות א) 5,270 אין P : „איך ווייס וואָס ער איז אַזוי חוקר ודרוש/ ער העט שוין גערן געוואָרן זיין יו“ // 11,270. אין P : „און אַגרויסן פּיסק אָן ציין“ // 13,270. אין P : „אָן אוצר גע...“ // 3,271. פאַר „ערלעך“ גייען נאָך אין 1M צוויי אַזוינע סטראָפּעס: „עס איז דאָך אַבער פאַרט זייער גלייך, / זי האָט רעכט געטון, / דער אַלטער איז דאָך זייער רייך/ און האָט אַ פּיינעם זון. / ער טוט דעם פאַטער וואָס ער הייסט/ און דער שטיפּמוטער וואָס עמיץ... אַסותא!—זעטס נאָר אַבער דאָס גרויסע ווינדער/ מיט אייער רע אייגענע אויגן. / מע זאָגט דער אַלטער קען צו קינדער/ שוין נישט מער טויגן. / אָט האָט זי אַ קינד געהאַט, עס הייסט פּריידע. / נאָר דער אַלטער קער עס אָן אַ... אַסותא!“ // 4,271. די סטראָפּע: „ערלעך“ איז אין 1M נישט, זי איז גענומען פון P; אפשר האָט ע' זי צוגעשטעלט נאָכדעם ווי די צענזור האָט אים פאַרבראַקירט די אַקאַרשט געבראַכטע צוויי סטראָפּעס. // 26,271. די סטראָפּע „זעסט“ איז אין 1M נישט. // 11,272. די סטראָפּע „ער איז...“ האָט דער צענזאָר אין 1M פאַרבראַקירט, אַפּנים בכדי ניט צו לאָזן וואַרפּן קיין שאַטן אויף די משכילים. דערפאַר געפינען מיר אין P שוין אַ צווייטן נוסח, מיט וועלכן ע' האָט פאַרבעסערט די מערכה: „...גאַסן, / כאַמש ער האָט אין דער שקאַלע נישט פאַגערט, / האָט נישט גע- מאַכט די קלאַסן“ // 11,274. די דאָזיקע גאַנצע סטראָפּע איז אין P אויסגעמעקט דורכן צענזאָר; אין P איז זי פאַראַן, נאָר די לעצטע שורה לייענט זיך: „עס פעלן דאָרט תּמיד עטלעכע קל...“ //

13, 274. „אגרויסן—“ די דאזיקע גאנצע סטראפע איז אין 1M אויסג-
געמעקט דורכן צענוואָר.

275 דן מיט די פארות פגל, „דאָס חידוש“ ז' 263.

277 ב"י מ"ן געפורט סבאָג דער נוסח וואָס גאָטלאַפער פרעגט

(י"ד פ"ב I 253):

היינט בין איך געוואָרן פופציק יאָר,
איך האָב נאָך ניט איין גרויע האָר;
עס זאָל אייך ניט זיין קשה קיינעם —
זיי ווערן פאַרשוואַרצט מיט מיר אינאיינעם.

גאָטל' האָט אָפער דאָס געשריבן ע"פ זכרון און מיט 50 יאָר
שפעטער, און דערנעבן איז זיין טעקסט ניט אויסגענייט.

286 צו מ"ן ביכל פאַראַן בלויז אין 1M.

דראַמעס

289 סערקעלע 25, 307. סאַבאַק — אין 2MS „דעם אַלטן
הונט“. // 6, 311 שמעלקע ליטוואַק — אין 2MS: „ר' שמעלקע“.

23, 341 נו, וואָס איז — אין 2MS: „נו, וואָס איז דער מער?

אז ער האָט יאָ שוין אַ שיינ פנים, זאָל ער זעך קענען באַפעלן
צו מיר, איך זאָל מיר...“ // 14, 342 די לויכנדיקע צרה — אין 2MS

„די שיינע צרה“. // 20, 347 שלעכטיקייט — אין 2MS „שלעכט-
קייט“.

23, 364 זעהר — אין 2MS „זיי איזט גאַנץ...“ // 24, 364

האָט — 2MS „האָט די איינוויליגונג“. // 10, 365 גוטע — 2MS

„גוטע, קלוגע, ליבנסווירדיגע“. // 22, 365 ני איבער — 2MS

„ניא איבער איהר בעקלאגט“. // 15, 379 וואָס איר — 2MS

„וואָס איז איהר האַ אַט באַ עם געליגן.“ // 23, 382. טאַן - ביי עין
בפירוש געשריבן: „טאַהן“.

7, 385 געוואָר ווערן - 2MS : „... ביי ווי אויספאַרשטען“.

(מיט אַ שורה פריער שרייבט 2MS אויך: „אויספאַרשען“). //

27, 385. אַרויס מיך ווייזן - 2MS: „אַרויסגיין“ // 3, 386. ריידן - אין

3MS און 2MS אויך ריידען, ניט רעדען. // 16, 393 זיי זע-

נען - 2MS : „זיי האָבען זיך גאַר אויסגעצויגן פון פראַג?“ //

14, 397 דאָס איז עפעס - 2MS : „דאָס איז אַ קלייניקייט, דאָס

זאָגט מען אויף אַ פאַפעס קבר. - ר' יוחנן (צו גבריאַלן). ווי הייסט

אַ קלייניקייט? האָט מיר נישט...“ // 17, 403. סיי אין 2MS, סיי

אין 3MS שטייט בפירוש: „ניט“. // 21, 409. אין 2MS

ניטאַ: „מיט דעם פאַרמאַרל“.

20, 420. אין 2MS „ווי אַ פּרין (c)“ - אויך אין ווייטערדיקן

דיאַלאָג אַנשטאַט „שררות“ פסדר פריצים. // 17, 420 אין 2MS

(מיט עים אַריגינעלן אויסלייג): „... גענוי געהאט, וואַרין דיא פּרין

האַט זעך ניסט געטווסען, אַז דער גיטער סמעלקא האט איהם אין

דיא הספון צווע מאַהל טאַפעלט צו געשריבען. אָבער איצינדערט איז

דעך טאַקי אַ גרוסע צרה אין דיא מדינה, תבואה איז דאָ פּעונותינו

הרבים וויא מיסט, אין וואָס נאָך גאַר דיא ערגסטע צרה איז - דיא

פּרין קען זיך סון חלעבין חסבנין אויך“. - מיר זעען, אַז 2MS

גיט אַן עלטערן נוסח, וואָס עט' האָט דערנאָך אויסגעמעקט, מחמת

ער האָט ניט געוואָלט געבן קיין פתחון-פה די יידנפיינד אָדער ווייל

דער צענוואָר האָט געהייסן; צוליב דעם איז אָבער דעם פּרעמדנס

רעפליקע געוואָרן ווינציקער פאַרשטענדלעך. // 22, 424 - אין

2MS: „פאַן דען אַנדערן נאַציאָנען“. // 7, 428 אין 2MS: (עים

אויסלייג): ווינגערדייט פאַרסטאַרבען. און אויך האָב זיך געמוזט אַל-

לען אַן עצה געבין“. // 17, 433. ע' שרייבט: „ברעסלאַ“. // 2, 435.

אין 2MS : „פון אגרעפין, וואָס זי האָט מיך היינט באַשטעלט“ //
 14,445. אין 2MS „וואָס האָט נאָר עפעס סכל [!]“. // 26,447.
 אין 2MS: „שוועסטער, ביזט קיינן מיר אזוי שלעכט געווען.“ //
 21,450. אַלטעלעס רעפליקע איז אין 2MS אַסך קירצער; אַפנים,
 דער מחבר האָט זיך אין דער שפעטערדיקער באַארבעטונג פאַרוואַלט
 נאָך מער צוואַלצן אַלטעלעס מאַכלדיק דייַטש. // 11,454. 2MS :
 „לסוף“. // 459. ע' שטעלט די שורה: „סוף פון דעם גאַנצן טע-
 אַטערשטיק“ פאַרן „אָוואַרט דערנאָך“.

460 דער פעטער אין אמעריקע) פינעם ערשטן אויפ-
 צי זיינען פאַראַן אין די פ"י צוויי וואַריאַנטן; זיי גייען זיך אָבער ניט
 איבעריקס שטאַרק פונאַנדער, האָבן מיר זיך אָפּגעוואַגט פינעם גע-
 דאַנק צו פאַרצייכענען די אונטערשיידן. — דער נאָמען איז צוגעגעבן
 דורך אונז; ב"י עט' האָט די דראַמע קיין קעפל ניט. // 12,485
 אין פ"י: „פליה“.

507 די פריילעכע יונגעלייט. ב"י עט' האָט ניט דער
 פראַגענט קיין קעפל; דער נאָמען צוגעגעבן דורך אונז.

הוספות

געגעבן לויט פאַרשיידענע שטיקלעך און ברעקלעך פון עט'
 ליטעראַרישער ירושה. וואו די פאַפירן זיינען געשריבן פון עט' איי-
 גענער האַנט, איז קיין ספּק ניטאָ בנוגע דער מחברשאַפט. אַנדערש
 איז ב"י יענע זאַכן וואָס זיינען געשריבן מיטן פּתב פון די ש"ע עמינאָ-
 גער; זי האָט אַליין ליב געהאַט צו גראַמען, און כאַטש איר שטייגער
 שרייבן איז גאָר אַן אַנדערער ווי ביים פאַטער, האָט מען פונדעסטוועגן
 געדאַרפט זיין אָפּגעהויט. פון די זאַכן וואָס זיינען געשריבן מיט
 איר האַנט האָב איך אַהער אַריינגעשטעלט בלויז יענע וואו ס'איז

פאראן א צושריפט: „פאן מיינעם גאטטזעעליגען פאטער“ אָדער אין דעם ערך.

דער גרעסטער טייל זאכן וואָס גייען דאָ זיינען פראַגמענטן, האַלבע אַרבעטן; נאָר זיי זיינען פאָרט וויכטיק אויף צו פאָרקײלעכן דאָס בילד פון עט' פערזענלעכקייט און ליטעראַרישער טעטיקייט. די קעפלעך וואָס שטייען אין קאָנטיקע קלאַמערן זיינען צוגעגעבן דורך אונז.

523 זייטס געזונט!) מסתמא צום שוואַגער קראַסנאָפּאָלעכין און זיין פרוי, נאָכדעם ווי ער האָט אַלאַנגע צייט אָפּגעקרענקט אין וואַרשע אין 1833 אָדער 1834 (פּגל' די ביאָגראַפיע אין ערשטן פּאַנד).

25, 535. אזוי שטייט בפירוש: „An Meinem!“

23, 536 און 27 אזוי שטייט בפירוש אין אָריגינאַל: „Ihn und Seinem Sohne“, פאָרשטייט זיך, די גרייזן זיינען צוליב דעם גראַם, אָבער ביי אַ דיײַטש וואָלט ניט געווען מעגלעך אַזא פאַרשוועכונג פון שפראַך-געפיל.

דער ראש-הקהל די זאך איז פאַרענדיקט, און לויט איר שאַרפן סאַטירישן טאָן איז זי אזוי וויכטיק, אַז זי וואָלט געוויס גע- מוזט שטיין אין טעקסט, און ניט צווישן די הוספות — ווען ניט איין אומשטאַנד: עס איז ניט אינגאַנצן זיכער, אַז דאָס איז טאַקע ע'ס אַליד. ביידע וואַריאַנטן וואָס האָבן זיך אויפּגעהויבן זיינען גע- שריבן ניט מיט זיין האַנט. אמת, עס איז שטאַרק גלויבוערדיק, אַז ס'איז יאָ זיינס: איינער פון די וואַריאַנטן איז אַריינגעשריבן אין 5M, וואו עס געפינען זיך אויך ע'ס זאכן; אָבער פאַהויפטן דאָס מיטן פולן מויל קען מען ניט.

דער אינטערשייד צווישן ביידע וואַריאַנטן (דער צווייטער איז אין אַ פאַזונדער העפט, און דעם דאָזיקן טאַקע דרוקן מיר) איז

אזא קליינער, אז מיר ברענגען דאָ ניט קיין פארצייכעניש פון די דיפערענצן. וויכטיק איז נאָר, אז אין דעם טעקסט פון 5M ליינט זיך די שורה 29 (דאָרט איז דאָס 27) אזוי: „בין איך מיר פאָרט אַ מאַזט שיצער רעגירער“; דורך דעם ווערט נאָך דייטלעכער, אז עס האַנדלט זיך וועגן אַ זאַמאַטצער לאַקאַל-סאַטירע, ווייל מאַז-טשיץ איז אַ באַשיימפערלעכער אַנאַראַם פון זאַמאַטשיץ.

בריוו

עס האַנדלט זיך דורכאויס וועגן שוואַרצשריפטן (בריוו־ליאָנען) פון בריוו, וואָס האָבן זיך אויפגעהויט צווישן עטינגערס כתבים; צו זיינען נאָך ערגעץ וואו ביי די יורשים פון די אַדרעסאַטן פאַראַן די אמתע בריוו אויך? — מיר האָבן געדרוקט די דאָזיקע געשריפטסן פינקטלעך מיט דעם אויסלייג פון אַריגינאַל, בלויז די אַפּשטעל-צייכנס זיינען מאַדערניזירט, ווייל ע' האָט אויף זיי, וועדליק ווי אין אַ שוואַרצשריפט, נישט שטאַרק מקפיד געווען און אַ פינקטלעכע איבערגאַב וואָלט סיי ווי ניט אַפּגעשפּיגלט עטינגערס אמתע אינטערפּונקציע. — די ערטער וואָס מיר האָבן איבערגעהיפּערט, מחמת זיי האָבן צו ע'ן גופא קיין שייכות ניט, זיינען באַצייכנט מיט [...]; ווערטער וואָס מיר האָבן צוגעשטעלט צום בעסערן פאַרשטאַנד פון טעקסט, שטייען אויך אין [ ] : ערטער וואָס פעלן אין מאַנוסקריפט זיינען באַצייכנט דורך...; ערטער וואָס ע' אליין האָט אָנגעשריבן און דערנאָך צוריק אויסגעמעקט, שטייען אין שפיציקע קלאַ- מערן < > .

570 (נומ' 7). 16,570. ה. הערצענשטיין — פאַראַן אין דער ירושה אַ בריוו פון אים, דאָטירט: «St. Pbrg. Januar 1847», אַדרעסירט צו «Hern S. Ettinger, Dr. der Medicin, Wohlgeb., Poltava». קאָנטיק אַ דאָקטער, דעם אַדעסער גאָלדס אַ מחותן.

ווערטער = זוכצעמל *

א

אביי — אהער.
 אויסקרעקן — ארויסשפייען, אויסווארפן.
 אויסריכטונג — אויסשטייער.
 אויפזיך האָבן — אויסמאכן, א ווערדע האָבן.
 אויפרוימען זיך — געמען דעם וועג.
 אונטערגאַנג — מאסן-קרענק, עפידעמיע.
 אונטערמאַכן — מישן וויין מיט וואסער.
 אונטערשטיין זיך — האָבן די העזה.
 אוצר — א סך.
 אטיעס — אדיע.
 איינרוסן — איינשמירן אין רוס (סאזשע).
 איינרייכן — אַנגעבן, דערלאַנגען.
 אינגער = אונגער, אונגאַרישער טאנץ.
 איסור־וְהִתָּר — א ספר פון 15 י"ה;
 אויך דער מחבר פונעם ספר,
 ר' יונה אשכנזי.
 אירע — פערזאנען.
 אַכּוּרָאָש — שווינדלער, דרייקאַפּ.
 אַנגעבונדענער — דולער?
 אַנדאַס — אן דעם, סיי ווי.

אסותא — צו געזונט.

אַפּריכטן — באַרעדן, משפּטן.

אַף — מאַלפּע.

ב

באַכען — שטורכען.

באַרוואַנדער — בראַכאַנדער.

באַרטן — ברעג.

ב"ח — „בית-חוש“, א פירוש אויף יורה
 דעה פון 17 י"ה; אויך דער
 מחבר פון דעם ספר, ר' יואל
 סירקש.

ביבעלע = פּאַפּיר — גראַבע פּאַפּיר.

בירטיק — געבוירן.

בעל־עקדה — דער מחבר פונעם ספר
 „עקדת יצחק“; געלעבט אין 15 י"ה
 בתולה — איינס פון די צוועלף מזלות.

ג

גאות — גאווה.

גאַלאַגאַן — ליידיקליכער, גאַרנישט, שלע-
 פער.

גאַספּאַדע — איינפאַרהויז.

* דער זוכצעמל האָט בלויז דעם פּראַקטישן ציל צו פאַרגרינגערן דאָס
 ליינענען; דעריבער איז דאָ ניט געגעבן קיין שום דערקלערונג וועגן דעם אָפּ-
 שטאַם און אַפילו ניט וועגן אַלע מעגלעכע באַטויטן פון די ווערטער;
 ס'ווערט נאָר געגעבן זייער פּשוט ביי עמינגערן.

גערעכטס = געריכט.

גרובע = הרובע.

גרוים = גערעם.

ד

דאָביווען זיך— אַריינכאַפן זיך.

דאָגאָדזען — צוטראַפן.

דאָנקען — מפקיר זיין, אַנזעקוואַרפן.

דזובען, דזובען— האַקן מיטן שנאַבל.

דין=ודברים— עסקים.

דלובען — דרייען, גראַפן, קאלופען.

דערבלעכן — בלייך געוואַרן.

דערווישן — געפינען.

דערונטער. האַלטן זיך ד'— האַלטן זיך

גרויס.

דראַב— חברה־מאַן, זשוליק, ליידאַק.

דרומען — דרעמלען.

ה

האַיען— פאַרהאַלטן זיך.

הוט— הוטע, גלאַנצפאַבריק.

הולך=רכיל— רכילות־טרייבער.

הערש = הירש.

המרה— באַפרייאַונג פון חופּה־וקדושין, גט.

ו

וויטראַוונע— לאַנג געלעגן.

ווינד— אומגליק, צרה, שלאַק.

וועזן = וואַיען.

ז

זאָטנע— פּעאַיק.

ח

חיתוך— דאַס אויפּשניידן.

חרוץ— שאַרף אויפן שכל.

ט

טאַק— טאַקט.

טינטאַרן = טינטער.

טיפטיק— פעסט, קרעפטיק, פאַסיק.

טרענען— צעטיילן, צעשיידן.

טרעסט — אַ גילדן אָדער זילבערן באַנד

צום באַזוימען.

טשאַטשקעלע = צאַצקעלע.

י

יאַרמע— יאָך

יגון=יאַנחה— טרויער און זיפן.

יורה=דעה— איינער פון די פיר חלקים

פון יוסף קאָרו'ס (16 י"ה) שולחן־

עריך.

ייחוס=עצמו— יחוס פון זיך אליין.

ים=שטעקן— באַמכוס־שטעקן.

כ

כָּל־הַפְּסָלֹת— אַלדעסבייז.

כפורת— צודעק פונעם אַרין־קידש.

ל

לאַמפּערט — חברה־מאַן, טויגענישט,

שטיפער.

לויכנדיק— לייכטנדיק, שיין.

לומענירן=אילומינירן.

לייגן— זיך לייגן.

ליק — געסל.

לעכע. א באצע לי טאג — א באצן ליכ.

טיקן טאג.

לענדערש — האלענדיש.

לענקעטקעלע — א ווייס בענדל וואס

מען ניצט פאר אלע ליאמע ביי

הויבן אדער קאלנערס פון פרויען.

מ

מאָדע — שטייגער.

מאָטריע — מאטעריע.

מאָראָפּקע — מוראשקע (מערעטשקע).

מאָרטערן — פייניקן.

מאָרסעלין — א מין דינע זיידנס.

מאָשאַנזשניק — קופערארבעטער.

מושלין — א דינער שטאף.

מָטה — אראפ.

מיינ — מער.

מילי-דעלמא — וועלטזאכן.

מעליגנע — שגעון.

מציצה — דאָס אויסזויגן דאָס בלוט.

מקטרג זיין — באשולדיקן.

משא-ומתן — געשעפט.

נ

נאָכגעבן — געבן נדן.

נאָמנה — אמונה.

נאָסע נאמנה = נאשע נאמנה — אונזער

גלויבן.

נאָקעדיק = נאקעט.

נישטווערט — שלעכט.

נעסטל — א פיינער דינער שטאף.

ס

סאָנד — געריכט.

סאָנדע-גאָרע — סאדעגארע, דער זיצ-

ארט פון די באוואוסטע חסידישע

רביים.

ס'וואָר — ס'איז וואָר.

סאָטקעווען — פירן זיך ווי א סטאטעק.

סאָמבולקע — טערקישע לולקע.

סטראַיען זיך — פוצן זיך.

סמיאַלע — באהארצט, מוטיק.

סמ"ע — „ספר מאירת עינים“, געשריבן

אין 17 י"ה; אויך דער מחבר

פון דעם ספר, ר' יהושע-פאלק

בין.

ע

ענקער — אייער.

עסע — וואנטלייכטער.

עץ — איר.

עקסאקטער — שטייער-איינמאָנער.

פ

פאָוואָלען — ערלויבן.

פאָזיען — פאַרניצן, אויפפסן.

פאָטרעט = פאַרטרעט.

פאלקע — שטעקן.

פאָנעלע — פריילין.

פאָמס — טונקלרויט.

פאָסנע — טרוקן.

פאָרען זיך — מיען זיך, באשעפטיקן זיך.

פלאַשטש — מאנטל.

פּנחס בן יאיר — א תנא פון צווייטן י"ה.

צעטראטעווען — צעטרעטן.
צעקליצען — מוטנע מאכן.

ק

קאָודען סאָביע — יעדערער פאר זיך.
קאָטשאַלאַפּ — חברה-מאָן.
קאָניק — אַ טייער פֿרויען-האַלזבאַנד.
קאָנסקריפּציע — רשימה פון די מענטשן
וואָס דאַרפן גיין אין מיליטער.

קאַפּאַבלט = קאַפּאַבל, אימאַטאַנד.
קאַרדאַנער = קאַרדאַנער, גרעניץ-אַיינע
וואוינער?

קאַרטען — שלאָגן, שמייסן.
קוואַל — פֿאַרטויבונג, האַלבי-חלשער צו-
שטאַנד.

קונדשאַפט — באַקאַנטשאַפט, פאַרבינדונג.
קיליקאָווער משפּט — אין קוליקאָוו
(לעבן לעמבערג) האָט מען בע-
דאַרפט הענגען אַ שוסטער פאַר אַ
פאַרבּרעך; נאָר היות אין שטעטל
איז געווען נאָר איין שוסטער
און צוויי שניידערס, האָט מען
אויפּגעהאַנגען אַנשטאַט דעם שול-
דיקן איינעם פון די שניידערס.

קינצלעך — אויסערגעוויינלעך.
קללות נמְרָצות — טויטע קללות.

קערש = קאַרש.
קרייזעלעך — פאַלביקער באַזאָק אויף אַ
בגד.

קץ — סוף.
קשיודע = קרוידע.

פענציק — ווייץ אָדער גערשט, וואָס מען
ניצט אַנשטאַט גרויפן.

פענקען — פּלאַצן.
פערקאליק — אַ דינער באַזולנער שטאָף.
פראוודע — אמת.
פראטער — אַ באַרימטער פאַרק אין ווין.
פריזאַמד = בריוואַמד.
פריעה — דאָס אַנטבליווין די ערלה נאָך
דער מילה.

פ

פאַראַרין זיך — פאַרבלאַנדזשען.
פאַרדריפּען — פאַרטפּריצען מיט שמוץ.
פאַרמאַאַרל — דאָס שלעסל ביי אַ שנירל
פערל אד"ג.

פאַרצאַרטן — פאַרצערטלען, צעבאַלעווען.
פאַרשאַרט — פאַרשייט.
פּונוועסטוועגן = פּונדעסטוועגן.
פּראַזשערקע — אַ היטל אָן אַ דאַשעק?
פּראַנצימירקע — פּיינע דאַמע (דאָס רוב
אַיראַניש).

פרייער = פריער.

צ

צויטן — לאַנגע פעדים; פּרענז.
צונטער — אַ בוים-שוואַם אָדער טרוקע-
נע צעשאַטענע שמאַטעס; מען
שלאָגט פּייער אַזוי, אַז אַ
פּונק זאָל אַנציינדן דעם
צונטער.

צונעמען — פאַרמערן זיך.
צעטלגעלט — פּראַצענטן.

מחבר פון דעם ספר, ר' שבתי
הכהן.

שכיח — וואס עס באגעגנט זיך אפט.

שלאז — די בלום Malva.

שלשלת-היוחסין — א קייט פון יחוס.

שעך — פליטערלעך.

שעמיען — זאמען.

שפאניע — א שטאף וואס איז דורכגע-

וועבט מיט גילדענע אדער זיל-

בערנע פעדים.

שפעקולאנט — ביי ע' כסדר בענוצט

אין פאזיטיוון זינען, מיט פשט :

א גרויסער סוחר.

ת

תרבות — דרך-ארץ.

ר

ראך — זעלטן, טייער.

ריצערש — רייטער.

ש

שוועך — משקה.

שום — לארעם, רעש.

שטילעכן, פילצאל שטילעכער —

פארקלענער-פארם פון „שול“.

שטיק — צירונג.

שטעכעווען — בייטן.

שטרייך — שטייגער?

שיטה מקובצת — באוואוסטער רבנישער

ספר פון סוף 16-טן י"ה.

ש"ך — „שפתי כהן“, א פירוש אויף יורה

דעה פון 17 י"ה; אויך דער

באמערקמע דרוקגרייזן

דארף שטיין	שטייט	שירה	זייט
פרומע	פרימע	12	8
פלוצלינג	פליצלינג	3	13
גיין.	גיין	10	16
טאק.	טאק	12	17
„ארבעט	ארבעט	25	21
חדר.	חדר	16	22
נאטיר	נאטור	18	26
געטון.	געטון	13	30
אן,	אן	2	36
צייט.	צייט	20	39
הויז	רויז	19	42
זיי ביידע	זיין ביידע	12	57
גרויסער	גרויכער	25	56
האלט ער זי	האלט ער זיך	23	58
*==זיין	—	25	58
דערהייבן	דערהויבן	15	78
קברון	זברון	6	79
ער איז דיין	ער איז ד	24	86
שלעכט	שלע	17	94
קינדער	קינדע	8	95
נעבן	לעבן	4,3	101
געהארט	געאהרט	21	112
אמאל א געשעצנק	אמאל געשעצנק	4	118
נעבן	לעבן	12	120
נעבן	לעבן	12,6	140
חסרון	חסרו	16	161
ישׁתנות	ישׁתנות	11	166
באהאלט	באדאלט	7	188

דארף שטיין	שטייט	זייט	שורה
מיך	מיר	1	191
מיט דעם ציקעלע	מיטן ציקעלע	5	191
פון א בארג	פ א בארג	6	191
כמא	כ אי	20	191
זי	זיך	12	198
זיך	זיך	20	198
זענט	זיינט	11	199
וועט נישט זיין זייער	וועט זייער נישט זיין	11	200
ערשט	ערשטע	7	212
געזארפט	דארפט	1	226
די עופות	עופות	2	227
שנור	שניר	18	227
קבל	בל	23	249
גיי דעם געשווינדן	גיי געשווינד	3	251
הייר	הייר	22	255
גמרא	גמרא	22	256
אהא	אדא	5	258
פרומער מנשה	פרומער מענטש	8	267
צוואה	צוואה	4	269
דראב	הראב	4	370
und Seinem Sohne	und Sohne	11	536
מאן	מאן	11	561
אבעשטומפט	אבעשטומפט	22	563
häusliche	häusliche	24	577
niemeckim	niemeckim	9	589
zewolic	zewolic	31	589
und	und	12	595
צו	צי	29	596
(די שמאטעס)	(די שמאטעס)	25	597
1M אויסגעמעקט	P אויסגעמעקט	26	604
	"Sohne"	14	608

